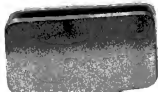
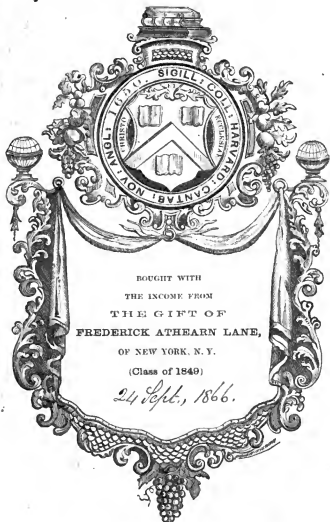

WIDENER

HN V953 2

3367
Scan 3361.4

SVENSKT
BIOGRAFISKT LEXIKON.

NY FÖLJD.

FEMTE BANDET.

H—J.

ÖREBRO,
N. M. LINDHNS BOKTRYCKERI,
1863—64.

~~B44.1~~

~~Ref 495.2.5~~

Scan 3361.4 x

1866, Sept. 24.

Leane Funds

Förord.

För att undanrödja en inom pressen uttalad anmärkning, «att man icke vet hvem som författat de många osignerade artiklarne i Svenskt Biografiskt Lexikon», har Red. ansett sig böra lemna följande meddelande rörande författare och utgifvare af detta arbete, hvars femte del härmed öfverlemnas åt allmänheten:

1. Den af Domprosten Dr *P. Wieselgren* i slutordet till Biografiskt Lexikon öfver namnkunnige svenske män, 23 delen, anmälda *Nya Följd* af detta under åren 1836—57 fortgående arbete (hvars historik lemnas i anf. slutord), har haft till utgifvare Förste Amanuensen i Kongl. Bibliotheket *Mag. H. Wieselgren*.

2. De uti de hittills af *Nya Följden* utkomna fem banden (1857—64) införda *osignerade* artiklar äro till aldra största delen författade af *P. Wieselgren* och, till en del, för tryckning bearbetade af *H. Wieselgren*. Ett mindre antal osignerade artiklar, äfvensom de få med *Hj.* eller *H. W.* signerade, äro författade af utgifvaren.

3. Alla från andra meddelade artiklar äro antingen angifna som autobiografier eller af författaren signerade. Den hufvudsakligaste förf., näst *P. Wieselgren*, är Professorn Doctor *J. G. Collin*.

4. Artiklar, ärnade till införande i Svenskt Biografiskt Lexikon, materialier till dylika, eller förteckningar på personer, hvilka af insändare anses böra i detta verk intagas, emottagas med tacksamhet om de adresseras till utgifvaren (Stockholm, Kongl. Bibliotheket). Kunna artiklarne införas i det skick, de inkommit, honoreras de af förläggaren.

Innehåll.

III.

Hack-ätten, ättenamnet, I.

- Benedicta, K. Sverker Hacks första gemål, 31.
- Boleslaw, Göta-kung 1169—72, 6.
- Carl, K. Sverker Hacks son, 33.
- Carl Hack, Riddare, död vid Neva, 36.
- Christina, K. Carl Sverkerssons gemål, 30.
- Hacke, "Grefve", K. Sverker I:s fader, 3.
- Ingegerd, K. Sverker Hacks andra gemål, 32.
- Johan, K. Sverker I:s son, 20.
- Kol, K. Sverker I:s son, Götakung 1167—69, 6.
- Richissa, K. Sverker I:s andra gemål, 18.
- Sofia, K. Sverker I:s styfdotter, 29.
- Suno Syk, 27.
- Thure Hack, Korstågsriddare, 31.
- Ulfhild, K. Sverker I:s första gemål, 15.
- Ulfhild, K. Sverker I:s styfdotter, 28.
- Återblick på Hackätten såsom Dynasti, 37.

Hagberg, Carl Peter (*Till.*), 256.

— , Carl August (*Till.*), 257.

Hagelstam, Otto Julius (*Till.*), 257.

Hagström, Erik, Öfverdirektör, Mekaniker, 38.

Hahn, Canutus (*Till.*), 258.

Halldin, Johan Gustaf, Kongl. Sekreterare, "svärmare", moralpredikant för de store, 43, 397.

Hallenberg, Jonas (*Till.*), 258, 398.

Hallman, slägtafla, 48.

— , Johan Gustaf, K. Lifmed., Kurhusinrättningens grundläggare, 48.

Hallström, Carl Erik (*Till.*), 258.

Hamberg, Teodor, Missionär i Kina, 49.

Hamilton, Gustaf Wathier (*Till.*), 259.

— , Henning Ludvig Hugo, Grefve, f. d. Statsråd, Krigshistoriker, Statsman, 50, 397.

— , Hugo Adolf, Friherre, f. d. Chef för Teatern, för Postverket, 53, 397.

— , Jacob Essen, Grefve, Öfverståthållare, 246, 398.

Hammar, Hans Birger, Kyrkoherde, lärd teolog, frikyrklighetens förkämpe, 62.

Hammarinus, Samuel Benedicti, Prost, Hofpredikant, afsatt för brott mot en fördom, 66.

Hanell, Casper Christopher, Lagman, Skald i Haquin Baggers stil, 69.

Harlingsson, Samuel Gustaf, Lektor, tit. Professor, 71.

Hartman, Carl Johan (*Till.*), 259.

- Hartmansdorff, Christopher Ægidius von, Major, indragen i
saumansvärjningen mot Gustaf III, **72**
—, Jacob August (*omarbetad artikel*), **260**.
- Haastfehr, Fredrik Wilh., Löjtnant, Ekonomisk skriftställare, **73**.
—, Berndt Johan, Öfverste, deltagare i Anjalaförbundet, **75**.
- Hasting, Viking, Höfding för Vestgötar, **77**.
- Hauswolff, Carl Ulric von, Sekret. på S. Barthélemy, länge bo-
satt i S. Amerika, **248**.
—, Justus Christopher, Hofpred., Presteståndarikadaga-
man i frihetstiden, **79**.
—, Leonhard von, Öfverceremonimästare, Memoirför-
fattare, **80**.
- Hazellius, Johan August, General-Major, Krigsvetenskaplig för-
fattare, publicist, **81, 397**.
- Hebbe, Vendela, författarinna, **98**.
- Hedborn, Samuel Johan (*Till.*), **291**.
- Hedenborg, Johan (*Till.*), **295**.
- Hedenius, Johan, en af Carl XII:s fältprester, **99**.
- Hederstjerna, Erland, d. ä., Schoutbynacht, **101**.
—, Erland, d. y., General-Löjtnant, **101**.
- Hedlinger, Johan Carl, Kongl. Medaljör, **249**.
- Hedrén, Johan Jacob (*Till.*), **296**.
- Hedvig Eleonora, "Riksenkedrottningen", **103**.
- Hedvig Sofia, Carl XII:s syster, Holstensk Hertiginna, **107**.
- Heidenstam, Carl Peter von, Chargé d'Aff. i Grekland, **111**.
—, Gerhard Joh. Balthasar, Minister i Konstantinopel,
Orientalist, **119**.
- Heijkenköld, Detlof, Bergsråd, Bruksandterings förbätt-
rare, **111**.
- Helenn, Vestgötajarlen Guttorms dotter, helgon, **113**.
- Hellant, Anders, Naturkunnig, **305**.
- Hellberg, Johan Carl, Postdirektör, Publicist, **114**.
- Hellenius, Carl Niklas, Professor i Åbo, L. K. V. A., **120**.
- Helsingius, Petrus Jonæ, ("Mäster Pehr") Kyrkoh., Tidsbild, **121**.
- Helvig, Magnus Ladulås, Drottning, **124**.
- Henck, Michael, vice Amiral, **126**.
- Henell, Anders Joachim von, Major, förste utg. af matriklar öf-
ver embetsmän, **127**.
- Henrik, Biskop, Helgon, Finlands patron, **128**.
- Herbest, Johanna, en af pnpismen tjenare under Konung Jo-
han III, **130**.
- Heurlin, Christopher Isank (*Till.*), **296**.
- Heyno, "Kättersk" Predikant i Wisby 1393, **131**.
- Hildebrand, Bror Emil (*Till.*), **297**.
- Hilfeling, Carl Gustaf Gottfried, Konduktör, Antiquarie, **195**.
- Hill, Carl Johan Danielsson (*Till.*) **300**.
- Hilleström, Anders, Domprost i Göteborg, **197**.
- Hisinger, Johan, Bergsråd, Donator, **201**.
—, Wilhelm (*Till.*), **301**.
- Hjelm, Jonas, Lektor, Hofsekreterare, **132**.
—, Nils, bondeson, Generalmajor, Karolin, **133, 308**.
- Hjerta, Johan Gustaf, Öfverste-Löjtnant, Publicist, **252**.
—, Lars Johan, Notarie, Publicist, Grosshandlare, Fabrikör,
Riksdagsman, **133**.
- Hjorthberg, Gustaf Fredrik, Prost, en af Linnés lärjungar, **202**.

- Hjortsberg, Lars (*Till.*), 301.
Hjul, Carl Suneason, "Dux Sueciæ", K. Sverker I:s jarl, 204.
—, Sigtryg, Storman i Nerike 1028, 203.
—, Ulf Suneason, "Comes Sueciæ", K. Sverkers och Carl Sverkerssons jarl, 204.
Hoghusen, Henrik, Statssekreterare under Carl XI, 206.
—, Johan, Frih., Landshöfding, 207.
Hollberg, Lars, Öfverfältläkare, 208.
Holm, Carl Johan, Prost, Krigshistoriker, 210.
—, Johan Didrik, Sjöofficer, Köpman, Frenolog, 211.
Holmberg, Axel Emanuel, Pastorsadjunkt, Forsforskare, litteratör, 213.
Holmberg de Beckfelt, Niklas, Regeringsråd i Holland efter 13-årig vistelse i Indien, 214.
Holmbergsson, Johan, d. ä. (*Till.*), 301.
—, Johan, d. y. (*Till.*), 301.
Holmstedt, Johan Jakob, Öfverste, 215.
Holthusen, Carl Johan von, Major, landtekonom, 216.
—, Carl Gustaf von, Kapiten, Vitter författare, 217.
Hoorn, Johan von, Archiater, Barnmorskeundervisningens förste ordnare, 218.
Horn, Arvid Bernhard (*Till.*), 302.
—, Claes Fredrik (*Till.*), 302.
Hoya, Grefve Johan af, Gustaf I:s svåger, Svensk rådsherre, 219.
Hultman, Johan D., Carl XII:s Taffeltäckare, memoirförf., 224.
Hummel, Släkttafla, 229.
Huss, Magnus, General-Direktör, Läkare och medicinsk skriftställare, 231.
Hwasser, Israel (*Till.*), 302.
Hård, Carl Gustaf, Grefve, Statsråd, 235.
—, Gustaf, Carl XII:s Stallmästare, 235.
—, Johan Ludvig (*Till.*), 303.
—, Peder Olofsson, Befallningsman på Stockholms Slott, Riksråd, 234.
Hästehufvud, Anders Eriksson, Guvernör i Riga, 238.
Höckert, Johan Fredrik, Professor, Historiemålare, 241.
Högqvist, Emilie, Skådespelerska, 304.
Högström, Pehr, Kyrkoherde i Lappland, Skriftställare om och för Lapparne, 242.
Hökeflycht, Ättens i strid för fosterlandet fallne medlemmar, 245.

I.

- Ichsell, Jakob, Diplomat, Agent, politisk brottsovervakare i Frihetstiden, 306.
Idman, Nils, En af Carl XII:s fältprester, homiletisk tidabild, 307.
Igelström, Otto Henrik, Rysk Fältmarskalk af gammal svensk adelsätt, 311.
Ignell, Nils, Komminister, Teologisk och historisk författare 312.
Ihre, Albrecht Elof, Friherre, f. d. Hofkansler och Statsminister, 316.
Ingelgren, Georg, Magister, Skald, 316.
Ingelman, Göran Gabriel, Kanslist, Skald, 318.

Ingemundi, Ragvald, Erkedjekne, öfversättare af Landslagen till Latin, 321.
 Ingman (Manderfelt), Carl Johan, Legationsskreterare, litteratör, politisk mellanlöpare, 321.
 Ingrid från Skeninge, Helgon, Klosterstiftarinna, 328.
 Insulin, Stefan, Biskop, 330.
 Isander, Lars Jakob, Major, Krigsvetenskaplig författare, 332.
 Iser, Mathias, Biskop, 333.
 Isthmenius, Isak, Professor, 335.
 Istmén (Reenhelm), Jakob, Kapten, Riksantikvarie, 336.

J.

Jansson, Erik, Bonde, Religions- och Kolonistiftare, 338.
 —, Hans, (Till.), 395.
 Jennings, John, Hofmarskalk, Finans- och Riksdagsman i frihetstiden, 347.
 Jerekini, Johannes, Erkebiskop i Upsala, brottling, slutligen helgon, 351.
 Johan, Sveriges Arffurste, K. Johan III:s son, 354.
 Johansson, Johan, Magister, Publicist, 357.
 Jolin, Johan Christopher, Teaterförfattare, Skådespelare, 379.
 Jonæ, Laurentius (Gesticina), Kyrkoherde, Psalmförfattare, 381.
 —, Petrus (Helsingus), Biskop, Liturgiens motståndare, 382.
 Jägerhorn, Georg Henrik, Generallöjtnant, tapper deltagare i 1788 års krig, 387.
 —, Johan Anders, Öfverstelöjtnant, hufvuddeltagare i Anjalaförbundet, 388.
 Järta, Carl Thomas (Till.), 396.
 —, Hans (Till.), 396.
 Jörlin, Engelbert, Skolrektor, ekonomisk författare, 393.

H.

HACK-ÄTTEN: 1. ÄTTENAMNET. 2. GREFFE HACKE, K. SVERKER I:S FADER. 3. ULFHILD, K. SVERKER I:S FÖRSTA GEMÅL. 4. RICHISSA, HANS ANDRA GEMÅL. 5. SONEN JOHAN. 6. SÖNERNA KOL, GÖTA RIKES KUNG 1167—69 OCH BOLESŁAW, GÖTA RIKES KUNG 1169—72. 7. SUNO SIK. 8. ULFHILD (?), K. SVERKER I:S DOTTER, K. KNUT V:S GEMÅL. 9. SOFIA, K. SVERKER I:S STYFDOTTER, K. WALDEMAR I:S GEMÅL. 10. CHRISTINA HVIDE, K. CARL VII:S GEMÅL. 11. BENEDICTA HVIDE, K. SVERKER HACKS FÖRSTA GEMÅL. 12. INGEBORG FOLKUNGE, K. SVERKER HACKS ANDRA GEMÅL. 13. CARL, K. SVERKERS SON OCH K. SVERRES MÅG. 14. HACK, THURE, KORSTÅGSRIDDARE (?). 15. HACK, CARL, RIDDARE VID NEWA. 16. ÅTERBLICK PÅ HACK-ÄTTEN SÅSOM DYNASTI.

1. ÄTTENAMNET.

Likasom man sammanfört under släktnamnet Wasa alla medlemmar af Gustaf I:s släkt, som stamma i manlig linea från den äldste säkert kände af hans förfäder, ehuru blott en af dem lär skrivit sig till *Wasa*, såsom egare af ett uppländskt säteri med detta namn (B. Lex. XX p. 60), så kunna vi, af mnemoniskt intresse, ega rätt att under namnet *Hack* samla alla kända förfäder till och manliga ättlingar af *K. Sverker Hack*, hvilken kan diplomatiskt bevisas hafva blifvit så kallad i eller nära sin samtid.

Vi möta i hufvuderna säkerligen flera af Hackätten, som sjelfve begagnat det ifrågavarande familjnamnet, än vi ega medlemmar af Wasaätten, som kallat sig *Wasa*. Lagerbring skriver (S. R. H. 2: 98): "Man bör påminna sig, att Hack verkligen varit ett tillnamn i Sverkerska släkten och nämnes Sverker Carlsson med denna namn-ökning uti handlingar som sedermera [d. v. s. efter tillkomsten af Sofia Ottosdotter Brahes släktbok] kommit i dagsljuset, nemligen Anonymi Chronologia uti Erkebisk. Benzelli Mon. Eccles. p. 85, och om

" hvilka (handlingar) bemänta fru aldrig haft någon kunskap; "ty intet fås det igen hos Saxo, ej heller hos Ericus Olaf." (Se S. R. Sv. T. I, p. 53 f. Chronol. 826—1415: MCCX bellatum est rursum in Gyllstenren. Rex *Svercerus dictus Hack*, Caroli Regis Fillus occubuit. Först aftryckt i S. R. D. I: 390 f.) "Denna omständighet synes gifva en stor grad af sannolikhet "och trovärdighet åt de handlingar, hvarefter fru Brahe uppsatt "sin ätträkning och torde således hennes berättelse kunna ega "vitsord och hennes utsago förenas med Langfedga tal." Den Hack, som fru Brahe i sin släktbok sätter såsom fader åt Sverker, var, i Lagerbrings tanke, densamme som Kol, kung Svens son i Anonymi Chronologia. När Langebek i S. R. D. IV p. 549 väl erkände att Lagerbring kunde ha rätt, men anmärkte sin fruktan att något misstag finnes i fru Brabes Hack-genealogi, enär der omtalades en *Ture Sverkersson* från 1210, då en *Ture Sverkersson*, som kunde vara införd i släkttaflan under det först uppgifna namnet, enligt Sorös liber daticus, lefde 1349, så svarade Lagerbring i företalet till S. R. H. IV D. att *Ture* och *Ture* äro olika namn; att Messenins i Theatr. Nob. *) och i Scondia **), säkerligen utan kunskap om Sofia Brabes släktbok, skrifer *Ture* såväl som hon, anseende Lagerbring, att den Skånska Hackfamiljens släkttaffa, som hvarken stödde sig på Vellejns eller Messenins, borde ega samma vitsord, som man plägar tillerkänna andra dylika, då inga skäl kunnat mot dem anföras; tilläggande: "det är oförnekligt, att fordna Danska adlen var mycket nogräknad om sina förfäders ihågkomst;" hvarefter han upplyser om Hackätten både i Sverige och Danmark, nämnande bland de förre riddaren Carl Hack, som stupade vid Nevaströmmen 1301, på ett rörande sätt besjungen i Rimkrönikan. Vi drista upprepa dessa Lagerbrings ord, ehuru Strinnholm (S. F. H. IV: 230) så hårdt dömer sin ärevärde föregångares öfvertygelse i detta ärende, ännu upprepande "sannolikhet" mellan *Ture* och *Ture* (likasom, äfven om begge hetat *Ture Sverkersson*, icke 2, hvar i sitt sekel, kunnat så nämnas), hänförande hela Lagerbrings bevisning till "de genealogiska dikterna."

Lagerbrings trovärdighet hvilat här på trovärdigheten af den källa, han åberopar. Vi må här inskränka oss till

*) S. 11 "Svercherus; uxor Benedicta f. Ebbonis de Knarretorp" med barnen: "*Dux Turo*, Johannes I, Helena, uxor Ducis Sunonis."

**) Index: "Svercherus dictus *Hack*, Rex Sv.", samt T. XII p. 112: "genuit Benedicta Regi Sverkero *Turonem* & Johannem."

bedömande af *Hackernas genealogi* i både den äldre och yngre släktboken å Lunds Universitets-Bibliothek. Författarinnan Sofia Ottosdotter Brahe, astronomen Tycho's syster, var författarinnan redan före sitt giftermål 1579 och fortfor att göra tillägg i nämnde släktböcker ännu 1626. Hon hade säkerligen äldre *släktböcker* att följa, men utarbetade tydligen åtskilliga genealogier, såsom en lärde går till väga, granskande permbref, betraktande sigiller, och syntes ej ledas af något enskilt intresse för någon eller några familjer. Hackernas stamtafla visar sig till sina leder i 12:te—14:de seklerna hemtad ur den genealogi, som uppgjordes, då de ryktbare Axelsönernas moder Ingeborg, efter en sed, som i ännu 2 sekler derefter fortlevde, genom uppräknings af alla de kända anorna hugfästades. Uppgiften om Hackernas nedstammande från k. Sverker 1:s fader "grefve Hacke i Westergötland" bör således bedömmas såsom släktöfvertygelse hos historiska personer, hvilka nämnas i offentliga handlingar redan på 1430-talet, sådana de knunnat hemta den af en mor, hvilken härstammade både från den danska *Hack-* och den svenska *Rüde-ätten*, hvilkas vapenmärkens likhet vi få närmare belysa här nedanom. Skulle dylika vittnesbörd ej betyda mer inför den oväldige granskaren, än en enstaka anteckning i en chronologi, ja, än en hörsaga, "kommen öfver sjön", och nedskrifven i en Isländsk saga?

2. GREFVE H A C K E.

Vi bemärke först hans ättlingar:

- Hacke, "Grefve i Köninge i Westergötland", g. m. "en jungfru", som ärft en del af "Sigridslefven".
- . Sverker, k. i Sverige från 113' till före 1134. K. blott i Göta från före 1134 till 1156. G. m. 1:o Ulfhild. Se n. 3. 2:o Richissa. Se n. 4.
- . . Johan, dödad omkr. 1153. Se n. 5.
- ? . . . Johan, en af Sveriges stormän 1190.
- Joar, R. R. 1223. B. Lex. n. f. 2 p. 168 f. (Blå).
- . . . Ulfhild (?), k. Knut V:s gemål. Se n. 8.
- . . Carl, k. i Göta rike 1156—61, "Rex Sveonum & Gothorum Summus Dux" 1161—67. G. m. Christina Hvide. Se n. 10.
- . . . Sverker Hack, k. i Göta rike 1196. K. i Sverige 1199—1210. G. m. 1:o Bened. Hvide. Se n. 11. 2:o Ingeb. Folkunge. Se n. 12.

- Carl, "k. Sverkers son, k. Sverres måg", mördad å Borgen vid Throndbiem 1198. Se n. 13.
- Thure Hack, med ättlingar i Sverige och Danmark. Se n. 14.
- Helena, g. m. Snue Folkunge. Se ofvan IV p. 61.
- Catharina, k. Erik XI:s gemål.
- Benedicta, g. m. Svanepolk, hertigen till Bleking Knuts son; från dem härstamma Gustaf I, Sten Sture d. ä. och Svante Sture.
- . . Kol, Göta kung 1167—69. Se n. 6.
- . . Boleslaw, Göta kung 1169—72. Se n. 6.

Är Sofia Brabes "Grefve Hacke" den samtidige engelske grefve Haco, Svenskan Guthas sonson, se här hans *förfäder*:

Ägelrik, en man af folket.

. Athelmer, den namnkunnige "Grefve Edriks" bror.

. . Wulfnoth, Cild of Sussex.

. . . Godwin, Earl af Sussex m. m., g. m. Gutha, Ulf Jarls syster, Thor-
kel Spraklings dotter.

. . . . Swegen (äldste sonen), Earl af Nordl. Wessex, † 1052.

. . . . Haco, försvinner i Engelska historien 1065. (Håkan Röde i Westergötland möter 1066—79.)

Vi hafva i art. *Galla*, Sv. B. L. IV: 198 f., redan berört frågan om k. Sverker I:s *fäder*, hvarvid det oantagliga i den vanliga meningen, att k. Sverker är en k. Blot-Svens sonson, torde ådagalägs. De många olika fadersnamn, som möta, synas uppkommit på det sättet, att i olika kungaserier, uppgjorda för de 3 riket, som *sist* hade särskilda kungar i detta land, de kunganamn, som stått näst före Sverkers, antagits utmärka hans faders. I *Svealand* var den siste särskilde kungen hednapartiets motkung *Blot-Sven* (1082). Hans son *Kol* kan af Blot-Svens parti blifvit ansedd såsom efterträdare *de jure*. Sedan föll det riket för en tid under *Sverker*. I *Virdaland* var hednapartiets motkung *Erik Årsüll* den siste särskilde kungen (1122). Sedan föll det riket under *Sverker*. Af *Götarikena* hade *Westergötland* länge haft gemensam kung med *Svearne*, och kristendomen fick der från början af 1000-talet en fastare ställning. Men i *Östergötland* kan hednapartiet hafva kring en *Ketil Ochristen* och en hans son *Kol* slutit sig samman, tills *Sverker* eröfrade denna familj för kristendomen och hela provinsen för sitt rike.

Så kunde *Sverker* blifva ansedd såsom son af *Kol Blot-svensson*, och son af *Erik Årsüll*, hvilken någon bopjemkare sedan antog såsom Blot-Svens son *Kol*, och slutligen äfven såsom son af *Kol*, *Ketil Ochristens* son.

Släktuppgiften måste ega större betydelse, än de vexlande uppgifter, hvilka af dylika kongalängder kunna ha uppkommit såsom olika langfedgares förslagsmeningar.

Då nu släktens egna minnen, sådana de funnos till, då k. Sverker Hacks barnbarn ännu kunde meddela förklaring, hvarför deras farfar kallades Hack, klart förkunna, att k. Sverker:s fader hette Hack eller grefve Hacke, bestämdt uppgifvande att han bodde i Köninge i Westergötland, så känna vi intet, som berättigar, än mindre nödgar oss att motsäga denna familjuppgift mer än de otaliga af dylik art, hvilka godkännts, "*donec probatur contrarium*". Hvem känner i allmänhet bättre, än en person sjelf, sin faders och farfaders och farfarfaders namn? På dylik grundval hvilat ju efter reglen begynnelsepunkterna i all genealogi.

I Brabeska släktbokens rubrikexemplar (der alla släktlederna i den fortlöpande släktlinjen äro skrifna med rött bläck) såges den Westgötske grefve Hack i Köninge vara från *Tyskland*. Senare anträffade upplysningar må ha vållat uppgiften i det andra exemplaret, att han var från *Ryssland*, helst misstag uti läsanläggning af de tydliga bokstäfverna med mindre skäl kan antagas. Någon *Haco* och *Sverker* bland *Tyska Grefvar* eller *Baroner*, ja, bland *Tyskar i allmänhet*, har ej från den ifrågavarande tiden kunnat anträffas, oaktadt noggranna forskningar i hithörande skrifter. Från *Ryssland* kan grefve Haco eller Hacke visst ha ankommit, när, enligt Adams, en kung Amond kallades derifrån till Sverige (*accessit est Amonder a Rozzia*), utan att vi bland *Ryssar* kunna räkna på att träffa män med de anförde namnen. Men från *Westseaxas* (*West-Saxonia*) kunde visst en grefve Haco inkomma öfver både *Ryssland* och *Tyskland* till Sverige, och de som skulle ge Axelsönernas moder hennes "16 anor", kunde i de dagar, der ett *Saxonia* nämndes, lätt komma att tänka på det *Tyskland*, der ett *Saxland* låg.

Känna ej våra allmänt bekante hädor en förnäm herre *Haco**) från den tid, då Sverker:s fader kunde lefva?

Adams skrifver före 1076 om det som vi veta hafva händt 1066 (vi meddela hans ord i öfversättning):

"I Sverige dog vid den tiden den allra christligaste kungen Stenkil, efter hvilken, då 2 Erikar täflade om riket, alle svenskarnes magnater sågas hafva fallit i kriget. Ty äfven

*) Saxo begagnar vanligen namnet *Haco*, der Isl. Sagorna hafva *Hakon* och våra hädor *Håkan*. Hos Tyskar träffa vi *Hagvinus*, då det ofvananförda namnet skulle latiniseras; äfven användt af Saxo.

begge kungarne stopade der. Då nu hela kungaslågten så hastigt dog ut, så blef rikets ställning förändrad och kristenheten der grundligen förvirrad. Biskoparne, hvilka metropoliten dit ordinerade, sutto hemma, fruktande för förföljelser. Endast Skånes biskop styrde för Götarnes församlingar. Och en Svearnes höfding Gulph styrkte folket till kristendom."

Scholion. "Då de 2 Erikarne fallit i drabbningen, blef Halzstein, k. Stenkels son, upphöjd på thronen, och då han snart bortdrefs, tillkallades Amunder från Ryssland, och då han icke mindre undgick att bortvisas, valde Svearne en *Håkan*." Sturleson yttrar i k. Magnus Barfots saga, kap. 13: "*Hacon* blef så kongur er næstar war i Svithlod eptir Steinkel kong. Sidan var Ingi kongur son Steinkels kongs."

I ett af Westgötalagens tillägg heter det slutligen: "*Håkan* var född i Lifvini Wistæ hærrædi; trætton vintrær var han kononggær oc liggær i Lifvini sum han boren var." Och Keder fann ett mynt, der man läser: "*Aacune Ignunde*" och der han ser k. *Håkans* och k. *Inge* *I:s* namn.

Detta är allt hvad våra källor veta och våra händelsekunnare anfört om denna (Westergötlands?) kung under 13 år. Dock kunde någon anföra mera om k. *Håkan*, genom att i honom se *Norske och Danske Jarlen Håkan Ivarsson*.

Vi få först erinra om det yttrande af Strinnholm, som läses i art. Galla, der frågan är om k. Erik IX:s fäderne, förklarande, huru det stridde alldeles mot dessa tiders tänkesätt att lemna riksstyrelsen åt män utan hög börd eller lysande bedrifter. Vi måste på grund deraf bortvisa hvarje tanke på en så barslig föreställning, som att svenskarne skulle i 13 lugna år under dessa orostider i Europa styras af en jorddrott i Lewene, som i den hyn vunnit sitt rykte och deromkring hade sina släktförbindelser, hvilka till rikets gagn kunde användas. Men derjemte ställe vi samme Strinnholms välgrundade anmärkning: "*Håkan* kan ej gern antagas hafva varit rådande blott öfver Westergötland eller någon annan del af landet, utan fastmer öfver hela riket. Då tillika ingen sannolikhet är, att Götarne skulle fördrifvit Stenkils söner, blir deraf ännu mer troligt, att *Håkan*, sedan han af Svearne blifvit tagen till konong eller *höfding*, såsom sådan i egenskap af styresman för riket under *Stenkils* sönernas ungdomstid äfven af Götarne varit antagen och erkänd." (III: 21, not.)

Då Sverker framställes såsom af ålderdom försvagad några år förrän han dog 1156, kan en sådan mans fader

visserligen 1066—79 — tiden, som alltid inrymmes åt *Håkan* i Livene såsom regent — ha varit i sin verksamaste ålder. Om vi måste, trogne den ofvananförda uppfattningen af den tideus lagar och seder, se en till börd och värdighet sådan, som Brahegenealogiens *Westgöta-Grefve Hacke* uti *Adami Haqvinius*, *Snorres Hacon* och *Westgötalagens Håkan*, hvilken vi med *Strinnholm* helst autaga såsom förmyndareregent för k. *Stenkils* minderårige söner, hvilken ättboren och för den tiden namnkunnig man kan möta oss här? En tid är i fråga med ej så få historiska källor.

Tvenne med namnet *Haco*, som begge kunna här vara i fråga, äro samtidige i de engelska annalerna. Att den ene är *Grefve Haco*, son af *Grefve Svegen Godwinsson*, och den andra *Jarl Håkan Ivarsson* är klart; men man har ej alltid skilt dessas lefnadssagor.

Vår grandlärde P. A. Munch har senast skiftat det historiska arfvet dem emellan. Deraf har blifvit folit klart, att *Håkan Ivarsson* ej 1066—79 kan hafva regerat Sverige eller delar af detta rike. — Det sista säkra datum *Grefve Haco* har i Englands historia är 1065, då han jemte sin farbror *Wolfneth* frigafs ur ett k. *Edwards* fängelse, der de suttit såsom gisslan för *Godwins* och hans söners trohet. Följande året besegrades Angelsachsiska kungahuset och Normandiets furstar fattade engelska spiran. K. *Harold II:s* söner flydde då till Irland. Der synes ej *Haco*. Har han ej flytt till det *Leutecia*, hvarifrån, enligt *Orderic Vitalis* (hos *Duchesne* p. 513), hjälptrupper sändes k. *Sven Estridsson*, då han uppträdde såsom thronpretendent i England mot Normandiske usurpatorn? Munch ser med skäl i *Lentecia* ett latiniseradt namn på *Liodhus*, *Liut-hus* i *Westergötland*, förklarande, att stadens namn lätt kunnat tagas för landskapets, helst *Liodhus* var den enda hamn i Götaland, som stod i förbindelse med *Westerhafvet* och från hvilken stad tydligen de skepp utseglat, hvilka förde till k. *Sven Estridsson* de nämnde hjälptrupperna. *Orderic* berömmar detta folk såsom kunnigt i strid till lands och vatten, men fann dessa krigare ännu tro på *Oden*, *Thor* och *Frej*. Att k. *Sven* såges ofta förnt hafva besegrat detta folk, som nu så välvilligt hjälpte honom, får väl ej anses betyda mer, än att kungen förklarade sig såsom segervinnare ha slutat fejderna med k. *Emund Gammal* och *Anund Jakob*, då *Skåne*, som de lära velat intaga, ej förlorades.

Det krig, som brann 1068, afstannade 1070 och en kapitulation uppgjordes 1071. Senare uppstodo nya förveckling-

gar. En Roger af Hereford och Radulf hade flytt till Danmark, der de öfvertalade k. Sven att åter tålla om Englands spira med Wilhelm Eröfraren. K. Sven ntsände nu en flotta af 200 skepp, anförde af hans son *Knut* och jarlen *Haco*. *Manch* skiljer sig på de bästa grunder från det vanliga antagandet, att grefve *Haco* Svegens son här skulle vara i fråga, ntan ådagalägger, att anföraren under prins *Knut* är *Håkan* Iwarsson, numera såsom Hallands jarl, k. Svens man. *Manch* finner ock troligt, att under detta tåg, *Paul*, Orknöa-jarlen, förlovades med jarl *Håkans* dotter. När *Knut* och *Haco* återkommo från nämnde låg 1075, föll *Haco* i onåd hos k. Sven. *William* af Malmesburg vet, att *Haco* misstänktes hafva låtit Englands kung mña sig (ett brott, som kunde rimligare falla en norrman till last, än en angelsachsisk prins, om mntorne bjödos af en normandisk), och att han därför lagenting uträttat. *Haco* blef fredlös förklarad och gick i landsflykt, men när Sven 1076 dött, se vi "*Håkan Jarl*" såsom vittne intyga ett k. *Knuts* bref, hvaraf man finner att den bittoge då återkommit och var sin förre medkrigares, en konungs, man. Huru kunde *Håkan Iwarsson* under samma tid (1068—78) regera det rike, Stenkil lemnat genom döden 1066?

Men då engelsmännen antogo, att *Earl* Svegens son *Haco* var i fråga, der *Manch* visat att en f. d. norsk, d. v. dansk jarl möter i häfderna efter grefve *Hacos* frigifvande 1065 intill k. Svens död 1076 och derefter, så är klart att samme engelsmän ej hos någon af alla sina chronister funnit något bevis, att *Haco* Svegens son under nämnde tid redan var död. Men lefde han, — är då ej skäl att tillse, hvarvida icke han är den svenske regenten *Håkan*, hvilken *Botin* m. å. ja, ännu *Strinnholm* (III; p. 21, not. 57) med mer eller mindre säkerhet förklarar vara *Håkan Iwarsson*?

Vi böra först närmare upplysa om grefve *Hacos* börd, hvarigenom vi kunna finna, att ej ett oöfvervinneligt hinder möter för identifiering af grefve *Haco* och *Håkan Röde*, om vi ock anse yttrandet, att den senare var född i *Levens* ej kunna blott betyda uppfödd, ntan böra ordagrat förstås.

Anföraren för k. *Olof Skötkonungs* svenska hjälptrupp, sänd k. *Knut* den *Store*, då han gick att intaga England, var, som vi veta, *Ulf Sprakling*, som sedan gaf sin syster *Guta* *Godwin* till gemål. En *Godwins* och *Gutas* son, k. *Harold* II:s broder *Svegen*, vanligen kallad *Sven*, blef *Earl* af *N. Wessex* 1042, men afsattes af k. *Edvard* 1046. Den närmast föregående tiden och de 6 åren, han derefter lefde, voro en

kedja af en kringlirrande riddares olyckor. Hans fall utvecklade sig efter Lappenberg (Gesch. v. England) på följande sätt. Då han biträdt k. Griffith i Nordwales i ett krig mot Westwales och derifrån återvände ung*) och segerdrucken, fick han se en skön kvinna, hvilken han förnedrade och återsände till sitt hem. Men hemmet var ett kloster och kvinnan var Eadgive, abbedissa i Leo Minster (Hereford). Detta uppväckte mot honom en allmän ovilja. Han försköt för Eadgives skull sin gemål och ville taga henne i stället, men hindrades af kungar och herrar och äfven Eadgive blef snart i sin ordning förskjuten. Han lemnade England, seglande med många skepp till sin kusin, danska kongen Sven, men snart, oense med danskarne, vände han till Flandern, dit han kom med 8 skepp. Fridlös i sitt fosterland slog han sig på sjöröfveri; mördade derunder 1049 på nidingssvis k. Svens broder Björn, som fått en del af Grefskapet efter honom, blef derpå slagen i sitt samvete, gick barfotad till Jerusalem och frös ihjäl under hemsfärden**).

Denne Svegen var Hacos fader. Hans moder må ha varit Svegens för Eadgivas skull förskjutna maka, ty om Haco skulle varit frukten af den gudlösa förbindelsen mellan Svegen och en abbedissa, kan man knappast förmoda att han af sina förnåme och gudfruktande släktlingar blifvit erkänd och ombuldad. Att Hakan var född i Lifvene omöjliggör ej antagandet af hans identitet med Haco: Svegens moder var från Sverige; hans hemland uppfyllt af oroligheter, hans maka förskjuten; svärmodren Guta kan ha skaffat henne en fristad i det land, som af Ordericus Vitalis kallas Leutecia, Lödöse-nejden. I Lewene född eller uppfostrad under första barna-åren, kan Haco återvända till England, sändas till Normandie som gisslan och, sedan han af sin farbror Harald derifrån blifvit frilöst, begifva sig ifrån det sammanstörtande Auglosachsiska kongariket till det af brist på styresmän "förvirrade" svenska riket och der, ehuru troligen ej mycket öfver 20 år gammal, blifvit antagen till de nuge Stenklissönernas förmyndare, som sådan i tretton år regerat, gift sig med nå-

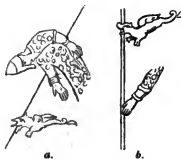
*) Han uppgifves vara Godwins och Guthas äldste son, och deras giftermål anses slutet omkring 1020.

**) Vi anföra ur källorna: Henr. de Knyghton de eventibus Angliæ lib. I. skrifer: "Corruperat & duxisse proposuerat . . . et ob hoc Angliam reliquerat". Simon Dunelmensis: "Swanus Comes Barecensis, Oxoniensis & Globernensis — — relicta Anglia eo quad Eggivam Leonensis Monasterii Abbadissam, quam corruperat, in matrimonium habere non licuit, Danmarchiam adiverat".

gon som haft arfvelott i "Sigridsleffen" *) och ändtligen dött i Lewene, "der han var boren", hvarvid vi böra ihågkomma, att intet skäl påtvingar oss det antagandet, att förmyndare-regenten Håkans dödsår skulle vara detsamma, nader hvilket hans regemente slutar.

De skäl, vi för denna förslagsmening kunna andraga, äro, utom de förnt oppgifna, hufvudsakligen af heraldisk natur. Hackes eller Håkans *grefve*-titel i släktgenealogien tyder med nödvändighet på ntländsk härkomst och vi hafva redan framställt *Acarföre* vi söka hans fäderne i England. Ättemärkena böra alltså jämföras, en jämförelse, hvars resultat måste ega vitsord.

Se här det som af Worsnae kallas *det Angelsachsiska kungamärket*, sådant det är utsydt på den gamla tapeten i Bayeux, domkyrka i Normandie, der slaget vid Hastings 1066 afbildats (såsom man af ålder antagit) af drott. Mathildas nål, föreställande ögonblicket, då k. Harold Godwinsson stupar öfver sitt vapenmärke (a), nader det att hans märksman ännu bär samma fanbild uppe öfver de af pilor sårade krigarne (b). Vi ha blott copierat en del af den fallande kungen och draken, visande en sammansättning af daggdjurs hufvud, fogels kropp och orms stjärt (symboler af makt öfver land, luft och vatten?).

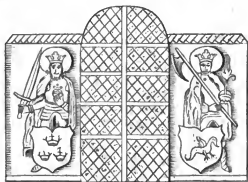

*) Se här nedan, art. Boleslaw, hvarest ådagalägges genom en officiel urkund att k. Sverker *ärft* en del af Sigridsleffen (= jordagodsarvet efter Sigrid Storråda)

c.

Och derjemte ha vi till jemnförelse ställt draken i prinsessan Helena Sverkersdotters sigill, hvilket hon 1237 hängde under ett gåfvobref till Wreta kloster (se Perlingsk. Sv. Kungars Ällartal p. 95). Hennes drake har samma 3 olika beståndsdelar (c).

d.

Och sist anför vi, efter Schefferus i hans *Liber singularis de Antiquis Verisque Regni Sueciæ insignibus* Lit G. bland plancherne, de 2 kungarne å ömse sidor af en Flims kyrk dörr i Upland, der en stenhuggare, som ej bättre förstått uppställa de 3 kronorna, hvilka S. Erik alltid i gamla målningar och sigiller förer i sitt banér, dock vetat, att, jemte Eriksätten med detta vapenmärke, funnits en kungaätt i Sverige, som förde en drake, sammansatt af olika djurskroppar (d).

Här påminna vi om skälen för antagandet, att kungarne af Sverkerska ätten satte en drakbild å sina mynt. Sjöborg (de Numophyl. R. Acad. Lund. p. 34) förvarade 22 dylika mynt i Lund. N. 23 i Brenners Numl Ant. Svetiel är ett drakmynt, som tidigt antogs vara det kongl. Sverkerska, äfven då man kallade bilden för Westanstångs-draken och sökte i förhållandet ett ökad skäl att räkna Sverker i såsom en Östgötakungs son. "Flera hundra" dylika mynt funnos vid Wadstena 1786. 200 dylika vid Ramqvilla i Småland 1765.

Håkan i Lewene kallas i äldre kungatälgder Røde. En svensk adlig ätt bar länge detta släktnamn. En *Ingeborg Røde*, dotter af Sv. Riksrådet, "den rike herr Iwar Nilsson Røde", en riddare från 1389, blef g. m. Skialm Hack. Deras dotter *Ingeborg Hack* blef g. m. *Axel Tott* — Axelsönernas föräldrar. Der Ingeb. Hacks anor oppritades, såg man Røde- och Hackvapnen alldeles öfverensstämma. Hackernas ättmärke, som ses å en Billegrafsten i Helsingborgs norra kapell, liknar fullkomligt Rödernas ättmärke i våra svenska sigillsamlingar och deras afritningar. Begge ätterna förde en styckad sköld med växling af hvitt och svart, der vapenbilden synes från början kunnat vara en Hakons bomärke eller ronan Hagals, Hag, Hak, hvaraf ättenamnet sedan kunde tagas.

Då 1:o således kännedomen om den tidens teori och praxis vid regentval bjuder oss att söka k. Håkan Røde bland "stormän", då 2:o, vid valet mellan de 2, på hvilka allena ögat här kan falla, Munch förbjuder oss på de oemotsäglichaste skäl att tänka på Håkan Ivarsson, och grefve Haco Svegens son därför allena återstår bland de från denna tid i andra källor omtalade, hvilka burit namnet Håkan *), då slottligen 3:o),

*) Vi böra påminna oss, att 2 runstenar, en i Upland och en i Småland, vittna om en *Håkan Jarl*. Liljegr. R. U. n. 312 har: — — — — — *Asur* × *bunta* sin. *Sun* × *Hakunar* × *Jarts* × *sar* × *var* × *Vikinga* × *vaurþr* × *miþ* Kaeti. Och n. 1241: — — — — — *Ura* : *Faþur* : *sin* : *Stalara* : *Hakunar Jarts*. Oss synes N. R. Brocmans mening (Ingvar Vidförles Saga p. 113 f.) antagligast, att här är fråga om den *Håkan* (Orknoå) *Jarl*, hvarom se Svenskt B. Lex. 2: 340, som var hofman en tid hos k. Inge I och hvilkens sonsonson blef i Sverige Blått-ättens stamfader — en herre, hvilkens sonson bodde på Flisshult eller Hultaby slott i den ort, der Håkan Jarls Stallare fått sin minnesvård. (Vi torde få begagna tillfället, att, efter P. A. Munchs utredning af Håkan Jarls, *Ivarssonens*, historia, rätta uppgiften l. c. i Sv. B. Lex. att nämnde Håkan Jarl var dottersson af *Håkan Røde*. Han var dottersson af *Norske* Jarlen *Håkan Ivarsson*, hvilken ej mer kan af Munchs uppmärksamhet läsare förblandas med "Håkan Røde".) Den å runstenar nämnde Hå-

traditionen inom k. Sverker Hacks ätt kräfter uppmärksamhet åt uppgiften om en grefve Hacks af utländsk börd men med svenskt gifte såsom k. Sverkers fader, der andra uppgifter om hans fäderne bevisats vara vida mer otillförlitlige, så torde skäl vara, att här något bemärka den herres lefnads-saga, som efterträdde k. Stenkil i regementet öfver Sverige.

Vi tro oss kunna läsa i de anförde nrkanderna följande underrättelser:

Då Stenkil, k. Emund Gamles svårson, dött, efterlemnade 2 söner, uppträdde en Erik från landet ofvan om Götaland, det är Svearike, återopande anor från Erik Väderhatt och Erik Segersäll, likasom en Erik från landet söder om Göta land, det är Virdaland eller Småland, återopande anor från den Erik, k. Rlags son, som efterträdde sin fader året efter erkebiskop Unns död eller 937. Begge vilja blifva herrar öfver Sverige. De sloga hvarandra. Säggen utvisar deras fall vid Kimstad kyrka. Innan de föllo hade Stenkils äldste son Halsten nödgats fly nodan, hvilken först ntropats till konung af fadrens vänner i Westergötland. En hans yngre broder Amund eller Inge (han må så ega 2 namn så väl som Anund Jakob nyss egde) hade sändts att uppfostras i Ryssland, der k. Olof Skötkonungs dotter regerade och der Westgötajarlen Ragvalds son Elif hade ett jarldöme.

När, efter slaget vid Haslings d. 14 Oct. 1066, Angelsachsernas valde var brutet, och k. Haralds söner flydde till Irland, kunde visserligen ryktet om k. Stenkils död och ställningen i en älskad fostersfaders rike gifva den nu fäderneslandslöse grefve Haco skäl att välja en annan tillflyktsort, om det ej skett förut. Då var skäl att från Ryssland hemta till Sverige Stenkils son Inge, hvarigenom grefve Haco kunde komma till Sverige "från Ryssland" — och möjligen äfven öfver "Tyskland". Hade Haco ärfvt sin faders "många skepp" och fått hjälptrupper bland de Osmanner i England, som ej älskade Normandernas makt, skulle ej åsynen af grefvens

kan Jarl hade en son Asure, som var "Vikingavård" vid svenske höfdingen Götas på flera runstenar omtalte tåg i "vesterviking". Asurs mor Gínlög var denne Götas syster. Deras far hette Holmger. Thialfa och Sven, hvilkas grafstenar stå, den förres i Östergötland, den senares i Södermanland, voro också med på Götas tåg. — Det bör till Brocmans heder nämnas, att han ej förbisett den af Meibom utgifna Rasteds krönikan, utan gissar, att det varit sammanhang mellan Götas vikingafärd och Irlandarnes härjande på Sverige vid år 1130, "antingen då Götas tåg dertill gifvit anledning eller det sedan företagits, att hämnas öfver en sådan skada." Påståendet, att våra runstenar ej beröra några af vår historia kända händelser synes här nödgas erkänna ett undantag.

segel i Liodhus' hamn gifva de *Christne Westgöterne* med att efter Halsteias flykt och Erikarnes fall utropa *Inge*, och då *Halsten*, sedan stormen laggt sig, kunde åter inlämna sig, var det ja bäst att erkänna begge som samkonungar? Men när Svearne, äfven de, som älskade Stenklis hns, kände häri se ett återupplifvande af det regeringsätt genom *prester*, som retat det svenska folket, och vållat att Stenklis varalagar mot våldsamma steg emot afgudabusea ej längre behjertades, hvad var naturligare, än att de "atvalde" ea Håkaa, som kunde styra både christna och hedalagar i landet, sjelfständig i anseende till presterna mer än de infödde och ej högbördade kaade känna sig vara, då de i kanskap och verldserfarenhet säkerligen toro presterna mera underlägsne, än sonea af en Earl of Wessex, som nu var "grefve Hacke" i Westergötland?

Adami schollast skrifver, att Svearne utvalde ea (för Bremeaseraa okänd) Håkaa, men skrifver ej att de atvalde honom till kung. Schollasteas ord kunna likaväl blottatmärka att de valde ea, som förde regerlagen, såsom Frithiof för k. Rlags söner.

Under Håkaas regerlag sammanhölls Stenklis hela rike, således begge de fallna Erikarnes gamla kangariken tillika med Götaland, och var så tryggt mot yttre fiender, att en betydlig hjälpsändalag, som lofordas af Orderic Vitalis, kunde utgå från Liodhus, då k. Kaut den Stores systerson, Danmarks k. Sven, försökte att rycka morbrodrens rike ur Wilhelm Eröfrarens våld. Dervid verkade jarlea Håkaa lwars-son i krigets leder; men en annan Håkaa höll deraader freda appe i Sverige. Denna hjälpsändalag åt dea här, som skulle fördrifva de Normandiske eröfrarna af kon. Harold's rike, förlägar sig väl med dea åsigt, vi här framställt om regenten Håkaus härkomst.

Sedan Steaklis söner blifvit myndiga, må Halstan ha residerat i Götaland, då Inge, som syates på Sveatinget, bodde i Upsala. Blot-Svea tillvåna sig å ett Sveating det gamla Svea. Men Steaklis söner behöllu utan tvifvel sin magt öfver Westgötarne, erkända af de christne i Östergötland och Virdaland.

Det ovanliga namnet *Sverkir* borde kaana vara en genealogisk ledtråd. Men vi ha ej kannat i något annat land träffa det samma, förrän hos grefve Hackes son. Att det icke är ryskt, torde ej behöfva bevisas. Men det är ej heller tyskt. I *Ernst Förstemanns Altdeutsches Namenbuch* (tryckt 1856) finnes intet personnamn bildadt efter *Sverc*, det enda tyska

ord, som har likhet med Sverker *). I *Hopfs Historisch-ge-nealogischer Atlas* förekommer ej ett enda namn, liknande Sverkers i alla detta namns vexlande former **). De närmast liknande namnbildningarna i tyskan gå ut till *Svegger* såsom *Svitker, Svikker, Sweicard, Schwicker* — namn, som möta bland Herrar till Hachen-burg (Speneri Hist. insignium p. 702—04) och Hachen-born (Harenbergs Hist. Eccl. Gaudershem. p. 1425).

Vi måste således erkänna den "infödde" Sverker ega ett inhemskt namn, ehuru vi blott engång träffat det använt på män, som aatagas lefvat före konung S., nemligen i det ganska sent tillkomna Sögubrot rörande Brávallaslaget: "Nu váro ok nordan fardir — Haki ok Bádír — Bemos synir — Sigmundr elnn — Sörkviðr annarr." (Hos Saxo: "Qvibus applicantur a septentrione profecti Haki Remonisque filii Sigmundus et Serkir".) Namnet *Sókr* läses på en småländsk runsten. Var *Swegen* ett bland Angelsachsarne förmildradt uttryckssätt för ett namn i Guta Torkilsdotters släkt, som hos sonsonen återkom i sin nordiska urgestalt?

3. ULFHILD, K. SVERKER I:S FÖRSTA GEMÅL,

var en ättling af Harald Hårfager, hvilken stamträd slog sin rot ner i gudasagan.

Se här hennes kungliga och poetiska förfäder, jemte hennes kungliga fränder:

K. Harald Hårfager.

. Olof.

. . Tryggve.

. . . K. Olof Tryggvason.

. Björn.

. . Gudröd.

. . . Harald Gränske.

. . . . K. Olof d. Helige.

. K. Magnus d. gode.

. Ingeborg (ell. Ingegerd), g. m. Halfdan Jarl (se Königsf. p. 111).

*) Altdeutsch: *Sverc* und *Volchen*: caligo & nubes; Niederdeutsch: *der Svrck*. *Massmann*, Index zu Graff's Althochdeutscher Sprachschatz.

**) Savrkir, Saurkir, Sörquer, Sörkvið, Sverco, Savkir, Svarkir, Sverkerus, Sverkillus — (Sverke-lill, deraf Sverkel).

- . . Gunhild, g. m. Finn Skjalge.
- . . . Nial, K. Stenkils morfar.
- . . . Eyvind Skaldaspiller, "poëta eximius". Torfæus.
- Harek på Thlotta, skald. Sturles:s K. O. d. H:s s. 168 k.
- Finn Höfding, flydde 1028 till Sverige, med k. Olof, och lär sedan der qvarblifvit.
- Håkan Höfding, lär födts i Sverige.
- Ulfhild.

Ulfhilds släkt utmärktes för skönhet och rikedom. Harek, som bodde på Thlotta i Viken (Bohns län), var en viking af den art, som minst bemärkts af efterverlden, hvilken föreställer sig *vikingarne* såsom idel sjöröfvare. De bäste *Vikensboarne* hade bemannade fartyg för att skydda sina handelskepp mot sjöröfvare. Hareks handelskepp besökte Tyskland, Flandern och England; han egde en sätesgård med 12 underlydande hemman. (Fragm. i Scriptt. Isl. Vol. X.) Det var en sin tids Skoglar Toste och hans sköna dotter hade ock förnäma friare. Vi förena oss med Munch, som vidhåller Slægtereg. i Fagrskinna, kap. 145 och Sn. Sturlesons uppgift i Har. Hårdrådes Saga kap. 102, att Ulfhild först blef svenska k. Inge II Halstenssons gemål, då vi deremot frångå uppgiften i Signrds, Inges och Östens Saga 22 kap., som låter Inge II (omkring 1128) efterlemnna såsom enka Brigida, k. Harald Gylles och Ingrid Ragvaldsdotters enka, hvilken Brigida sedan blef g. m. 2:o Carl Snuesson, 3:o Magnns Henriksson, 4:o Birger Brosa, i hvilket äktenskap hon hade, bland 7 å 8 barn, den sv. drottning Ingegerd, som 1202 födde sitt första barn k. Johan I. Brigidas första äktenskap måste därför borttagas ur våra häfder och Ulfhild blifva den enkedrottning, som qvarslod, då Stenkilsältens sista konung, säkerligen i sin första mannaålder, borttrycktes med döden, hvilken af friarne till hans thron, som än må hafva räckt honom den "onda drycken" i Wreta i Östergötland. Misstanken faller skäligen på den, som först vann ett rike genom hans bortgång — Ragnvald Knaphöfde, Olof Näskonungs son. Om denne var kung öfver det nedanom Götarikena belägna fornrrike, der en kung Olof engång mottog Ausgarlus, må luggen nudra om hans son, känd såsom "knapp om hufvudet", eller förnt vid något hof (det Constantinopolitanska? det Engelska? lik Ellif) en "capitaneus armigerorum", med Erik Årsälls rike vid Karlmarnsås ville förena det genom Inge II:s död ledigblifna Svea och Göta land. Vi veta att Wesigötarne nu slog den utan grud och gisslan trotsigt inträngande tronkandidaten ibjäl, och valde danska kungasonen Magnns, k.

Inge I:s dottersson, till Rex Wisigothorum (efter påfviska curlaispråket), men vi se att det uppstod snart en friare till k. Inge I:s både enkedrottning och rike i den Westgötiske grefven Hackes son Sverker. Han blef hyllad både af Svearnes rike, ledigt genom k. Inge I:s död, af Götarnes rike, ledigt genom k. Magnus Nilssons afsättning, och "Småländnigarnes och alla Virdarnes" rike, ledigt genom Näskekonungens fall, ehuru, som vi i Gallia-biografien sett, "Irländarne" snart fördrefvo honom ur Svealand.

Sverker kan ej ha blifvit Ulfhilds make före 1131, ty hon var då danske kungens trolofvade, och k. Nils blef enkling först d. 9 Nov. 1130 genom Margareta Fridkullas död. Hmsfort antager, att det var 1131 Westgötarne reste sig mot k. Magnus och hans fader, sannolikt sedan k. Magnus gjort sig förhatad genom mordet på Knut Lavard d. 7 Januari nämnde år. Denna k. Magnus' afsättning stod nog i sammanhang med Sverkers "lockande" af Ulfhild. Ericus Olai uppgifver att k. Nils ernade gifta sig med Ulfhild, då Sverker förekom honom och tog Ulfhild till gemål (S. R. S. T. II. p. 43). Molbeck antager att detta skedde 1132. Nu synes Sverker äfven blifvit Sveakung.

Förlorades än så tidigt Sveariket, der en Erik Edvards-son snart uppträdde och blef dynastigrundläggare, så samlade och behöll tydligen Sverker alla de urriken under sin spira, som lågo söder om Sveariket. Erik Edvards-son och hans Irländare må ha kommit till Upsala huru "paganiske" som helst i stridsättet för en jordisk thron, så blef Erik omsider en ifrig kristendomens förfäktare och utbredare. Både Sverker och Ulfhild synas likaledes undergått en förändring till det bättre. Manades än, då deras son Johan bildades, Isländska skalder helst att sjunga i deras hof, hvilka prisade krigets blodiga lekar, så synes, när föräldrarne sett Johans "ömkliga färd", en bättre anda hafva bemäktigat sig det Götiska kungahuset. Ulfhild blef utlisk för klosterns anläggning och till Alvastra sändes, på begäran, den ädle Gerhard — se häröfvan lit. G. — af den store Bernhard i Clairvaux. Sverkers fredskärlek var så stor, att den kiandrades eller ursäktades med hans ålderdom. Under Erik IX:s och Sverker I:s regeringstider blef emellertid svenska folket både ofvan och nedanför Kolmorden ett till *bekännelsen* kristet folk.

Det yttrandet i Braheska släktboken, som anförts i Sv. B. Lex. 2, p. 174, att "Nils i Danmark, förrän han blef kung,
BIOGR. LEX. N. V.

lockade kungens af Norge dotter, som het Ulvige eller Ulvilde", är ett prof på den svagaste sidan i nämnde verk, eller sådana uppgifter, som grundades på en kunskap, hvar till ej familjminnena och familjerkunderna kunde leda. Nils är tydligen förväxlad med Sverker. Att kungatitel gifvits Håkan Finnsson, är enligt med Sagostil, då dylika herrar någonsång såsom Håkan Röde "sttit kungar" i något större eller mindre rike.

Ulfhild synes varit barnlös i sitt äktenskap med k. Inge II och i sitt "matrimonium". — utan "conjugalit sacra" (Saxo) — med k. Nils; deremot födde hon med Sverker Johan, innan hon ännu aflyttat från Danmark (se n. 5 Johan Sverkersson), Carl, innan vigsel skett (Saxo), men deretter Kol och den dotter (*Ulfhild?*), som blef k. Knut V:s drottning.

Sverkers drottning Ulfhild var död före 1153.

4. RICHISSA, K. SVERKER I:S ANDRA GEMÅL,

äfven kallad Sventoslava, var sonsons dotterdotter af Ingegerd, k. Olof Skötkonungs dotter. Vi må här begära uppmärksamhet åt denna kungamoder. Se här

Richias Släktafva.

Olof Skötkonung.			
Ingegerd, f. m. Jaroslav, rysk storfurst			
Vsevolod I, kievsk storfurst, f. m. en grekisk kejsardotter.	Ellisif, f. m. 1:o k. Harald Hårblåde, 2:o Sren Karidsson.	Anna, f. m. Henrik, k. i Frankrike 1060.	Anastasia, f. m. k. Andreas i Ungern.
Wladimir II, f. m. Gutha, k. Harald II:s i England dotter.	Ingegerd Haraldsdotter, f. m. 1:o k. Olof Hanger, 2:o k. Philip i Sterige.	Philip I, k. i Fr. + 1108.	Isaslaw I, kievsk storfurst
Metislaw ell. Harald, f. m. Christina, k. Inge I:s dotter.		Ludvig VI, k. i Fr. + 1137.	Stefanek II
Ingeborg, f. m. Knut Lavard.		Ludvig VII, k. Fr. + 1180.	Suislava, f. m. Boleslaw III.
Waldemar den Storr.		Philip August den Sköne.	Richisa.

Richissas fader var bert. Boleslaw III i Pohlen. Hon föddes d. 12 Apr. 1106 (Dlugos Annal. p. 306), blef gift 1128 med danske kungen Nils's son Magnus, som blef Westergötlands kung. Enka d. 4 Juni 1134. I detta äktenskap födde hon k. Kunt V och en gref Nils, som lär dött såsom munk i Esroms kloster 1158. Sedan blef hon före 1140 gift med ryske fursten Wladimir i Hallez (Röda Ryssland), k. Olof Skötkonungs dotters sonsons sonson, hvilken uppgifves ha stupat 1152 el. 53; hvarefter hon blef g. m. k. Sverker I. Subm låter henne 1145 bli skild från Wladimir, men senare förf. ha ej funnit skäl för den uppgiften. I äktenskapet med Wladimir föddes Sofia, k. Waldemar I:s gemål, hvilken Saxo säger vara Ruteno patre procreata. I äktenskapet med Sverker föddes Boleslaw, som hette kung, innan han föll för k. Kunt Erikssons svärd. K. Waldemars jordebok är här ett vittne, som ej bör kunna jäfvas. Richissa var 46 å 47 år, då hon trädde i äktenskap med Sverker, hvilken då ej heller kunde vara mycket under 70 år.

Då dottren Sofia var ett under af skönhet, må vi ega rätt att antaga, det modren äfven varit utmärkt i detta hänseende, enär hon, vid så långt framskriden ålder, kunde få en kunglig friare.

Då Richissa antages hafva fortsatt och fulländat de klosteranläggningar, Ulfrhild doterat (Alvastra af sin morgongåfva), äro vi berättigade att tänka godt äfven om Sverkers andra gemål, när det är fråga om kärlek till den nya lära, som nu rotfastade sig i Götarike. Då Christina, Erik IX:s gemål, förföljde de klostermedlemmar¹⁾, Sverkers drottningar omhuldade, få vi säkert deri ej se en *olika andelighet*, såsom när vår tids sekter motarbeta hvarandra, utan ega otvifvelaktig rätt att förklara dessa skuggor uppslagna ur de politiska stridernas träsk.

5. JOHAN SVERKERSSON.

Ehuru vi i B. Lex. 2 B. art. *Bid* torde anfört ej oantagliga skäl för att i Johan Sverkersson se en ättefader för nämnde ätt, — åtminstone skäl, som öfverväga dem, hvilka kunnat föranleda att förklara honom vara fader åt konungarne Kol och Buleslaus (upprepade äfven af sådana, som i

¹⁾ Se *Gerhard*, Sv. B. Lex. 4: 226.

Waldemars Jordebok läst intyget, att Bnleslaus ärfde sin fader Sverker), — må vi i sammanhang med Sverkerska ätten öfverhufvud bemärka k. Sverkers äldste son, om hans ättlingar än valde såsom ättmärke sjelfva *dynastiens* famärke, då andra ättlingar behöllo *ättens* märke. Saxo berättar i sin 14:de bok: "I den tiden (då k. Sven Grathe tvistade med Erkebiskop Eskil i Lund) bortförde, under det Hallandshöfdingen Carl*) lemnat provinsen, Sverkers son Johan höfdingens maka och hennes syster, en enka, betagen af deras utmärkta skönhet, ända till Sverige, för att tillfredsställa sin lust. Och han såges så vanhederligt behandlat dem, att han kallade en af dem hvarannan natt till sig, så med den skamligaste råhet bemötande fruor utaf den ädlaste kyskhets, hvarken vördaende den enas trohet mot sin make eller den andras jungfrulliga slune. Men slutligen, när både hans fader och (svenska) folket förbannade ett brott af så stor oförsynthet, släppte han begge från sig. K. Sven beslöt dock hämnas detta brott, som var en allmän skymf, på svearnes hela rike, anseende att med allas vapen den offentliga skamfläcken skulle kunna aftrå. Dock utbröt kriget ej straxt, ty k. Svens egna bröllopstankar vållade ett afbrott."

De begge fruorne voro erkebiskopens i Lund Eskils döttrar. Eskil synes ej eftersträfvat någon hämnd, men hade nu än bättre insett nödvändigheten att en primas öfver de svenska biskoparne uppstode utanför detta kungadömes gränser, som oväldigt och modigt kunde stäffa de råa utbrotten äfven hos de mäktigaste inom detta halfhedniska land.

Slutligen återvagnade k. Svens hämdkänsla, men Saxo finner deri snarare ett begär att eröfra Sverige, än en sorg öfver orättvisan, eller en uppretad nitälskan för att värna anständigheten. En ganska stor bekvämlighet för anfalliet uppkom såväl i följd af Sverkers ålderdom och ringa krigsduglighet, som af oenigheten, hvilken antogs nyss hafva uppstått mellan honom och hans folk. Ty bönderna hade slagit ihjäl Johan, då han uppträdde på ett ting (Nam Johannem *agrestes concionantem occiderant*). Denna uppgift af Saxo återgifves af Johan Magnas, med tillägg, efter nu möjligen

*) I S. R. D. T. III p. 276 se vi en släkttafla, som visar, att denne Carl var son af den namnkunnige greffen af Flandern, k. Knut den Heliges son och k. Sven Estridssons sonson. Königsfeldt uppgifver honom vara en son af Ericus Gothorum *præfectus* och Cecilia, k. Knut d. Heliges dotter, hvilket må utmärka en *dansk* man, som säkerligen var k. *Magnus Nilssons* ståthållare i Götaland, den korta tid k. Magnus var konung derstädes.

förkomna källor, att kung Sverker, sedan påfvens legat och Sverkers sändemän förgäfvres sökt bevekn k. Sven (Eriksson Grathe) till fred, utnämmt sin son Johan till anförare, hvar-
 efter kungasonen å ett ting uppmanat folket till krigsgårders
 erläggande, men blifvit under tolet ihjålslagen, dervid man
 åberopade hans brånad såsom orsaken till ofriden. Sofia
 Brahe har af Hack-ättens nrkunder inhämtat, att Johan, som
 der kullas Hnns Hack, blifvit tagen, dömd och afrättad af
 danske kungen; — upprepadt i Biogr. Lex. n. f. 2 p. 175.
 Vi kunna motsäga denna släktuppgift allenast på Saxos ank-
 toritet. Men att 2 rykten uppstått om prinsens ändalykt,
 hvaraf Saxo hört ett, är det enda som kan sägas vara visst.
 Messenius vet, att Carl Sverkersson i bref till k. Sven ur-
 säktat brodrens brott, men att Johan sjelf helt modigt ville
 möta fienden, dref därför en stor mängd under sina fanor,
 men hvarvid hären i vredesmod mot Johan, såsom krigets
 upphof, dödade honom och begrof honom nära Linköping,
 samt derefter gick mot k. Sven och dref denne åter till
 sitt land. Detta har stöd af danskn uppgifter, i hvilka Sven
 Grathes låg till Sverige framhållles såsom misslyckadt. Johans
 död måste således inträffat samtidigt med k. Sven Grathes anfall.
 Detta skedde icke förr än han firat bröllop med Edele, mar-
 grefve Conrads dotter, 1152, då Johan väl kan anses omkring
 20-årig.

Rörande denne Johnns historin läsa vi vidare i n. V af
 kungnlängderna, i en äldre och en yngre redaktion:

Aellinfti var Sverkir konun-
 ger gambli. — — Brættandi
 var Karl konunger Swærkirs
 sun gambli — — Nöt sins
 godþæ fadþurs till. nams —
 — Æn sun Swærkis var bo-
 ren i Danmark i Kiltu oc
 var ömblegh hans færd.

Ællopte var Swerker gamble
 Thrættande var Karl gamla
 konung Swærkers son — Æn
 Swærkers son var fædder i
 Danmark i Kiltu och hans
 færd var ömblegh.

I Skand. Handl. XVII p. 15, der än en senare redaktion
 af denna K.-Längd förekommer, läses: — — Karl, gamle
 K: Swærkens son — — Æn Sverkersson var fædder i Dan-
 mark i Kiltu oc hans færd var ömblegh.

Af texten i K.-L:n VI i S. R. S. T. i meddelas följande
 latinska öfversättning: Undecimus erat Sverkerus Rex Senior.
 Decimus tertius erat Carolus Rex, qui nomen suum bono suo
 patri acceptum retulit. Filius vero ejus Swerkerns in sinu
 portatus fuit in Daniam & miserabilis ejus profectio. Det

skall väl anses vara på svenska: "Elfte var Sverker kung den äldre. Trettonde var Carl kung, som bar sitt undfångna namn åt sin gode fader. Men hans son Sverker blef buren i skötet till Danmark och ömklig var hans färd."

Att här knnåt öfversättas boren *) med i sköte buren, då de äldre skrifvarne räckt en hjälpsam hand med födder, är en sannig oförklarligt.

I den språkets ålder, då kungalängden i W. G. L. skrefs, nyttjades bora i betydelsen af föda särskildt om dem som deraf kallades ättborne (sedan högborne personer).

Genom Ihes utläggning af Loccenii öfversättning af detta ställe i dissert. Vetust. Catal. Regum Sv. Goth. notis crit. tillstr. 1752—53, hvilken utläggning blifvit sedan nån granskning öfverordnad af alla, som derom yttrat sig, får man i beskrifningen om den trettonde kungen eller om den Sverkers son, som hette Carl, en beskrifning i drag om den sextonde eller om Sverker d. y., som likväl strax nedanom får sitt särskilda stycke. Solklart skall det engång blifva för alla, som äro mäktiga att öfverge en fördom, det kungalängden meddelar l. c. i begge redaktionerna följande underrättelser:

*"Elfte var Sverker konung gamle (den äldre) . . . Trettonde var Carl konung, Sverker den gamles son, som begagnade det tillnamn", han fått af sin gudfar***) . . . Ån (nu en) Sverkers son (är känd; han) var född i Danmark i Kille, och var ömklig hans färd†)*

I följande stycket står "fy æn" (förrän) och på flera ställen i denna längd förekommer samma æn, aldrig betydande en. I flera stycken af denna K.-L. står i, som alltid betyder uti, men aldrig till. Sverkers (genitivs) göres egen-

*) I W. G. L. der denna kungalängd ingår såsom bihang, förekommer boren i betydelsen af född (ætboren = född i fri släkt) på flera ställen; men i betydelsen af som last dragen blott på detta ställe.

**) Såsom Olof Skötkonungs son Anund fick tillnamn Jakob.

***) Godfe fadurs = Godfader, sannolikast härledt af Compater, i celtiskt uttal goupæ (ännu brukligt i Bas-Bretonska celtiskan). Anglo-sachsarne, somingo kristendomsläran från gallo-romanska länder, gjorde af goupæ godfæder. Derifrån kom ordet in i svenskan (härledningen är hemstad ur ett bref från J. Hallenberg till v. Brinkman, 1/11 1816, nu förvaradt på Trolle-Ljunghy). Tänka vi på de män, hvilka skulle kunnat vara godfäder åt en konung Sverkers son och lemna honom namnet Carl, möter oss först herr Carl af Edsvära. Det var han, som höll lag och rätt uppe i Westgötalandet och derföre kallades fäderneslandets fader (se Sv. Biogr. Lex. I: 95).

†) Färd = skick, danska færd. Vi höra annu i södra Sverige uttrycket: "folkaforor". Jfr Möller, Ordbok öfver Hallandsmålet, art. Far.

mågtigt till *Sverker* (nomin.),¹ så att meningen skall blifva: En (kung Carls) son, vid namn *Sverker*, blef buren till Danmark, då det deremot uppenbarligen är en underrättelse om en annan kung *Sverker* is son än kung Carl. Till och med i Gloss. till W. G. L. upprepa Collin och Schlyter: son *Sverkis* (lege: son hans *Sverkir*), ett vördnadsuttryck för föregångares textförbättringar, som säkert ej kunnat förekomma sedan d:r Schlyter hunnit, under den fortgående utgifningen, i grunden lära känna sina föregångares specimina på det fältet.

En sådan *Sverker* is son, som den i styckets slut beskrifne, känna händerna så, som vi redan sett. Att hans "färd" (uppträdande) var "ömklig" må vi erkänna.

Det är ej osannolikt att *Sverkers* äldste son föddes i Danmark. Saxo berättar, att *Sverker* sände friare till Ulfbild, svenska enkedrottningen, hvilken kung Nils, efter Margaretha Fridkullas död, tagit till äkta (in matrimonium). Molbech anser dock, som vi redan nämnt, ej äktenskapet för visst, men visst, att *Sverker* hemligen bortförde henne från den då gamle k. Nils. *Sverker* förmådde henne nu att ingå i "samlesnad" med bortföraren. Begagnande "coitus pro conjugio" fick *Sverker* af henne sonen Carl, som sedan efter fadren blef Sveriges kung. — Således må Carl ha varit det första barn, Ulfbild födde *Sverker*, sedan hon kommit till Sverige. Var då, som allt synes antyda, Johan äldre, måste han blifvit född medan Ulfbild ännu var i Danmark. *Sverker* var då ännu blott en enskild man. Som sådan torde han redan bott i (Gammai) Lödese, der hans styfson Knut i sökte honom (Saxo XIV lib.") då han, ännu icke förenad med Waldemar, blifvit slagen af Sven Grathe, när *Sverker* i många år varit konung. Derifrån kunde han väl ha seglat till Danmark och lärt känna den sköna norskan, förra drottningen i Sverige. Det stället i Danmark, der man visste, att den ättborne kungasonen Johan var boren, må numera vara och blifva okändt. I Gloss. till W. G. L. är blott ett *Kitta* — det här ifrågavarande — anmärkt, hvilket jemföres med *Kielta* uti Isländskan"). Hvad hindrar oss att antaga att det ställe, der Ulfbild bodde i Danmark, hette *Kitta*, det är

¹) "At Canutus *Liuthusium* petens, apud Vitricum Sverconem exul aliquamdiu demoratus est." Knyttl. S. har Liodhus.

²) Till ihres sedan följda tolkning torde mest bidragit, att Sturleson, då han talar om en såsom lindabarn hyllad kung, säger honom hyllad i *Kittinge*, hvilket man antog på svenska ha betat: *Kittu*, — utan vidare bevis.

linda eller svepe? Låg det i en skuggrik dal, så var benämningen ej att kländra. — Ut i ingen äldre skrift lär man dock finna den nominativ, som i ablativ gifvit oss Kiltu, utan antagit, att ett sådant ord funnits, därför att sköte ntl Isl. heter *kiolta* och *killeband* i nyare Danskan är ett band, hvarmed skötet uppbindes. *Kiltu* kan ock vara abl. af en nom. *kilt*, såsom *saku* af *sak* (Petersens Sv. Sp. hist. Sv. öfvers. p. 90). Huru detta *kilt* uttalades, der allmogen ännu uttalar — erinrande om Engelsmännens uttal af mångt i — *Nils* såsom *Nojts* och *Najts*, veta vi väl ej, men då Gillberg skref tydligen efter folk-uttalet ett ställenamn i d. v. Danmark *Kyalt*, kan vara möjligt, att det i 13:de seklet skrefs *kilt* eller *kylt*. Åtminstone må ordets betydelse ännu ej kunna förklaras vara afgjord. Vi tänka dock ej på det ställe, Gillberg kallar *Kyalt*, men ega rätt antaga, att den rika norskan (Saxo Ulvilda Norica), hvilken ovillkorligen var en tid Nils Svenssons älskarinna, bodde på ett ställe i Danmark med ett liknande namn, hvilket förhållande måste kunna antagas, äfven om man vidblifver att hon var knogens gemål. Dalin ansåg, att *Kilt* må hafva varit ett förkortadt uttryck för Roskild, men hvilket ställe hure ansåg då redan ha haft samma namn, som nu. Var dock namnet *Ros's Kilt*, så kunde det enligt vanligt språkbruk ock utmärkts genom blotta namnet *Kilt*, likasom *Bargnadar-holmen* ofta blef kallad blott *Holmen*. Hofsederna för den tiden tillåta oss visst sådant antagande, som det ofvannämnda. Man erindre sig ställningen i Sven Estridssons hof. Intet skäl är emellertid att, hvarken i anledning af dessa uttryck eller eljest på grund af de årens politiska förhållanden inom Götalandet, uppgöra ett motstycke till Fale-Bare-såguen, lämpadt på konung Sverkers sou.

6. KOL och BOLESŁAW (BURISLEW), KONUNG SVERKER I:s söner.

I en svensk kongalängd säges, att Knut Konung tog af daga Carl Konung och Kol Konung och Burislew Konung. I tvenne andra nämnes Kol, i en Burislef som konung. Kronister och historici hafva icke vetat huru dessa båda namn skulle insättas i det sverkerska släktregistret, hvarföre uppgifterna derom vexla och i o. m. genealogiska omöjligheter blifvit både framställda och eftersagda.

Tiden för dessa konungars strider och fall är någorlunda säkert bestämd. Snhm och Velschow uppgifva att Kol fallit 1169 i strid med konung Knut Eriksson. Boleslaw har upp-

trädt efter Kol och är död (eller nr riket för alltid fördrifven) år 1172, då konung Knut i ro lauchade riket efter många "guerras et tribulationes". Nu kan det bevisas, att Bolesław var konung Sverkers son. Deraf synes då följa, att äfven Kol varit det. Sannolikt hade Svearne efter k. Karl Sverkerssons död förenat sig om Knut Eriksson, hvaremot den äldste kvarlevande sonen af Sverker efter Carls och Johans död, Kol, och sedan denne stupat, hans yngre halvbror Bolesław, ibland Göterna funnit tillräckligt af anhängare för att under flera år göra Knut konungadömet öfver Götaländerna stridigt.

Beviset, att Bolesław är son af konung Sverker I, hemtas ur danske konung Waldemar Sölers jordebok (tryckt i Scriptt. Rer. Danicar. VII n. CCX), der det uppräknas en mängd egendomar i Sverige, hvilka tillhört k. Waldemar I och hvilka såväl till följe af anförda namn som genom indelningen i *ottingar* (*octonaries*) synas tillhöra Götaländerna, hvarefter urkunden fortfar: "*och dertill många andra, hörande till Syghridlef, och dertill de egendomar, hvilka Bulisław fick i arf när hans fader Sverker den gamle var död; och desamma egendomarne fick efter den nämnde Buleslows död hans syster danska drottningen Sofia, kon. Waldemar II:s moder.*" Att med *Syghridlef* förstås arfvegodsens efter Olof Skötkonungs moder Sigríd Storråda inhämtas af den i Scr. Rer. Svecicar. T. I intagna kungalängden n:o 2, en arkund, som det synes, från slutet af 13:e seklet, der det heter om "*Olaus Skötkonung*": *Mater ejus dicta fuit Sigridh hin rikæ, de qua Sigridhaleff vocatur.*

Waldemar I härstammade både på fäderne och moderne från Sigríd Storråda, hvadan ingen arfsledning för åtkomsten af de till Sigrídslef hörande godsens behöft omtalas; men, om uttrycket *desamme egendomarne* får antagas afse såväl de till Syghridleff hörande, som de af Bulesław efter kon. Sverkers död ärfda, så följer deraf, att äfven andelen i Sigrídslef var kon. Waldemar II:s modernearf. Och hans moder Sofia ärfde sin halvbror, Bulesław; denne sin fader Sverker. Sverkers fader, Grefve Haco, måste således haft ett gifte, som gjort hans barn till Sigríd Storrådas arfvingar. Antages deremot uttrycket *desamme egendomarne* endast afse — hvad också ordställningen närmast innebär — arvet efter Bulesław, framgår dock af denna arkund, att Bulesław var Sverker den gamles son; och en till visshet gränsande sannolikhet uppstår häraf för antagandet, att äfven den tredje af de konungar (Carl, Kol och Burislef), hvilka enligt den anförda ko-

nungalängden af dagalogos af Knut Konung, nemligen Kol, varit kon. Sverkers son.

Att Sirinholm, denna arfsurkund till trots, ännu "troligare", att Boleslaw varit kon. Sverkers styfson, än son, ehuru erkunden icke allenast af Langebek blifvit tryckt (å anf. ställe) utan derjemte serskildt påpekad såsom tydligt bevis emot den åsigten, att Boleslaw endast skulle varit kon. Sverkers styfson, är svårt att förklara, men bör ej emot så grundade bevis kunna anses ega något vitsord.

Att denne Boleslaw varit densamme "Prins Boris", som besjunges i den kända danska folkvisan, har af äldre författare antagits. Visan behandlar en kärleksförbindelse mellan konung Waldemars syster och hans drottning, Sofias, bror. Sven Grundtvig (Danmarks Gamle Folkeviser, 3, 63—130) och Velschow (noter till Müllers upplaga af Saxo) ha emellertid både grundligt nitredt och oemotsägligt bevist hvad förnt äfven af mången antagits, att nemligen det *historiska* i visan om Prins Boris rör Henrik Skatelars son Boris, som uppträdde som pretendent till Danska kronan och fängslades 1167.

Kol var sannolikt mycket äldre än halfbrodern Boleslaw. Då Kol sannolikast var född på 1130-talet eller i det första decenniet af Sverkers och Ulfhilds äktenskap, måste deremot Boleslaw vara född efter 1153. Han var således en yungling om 16—18 år då han uppträdde som motkonung i Götaländerna och hade ej nått 20 år då han i striden mot konung Knut stupade eller förjagades.

7. SUNO SYK

är en Sverkers son, honom gifven af genealogerna. Messenius (Theatr. Nob.) lemnar "Suno Syck" plats före brodern "Johannes Dux Gothorum". Källan synes ej vara någon annan än grafstenen i Wreta kloster med inskrift:

*Sverkeri natus Suno Syk jacet hic tumulatus,
Gaudet in coelis, roget hoc quicumque fidelis.
Nobilium proles magna probitate probatus,
Quem tegit hæc moles, Tibi sit Rex coelicus gratus.*

Johan III renoverade grafven och tillsatte en hertigkrona med en stolpväs ställd bugtig orm (drake) med en stjerna vid gadden, såsom ättmärke. Man jemför denna Suno Siks krona å ritningen p. 96 i Peringsk. Ättartal med Carl Sverkerssons p. 92, för att se den förras ohistoriskhet.

Peringsk. erkänner att denna tillhuggning skett i senare tider (han har blott anfört inskriften på ena sidan). Men grafskriften talar ej om en "natns regali stirpe" (såsom i Sv. B. Lex. 3, p. 315), utan blott om en *nobilium proles*. Det antycket skulle ej valts om en konnngason. I B. Lex. XXIII p. 250 f. ha vi framhållit, huru, enligt Dipl. Sv. n. 1192, *Suno dictus Sif dr 1297* stadfästat sin svärmoder Arguns gåfva af en jord till Wreta kloster. Denna gåfva beredde honom, som man ser, grafplats i klostret, och fadersnamnet gjorde honom till k. Sverker I:s son, fast han ej ens kan vara Sverker II:s son; och han blef sedan förklarad vara Magnns Minniskölds svärfader, fastän han lefde och ännu hade en lefvande svärmor i en knugs tid, som var Magnns Minniskölds och Ingrid Ylfvas sonsons son. Sådane trosartiklar i vår genealogi påkalla ju reformatorer! Då man härledde Braberna från Lagman Birger Pehrsson och denne Lagman från Sverker I:s son Kol genom Anders af Mohammar, som man utan tecken till skäl förklarade vara Kols son, så lät man ej ett sådant skäl som "Sverkeri natns" gå sig förbi, utan att med den tråden leda sig från Lagm. Birgers maka Ingeborg Bengtsdotter till k. Sverker. Ingrid Ylfva blef således Suno Siks dotter, således k. Sverker I:s sondotter. Dylk genealogi får ej mera upprepas. Möjligen har Sverkersonen af 1297 varit en ättling af k. Sverker, hvilken släkt hade skäl gifva sina barn det kungliga namnet, hvilket föröfrigt ofta igenfinnes i våra Diplomer (se Sv. Dipl. III, n. 2871, 2799, 3120 m. fl. st.).

8. ULFHILD (?), KON. SVERKER I:s DOTTER.

Konung Sverker hade en dotter, som 1156 blef gift med den 1157 mördade danske konungen Knut V, son af Götakungen Magnns Nilsson och Rikissa, som omkring 1153, för andra gången enka, äktat kon. Sverker. Hennes namn är ej med visshet känt. Langebek antager att hon hette *Sofa*. Molbech, i Fortællinger af Danm. Hist. 2, 262, kallar henne Ulfhild, utan att dock nämna nr hvad källa uppgiften är tagen. Han vidhåller den icke heller i sina senare utgifne Historiska Aarbøger. I Peringskölds Ättartal p. 106 omtalas en "Ulfhildis, konungadotter af Svercherianska huset i Sverige", som varit gift med Bengt Folkesson (Folkunge). Ulfhild hette Sverkerdotterns moder. Hennes äktenskap med kon. Knut räckte blott 1156—57, hvarest det skulle kunna antagas att kon. Knuts enka blifvit Bengt Folkessons maka

och att den som sådan nämnda "Ulfblidis konungadotter" således är densamma som den kon. Sverkers dotter, hvars namn ej blifvit antecknad, men hvars giftermål med konung Knut i historien fått ett rum.

När Knut först kom till sin styffaders, k. Sverkers hof, blef han väl mottagen af konungen, men bemöttes med hån och spott af Prins Johan Sverkersson. Denne gjorde en nidvisa om Knuts krigsbedrifter, hvaröfver Knut bief så förbittrad, att han begaf sig ifrån Sverige till sin morbror, konungen i Pohlen. Med anledning af denna händelse säger Saxo, sedan han berättat huru den vänlighet, med hvilken den fördrifne kon. Knut först mottogs i Sverige, snart kallade: "Svenskarne äro den villigaste nation i världen att antaga sig landsflyktige och utlänningar, men derjemte den hastigaste att sedan förskjuta dem"; — ett omdöme, som sedan ofta blifvit upprepadt.

Knut egde svenska arfvegods, likasom Waldemar. Hans farmor var k. Inge d. ä:s dotter Margareta Fridkulla. Man har antagit, att kon. Sverker mördades under det Knut vistades vid hans hof.

Genealogerna ha gissat, att Knut i sitt äktenskap med den svenska prinsessan varit fader åt den Jutha, som blef gift med en sachsisk hertig Bernhard. Jutha (Guta) göres deremot af alla tyska författare till dotter af Knut Lavard. Är det kon. Knuts enka, som blifvit Bengt Folkessons maka, hafva hennes efterkommande en vida större historisk glans.

9. SOFIA, K. SVERKER I:s STYFDOTTER,

har blifvit mera bekant i häfderna. Hon var född omkring 1141, "Rutheno patre procreata", hvarmed afses Wladimir, förste af Halicz. Hennes mor var oftanämnda Richissa.

När kon. Waldemar i 1153 friade till Sofia i konung Sverkers hof, var hon ännu för späd för äktenskap. Friaren anmärkte derjemte, att hon icke hade något fädernearf. Då afstod hennes halfbroder Knut, som sedan ock blef kon. Sverkers måg, åt henne en tredjedel af sitt eget fädernearf. En frn Bodlid i Danmark skall ha besöjt prinsessans uppfostran. Hon frade sitt bröllop med kon. Waldemar. 1157. i Wiborg, blef hans enka 1182, gifte sig 1186 med Landtgreffen Ludvig af Thüringen, som året derpå sände henne tillbaka till Danmark "sine honore". Hon dog d. 5 Maj 1198 och ligger begravnen i Ringsted.

Historieskrifvaren Sven Åkeson, som sjelf varit i tillfälle att se drottning Sofia, berömmar i vackra ord hennes ovanliga skönhet. Men de gamla folkvisorna om kung Waldemar och drottning Sofia skildra henne snarare som en farle än som en kristen qvinna.

Att Messenius på Sverkerska släkttaflan (n. VIII i Theatr. Nob.) tillägger Sverker I en dotter *Ingegerd*, "Abbedissa i Wreta kloster" och Carl VII en dotter N. N. kunna derstädes, få vi här förbigå. då dessa qvinnor ej höra till Sveriges namnkunnige. Rhyzellus, som kallar denna abbedissa *Ingegerd*, Sverker d. y:s dotter, vet, att hon i 40 år varit abbedissa i Wreta.

10. CHRISTINA, K. CARL VII:s GEMÅL.

Carl Sverkersson, som kallade sig *Sveonum Rex, hic idem summus Gothorum Dux*, var förmäld med *Christina*, dotter af Stig Hvitäläder och Margareta, kung Waldemar den stores syster; men Margareta var dotter af Knut Lavard, som var son af Erik Ejegod och drottning Bothild. Carl VII:s drottning *Christina* var således dotterdotter af Ingeborg, dotter af ryske fursten Mistislav och kung Inge I:s dotter *Christina*. Stig kallades sannolikt Hvitäläder därför att hans släkt Hviderna — de Hvite — från början förde den hvila färgen, då andra släkten förde den svarta, den röda o. s. v. Sedan valde Hviderna många olika sköldemärken. Annars har man förklarat *Hvitäläder* betyda detsamma som *Fagerskinn*, såsom kung Harald Sigurdsson kallade drottning Bodilds fader Thorganli Stig, som omkring 1140 anlagt klostret Essenbek och mördades 1151, var son af Skialm Hvides son Tuchö, Soröklostrets stiftare. *Christina* blef 1163 gift med kung Carl VII, hemtad till svenske kungen af hans jarl Gnttorm, hvilken vid det tillfället stod fadder, då biskop Absalon döpte Waldemar I:s son Knut. *Christina* födde åt Carl sonen Sverker och dottren Sofia, g. m. Henrik till Mecklenburg. Redan 1167 såg *Christina* sin gemål mördad på Wisingso, hvarefter man antagit att hon med 2 barn i "skötet" behöfde "ömkilgen" färdas till sitt forna hem i Danmark. Hon ligger ej begravnen i Sorö, der flere af hennes fäderne-släkt, jemte fadren, hvila, såvida hon ej bör förstås, der fru *Christina*, Stigs maka, nämnes, i stöd hvaraf ock Stigs maka så kallas å genealogiska tabellen S. R. D. T. IV vid p. 544. Anteckningen kan ha skett senare, då dottrens namn lagått

i st. f. modrens, och gravården missförstått (Någon grafstensinskrift anföres ej af E. Pontoppidan i Monnm. Danica.) En uppgift fanns om denna Christinas resa till Helliga landet. Är namnet det säkra; så må det gälla Sv. enkedrottningen och ej hennes mor, hvars namn utan tvekan uppgifves ha varit Margareta, f. 1120 eller 21, gift 1141. (Möb. Hist. Aarb. I: 30.)

II. BENEDICTA, K. SVERKER II:s GEMÅL.

Benedicta, k. Sverker II:s första gemål, vald då han under kung Knuts regering uppehöll sig i Danmark, var dotter af Ebbe Snæsson och Arina, hvilken dog såsom hans enka i en februari-månad, hvarom erinras i Lunds äldsta Lib. Daticus. Sverker, som först 1197 valdes till kung i Göta och 1199 i Svea rike, var, då *Benedicta* blef hans maka, en nndersåte såväl som hon. *Benedictas* barn lära efter k. Sverker II:s död ej qvarstannat hos styfmodren Ingegerd, Jarl Birger Brosas dotter, utan, då döttern Helena insatts i Wreta kloster, emottogs troligen sonen Thure, om en sådan fanns till, af slua modernefränder i Danmark. Dessa voro af stort anseende. Drottning *Benedictas* farfar Snne Skjalmsson var bror till Ascer Rik, erkebiskopen Absalons fader, och till Toke Skjalmsson, Svenska drottningen Christinas farfar. *Benedicta* var således syssting till sin gemåls moder, den ofvannämnda drottning Christina. Hennes fromme farbror Peter Snæsson, som berömmes i Lunds äldsta Lib. Daticus såsom en man af stor devotion, gaf af sina skånska egendomar åtskilliga till Lunds domkyrka, hvilkas afkastning i främsta hand skulle användas till inköp af vin och oblater åt kyrkor i Lunds stift; äfven gaf han understöd till fattig skolgungdom, som deltog i korsången. Peder Snæsson dog 1256. Då drottning *Benedictas* ättlingar genom Thure Sverkersson, — se nedanför — hade sitt hufvudsäte på det Håckeberga, som anses bära Hackernas namn, må anmärkas, att det säteri Akatorp (Akarp), hvaraf hennes farbroder synes hafva gifvit till Domkyrkan en gård med qvarn och sex landbönder, ligger i närheten af Håckeberga. *Benedicta* hade många syskon. Marsken Johan Ebbesson dog 1232, Christina, gift med Marsken Harald, lefde ännu som enka 1259. En syster var g. m. greffe Engelbrect, troligen Albert v. Gilchen. Ebbe Snæssons syskon voro Petrus, biskop i Roskild, Andreas Snæsson, erkebiskop i Lund; Thorbern, fallen i strid 1195,

Laurentius, fallen vid Lena 1208, Johan, död omkring 1202, Jacob, död 1246 och Margaretha, hvilkens dottersson Jacob Erlandsson var en namukunnig erkebiskop i Lund. Vi kunna häraf sluta att Svenske Kronpretendenten sökte förbindelse med en vidt utgreud och mäktig dansk adelig släkt, ehuru deras krigsvapen ej kunde skydda kung Sverker II.

Att Benedicta var död förrän Sverker II blef konung, är visserligen möjligt, men med någon kännedom om dessa tiders släktkärlek och familjbögmod, nödgas vi förnätta, att hennes släkt ej så hårdt skulle ansträngt sig, sedan Sverker ingått i äktenskap med en Folkungadotter, om det ej gällt en kronas bevarande åt en Sverkers son i *det första äktenskapet*, utan blott gällt ett offrande af Hvidernas dyrbaraste blod för en *Folkungeättling*. Då k. Johan var född 1202, måste Benedicta varit död före 1201.

12. INGEGERD, K. SVERKER II:s GEMÅL.

Ingegerd, kung Sverker II:s andra gemål och kung Johan I:s moder, var dotter af Birger Jarl Brosa och Brigida, kung Harald Gylles dotter, men denna Brigida ha senare granskare förklarat vara en oäkta dotter af kung Harald Gylle och ej född i hans äktenskap med Ingrid, Ragvalds, Inge I:s sous, dotter. — Brigida blef nemligen gift med drottning Ingrids son i äktenskapet med Henrik Skatelär, svea kungen (1160—61) Magaus Henrikssons son, hvilket förutsätter att de ej voro halfsyskon, utan blott "sammanbragta barn". Brigida var då enka efter Carl Sonesson Jarl i Westergötl. (se *Hjul*). I äktenskapet med Birger Brosa hade Brigida *) 4 söner och 3 à 4 döttrar.

I följd af drottning Ingegerds släktskap med Folkungarne, må hennes son Johan redan 1202 blifvit hyllad som kung, då han var blott ett år gammal, ehuru Strinholm ej hyser stort förtroende för denna uppgift i slutet af kung Sverres saga, om "den byxlöse kungen" **). Vi kunna ej när Ingegerd dött.

*) I Lunds Liber daticus vetustior kallas Hert. Birgers (Brosas) maka *Gida*, och hon säges efter hans död hafva blifvit nunna i Rimberga. Langebeks gissning: *Riseberga* slår nog in. Se Sv. Dipl. I: 823, 824. Hert. Birger hade rikligen begåfvat detta nunnekloster (1180—1202), i tacksamhet derför att Gud rikligen begåfvat honom.

**) K. Sverres saga slutar: *Þa* (1202) andadist ok Birger Jarl Brosa ok toku *Þa* Svear til Konung *Jon*, son Sörkrvis konungs, var han *Þa*

13. CARL, K. SVERKERS SON och K. SVERRES MÅG.

K. Sverker II:s fader Carl förmäldes samma år k. Knut VI föddes. Guttorm, som då i Danmark begärde k. Waldemars systerdotter till Carls gemål, stod vid samma tillfälle fadder till k. Waldemars nämnde son. Det var i slutet af 1162 eller början af 1163. Föddes nu Sverker II år 1163 eller 64 och uppvuxte bland sin moders släkt Hviderne, nog kunde ett äktenskap med en Benedicta Hvide blifva nödvändigt så tidigt, att en son kunnat göra ett äktenskap nödvändigt i k. Sverres hof före 1198. Vi känna sedernas löslighet i det hånseendet just inom de förnämsta släkterna i dessa tider.

Det förslaget af Botin och Strinholm, att förklara den unga *) norska kungadottrens make vara k. Sverker I:s son Kol, förefaller alldeles oantagligt, när man uppmärksamtläser k. Waldemar II:s diktamen i Jordeboken. Hans mor hade ärfvt sin halfbroders fadernegods, vid denne halfbroders död. Denna timade, enligt Kungalängdernas intyg, före 1173, hvar-efter k. Knut Eriksson satt på svenska tronen i full ro. Men om Kol, Sverker I:s son, då ännu lefvat, huru kunde de gods, Bugislaus ärfvt efter Sverker I, gå ifrån Sverker I:s son Kol till Sofia, en rysk furstes och polsk furstinnas dotter? Denna dotter kunde allena ärfva sin moders och k. Sverker I:s son Bugislaus, således sin halfbroder, *efter Kols död*. Denne måste således ha dött förut.

Den Karl, Sverkera son, som dör 1198, är således en annan än Kol, k. Carl VII:s broder. Och när "Hr Carl" träffas gift med en kungadotter, och vi ej känna någon annan Sverker, än de 2 svenska kungarne, lär ej skäl vara, att tänka sig en alldeles okänd Sverker såsom den 1198 stupade Herr Carls fader.

Då Suhm (H. af Danm. VIII p. 467) berättat om Hr Carls dräp efter Sverres Saga, tillägger han, att "denne Carl rim-

vetr gammal, höfdu på Svér Konung broklauseu. Köpenhamnske öfversättaren på latin studsar för meningen att Jon togs till kung, då jarlen, hans morfader, dött. Då folkungaättlingen förlorat det stödet, må folkungasläkten genomdrifvit hans hyllning, för att, då fadren dog, ha valet undanskött. Detta steg togs uppenbart för att utesluta Benedictas barn, som kunnat öfverleva den 1198 dödade Carl. Se n. 13.

*) K. Sverres dotter Ingeborg måste ju vara åtminstone 16 å 17 år yngre än sin far?

ligen ej varit en son af Sverker I, som egde en annan son med det namnet, utan snarare en son af den då regerande svenske k. Sverker II och förmodligen oäkta född, ty son af en dansk moder hade han näppeligen äktat k. Sverres dotter på en tid, då venskapsen var så stor mellan de danske och Sverre: — ett skäl, hvars svaghet ej behöfver påpekas. Deremot må den anmärkuligen godkännas, att han 1198 må ha varit mycket ung, och näppeligen född före 1180, att döma af hans faders ålder.

Så lyder berättelsen om *Herr Carls dräp*, 152:a kap. af Sverres Saga:

"Litet derefter for kung Sverre bort ... k. Sverre sporde der de tidningar, . . . att Baglerne hade kommit med 3 skutor till staden (Throndhjem), anförda utaf Kinnader Elridsson, Thorsten Kugader och Erik Throndhjemsbon. Förut var *Karl, Kon. Sverkers sonson*, som hade lugeborg. Kon. Sverres dotter, (till gemål) i staden; men vid ryktet om Baglernas anmalkande, for han samma afton ur staden och begaf sig öfver bron och inneslöt sig i den byggnad, som heter (Sverres) borg. Baglerne kommo samma natt till staden, då Herr Karl begifvit sig nndan; men då dem vordt sagdt, hvar han mände vara, kommo de dit om natten och blef då Herr Karl dräpen och hela hans svit; sedan foro de (Baglerne) bort ur staden."

Då Carl blef norske kungens måg, torde hans far Sverker II ännu varit en dansk godsegare med röst på danska riksdagen, dock erkänd som *svensk furste*, t. ex. på riksdagen i Nyborg 1195 (S. R. D. I: 283). Först 1196 blef han kung i Götaland.

14. HACK, THURE SVERKERSSON.

Att Thure, Benedictas son, måste, efter fadrens död, vika för sin yngre broder Johan, Ingegerds son, var lätt att beräkna, då Folkungarne voro myndigare i Sverige, än Hvitderne, äfven om ej ett folkbeslut hade kunnat skaffas då Johan Sverkersson gick i barndrägten. Hvitderne hade blifvit så brände vid Lena och Gestilren, att de väl ej kände synnerlig lust att, efter k. Johans död, inkasta sig i ett successionskrig. Möjligen var, då Sverker dog 12 år efter Carl Sverkersson, Thure Sverkersson på ett korståg och kunde ej bevaka sin rätt. I *Messent Scand. T. XII*, p. 112, anmärkes, huru Thure i slutet af sin faders regering var be-

tänkt att deltaga i ett korståg, hvar till fadren ville sända en hjälptrupp.

Bland Thure Hacks ättlingar anmärka vi hans 2 söner *Jon* och *Ebbe*, af hvilka *Jon* återvände till Sverige och blef stamfader för de svenske Blå'erne, och *Ebbe* för de skånskdanske Hackerna till *Heckeberga*. I Lagerbr. S. R. H. II p. 306 införes genealogien från k. Sv. Hack 1210 till *Helena Hack* i slutet af 1500-talet. I Danmarks häfder möter oss *Nicolaus dictus Hak*, som skrefs *quondam Marescallus* 1268, då han i ett svenskt diplom nämnes före *Drotzet* (Sv. Dipl. n. 1711), och likaledes qn. M—s 1272 (Sartor. d. D. Hanse, 2 Th. p. 104). *David Torstensson*, Danmarks *Drotz*, Skånes höfding 1283—1302, från hvilken *Algotssönerna* röfvade bruden (se B. Lex. n. f. *Algotssönerna*), räknas också bland *Hacker*. *Ebbe Thuressons* son *Jon* hade sonen *Ivar*, hvilkens dottersson *Ivar Lycke* "förde Sveriges krona på sin värjspets vid Falköping 1389." *Skialm Ivarsson Hack* blef g. m. *Ingeborg*, dotter af rike Herr *Ivar Nilsson Röde*, svensk ridare. *Skialms* son *Ivar* gifte sin dotter *Ingeborg Hack* med *Axel Tott*. I det äktenskapet föddes de namnkunnige *Axelssönerna*. Fru *Ingeborgs* langfedgare ha skaffat oss den kunskap om Hackdynastiens skiften, efter Folkungarnes uppträdande, som ej hunnit till främmandes kunskap, hvarför släktminnena ej kunnat hos flera än den i ämnet kunnigaste — *Lagerbring* — göra sig gällande.

Erkebiskop *Carl Eriksson Röde* i Lund var en af ifranne för Skånes förening med Sverige 1340, då man såg en ridare *Nils Hak* bland dem som hyllade k. *Magnus* såsom Sveriges, Norges och Skånes kung.

Fru *Ingeborg Totts* kusin *Andreas Nicolai Hack* skref sig 1400 till *Häckeberga*. En hans ättling *Nils Hack* halshögs på k. *Christians* befallning 1522. En *Magister Andr. Hack* föll i grefvefejden 1534. *Chrphr Hack* sändes 1535 såsom amiral, att, jemte slottsherren *Erik Gyllenstjerna*, anföra 9 norska krigsskepp, i förening med danska flottan i Öresund, mot den "grefliga" sjömagten, som mot dessa skeppshöfdingar intet vågade företaga *). *C. Hack* dog 1538. Den halsbyggne *Nils Hacks* dotter *Helle Hack* blef, i äktenskap med *Holger Ulfstand*, mor till *Hack Ulfstand Holgersson* till *Häckeberga*, danskt R.R., född 1535, som 1594 omkom på *Häckeberga* vid en krutexplosion, då han skulle probra krut. Han hade byggt *Genarps kyrka*, som länge var den största

*) Den dansk-norske Sømagts Historie 1535—1700. Kphvn, 1860, p. 25.

landskyrka i Skåne och ännu står såsom det sista synbara minnet i Norden af den svenska dynastien Hack.

Sedan 1594 har ingen burit namnet Hack i Norden. I Svenska historien äro Hackerna mera sällsporda. I Rimkrönikan besjunges en riddar Carl Hack, räknad till kongl. Sverkerska släkten af Lagerbring i IV D:s företal. Se n. 15. I diplomerna finna vi namnet ännu in i 14:de seklet. En *Carl Hake* af vapen lefde 1346 (Fauts Chronol. register). *Simon Hack* är gästvän hos Lagm. Birger Pedersson 1296. En *Suno Hacker* lefde 1311 (Sv. Dipl.) och en *Håkan Hack* är Sven hos en Riddare 1309 (Sv. Dipl.).

15. HACK, CARL.

Korsriddaren vid Neva är den siste historiske person i Sveriges häfder, som bär namnet Hack.

Hans drapa sjunges i Rimkrönikan, som säger:

En from hjelte het Her Carl Hack,
Hans egen sälle honom ihjelstack.

— — — — —
Han vardt thy dräpin at the honom ey kände;
Gudh laste den höge skada ther hände.

På Landskrona fästning vid södra sidan af Nevaströmmen, hvilken fästning Thorkel Knutsson lät 1299—1300 anlägga till en förvarn mot Ryssarne och en beherrskarinnas af seglatsen på nämnde ström, inlades, då Matts Ketilmundsson vid Michelsmessio tid 1300 hemseglat, en besättning af 300 man under en Riddare Sten (Bjelke?). Det synes nästan, som om man velat uppföra de här i slottslofven kvarlemnade. Matts Ketilmundsson retade omgifningen mot det svenska namnet genom att före afseglandet härja och bränna värnlösa byar. Kom så sjukdom inom de ännu ej torra mararne. 280

*) Hit räkne dock ingen Petrus Jonsson *Haak* eller hans bror *Suno Jonsson*. Efter Tibells riddarlängd och Strinnholms register till S. F. H. V. p. 239, hafva vi uti B. Lex. XXIII, p. 178, upptagit de nämnde personerna under deras *på de citerade ställena upptagne namnen: Tre Akerhöns*, såsom varande andre personer än de i n. f. 2 p. 341 upptagne Per och Sune Jonsson *Bådt*. Men i nio deras sigiller har hr greve A. Oxenstjerna funnit *Båten*, enligt hvad han gunstigt meddelat Red genom en gemensam vän, men inga *Akerhöns*, hänvisande till sigillerna under de i Dipl. Sv. aftryckta diplomerna, der dessa män nämnas (1321 nio stycken, 1326, 1330 och 1337). Inga andra män med dessa namn förekomma, enligt hr grevens benägna meddelande, i den tidens kända diplom.

insjuknade bland de 300. De 20 friska försvarade sig, enligt Lagerbring, som om de varit idel Scipioner, Hannibaler och Alexandrar. Den 19 Maj 1301 återstodo blott 13, enl. Ericus Olaf, 16 enl. St. Rimkrönikan, och ibland dessa *Carl Hack*. Han klädde sig i en rysk rock, för att säkrare kunna fly, men möttes dervid af sin egen sven (*servans miles*), hvilken, i tanken att hafva mött en ryss, i blinken ihjelstack honom. Riddaren Sten var då redan nedhuggen. Landskrona blef nu i grund nedbruten. "Sådan utgång frakte den, som ej i tide värjer!" — är slutanmärkningen efter berättelsen härom hos Ericus Olaf.

Den siste Sverkerättlingen i Sverige föll således i Sveriges strid mot Ryssarne om Finland.

16. Återblick på Hack-ätten såsom svensk dynasti.

Den ätt, hvilken vi här låtit behålla sitt gamla namn, står i allmänhet i dunkel inom svenska folkminnet. Blott i en folkvisa är den besjungen. Den Erikska ätten fick ett helgon inom sina leder och öfverglänste snart den äldre Hack-ätten i de katolskes ögon, hvilket i sin ordning egde inflytande äfven på protestanternas bedömande af de begge samtidigt täflande kungahusen. Det bör dock väcka efterverldens uppmärksamhet, att Sverkerska huset var det äldsta, det genom Eriksättens nudanträngda, som kunde anse sig ega en rätt att mot det medtäflande huset förfäktas; att Sverker var en motbild i Sverige till Olof Kyrre i Norge, såsom fridsvän. En mer än 20-årig fredsregering var i dessa tider ett under. Det synes som om han älskat freden af grundsats, t. o. m. af religiösa skäl. Förträngd ur Svea rike af Erik IX, lemnade Sverker honom ostörd med den gjorda eröfringen; anfallen af Danske kungen anklagas han i dessa vanligen bloddrypande tider, att ha suttit så stilla, att folket nödgats sjelft försvara sig — ett stort fel, men som väcker uppmärksamhet för sjelfva sällsynthetens skull, särdeles i den tiden. Det bevisar ej ringa rörande Sverkers sinnesskick, att han af Bernhard, samtidens äldste man, begärde sig en själasörjare, och sedan helst bodde nära det Alvastra, der Gerhard var abbot. Hans son Carl såges i kungalängden, bilagd Westgötalagen, hafva styrt Sverige med spåkt (vishet) och god vilja; Carls son Sverker Hack förklaras ha varit en "snæller" (snällrik) man och "goder dreng" (tapper ridders-

man), som förestod sitt rike väl, och om dennes son Johan, den siste kungen af denna dynasti, kallad den Fromme, yttras derstädes, att han var mycket ung och godvillig, så att, när han tidigt dog, folket sörjde mycket öfver att han ej längre lefde. Den trohet, hvarmed Götarike under omkring 80 år omfattade Hackerna, måste hafst sin grund i den kärlek, de redan bortgångne kungarne af ätten vunnit hos folket. Vi måste erkänna att under Sverkeridernas spira Götarike blef för all framtid fast i sin kristna bekännelse. Sverker I kunde, då han dödades på vägen till kyrkan att frä jnlottan, betraktas lika väl såsom martyr, som Erik, när han dödades, sedan han kommit ur messan. Begge fölo dock därför att de undanträngt en äldre dynasti, hvaraf ännu ättlingar funnos till.

(Källor: De vigtigaste i texten anförda.)

HAGSTRÖM, ERIK.

Ibland de snillen i mekaniska uppfinningar, med hvilka Sverige i jemnförelse till dess folkmängd framför många andra länder varit så rikt begåfvadt, intager Öfverdirektören Erik Hagström ett utmärkt rum. Han föddes d. 2 December 1760 i Stora Tuna socken inom Dalarne. Fadren Erik H. var då bokhållare vid Östra Silfberget och modren var Maria Helena Gustrin, dotter till dåvarande komministern i Svärdsjö Erik G. Sedan fadren år 1763 såsom inspektör öfver Grängshammars bruk aflyttat till Bråfalls masugn, anförtröddes den unge Eriks uppfostran år 1767 åt morfadern, som emellertid blifvit kyrkoherde i Vestra Skedvi församling. Men döden beröfvade redan år 1770 gossen denne skicklige och rättsinnige handledare, då han först sändes till Fahlns skola, derefter 1778 till Westerås gymnasium samt efter trenne år 1781 till Upsala akademi. Ifrån den tid, då Hagström oppflyttades i fjärde klassen af skolan, hade han nödgats genom andras undervisning bidraga till sitt uppehälle, och dermed fortsattes äfven under lästerninerna i Upsala till år 1785. Men snart öppnades ett nytt fält för hans verksamhet, mera öfverensstämmande med hans naturliga anlag.

Under den svåra missvekt som åren 1772 och 1773 öfvergick riket och i synnerhet uppfyllde Dalarne med nöd och elände, hade riksrådet grefve Nils Adam Bjelke, ledamot af det välgörande sällskapet Pro Patria i Stockholm, erhållit uppdrag att utdela understöd till Elfdals och flera andra sockuars nödlidande invånare. Han lärde då att känna deras usla

belägenhet och fattade genast beslutet att afhjelpa den på ett varaktigare sätt, än genom ett tillfälligt nnderstöd. Denna plan kunde dock icke straxt verkställas. Men han glömde den icke, och sedan han år 1782 blifvit president i Bergskollegium, yppade sig tillfälle att för konungen uppvisa några ädlare inhemska stensorter, ibland hvilka voro några porfyrarter från Elfdalen, som assessor J. G. Gahn och geschwornerna Everström under en resa i denna trakt samlat. Tillika skildrade han för konungen befolkningens hopplösa tillstånd i denna afågsua landsort, så mycket mera medömkansvärd, som myrmalmen, hvilkens samlande till Hesmidsning hitintills utgjort den förnämsta källan för dess inkomster, under de senare åren betydligt aftagit. Hans Maj:t anslog då 200 Rdr Specie till en resa, för att undersöka Elfdals och Särna socknars beskaffenhet samt hvilka naturalster och råämnen der kunde finnas, att genom deras bearbetande bereda invånarne sysselsättning med någon lönande handaslöjd. Resan sködde år 1785 och uppdrogs åt marskelder Bergström och vice notarien i Bergskollegium af Geijerstam, hvilka s. å. derom afgåfvo en fullständig berättelse. Man omfattade nu med deltagande grefve Bjelkes plan och, sedan en och annan pjes, samt deribland den första urnan af porfyr, blifvit svarfvad och polerad under ledning af dåvarande direktören i Eskilstuna Erik Nordvall, satte grefven sig i spetsen för ett bolag, som bildades genom 1500 aktier till 5 Rdr hvardera, hvarigenom arbetet år 1788 kunde taga sin början.

Under tiden hade studenten Hagström vid sitt vistande på Voxna brnk i början af 1780-talet derstädes inrättat ett litet slip- och polerverk för stenarter, af hvilka flera kommit till grefve Bjelkes kännedom. Dessutom hade han vid akademien visat många prof på sin fallenhet för bergsmekaniken och upfunnit en modell för porfyrens arbetning och polering, hvilken, uppvisad för Bergskollegium, af detta godkändes och sedan förvarades på kongl. modellkammaren. Hagström erhöi såväl derigenom, som genom den insigt, han på flera andra sätt ådagalaggt i bergsvetenskapen, den utmärkelsen, att år 1787 antagas till auskultant i nyssnämnda kollegium utan föregående examen, och s. å. till e. o. kanslist vid Kongl. Kontrollverket. Också uppdrog direktionen öfver Elfdals porfyrverk, hvilken emellertid blifvit bildad och af konungen stadfästad d. 13 Maj 1788, åt honom uppsigten öfver detta verks anläggning och ytterligare handhafvande.

Dervid hade han många svårigheter att öfvervinna. Af okunnige torpare och bonddrängar skulle bildas skicklige ar-

betare, alla verk och byggnader ifrån grunden uppföras, utan att något hus fanns på stället att tillgå; en kanal skulle grävas, nog tillräcklig att förse alla verken med nödig vattendrift, verktyg förfärdigas för arbetets gång och underhållande, och allt detta skulle ske, utan att H. förut genom resor till motsvarande inrättningar förvärfvat sig någon praktisk kännedom, med ett kapital endast bestående af 7,500 Rdr, och i en ödslig trakt med obanade vägar och långa transporter för de nödvändiga behoven. Alla dessa hinder öfvervann han likväl hans snille, kraft och ståndaktighet. Första våren och sommaren bodde han i tält på skogsbacken, der verket anlades, men flyttade på hösten till en liten by, hvarest han, i brist på annat rum, måste bebo en gammal stuga utan fönster. Med tacken för fönsteröppningarne utbäddade han här till inemot julen, då han insjuknade och fördes till komministerbostället, hvarest han efter någon tid återställdes till helsan. Detta boställe var likväl beläget mera än en fjerdedels mil ifrån anläggningarne, hvilken väg H. dagligen morgon och afton måste vandra. Under första året bröts dock porfyr på fyra olika ställen, ibland hvilka tre voro förut kända, men det fjärde under hösten upptäcktes. Föröfrigt fortlöpte arbetet med den drift, att s. å. fullbordades nödiga dambyggnader och början gjordes med anläggning af det första sliphuset, som följande året fulländades, så att det i början af år 1790 innehöll 6 större och mindre svarfstolar, 8 slipstolar, hvilka kunde begagnas både att slipa och polera mindre plana arbeten, att innantill svarfva vaser och andra urgröpta saker m. m.; 5 bormaskiner, 2 sliphänkar för bordskifvors planslipning och en smergestamp. Alla dessa maskiner drevos af ett enda vattenhjul, men så inrättadt, att hvarje maskin kunde efter arbetarens behag stannas eller sättas i gång, utan att hindra de öfriga. Tillika voro uppförda: vid sjelfva porfyrverket en smedja med ett särskildt rum, der stenbuggning vintertiden kunde förrättas, kokhus samt material- och redskapslådor; och vid porfyrbrotten backhjul, smedja och stuga. Allt detta hade blifvit verkställt med en kostnad af endast 1155 Rdr banko. Något boställe för Hagström sjelf såsom förvaltare var icke påtänkt, ännu mindre anlagd.

För att vid anläggningen af dessa verk och mekaniska inrättningar vinna nödig erfarenhet om de bästa konstruktioner, så att tid och kostnader icke onödigtvis skulle användas på misslyckade försök, begagnade han en utväg, som af andra förtjenar efterföljd. Ifrån de stora kanalerna gjorde

han små räonnilar, vid hvilka han anbringade maskiner i flerfaldiga ställningar och af mångahanda byggnadssätt, som i anseende till storleken hade utseende af leksaker. Men på detta sätt gjorde han nästan under lek små försök, beräknade dervid verkningar, hinder eller fördelar, och dessa små lekbyggnader förbyttes slutligen till stora verk.

Såunda utvidgades anläggningen småningom allt mer och mer, nya byggnader uppfördes och förvaltaren själf erhöi en passande lokal. År 1802 funnos vid porfyrverket omkring 50 arbetare ifrån 38 hushåll; och om man endast räknar 4 personer på hvart hushåll, så lemnade detta verk då bergning åt minst 150 personer, utom förtjensten, som orten i allmänhet vann af denna rörelse. Den fulländning, som Hagström gaf sina arbeten, såväl i vackra antika former, som i anseende till sjelfva arbetssättet, är allmänt känd, liksom den nogsamt visar hans utmärkta skicklighet och förmåga. Derpå är den stora urnan vid Rosendals instslott på Djurgården ett ibland de bästa bevisen; och konung Carl XIV Johan fann Elfdals porfyrarbeten så fullkomliga, att han lemnade dem såsom skänker till främmande monarker. Men porfyren är mycket svårarbetad, och dessutom händer icke sällan, att sedan en pjäs till någon del blifvit färdig, ett fel upptäckes i stenen, som gör den oduglig. Derigenom blir arbetet dyrt, till följe hvaraf också afsättningen försvåras, så att bolagsintressenterna småningom måste göra flera tillskott, om verket skulle kunna vidmagthållas. Hela kapitalet, som intressenterne utgifvit, uppgick år 1802 till 18,849 Rdr. Detta oaktadt hade Hagslröms mångåriga arbete att anlägga en för orten så nyttig och för Sverige så bedrande inrättning blifvit fåfängt bortslösadt och porfyrverket nedlagdt år 1818, om icke den frikostige konung Carl Johan inköpt hela verket och derigenom ifrån undergång frälsat en anläggning, som lemnar uppehälle åt många menniskor i en fattig och mindre bördig landsort och i alla tider skall intaga ett utmärkt rum i svenska konstflitens häfder.

Hagström erhöi d. 16 Dec. 1793 Geschworners n. h. o. v. samt kallades 1800 till ledamot af K. W. A. Anmodades sistnämnde år af Bergsrådet Friherre Hermelin att förrätta triangelmätning i Elfdals och en del af Särna, Mora och Orsa socknar. Erhöi af Bruks societeten år 1805 ett årligt arvode af 200 Rdr, "på det att han ej må sakna utvägar att fortfara på den bana, hvarå han redan visat så utmärkt prof af grundliga kunskaper och ett lyckligt snille";

hvarförntan honom tilldelades 100 Rdr årligen, för att tilldåna en elev i mekaniska yrket af bergsvetenskapen. Antogs 1811 till Undermekanikus och år 1815 till Öfvermekanikus vid Göta kanal, hvarest han, ibland annat, uppförde kajdamsbyggnader, af hvilka isynnerhet den, som anlades vid Sjötorp, ansågs såsom ett mästestycke. Undfick sistnämnde år d. 9 Maj Öfverdirektörs n. h. o. v. Blef d. 18 Nov. af Kongl. Maj:t förordnad att i egenskap af vice Landshöfding undersöka Tidaelfvens öfversvämningar i Skaraborgs län, samt pröfva och afgöra de deröfver väckta frågor. Emotfog d. 9 Dec. s. å. nådigt förordnande att undersöka möjligheten att genom säukning af sjön Wenern förekomma dess öfversvämningar. R. W. O. d. 17 Sept. 1819.

Utnämndes af Kopparbergs bergslag år 1820 till Styresman öfver Avesta bruk, dit han s. å. flyttade och hvars förvaltning han med samma nit besörjde, som han ådagalagt i de flersaldiga oppdrag, som ditintills blifvit honom anförtrödda, samt tillvann sig derigenom bergslagens högaktning och erkänsla. Uppgjorde år 1823 plan för en kanalbyggnad vid Grådafallen i Dalelven och förordnades af Kongl. Maj:t att såsom ledamot i direktionen öfver denna anläggning hafva öfverinseende vid arbetet. Erhöll s. å. Kongl. Maj:ts befallning att deltaga i Komitéen, som upprättades för Myntverkets iståndsättande, hvarvid han uppgjorde förslag till de nya byggnader och valsverk, som här uppfördes. Slutligen anbefaldes han d. 25 Mars 1824 att, tillika med majorerna Edström och Hällström, undersöka hvad verkau på segelfarten i Mälaren man hade att befara genom Qvicksundets upprensning, samt att gemensamt med dem deröfver afgifva utlåtande.

Öfverdirektör H. hade alltifrån ungdomen icke haft någon stark helse. Hans medfödda böjelse att använda alla krafter, för att uppfylla sina åligganden, ofta med åsidosättande af nödig aktsamhet, hans ofta imodosamma resor, samt ansträngningar och oförtrotta verksamhet bidrogo att påskynda den slutliga upplösningen af en lefnad, som varit så gagnelig. En förkyllning utsläckte efter få dagars sjukdom hans återstående lifskrafter i Avesta d. 15 Dec. 1827.

Hagströms efterlemnade arbeten vittna bäst om hans snille, kunskaper och ovanliga skicklighet i utförandet. Sjelf lärde han sig nästan allt och uppnådde likväl en höjd, dit få hinna, som genom andras undervisning och utländska resor söka att fullända sin bildning. Till karakteren, säger Arndt, var han "saktmodig och modest, så att han sjelf alldeles icke syntes veta utaf alla sina talanger och kun-

skapen; och likväl var han säkert ett af Sveriges förnämsta sinnen."

Gift 1792 med *Catharina Elisabeth Munckzell*, dotter af Geschwornern vid Stora Kopparbergs grufva J. E. M. och Magdalena Nordman. Han hade med henne fem barn, af hvilka han endast öfverlefdes af en dotter Christina Elisabeth, gift med kapitenen vid strömränsnings-korpsen Fredr. Ad. Hållström.

Skrift: Undersökning om möjligheten att förekomma Weners öfversvämning. Stockh. 1825, 8:o.

(Källor: Biografien i K. W. Akademiens Handllagar 1827. — Berättelse om Elfdals porfyrverk i Öster-Dalarne (af P. J. Hjelm). — E. M. Arndts resa genom Sverige år 1804, Del II, s. 117. — J. Fr. Ludv. Hausmann, Reise durch Skandinavien in den Jahren 1806 und 1807. Göttingen 1818, Del V, s. 214 följ.) J. G. C.

HALLDIN, JOHAN GUSTAF.

Svärmaren J. G. Halldin, som under konung Gustaf III:s regering väckte så stort uppseende, är lika obekant till sina tefnadsförhållanden, som svår att till sin karakter rätt uppfatta. Statssekreteraren Schröderheim yttrar, "att han icke alltid var bevarad till sina sinnen". Så tyckes det också stundom verkligen hafva förhållit sig; men, om man får döma efter åtskilligt som han har skrivit, hade han dock ganska ofta mycket ljusa mellantider, så att man blir benägen tro, att hans galenskap icke alltid var verklig, utan inåhända stundom mera tillgjord, för att derigenom lättare vinna något åsyftadt ändamål. Hvad vi om honom kunnat samla, är följande.

Geijer och Wieselgren säga, att han år 1807 var 70 år gammal. Detta var också verkliga förhållandet; ty i dödsannonsen i Post- och Inrikes-Tidningarne år 1825 uppgifves han vara född d. 7 Sept. 1737. År 1767 utgaf han anonymt i Stockholm en skrift, kallad *Variétés Littéraires et Politiques*. Denna vann likväl föga framgång och deraf utkom endast första delens första stycke. Men år 1779 införde han i N:o 76 och 77 (d. 14:de och 15:de April) af Stockholmsposten en uppsats, undertecknad *Publicola*, hvilken hufvudsakligen var riktad emot de Regala Brännerterna, men hvaruti äfven föröfrigt Regeringen klandrades. Genast gjordes ett sammanskott till den ännu okände författaren, hvar-

öfver en redogörelse infördes redan i N:o 78 af samma Tidning *).

Äfven denna omständighet torde hafva ökat Regeringens uppmärksamhet på nämnda uppsats, emedan man kunde misstänka, att Publicola endast var det synliga verktyget åt ett mera utgrenadt och förmöget oppositionsparti. Uppsatsen aktionerades först vid Kämnersrätt och sedan vid Hofrätten, och Halldin dömdes redan d. 23 Maj s. å. ifrån lifvet. Uti domen kallas han e. o. Kanslist och Bokbandlare. Han erhöll dock af konung Gustaf III icke allenast nåd, utan tillika frikännelse från allt ansvar, och dessutom en skänk af 150 dukater i guld. Sedermera åtnjöt han understöd af konungen. Utgaf 1784 tidningen *Aftonbladet*, för att motarbeta major Lund, och 1798 i Göteborg: *Samling af Skrifter i åtskilliga ämnen, första bandet*. År 1807 uppvaktade han konung Gustaf IV Adolf i Helsingborg med en skrifvelse, som greffe J. G. Delagardie icke vågade framlemna till konungen, och år 1808 skref samme greffe till honom ett afslag på en inbjudning till ett så kalladt filantropiskt sällskap. Han var vid denna tid bosatt i Helsingborg, ständigt skiftande bostad för att undgå gäldenärer. När han åter bosatte sig i Stockholm, veta vi ej; men han afled der d. 4 December 1825, något öfver 88 år gammal, och kallas i dödsannonsen Kongl. Sekreter. Han var gift, men hans hustrus namn är oss obekant.

Greffe Gnst. Phil. Creutz yttrar i ett bref till konungen år 1783, att Halldin "egde mycket snille och verklig gåfva att skrifva". Statssekreteraren Schröderhelm, som i sina Anteckningar till konung Gustaf III:s Historia lemnat oss de fullständigaste upplysningarne om denna egna personlighet, berättar år 1795, att H. var "en besynnerlig man både ut- och inwärts, sekterisk i religion, utan att höra till någon viss, heterodox äfven i sin politik, fanatisk, strängt uppriktig, oförsagd, slundom uti yttersta misère, slundom uti ett visst öfverflöd, sällan länge etablerad på ett ställe, icke alltid bevarad till sina sinnen, försedd med mycken kunskap, talar och skrifer de flesta europiska språk och har uti skicklighet att skriva det fransyska, efter salig kungens tanke, öfverträffat alla svenskar; han har gjort många och vidsträckt resor och länge underhållit en vidlyftig brevrexling, men i

*) Denna redogörelse finnes införd i mitt exemplar af nämnda nummer, ehuru den saknas i åtskilliga andra (Gustavianska papperen Del IV, s. 189). Den uppgick endast i fyra poster till 56 Rdr och dessutom 50 daler kppmt.

senare tider mest med Svedenborgianer, för hvilkas sätser han är den ifrigaste förfäktare. Han var en tid uti Riks-archivo, blef sedan bokhandlare, cederade bonis, och efter den stunden hafva hans resurser varit obegripliga. Nu lä-
rer han vara på något sätt employerad. Han följde i höstas ut med ambassadören baron Staël, men är i dessa dagar hem-
kommen. Han hyr en våning i Storkyrkobrinken, der han emot dryg hyra logerar främmande, och ett torp under Ulriks-
dal, i mitt grannskap. Fruen far dagligen emellan båda dessa
ställen. Hon är vittret, sentimental. Jag åtminstone vet ej
mera om henne. Innan han reste ut i höstas, gjorde han
mig besök och berättade mig sitt hopp om de lyckligaste
följder af fransyska revolutionen, sedan den första gäsningen
gått förbi. Han skall vara sysselsatt med författandet af en
regeringsform under namn af *Nomocrasia*, som blifver allmän
för hela världen, en dictionnaire för alla händelser och så
fullständig, att konungar, domare och arméer icke blifva
nödvändiga."

Schröderhelm gjorde först Halldins bekantskap, då han
hade konungens befallning att föra fruén upp till slottet, för
att erbålla konungens nåd för mannen och sedan lemna denne
de ofvannämnda 150 dukaerna. Allt emottogs med tacksam-
het. "Men", fortfar Schr., "Halldins erkänsla består uti blit
och skriftermål. Aldrig har någon vän sagt den andra sin
fel mera crâment, eller någon Collega Scholæ plumpare läst
moralen i sin klass, än Halldin gjorde begge delarne med
Gustaf III och några af oss, hvilkas omvändelse han syntes
åtaga sig, nemligen nuvarande rikskanslaren, riksmarskalken,
som då var kammarherre, och mig fattig syndare. Lotten
föll först på mig. En morgon i Februari månad kl. 9, då
jag gemenligen hade mycket folk hos mig, fick jag ett bref,
hvilket jag genast bröt; det började med en svensk vers, men
kontinuerade med fransysk prosa, begge uppfyllde med de
bittraste reflexioner och reprocher. Jag kände ej stillen och
pjesen var anonym. Ett par dagar derefter vid levéen, frå-
gade kungen mig, om jag haft den äran att bekomma den
första till de Korinther. Jag förstod genast hvad han mente,
skrattade och jakade. "Jag är prevenida derom" — sade
han — "och har själf i dag fått den senare. Du kan ej
vara värre handterad än jag, och i eftermiddag skola vi kol-
lationera våra epistlar, men vi skola behålla dem för oss
sjelfva." När jag kom hem, fann jag Halldin hos min hu-
stru, som der passerat tvenne timmar, gjort hennes jämför-
relse med en Lady i London, lofvat henne korrespondans med

en dam i Köpenhamn, och entretenerat henne om metempsychosis, hvilket ord, om hon nånsin läst eller hört, hon förblandat med metaphysique, som hon hört Zibet förbanna. Hon hade budit honom till middagen, men han hade refuserat, väntande allenast mig och begärde vår *tête à tête*. Så snart vi voro komne i mina rum, sade han: "Er korrespondent är jag. Jag kommer att närmare explicera mitt bref." Han gjorde då en terrible *dairibe* emot min hushållning, mitt hus, min yppighet och slösert, huru jag outrepasserade mina moyens, huru vek och svag jag var emot kungen, huru jag lade hyenden under hans armar, huru min högsta omsorg endast vore att roa honom m. m. Han syntes blidka strängheten af sina omdömen, sedan jag upptäckt, att han befann sig med baron Axelsson i den närmaste *liaison*, och att han väntade innan kort till Stockholm en illaminat af judiska nationen."

En annan gång stannade han Schröderhelms vagn utdt på ljusa dagen vid Munkbron, för att stiga upp på vagusslaget och sjunga psalmen: "Si huru ljofflig är din boning, Herre kärl!" "Vid ett annat tillfälle", fortfar Schr., "kom han till mig, för att bevisa korrespondanserna emellan denna och andeverlden, och huru i vårt belgiamannasamfund, der han likväl icke var något annat än värden, hos hvilken påskalammet skulle förläras, konungen vore Christus, att vårt antal vore 12, att hvar och en af oss vore en apostel, att deras roller ännu icke vore utdelte mellan oss, men att grefve Oxenstjerna likväl vore Johaunes, som låg vid Mäslarens bröst. Han fortfor sedan i mera än tvenne år att skrifva onpphörligen, ofta flera gånger om dagen, dels till kungen, dels till Oxenstjerna och mig, och förmodligen till flera. Vi begge hade stora packor. När kungen sista gången var uti Paris, lemnade honom Vergennes ett bref ifrån Halldin, som var kommet under hans adress, och när kungen, som igenkände stilen, emottog det småleende, förtäljde Vergennes att han tid efier annan varit bedrad med hans bref. Riksrådet Sparre upptäckte i Neapel, att Halldin äfven öppnat en korrespondans med general Acton, och jag bedrager mig mycket om Pius saknat denna förmån. Efter det märkvärdiga plenum plenornu på rikssalen 1789 fick kungen ett bref ifrån Halldin, som innehöll en jernförelse med Gustaf Adolph. Men likheten bestod deruti, att efter korrespondanslärnan fann Gustaf III sig nu igenom sin högfärd, Guds namns missbruk, orälmätigt krig m. m., uti den punkt, som svarade precisst emot 16 graden ibland de fördomde, hvarnti Gustaf Adolph

för samma synder sig befann, och hvarifrån han behöfde, om jag rätt minnes, ännu 150 år att komma till Gud och lycksaligheten. Hans bref voro sällan korta, alltid ett, ofta flera halfva postpappersark. Stilen var tätare och finare, än ntl något vanligt predikokoncept. De voro utan sammanhang merendels, men uppfyllde af hot, bestraffningar, förebråelser och citationer utur Bibeln, isynnerhet af Esaias och Uppenbarelseboken."

"Som jag haft den äran att berätta, fick jag befallning att producera mitt första bref, och när jag om afton öfverlemnade det, gaf kungen mig genast det, han hade fått. Det var ej anonymt, det var signeradt; det var mycket starkare, än mitt, och kapitlet om *l'amour filial* och hvad deremot kunde vara brutet, grufnigen exegetiseradt. — — — Jag är icke utan soupçon, att han sedermera nyttjades i hemliga ärenden uti Danmark, att han fått en pension, att han varit i relationer med prinsen af Hessen, med Bernsdorff m. m.; att han nu är attacherad åt baron Staëls värf och ärender, är tydligt."

För att karakterisera Halldin, hafva vi ansett nödigt att anföra föregående utdrag. Halldinska tryckfrihetsmålet, hvilket redan är omnämndt och på sin tid väckte så mycken oro, finnes utförligt berättadt i Gustavianska papperen, utgifna af Geijer, Del II s. 184—191, och då detta arbete är allmänt bekant, torde icke vara behöfligt att derom här ytterligare orda. I afseende på brefvet år 1807 till konung Gustaf IV Adolf, hvilket grefve Delagardie icke vågade framlemna, böra vi tillägga, att det sedan genom kronprinsens guvernör, baron Fredr. Sparre, kom konungen tillhanda. "H. Maj:t läste det, lade det på bordet, gick fram och åter på golfvet med häftiga steg under mycken sinnesrörelse; tog det åter i handen, gick långsamt och tankfull, läsande det änyo, satte sig, steg åter upp och gick häftigt, sade intet ord." Dess innehåll upplyses till någon del af ett bref ifrån Halldin d. 23 Juli 1807 till grefve Delagardie, i hvilket han yttrar: "Jag har tagit act för Evigheten öfver bemälda ätersändaude — — kan icke benämning af *hotelse* gifvas åt en *hjärtlig ödmjuk varning* till den, som uppsåtligen, tvert emot allt af hela det öfriga människosläktet insedt snudt förnuft, brådstörtar sig sjelf och sin nation uti ett ovillkorligt säkert förderf" (Delagardieska Archivet Del XX s. 90, 91).

I anledning af allt detta synes Halldin visserligen hafva varit en svärmare och Svedenborgare, invigd i den tidens alla mystiska spekulationer, måhända också begagnad af

hemliga sällskaper och andre personer till politiska afsigter; men han synes tillika hafva menat väl med sina föreställningar och straffbref och icke fruktat, att äfven för konungarne öppet framställa deras fel och, enligt hans öfvertygelse, oriktiga handlingssätt.

Skrifter: Se ofvan.

(Källor, utom redan anförda: Geijer, Gustavianska papperen, Del III häft. i s. 93, 94. — Delagardinska Archivet Del XIX s. 78. — Adlerbeths Historiska Anteckningar Del I s. 15. — Silverstolpes Journal för Svensk Litteratur 1790 s. 678) J. G. C.

HALLMAN, JOHAN GUSTAF.

K. Lifmedicus Joh. Gust. Hallman var son af den som författare bekante Teol. Doktorn J. G. Hallman (Biogr. Lex. VI: 40—42) och Marg. Cornelia Kloppe^{*)}. Han föddes på

*) Genom benäget meddelande af Prosten G. A. Hallman kan red. här lemna en genealogisk tabell öfver den mer än tvåhundraåriga prestsläkten Hallman:

- Frans, Borgare i Strengnäs på 1500-talet.
 . David Hallman, v. pastor hos Birgerus Johannis, en lärjunge af bröderna Olaus och Laur. Petri. Kaplan i Hardemo 1614, Kherde der 1628, död 1659, g. m. Helena Birgeri.
 . . Daniel, f. 1624. Magister i Wittenberg. Fadrens efterträdare i Hardemo, död 1702, g. m. Anna Nezelius.
 . . . Samuel, fadrens efterträdare i Hardemo.
 . . . Samuel, f. 1633, Kherde i Götlanda 1660—1710. Se B. Lex. VI: 41.
 . . . David, f. 1672. Fadrens efterträdare i Götlanda. † 1713. g. m. C. Boman.
 . . . Catharina, Hofmästarinna vid Kejs. Ryska Hofvet med namnet Catharina Petrowna von Hallman.
 . . . Gustaf, f. 1670, Kh. i Sköldinge 1700, † 1719. Se Aurel. Herdam. p. 431.
 . . . Lars, Kh. i Blacksta, se Aurel. Herdam. p. 55 f.
 . . . Magnus Daniel, Kh. i Huddinge, se Aurel. Herdam. p. 220.
 . . . Johan Göstaf, Teol. Doktor, se B. Lex. VI: 40—42.
 . . . Johan Gustaf, Arkiat, se häröfvan.
 Johan Gustaf, K. Förste Lifmedicus, se Sacklén, I: 63 f.
 Gustaf Hieronymus, Öfverste, R. S. O.
 Carl Israel, tit. Assessor i Bergakoll, se B. L. VI: 42—46.
 . . . Johan, brodern Daniels compastor i Hardemo.
 . . . Zacharias, Kronolänsman i Hardemo härad.
 . . . Daniel, f. 1722, Leg.-pred. i Spanien, tysk Teol. Dr., Domprost i Strengnäs 1769—82.
 . . . Samuel, f. 1662. Kh. i Lennäs 1717—32.
 . . . Carl Gustaf, tit. Professor, Kh. på Åland, sedan i Ytter-Selö, † 1770.
 . . . Fromhold, Kh. i Lillkyrka 1742—66.
 . . . Johan, f. 1706, Kommin. i Lillkyrka, † 1777.

Dylta bruk d. 24 Junni 1726, blef student i Upsala 1742, resp. under Linné 1745 och utsändes på hans förord af Kommerskollegium att ntolands inhemta kännedom om mulbårsplanteringen. I fem år (1749—54) på resor, blef han derunder Med. Doktor i Padua och led. af Arkadiska Akademien samt erhöill 1750 fullmagt som Hofmedicus. Blef 1756 andre Lifmedicus. Hade 1759 planterat 25,000 mulbärsträd i en plantage på Ladngårdslandet. Han uppgaf planen till en serskild kuranstalt för syfnis-patienter, på egen bekostnad utdelande råd, medikamenter, och t. o. m., då så behöfdes, underhåll åt fattiga, som ledo af sådan sjukdom. Också förordnades han 1774 af K. M:t att förestå den nyetablerade Kurhusinrättningen. Fördomen mot dessa sjuklingar var den tiden så stor, att H. för-lorade en del af sin enskilda praktik till följe af sin om-vårdnad om de veneriskt smittade; man fruktade till och med att hafva samma läkare som del Som fattigläkare var han mycket anlitad. 1773 utn. till Assessor i Colleg. Med. Läkare vid Djurgårdsbrunn 1793. Dog d. 10 Mars 1795.

G. m. Ch. Fr. Kryger 1755.

I Salvii Lärda Tidningar 1749, 1750, 51, 52 äro tryckta bref från H., under vistelsen ntrikes skrifna till fadren och till Lifmed. Bäck. Tvenne uppsatser af honom äro tryckta i Vet.-Akad. Handl. 1776 och 1784. Vid inträdet i Coll. Med. höll han ett tal om veneriska smittan, tryckt i Sthm 1774.

Hs porträtt, graveradt af Fr. Martin, åtföljer 5:e delens 2:a häfte af *Hedins* Wetensk. Handl. för Läkare och Fält-skärer. Hans porträtt i oija tillhör K. Sundhetskollégium.

(Källor: *Hedins*, Wet. Handl. f. Läk. o. Fältsk. V:2, p. 86. — *Sacklén* Sveriges Läkarehist. I. — *Salvii Lärda Tidn* nämnde år.)

H A M B E R G, TEODOR.

Den som svensk missionär i Kina bekaute Teodor Hamberg var född i Stockholm d. 25 Mars 1819 och egnade sig,

-
- Lars Johan, f. 1743, Kh. i Tumbo 1803, † 1829, g. m. M. Neikter.
 - Jacob, Länsmän.
 - Johan Kasper, f. 1810, Kh. i Axberg.
 - Gustaf Adolf, f. 1745, Kh. i Axberg, † 1818.
 - Gustaf Adolf, f. 1777, Kh. i Sköllersta, Jubelmagister 1854, Riksdagsman 1847 och 1850, Senior i stiftet 1860.
 - Per, Frälseinspektör. Dennes sonson Johan Fredrik är Bokhandlare i Uddevalla.

efter slutad elementarundervisning, åt handeln, tills han i Sept. 1844 ingick som lärjunge i Missionsinstitutet i Basel. Efter tvenne års för missionsverksamhet i Kina afsädda studier, utsändes han 1846 af Basel-institutet till detta land, der han i 8 år arbetade för Kinesernas omvändelse till protestantisk kristendom. Han förvärfvade ganska snart en ovanlig färdighet i språkets talande och en noggrann kännedom om landets och folkets förhållanden. Hans ädla och ingna personlighet gjorde honom ock särdeles egnad att bland de med en viss kultur utrustade kineserna verka för bildandet af en af tro och öfvertygelse förmodlad kristen församling, hvars medlemmar icke blefvo så många i en hast, men deremot allfjemt föremål för de hedniska landsmännens aktning. Den bekante tyske missionären Dr Gützlaff ville deremot fort bilda en stor församling för att sedan inom densamma undervisa och förbättra. Till följe af dessa olika åsichter uppstod en strid mellan de båda missionärerna, hvilka hvaradera hade anhängare, som med mindre mildhet än de sjelfva bedömde motståndaren.

Hamberg dog i Hongkong d. 13 Maj 1854. Han var g. m. Lovisa Molander, som tillika med sonen Victor dog i Halmstad följande året, kort efter återkomsten till Europa.

H. skildras som en kunnig, varmbjertad och saktmodig man, hvars tidliga bortgång af missionens vänner djupt beklagas.

Skrifter: Report regarding the Chinese Union at Hong-Kong. Hongkong, 1851. — The Chinese Rebel-Chief Hung-Siu-Tuen and the origin of the insurrection in China. London, 1856. Öfvers. på tyska i Magazin f. d. neuesten Geschichte der Evang. Mission und Bibelgesellschaft. 1854.

(Källor: Sv. Tids. 1853 n. 48 (en uppsats af missionären Wiane). Sv. Tids. 1856 d. 17 Nov. — Der Evang. Heidenbote, Basel 1854.)

HAMILTON, HENNING LUDVIG HUGO,

föddes i Stockholm den 16 Januari 1814. Fadren var dåvarande Justitierådet, sedermera Landshöfdingen i Östergötland, Grefve Gustaf Wathler H., modren dennes hustru i första gifftet, Maria Helena von Strokirch, dotter af Presidenten i Svea Hofrätt, Friherre Henning Adolf von S.

Efter åtnjuten serskild undervisning i föräldrabemmet, blef H. student vid Upsala Universitet v. t. 1826, och ingick 1829 d. 2 April såsom Sergeant vid Kongl. Svea Ar-

tillertregemente, der han, efter undergången officersexamen och fulländad gradpassering, den 21 Aug. s. å. utnämndes till Underlöjtnant. Emellertid fortsatte han på de från tjänstgöring lediga tiderna sina studier i Upsala och undergick der, i H. K. H. Kronprinsens närvaro, kausllexamen h.t. 1830, samt blef den 27 April 1831 antagen till e. o. Kanslist i K. Handels- och Finans-Expeditionen. Han tjänstgjorde likväl sedermera hufvudsakligen vid regementet och ingick 1832 såsom elev vid Artilleriläroverket (Marieberg), der han 1836 undergick den för artilleri-officerare fastställda examen. Kort derefter företog han en resa till Danmark, Tyskland, Holland, Belgien och Frankrike, för att taga kännedom af artilleri- vetenskapens framsteg i dessa länder, och utnämndes den 5 Aug. s. å. till Löjtnant vid Svea Artilleriregemente, från hvilken befattning på stat han kort efter återkomsten till fäderneslandet den 23 April 1836 erhöi afsked, med tillstånd att såsom lönlös i regementet kvarstå. Från den 1 Jan. till den 15 October 1837 tjänstgjorde han såsom lärare i Topografi och Fortifikation vid Kongl. Krigsakademien, och blef under tiden anställd såsom lärare i Taktik och Reglementen vid den i Stockholm inrättade läroanstalten för Linieofficerare, hvilken befattning han innehade till år 1843. Transporterades d. 15 Dec. 1837 till Löjtnant vid Topografiska kåren, och blef d. 30 Okt. 1839 Sekreterare i Krigsvetenskapsakademien, samt utnämndes d. 10 Februari 1841 till Kammarherre hos Kronprinsen, enligt fullmagten, ehuru tjänstgöringen blef hos Kronprinsessan Josefine.

Under hela detta år tjänstgjorde han dessutom vid Mariebergs läroverk, dels såsom Repetitor, dels såsom Examinator i krigshistoria och krigskonst. Den 1 Juli 1843 upphörde han att vara tjänstgörande Kammarherre, men utsändes, enligt enskildt uppdrag, till tjänstgöring hos Hertigarna af Skåne och Upland. Då hans tid derigenom blef strängt upptagen, lemnade han följande höst sin befattning såsom Sekreterare i Krigsvetenskapsakademien. År 1844 och 1845 var han prinsarne följaktig under deras vistande vid Upsala Universitet, den senare tiden i egenskap af Kammarherre hos dåvarande Kronprinsen. Utnämndes 1845 den 28 Nov. till Kapten i Topografiska kåren. Förordnades den 3 Febr. 1846 att vara Ledamot i den af Kongl. Maj:t under samma dag i nåder beslutade Komité för behandling af frågan om Nationalrepresentationens ombildning, hvilket förordnande fortför till dess Komitén den 5 Juni 1847 afslutat sina arbeten. Åtföljde s. å. Kronprinsen på de re-

sor han företog, dels femte Drottningen till Rügen, dels med Konungen och Drottningen till Danmark, dels femte Prins Gustaf till Plessen, Sachsen, Bavern, Lombardiet och Würtemberg. Dessutom företog han under Jult och Augusti månader för egen räkning en resa till England, Frankrike, Belgien och Holland, för att på stället kunna inhemta åtskilliga upplysningar angående dessa länders representation. Utnämndes d. 27 April 1847 till Major i Arméen, och s. å. och dag till Stabschef vid Kongl. Lifgardesbrigaden, samt tjenstgjorde i Junt månad under lägret å Ladugårdsgården såsom Stabschef vid den under Kronprinsens befäl stående fördelning; upphörde d. 15 Nov. s. å. att tjenstgöra såsom Kammarherre hos Kronprinsen och förordnades d. 9 derpåföljande Dec. att vara Chef för Kronprinsens stab. Förordnades d. 10 April 1848 till Landtmarskalk under då pågående riksdag, hvilket förordnande fortfor till riksdagens slut, då han d. 25 Okt. 1848 blef Kommendör af K. N. O. Var 1849 Aug.—Sept. Kronprinsens följaktlig under en resa till Holland, då H. K. H. trolofvades med Prinsessan Lovisa. R. S. O. d. 26 Nov. s. å. Öfverstelöjtnant i Arméen d. 10 April 1850. Den 21 Okt. 1851 förordnad att tills vidare förestå Landshöfdingeembetet i Östergötland. Erhöll d. 26 Mars 1852 afsked från chefskapet vid Kronprinsens stab och utnämndes den 27 Mars s. å. till Landshöfding i Östergötland. Förordnades i Nov. 1853 att vara Landtmarskalk under den då börjande riksdagen. Riddare af K. Carl XIII:s O. d. 28 Jan. 1854, Kommendör m. st. k. af K. N. O. d. 5 Dec. s. å. Förordnades 1856 i Okt. att vara Landtmarskalk under den då börjande riksdagen. 1858 d. 9 Mars Riddare af Kongl. Seraffimer-Orden; förordnades den 27 Mars s. å. att vara Ordförande i Göta kanals direktion samt utnämndes till Statsråd den 27 derpå följande April. 1859 i Jan. förordnad att vara Chef för Kongl. Ecklesiastik-Departementet. Erhöll afsked från Statsrådsembetet d. 2 Nov. 1860 och utnämndes i Jult 1861 till Svensk-Norsk Minister i Köpenhamn.

Oberäknadt de riksdagar då H. varit Landtmarskalk, har han såsom medlem af Ridderskapet och Adeln deltagit i öfriga riksdagar under senast förflutna 20 år, nemligen 1840 såsom Ordförande, först i Riddarhus-, och sedan i Bevillningsutskottet; 1844 såsom Ledamot i Statsutskottet, 1847 såsom Ordförande i Bevilln.-Utskottet till dess han emottog Landtmarskalksstafven, och 1850 såsom Ordförande bland Riddersk:s o. Adels Elektörer.

Tid efter annan erhöil H. af åtskilliga in- och utländska akademier och samfund kallelse att af dem vara Leda-

mot. Så blef han 1839 Ledamot af Kongl. Kr.-Wet.-Akad., 1844 af La Imperiale e Reale Società Aretina de Science, Lettere ed Arti; 1846 af Kongl. Samfundet för utgivande af Handskrifter rörande Skandinavliens Historia; 1847 af K. V. H. A. A.; 1853 af K. Nordiske Oldskrift-Selskab; 1854 af Kongl. Musikkallska Akad.; 1856 En af de Aderton i Svenska Akademien; 1858 Ledamot af Kongl. Landtbruks-Akad.; 1859 af Regia Scientiarum Societas Upsaliensis; 1860 af Kongl. Vetenskaps-Akademien. — Af utländska ordnar bär H. Dannebrogssordens 3:e klass sedan 1846 och Dannebrogsmännens hederstecken sedan 1862; blef 1849 Kommandör af Nederländska Lejonorden och Hannoveranska Gnelferordens 2:a klass.

Gr. H. är sedan 1837 g. m. Maria Katarina von Rosén, dotter af Presidenten Friherre E. G. v. R.

Skrifter: Bibliotek för krigshistoria och krigskonst, h. 1—10, Sthm 1837—39, 8:o. — Tankar rör. militärundervisningen, Sthm 1842, 8:o. — Afhandling om krigsmaktens och krigskonstens tillstånd i Sverige under Konung Gustaf II Adolfs regering, Sthm 1846 (i K. V. H. A. A:s Handl., sedan Akademien 1839 tilldelat denna afhandling sin stora prismedalj i guld). — Om Grekernas befästningskonst. Inträdestal i Kongl. Vitterhets-, Hist.- och Antiquitets-Akademien d. 6 Febr. 1849, Sthm 1851 (V. H. A. A. Handl.). — Inträdestal, hållet i Svenska Akademien den 24 Januari 1859, Sthm 1859 (Akad:s Handl.).

(Källar. Autobiografiskt meddelande, dat. Hedeclunda d. 12 Jan. 1861.)

HAMILTON, HUGO ADOLF,

Friherre, föddes på Boo i Nerike den 2 Okt. 1802. Fadren var Öfverste-Kammarherren hos Konung Carl den XIII, f. d. Landshöfdingen i Örebro län, Friherre C. D. Hamilton, modern Anna Cath. Adelhelm.

Ifrån födelsen lam i den ena foten, kunde han ej deltaga i jemnårigas lekar, nån sysselsattes i stället ifrån späda barndomen med läsning och teckning, hvarför han visade håg. Vid 8 års ålder följde han jemte äldre brodern deras gemensamma lärare till Upsala och vistades der tre år. Under mellanterminerna var han i Stockholm, der fadren då hade boställsrum å Kongl. slottet och hos sig ofta såg de många utmärkta såväl utländska som inländska personligheter, hvilka under dåvarande stora tilldragelser, Napoleons krig mot Ryssland, återtåg och fall, samlades i Stockholm.

År 1814 förlorade han sin mor, och följande året ingick hans far nytt gifte med enkefru Tarras, född Beckman. Då

hennes son i första gifftet, sedermera Generalkonsuln J. Tarras, erbållit en lyckad uppfostran uti en berömd skola i Tyskland, beslöt fadren att äfven dit föra sin son, hvilken han bestämt för den civila embetsmannabanan, hvarföre det var af vigt att låta honom blifva hemmastadd i de lefvande språken. Resan företogs i Maj 1815. Under de fyra år H. qvarstudadde i Tyskland, fick han ej blott bevittna folkets segerfröjd öfver den nu utkämpade befrielsestriden mot det Franska öfvervåldet och de hemvändande lärarnes och frikärernas triumftåg genom landet, utan äfven se huru nationens då lyckliga känslor förbyttes i stigande nedslagenhet och missnöje, då de löften om friare institutioner, som landets furstar gifvit sina folk i nödens stund, nu snart glömdes eller öppet svekos. — I synnerhet ungdomen vid universiteterna, som mangrannt deltagit i frihetskriget, klagade bittert öfver de svikna förhoppningarne och slöt ett stort förbund, Tentonia, för att arbeta för frihetens sak. Ett eller annat enstaka utbrott, hvaribland det grymma mordet på Kotzebue, förrådde dock saken, en allmän reaktion inträdde, och många ynglingar måste genom återigt fängelse å förbundets fästningar böta för sin förvillelse.

Att allt detta skulle göra ett djupt intryck äfven på skolungdomen, stod ej att förekomma, och lärde sig äfven de i främmande länder födde lärjungarne snart att anse det Tyska folkets sak såsom sin egen. Hos den unge H. serskilöt verkade det till ett lifligt erkännande af Sveriges lyckliga ställning såsom lagbundet sambälle framför de bästa Europeiska länder den tiden, samt till ett djupt grundadt hat till hvarje förtryck.

Vid skolan i Vechelde, stiftad af en utmärkt man, Edukationsrådet J. P. Hundelker, bedrefvos föröfrigt studierna på ett mera sjelfständigt och lefvande sätt än som då brukades i Sverige. Efter lärarnes muntliga föredrag antecknades så kallade collegier, vid läsningen af äldre och nyare språk fästades uppmärksamheten lika mycket vid uppfattningen af författarens tankar, som vid det grammatikaliska af språket, och skulle lärjungen i egna skriftliga uppsatser återge hvad han läst. Kroppens helsa bibehölls genom gymnastik, bollkastning, simning och andra stärkande lekar, samt genom hvarje sommar företagne längre fotresor, under hvilka lärarne undervisade i botanik och mineralogi.

I stället för att, som meningen förut var, få fortsätta sina studier vid Göttingen, återkallade fadren dock H. redan år 1819 till fäderneslandet, då han med skäl fruktade att

den numera enda sonen annars möjligen kunnat indragas i de oroligheter, som då ännu skakade Tyskland. Höstterminen samma år kom H. till Upsala, der han under denna första termin aflade student-, stora teologiska och kameral-examina. Här fick han förnya den redan före utresan till Tyskland slutna bekantskapen med Kronprinsen Oskar, som samma termin vistades vid akademien och utgjorde föremålet för allas kärlek och förtjusning.

Under de 4 år H. sedan vistades vid akademien för studier till filosofiska graden, egnade han sig mest åt klassiska språken, historiska vetenskaperna och estetik. — Han knöt under tiden en nära bekantskap med skalden Nicander, och förblefvo de vänner intill den senares död; äfvenså med skalden Vitalls, med G. W. Gummelius, Törneros m. fl. af den tidens framstående yngre män. — År 1822 företog H. en kort utländsk resa och fick följande året öfvervara de fester som i Stockholm firades vid Kronprinsessan Josefinas ankomst till Sverige.

Höstterminen 1823 tog H. Kandidatexamen. Pro exercitio hade han själf som disputation utgivit en öfversättning ur Thucydides. Pro gradu försvarade han en af Prof. Tranér utgifven.

Efter slutad akademisk kurs blef H. inskrifven i Kammar-expeditionen af Konungens Kansli och i Kongl. Kammarkollegium, i hvilka verk han sedan tjenstgjorde som extra ordinarie till år 1828.

År 1824 blef han promoverad Magister, och reste i September samma år till Paris, der han qvarstodnade till våren 1825, lärde sig att litografera genom att på sten utföra sina kompositioner till K. A. Nicanders Runor, hvilka s. å. utgafvos. I öfrigt besåg och stunderade han flitigt de samlingar för konst och vetenskap, som finnas i Paris. — Det var första året af Konung Carl den X:des regering, som lofvade en gladare och mera lysande tid åt Frankrike än hon sedan kunde bereda. Utländningar, i synnerhet Engelmän, strömmade derföre mer än vanligt dit, och H., som blef presenterad vid det Bonrbonska hofvet och infördes i de högre sällskapskretsarne, fick der tillfälle att se många af den tidens ryktbarheter. — Hemvägen togs öfver München, Dresden och Berlin. På det första stället blef H. presenterad för Kronprinsessan Josefinas mor, Hertiginnan af Leuchtenberg, samt erhöi uppdrag att till Kronprinsen Oskar hemföra hans afl. svärfaders, Prins Engens svärd.

På hösten s. å. utnämndes H. till Kammarherre hos Kronprinsen Oskar, med befallning att tjänstgöra hos H. K. H. Kronprinsessan från den 1 Jan. 1826. Dessa och nästföljande år voro helt säkert de gladaste i det unga fursteparrets lif. Båda voro då i glansen af ungdomlig fågling, förhöjd af föräldralyckan och inbördes kärlek, och andades allt inom deras hof endast glädje och trefnad. Under sommaren 1826, då hela hofvet vistades på Drottningholm, fick H. äfven befallning att iofinna sig der och fick således deltaga i alla de glada fester, Konung Carl Johan då lät tillställa, i glädjen öfver att se tronföljden betryggad inom sin ätt.

Tjänstgöringen hos Kronprinsessan fortsattes till år 1836, hvarefter H. till år 1839 uppvaktade Kronprinsen sjelf som Kammarherre, under hvilken tid han under de många samtal, som föreföllo, lärde tillfallo uppskatta denne furstes upphöjda och ädla egenskaper. Ifrån denna tid grundades också den orubbliga tillgifvenhet för fursten och ändå mera för den ädla människan Oskar, som sedan följt H. genom lifvet.

Våren 1839 erhöi H. uppdrag att möta Kronprinsessans syster, Enkekejsarinnan af Brasillen, i Stettin, för att sedan uppvakta henne under vistelsen i Sverige samt tillidess hon i Kiel lemnade ångfartyget Gylfe. Derefter begärde och erhöi H. nådigt afsked från hofvet, för att mera uteslutande kunna egna sig åt vården af sina egendomar, samt åt sina barns uppfostran.

År 1828 hade H. blifvit utnämnd till Andre Sekreterare i Kabinetet för nrikes brefvexlingen, men lemnade tjänstgöringen der 1834 af den orsak, att han på sin faders anmodan då måste öfvertaga förvaltningen af Boo egendom samt dermed förenade vidsträckt affärer.

Ifrån och med 1828 års Riksdag har han äfven mera och mindre deltagit i riksdagsgöromålen, hvarvid han efter förmåga arbetat för folkuppfostran och undervisning, för landets inre förkofran, för näringsfrihet och en friare tullagstiftning, för en mildare brottmålslag, för bräuvinslagstiftningens förbättring, och främst af allt för en tidsenlig ombildning af vårt Representationssätt, men deremot ej deltagit i de strider, som varit rigtade mot personligheter.

Vid 1834 års riksdag var han ledamot i Bevilningsutskottet, och vid 1840 och 44 årens riksdagar ordförande i Ekonomie- och Besvärsutskottet, äfvensom 1843 uti dåvarande Statsrevision. — Under senare hälften af 1840 års

riksdag erhöill H. efter diskussionen öfver Tullstadgan, i hvilken han tagit verksam del, af Konung Carl Johan det hedrande anbudet, att såsom Chef för Finance-Departementet ingå i Statsrådet, hvilket höga förtroende han dock undanbad sig, enär han ej tilltrorde sig nog skicklighet eller erfarenhet i statssaker för att kunna fylla en sådan plats.

Om sommaren 1844 anmodade Konung Oskar II. att öfvertaga ordnandet af Kongl. Teaterns angelägenheter, i enlighet med det af en Kongl. Komité föreslagna lottsystem, som Konungen önskade infördt, emot det han af egen handkassa betalade Teaterns då åsamkade skuld samt garanterade Teaterpersonalen att i sin tur ulfå de pensioner, hvar till de voro berättigade, äfven om pensionskassan ej dertill kunde lemna tillgång. Detta förslag mötte starkt motstånd inom personalen, men det oaktadt lyckades H. inom kort införa denna organisation. Nöjd dermed önskade Konungen, att H. skulle fortfara med befattningen, och ansåg han sig ej kunna undandra sig att nitföra den sak han påbörjat, ehuru hans håg låg åt allvarligare håll. — Han gjorde det då till sitt mål i främsta rummet att söka återväcka till nytt lif den Svenska Dramatiken, som af brist på nppmuntran länge slumrat, och dernäst att genom sträng sparsamhet ndvika Teaterns skuldsättning, samt derjemte någon kännbarare förinst för lottegarne, ibland hvilka han sjelf var en. Han var också nog lycklig att snart få emottaga åtskilliga mer eller mindre lyckade dramatiska arbeten och ansåg sig icke böra tillbakavisa äfven de mindre fulländade, blott de røjde någon talent, såsom enda sättet att nppmuntra författarne att åstadkomma något bättre. Emellertid uppsattes då och gäfvos med framgång stycken af Börjesson, Blanche, Jolin, Dablgren, Ridderstad m. fl.; klassiska arbeten af Shakespeare och andra stora författare gäfvos äfven, och då derjemte vår ryktbara Jeany Lind flera gånger under denna tid besökte fäderneslandet och gaf öfverfulla hns åt Teatern, lyckades det direktionen att under fyra år ej skuldsätta Teatern, och derjemte i det allra närmaste hålla lottegarne skadeslösa. Naturligtvis kunde dock ej, om detta mål skulle vinnas, den yttre lyx utvecklas, som man sedan sett, och personalen måste nöja sig med måttliga inkomster. — H. lemnade styrelsen af K. Teatern d. 4 Dec. 1848.

Under tiden hade han den 19 December 1845 blifvit utnämnd till General-Postdirektör efter att hafva förut undanbedt sig den honom af Konungen erbjöda chefsplatsen för fängvården i riket. År 1846 erhöill han tillstånd att med

Postkamereraren besöka Danmark och Preussen, för att studera nyare tiders förbättringar i Postväsendet, och öfvervar då äfven Konungens och Drottningens besök hos K. Christian VIII:e. Samma år afslöts en Posttraktat med Ryssland, och år 1847 en annan med de Danska och Preussiska Poststyrelserna. 1848 i Maj erhöil han uppdrag att uppgöra med den fria riksstaden Lübeck, som nekat att låta Svenska postfartygen inlöpa i dess hamn under Danska kriget, och reste derefter med depescher till Svenska sändebudet i Berlin, der revolutionen då var rådande, hvarom han afgaf rapport till regeringen. År 1849 afslöts Postkonvention på 10 år med Norge och år 1850 en mindre öfverenskommelse med Danmark, och en ny konvention med Preussen, hvarigenom vanns frankeringsfrihet för svenska bref och paketer, betydlig nedsättning i det utländska bresportot samt låtade postkommunikationer genom nya ångbåtsliniers inrättande på Köpenhamn och Stettin. Af de främmande regenterna erhöil han med anledning af dessa traktater Polska St: Stanislas-Ordens 1:a klass, Danska Dannebrog och Preussiska Röda Örnens, äfvensom af konung Oskar Norska St: Olafs Kommandörstecken; Nordstjerne-Orden erhöil han 1848.

Under tiden arbetades träget på det svenska postväsendets förbättring; en ny lönereglering utarbetades och antogs, afgiften för rekommenderade bref indrogs till Statsverket, planer till posthemmans befrielse från postskjuts mot öfvertagande af vanliga onera, och denna skjuts' öfverflyttande på annat mera lämpligt sätt, samt till införande af medelporto utarbetades äfven, fastän de ej under H:s korta förvaltning hunno utföras; flera nya postlinier infördes m. m. och H. företog flera postinspektionsresor genom landet, för att kontrollera uppbörden och inhämta hvad för postgångens underlättande kunde vara af nöden.

Tyvärr blef dock denna verksamhet alltför snart afbruten till följd af ett misstag af allvarsammare art, af H. begånget i den tro att han sålunda bäst uppfyllde hvad han trodde vara Konungens vilja och för fäderneslandet nyttigt, men som blef helt annorlunda bedömdt.

En underhandling hade nemligen på ministeriel väg alltsedan år 1832 varit flera gånger upptagen och åter nedlagd, mellan den Svenska Poststyrelsen och den Franska. Under vintern år 1849 till 1850 upptogs frågan ånyo af Konung Oskar, som önskade se ett slut på denna långvariga negociation och möttes den af Svenske och Norske Ministern i Paris Grefve G. Löwenhjelm derom gjorda framställning

med beredvillighet af dåvarande Presidenten Louis Napoleon. För att erhålla den upplysning om frågans detaljer, som endast en posttjensteman kunde lämna, begärde då Grefve L. att någon dertill tjenlig man från Svenska Postverket skulle sändas, hvilket också skedde. Efter någon tid skref L. åter, att det var nödvändigt, innan den nya konventionen kunde afslutas, att frågan om den Svensk-Franska brevexlingens försändande i slutna postväskor genom de mellan Sverige och Frankrike belägna Danska och Tyska postområdena blifve afgjord direkt med dessa länders Poststyrelser, och erhöi då H. befallning att själf resa i och för detta ändamål, på sätt ofvan anförts, och lyckades han snart att i Köpenhamn och Berlin träffa dertill erforderlig öfverenskommelse.

Efter någon tids vistelse i Berlin erhöi H. en skrifvelse från Grefve Löwenhjelm, i hvilken denne meddelade att han med nöje emottagit underrättelsen, att H. fått befallning resa till Paris, för att biträda honom vid konventionens slutliga behandling, och att han redan meddelat detta åt den Franska styrelsen samt erhöi det svar, som i afskrift åtföljde brevet: att nemligen Franska styrelsen med nöje erfarit detta, och att nu den ifrågavarande traktaten inom få dagar skulle kunna afslutas, hvilket Presidenten Napoleon gerna skulle se, emedan den då kunde ratificeras af Nationalförsamlingen, som snart skulle sluta sin årsammankomst.

Högst öfverraskad af denna öfväntade underrättelse, då han själf ej hört något derom från sin regering, var H. tvöhagsen hvad han borde företaga, helst det kunde vara möjligt att ett bref i ämnet, afsändt till honom samtidigt med det till Grefve L., hade afsändts till orätt håll eller gått förlorat. Otvifvelaktigt hade det rätta varit att rapportera saken till Sverige och derifrån invänta föreskrift. Tyvärr skedde ej detta, utan befarade H. att det kunde hafva menliga följder om den Franska styrelsen i så hög grad mankerades, som det skulle vara fallet, om en sålunda tillkännagifven ankomst af en Svensk embetsman ej inträffade, och beslöt han därför att resa, så mycket mera som han medelst jernväg kunde efter fyra dagar vara tillbaka i Berlin, om något missförstånd låge till grund för saken.

Vid första samtalet med Grefve L. upplystes också snart, att allsammans berodde på en oriktig uppfattning af ett bref från den Posttjensteman, som varit skickad till Paris och som på återvägen sammanträffade med H. i Lübeck.

H. kunde ej annat än beklaga att så var, och ville genast återvända till Berlin, men kvarhölls af Grefve L., som ansåg det ganska sannolikt, att missämja deraf kunde uppkomma emellan de båda rikena, och som i sin egenskap af Sveriges Minister åtog sig ansvaret för alla de följder H:s kvarstannande kunde i öfrigt föra med sig.

H. ansåg det då ej för sig tillståndigt att neka att åtyda en af Sveriges Minister honom gifven befallning, och sammanträdde med den Franska Postchefen, dock endast under i den Svenska Legationssekreterarens närvaro afgifven reservation, att han ej dertill var bemyndigad af sin regering, utan endast gjorde det enligt af Svenske Ministern på stället erhållet uppdrag. Inom få dagar utarbetades då förslaget till den Postkonvention, som sedermera blifvit mellan Sverige och Frankrike antagen, och hvarigenom stora fördelar bereddes åt den Svenska och Norska brevexllngen.

Tvénne exemplar af detta förslag kollationerades af H. och den Franska Postchefen och hemsändes till Sverige, jemte en fullständig redogörelse för hela förhållandet, ställd till Chefen för Finans-Departementet.

Regeringen ansåg dock detta uppträdande, utan dertill erhållet uppdrag, af en högre Svensk embetsman i ett annat land såsom så obefogadt, att den gifna förklaringen deröfver, oaktadt de anförde bevekande skälen, ej kunde lända honom till ursäkt. En artikel infördes i officiella tidningen, innehållande att H. handlat utan fullmakt, och återlemnades det insända konventionsförslaget till honom jemte en Kunglig skrifvelse, som kott honom tillhanda samma dag Konungen anträdt en resa till Norge, hvilken tillkännagaf Kongl. Maj:ts höga missnöje med hans tillgörande i denna sak.

Rättvisan häraf måste H. erkänna, men då han så kunnat misstaga sig om hvad han trodde vara gagneligt för hans fosterland och äfven behagligt för hans Konung, och då de omständigheter han sökt anföra till sin ursäkt, ej kunnat godkännas, och han förgäfves sökt att få personligen hos sin Konung anhålla om öfverseende med allt misslag, som, om också stort, dock hvilade på tjensten och lifver för det allmänna bästa, ansåg H. sin pligt vara att lemna en plats, som han så tillfyllt, hvarföre han anhöll om afsked, hvilket honom äfven, medelst en från Tullgarn afsänd kurlr, beviljades.

His offentliga embetsmannabana var derigenom för alltid bruten, och återstod för honom endast att draga sig tillbaka i landtilfvets lugn, och att i sin ort (Örebro län) söka

verka så mycket han kunde, dels i kommunala värf, dels genom vården af sina egendomar och talrika underhafvande.

Alltsedan 1837 Direktör vid länets Enskilda Bankbolag, äfvensom sedan vid dess af honom stiftade Brandförsäkringsbolag, blef H. år 1851 kallad till Ordförande i länets Hushållningssällskap, hvar till han år 1861 för tredje gången blifvit enhälligt återvald för ytterligare tre år. Jemte några verksamma män inom orten bildade han äfven det bolag, som åstadkommit, ej utan betydliga oppoffringar, den för ortens industri så viktiga järnbanan emellan Nora och Ervalla. År 1850 utsågs han till Ordförande vid det allmänna landbruksmötet i Örebro.

Konung Oskar återskänkte äfven sedermera sin nåd åt barndomsvännen H. såsom enskild man, ehuru han måst straffa honom som embetsman för ett ofrivilligt men ändå oförlåtligt fel. Önskande att på något sätt ådagalägga sin tacksamhet och beundran för den ädle, alltförtidigt bortgångne Konungen, lät H. år 1860 vid sin gård Boo i Nerike uppresa en enkel minnesvård åt Konung Oskars minne, en 50 fot hög bautasten af granit. Den vård invigdes årsdagen efter Konungens begrafning, vid Örebro Hushållningssällskaps talrikt besökta årssammankomst.

Såsom älskare af skön konst har H. bidragit till litografien uppkomst i Sverige, och sjelf utgifvit åskilliga litografiska arbeten, såsom de ofvannämnde teckningarne till Nicanders Runor, teckningar till Frithiof och Axel af Tegnér, teckningar ur Sveriges äldre historia, en teckning öfver återfinnandet af Gustaf II Adolfs lik på slagfältet vid Lützen, hvaraf 800 exemplar såldes till förmån för nödlidande i Norrland, en planch öfver Gustaf Adolfs och Axel Oxenstjernas möte i lägret vid Nürnberg, med porträtter af de förnämste Svenske Generalerne m. m. År 1840 kallades H. till ledamot af Kongl. Akademien för de fria konsterna, samt år 1848 till hedersledamot i samma akademi.

År 1843 kallades han äfven till arbetande ledamot af Kongl. Landbruks-Akademien, den 21 Februari 1850 till hedersledamot i Skaraborgs läns Hushållningssällskap. År 1847 valdes han till Ordförande vid Jernkontorets allmänna sammankomst, sedan han flera år deltagit i Bruks societetens arbeten, samt väckt och till stor del framdrifvit förslagen om olnskränkt smidesrätt och köpekolsfrihet.

Det stålgjensbruk Gryth, H. år 1833 mottog med en tillverkning af omkring 1700 skeppund årligt smide, förvandlades till en större fabrik för stål och finare smide, som nu

upptrifvits till omkring 25,000 centner årlig tillverkning, och har han der, utom ny masugn och 4 Lancashire-hårdar, anlagt ett större valsverk, som drifvits med brännstoft. För den Bayerska torftaglagsmetodens införande hafva äfven betydliga byggnader, jernbanor m. m. här utförts. Vid 1855 års exposition i Paris gafs en mention honorable åt de utställda artiklarna från Gryth, och H. kallades till ledamot af l'Academie Nationale agricole & manufacturière derstädes. Vid sina båda egendomar Boo i Nerike och St. Halla i Westergötland afskaffade H. så fort ske kunde det af honom sam förderligt ansedda statorparessystemet, äfvensom all brännvinsbränlag; bestämda penningkontrakter på lång tid hafva införts för alla underlydande, som deraf funnit sin ställning högeligen förbättrad. Stora nyodlingar på tillsammans mer än 2,000 tunnland har H. äfven låtit utföra vid dessa egendomar.

Friherre H. trädde år 1830 i äktenskap med Lovisa Johanna Ridderstolpe, dotter till Hofmarskalken Friherre G. Ridderstolpe och J. Müller. Hon afled d. 1 Okt. 1858, efterlemnande fyra bara, två söner och två döttrar.

(Källa: Autobiografiskt meddelande.)

HAMMAR, HANS BIRGER,

frikyrklighetens främste härold i Sverige, var född i Landskrona d. 6 Sept. 1814, och föräldrarna voro Stadsnotarien derstädes H. B. H. och dess maka J. M. Scharling, hvilken sednare ännu lever. Efter att hafva genomgått Landskrona och Helsingborgs lärdomsskolor, blef H. student 1831. I predikoembetet, för hvilket han från barndomen kände sig kallad och bestämd, inträdde han 1837 och erhöi året derefter den filosofiska lagerkransen, allt i Lund.

Under hela den akademiska tiden och än längre hade han kondition såsom informator för presidenten baron Ehrenborgs söner på Wegeholm, och blef jemväl på hans kallelse prestvigd till huspredikant. Eljest sökte han vinna lärareplats i lärdomsskolan, och genomgick äfven därför vederbörligt prof 1839, det han bestod med heder, men afstod från fullföljandet af sin ansökning. Förgäfvos sökte han sedan att blifva domkyrkoadjunkt. Deremot blef han, efter församlingens kallelse, klockare i N. Röram 1841, något som räknas såsom en ej ringa befordran i Skåne för eljest obefordrade prestmän. Det är der ett slags komminister, i det

"klockarepresten" håller sig en substitut i klockarestolen och själf tjenstgör i predikostolen, som just ej behöfver vara belägen der han har sin klockaretjenst. Så tjenstgjorde Hammar under sin klockarettid bland annat såsom v. pastor i Bosarp, under prostens P. G. Ahafelts sjuklighet, från 1848—1851. Han var troligtvis den lärdeste klockareprest, som funnits, och ådagalade det dels derigenom, att han 1846 undergick sin pastoraalexamen med högsta betyget, något ytterst sällsynt i Lunds stift, dels derigenom att han året derpå specimenade för theologisk adjunktur, likaledes med högsta betyget, och blef nppförd i 1:sta rummet å förslag dertill, ehuru vid utnämningen förbigången. Under samma tid innehade Hammar förslaget till Carlshamns pastorat, men blef äfven här vid utnämningen förbigången. Till Mjellby pastorat, äfven i Blekinge, innehade han likaledes 1:sta förslagsrummet, erhöill nästan enhällig kallelse, utnämndes och tillträdde år 1851.

Redan förut, och länge förut, hade H. gjort sig känd som en nitisk arbetare för religionsfrihetens grundsåter; men numera egnade han deråt en mera afgjord verksamhet. Den religionsfrihet han förordade var alldeles icke "frihet från religion", ett otillit ordspel, som emellertid ofta förekastades honom och hans vederlikar; den var tvärtom synonym med samvetsfrihet, frihet för enhver att hafva och utöfva religion så som hans samvete kräfde. Hammar var t. o. m. långt ifrån att förneka värdet af en statsreligion, huru mycket och huru ofta han kom att gifva hugg åt statskyrkan. På den sistnämnda förgrep han sig ej sällan, läggande henne till last de förföljelser, som öfvergingo själfva hennes egna bästa medlemmar. Allt religions- och samvetstvång var honom i högsta måtto vidrigt, vidrigast det, hvarmed man ville lägga den busliga andakten i bojar, så snart den delades af flera, än husets medlemmar. Det beryktade Konventikelplakatet af 1726 var derföre hans *Carthago delenda*, och när det omsider föll, kunde näppeligen någon med mera skäl än Hammar beläsa som Cato af dem, hvilka glädde sig öfver fallet. Han hade verkat derför genom den året 1852—57 med ett nummer i månaden utkommande tidningen *Kyrkoöfningen*, som han icke blott utgaf, utan äfven till största delen själf författade, och dessutom genom det muntliga ordet, som han litigt frambar, hvarhelst tillfälle dertill öppnades, särdeles på möten och konferenser, om hvilkas bildande han själf drog försorg. Detta gäller särskildt om Wannebergsmötena, der prester och lekmän flera gånger om året samlades (och fortfara att sam-

las) för diskuteraudet af kyrkliga frågor. H. var der vanligen ordförande, i så måtto själfskrifven, som ingen på stället egde hans dialektiska förmåga att föra ordet der det gällde att möta och gendriva hvarjehanda inkast, som gjordes, än rörande läronorm, än rörande författningsform. *Christianstads Traktatsällskap*, hvars stiftare Hammar tillhörde, stod med dessa möten i nära beröring. Offentliga och enskilda prestmöten, skandinaviska kyrkomöten, äfven blott politiska sådana, i alla de tre nordiska rikena, öfverallt var H. gerna med, öfverallt deltog han lifligt i förhandlingarne. Ingen kyrklig eller borgerlig fråga var honom främmande eller likgiltig, men sällan glömde han vid någons deras behandling sitt *prætere censeo* — religionsfriheten. Understodde således ock, hvar han kunde, den dermed sammanhängande lekmannaverksamheten, ej nöjd att motarbeta lekmannalidandet. Detta sistnämnda kom han redligen till mötes, än med trösteskrivelser, sådana t. ex. Orsaläsarne i Dalarne äfven af honom erhöles, än med skriftliga uppsatser, hvarmed han gick förtryckta "läsare" tillhanda, då de måste anlita öfverheten om beskydd.

Alla nyheter väcka ej blott bifall, utan äfven motstånd. Frågan om religionsfriheten i den utsträckning, som Hammar ville se den utförd, var i själfva verket något nytt i Sverige. Han kunde därför ej undgå att från mer än ett håll bedömas såsom en orolig nyhetsmakare. Sjelfva de liberala tidningarne togo parti både för och mot. Någon gång bestods honom ett hän, som oförtäckt förordade våldsamhet mot hans person. Detta var väl ej fallet med den i Malmö utkommande *Suällposten* (för att nämna en af de icke-liberala tidningarne, hvilka naturligtvis ej kunde förlika sig med Hammars frihetsidéer och syften), men i en mängd artiklar, som denna tidning uppdokade, sparades ej smädelsens våltalighet mot hans namn och verksamhet. Någon gång besvarade han anfallen och hans svar voro då "ord och inga visor". Med *Svensk Kyrkotidning*, som ur vetenskaplig synpunkt vände sig mot honom, låg han ofta i delo. De båda tidsningsredaktionernas olika kyrkobegrepp satte både anfalls- och försvarsväpen i olikartad rörelse. Den famösa artikel, som uti den förstnämnda "kyrkliga" tidningen försvarade *kortspel o. dyl. såsom helsosamt medel för kristelig ödmjukhet*, fick enligt Hammars förmenande döma sig sjelf, men oroade honom icke desto mindre för de kristnas skull till den grad, att han blef betänkt uppå att förnya Kyrkovännens utgifvande några år sedan den upphört. Detta uppsåt sattes emellertid icke i verket,

enär närmare embetsållganden togo His tid för mycket i anspråk, oaktadt nytt tillståndsbref redan var begärdt.

Med Hammars lefnadsåsigt och presterliga grundsatser stod det tillsammans, att han både stöt sig till nykterhetsreformen och nitiskt omfattade missionsverksamheten. Många beslut fattades vid Lunds missionssällskaps årsmöten på grund af hans förslag och upplysande framställningar. Honom uppdrogs äfven 1861 att, sjelf andre, omarbete sällskapets stadgar.

Huru mycket honom lades till fast att med sina religionsfrihetsbegrepp arbeta baptismen och "separatismen" i händerna, kunde dock dessa kyrkliga upplösningsafarter ej hafva någon afgjordare motståndare, än i honom; men det var predikantens motstånd, ej länsmannens, han både påkallade och utförde. Vida bekanta voro hans länge fortsatta föredrag i Mjellby skolhus och kyrka på söndagseftermiddagarne, dit tusentals människor kommo för att höra hans grunder mot baptism och separatism. Folket vande sig också att tro på hans ord. När en gång 1855 en skara af några hundra fattiga blekingsboar sammanrotat sig mot brännvinsbrännarne i Sölvesborg, emedan deras sådesuppköp fördyrade varan för de fattiga, förmådde Hammar dem att fredligt vända tillbaka, sedan ortens domhafvande redan förgäfvets hotat med upprorslagens upplåsaude.

Hammar var fridsam i detta ords aktiva betydelse, och anförda tillfälle var ej det enda framstående, der det ådagalades. Det bevisades ej mindre af sjelfva hans strider, och genom det, äfven af flender bemärkta, lugn, hvarmed han förde striden, särdeles då den fördes med det muntliga ordet. Enkel, som han var i hela sitt väsende, ända till klådedräkten, var han äfven i sitt tal. Talare var han icke, om för denna benämning göres hufvudsakligt afseende på ett glänsande språk, men var det så mycket mer, der hufvudvigt lägges på den logiskt bindande och jemväl till hjertat talande bevisningens styrka. Och han var talare, mer än predikant, och predikant mer än katechet, men båda mera än de flesta. Han skref nästan aldrig sina predikningar, men att han mediterade desto mer, märktes framförallt af kraften, som beledsagade föredraget. Han hade vidsträckt förtroende i den enskilda själavården. De fattiga älskade honom såsom en fader och den välgörenhet han öfvade, serdeles mot de fattiga fiskarefamiljerna inom hans församling, medtog också en stor del af hans stora inkomster.

Rik ville han aldrig blifva och blef det ej, huru lätt det ock kunnat ske. I penninggirighetens svara föll han således

ej, emedan han undvek den af presterlig princip. I äregirighetens icke heller; dertill var hans verksamhet alltför själfständigt inrättad. En fullkomligt berättigad utmärkelse skulle han dock erhållit om K. M:t gillat det af Biskop Thomander till kröningen år 1860 uppsända förslag till Teologie Doktorsutnämningar inom Lunds stift.

Hammars död inträffade d. 25 April 1862, efter en kort men häftig sjukdom (hjärnfeber). Han ligger begravnen på Mjellby kyrkogård, och grafven prydes redan af en minnesvård, uppförd och bekostad af saknande, tacksamma åhörare.

Hammar var tvenne gånger gift: 1:o 1841 med kusinen Sofia Amalia Hammar, död 1847; 2:o 1849 med hennes syster Hedvig Laura Helena. Hade i förra äktenskapet fyra, i sednare tio barn, af hvilka fjorton blott halfva antalet lefver. Tvenne söner studera i Lund.

Skrifter: *Paulinæ de matrimonio doctrinæ expositio*. Th. Adjunctsspecimen, Lund 1847. — *Kyrkovännen*, Tidn. tr. i Sölvesborg 1852—1857. — *Socialismen* (i statskyrkligt hänseende), af A. Vinet. Översättning. Upsala 1853.

(Källor: Lunds Stifts matrikel. — *Cavallins Herdaminne*. — *Malmö Allehanda*, 1862 N:o 35. — H. B. Hammars Lefverne och Verksamhet, Lund 1863, 9:o. — Enskilt bekantskap.) C. W. S.

HAMMARINUS, SAMUEL BENEDICTI.

Såsom en bild af framfarna tiders seder, tänkesätt och bildning i Sverige torde följande lefnadsteckning här förtjena ett rum.

Sam. Bened. Hammarinus var bondson ifrån Ofvansjö församling i Gestrikland, men hans födelseår är obekant. Student i Upsala 1620. Prestvigd 1629 och följande året Komminister i Clara församling i Stockholm. Denna församling innefattade då hela Norrmalm och en tjänstgörande prest derstädes hade således tränga embetsförrättningar. Men onskadt detta fortsatte han likväl sina egna studier, reste 1638 åter till Upsala, författade och under Prof. Erik Gabr. Emiporagrius försvarade s. å. en disputation: *De mundo*, samt promoverades 1639 till Filos. Magister. Kon-Rektor vid Stockholms Storskola d. 6 Maj s. å. Rektor derstädes d. 10 Maj 1640. Kongl. Hofpredikant hos Drottning Christina 1642 och Tredje ordinarie K. Hofpredikant d. 12 Dec. 1643 med bibehållande under följande året af sin lön i skolan. Öfver-Hofpredikant 1647 samt Kyrkoherde i Clara församling s. å. och

tillika i Bromma 1649, hvilket sistnämnda år han äfven blef Vice Ordförande i Stockholms stads Konsistorium, då ordinarie Ordförande var frånvarande. Sedermera prost öfver Vestra Roslags Kontrakt. Afsatt ifrån sina presterliga befattningar i Aug. månad 1663. Bodde derefter i en gränd på Norrmalm i Stockholm, hvilken gränd sedan efter honom kallades Mäster Samuels gränd. Dog i början af år 1665 och blef begrafven i Clara kyrka. Hade varit Riksdagsman åren 1643, 1650 och 1660.

Orsaken till hans afsättning var ganska besynnerlig. På Bromma prestgård hade nemligen en svagsint piga hängt sig och nedtogs eller, såsom man vanligen uttrycker sig, nedskars af *Hammarinus*. Denna handling af mensklighet, hvilken i vår tid skulle berömmas, isynnerhet om den skett så hastigt, att hopp varit om den skendödas återkallande till lif, betraktades nu med sådan fasa, att då *H.* följande Söndag skulle predika, hade han inga åhörare i kyrkan. Målet anmältes hos Kongl. Regeringen, som hänsköt det till Domkapittlet i Upsala; och de vördige Fäderne kunde dermed icke taga någon befattning eller sluta något skäl, som talade till den anklagades fördel. Förgäfves anförde denne, att hans uppsåt varit godt och oskyldigt, att han hvarken syndat emot Guds eller verldslig lag, att, om han felat, hade detta skett af okunnighet, hvarjemte han återopade sig på exemplet af en Kyrkoherde, *Mag. Andreas* i Sorunda, som förhållit sig på samma sätt med sin systerson, utan att detta väckte någon uppmärksamhet eller någon ransakring deröfver blifvit anställd. Men Årkebiskop *Lenæus* svarade, att "det var illa "gjordt och ett stort förseende, ty Eder hade bordt hålla eder "hand derifrån, haft vittne deröfver och låtit åkarn (bödeln) "det göra; och efter politlet redan hafva tagit saken under "händerna, kunna vi derutinnan intet göra, förrän vi få se "hvad de deruti släda." *Hammarinus* suspenderades genast, och dömdes af Tingsrätten förlustig sitt presterliga embete, hvilken dom stadfästades af Domkapittlet och Regeringen. Han hade likväl den tillfredsställelsen, att s. å. af samma Regering emottaga för sig, sin hustru och sina barn ett "Förlåtelse- och Beskärmeles-Bref", hvaruti förklaras att, "efter Mester *Samuel Hammarinus* sig i hastigheet förgripijt "medh något sådant, som han befahrer sigh, sin hustru och "barn till deras åhras förkleening medh tiden lända; och "därföre Oss i underdånigheet ansöker om vårt beskärmeles "bref etc.; så förblude Wij derföre allom, så ock hvar och "en i synnerhet, att the hvarken honom Mester Samuel, hans

"hustro eller barn, något sådant förwiltje, efter som wij dem samptel. under vårt konungslige hågu och försvar till de-
"ras heder och ähra antaga". Emellertid anhöll han 1664 hos Domkapitlet att blifva Pastor i Trädkapellet på Brunke-
berg, emedan några af församlingens invånare dertill hade begärt honom; men detta, liksom hans ansökan följande året att komma till någon annan lägenhet, lemnades utan allt af-
seende.

Dertill bidrog troligen den ovänskap, hvilken han ådragit sig med ledamöterna inom Stockholms Konsistorium och isyn-
nerhet med Biskop *Johannis Matthiæ* hätske fiende, Dokt. *Er. Gabr. Emporagrius*, som då hade stort ausende. *H.* hade vid ett tillfälle i Ärkebiskopens närvaro beskyllt denne för mened, och då densamme såsom Pastor Primarius låtit kalla lärarne i Clara skola, hade *H.* (som Rektor) förbjudt dem att inställa sig, äfvensom han, Inspector ovetande, i denna skola tillsatt en Collega. Han synes således hafva varit obetänksam, af ett häftigt lynne och egenmäktig. Dessutom anklagades han för groft ockrande, att han tagit ränta på ränta, låtit gifva sig större skuldsedlar, än den utlånta summan, och leke velat emottaga betalning i samma myntsort, som han utlånat, utan fordrat en R:dlr för 15 mark. Dock var han icke alltid så egenlyttig; då han ett år vikarierade såsom Rektor i skolan och tillika gjorde Kon-Rektors tjänst, lät han företrädarens sterbhus uppbära hela den förra lönen. Sådana motsägelser träffas ofta i menniskans lefnad.

Såsom skollärare var han likväl mycket driftig och visade stort ordningssinne. Emedan han i skolan märkte försumlighet hos lärarne förordnade han, att fyra de äldste gossarne skulle läsa med barnen, så snart lärarne vid bestämd tid icke voro närvarande, och desse lärare skulle plikta en mark, om de försummade sin timme, samt en half mark om de kommo för sent. Såsom kyrkoherde i Clara lade han grunden till denna församlings skola och utverkade Drottning Christinas Författning derom af den 24 Junii 1649. Denna skolas tillväxt och fördelar lågo honom mycket om hjertat, ehuru till Storskolans förtång, hvarigenom han äfvenledes ådrog sig dåvarande pastor primarii, D:r. *Emporagrii* missnöje.

Gift med *Maria Catharina Karckman*, dotter af Rådman-
nen i Stockholm *Henrik Karckman* och sedan omgift med
Lif-Medicus D:r *Zacharias Wattring*. *H.* hade med henne två
döttrar och två söner, ibland hvilka sednare *Gustaf* blef Hof-
jägmästare och adlad under namn af *Hammarberg* (N:o 1053)
och *Samuel*, hvilken afled såsom Öfverjägmästare i Småland

och Blekinge, likaledes adlades med namnet *Hammarfelt* (N:o 1435).

Skrifter: Likpredikan öfver Öfverste-Löjtnanten Th. Bjelke; Hofpredikanten J. Wedsthijs son; Borgmästaren i Stockholm M. Frost och hans unga son; Rådman Wolffs son; samt öfver Aktuarien J. Löfvenii hustru Carin Olsdotter: alla tryckta i Stockholm ifrån år 1647 till och med 1651, 4:o.

(Källor: Rydning, *Det i flor stående Stockholm* s. 151 och Supplementet s. 173. — Westin, *Svenska Hof-Clereciets Historia*, Del. I. — Fant och Låstbom, *Upsala Årkestifts Herdaminne*, Del. I. — Aurep. Sv. Adels Attar-Taflor, Afdeln. I, s. 666.) J. G. C.

HANELL, CASPER CHRISTOPHER.

Ehuru man saknar denne så kallade skalds namn i *Hammar-sköld-Sondéns Svenska Vitterhet* och hans vittra arbeten icke en gång finnas anförda i Upsala Bibliothekskatalog, torde han likväl här icke alldeles böra förbigås, icke b'ott såsom en själsfrände till den bekante *Haquin Bager*, utan äfven en nära släktinge till denne, hvilkens systerson han var.

Han var son af Borgmästaren i Kalmar *Caspar Abrah. H.* och *Anna Elisabeth Jönsson*, dotter af Rådmannen *Nils J.* i Malmö, samt föddes 1746. Blef vice Auditör vid Artilleriet 1760. Auditör vid Finska Artilleriet 1772. Fältsekreterare i Finland 17.... Benådades med Assessors n. h. o. v. den 19 Dec. 1782; erhöill på begäran afsked d. 8 Aug. 1792; utnämndes till Lagman på Gottland d. 9 Jan. 1794 och adad d. 22 Nov. 1808 ogift.

Såsom författare uppträdde *Hanell* först med en skrift: "Om sättet att rätt sätta skiljomärken uti skrifvande. Calmar 1764." Sedan höll han vittra Tal på kungliga personers namnsdagar och födelsedagar i Malmö, Helsingfors och Stockholm, och slutligen lät han i Åbo trycka en Grafskrift öfver en förnäm herre, död i Finland d. 22 Dec. 1782, hvilken skrift utgöres af 56 rader och åtföljes af en stenstil på 60 rader, Vi känna åtminstone icke något sednare arbete. Såsom ett prof på hans poetiska snille och djupa tankar, skola vi utnär den sistnämnda anförda några strofer tillika med anmärkningar af en recensent i Stockholms Posten 1783 N:o 88, genom hvilka man äfven erhåller ett begrepp om denna tidsnings sätt att recensera vissa arbeten.

"Vers 3. Vår första dag oss spår vårt Öde,
Vårt lif oss makar till de döde.
Som skuggan följer tätt vår kropp,
Så oro allt vårt lefnadslopp.

Om man noga granskar sanningen af denna reflexion, hvilken af erfarenheten så mycket bestyrkes, så skall man alltid finna, att hvar och en menniska, som blifvit född på en Söndag, har blifvit prest, den som blifvit född på en postdag, har varit tvungen att blifva postmästare eller postillon; den som kommit till världen på Mårtensdag, har nödvändigt blifvit Mårtens Gås o. s. v. För att känna en persons framtid, lycka och öden, behöfver man endast veta på hvad dag han blifvit född.

11. Dock, som han kände nöd och smärta,
Så äfven tröst uti dess hjerta.

Der sjukdom gjorde kroppen matt,
Guds nåd och godhet sinnet glatt.

När Guds nåd och godhet gör sinnet glatt, så kunna icke sorger och bedröfvelser gå deruppå, om de icke nyttja bräddar. Detta är i mitt tycke en präktig idé. (Förmodligen har författaren här gjort sig skyldig till en misskrifning i stället för glatt.)

13. Hvad som hans hopp i världen varit,

Han nu med glädje har erfarit,
Han ömkar oss, som lefva qvar:
Och tror oss hafva goda dar.

Man skall kunna tänka lika djupt, som Auctor själf, för att rätt begripa de tvenne sista raderna af denna vers.

14. I som med våta ögon klagen,
Au Eder fader är nedslagen,
I af bekymmer qvåda bröst,
Dess glädje låten bli Er tröst.

Det fordras att vara systerson till den store *Bager* och uppammad i hans skola, för att kunna trösta de bekymrade med så mycket eftertryck.

Det återstår nu endast ett allmänt begrepp om den derpå följande Stenstilen. För att vinna detta ändamål, skall jag blott anføra början och slutet deraf. Man behöfver icke se mer än en del, för att känna värdet af det hela.

Vandringsman.

Stadna.

Med. Häpen. Otålighet.

Och. Rödda. Sinnen.

Skåda. Det. Rum,

Hvilket. Förvarar.

Jordiske. Öfverlefvorne.

Af. etc. etc.

Här vågar jag säga, att den ypperlige Författaren misstagit sig. Han har glömt, att i alla länder, der polisen är rätt handhåfd, de personer, som äro rörde till sina sinnen, icke gerna få blifva Vandringsmän. De plåga merendels hållas inneslutne inom Lazaretter och Hospitaler, för att icke ofreda andra vandringsmän, hvars sinnen icke äro rörda. Det är dock icke underligt, att saker af så liten betydlighet undfalla ett så stort Genies oppmärksamhet. — Slutet af denna Stenstil är dräpligt.

Utan. Förskräckelse.

Undergik. Sitt. Sista. Öde.

Den. 22. December. 1782.

Och. Nu.

Uti. Guds. Stad.

Bygger. Sig.

El; Oförgångligt. Hemman.

C. C. Hanell.

Denna tanken om Hemmans byggande i Himmelen är så rik och så djerf, att uppfinnaren derföre skulle förtjena en Medaille, en Silfver-sked eller kedja, om det vore bruket i vårt fädernesland att med fint Silfver belöna lyckliga snillen. En af Auctorns ovänner, och som på köpet är Satire de profession, sade att det vore emot Stads-Privilegierna att uppbryta något Hemman inom Stadens rå och rör. Men det vore oförnuftigt att låna sitt öra till bakdantares röst. Vår poet vet ock att höja sig öfver alla sådana infall."

Skrifter, utom redan anförda: Tal till underd. Grande af Den Stormäktigste Svea och Götha Drottning Lovisa Ulricas höga Namnsdag d. 25 Aug. 1767 på St. Knutsalen i Malmö hollet. Lund 1767. — Tal uppå Kon. Gustaf III:s Namnsdag, höllit på Rådhuset i Helsingfors d. 6 Junii 1772. — Underd. Tal på H. K. M. Gustaf III:s höga Födelsedag d. 24 Jan. 1779 höllit i stora Riddarhus-salen. Stockh. 1779.

(Källor: Lästom, Höfdinga-Minne, Del. II. — Stockholms Posten etc. — Lénström, Sveriges Litteratur- och Konst-Historia, s. 178.)

J. G. G.

HARLINGSSON, SAMUEL GUSTAF

föddes i Vikingstads församling af Östergötland d. 10 April 1740. (Föräldrar: Länsmannen *Hans Harling* och *Sara Sämnius*). Student i Upsala 1760 och Filos. Magister 1767. Sedan tillbringade han flera år såsom informator i enskilda hus, då han likväl erhöi tillfälle att åtskilliga terminer ånyo besöka Upsala Universitet, till dess han först i sitt 32:dra års ålder blef Amanuens vid Domkapitlet i Linköping och tillika Bibliothekarie. Dessa befattningar bestridde Mag. H. nära tolf år, men ersatte ringheten af deras anseende genom det ovanliga inlytande på Stiftets ärender, som han genom sin drift och sina talanger förvärfvade och under en åldrig och tillika själfständig Styresman oafbrutet bibehöll. Efter dennes bortgång var *Harlingsson* själen i den ecklesiastiska styrelsen, och endast större utrymme öppnades för hans verksamhet, då han år 1783 blef ordinarie Konsistorienotarie, för hvilken beställning han nu syntes skapad och hvarmed han var så nöjd, att han, sedan 1788 huggad med Lektors n. h. o. v., dermed fortfor till 1792, hvilket år han utnämndes till Lektor i Historien och Moralen. Här gjorde han sig lika älskad af ungdomen, som högaktad i Domkapitlet. Prestvigdes 1798 och utnämndes s. å. till Kyrkoherde i Landeryd. Huggades 1803 med Professors n. h. o. v. Röntes ett säkert bevis på det förtroende, som han inom Stiftets presterskap åtnjöt, då han både 1805 och 1809 uppfördes på förslag till Biskop öfver Linköpings Stift, förra gången i första och den andra i tredje förslagsrummet. Riksdagsman 1809 och s. å. Theol.

Doktor. Afled i Stockholm d. 21 Mars 1810 efter endast fyra dygns sjukdom.

Doktor *Harlingsson* var en opartisk, frimodig, mångkunnig och nitisk medborgare. Uti flera vittna Samfund var han länge känd såsom skicklig författare. I synnerhet var hans penna lika rik, som outtröttlig, när fråga blef om att utreda och förklara mål, som hade gemenskap med hans embetsbefattning. På fråga till Claes Livijo, hvilken bland lärarne vid Linköpings Gymnasium synbarast bidragit till den väckelse i estetiskt hänseende, som verkade, att nya skolans kärntrupp var Östgötisk, svarade den nämnde: utan fråga var det *Harlingsson*.

Gift 1788 med *Maria Fabritius*, dotter af Råntmästaren i Linköping *Nils F.* Hade med henne en son, *Samuel Gustaf*, som blef Rådman i Stockholm.

Skrifter: De Poësi Latina Augustei ævi. Pars. I Præs. Carol. Auri-villius. Ups. 1765. — Fundamenta Libertatis dicendi et scribendi. Præs. Joh. Petr. Steincour. Ups. 1767. — Svenska Patrioters Skål; i Nytt och Gammalt (utgiv. af Ekholm) 1768. — Ode öfver det Olyckliga Lifvet; i Vitterhetsnöjen, Del. I, s. 56. — Camillas korg; sammastädes, Del. II, s. 78. — Tal öfver Professor Frosterus 1772. — Æsculapii Bref till Linné. Upsala 1772. — Bref rörande Hr. Professorens D. Sam. Älfs till Gymnasii Bibliotheket i Linköping gjorde Donation af Latin-ska Poeter i Sverige; infördt i Nya Lärda Tidningar 1775, N:o 50. — Bref till Brunckman. Stockh. 1778. — Översättning ur en Fransk Resejournal; i Norrköpings Veckoblad 1779, N:o 25. — Astrilds Visitation på Linköpings Gymnasium, då Adjuncten och Metaphysices vice Lectoren, Herr Mag. Lars Magn. Kinnander måste förvandla sina Metaphysiska Prælectioner uti Ägtenskaps-Afhandling med Mademoiselle Cathar. Charl. Calén d. 31 Aug. 1779; i Stockholms Posten 1779, N:o 203. — Vid Domprosten Sparhuchs Bår 1781. — Dessutom troligen flera anonyma poemers och uppsatser i Tidskrifter och Tidningar, som vi icke känna.

(Källor: Vid Prof. och Lectorens Hr Dir Sam. Gust. Harlingssons Jord-fästning i St: Maria kyrka i Stockholm d. 31 Mars 1810, af Jac. Ax. Lindblom. — Håht, Linköpings Stifts Herdaminne, Del. I, s. 132. — Hammarsköld-Sondén, Svenska Vitterhetea.) J. G. C.

HARTMANSDORFF, CHRISTOPHER ÆGIDIUS von.

Född d. 1 Sept. 1742. (Föräldrar: Majoren, R. S. O. *Joa-chim Christopher von H.* och *Johanna Margareta Bogeman*.) Kom i tjenst vid Artilleriet 1756; konstituerad Underlöjtnant 1758; beviljade Pomerska kriget och erhöi 1763 konfirmation; Löjtnant 1770; Kapiten 1775; Major; R. S. O.

Han var anklagad för medvetande af konung Gustaf III:s mord 1792. General *Pechlin*, med hvilken han var bekant,

hade kort före afresan till riksdagen i Gelle yttrat för honom, att, om konungen ville bruka våld, borde det mötas med våld, men önskade, om någon oro uppkom i Gelle, att inget måtte bibehållas i hufvudstaden. H. svarade, att han, såsom då icke tjenstgörande, ej eller kunde uträtta något, utan vore det Öfverste *Gyllengranat*, som disponerade regementet. Han talade sedan med *Gyllengranat*, som ingalunda ville ingå på sådant med förklaring, att ingen förändring borde påtänkas så länge Gustaf III regerade; allt lyckas för honom, och, om någon försöker något emot konungen, så blir det värre än det någonsin har varit. *Hartmansdorff* ville icke skilja sig från *Gyllengranats* tanke.

Sedermera underrättade honom *Ehrensvärd* och *Lilliehorn* d. 9 Mars, att möjligen något skulle passera följande natt på maskeraden emot Konungens person. Han förklarade då, att han utan ordres ingenting gjorde och att han ej gerna ingick på något, utan att *Gyllengranat* följde med. Då blef ingenting af. Den 16 Mars hade han genom *Ehrensvärd* blifvit underrättad, att den påföljande natten anläggningen skulle utföras, men hade icke erhållit någon närmare kännedom om planen.

Han dömdes att mista tjensten och hållas ett år i fängelse på fästning, samt affördes till Malmö. Efter utståndet straff öfverflyttade H. sedermera till Finland, blef vid Finska Riddarhusets upprättande 1817 Direktör derstädes för tredje klassen och afled i Åbo d. 20 Juni 1818, ogift.

(Källor: Stamtaflan på Riddarhuset. — Protokoll och Handlingar rörande K. Gustaf III:s mord. — Gustavs Tod. Hamburg 1793. — Brunzelii Sv. Historia för ungdom, tredje upplag. s. 627. — Söndenska Samlingarne på Linköpings Bibliothek.) J. G. C.

HASTFEHR, FREDRIK WILHELM.

Son af Gustaf Berndt H., Baron, och Sophia Lov. Taube. Född d. 9 Oct. 1722. Ryttare vid Lifregementet 1733. K. Lifdrabant 1739, Löjtn. vid Westgöta-Dals regemente 1742, död 1768 i Köpenhamn, der han länge lefvat på en af Danska regeringen anslagen pension. Gift 1753 med Wendela Chr. Zelow, f. 1723, † i Köpenhamn 1762. En son Gustaf Mauritz dog som barn på Åland hos en farbror *).

*) Var ej *Eva Jacobina Hastfehr, Lidners trogna maka*, en dotter af denne F. W. Hastfehr, hvilken dotter också uppföstrats hos farbrodern eller en annan frände i Finland, sedan föräldrarne dött i

F. W. Hastfehr blef namnkunnig för sin nitälskan för en bättre fårskötsel. Han reste för dansk räkning 1757 till Island för att förbättra dervarande fårskötsel. Hans skrifter bibehålla ännu sitt värde. Hans *Omständlig underrättelse om fullgoda fårs ons och skötsel*, utg. 1752, som öfversattes på danska, tyska och franska, förklarades af en patriot i "Snällposten" 1855 vara den bästa handbok i fårskötseln som funns i Europa. Den Danska öfversättningen utkom i Köpenhamn 1756. Den tyska var öfversatt från Danskan, kallad: *F. W. Hastfehls Goldgrube eines Landes in der Verbesserung der Schafszucht*. Den franska öfversätt., som utkom i 12:o s. å., heter: *Instruction sur la manière d'élever et perfectionner les Bêtes à laine, composée en Suédois par Fred. W. Hastfehr*,

Köpenhamn? Denna Eva Jacobina möter ej i Anreps ättartaflo, hvilket lättast förklaras, om hon föddis i Köpenhamn. Svärsligen hade B. Lidner fått en Fröken H., som ej befunnits i en ställning, lik Gustaf Mauritz Hastfehls på Åland. "Farbrodern på Åland" (se Anreps ättartaflo) var tydligen Fredrik Wilhelm Hastfehls yngste honom öfverlevande broder, Major Arvid Adam Hastfehr, som bodde efter afskedstagandet på Kastelholm och Greisby kungsgårdar på Åland, dem han hade på arrende, flyttade sedan till Björneborg, der han dog 1796 barnlös.

I en aftefcirkel hos Leopold omtalade flera gäster en gång, då den som nu berättar var bland desse, åtskilliga drag ur Lidners privatlif, bland dem hans första sammanträffande med Fröken Eva Jacobina Hastfehr. Berättaren var, om ej minnet sviker, C. G. Nordfors, Till den familj, hos hvilken Fröken H. vistades, blef Lidner under ett besök i Finland inbjuden af en herre, som var hans sångmöes beundrare. Fröken Eva var redan af hans skaldestycken mycket betagen. Om aftonen uppmanade hon Lidner att helst välja *sublima* ämnen, för hvilkas behandling hans skaldegenius i hennes tanke var rikast begäfvad; förslagsvis nämmande yttersta domen. Sedan alla gått till hvila och Lidner fått sitt sofrum innanför en stor sal i öfre våningen, väcktes man i den nedre af stundtals återkommande starkt buller i den öfre. Någon — jag tror husets värd — steg upp och begaf sig till nämnde sal. Der satt skalden vid ett stort uppslaget bord, tydligen i en yttre medvetelslöshet, skrivande med ilande penna, stundom declamerande strofer, som han skrifvit, och då solens och stjernornas fall skildrades, sparkade han i hänförelsen till bordklaffarnes uppehållare, så att klaffarne nedföllö med ett brak, som syntes bidraga till skaldens upplifning. Åskådaren gick; men följande morgon vid frukosten uppläste Lidner för Fröken Eva — *Yttersta domen*, och samma dag anförtrödde han sin beundrarierna den kända berättelsen om synen af hennes skepelse i Tyskland och nu mindes hon att hon i en dröm sett *Aans* bild. Deras själar voro emellertid sammanbundne. Alla upplösningsförsök å hennes släts sida voro fästunga. Hon blef den trognaste af alla hustrur, trots mannens oesterrättliga karakterssvaghet, ålskande ännu efter hans tidiga död hans minne med passion. Böra ej Riddarhusgenealogerna se till *Arar* i ättartafloerna en sådan maka har sin plats? Ströks hon ook i de dagarna ut för sitt äktenskap med en vanbörding, må väl nu namnet Lidner, som i ryktbarhet öfvergår namnet Hastfehr, få insättas i den friherrliga ättens taffla.

—n.

*mise en françois par M***, en deux parties.* Oaktadt denna uppmärksamhet utrikes på H:s skrift, synes K. Vet. Akad. ej bemärkt honom eller hans fårbok.

Anledningen till Hastfehrs försändande till Island har den färspest varit, som i början af 1750-talet härjade derstädes. Först kunde en enda man hafva 1000 till 1200 får, men efter den stora färdöden, såg det ut som om fårafleu skolat gå under. Den upplifvades likväl genom regeringens omsorg. Ännu då Uno v. Troll d. 3 Oct. 1774 skref till Ihre ett af sina *Bref rörande en resa till Island*, berättade man der, huru den svenske baronen gjort åtskilliga förbättringar, huru han uppfunnit och förfärdigat ett slags pulver emot fårsjukdomar, som då ännu brukades på ön, så väl som i Danmark och Norge, och han omtalades i landet, såsom en i denna hushållt-gren ganska kunnig man med bästa vilja att hjälpa alla oredor, under det Handelskompaniet motarbetade honom, så att föga utträttades mot hvad som annars bort kunna väntas. Det ansågs då ännu mindre lyckligt, att Hastfehr införde det spanska fårslaget på Island, som ej der rätt kunde trifvas. Dock har Isländska ullen ej derefter förlorat, utan sannolikt ökat sitt värde, äfven om färdöden, innan acklimatiseringen hunnit gå för sig, syntes ökad. Han hade dock varit öfverklagad alltifrån Snorre Sturlesons dagar.

F. W. Hastfehrs fredliga värf må så väl ihågkommas, som fränders bedrifter "i krig och uppror".

Skrifter: Se texten.

(Källor: Sv. Merc. 1756 p. 337, 420; 1757 p. 656. — Snällposten 1855 N:o 31. — Trolls bref om Island, p. 102 f. — Anreps ättartaflor.)

HASTFEHR, BERNDT JOHAN.

Denne "patriot" köpte sig, för fäderneslandet såsom pris, utan motsägelse en betydlig *namnkunnighet*. Fadren, Joh. H., hvilken blef naturaliserad och baroniserad, kämpade såsom subaltern vid Helsingborg 1710 och som Ryttmästare "med mycken mandom och tapperhet" i Finska kriget på 1740-talet; död såsom Öfverste. Modren Marg. Ells. Stackelberg.

B. J. H. föddes den 3 Augusti 1737. Fänrik vid Jemtlands regemente 1735. Löjtnant 1751. Major 1763. Major vid Björneborgs regemente. Öfverste-Löjtnant vid Åbo läns infanteri. Öfverste ibm. R. S. O. C. S. O. Dömd från tjensten för delaktighet i Anjalaförbundet 1789. Så Anreps ättartaflor, der det förbigås, att Hastfehr den 10 April 1790 blef

för förräderi till döden dömd. Benåddades med rätt att vistas hos släkten i Skåne, men gick snart ur riket, uppehöll sig först i England, så i Hamburg, sist i Ryssland, der han var Brigadier. Död 1809 i Hvita Ryssland. Gift med Fredrika B. Bonde, R. R. Grefve G. Bondes och Vivica Trolles dotter.

Det var Öfverste Hastfehr, som ingaf rapportier om Rysarnes fredsbrott, då han ryckte in i Ryska Finland och bemäktigade sig Nyslotts stad. De kosacker, som anfällt Sv. posteringen vid Wuolden-salmi voro dock, som man påstått, svenska soldater, som förklädts till kosacker. Man uppgaf att den skräddare, som sytt kosackuniformerna, blef Direktör — såsom Mäster Smitt i frn Lenngrens "åreport". I Heml. Handl. I: 203 f. läsas: *Föregifna ordres af H. M:t K. G. III till Öf. Bar. H. att på Karelska gränsen (vid Pomala sund) börja kriget med förklädda trupper.* H. skulle således då ännu varit en ultra-rojalist. Maunu Malmanen (Grefve C. M. Crentz) anmärker i "Anjalaförbundet" det otroliga i denna partiuppgift, då väl K. Gustaf, om han velat genomdriva en dylik teatralisk intrig, valt ett trognare redskap, än Öfv. H. redan då måste hafva ansetts vara. M. M. hade genomgått 2 kistor med papper, som tillhört Öfv. H., men ej funnit det ringaste, som knude häntyda på en dylik tillställning. Deremot anser M. M. ej osannolikt att K. Gustaf III framkallat ett slags ströfverli, sådant som på gränsen ej är ovanligt, men som plågar på diplomatisk väg kunna afhjelpas. Hastfehr sjelf hade "på ära och tro", enligt partimannen Montgomery, försäkrat denne, att kungen med poster och knirrer ridikyliserat H. för det han ingenting gjorde. Han begärde då ordres. Ordres kommo, men med befallning att de efter genomläsningen skulle lemnas till H:s sväger H. E. Grefve Bonde. Han återsände dem till kungen och skref, att de skulle efterlefnas och att han öfverlemnade sig och sitt lif i kungens beskydd. Han sände då några bonddrängar, som rodde öfver Puumala sund eller ock det vattendrag, öfver hvilket Wuolden-salmi brygga är slagen, och lossade några skott, hvarpå de retirerade. Toll skref d. 30 Juli 1788: "Hastfehr har emot min underd. hemställan fått approbation på sitt uppträde". Härifrån förklarar M. M. att Hastfehrs dom blef så lindrig i jämförelse med de öfrige Anjalaförbundets Chefer; ehuru M. M. anmärker, att H. ej bör räknas till Anjalaförbundet, utan företog på egen hand alla de förhandlingar, han förehade med fienden. Klick bedömmar honom i ett bref till en Rysk General, der motståndsmännen karakteriseras: *Le Brigadièr Bar. d'H. ne s'est point ouvertement uni à la confédération;*

il est connu pour in consequence et prodigue: on le méprise à présent comme ayant le plus contribué à l'éruption de la guerre.

Barn: Vivica Eleonora f. 1769, † 1797 i Sthm, g. m. Landshöfd. Rysk-Finske Grefven R. W. De Geer af Tervik. — Gustafva Margaretha f. 1771, död 1839 i Lund, g. m. Frih. Otto Ramel på Öfvedskloster. — Brita Sophia f. 1775, † 1833 i Lund, g. m. Öfv. C. F. Bergenstråle.

(Källor: nämnde i texten eller allmänt kända.)

HASTING ELLER HASTAINZ.

Denne Viking är en historisk person, och historien låter honom anförda Westgötar. Då namnet är, som vi redan i art. *Hack* anmärkt, snarast det franska uttalet af Halstin, omvexlande skrifvet *Hæstenus*, *Alstagnus*, *Astingus*, *Artanus* o. d. och vi således träffa namnet i en Westgötisk släkt, af hvilken 5 kungar suttit på sveuska thronen, så kunna vi, om än ej antaga, att anföraren var en son af samma Westergötaland, som de, hvilka utgingo under hans ledning, åtminstone vidblifva det vanliga antagandet att han tillhörde samma Östrieke, som Björn Jernsida.

Hasting åtföljde den nämnde unge kungssonen från ett rike öster om Danmark; det folk de anförda kallas Visigothi i en annal, Gothi uti en annan. Bedrifterna äro sednast berättade af Strinnholm i S. F. H. 2: p. 25, 26 (n), 35, 36, 37, 38, 39—42, 52, 53, 124—126. Som vi ej dertill ega något att tillägga, hänvisa vi till denna framställning efter goda källor; vilja blott för dem, som ej ega tillgång till densamma, upprepa, att Hasting lefde för den höga idéen att i Rom sätta Roms kejsarkrona på Björns hufvud, för hvilket måls upphinnande han använde ömsom det mest fasansväckande våld, ömsom den slugaste förställning, att han slutligen eröfrade Grefskapet Chartres i Frankrike och lät sig döpa, och att, när Gånge Rolf angrep Franska kungen, möjligen vid ett långt tidigare anfall, än det af kronologer anmärkta, Hasting, som nu måste varit ganska gammal, sändes emot Norrmännen såsom fredsmäklare. Då ropade Hasting på Norrmännens eget språk: Hvilka ären J och i hvilken afsigt hafven J kommit hit? De genmålte: Vi äro män från Norden, komme att lägga Frankrike under vårt valde. H.: Hvilken är eder anförare? De: Vi ha alla lika makt *).

*) Vi äro Ofsejare allihop, svarade Skånska drängarne under upplöppet 1811.

man, som i förra dagar drog till Frankrike med en väldig här? *De:* Om honom är sagdt, att han börjat manligt och stort, men att han haft föga gamman och heder af sitt slut. *H.:* Viljen icke J, likasom han, underkasta eder den Frankiske konungen och mottaga förtäningar af honom. *De:* Vi vilja ej underkasta oss någon, så länge vi förmå röra våra vapen, ty med svärd vilja vi eröfra oss land. *H.:* Hvad ämnar J då företaga? *De:* Derför ernar vi ej göra någon reda. Derpå gingo Norrmännens ombud. Då en fransk man — Banérföraren — ogillade att man låtit Hasting föra ordet, yttrande: man fångar ej varg med varg, ej råf med råf, blef Grefven af Chartres vred och förklarade att han ej mer ville deltaga i rådslagen rörande det hotande kriget. Vid Rolfs första anfall stupade Banérföraren.

Det var 865 en Vikingabår, anförd af Hasting och Björn, intog Paris, brandskattade staden med ett kraf af 685 marker guld och 3250 marker silfver, hvarefter hären afseglade, och belägrade Lisabon, och derefter Sevilla, der Muhameds bekännare slogos. Derefter reste sig Hasting upp bland sina män och talade: "All världens riken, som ligga för oss öppna, må skåda vår åra. Hundra tusen ha redan fallit för våra svärd, men hvarje kämpe sträfvar, när ett mål är hunnet, till ett ännu högre. Då vi skåkt Roms krona åt Björn Jernsida, skall vår åra genljuda kring hela jordens krets."

Fransmännen hade aldrig sett vackrare och resligare folk. (*Tales . . . quales nunquam antea visi . . . in pulchritudine et proceritate corporum.*) Då Hasting nog utmärkte sig bland dem, hvilkas förste man han var näst kungasonen, äfven i växt och skönhet, så vi erinra att den släkt i Westergötland, derinom vi sist träffat namnet *Halsten*, berömdes synnerligen i nämnde hånseenden: K. Stenkil och K. löge prisas för sin höga växt och öfverlägsna styrka.

Vi veta att då äldste sönen nedsatte sig på fadrens jord, de yngre plägade för att föda sig i främmande land, ej återvända, förrän de förvärfvat rikedom, så att de kunde uppodla egna hemman. Denna sed bidrog först till vårt lands uppodling och öppnade sedan vägen för Evangelium till Nordlanden.

HAUSWOLFF, JUSTUS CHRISTOPHER, och LEONHARD von.

1. HAUSWOLFF, JUSTUS CHRISTOPHER,

son af Kyrkoherden vid Tyska församlingen i Carlskrona *Justus Christopher H.* och *Margareta Clerck*, född d. 22 Febr. 1708. Student i Lund 1723. Reste 1727 till Tyskland, blef Magister i Greifswald följande året och uppehöll sig sedan vid flera Universiteter i Tyskland och Holland till år 1730, då han på kallelse af Fältmarskalken, Friherre *Silfverhjelm* prestvigdes i Lunds Domkyrka d. 22 April. Andre Esqvadronsprädikant vid Lifregementet till häst d. 22 Nov. s. å. Förste Esqvadronspräd. d. 10 Febr. 1737 och Regementspastor derstädes d. 9 Aug. 1739. Förestod emellertid åren 1736—1739 pastoralvården inom Tyska församlingen i Stockholm. Ordin. Kongl. Hofpredikant d. 29 April 1742. Åtföljde 1753 den Ambassad, som afgick till Tyskland, för att afhemta den nyvalde Kronprinsen Adolf Fredrik och blef s. å. Theol. Doktor i Greifswald. Kronprinsens Hofpredikant d. 5 Jan. 1744, och deltog s. å. i beskickningen, som till Sverige öfverförde Kronprinsessan Lovisa Ulrika. Kyrkoherde i Riddarholms och Bromma församlingar d. 17 Jan. 1745, samt sedan i Clara församling d. 11 Juni 1752. Afled i Stockholm d. 28 Jan. 1773 och begravdes i Clara kyrka.

Hauswolff var en praktisk man, som både af sitt stånd och regeringen hade stort förtroende. Såsom bevis derpå kunna vi anföra, att han redan år 1746 af Presterskapet utsågs att vid första ledighet vara Fullmäktig i Bauken, hvilken förtroendepost han tillträdde 1749 och dermed fortfor till 1765, då han på egen begäran derifrån entledigades; 1751 blef han ledamot af Direktionen öfver Ecklesiastikverket i Lappmarken; utsågs 1754 af Domkapitlet i Upsala att vara Presteståndets fullmäktig i Deputationen öfver Slottsbyggnaden; 1763 valdes till ledamot af Hospitals- och Barnhusdeputationen; samt s. å. af Kommitteen för Psalmbokens öfverseende. Då han utnämndes till Kyrkoherde i Clara, var kyrkan nedbrunnen genom den olyckliga eldsvåda, som d. 8 Juni 1751 öfvergick en stor del af Norrmalm. Dess återuppbyggande började visserligen snart efter branden; men genom *Hauswolffs* omsorg och drift fortgick det så hastigt, att gudstjensten redan kunde ånyo börja Påskdagen 1753. Tillika byggdes nytt både skolhus och fattighus. Han var Riksdagsman

1746, 1751 samt 1755 och 1756, och, enligt *Westéns* uttryck, "blef alltid nyttjad i de mest grannliga och hemliga öfverläggningar". Konung Adolf Fredrik benådade hans fru och barn d. 9 Nov. 1756 med adligt stånd.

Gift 1743 med *Dorothea Charlotta Boy*, dotter af Assessorn i K. Collegium Medicum *Nils Boy* och *Anna Margareta Wettzer*, samt född 1713 och död 1794. Hade med henne sönerna *Leonhard* (se nedan) och *Justus Christopher*, död 1781 såsom Kanslist i Krigsexpeditionen, samt döttrarne *Maria*, gift med sedermera Domprosten i Linköping *Dr Jonas Dubb*, och *Catharina*, gift med Kapitenen, R. S. O. A. J. von *Schöting*.

Skrifter: *Apostolische Trostquelle aus Rom. v. Hamburg* 1729. 8:o. — *Likpredikan öfver Kyrkoherde Possieths enkefru Catharina Bonde. Stockh. 1757, 4:o*; *öfver Bagarålderman Carl M. Hanssons hustru Maria Andersdotter. Stockh. 1754, 4:o*. — *Äminnelsetal öfver Commministern vid S:t Olofs församling i Stockh. Peter Rudberg, Stockh. 1759, 4:o*; *öfver Commministern vid S:t Clara i Stockh. Nils Ruther, 1763, 4:o*. — *En sann Gudaktighet till dess rätta grund och beskaffenhet. Öfvers. Stockh. 17...*

(Källor: *Rehbinders Matrikel* 1782. — *Westén, Sv. Hof-Clereciets Historie. Afdeln. III. — Fant och Låstbom, Upsala Årkestifts Herdaminne. Del. I.*)

2. HAUSWOLFF, LEONHARD von,

var son af nyssnämnda föräldrar och född d. 17 Aug. 1746. Sedan han ifrån år 1748 stunderat i Upsala och rest nrikes, antogs han d. 11 Dec. 1766 till Hofjnnkare. Extraordinarie vid krigsexpeditionen i Kansliet d. 3 Maj 1768, Kopist d. 17 Sept. 1770, ordinarie Kanslist d. 21 Juli 1772 och Registratör derstädes d. 30 Jan. 1776. Var tillika sedan 1769 tjenstgörande Hofjnnkare och ntnämndes d. 26 Nov. 1781 till Håroid vid Kongl. Maj:t Orden; d. 7 Dec. 1790 till Ceremoniemästare vid Kongl. Majts hof och d. 27 April 1791 till Rikshåroid och R. N. O. Protokollssekreterare d. 11 Jnni 1792. Öfver-Ceremoniemästare 1802 och Kommendör af N. O. d. 25 Nov. 1811. Afled d. 30 Mars 1826, ogift. Tillika med sin broder introducerades han på Riddarhuset 1778 under farbroderns, Presidenten *Bernhard Reinhold von Hauswolffs* nummer (1880).

Öfver-Ceremoniemästar v. *H.* hade ända ifrån sitt 21:sta år tjenstgjort vid hofvet och, sjelf en man med prydligt väsende och cirklade fasoner, fann han sitt största nöje inom dess kretsar. Han ansåg ceremonielet och etiketten såsom det förnämsta af allt och ett fel deremot nära såsom ett brott. Också hade han i alla frågor, som rörde detta

ämne, förvärfvat sig en ovanlig kännedom, så att han äfven på sin senaste ålderdom allmänt derom rådfrågades, när belsan icke medgaf honom sjelf att mera verksamt deltaga i hofvets högtidligheter. Hans Journal, förvarad i koncept på Upsala Univ. Bibliothek och i ntskrift på Riksarkivet utgör 34 band och går från 1782 till 1825. Den berör i detalj hofvets händelser (t. ex. hvem som varit befalld till kungens middag, hvilka som deltagit i aftoncirkein, med hvilken kungen promenerat, o. s. v.) och skulle kunna benämnas Ceremonimästarens embetsjournal.

(Källor: Rehblader, Rothliebs och Kröningsvärds Matriklar. — Svenskt Konversations-Lexikon.) J. G. C.

HAZELIUS, JOHAN AUGUST.

Född i Stockholm den 18 April 1797. Föräldrarne voro den allmänt aktade Handelsmannen Johan Hazelius *) och Lovisa Keyser.

Efter undervisning i fädernehuset antogs han 1810 till kadett vid krigsakademien på Carlberg, der han i följd af nit och välförhållande åtnjöt sina lärares välvilja, och konstituerades till kompani-officer den 11 Jannari 1814, med anledning af den brist på befäl, som uppkom genom officerarnes kommandering till fälttåget i Tyskland. Utexaminerades den 8 Maj s. å. och lugick såsom underlöjtnant vid d. v. fältmättings-brigaden af Ingeniör-corpsen. Bevistade det korta fälttåget i Norge, tjenstgörande som fältmättnings-officer vid fältmarskalken Grefve v. Essens stab. Den corps, vid hvilken han anställdes, gynnade hans hog för studier, i synnerhet som han de första 8 åren var lönlös och således mindre i tjenstgöring, hvarigenom han fick tillfälle att mera fritt egna sig åt boklig sysselsättning. Hans smak föll på den då hos oss nybekanta tyska och danska litteraturen samt dess afkomling: den nya svenska vitterheten, med hvars unga här-older han, vid 1815 års promotion i Upsala, gjorde bekantskap. Redan som kadett hade han Schiller till sin älsklingss-

*) Namnet härleder sig från Hassela socken, annex till Bergsjö församling i Helsingland, der, under loppet af fyra släktled, från 1672 till 1816, fader och son af detta namn oafbrutet efter hvarandra varit prester, den förste komminister, de tre senare kyrkoherdar, och hvilka i denna ort efterlemnat ett för patriarkaliska seder och välsignelserik verksamhet aktadt och kärt minne. Den andre kyrkoherden var fader åt Johan Hazelius. — Släkten härstammar från finnar, som nedsatte sig i Kölsjö by i Hassela.

författare och öfversatte då hans Fiesko. På egen hand lärde han sig något latin och italienska. Under norska fälttåget hade han gjort bekantskap med en ung gardes-löjtnant, Otto Natt och Dag, ett ypperligt hufvud och en högtfarande karakter, hvars nära vän han blef, båda med ungdomsilfflighet delande varma poetiska och politiska åsigt. Genom en utgifven skrift: "Om Svenska arméens organisation", visserligen omogen, men dristig och tankerik, ådrog sig Natt och Dag sina kamraters och den tidens krigsstyrelses stora missbhag, hvilket nödgade honom afgå från regementet (1815) samt föranledde honom att lemna fäderneslandet och i Tyskland utgifva sin bok i öfversättning, med ett företal, förgrifligt mot Sveriges nya dynasti, för hvilken skrift han genom Svea hofrätts dom blef, frånvarande, lifdömd. En person af svag karakter framlemnade till vederbörande de bref, han erhållit från N. o. D. Uppbragt öfver denna handling skyndade H. till honom, och skref på hans bord ett bref, kort, men med förebråelser fulla af förakt och troligen i något högtspända politiska ordalag. Äfven detta bref framlemnades till utrikes statsministern, Grefve v. Engeström, hvilken genast meddelade den vigtiga statshandlingen åt kronprinsen Carl Johan. Chefen för Ingeniör-corpsen, Generalen frih. Sparre, uppkallades och befalldes att skicka det unga brushufvudet till Barthelemy. Den välvillige chefen borgade för den nittonårige ynglingen och föreslog en mildring af 14 dagars arrest å Stockholms högvakt, hvilken honom ålades (1816).

Sommarne 1815, 1816 och 1817 tjenstgjorde H. vid corpsens arbeten i Skåne och uppsökte derunder i Köpenhamn Danmarks dåvarande litterära stjernor. Den tiden måste en officer, som utan kunglig permission reste öfver till Danmark, antaga annat namn. För Upsala-studenten *Thorild*, legitimerande sig genom personlig bekantskap med de unge vittne männen i Sverige, blef också tillträdet till de danske anseamare, än för en såsom ovittor ansedd officer.

Den för löjtnantsbefordran vid corpsen föreskrifna militärexamen undergick H. d. 6 Febr. 1817. Han antog 1818 en genom hans chef honom erbjuden plats i den från Gustaf den tredjes tid välbekante Grefve Erik Runths hus, såsom handledare för hans son, sedermera kammarherren och kapitenen Baron Erik Runth (död 1842). Denna plats, i hvilken han efterträdde den sedermera såsom publicist och utgifvare af tidningen *Argus* ryktbare Magister Johanson, innehade han i 3 år, till dess hans lärjunge blef officer. Denna tid egnade han mycket åt litterär sysselsättning, tillbragte vintrarne i

hufvudstaden och somrarne på det täcka Riddersvik; studerade Svedenborgs skrifter, hvars lära han uppfattade såsom den renaste teologi och bringande lif i den andefattiga ortodoxien; deltog i det af litteratörer och skolmän till ynglingars lifligare oppfostran stiftade Manhemsförbundet; gjorde härnuder bekantskap med det sedermera så olyckliga sullet C. J. L. Almqvist, hvars rika tankar och klara ingifvelsefulla framställningssätt voro så fängslande för unga sinnen, med djup inverkan på hela deras bildning, och hvars nära vän han var under dennes mindre bemärkta bana, ända till mot slutet af 1830-talet, då deras vägar måste skiljas, när A. ingick såsom arbetare i den press, hvars sätt att behandla politiska och fosterländska ämnen var H. vidrigt, och vid hvilken tidpunkt A:s hela personlighet undergick en stor, af alla hans förra vänner bemärkt förändring. En annan personlighet, icke ny, ty hon var känd från 1814 års fälttåg, fick äfven under denna tid en stor inflytelse på H. Det var d. v. Öfversten J. P. Lefrén. Dennes storartade tankar i historiska, politiska, pedagogiska, språkliga, militäriska och i allmänhet alla fosterländska ämnen, samställda med liflig värme i det angenämaste umgänge, gjorde ett djupt intryck på den unge mannen, gaf hos honom riktning för lifstiden åt många ledande tankar, hvilka han under sin senare litterära verksamhet sjelfständigt utarbetade, och hvilket allt till den utmärkte mannen stälde honom i ett förhållande af vördnadsfullt förtroende, som, aldrig ett ögonblick rubbadt, fortfor till Lefréns nyligen inträffade död (1862).

Befordrad 1821 till löjtnant i ingenlör-corpsen och först följande år erhållande *underlöjtnants* lön, begynte han, jemte sin tjenstgöring vid corpsen, att mera vända sig till militärstudier, taktiske och krigshistoriske författare. Ett till Krigsvetenskapsakademien inlemnadt svar på en prisfråga: "Om lämpligaste sättet för officerares bildande m. m." blef 1823 prisbelönt och författaren kallad till akademiens ledamot. Somrarne 1823 och 1824 tjenstgjorde han vid corpsens arbeten i Ångermanland. En månad före arbetenas slut förstnämde år erhöill han tjenstledighet och företog en fotresa, med rensel på ryggen, genom Jämtland till Trondhem, och Christiania, genom Wermland och Närke, förenande det högst angenäma, lärarika och lefnadsfriska i en lång fortresa, med det särskilda syftet att vinna praktisk erfarenhet i förmåga att gå med packning. Ingick 1825 äktenskap med Louise Svanberg, dotter af landtinskalen i Norra Ångermanland L. Svanberg. Samma år tjenstgjorde han vid corpsens arbeten i

Uppland; 1826 i Östergötland; 1827 i Westmanland; 1828 i Norrbotten; 1832 i Westergötland. Handläggningen af de topografiska arbetena på fältet samt studier i fysiska geografin, åt hvilka han med stor kärlek en längre tid egnade sig, följande ledningen af den store geografen Ritters arbeten, visade honom det vilseledande i den föreställning om *höjdernas sammanhang*, som förekom i den tidens kartor (i synnerhet i Akrells 1810 utgifna, efter detta system uppställda karta öfver Sverige) samt vanligen i alla geografiska läroböcker. Han ådagalade den icke lätt utrotliga lärans baltlöshet i en skrift: "*Kritiska blickar öfver fysiska geografins vetenskapliga uppställning*", som dock ej trycktes förr än några år senare i Tidskriften Svea 1831.

H. befordrades 1829 till kapiten i corpsen; förordnades s. å. att förestå föreläsningarna i taktik och strategi vid Ingeniör-corpsens läroverk, efter Öfverste Lefrén, som alltså 1812 på ett så inflytelserikt sätt utfört dem, och som redan 1824 erböd befattningen åt H., hvilken likväl under flere år tvekade att våga emottaga densamma. H. innehade den tvenne år, till dess detta läroverk förenades med det vid Marieberg. S. å. vann han pris i Krigs-Vet. Akad. för en skrift: "*Om den topografiska teckningskonsten*". År 1830 erböd honom d. v. befälhafvaren för det högre artilleriläroverket å Marieberg, den kunskapsrike Major Isander, att för honom nyinrätta en läroplats derstädes i taktik, strategi och krigshistoria, en befattning som H. med stor kärlek tillträdde och innehade i 27 år. Kort före förordnandet, utfärdadt af läroverkets styresman, Kronprinsen Oscar, utnämndes han till ordonnans-officer hos prinsen. Ingen utnämning kunde vara honom mera oväntad, emedan hon skedde i en riktning, som H. af flere skäl aldrig tänkt sig, och som för honom erhöll värde, då han fick veta, att hon icke tillkommit genom någons förord, utan genom prinsens egen uppmärksamhet å den nyttsedde läraren samt å några hans småskrifter, den ena: "*Om krigens moraliska inflytelse*", införd i Kr. Vet. Akad:s Handl. 1828, den andra den nyssnämnda "*Om den topografiska teckningskonsten*", hvilken prinsen, efter åhörandet af några styckens uppläsning vid Akad:s högtidsdag, begärde att få i manuskript läsa. Kort därefter följde utnämningen.

Följande år 1831 inrättade H. en läroanstalt i hufvudstaden för unge officerares bildande, hvilken läroanstalt han i 26 år förestod. Syftet var dels att afhjelpa ett behof, enär utom Krigsakademien ingen sådan inrättning fanns, dels att derigenom förbereda möjligheten af ett hans älsklingssyftes

ernående: utfärdandet af en allmän författning om bestämda kunskapsfordringar för alla blifvande officerare. Inga sådana föreskrifter fanns då, och en regementschef kunde till officer förestå hvem helst han behagade. Såsom förberedelse till en sådan författning var det nådiga uppdrag H. på sin begäran erhöi 1833 att utarbete lämpliga läroböcker i krigskonstens serskilda delar. Af dessa utkommo den i artilleriet redan samma år 1833, den i befästningskonsten 1836, den i krigskonsten 1839, dena i sin helhet bestämd för det högre läroverket å Marieberg, men delvis användbar för den allmänna officers-examen. Den för arméens bildning vigtiga författningen utkom 1835, förestagen af d. v. Generaladjutanten Grefve Brahe, på hans anmodan beredd af H. och redigerad af Lefrén. Ennå mycket denna författning var framom det högre militärbefälets åsigt visat deraf, att en af dess mest upplyste män, förre Generaladjutanten Grefve M. Björnstjerna, af Grefve Brahe derom rådförd, på det bestämdaste afstyrkte förslaget, såsom vådligt för officerstillgången och "överkställbart, med den bildning, adeln och ståndpersonsklassen då innehade". Förslaget genomfördes dock af Grefve Brahens bestämda vilja, honom till stor förtjenst och heder, så mycket mera som konungen (Carl Johan) visserligen icke hyste något deltagande för detsamma. Det stadgande, författningens § 1 uttalar: "att ingen hädanefteringe till officer vid infanteriet eller kavalleriet föreslås, som icke undergått studentexamen", hyllade den vigtiga grundsatsen om alla blifvande officerares bildning vid de allmänna läroverken, och hänvisade till dessas fullständiga genomgång såsom det önskade målet. Efter studentexamen skulle en militärexamen undergåas inför examenskommissioner i militärdistriktena. Från dessa stadganden skulle endast de, som genomgått Krigsakademien, vara befriade; äfvensom, på det författningens snara tillämpning icke skulle för föräldrar medföra olägenheter, det medgafs, att tillsvidare en examen i humaniora skulle, i stället för studentexamen, få afläggas inför nyssnämnda examenskommissioner; men hvilket undantagsstadgande, på föranledning af H., upphäfdes 1844, strax efter Konung Oscars regeringsföreskrift; äfvensom H. föreslog den 1839 besintade utsträckningen af 1835 års författning jemväl till artilleri- och ingenjör-officerare, hvilka förnt antogos efter af cheferne bestämda kunskapsfordringar. H. förordnades 1836 till ledamot i 4:de militärdistriktets examenskommission, hvarmed han fortfor till 1856.

Dessa år voro för H. glada verksamhetsår, då han, boende (1830—36) på en malmgård långt upp på Norrmalm, var de första åren sjelf lärare i alla militärvännen (utom kartritning) vid sin läroanstalt; utarbetade sina föreläsningar i krigshistorien för Marlebergs läroverk, hvilket hos oss var ett obanadt ämne; utarbetade sina läroböcker, hvilka till officers-examen föreskrefvos, samt hade under åren 1833, 34 och 35 hufvudredaktionen af Kr. Vet. Akad:s tidskrift. Men äfven hans politiska skriftställareverksamhet begynte under dessa år. Såsom referent i tidskriften af 1834—35 års riksdagsförhandlingar rörande försvarsverket, polemiserade han lifligt mot obetänkta yttranden. På kronprinsens uppmaning och med råd af Lefrén skref han (anonymt) i den nyss begynda Sveriges Statstidning (Dec. 1834 o. Jan. 1835) en följd af artiklar, innehållande en punktvis vederläggande granskning af ett af oppositionspressen högt berömdt organisationsförslag för försvarsverket, sannolikt författadt af publicisten G. Hjerta, men bärande riksdagsmannen And. Danielsons namn. På kronprinsens och på Lefréns uppmaning skref H. denna tid, likaledes anonymt, en följd af artiklar, införda (1835) i Sveriges Statstidning, under namn af "*En af Dagens frågor*," der han bekämpade den politiska lära, som den tidens publicister sökte flitigt i allmänna tänkesättet innöta: att svenska konungarnes rådgifvare vore ministrar i engelsk och fransysk mening, hvilka borde tillsättas i följd af parlamentsmajoritet och samfåldt afgå vid första yppade olikhet i åsigtter med konungen eller med ständerna, hvilken lära H. ansåg vara stridande mot svenska grundlagens både anda och uttryckliga ordalydelse, emedan det i ausvarighetslagen för konungens rådgifvare heter att: "de skola konungen råd gifva, men icke jemte honom regera". Det lifliga framställningssättet tillvann sig uppmärksamhet; och skriften, under-tecknad J., rönt hedern att i tidningar uppgifvas vara författadt af den såsom statsman och stillst utmärkte Hans Järta, samt föranledde en lång följd af motartiklar i tidningen Aftonbladet, författade af J. P. Theorell, den tidens bästa och skarpaste publicistiska penna, på hvilka artiklar H. svarade med en ny artikelföljd: "*Ytterligare om Ministerstyrelse*". Båda dessa skrifter aftrycktes särskildt och utgåfvos. Den ledande grundtanken och många dess utgreningar voro ingifna af Lefrén, hvilken var särdeles belåten med conceptionens frukt, visserligen aldrig ville vidkännas fadersäran, men behöll kanhända en hemlig fadersglädje. Följande år författade H. en följd af 20 artiklar i Sveriges Statstidning, under den all-

männas benämningen: "Några Samhällsfrågor," hvarje artikel omfattande ett ämne, tillhörande vår statsförfattning.

Med anledning af sin lärareplats vid Marieberg och sina öfriga militär-litterära arbeten var H., med sin chefs bifall, befriad från tjenstgöring vid corpsen, der han också ända till 1843, eller efter 30 års tjenst, åtnjöt endast 400 Rdr Bco i lön. Befordrades 1836 till major i armén, kallades s. å. till ledamot i I klassen af krigsvetenskaps-akademien, med anledning af ett vunnet akademiens högsta pris för en skrift: "Om ständes härar och folkbevapning", der han historiskt vederlade den allmänt utbredda, falska och vådliga läran: att danade arméer, bestående af manskap, som gjort krigstjenst till en längre tids yrke, vore onödiga för ett lands försvar och kunde ersättas med en nr det vanliga lifvet uppkallad folkbevapning, samt att under alla tider de förra besegrats af de sednare. Den vidunderliga, nr frihetssvindeln upprunna läran visas här vara stridande mot all historisk erfarenhet. Skriftens närmaste anledning, ehuru intet ord härom i densamma förekom, var ett tal i krigsvetenskaps-akademien 1835 af andre Styresmannen, vid nedläggandet af befattningen, hvilket tal H. ansåg gifva stöd åt den irriga läran. Tankarne i denna skrift, till hvilka författaren sedermera ofta återkommit, hafva väl icke lyckats att hos allmänheten utrota de irriga begreppen, men hafva tvefvelsutan inom armén haft åsyftad verkan på tänkesätten.

H. blef 1838 R. S. O. Företog vid slutet af 1839, med understöd af statsmedel, en utländsk resa under loppet af ett år för att bese främmande lands militär-inrättningar, i synnerhet deras krigsundervisningsanstalter och topografiska arbeten. Uppdraget lemnades honom redan 1834; men han anhöll om uppskof dermed, för att först hinna utgifva sina läroböcker. Han uppehöll sig i Danmark, Preussen, de mindre Tyska staterna, Italien, Schweiz, Frankrike och Belgien. I Tyskland besökte han till fots och med kartplaner i hand alla Fredriks och Napoleons slagfält, likasom den senares i Italien. Efter några månaders hemvaro utreste han åter 1841, besökte Österrike och Ungern, samt ånyo Schweiz och Frankrike. Efter återkomsten, vid slutet af 1841, utgaf han I Kr. Vet. Akad. Handl. utförliga underrättelser "om krigsundervisningen i främmande länder" samt om nyaste topografiska arbeten. Valdes 1843 till Sekreterare i Kr. Vet. Akad. för fem år, samt återvaldes tre gånger: 1848, 1853 och 1858, och har således innehaft denna befattning i 20 år.

H. hade alltid varit en varm vän af de nya undervis-

ningsgrundsatserna: de lefvande språkens tidiga begynnande i skolan, de dödas framflyttning, ämnesläsning, fri flyttning, skoltukt utan godtycklig åga m. m. Dessa åsigtter voro honom först af Lefrén ingifna; men hans egen erfarenhet i lärarekallets utöfning bejdade honom från att gå lika långt i de fria grundsatserna, som denne deras snällrike förgångsman. Han utgaf 1843, med förledning af en i Uppsala afkommen skrift, en liten afhandling, tillägnad den då sammanträdande skolrevisjonen: "*Om Studentexamen och elementar-läroverkens brister*", i hvilken dessa senare skarpt framhöllos. Hon för- anledde många motskrifter. Bland annat en "*Om Svenska elementarläroverkets förbättring*" (författad af en universitetslärare) 1844, på hvilken H. efter någon mellantid svarade 1846 med en skrift: "*Om Läroverksfrågorna*", i hvilken den förra skriftens misstag om det nya undervisningssättet fram- lades och försvaret för det gamla skolsystemet bekämpades. Dessa arbeten i undervisningsfrågorna för- anledde Nya elemen- tarskolans direktion att föreslå H. till ledamot i denna direk- tion, hvartill han utnämndes 1846, och hvars ordförande han blef vid Lefréns död 1862. Gemensamma åsigtter rörande skolfrågorna förde H. i närmare förhållande till presidenten A. v. Hartmansdorff, hvars bekantskap redan långt fört genom politiska beröringspunkter blifvit grundlagd, och H., utan att dela den utmärkte mannens stränga konservatism, åtnöt hans förtroende ända till hans död, samt höll, efter anmodan af den aflidne, tal vid hans grift d. 5 Jan. 1857.

H. befordrades 1843 till öfverstelöjtnant i armén, 1844 till major i corpsen, och s. å. till adjutant hos den nyblifne ko- nungen, Oscar. Han innehade denna befattning i 6 år, till- hörde under denna tid hvar 8:de månad såsom vakthafvande konungens omgifning och lärde närmare känna en konung, som med de bästa afsigter och planer besteg tronen, men hvars kraft förtärdes genom böjelsen att, förledd af sitt goda hufvud, alltför mycket befatta sig med alla regeringsbestyr. Konungens förtroende till H. sträckte sig aldrig längre än till den militäriske, pedagogiske och politiske skriftställaren, hvars uppsatser han gerna läste, men utan att förf. stod i någon personlig gunst, liksom måhända ingen gjorde det hos denne konung, och han eftersträfvade det icke heller, så myc- ket mindre som hans båg låg mera åt bok och penna, än åt det rörliga handlings- och förrättningsslif, som en nära regent- beröring skulle hafva medfört.

Det från 1840 års riksdag hvilande representationsförsla- get, på hvars utagande pressen så lifligt arbetade, genom

skräck och ståndshat, förelät H. att vid början af 1844 års riksdag utgifva en liten skrift: "*Ståndsväl och allmänna väl*", der de skäl äro samlade, som tala för val efter klasser eller yrken, med uteslutaude af adelns sjelfskrifvenhet, hvilken H. aldrig gillade eller försvarade.

Någon redogörelse torde här böra lemnas för hvad som föranledde H. att beträda den publicistiska banan, på hvilken han under någon tid innebad ett framstående rum, helst härigenom ljus sprides öfver åtskilliga den tidens förhållanden.

H. hade alltid, som redan är nämndt, hyst böjelse för det politiska skriftstället, samt hatat det herrskande väldet, som pressen i frihetens namn utöfvade, en känsla, som måhända var den mest verkande till hans uppträdande. Oaktadt många uppmaningar från höga håll uppträdde han likväl icke mot den vid slutet af konung Carl Johans regering mot konungen hatfulla och otyglade tidningspressen; emedan han då skulle hafva försvarat flere konungens styrelseåsigter, som han icke gillade. Men vid början af konung Oscars regering utöfvade den politiska ställningen på H. en oemotståndlig tryckning, som föranledde honom till beslutet att utgifva en egen fullkomligt oberoende tidning. De öfverdrifna förhoppningar, som ställdes på konungens i sjelfva verket gauska liberala tänkesätt, samt det med smicker blandade hot, hvarmed man ville leda konungen att helt och hållet ställa sig på venstra sidan; de bemödanden, som gjordes att väcka ovilja och hat mot de två främre stånden och i allmänhet mot dem, som hyste mera konservativa åsigter; å andra sidan den fruktan och den ovilja, som den nye konungens och hans nye rådgifvares förmodade tänkesätt väckte hos de konservativa — allt detta uppfyllde den tiden mången med bekymmer. Härtill kom, att regeringen beslutit, att med 1844 "*Sveriges Statstidning*" skulle upphöra, dess tryckeri försäljas, och tidningen återlemnas åt sin gamle egare, Svenska Akademien, att efter eget skön utgifvas. Konungen sade åt H., våren 1844, att "det vore ouödligt att regeringen talade ur en egen organ, hvilket alltid mötte misstroende, och att hon, i medvetande af redliga afsigter, icke kunde komma att sakna frivillige försvarare, samt att bäst vore att nedsända allt det officiella till Författningssamlingsbyrån, der det stode hvarje tidning fritt att deraf taga del". Vådan var likväl här, att regeringen skulle en dag stå värdlös mot den press, som var hennes loftalare, så länge han hoppades leda henne, men som kunde förutses skola vända sig emot henne, då han icke erhöill allt, hvad han önskade. Vådan blef uppenbar då, om

sommaren 1844, regeringen offentligen förklarade sig *neutral* i representationsfrågan, utan att vilja yttra en egen mening rörande ett förslag till fullkomlig förändring i vårt statsskick. Man såg häruti en undfallenhet, som, vid en starkare påtryckning, lätt kunde föra regeringen ur jämvigten, så mycket mera, som de två dåvarande konservativa tidningarna och en del af riddarhuset ställt sig så mycket till höger, att det måste bidraga att aflägsna regeringen från denna sida.

Denna ställning bragte hos H. till mognad beslutet att utgifva en tidning, med syfte att vara organ för de åsikter, som innebära medlandet mellan de två stora eviga politiska verldsgrundsatserna: *bibehålla* och *förbättra*, hvilka han ansåg vara landets behof och upplyste landsmäns önskan samt således borde vara konungens och hans regerings. Syftet var således ingalunda, hvad den tiden troddes, att vara en konungens eller en ministèrens organ. Nästan tvärtom var den hemliga dristiga tanken den, att förmå regeringen gå den medlande stråten, hindra henne att fullkomligt ansiuta sig till de liberale, hvilkas program den tiden var 1840 års representationsförslag, men likaledes hindra henne att, om förskjuten af de liberale, kasta sig i de konservatives armar. Med detta syfte ville H. förena det för honom lika viktiga, att motverka den s. k. liberala pressens despotiska välde öfver tänkesättet, samt att utföra älsklings tanken: att i pressen lyfta språket till mera svenskhet, egentlighet, styrka och mot motståndare höflighet, samt att förmå goda författare att i tidningen uppträda, äfven med stridiga åsikter mot utgifvaren, hvarigenom hos pressen oveld skulle befordras, upplysning, partifrihet och politisk bildning hos läsare. Hösten 1844 delgaf H., såsom hans ställning det fordrade, sin medlande plan åt konungen, som, delande samma politiska åsikter, var med företaget högeligen belåten, och fullkomligt gillade H:s förbehåll att kunna vara verkligt sjelfständigt, hvartill hörde att då hans öfvertygelse det fordrade, klandra regeringens åtgärder. Konungen häpnade likväl, då H. yttrade sig vilja offentligen uppträda såsom tidningens utgifvare. Den tiden var sådant icke vanligt, utan en tidnings egare hyrde ett lejt namn såsom utgifvare, juridiskt dold bakom detsamma. H., nyss blifven adjutant hos konungen, ville afgå ur staben, men hvarken ville eller kunde lemna sin tjänst. En tidnings ansvarige utgifvare var utsatt för all en sådan plats åtföljande smälek, äfventyrligt för en högre ställd officer. Konungen öfvertygades dock lätt, att äfventyret var mindre, men modet att trotsa detsamma större för en nämnd utgifvare än för en onämnd,

men icke destomindre känd ledare. Han visade H. till d. v. Justitie-Statsministern, frih. Nordenfalk, den ende af konungens rådgifvare, som af företaget hade förtroende. Äfven han var saken särdeles benägen och lofvade anskaffa medel till tidningens uppsättning. Alla förberedelser voro gjorda, och tidningens namn bestämdt, då företaget, några veckor före dess början, inställdes. Hufvudskälet härtill var, att några vänner, till hvilka H. anförtrorde saken, togo för gifvet, att tidningen skulle blifva "Konung Oscars organ" och funno sådant ganska nyttigt. Men detta omdöme var för H. en anvisning, huru allmänheten, af hvilken många kunde vara saken obenägne, skulie döma. Att tros vara sjelfständig, ansågs af H. vara ett vilkor för att kunna vinna tidningens syfte. — Men i sådant fall borde företaget aldrig hafva ifrågasatts. Det var en mycket för anspråksfull ömtålighet, som ingen äfven med de renaste bevekelsegrunder får i våra dagar ega: att vilja anses vara höjd öfver misstankar, i synnerhet då anledningarna till sådana lågo så nära till hands som här, och då motståndare, hvilka en tidning alltid måste utmana, hafva en fördel af att underhålla dem. Till denna ömtålighet, som var en svaghet, kom den af alla frambållna betänkligheten att uppträda som ansvarig utgifvare och det motbjudande för H. att hafva en ansvarig. Slutligen fick han anledning frukta, att tillräckliga medel icke skulle fås. Så föll företaget, till konungens synnerliga missnöje.

Den något omständliga redogörelsen för ett företag, som blef om intet, har skett emedan samma plan med samma syfte ännu tvenne gånger återkommer. Straxt efter det nämnda tidningsföretagets inställelse öfvertalade H. Canzli-Rådet Wallmark, som nyss med Svenska Akademien uppgjort kontrakt om utgifvandet (efter Statstidningens upphörande) af "Post- och Lurikes-Tidningar", att förvandla denna tidning till en fullkomligt sjelfständig och af regeringen oberoende, hvilket syntes blifva lätt, enär tidningen endast skulle införa regeringens officiella meddelanden och öfriga legala annonser, men, betalande arrende till akademien, icke egde några förpligtelser till regeringen. Denna tidning hade den stora fördel framför en ny, att redan hafva en mängd prenumeranter, att genom sina legala annonser vara oundgänglig, och att hafva en någorlunda betryggad ekonomisk tillvaro, som motståndarne icke knnde hos allmänheten undergräfvä. W., som ämnat draga sig i lugn, genom utgifvandet af en inbringande och oskyldig tidning, redigerad af allmänheten (annoncerna), oppoffrade detta lugn och dessa fördelar, lockad af hoppet att såsom fullkom-

ligt oberoende tidningsutgivare — hvilken önskan han bititills icke fått se uppfyllt — kunna arbeta för den förmedlande politiska åsigt, som äfven han alltid varit tillgifven, och till hvars förverkligande tiden nu vore lüne, då regeringen syntes vilja gå i samma riktning. H. var å sin sida ganska belåten att hafva funnit en utgivare, sig öfverlägsen i författaresförmåga och ännu mera i insigter, samt undgå det dagliga besyret med en tidning, der han dock kunde få skriva i samma anda som utgivaren. Men båda bedrogo sig i sina sanguiniska förbopplingar att länge få arbeta för sina älsklingssyften. Under de två år tidningen stod under W:s ledning, var hon alltifrån sin början föremål för ett krig från den s. k. liberala pressens sida, af en art, som intet annat land torde kunna uppvisa. Då tidningen bekämpade flere den vensira sidans åsikter, bland annat den om det samfältas valsättet, så uppgåfvos dessa åsikter vara *regeringens*; och då dertill kom, att tidningen skrefs i en ganska frimodig ton, utan alla loftal för regeringen, standom något hvass mot densamma, så kallades hon fiendtlig mot regeringen, hvilken skulle misstänkas för dubbelt spel, då hon tillät "sin organ" — hvilket tidningen alltid förnekade sig vara — att skriva mot henne. Uppenbarligen skedde detta för att tysla tvenne besvärliga pennor, hvilka uppträdde i en tidning, som icke kunde tillintetgöras. I synnerhet vändes våldsamheten mot H., som påstods skriva mot konungens personliga tänkesätt. Dessa arbetnugar lyckades snart, och konungen, dertill förmådd af någre af sina rådgifvare, bad H. att för någon tid upphöra att skriva. Det skedde. Under loppet af trefjerdedels år, eller från Februari till December 1845, skref H. intet ord i tidningen. Men icke destomindre påstods han skriva dess ledande artiklar och att vara tidningens ledare, hvilket icke behöfdes, och äfven var så mycket mera ogrundadt, som Wallmark ifrigt dref åtskilliga åsikter, hvilka H. ogillade, såsom den olika arfsrätten och adelns sjelfskrifna riksdagsmannarätt. Då således ingenting vanns med tystnaden, begynte H. åter att skriva, ehuru mycket mera sällan, än hvad det troddes och påstods. Mot slutet af 1846 tilltog kriget i blitterhet och utbredning. Både hufvudstads- och landsortspresen uppmånade regeringen att *förbjuda* tidningen skriva så, som hon gjorde, och, om hon vägrade lyda, tvinga henne dertill, på henne "sätta munlås", genom att fräntaga Svenska Akademien hennes utgifningsrätt. Mot H. vände sig nu bitterheten med så mycket mera skäl, som W. bodde på Kungsör, och en tidning (Dagl. Alleh.) förklarade, att "så vidt det stod

I hennes makt skulle hon göra slut på hans skrifveri". H., förlitande sig på att reg. icke skulle låta tvinga sig att tysta den enda kraftigare stämman mot venstra sidan, och försmåande att efterhöra, barn stark ställningen vore, besvarade hotelserna troiskt och visserligen ntmanande. Men regeringen gaf, för att få lefva i ro, en vink åt Svenska Akademien, och W., för att ej skada henne, uppsade sitt kontrakt, bladet erhöi en annan utgifvare, och både W. och H. upphörde att skriva.

Flere andra sysselsättningar upptogo H. under dessa år. Han erhöi 1845, jemte Generalerne Lefrén och Akrell, uppdrag att föreslå lämpliga namn å fanor och standar med afseende å de fältslag, der regementen och corpsen under förfäntna tider utmärkt sig. Det var ett svårt uppdrag i anseende till omöjligheten att verkställa grundliga efterforskningar inom den korta tid, som var anbefald. H. anställde de forskningar, tiden medgaf, och skref betänkandet, infördt i Kr. Vet. Akad. Tidskrift 1846, och som utgjort ledningen för de inskrifter, regementena sedermera på sina fanor erhöi. En Komité nedsattes i början af 1845, för att utarbete ett nytt infanteri-exercisreglemente, men ledamöterna kunde icke komma öfverens om de grunder, efter hvilka skulle förfaras. Kom. begärde, vid slutet af 1845, H. till ledamot, hvilken för sitt inträde fäste det underd. förbehåll, att konungen behagade föreskrifva de grunder, efter hvilka arbetas skulle. Han fick då uppdrag att uppsätta ett förslag till sådana grunder, som han följande dag framlemnade, och hvilket konungen befallde skulle följas. Kom:s provisoriska reglementförslag trycktes till 1846 års vapenöfningar, och sedan det, på grund af från regementena inkomna anmärkningar, omarbetats, blef reglementet färdigt till arméns sammandragning 1848 och är ännu gällande. I en längre uppsats, införd i Kr. Vet. Akad:s Tidskrift 1847, redogjorde H. punktvís för skälen till Kom:s åtgärder i afseende på regementenas alla anmärkningar. Vid de nordiska Nykterhetsföreningarnas allmänna möte 1846, i Stockholm, höi H. tal i Jacobs kyrka.

Han beforderades 1848 till öfverstelöjtnant i corpsen, var s. å. kommenderad vid armén i Skåne, sammandragen till det väntade deltagandet i danska kriget mot Tyskland, och tjänstgjorde vid konungens stab i Malmö. Efter ett besök vid danska armén på Jutland, befann sig H. med sin son och få mans besättning på ett litet ångfartyg, som blef skjuten i sank i Aarøe sund, utan att någon annan än maschinisten skadades och alla undkommo till Aarøe. Beforderades 1850 till öfverste i armén och tog samma år afsked nr konungens stab.

Haa fann nemligen oppvakningen vid hofvet oförenlig med sitt lynne, och, ehurn den sällan återkom, fann han den dock genom syssiolösheten och tvånget pinsam. Härtill kom, att han förutsåg sig icke kunna emotstå den inre kallelse, som ånyo dref honom till den publicistiska banan, för hvilket fall han icke borde qvarstå i konungens egen tjänst. Han hade sedan 1846 endast tvenne gånger skrivit i politik, vid båda tillfällena af konungen derom anmodad. Det ena var en vederläggning af en liten uppsats (i *Dagl. Alleh.*) om mexikanska kriget (D. A. Jun. 1847), hvilken invecklade honom i en vidlyftig strid om milisers värde med tidningen *Aftonbladet*, der han svarade (Dec. 1847), båda artiklarna aftryckte i *Kr-Vet-Akad. Tidskrift* 1848. Det andra var: "Uppllysningar angående Kongl. Maj:ts proposition om statsverkets tillstånd och behof, med anledning af dervid gjorda anmärkningar luom riksstånden och pressen", infördt i *Post- och Inr. Tidningar* (Jan. 1848), hvilka emottogos med bifall för den lugna utredning, som lemnades, men föranledde en följd af artiklar i *Aftonbladet* (författade af den bekante Lindeberg), drifvande det vanliga temat om vår verldsdeis lugna tillstånd och arméers obehöflighet, hvilket H. besvarade genom fyra artiklar (*Post- och Inr. Tidningar* Febr. s. å.). Det var kort före revolutionens utbrott i Europa!

Då H. 1848 om våren till sin förvåning hörde, att regeringen, eftergifvande för ropen, åmnade framlägga ett eget representations-förslag, skyndade han att författa, trycka och i förening med liktänkande, hvilka kallade sig "vänner af en fosterländsk ombildning af svenska representationen", till landsorten sprida en stor mängd histor, undertecknade af 33 till det mesta orepresenterade embetsmän och skolmän, för att tillvägabringa en meningsytttring för *val efter klasser och yrken*. Men den skygghet att offentligen med sina tänkesätt framträda, som visar sig hos så många, hvilkas enda kraft ligger i det passiva motståndet, samt bristen på en tidning att befordra saken, äfvensom de mer och mer tillvexande sympatierna för *allmänna val*, gjorde företaget om intet.

Denna motgång samt hoppet att gifva väckelse åt de upplyste bland den domnande bögra sidan, genom deras för- ening med de närstående af den venstra, återlifvade H. att för tredje gången försöka tillvägabringa en bestående organ för det *förmedlande* tänkesättet. Sommaren 1850 sökte han att blida en teckning till företaget, men utan framgång. Året derpå lyckades en annan teckning, och *Svenska Tidningen* begynte den i Dec. 1851. Då H. ännu var i tjänst, skedde na-

turligtvis företaget med samtycke af konungen, som, gerna läsande tidningar, fägnade sig åt ett rörligare lif i deras spalter, och försvarade personligen H. mot dem, som beklagade sig öfver, att en officer var tidningsutgifvare. I sin ställning kunde H. på den bana, han nu ingick, möjligen förlora allt, och omöjligen vinna annat, än i bästa fall någon författareära. Men en starkare vilja kan sällan motstå en lure kallelse, och sjelfva det äfventyrliga i ett företag har något lockande, då man tror sig vara detsamma vuxen och kunna mätta sig med väntade motståndare.

Svenska tidningens karakter, hennes åsikter och hennes öden äro af den nära samtiden kända. Mången ansåg det vara ett stort fel, att tidningen angaf sig vara konservativ, då hon i sjelfva verket i så många fall var liberal; men hennes utgifvare trodde sannolikt det vara ärligare och skufte förr förlåtas, om han såsom konservativ vore ganska liberal, än om han kallat sig det senare och stundom befunnits vara det förra. Håns afsigt var också, hvad han ofta tillkännagaf, att förädla och hedra konservatismen, genom att binda den vid sådana liberala åsikter, hvarförutan den icke kan få någon inflytelse. Men tidningens bana blef alltför kort för detta, så väl som för dess utgifvares andra syften, hvilka äro uttalade i åtta årgångars ledande spalter. Tidningen upphörde med Nov. 1859, i följd af bristande medel att betäcka kostnaden. Under de 5 första åren hade H., såsom ansvarig utgifvare, hela det dagliga bestyret, skref de förnämsta ledande artiklarne och skötte vanligen sjelf all den dagliga polemiken. Då han hösten 1856 upphörde att vara utgifvare, bibehöll han likväl, såsom tidningens egare, hennes hufvudledning och skref hennes vigtigare artiklar. Han hade, under alla åren, ingen inkomst af sitt arbete, emedan alla tecknade medel måste användas till tidningens bestånd, och den stutliga icke obetydliga förlusten blef hans egen.

Såsom skriftställare var det för H. aldrig nog att en tanke uttrycktes: han lade hufvudsaklig vikt på sättet huru: det enda villkor för honom att tanken icke skall blifva platt och skriften ett alldagligt prat, utan något nöje hvarken under författandet eller under läsningen. Hans artiklar, alla ögonblicks-ingifvelser, som genast lemnades åt sättaren, bära dock detta drag, uti hvilket man måhända mera spårar litteratören än politikern, och hvilket väl var orsaken att mången, som icke gillade tidningens politik, dock läste henne gerna och att nästan alla hennes motståndare, så väl då H. frånträdde ut-

giftvareplatsen, som då tidningen upphörde, yttrade sig fördelaktigt om henne.

Efter Sv. Tidningens upphörande har H. icke uppträdt som publicist; några mianesord öfver Lefrén (i Nya Dagl. Alleh.), dagen efter hans död, torde vara hans enda senare tidningsartikel.

H. nämndes till chef för Topografiska corpsen 1856. Föreslog genast utgifvandet af corpsens vackra, förut af politisk farhåga hemlighållna kartverk, utverkade vid påföljande riksdag ett betydligt större anslag till de topografiska arbetenas skyndsamma fortgång och har derigenom ganska mycket utvidgat corpsens verksamhet.

Han blef 1860 vid konungens kröning C. S. O., förordnades 1861 till ledamot i landförsvars-kommittén och utnämndes 1862 till Generalmajor. Erhöll 1846, efter några spanska officerares bärvaro, kommandörsbandet af Sp. O. Isabella Catholica; blef 1851 efter dåvarande presidentens i fransyska republiken, nuv. kejsar Napoleons inväijande i Krigsvetenskapsakademien, officer af Hederslegionen; 1858 ledamot af "royal, geographical Society". Lemnade 1856 föreståndareplatsen vid Läröanstalten för Linieofficerare och 1858 sin lärareplats vid Marieberg.

H. har haft 8 barn, af hvilka 4 lefva, 2 söner och 2 döttrar. Ene sonen *Hans* är kapten i generalstaben; andre sonen, *Arthur*, filosofie magister; ena dottern gift med Legationspredikanten i London F. Grafström.

Skrifter: *Böcker*: Läröbok i artilleriet för Linieofficerare. Stockholm 1833. 2:dra omarb. uppl. 1839. 3:dje omarb. uppl. 1856. — Läröbok i Befästningskonsten. Sthm 1836. 2:dra uppl. 1857. — Föreläsningar öfver Krigskonsten. 1 del.: Krigsorganisation och Grunderna för de trenne vapnens strid. Sthm 1839. — En af dagens frågor eller huruvida en ministerstyrelse, sådan som den i Frankrike och England, är öfverensstämmande med svenskt folklyne och svensk grundlag (anon.)? Sthm 1835. Ytterligare om ministerstyrelse (anon.). Sthm 1836. Båda skrifterna förut tryckta i Sveriges Statstidning 1835. — Studentexamen och elementarläroverkets brister. Sthm 1843. — Ständsval och allmänna val. Samlade skäl för dem, som vilja höra sådane (anon.). Sthm 1844.

Läroverksfrågorna. Med anl. af skriften: Svenska elementarläroverken och deras förbättring. Sthm 1846. — Tal vid de nordiska nykterhetsföreningarnas möte i Stockholm d. 15 Juni 1846. — *Uppsatser i Tidsskrifter*: *Seea* XIV: 1831. Kritiska blickar öfver Fysiska geografisens vetenskapliga uppställning, ett försök att vederlägga teorien för höjdernas sammanhang på jorden, såsom geografisk indelningsgrund. — *Krigsvetenskaps Akademiens Handlingar*. Afhandlingar. 1824: Om blifvande officerares bildande. Prisskrift. 1828: Om krigens moraliska inflytelse. 1830: Tankar om den topografiska teckningskonsten. Prisskrift. 1831: Om svenska höjdbestämmelser. 1832: Berättelse om fältmåtningscorpsen och dess arbeten från 1811 till 1832 års slut. 1834: Årsberättelse i Topografien för åren 1832 och 1833. 1837: Om ständande hä-

rar och folkbeväpning. Skrift som vunnit Akad:s högsta pris. 1842: Öfersigt af Österrikiska, Schweiziska, Badenska, Hessiska, Sardiniska och Neapeliska kartverken. 1842, 1843, 1844: Krigsundervisning i främmande länder: Danmark, Preussen, Österrike, de mindre tyska staterna och Frankrike. 1844—1862: Akad:s Sekreterares årliga berättelser. 1847: Akad:s svar å de vittna samfundens lyckönskningsskrifvelser vid dess 50-åra högtidsdag. 1856: Åminnelsetal öfver Generalen m. m. Grefve G. Löwenhjelm. *Krigsvetenskaps Akad:s Tidskrift*: 1833: Om regementsquarttermästare beställningarnes tillsättande; Lägre på Ladugårdsgärdet 1833; Erinringar vid en artikel om 2 och 3 led; Erinringar vid Löjtn. Gr. O. A. Cronhjelm:s rapport; flere mindre artiklar. 1834: Debatten öfver krigsförvaltningen i Würtemberg; Tankesätt inom Storbritanniska armén; Noter till Gr. Cronhjelm:s svar; Belgiska krigsväsendet; Riksdagsförhandlingar rörande försvarsverket med kritik; Jemnförelse mellan åtskilliga staters krigskostnader med kritik; flere litteraturartiklar och underrättelser från främmande länder m. m. 1835: Riksdagsförhandl. rör. försvarsv. m. kritik; flere mindre artiklar. 1842: Om ständigt bruk af uniform; Anförande rör. krigsförvaltningen. 1843: Genmäle rör. Krigs-Akad:s undervisningsätt. 1844: Noter till Tabellerna öfver manskapets längd, tjensteltider m. m.; Svensk krigslitteratur och Norsk krigslitteratur; recensioner af flere arbeten; Öfersigt öfver hvad i militäriskt afseende under det förflutna året tilldragit sig i främmande länder, 3 artiklar; Noter till tabellerna öfver de beväringsskyldige 1843; Hvilken är den daglighet hos en officer i fredstid, som förtjänar att mest värderas?; Svar på anmärkningar vid P. M.: rör. inf. exercisreglementet; Utländsk krigslitteratur, flere artiklar; Underrättelser från främmande länder, flere artiklar. 1845: Anmärkning vid en af tankarne i militärämnen; Betydelsen af segertecken; Und. fr. främ. länder, flere artiklar. 1846: Inskrifter å regementers och corpsers fanor och standarer (Kommitté-betänkande); Fältmanövern till Eckerön med anmärkningar; Underrättelser från armén och flottan och Underrättelser fr. främ. länder, flere artiklar. 1847: Anmärkningar vid C. Lagerbergs skrift: "På hvad sätt kommer svenska skärgårdsflottan att vid blifvande krig användas?"; Några betraktelser med anledning af skriften: "Anmärkningar vid exercisreglementsförslaget"; Anmärkningar gjorda fr. svenska regementen och norska corpsen vid ex. regl.-förslaget, 3 artiklar; Erkeherzog Karl; Mexikanska kriget och de stående härarne, (förut infördt i tidn. *Dagl. Alleh*); Försök att undanröjja "betänkligheterna vid ex. regl. förslaget"; Und. fr. främ. länder. 1848: Stående härar och miliser, 3 artiklar (förut införde i tidn. *Aftonbladet*). 1849: Anmärkn. vid uppsatsen "Något om rättighet för Beväringsskäl att lega"; Bör offentligheten vara en officers första tillflykt då han anser sig förorättad af kamrat eller förmän? 1850: Genmäle rör. beväringssystemet; Betraktelser med anl. af en artikel om reorganisationen af artilleriets undervisningsverk. 1857: Aktning för förmän. 1858: Huru skall önskvärd topografisk kunskap för arméns officerare vinnas?; Bör svenska beväringssystemets utveckling ske i utländsk mening? 1859: Genmäle rör. beväringssystemets utveckling; Några betraktelser vid beväringsskötens betänkande. 1860: Vid årgångens början; Några betraktelser öfver det s. k. lätta infanteriet; Hvar är gränsen för en officers befogenhet att uppträda mot regeringen?; Preussiska beväringsskötens reformen; Fransysk landstigning i England; En blick i Österrikiska militärförhållanden; Soldatens enskilda utbildning; fotsoldatbeklädnad, packning, utredning och vapen; Ett ord i sinom tid. 1861: Taktiskt

från sista italienska kriget; fransmännens "ölan". *Uppsatser i tidningar: Journalen* 1826: *M* 22, 37. Undervisningen vid Gymnastiska Central-Institutet. 97. Profstyeke (mot Argus). 1828: *M* 11. Händelse på teatern d. 27 Dec. 1827. 117. Några ord om Centralförsvaret. 1830: *M* 195. Allvar och Hugs-kott. Med anl. af ett Geijers yttrande. *Argus* 1827: *M* 18. Mot tidningen Granskaren, som försvarat en skrifvelse af Contre-Amir. Gr. C. Cronstedt. *Svenska Medborgaren* 1831: *M* 93. Ironiskt försvar för Hedersledamöters bibehållande i Krigs. Vet Akad. *Stockholms Aftontidning* 1834: *M* 80. Svar på Gr. Horns Anmärkn. vid ref. i Krigsvet. Akad:s tidskrift. *Sv. Minerva* 1841: *M* 48, 49. Om regementskvartermästares tillsättning. *Sv. Biet* 1842: *M* 172, 204, 210. Fråga till Dagl. Alleh. om det tänker om Aftonbladet nu såsom 1837? *M* 207. Några drag. Med anl. af Aft. Bl. anfall mot Hr Moberg. *M* 227. Hrr Hjerta och Lindeberg klaga öfver sqvaller och offentlighet. *M* 235, 236, 237, 248, 249. Något om publicitetens rättigheter och pligter. 1843: *M* 291—294. Pedagogisk skärmytsling. *Aftonbladet*. 1833: Suppl. 52. Svar på Anmärkn. vid Lärobok i Artilleriet. 1842: *M* 32—34, 53, 57, 58. Militärundervisningens tillstånd vid Marieberg. 1848: *M* 17—19. Stående lärar och miliser. *Sveriges Statstidning*. 1834: *M* 20—22. 1835: *M* 2—5. Granskning af Riksdagm. And. Danielsons förslag rörande försvarsverkets organisation. 1835: *M* 9. Äro fastningar allagda i Europa? *M* 38. Blick på tidningarne. *M* 91—96, 191—196. Om Ministerstyrelse. 1836: *M* 20, 26, 29, 32, 35, 54, 82, 84, 88, 90, 108, 110, 183, 187, 189, 194, 209, 215, 222, 225, 235. Några Samhällsfrågor, 21 artiklar. *Post- och Inrikes Tidningar*. 1844: *M* 1. Om konservatism och liberalism. *M* 2, 7. Det militära handbrevet. *M* 5. Den nya militäruniformen. *M* 6. Sättet att verka för en representationsförändring. *M* 11. Regeringens ställning. 1845: *M* 1. Arméns nya beklädnad. Om Regeringens ställning. *M* 2, 111. Polemik mot Dagl. Alleh. *M* 14. Mot Sv. Biet. *M* 21, 33. Om Regeringens ställning. *M* 289. Hvar är regeringens organ? *M* 287, 291. Ett drag ur parti-komedien. *M* 302. Om representationsfrågan. 1846: *M* 4. Homogenitet hos regeringen. Politiska intryck. *M* 5. Afsättning af konservativa embetsmän. *M* 8, 14. Om principerna. *M* 28. Representations-kommitténs karakteristik. *M* 122. Om Fablerantz och Ålmqvist. *M* 278, 279, 288. Om representations-kommittén. *M* 21, 30, 34, 51, 95, 210, 217, 218, 221, 292, 296. Politisk polemik. 1848: *M* 12. Upplysningar angående K. M:s proposition om Statsverkets tillstånd och behof. *M* 40—42. Svar på Anmärkningarna härvid i Aftonbladet. *Svenska Tidningen*. 1851—56: Dess fleste ledande och politiskt polemiska artiklar, hvilkas anförande blifve alltför vidlyftigt. *Nya Dagligt Allehanda*. 1862: *M* 7. Några minnesord öfver Lefrén.

(Autobiografiskt meddelande.)

HEBBE, WENDELA,

som författarlunn känd under dopnamnet *Wendela* eller initialen *W.*, är dotter af Prosten och Kyrkoh. i Sandsjö pastorat i Småland, A. Astrand och hans maka Maria Lund. Hon föddes d. 8 Sept. 1808. Såväl hennes fader, en ovanligt begåfvad man, som umgänget med Esaias Tegnér (af hvilkeus bref till W.

H. några blifvit tryckta i Albanos Anteckningar om bortgångna samtida) utbildade tidigt hennes själsverksamhet. Sedan hon några år lefvat i ett lyckligt äktenskap med v. Häradsböfvingen J. Hebbe, densamme, som inom engelska litteraturen har ett namn som historisk författare och hvars penna ännu ofta arbetar för den svenska tidningspressen, flyttade hon med sina barn till Stockholm när ekonomiska förhållanden föranlett hennes make att lemna fäderneslandet.

En stor mängd af de i L. J. Hjertas "Läsebibliothek" intagna och många som följetong i Aftonbladet meddelade romaner hafva hennes penna att tacka för sin svenska drägt. Äfven teaterstycken har hon öfversatt, såväl för Kongl. Teatern som mindre scener. Fyra romaner, en mängd noveller, tryckta i åtskilliga samlingar, ett häfte skaldestycken samt tre teaterpjäser, äro alster af hennes egen penna. Ett af hennes större arbeten är öfversatt på tyska och franska; ett af teaterstyckena äfven uppfördt i Norge.

Tvenne af fru H:s döttrar ha beträdd scenen, *Thekla* (f. 1834, död 1861), under flera år anställd vid Kongl. Teatern i Stockholm, *Signe* (f. 1837) efter genomgången flerårig kurs vid Konservatoriet i Paris senast anställd som första sångerska vid Storbertyliga Teatern i Mannheim.

Skrifter: *Arabella*, Sthm 1841 (i Läsebibliothek). — *Brudarne*, Sthm 1846 8:o. — *Tvillingbrodern*, Sthm 1851. — *Lycksökarne*, Sthm 1851 8:o. (På tyska: *Die Glücksritter*, Berlin 1857). *Novetter*: 1. Bröderna. 2. Hedvig. 3. Prestgården. 4. En kärlekshistoria (i Nordstjernan). 5. Georgia. 6. Coichi. 7. Anima. 8. Provencerosen (följetonger). 9. Sockneboarna. *Novetter ur folklifvet*: 1. Fältmanövern. 2. Veterinären. 3. Krigarnas Enka. 4. En Kammarherre. 5. Arbetskarlens hustru. 6. En fattig qvinna. 7. En fattig familj. — *Teaterpjäser* (otryckta): *Dalkullan*, folkspel, 1 akt. — *Slaget vid Helsingborg*, 1 akt. — *Skådespelarens Hustru* (de två första spelade). — *Öfversättningar*: *Bulwer*, *Natt och Morgon*, *Den siste Vasallen*, *Zanoni*, *Kärlekens Eldprof*; *E. Sue*, *Jean Spogor*, *Leon Gozlar*, *En liten olycka m. m.* (en stor mängd smärre romaner och noveller). — *Teaterstycken*: *Bulwer*, *Fregattkaptenen*, *Penningen*, *Sheridan*, *Rivalerna*; *Herz*, *Sven Dyrings hus* (otr., spelad på K. Teatern) m. fl. från engelskan, franskan, tyskan, danskan.

HEDENIUS, JOHAN.

Prosten *Joh. Hedenius* föddes år 1679. Fadern *Johannes Laurentii H.* var då Kyrkoherde i Sundborns församling i Dalarne och utnämndes sedan till Kyrkoherde i Svärdsjö, men afled tunan han tillträdde pastoratet. Moderns namn var *Christina Flodæus*. Johan blef student i Upsala 1698, prestvigd

1703 och Komminister i Kungsholms församling i Stockholm 1704. Ända ifrån barndomen hade han visat en liflig håg för resor, och då han nu genom ett rikt gifte erhöil nödiga penningar dertill, följde han sin böjelse, förskaffade sig vikarie vid sin komministratur och afreste 1707 till Greifswald och Wittenberg, vid hvilket senare universitet han s. å. blef Magister. Derifrån begaf *H.* sig till Svenska arméen i Polen, antogs Innan kort till Regementspastor vid Lifdragonerna och åtföljde dem under hela fälttåget till slaget vid Pultava, hvar- efter han undkom till Turkiet och utnämndes 1710 af Konun- gen till Notarie vid k. Hof-fältkonsistoriet och tillika att vara Hofpredikanterna behjelpig med predikningar och andra förrättningar. Hemkom med konungens svit till Stralsund 1715 och tjenstgjorde sedan vid arméen i Sverige till år 1717, då han d. 2 Maj utnämndes till Kyrkoherde i Westerviks Stads och Törnefalla församlingar. Prost 1720. Afled d. 4 Mars 1723.

Uti nödens skola under kriget hade *Hedenius* lärt sig känna eländet i dess mångfaldiga skepnader. Han blef deri- genom godbjertad emot de fattiga, och Isynnerhet visade han sitt deltagande för nödställda officerare och soldater, som ef- ter konung Carl XII:s krig i stort antal genomtågade landet. Han skänkte dem icke blott penningar och kläder, utan äfven, när dessa tagit slut, sitt silfver samt, då också detta var bortgifvet, borgensförbindelser, genom hvilka de af andra kunde erhålla kläder och föda, och som han sedan sjelf vanligen måste betala: en gifmildhet, som mången torde klandra, men som dock förtjenar att nämnas, emedan hon är så sällspord.

Gift med *Christina Ladau*, dotter af Bryggar *L.* i Stock- holm. Med henne hade han två döttrar, som sedan blefvo gifta.

(Källor: Sivers, Westerviks Stads Historia s. 257. — Westén, Sv. Hof- Clerieciets Historia, Del. II. — Eneen, Konung Carl XII:s krigare, Del. II, s. 122.) J. G. C.

HEDERSTJERNA, ERLAND d. ä., och ERLAND d. y.

Tullnären vid Båstad i Skåne *Magnus Scherna* hade fem söner, alle under konung Carl XII:s regering anställdes i krigs- tjenst, nemligen fyra vid flottan och en vid landtarmén, hvilka d. 20 Nov. 1717 blefvo adlade med namnet *Hederstjerna* och 1719 introducerade på Riddarhuset under N:o 1543 ibland Adelsmän. Af dessa var

1. HEDERSTJERNA, ERLAND D. Ä.

den äldste och utmärktaste. Han var född 1676, blef 1688 Volontär vid Amiralitetet i Carlskrona och erhöill tillstånd att resa utrikes, då han for på de förnämsta hamnar i Europa, tjente hos flera nationer samt blivstade åtskilliga sjödrabbningar och ibland annat belägringen af kastellet Palamos i Katalonien. Underlöjtnant vid flottan i Carlskrona d. 7 Okt. 1697; Kapiten derstädes d. 9 Okt. 1700, i hvilken egenskap han med mycken utmärkelse deltog i åtskilliga ströftåg emot Ryssarne i Finska och Lifländska farvattnen. Blivstade år 1715 sjöslaget under ön Rügen emot Danskarne, hvarest han på skeppet Enigheten, sedan dess befälhafvare, Amiral *Michael Henck*, redan i början af drabbningen blifvit dödsdömd, öfvertog befälet och förde det med den skicklighet och tapperhet, att ingen under slaget kunde märka att Amiralen saknades. Skeppet erhöill likväl under denna häftiga strid 40 grundskott och kunde icke föra mässeglen. Till belöning för sitt mod befordrades han d. 6 Aug. s. å. till Kommandör vid flottan och adlades 1717. Schonthynacht d. 4 Aug. 1722. Afled d. 11 Nov. 1730.

Gift 1) år 1700 med *Anna Christina Paulin*, dotter af Hårdshöfding *Magnus P.* och död 1706; 2) med *Eva Christina von Otter*, dotter af Landshöfdingen i Blekinge, Friherre *Salomon v. Otter* och *Barbara Schaezy*, samt enka efter Tygmästaren vid Amiralitetet *Joh. Frz. von Heinen* och död d. 4 Juni 1747.

(Källor: v. Stjernmans Matrikel. — Gyllengranat, Sveriges Sjökrigshistoria, Del. I, s. 311.)

2. HEDERSTJERNA, ERLAND D. Y.

sonson af N:o 1, son af Landshöfd. och Gen.-Majoren *Salomon H. och Johanna von Otter*, föddes den 30 Maj 1770. Volontär vid konungens värfvade regemente 1773 och Fänrik d. 28 Aug. 1778. Löjtnant vid Södermanlands reg:te d. 7 Juli 1789 och Kapten i armén s. å. Kapten och Regem.-Quarttermästare vid Kronobergs reg:te d. 20 Dec. 1795. Major i armén och Öfveradjutant d. 5 April 1798. R. S. O. d. 16 Nov. 1799. Major i regementet 1803 och Förste Major d. 16 Febr. 1808. Öfverstelöjtnant i armén d. 25 Febr. 1809 och Öfverste d. 1 Maj 1810. Öfverstelöjtnant i regementet d. 15 Maj s. å. Ge-

neralmajor d. 19 Jan. 1814. Kommendör af S. O. d. 20 Juni 1815. Chef för Kronobergs reg:te d. 15 Okt. 1816. Arbetande Hedersledamot af K. Krigs-Vetenskaps-Akademien d. 26 April 1817. Kommendör af S. O. m. Stora Korset d. 28 April 1819. Vice Landshöfding i Christianstads Län från d. 1 Aug. till d. 30 Nov. s. å. Chef för nionde Infanteribrigaden d. 9 Nov. 1824 och för sjette d. 11 Maj 1826. General-Löjtnant d. 19 Juni 1830. Tillförordnad President i Krigskollegium d. 5 Maj 1832, hvarifrån han på begäran erhöll afsked d. 17 Nov. s. å. Generalbefälhafvare för andra Militärdistriktet d. 7 Dec. 1833. Ridd. och Kommendör af Kongl. Maj:ts Orden d. 6 Febr. 1843. Erhöll på begäran afsked 1847. Han deltog i riksdagarna 1818, 23, 28, 34 och 40. Död d. 16 Sept. 1856 på Osaby i Småland.

General-Löjtnant *Hederstjerna* deltog i Finska kriget 1788—1790 såsom Stabsadjutant dels hos Generalen, Friherre *von Siegroth*, dels hos Generalen, Frih. *Phil. von Platen*, samt med Kronobergs reg:te i fälttågen åren 1808 och 1809, äfvensom 1813 och 1814. Allestädes visade han mod, kalblodighet och rådtighet. Isynnerhet utmärkte han sig i slaget vid Helsing 1808 och vid belägringen af Glückstadt i Holstein 1814. Han delade alla fältlivets mödor och anmäranden med sitt regemente, som led mycket, isynnerhet under vintern 1808—1809 på Åland och vid återtåget derifrån öfver Ålands haf på isen, samt vid sistnämnda belägring, efter hvars slut han en kort tid var Kommendant i den eröfrade fästningen. Han älskades också af soldaterna som en fader, såsom enskild man var han lika aktuingsvärd: anspråkslös, redlig och godfrkntlig, en god familjfader, pålitlig vän, rättvis och skoningsam emot underhafvande. Hans välgörenhet var både vidsträckt och kärleksfull. Af sin omgifning var han också älskad, nästan till öfverdrift. Begåfvad med en hög växt och stark kroppsbeskaffenhet, åtnöt han en varaktig helsa, var knappt en enda gång febersjuk, och först på sista åren började krafterna att aftaga. Ännu samma dag, som han insjuknade, eller två dagar före döden, såg man honom i kyrkan. — Under sina sista år utarbetade han en självbiografi, som 1857 trycktes i Wexiö under titel: *Anteckningar under lugnet efter en lång och omskiftande tjänst- och lefnadsbana, af E. H.* Hon utgör en trogen spegel af en ädel karaktär och meddelar många intressanta detaljer från de fälttåg, hvori han deltagit, serdeles 1808—9 och 1813—14.

Gift med *Maria Sophia Wrangel von Brehmer*, dotter af Öfverstelöjtnanten, R. S. O. Frih. *Joh. Wilh. Wr. v. Br.* och

Barbara Witterup-Beckfriis, samt enka efter Öfverstelöjtnanten, Frih. *Joachim Stjernblad*. Hon afled på Osaby d. 20 Junii 1841 i sitt 70:de år.

Skrifter: Åminnelse tal öfver Presid. Bror Cederström; tryckt ibland Tal, hållne i K. Krigs-Vetenskaps-Akademien åren 1817 och 1818. — Anteckningar etc. (se ofvan), Wexiö 1857. — En "*journal under kriget 1788—90*" gafs till K. Kr. V. Ak., men är förkommen. Torde måhända medföljt Akad:s Sekreterare Th. Byströms tillhörigheter, då denne till kreditorer måste afträda sitt bo. Så förmodade åtminstone författaren sjelf. — General H. bidrog väsentligt till den Historik öfver Smålandska Regementerna, som meddelats i ett "Bihang till Ny SmåL. Beskr. af P. Wieselgren."

(Källor: Lästboms Höfdingamlane. — Svenska Tidsningen 1856 den 25 September. — Ofvannämnde "Anteckningar". — Montgomery, Historia öfver kriget emellan Sverige och Ryssland åren 1808 och 1809, Del. II, s. 64, 275. — Meddelanden till P. Wieselgren ifr. Lagmannen Friherre C. v. Otter.) J. G. C.

HEDLINGER, JOHAN CARL.

(Se bokstafveus slut.)

HEDVIG ELEONORA, DROTTNING.

Två gånger var Hedvig Eleonora regerande Drottning, vanligen kallad Riks-Enkedrottning, dock endast såsom egande främsta stolen i förmyndareregeringen. Vi vilja blott bemärka henne ntom Rådskammaren; der tillhör hon vår historia.

Dotter af Fredrik III, Hertig af Holstein-Gottorp, och hans gemål Maria Elisabeth, Churfursten af Sachsen Johan Georg:s dotter, hade hon ej brist på anor; Peringskiöld härleder henne i sitt "XIV:e ättartal" från Vegedet, Konung i Öster Saxland, i hvilket ättartal Johan Georgs var den 48:de leden och hans dotterdotter således den 51:sta.

Hedvig Eleonora föddes den 23 Oct. 1636 på Gottorps slott. Sedan Carl Gustafs förhoppning att få regera både Christina och Sverige, blott till hälften fullbordats, så att han vann riket, men — undgick Drottningen, som var för väl vand att vara den första i riket, för att här trifvas såsom den andra, sändes den raske Paul Würtz och "den öfvermåttan älskade" Lorens v. d. Linde till Gottorp med 3 bref till fadren, 3 bref till modren och 1 till hvardera af de 3 prinsessorna, — enligt Anekdota Benzellana — "att thet skulle han ge fram som han tyckte". Han valde Hedv. Eleonora, som redan var förlofvad med en Mecklenburgisk furste.

Denne fick nu taga den andra systren. Biläget, som skulle firas i Kalmar, hölls i Stockholm den 24 Oct. 1654, sedan i Kalmar en smittosam sjukdom utbrutit. Hon kröntes den 26 Oct. — Till lifgeding fick hon Gripsholms, Eskilstuna och Strömsholms län, i hvilka orter trohetsed till henne aflades. Såsom Carl X:s maka eröfrade hon så hans hjerta, att han blef henne trogen. Hon följde honom, sedan sonen Carl blifvit några månader gammal, trofast i polska kriget; var äfven på besvärliga resor från Danmark till Göteborg honom följaktig och sågs leda honom döende till den stol, der han satt, då han hörde sitt sista skriftermål. Hon lade hans slocknade ögon samman och var mån att skaffa Dahlberg anslag för kopparstick och Pufendorf för berättelsen om den bortgångne makens hjeltevärk. Franzén yttrar i sitt tal om Sveriges Drottningar: "H. E. lyser hvarken såsom regentinna eller mor; dock torde hon mer af efterlåtenhet och moderlig svaghet, än af kallsinnighet eller politisk uträkning ha vårds-lösat sin sons oppfostran"). Man glömmar den del, hon haft i en tadlad förmyndareregering för att med nöje betrakta de minnesvårdar af hennes frikostiga smak som pryda några af de skönaste ställen i Norden. Strömsholms och Drottningholms slott äro hennes lysande verk och äfven Gripsholm och Ulriksdal har hennes hand förskönat." Nicodemus Tessin lifvade hennes håg att använda den stora lifgedingens ansehlige inkomster till landets prydnad. På Drottningholm möta ännu hennes gemåls segerrika fältslag genom konstens magt våra blickar.

En hennes regeringshandling må här allenast bemärkas, visande att hon på sin höga plats förfäktat sitt köns rätt. Då Emporagrins i en kateches**) vid 10 budets förklaring försäkrat att hustrun var mannens yppersta behag, kräde och genomdref hon ett förbud mot boken.

För öfrigt må vi blott anföra om henne såsom Regentinna under sonens minderårighet hvad som läses i det frikännelsebref, sonen för henne utfärdade, att hon hade icke såsom de andre riksförmyndarne blifvit från ungdomen i regementssysslor uppfödd. Hon blef Drottning i sitt 19:de och medlem i en förmyndarestyrelse i sitt 24:de år, då de öfrige

*) Det egna förhållandet må anmärkas, att hon påyrkade med framgång sin makes oäkta son Gustaf Carlssons "lärda upptuktelse". Säkertligen ansåg hon dock en kung böra skonas från besvärligt hufvudbry.

**) Katechesens enfaldiga förklaring efter Bokstafven med underfogade böner. Skrifven af Eric Gabriellson Emporagrio. Strengnäs 1668.

ditt inträdde, efter förberedande studier i statsvetenskaper, uti sin ålders fulla mognad.

Här må nämnas, att Joh. Fr. v. Friesendorff, som var Svensk Minister i London och Ph. Meadowe, Engelsk Gesandt i Danmark, uppgjorde samma år K. Carl X dött ett giftermålsförslag mellan enkedrottning H. E. och K. Carl II i England. Fr. förklarade att H. E. var icke allenast den skönaste qvinna, utan att hon utan tvifvel var den visaste m. m. Detta äktenskap skulle förena England och Sverige till begge rikenas otroliga förkofran. I depecher till Riks-Canzieren berömdes Carl II, såsom egande Elisabetbs öfnesse, Henrik VII:s admirabla condnité i supprimerande af alla malignantiska factioner etc. etc. (De la Gard. Arch. XII. p. 127 följ.). Carl II gjorde 1661 ett annat val; förklarade enligt Burnet, "att han ej ville hafva en protestantisk prinsessa, och ville ej göra "grand cas" af Tyskland eller konungariket i Norden". Var detta räfvens klander af rönnbären, som hängde för högt?

Under det farmodren deltog i Carl XII:s förmyndareregering, synes den konstälskande Riks-Enkedrottningen bunnit tänka på de sköna konsterna, Musik och Teater *), som hvarken af hennes son eller sonson synnerligen omhuldades. År 1699 fick det kungliga kapellet en slags instruktions, aftryckt i De la Gard. Arch. XIII. pag. 113 f. Åtminstone var Hedvig Eleonora den, som uppmanade en Hofspredikant att i en predikan försvara sabbatsnöjena, hvarom se häröfvau i Bisk. Z. Esbergs biografi. Till dessa tillåtliga nöjen räknade Hennes Majestät spelbordet. Emellertid hade svenskarne tillfälle att i sitt hofs salar studera mångfaldiga karaktärsutvecklingar, äfven på det religiösa området. Der svärdottren Ulrika Eleonora var ett skärt uttryck af den innerligaste kristliga fromhet, nästan till den värmegrad, som af de kyligare sinnena då fruktades såsom ett ondt med sitt vedernamnpletism, och ena sondottren Ulrika Eleonora allimer blef ett uttryck af den statskyrkliga convenancen, som af civilisation undvek det som med större skäl kunnat stöta, åtminstone det som kunnat förarga de frommas känsla af det passande, der såg man "Carlarnes maka, moder och farmoder", representera verldsligställigheten, fri från allt "pryderi". I detta hauseende var hon så rask, att hon stundom kunde räknas till de fanatiska på antipletismens sida. Ty äfven der finnas fana-

*) Redan 1706 indrogs dock löneanslaget till den fransyska skådespelaretruppen, som då måste afresa.

tiska förföljare af allt, som förekommer dem såsom plunk. Fryxell upprepar att Carl XII klagat, det H. E. med sin elakhet dödat hans mor. Det må dock såsom sidostycke framhållas att hon ej tålte gröfre utbrott af lättssinne. Då den unge Carl XII återkom från en af de bekanta utsväfningsarne och förolämpade henne, i anledning af en allvarsam förmaning, verkade ångern deröfver, såsom man vet, hos den viljestarke ynglingen det beslutet att han derefter blott drack vatten.

Fryxell anmärker (Berätt. XXVII p. 45): "Några hafva sagt, att H. E. af egennyttia deltagit i plundringen af Nils Bjelkes egodelar. Det torde vara ett misstag. Hon har visserligen deraf bekommit 110,000 d. s., men som det tyckes i betalning för gifna lån och icke som andel i bytet." Detta framgår ock ur handlingens ordalydelse: "Nu har Hennes Maj:t bekommit efter K. Maj:ts bref för ofvanberörde år (1705—09) ntom staten i afdrag på förra årens hafvande fordringar, nemligen af Bjelkeska egendomen . . . 110,000". Fryxell anför då ett Enkedrottningen mera graverande drag. Då F. Wrede i statsbristens bittraste stunder fått ett lån af Enkedrottningen, för statens räknung, men under den fortfarande, ja jemt tilltagande statsbristen ej kunde lånet af Statsmedel på bestämd tid återgälda, utverkade Farmodren af Carl XII rätt att låta af Finansministerns enskilda medel utmåta fordringen, om den ej inom 24 timmar gäldades. Detta var omöjligt. Utmätningen skedde. Kungen gillade sedan Wredes förklarung; men ännu 1728 synas ej Wredes arfvingar hafva återfått tvångslånet.

Jemte dessa skuggiga taflor böra vi ställa ljusare. H. E. hade så införlifvat sin känsla med sitt nya hemland, att hon kunde, efter fredslutet med konung August, blifva så glad, att hon af sinnesrörelse blef illamående. Hon kunde då icke förplåga alla stadens fattighjon och utdela rika skänker. Hon grei af ångslan vid underrättelsen att sonsonen, mot Generals råd, gått mot Narva. Hon tog uppskofvet på sitt ansvar då Paikulls dödsdom skulle utföras, och bad för honom, ehuru förgäves. Hon skref på sjuksängen en förbön för N. Bjelke, som förskönades till lifvet, men ej mer. Hon förklarade sig villig att äta på tenu, då hon lånat staten sitt silfver (sondöttrarne ville gerna *gifva* sitt), andra dyllika vackra drag att förblå.

Hon dog den 17 Nov. 1715 i Stockholm i sitt 80 år och begravs i största stillhet d. 17 Jan. 1717 i Riddarholms kyrkan. Både vid begravningen och bisätningen brast oenig-

het nt mellan partierna, — såsom ett uttryck af den djupa sorgen.

(Källor: angifna i texten.)

HEDVIG SÖFIA, HERTIGINNA AF HOLSTEIN-GOTTORP.

Sveriges arfprinsessa, Hedvig Sofia, var Carl XI:s och Ulrica Eleonoras äldsta barn, född den 20 Juli 1681. Hon fostrades i sina föräldrars hof, tills hon den 12 Juni 1698 förmäldes på Carlberg med Fredrik IV, Hertig af Holstein-Gottorp, som, kort efter det han med sin gemål begifvit sig till sitt hertigdöme, med henne flydde till Stockholm undan de i Hertigdömet inbrytande danskarne. I Sveriges hofvudstad qvarlefnade han sin gemål och följde sin svåger i fält, tills han stupade vid Klissow den 19 Juli 1702.

Enkehertiginnan tillhörde derefter fortfarande vårt hof under sin återstående korta lifstid; hon dog den 11 Dec. 1708. Hon nedsattes "i största stillhet", på samma gång som hennes farmoder, den 17 Jannari 1717, i Riddarholms kyrkan.

Hedvig Sofia, länge ansedd såsom medelpunkten iuom ett snccessionsparti, har i Sverige efterlemnadt ett minne af historisk betydelse; hon berömmes för "förstånd, beslutsamhet och mod".

Hennes farmoder, som var "Holsteinska" i högsta mått, hade skaffat henne till gemål den lättsinnige Holsteinnaren Fredrik, son af Enkedrottningens broder, Hertig Christian Albert och Drottning Ulrika Eleonoras syster Fredrika Amalia, regerande hertig från sin faders död 1694. Han var således både prinsessans faders och sjelfva prinsessans kusin. Redan 1687 såg den 6-åriga prinsessan den 16-åriga hertigen, då för hans skull ett dansnöje anställdes i Carl XI:s hof, der något sådant, enligt Fryxell, då icke på 5 år förekommit. Annars, skrifver nämnde händelsekunnare, stannade kungen i arbetsrummet, drottningen i sijnkruummet, enkedrottningen vid spelbordet. Ännu i sitt 15:de år visste prinsessan H. S. ej af andra hofnöjen än jagt, isnske, kappkörning, exerciser o. s. v. Derjemte deltog hon morgon och afton i fadrens böner, hvilka han förrättade med böjda knän, då hvarje morgon ett bibelkapitel lästes. Ingen gudstjenst i hofkapellet försnmrades, då sjukdom ej hindrade. Var knngen sjuk, hölls gudstjenst i hans rum. Ej först efter modrens död 1693 började prinsessan sinna hemmet glädjelöst, utan

kunde dertill finna skäl äfven förnt. Vi hänvisa till Fryxells berättelser XIX pag. 69 f. harnledes prisas Carl var utklädd för att personifiera vintern och prinsessan H. S. för att föreställa sommaren. Man finner af den vrede, som deröfver ntbröt strax efter en aftonbön, att Carl XI ej var af den evangeliska utan lagiska riktningen bland de fromme.

Bekymmer af svårare art vållades dock hertig Fredriks fästmo och gemål. Hertigens vilda seder började smitta den unge konungen. De gamle Rådsherrarne trodde att hertigen ville föra sin sväger i lifs fara, för att vinna tronföljden och det enda motskäl, som deremot kan nppställas, är hertigens ytterliga lättsinnighet, som ej tillåter att spåra någon egentlig tanke bakom tanklösheterna.

I Ang. 1698 skildes hertiginnan i Malmö från sin bror, som ledsagat henne dit. Konungen lade nn bort det vilda raset, men hertigen blef lika oefferrättlig som förnt. Våren 1699 flydde de begge makarne åter till Sverige, när Danmark anfallit Holstein med krig. Nn blefvo hofnöjena mer hofartade, än förra året, männe genom hertiginnans inflytande på make och broder? Brodern älskade system Hedvig Sofia högre än någon annan menniska på jorden. Han gaf henne en af kronans bästa diamanter, som af drottning Christina pantsatts och nyss igenlösts för 10,000 Rdr; guld-kärl, värderade till 10,000 Rdr, en jakt, hvars byggnad kostat 10,000 Rdr, den dyrbaraste ringen i Sverige, värd 18,000 ecus, m. m. i samma slösande stil. Hvad Carl XI långsamt samlat genom reduktionen, löstes nu snabbt nr sin fångenskap.

Snart nppstod krig för Holsteins skull och kriget förde Carl in på ett stridsfält, hvarifrån han aldrig återvände. Den 13 April 1700 skildes Carl från sin farmor och sina systrar och återsåg aldrig mer den älskade Hedvig Sofia. Då hertigen stupat vid Klissow, knude ej skäl mera nppkomma för enkan att lemna sin födelsestad. Hon blef visserligen förklarad förmyndare, jemte svågern Christian August som administrator, för sin son Carl Fredrik, född i Stockholm den 19 Febr. 1700. Carl Fredrik stannade likväl i Sverige till 1719 och modern till sin död. Görtz styrde Holstein, tills han grep sig an med Sverige. Hertiginnan kallade dock till sig Holsteinska ministrar, som i Stockholm flugo af henne sin frikännelse, om de varit anklagade. Hedvig Sofias önskan att möta k. Carl i Pomern 1704 afböjdes af konungen. Förgäfvess bad hon konungen sinta fred och återvända. Till farmodren längade han visst icke och kungligt slott fanns der ännu ej, efter slottsbranden i Stockholm. Sedan knngen 1708

börjat än mer än förut blanda sig som en simpel ryttare i folkslagtandet och man beräknade postdagligen få underrättelse att det gått honom såsom Gustaf II Adolf vid Lützen, bildade sig ett parti här hemma, som ville vara mågtligt att vid konungens bortgång lemna riksstyrelsen åt Hedvig Sofia, då ett annat parti sågs samla sina krafter för att uteslänga Holsteinska huset till förmån för yngre system. Fallit främmande lär H. S. ej varit för stämplingarne redan nuder sin makes lifstid; hertigen skall ha skrivit till henne, att i händelse af konungens död skulle hon genast släppa N. Bjeke ur fängelset och sätta honom, som af hertigen redan blifvit vidtalad, i spetsen för Holsteinska partiet, hvilket ville vinna högadeln på sin sida. Men hertigen föll förrän knngen. Omkring 1704 ansågs H. S., om tronledighet uppstått, ha varit säker att inom 24 timmar hafva blifvit utropad till regerande drottning, efter den regeringsform som gällde före 1680.

Den som ledde trådarne i denna lila hette Fritze, hade varit greffe Abr. Brabes ungdomslärare och var nu Hedvig Sofias förnämste rådgifvare jemte en Julliana Schierberg, som var för henne lika kär, som fröken Bahr hade varit för Hedvig Eleonora. Att Julliana derunder samlade pengar torde man kunna sluta deraf, att från denna annars okända person inlöt vid sammanskott till statskassan 1711 ej mindre än 4000 dal. s. m., då Hertiginnans årsanslag blott varit 5000. — Högadlen sökte den ringa mannen Fritze med de ödmjukaste åthäfvor. Hertiginnan, öfverlägsen sin yngre syster i alla hänseenden, började söka folkets ynnest, lindra bekymmer, som till henne frambrös och visa sig ega fallit medvetande af sitt partis tankar. Hon t. o. m. dristade klandra Carls krigslust och oförsonlighet och beklagade reductionens hårdhet. Hennes parti-programm skulle i vår tids stil hetat: *fred och det för (aristokrattiska) friheten gynnsamma äldre regeringssättet*. Prinsessan och hennes parti hade ett program, som väl borde uttalas: *fortgång på Carl XI:s reformatoriska bana till beredande af folkets frihet genom en stark konungamagt*.

Allt hertiginnans bekymmer i successionsfrågan slöt med hennes död i Stockholm den 11 Dec. 1708. Det kom således ej att visa sig, om hon knöat, vid ett uppror eller en tronförändringsfråga, "uppträda såsom anförare". Hennes sons parti blef vida svagare, än hennes varit. Den Ryska kejsartronen blef den Holsteinsk-Gottorpska dynastiens lysande ersättning. Genom Hedvig Sofia härstammar nu den femte kejsaren öfver alla Ryssar från Carl X och Carl XI, men

ättlingarne ha visat, att det holsteinska blodet hos dem är öfvervägande.

Carl XII lär ej trott sin äldsta syster om att så kallblodigt tänka sig honom såsom död, att hon kunde bekymra sig med hvad derefter ske skulle. Hennes död slog honom djupare än nederlaget vid Pultava, som inträffat några dagar förr än han erhöill nderrättelsen om systemns död. Man såg knng Carl gråta, man hörde från hans läppar: "En armé kan ersättas, hon är oersättlig."

HEIDENSTAM, GERHARD JOHAN BALTHASAR och CARL PETER von.

1. HEIDENSTAM, GERHARD JOHAN BALTHASAR.

Den i förra serien upptagne Archiatern Peter v. H., som hade en son Ernst Joach. Magnns v. H., hvilken också blef Archiater, tillika Præses i Coll. Med., R. N. O., f. 1745, död 1803, egde en bror Gerh. Joh. Balth. v. H. född i Archiat. P. v. H—ms första äktenskap med Christ. Magd. Joh. Weber, d. 13 Jani 1747 i Kiel. Han blef E. o. Kanslist i Utrikes Expeditionen, Kammarjunkare, Andre Sekret. i Presidentskontoret; derpå Legations-Sekret. i Constantinopel. Redan i Ang. 1778 erkände vår lärde Björnståhl, att K. Sekr. v. H. skref turkiska vackrare än någon Orientalist i Earopa, undantagandes Le Grand i Paris. Bj. och v. H. hade samme lärare i nämnde språk Ismaël Effendi, en poet, som ock undervisade uti Arabiskan och Persiskan. v. H. var Sv. Minister i Constantinopel 1782—91, hvarefter han nedsatte stg i Smyrna. Kom till Stockholm 1802 och dog der d. 22 Maj 1803. Gift 1783 i Smyrna med Grefvin. Cath. Anna Grandon de Hochepled, dotter af Ungerske Grefven J. D. Grandon de H., som var Holländsk konsul i Smyrna. I Björnståhls resa 3, p. 138 är ett bref införd af nämnde Grefve, då Muradgen var förste svenske Drogman i Smyrna (se D'Ohson i B. Lex.). Barn: *Gustaf Daniel*, f. 1784 i Constantinopel, död 1850 såsom Fäktmästare och Gymnastiklärare vid Upsala Akademi i nämnde stad. *Carl Peter*, se n. 2. *Edta Maria*, f. 1790 i Pera, gift med Gen. Kons. i Smyrna J. J. von Lennep. *Cora Fredrika*, f. 1794 i Smyrna och bosatt der.

2. HEIDENSTAM, CARL PETER von.

Son af n. 1. Föddes i Smyrna d. 11 Nov. 1792; blef först kapten i fransk tjenst, tjente en tid under Murat i Italien, blef sedan Öfverste i Persisk tjenst, derpå Kapten i Sv. Arméens generalstab 1818, efter en tid Attaché vid beskickningen i Constantinopel; Kapten vid Hallands Infanteribataljon 1822, Major i arméen 1828, Sv. generalkonsul i Grekland 1831, Ridd. af Sardinska S. Maurits och S. Laurentii orden; R. S. O. Öfverstelöjtn. i arméen 1836; Chargé d'Affaires i Grekland; Sv. o. Norsk Generalkonsul för de Joniska öarnes republik 1838; Kammarherre, Storkommandör af Grek. Fräls. Orden; R. af Persiska Mirza O. m. m. Gift i Athen 1840 m. Miss Ellza Skene, dotter af Jac. Skene af Rubislan och Jane Forbes, hvilkens fader var Sir William Forbes, Baron af Pittslgo. Sönerna Oscar Gustaf, Fredrik Carl, Engène Albrecht och Rudolph Wasiliei äro födda i Athén.

HEIJKENSKÖLD, DETTLÖF,

var son af Brukspatronen på Gammelbo Bruk i Westmanland *Dettlof Heijke* och *Margareta Tilas*, samt född den 4 Juli 1707. Sedan han under enskild handledning och vid Upsala Universitet inhemtat nödiga studier och blivstat åtskilliga Bergsting, samt hos Bergsrådet *Brandt* öfvat sig i proberkonsten och de kemiska laborationerna, antogs han d. 19 Juni 1728 till Auskultant i K. Bergskollegium. Företog 1730 en resa till Tyskland, Frankrike, Italien, Nederländerna och England, då han besökte de förnämsta bergverken och under åtskillige berömda kemisters ledning förkofrade sina knusker, isynnerhet i Mineralogi och Kemi. Efter fyra års bortovaro, användes han af K. Bergskollegium i åtskilliga förrättningar inom riket och afreste på detta kollegiets anmodan år 1736 till Norge, för att taga kännedom om bergshandteringen derstädes. Utnämndes d. 15 Mars 1737 till Bergmästare i Nya Kopparbergs bergmästaredöme, och under en tid af 22 år, som han innehade denna tjenstebefattning, verkade han mycket godt och nyttigt både för riket och orten, samt tillvann sig derigenom högaktning och förtroende. Han förbättrade grufdriften, ökade Nya Kopparbergets tillverkningar med några tusen skeppund, uppmuntrade bergsmännen till

åkerbrnkets utvidgning genom nya odlingar, inrättade vid Kopparberget spannmåismagasin och förskaffade derå Konungens stadfästelse, samt understödde bergslagens invånare icke allenast med råd och undervisning i deras handtering, utan förskaffade äfven genom sin kredit och sitt anseende de mindre förmögne utvägar till förlag och tillsåg, att dessa användes till fördel så väl för låntagarne, som förlagsgifvarne.

Under tiden valdes Bergmästar *Heijke* år 1742 till Ledamot af K. V. Akad.; erhöil d. 5 Febr. 1748 Assessors n. h. o. v.; nämudes d. 16 Jan. 1751 till extraordinarie Assessor i K. Bergskollegium med säte och stämma deruti så ofta han, utan hinder för göromålen såsom Bergmästare, hade tillfälle att vistas i hufvudstaden, och benådades d. 1 April 1757 med Bergsråds n. h. o. v.

Sedan *Heijke* år 1758 blifvit förordnad till tjenstgörande Bergsråd, lemnade han sitt bergmästaredöme och flyttade till Stockholm. Adlades d. 10 Mars 1761 med namnet *Heijken-sköld* och introducerades 1773 på Riddarhuset under N:o 1983. Var ledamot af flera kommissioner att inom bergslagerna efterse grufvorna och deras drift samt bergshushållningen i allmänhet; deltog såsom Brnksocietetens deputerade i första grundläggningen af Jernkontoret, och begagnades i flera andra förrättningar, ibland annat i Skogskommissionen, inom hvilken han började ett utkast till en ny Skogsordning, som dock en tilltagande sjunklighet hindrade honom att fullända.

Genom arf och giftermål hade Bergsrådet *Heijken-sköld* blifvit försatt i en lycklig ekonomisk ställning, och sin förmögenhet använde han med klokhed och drift till sina betydliga bruksegendomars förbättring. Sålunda emottog han t. ex. Hällefors Brnk nästan i lägervall, men genom nyanlaggda jernverk och mannfakturiinrättningar uppbringade han dess rörelse så mycket, att mera än tusen personer dervid sluttigen hade arbete och underhåll.

Han hade varit Präses i K. V. A. åren 1758 under sista kvartalet och 1768 under det andra. Afled hastigt af slag i Stockholm d. 26 Mars 1775.

Hans sondotter, *Magdalena Charlotta Heijken-sköld*, vann en viss namnkunnighet. Hon tillbragte sin tid mest på resor och dog ogift vid 53 års ålder 1834, i Syrien, under resa från Jerusalem. 1816 hade hon stiftat en fruntimmersförening vid Hällefors; alla denna förenings medlemmar voro pligtiga att bära en af henne anordnad "nationaidräkt", som de sjelfva skulle förfärdiga, med undantag endast af ett sliffver-spänne. Hon visade sig mot resande landsmän ofta hjälpsam.

Nicander var en af dem, som njutit hennes hjelp och värderade djupt det ädla, fastän egendomliga i hennes karaktär.

Gift 1743 med *Catharina Elisabeth Hising*, dotter af Grosshandlaren i Stockholm, Bråkspatron *Michael H.* och *Margareta Frodbom*, samt död 1775, tre veckor efter sin man.

Skrifter: Tal om Bergverksrörelsen i gemen; vid präsidii nedläggande i K. V. A. 1758. Stockholm 1759, 8:o. — Tal om Bergshandterings olika öden och omväxlingar i vårt kära fädernesland; vid samma tillfälle 1768, Stockh 1768, 8:o. — Dessutom 3 Rön i K. V. Akad:s Handlingar.

(Källor: Åminnelsestal öfver Bergsrådet D. Heijkenstöld, hållet i K. V. A. d. 17 Jan. 1776 af Gust. Ad. Levanmark. — Rehbländers Matrikel 1781. — Rosenhane, K. V. Akad:s Historia.) J. G. C.

HELENA, HELGON.

Helena, dotter af Hertig Guttorm, föddes i Westergötland. Västovins liknar henne vid en väluktande violblomma, som uppskjuter efter otrons vinterkyla, och en morgonstjerna, som upprinner efter nattens mörker. Hon strålade af fromma föredömen och glänste af märkliga tecken. Tidigt gift och snart enka ville hon sedan ej välja en annan brudgom, än den himmelske. Hon herbergerade gerna och allen af hennes får gaf kläder åt många fattiga. Snart begaf hon sig sjelf på en pilgrimsfärd, som först skulle sluta vid Jerusalem. Omkring 1160 upphann hon de ställen, dit de fromma Svenskarne så ofta längtade att framtränga. Återkommen lät hon betydligt utvidga Sköfde kyrka. Hon hade förnysagt sin dödsdag.

En stor sorg vållade hennes pilgrimsfärd. En hennes måg, som var en mächtig man, var elak mot sin maka, fru Helenas dotter. Den plågade makans tjänare förtörnades så på den hårde herren, att han slog honom ihjel. Nu utspridda onda tungor, att den fromma fru Helena manat sin dotter och tjänaren till detta brott. Hon visade äfven dessa förtalare kärlek och förlät dem deras grundlösa misstankar. Men det afväpnade ej den ihjelslagnes fränder, som med släghämndens rätt förföljde fru Helena. Hon flydde då undan deras grymma hat, i hopp att tiden skulle stilla deras vrede, som redan dödat den brottslige tjänaren, och begaf sig till den heliga grafven. Hon återkom till fäderneslandet, men märkte snart, att släghämnarne ej lögats. De dödade henne på ett grymt sätt, sedan de försåtligt öfversänt henne under en hennes färd till Göthems kyrka. Hennes tjänare buro nu hennes sargade kropp under strida tårar till hennes hem. Och den ena handen befunns stympad på en finger. Denna upptäcktes sedan i en törnhäck genom en glans som strålade

från densamma. En blind, som önskade kunna se det undret, fick synen åter och såg det. Sådant verkade, att Sveriges förste Erkebiskop Stefan och K. Carl Sverkerson förordade den fromma fru till helgonäran hos Påven Alexander III. Från 1164 har den sista Jull varit S:t Helenas dag. Biskop Brynolf i Skara skref hennes *vita et miracula*, hvilka Vaslovius ej hade lyckats att få se*). Men han hade hemtat sin här ofvan i korthet meddelade lefnadsleekning af S:t Helena i *Breviarium Scarense* p. 275, i *Johannes Magnus Hist. Goth.*, i *Molent och Censli Martyrologier*, i *Thomas Bozli de signis eccl. Del*, och i *Cæsar Baronii Tom. XII. Warmholtz i IV D. af Bibliotheca S. G. meddelar ännu flera källor p. 67—69.*

HELLBERG, JOHAN CARL.

Johan Carl Hellberg föddes i Göteborg d. 16 Nov. 1815, son af Teol. Dr Johan Hellberg, Lektor i Grekiskan vid Göteborgs Gymnasium, och hans maka i andra gifftet, Larra Almqvist. Genomgick Göteborgs Gymnasium, blef Student i Uppsala 1835 och efter aflagda examina för inträde i Kansliet och Kameralverken år 1839 inskrifven som c. o. Kanslist i Generalfullstyrelsen, Eccles.-Expeditionen m. fl. embetsverk, tjänstgjorde i Presteståndets kansli vid 1840—41 årens riksdag och utn. 1843 till Kanslist i Hofexpeditionen. Protokollsekreterare i samma expedition 1853. Postkommisarie i Hamburg 1856, Postdirektör derstädes 1857, R. W. O. 1859.

Under 17 års tid tillhörde H. hufvudstads periodiska press. Vid mycket unga år hade han insänt hvarjehanda äfven till liberala blad, men öfvergaf snart och för alltid dessa tendenser. Inträdde i Redaktionen af "*Svenska Biet*" vid dess allröfsta uppsättning 1839, och qvarblef der såsom ansvarig utgivare och sluttligen ensam redaktör och förläggare intill sista man, äfven när 1844, efter Carl Johans död, samtliga patroner och redaktörer för öfrigt öfvergävo det "och flydde". Uppsatte genast 1845 tidningen "*Morgonen*", med stark opposition emot konung Oscar, på en tid, då sådant alldeles icke var populärt; hvilket emellertid icke hindrade honom att längre fram af samme konung omfattas med stort förtroende. Ingick 1845 (Dec.) uti red. af "*Post- och Inrikes Tidningar*" samt öfvertog 1847, på uppdrag af ministären Posse, helt och hållet detta blad, sedan Cancellirådet Wallmark i anledning af munnåls-striden**) (1 Dec. 1846) derifrån afgått. Som den inre

*) Lär blott vara den sång, hvaraf en del finnes i gamla missaler, men som ej är aftryckt i *Scr. Rer. Svec. M. Æ.*

**) Se B. L. 19, p. 422—26 (art. Wallmark) samt Sv. B. L. 5, p. 92 (art. Hazelius) och längre fram (art. Hjerta).

politiken dåmera icke skulle af dess redaktion beröras, sysselsatte sig bladet så mycket omsorgsfullare med den yttre, och H:s sätt att hålla stånd emot revolutionsidéerna 1848, när nästan alla andra af dem hän- och bortrycktes, hejdade, enligt konungens uttryckliga förklaringar till H., den äfven inom Sverige så godt som färdiga kullstörtningen. Uppdraget fortfor till 1856, då H. erhöi en helt annan verksamhet, och från den tiden har han hvarken i in- eller utländska tidningar anonymt uppträdt med någon politisk artikel eller notis. De utmärkande dragen hos H. såsom publicist voro: obenägenhet för Aftonbladstonen i allmänhet, oförskräckthet inför dagens vexlande opinioner, skarp polemisk penna utan afseende på person, ogillande af svenska tryckfrihetsförordningens ansvarighetsmethod och af hela det på den tiden så mycket gängse "ansvaringssystemet", hvarföre ock H., sannolikt ensam bland den tidens mera bekanta tidsningsutgivare, kan säga att han aldrig tillhörde någon tidning, der han icke sjelf var ansvarig utgivare. H:s åsigt var, att samhället måste verksamt bestraffa lönmordet, antingen det föröfvas med penna eller knif, samt att det icke är skrivandet, utan tryckningen och spridandet, som verkställer brottet och som således kan och bör ansvarig-göras.

I ännu brydsammare ställning, än tidsningsredaktörens, råkade H. som Postdirektör i Hamburg. Mångårig ligkiltighet hade bringat Svenskarnes postexpedition derstädes på fall, och mångåriga sträfvanden å Danmarks sida, som ville återfå Norska brevexlingen med Utlandet, likasom före 1814, och som ville svälja det svenska kontoret, för att äfven få hand om den svenska brevexlingen på utrikes orler och sedan kunna diktera lagar för densamma, hade så krigsskarit och reducerat den svenska postbefogenheten i Hamburg, att deraf nästan blott en skugga återstod. De danska sträfvandena hade så till vida understöd inom svenska postverket, som man der icke ogera skulle sett sig befriad från omsorgerna för ett kontor på utländsk ort, med dess egendomligheter, betingade af de utländska framslegen inom postverlden, men obekväma vid inpassandet i den sekelgamla, tunga svenska rustningen. Redan i konventionen med Danmark 1852 hade Sverige tillerkänt Danmark rättighet att bryta, undersöka och omstämpla alla Danmark transiterande svenska poster. Stockholmsköpmännen, som vid flera tillfällen blifvit illa be-tjenta med breffen från utrikes orter och, i sin ovetenhet om rätta förhållandet, tillskrefvo detta det svenska kontorets dåliga skötsel, hade nyss petitionerat hos konungen om dess indragning och brevexlingens öfverlemnande åt Danskarna.

D. v. Chefen för danska postamtet i Hamburg, grefve Holck, hade gjort sig så säker om ändamålets vinnande, att han redan tillslut de af svenska ministerresidenten begagnade tjänstebiträderna rörande beloppet af den årliga lön, de önskade erhålla af danskarne vid den förestående öfverflyttningen. Men konungen af Sverige afslög petitionen, utvidgade kontoret och utnämnde H med en biträdande personal af ej mindre än 10 personer. H. blef likväl vid ankomsten till Hamburg ganska illa mottagen. Svenske Generalkonsulen Sterky och v. konsulen Hamfelt tillstyrkte honom begge att genast taga afsked och resa hem igen, när de förnämde det belopp, hvartill hans inkomster blifvit i staten bestämda. Hamburgs egen postdirektör sade honom rent ut, att svenska kontoret der vore icke berättigadt, utan endast "gednidet". (H. har sedan lyckats att i Stockholms Riksarchiv återfinna beviset på motsatsen.) Danske postchefen var så missbelåten, att han i början icke mottog H:s helsningsbesök. Samtidigt träffade danskarne öfverenskommelser med Hannover, Mecklenburg, Thurn- und Taxis, att för lägre porto mottaga deras bref till Sverige, än Svenskarne kunna göra i kraft af danskarnes egen nyaste konvention med Sverige; sommarpostförlingen af norska bref blef från svenska kontoret s. å. borttagen och öfverflyttad i danskarnes händer. Striden med staten Hamburg, angående sjöpostförlingen mellan Hamburg och Göteborg, var särdeles karakteristisk. Året före H:s utnämmande hade nemligen direkt postförbindelse blifvit öppnad af svenska ångfartygen "Gustaf Adolph" och "Hamburger-Paket", med hvilka svenska poststyrelsen derom afslutat kontrakt. Men knappt hade svenska postkommissariatet i Hamburg börjat derom annonsera, innan Hamburger Stadtpostamt slog alarm, förhindrade vidare annonsering och tillät postexpedierandets fortsättning på nämnda linja endast under villkoren: framtida skadeersättning samt ofördröjligt öppnande af diplomatiska nuderhandlingar öfver denna angelägenhet. Dessa sistnämnda fördes af syndicus Merck, utrikes minister och tillika öfverchef för postväsendet i Hamburg, samt svenske ministerresidenten gr. Wrangel, som tillika då var svensk postkommisarie och, efter hans rappel i April 1856, af generalkonsulen Sterky. M. påstod att Sveriges posträtt i Hamburg var i allmänhet mera skenbar än verklig. Svenska vederbörande åberopade Westphaliska fredsslutet, flera sekler gammal häfd, och kunde icke inse huru sjövägen skulle, såsom motparten påstått, vara mera obefogad än landvägen. Sedan svenska Riksarchivet uppgifvit, att ingen skriftlig öfverenskommelse mellan Sverige och Hamburg rörande detta institut kunnat

uppletas, blefvo Svenskarne mera benägna till eftergift, med erläggande till Hamburg af en viss portoandel. Men staten Hamburg, som dithills endast begärt en liten "declaration", höjde nu genast sin fordran och begärde förmlig "Convention". Svenska Poststyrelsen ansåg samtycke ondviktigt; men fördragningen inom denna styrelse uppskötts i afvaklan på H:s förväntade snara ankomst till Stockholm i enskilda angelägenheter. Vid en extra session hos poststyrelsen d. 10 Sept. 1856 fick han nu genomgå Handlingarna och fann, att Merck omsorgsfullt afhållit sig från all slags hänsyftning å svenska Hamburger-kontorets tillvaro (liksom denna uti Sveriges med Danmark 1852 afslutade konvention finnes helt och hållet ignorerad), så att det ifrågavarande kontraktet skulle blifva en affär för Stadtpostamtet sjelft eller något dess Ombud, till hvilket detta öfverlätit sin befogenhet (att detta Ombud var danska öfverpostamtet i Hamburg — som genom danska, med Hamburg och Lübeck just år 1852 utan Sveriges vetskap afslutade, konventioner, försedda äfven med separata eller s. k. hemliga artiklar, redan förvärfvat nteslåtande samtycke till handläggning af alla sjöledes till och från Hamburg passerande svenska och norska bref! — upptäckte H. först efteråt). Det hela fann han uppstådt uti en för svenska autoriteterna så svarfvad terminologi, att man egde full rättighet att ana, att med hela den ifrågasatta konventionen åsyftades icke blott åtkommandet af äfven svenskt, ehuru beslöjad, samtycke till svenska sjöposternas öfverlemnande i danska händer, utan ock ett prejudikat i konventionsväg, som snart skulle föra till tvånget för Sverige att äfven gå in på afslutandet af en konvention om landposterna. Dessa H:s upptäckter och framställningar, som äfven skriftligen utvecklades, föranledde nu total frontförändring på svenska sidan, så mycket lättare att verkställa, som en ny person just vid den tiden öfvertog svenska utrikesdepartementet. Sverges svar, som ankom till Hamburg d. 13 Febr. 1857, harmade Merck bittert, och han beslöt att föranleda konflikt. Från svenske Chargé d'Affaires på stället vände han sig nu till svenske postdirektören. Redan d. 18 erhöi denne från t. f. chefen för stadspostkontoret, Lanezzari, officiellt bref, hvori honom kategoriskt antyddes, att Stadtpostamtet vore det enda, som hade befogenhet att till Sverige sända direkt sjöpost och derifrån sådan emottaga, hvadan H. egde att alla sådana möjligen ankommande bref ovägrligen och genast aflemna till Stadtpostamtet, som äfven komme att öfvertaga alla de svenska poster, hvilka kunde hädanefter sjöledes till Hamburg anlända. H. vågrade mottaga befallningar från utländska myndigheter och lemnade brefvet obesvaradt.

Merck ville både med visitation och beslag å de begge postförande svenska fartygen och med försegling af svenska kunnorets postlincka visa, hvad han åsyftade för närmaste framtid. Från Sverige saknade H. alla ordres för dylika eventualiteter; svenske chargé d'affaires, på stället Sterky vågrade honom i denna sak både bislånd och råd, ja till och med diarlilbevis att han hos missionen derom skriftligen anhållit. För att förebygga den skyms, som var ännad mot den svenska flaggan, begärde H. af Styrelsen i Sverige förhållningsordres och tillskref postmästaren i Göteborg sin anhållan, det tugen slags post måtte med de ifrågavarande fartygen till Hamburg affärdas. Fartygen kommo nlan, och vederbörande recognoscenter blefvo högst förnudsade. H. förberedde fartygsbefälhafvarne derpå, att man torde försöka påtvinga dem från Stadtpostamtet post till Göteborg, och sökte nu stålsätta dem mot ett sådant ingrepp i Sveriges rätt och förnärmande af Sveriges ära. Redan dagen efter denna varnings meddelande ankom den förmodade befallningen från Stadtpoststyrelsen och det i förnärmande ordalag. Fartygets befälhafvare vågrade lyda. No ändtligen fann svenska missionen skäl att röra på sig. Merck måste gripa till ursäkter. I hans anda fortsattes mellertid verksamheten från danska sidan, äfven med utspri dande af hvarjehanda rykten om H., såsom att hans förflyt tande till annan plats vore redan på högre ort bestämdt, o. s. v. Då danskarnes stämplingar blefvo allt oförsyntare, vände han sig med talrika skrivelser till svenska postverkets öfverstyrelse, för att en gång få slut på trasslet. Han agiterade frågan om beredandet af en ny postlinje till utlandet, t. ex. från Skåne till någon Mecklenburgisk hamn, för att emanci pera Sverige andan danska postförtrycket, han ville ha Stralsunder-postgången indragen och visade hurn detta i trots af Wienertraktaten 1815 skulle låta sig göra, o. s. v. Han lyc kades 1859 göra slut på danskarnes tilltag att i Hamburg mottaga localbref till Sverige; han genomdref upphörandet af de Danmark transiterande svenska posternas danskstämpling, men han kunde icke förhindra, att all norsk postgång öfver flyttades i danskarnes händer och att danskarna 1859 erhöilo rättighet att skicka norsk sluten post genom svenska provin ser. H. vidblef och föräktade, så ofta det påkallades, sin mening, att ett svenskt postkontor bör i alla hänseenden bi behållas, redan därför att man ej borde släppa ifrån sig det sista fotfästet på Kontinenten, men ännu mer af direkt posta liska och dymedelst kosmopolitiska skäl. Dessa skäl ökades för honom ej minst genom erfarenheten af utländingens obe kantskap med Sveriges geografi, då t. ex. esomoftast från

utländska postkontor bref till Carlskrona eller Kongsbacka blifvit sända öfver Stettin och Stockholm, o. s. v. och att således behovet af svenska embetsmän på en utländsk hufvudpunkt är oöfverflyttligt.

Redan 1856 och 1857 hade H. påmint om nödvändigheten att i jernvägarnes stationshus bereda lokal åt postexpeditioner och varnat för att uppskjuta detta ärende tills husen blifvit färdigbyggda, samt, redan innan statens jernvägar ännu börjat trafikeras, enträget tillstyrkt att bereda erkännande åt den principen, att allmän post skulle å den framtiden förslas, på det icke samman försummelse måtte inträffa i detta hänseende, som 40 år tidigare begicks i afseende på ångbåtskommunikationerna inom landet. Han framlade sina åsikter om en svensk postreforms nödvändighet och syften äfven i allmänt tryck, dels i en längre artikelföljd i Posttidningen 1858, "om en Svensk Postreform"; dels uti sexton häften af det af honom i Hamburg utgifna "Archiv i postväsendet" (1859—60), det första arbetet i denna väg på vårt modersmål, innehållande blanda annat ett sjäflständigt "Utkast till allmän Posthistoria" från orminnes tid intill 1806. Archivets första band blef genom K. M:s beslut inläst till fördelning åt alla svenska postkontor och postexpeditioner; andra Bandet förärade utgifvaren själf till samma ändamål. Vidlyftiga förarbeten äro gjorda till detta arbetes fortsättande, äfven vid de på egen bekostnad och för detta ändamål företagna resor i utlandet, såsom i Danmark, Meklenborg, Preussen, Hannover, Belgien och Frankrike. Vårtiden 1863 utgaf H. afhandling: "Hvilken är Sveriges Postpolitik"? hvilken han lät utdela vid det s. k. skandinaviska nationalekonomiska mötet i Göteborg s. å. De åsikter och upplysningar, som i denna brochure meddelas, äro hållna i populär stil och innehålla många inom Sverige dittills föga bekanta saker. Lika konservativ, som H. visade sig vara inom politiken, lika afgjort revolutionär uppträdde han inom svenska postverlden. Och utan all verkan på densamma har hans sträfvanne i denna riktning icke blifvit.

H. är sedan d. 19 Dec. 1843 g. m. Amalia Sofia Maria Hård, äldsta dottern af Stats-Rådet gr. H., och har med henne haft fyra söner, af hvilka trenne lefva: Carl Victor Immanuel (stod. i Lund), Carl Hans Michael Ludvig och Carl Otto Lewton Theodor.

Tryckta arbeten: Rimfrost af C. H—g (en diktsamling). Gbg 1838. — Tidningen Svenska Biet 1839—1844. — Kalender för Riksdagen i Sthm 1840 (försedd med en "kort öfversigt af svenska riksdagarnes historia" af J. Wahlström). — Stycken ur tankeverlden. Ups. 1840. — Post- och Inr. Tidn. 1846—1856. — Förslaget om en officiell Tidning; till riksdagshistorien 1854; utdelad i riksstånden. — Om åtgärder till Cho-

lerafarsotens utestängande. Sthm 1853. — Rosa, vittert Album, med bidrag af flera litter. Sthm 1854. — Några ord om Artisternas och Litteratörernas pensionsförening, Sthm 1855. — Resebilder i bref till hembygden, feuilleton i Postt. 1857. — Om en Svensk Postreform, art. i Postt. 1858. — Om möjligheten af en postreform, art. i Aftonbladet d. 20 Jan. 1859. — Archiv i postväsendet, se ofvan. — Hvilken är Sveriges Postpolitik? Göteborg 1863 (aftryck af artiklar i G. H. o. S. Tidn.).

(Enskild bekantskap.)

C. W. S.

HELLENIUS, CARL NIKLAS (ADLAD VON HELLENS).

Vi bibehålla här hans ofrälse namn, emedan han under detta år mest bekant genom sina skrifter och först adlades, sedan han vid 61 års ålder tagit afsked och hans arbetsförmåga, genom ålder och sjuklighet, redan var bruten.

Professor *Hellenius*, son af Regementsskrifvaren vid Tavastehus regle *Carl H.* och *Brita Catharina Strömdén*, föddes i Tavastland 1745, blef student vid Åbo Akademi d. 22 Febr. 1764, Amanuens hos prof. *Gadd* vid kemiska laboratoriet 1766. Filos. Magister 1769 och Docens i kemien 1773. Reste 1774 till Upsala för att under Archiater v. *Linné* fullkomna sina kunskaper i Naturhistorien, hvilken ifrån barn domen utgjort hans älskingsstudium. Sedan Docenten *H.* aflagt de vanliga medicinska lärdomsproven och i Stockholm på Seraphimer-Ordens-Lazarettet något öfvat sig i praktiken, återreste han till Åbo och utnämndes på v. *Linnés* förord år 1778 till den, genom Prof. *Haartmans* och Bergsrådet *Hisingers* frikostighet nyss inrättade förenade Medicinske Adjukturen och Demonstratorstjensten i Botaniken. Promoverades i Upsala frånvarande d. 14 Juni 1780 till Med. Doktor, och uppfördes s. å. på förslag till Ekonomiska professionen i Åbo, som efter Prof. *Kalm* var ledig, men utnämndes till E. O. Professor i Naturhistorien, hvarefter han med mycken omtanke och drift ordnade den Botaniska trädgården efter tidens och vetenskapens fordringar och om somrarna höll allmänna föreläsningar i Botaniken under ett stort tillöpp af åhörare. Valdes 1788 till ledamot af K. V. A. och 1789 af K. Patriotiska Sällskapet. Höll d. 2 Juni 1791 på Akademiens lärosal ett Åminnelsetal öfver Bergsrådet och Ridd. *J. Hisinger*. Förordnades 1793 d. 16 April till Ordin. Professor i Ekonomien. Bidrog 1797 till Finska Hushållssällskapets upprättande och organisering, samt var 1809 dess Ordförande. Blef 1811 ledamot af Collegium Medicum i Åbo, erhöi på egen begäran d. 29 April 1816 afsked ifrån professionen med bibehållande af lönen och upphöjdes tillika i adligt stånd med

namnet von *Hellens*. Förklarades 1819 vid Filos. Magisterpromotionen i Åbo för Jubelmagister. Hade varit ledamot af Kejserl. Academia Naturæ Curiosorum sedan 1800, Åbo Akademies Rektor 1789 och 1802, samt Promotor vid Magisterpromotionerna 1795 och 1798. Han afled i Åbo d. 16 Jan. 1820, sedan han några år förut förlorat synförmågan. Örtslägtet *Hellenia* förvarar inom Botaniken hans minne.

Gift 1783 med *Anna Charlotta von Mell*, dotter af Akademie-Apothekaren *Lars v. M.* och *Anna Charlotta von Fittje* och död 1795. Hade med henne 2 söner och 3 döttrar.

Skrifter: *De Exhalationibus Mineralium*. Præs. P. Adrian Gadd. Åbo 1766. — *Insecta piscatoribus in maritimis Finlandiæ oris noxia*. Præs. P. Adr. Gadd. Åbo 1769. — *Hepericum*. Præs. Carol. von Linné. Upsaliæ 1776. — Utgifvit i Åbo under eget presidium 31 Disputationer, hvilka uppräknas af Lidén och Marklin. — Berättelse om en ko, som framfödt 5 lefvande ungar; tryckt i Läkaren och Naturforskaren. Del. VI. — Underrättelse om Årsväxten och annat anmärkningsvärdt omkring Åbo för hvarje år från 1780 till 1797; tryckta i k. Patriot. Sällskapets Hushållnings-Journal för samma år. — Sammandrag af uppgifter å tjenliga ämnen till Boskapens föda vid infallande foderbrist; af K. Finska Hushållnings-Sällskapet utgifvet på Svenska och Finska. Åbo 1800, 8:o. — Dessutom 8 rön i K. Vet. Akad:s Handlingar.

(Källa: Sacklén, Sveriges Läkarehistoria. Afdela. II. Häft. 1. s. 61.)
J. G. C.

HELSINGIUS, PETRUS JONÆ.

Man känner icke hans föräldrars namn, men endast att han var född 1592 i Helsingland. Studierna börjades i Gelfe skola, men derifrån kom han till Westerås, hvarest de fortsattes med den framgång, att han redan var Kollega 1615, då han af Biskop Bellinus prestvigdes. När Rudbeckius 1619 såsom Biskop emottog Westerås stift, blef hans första omsorg att upphjelpa läroverket. Han utsåg derföre tre hoppfullande ynglingar, hvilka med nuderstöd af domkapitlets kassa skulle begifva sig till utländska universiteter, för att bilda sig till skicklige skolhärare. Desse voro Georg Lilje, sedermera den bekaute Stjernehjelm, Jonas Columbus, sedan Professor i Upsala, och vår Petrus Jonæ Helsingius. De afreste 1620 och den sistnämnde uppehöll sig isynnerhet i Helmstedt och Wittenberg, samt blef troligen på senare stället Magister. Vid hemkomsten 1625 förordnades han straxt till Lektor i Logiken och Corrector i Westerås skola, samt snart derefter till Rektor. Här lärde han med mycken skicklighet, så att ungdomen fattade kärlek för det filosofiska studiet och knapt märkte de onödiga och hårdtagna spetsfnudigheter, på hvilka den tids skolastiska filosofi hvilade. Men

hans lärotid blef härstädes icke långvarig. Mora sockens Innvånare hade för Mäster Pehr (såsom han allmänt kallades) fattat förtroende och kallade honom år 1629 till sin kyrkoherde. Detta val blef lyckligt å båda sidor; hans seder och hans språk behagade allmogen, och han blef allmänt omtyckt och älskad. Också utvecklade han mycken drift och besörjde, bland annat, Mora kyrkas utvidgning, samt 1633 nybyggnaden af Wämbus kapell, der gudstjensten dock ökade hans eget arbete. Mäster Pehr blef nu känd öfver hela Dalarne och kallades 1640 till kyrkoherde i Fahlun, samt erhöi derå följande året fullmakt. Staden hade på senare tiderna blifvit mera bebyggd, folkmängden ökad tillika med rörelse och besökande, och den gamla kyrkan derigenom otillräcklig. Hans göromål blef nu att äfven här föra uppsigten öfver en ny kyrkas uppbyggande, hvilken Adventsöndagen 1650 invigdes. Han var dessutom Ordförande i det af Rudbeckius iurättade Consistorium i Fahlun och Riksdagsman 1649, samt var derjemte mycket nådigt upptagen af Drottning Christina, som, road af hans skämt, bodde hos honom, då hon vistades i Fahlun, och 1648 skänkte honom årligen 26 tunnor spanmål af Sala sockens kyrkotonde och 1649 skattefrihet på Qvista hemman i Stora Schedvi socken, hvarpå Enkan 1671 af konung Carl XI erhöi stadfästelse. Han afled d. 23 Juni 1663 och är begrafven i Stora Kopparbergs kyrka. Hans porträtt är uppsatt i Fahlun nya kyrkas kapitelrum.

Biskop Herweghr tecknar honom sålunda: "Han har varit en man af stora naturgåfvor, mogna insigter, och känd så af allt i embetet, som ett vackert uppförande. Sägner som ännu gå i de gamles mun bestyrka detsamma. Isynnerhet har han lemnat det loford efter sig, att han varit pålitlig, ordhållen, väfnast, uppriktig utan förbehåll. Men som qvickhet har det öde, att lätt förfalla i besynnerligheter, kan ej nekas att så händt med mäster Pehr. Deri att hafva upptåg och pnts för händer gick han stundom för vida, hvarpå flera och äfven mindre artiga exempel kunde anföras. I de allvarsammaste saker var det honom en plåga att ej få lublunda löjligheter och skämt. Sjelfva hans predikningar voro ej fria derifrån och som han tillika ej skräddade ord, utan betjente sig af plumpa bondespråket, föllode, ehuru eljest välmående, ut på ett löjligt och besynnerligt sätt. Det är denna sällsamma fritallighet, som Columbus i sin berättelse velat afmåla, hvilken ock gjort mäster Pehr så vida känd."

Utur denne Samuel Columbi berättelse skola vi här anförå några prof på mäster Pehrs predikosätt, äfvensom några

karaktärsdrag. En Trettondag Jul yttrade han i predikan: "Då såges att de tre vise Män ha varit konungar, men inte har jag varit med i kronungen; det sågs ock att de ha färit 100 mihl, men inte var jag med i skjutsfähl. De sökte Christum, men hvar funno de'en? Må's tro i Jerusalem? Jo der varn: i Samaria; lika mycke; i Tyro och Sidon? Tag imot'n: Men i Bethlehem, i det lilla gemena och oansenliga Bethlehem, der funno de'en. Äfven så, om ni vill söka Christum, mån han skulle finnas i Stockholm? Tag imotn: I Kopparberget? knaft, knaft; i stora Herrgålar? Ganska sällan. Men vill du finna Christum, så gack till Bjuhsås, till Ähl, till Floda och Nääs, hos de enfoldiga bönder, der finner du'en allersnarest."

Nästa söndagen efter Trettondagen, då Evangelium talar om Christi fader och moder, som sökte efter pliten, sade mäster Pehr: "så ska du ock göra. Du skall ha opsigt och omsorg om dina barn och si ätter hvar de gå och hvad sällskap de vänja sig till; du ska int sälja åt gässen din, som horan säger åt ungen sin, du har så stor ögon som jag, du får gå hvar du vill."

En Fablinborgare, som var förfallen till andlig och verldslig plikt, gick först till mäster Pehr och bjöd honom mutor. Men då detta icke lyckades, gick han till en rättsbetjent, hos hvilken han hade större framgång. Deunes namn var Påhl. När vår kyrkoherde följande söndag predikade, beklagade han folkets förderfvade natur, och isynnerhet deras, som skola förskaffa andra rätt och med sin rättfärdighet lysa för världen, det de allenast till ett sken göra. "Ty när man kommer och bjuder mutor, tar icke Pehr, så tar fuller Påhl."

Då Mäster Pehr var kyrkoherde i Mora, inkom i kyrkan en myckel nistyrd man, efter den tidens mod, med nppskurna armar och många hand och granulåter på kläderna. Vår Pehr märkte honom från predikstolen och sade straxt: "Åh si hur fan har fari fram med den där karn, hur han har rifvi och slitit honom, Gu bevar oss ifrå'n! tar och led n'n."

När Drottning Christina en gång bodde hos kyrkoherden i Fabinn, hade hon med sig en köshund, hvilken under måltiden af en händelse kom upp på bordet och gick från den ena till den andra. Hofmännen bjödo hunden det bästa, de hade, yttrande: "behagar hund ett stycke kött, ett stycke stek" o. s. v. Men när den kom till Mäster Pehrs tallrick, fattade han i hundens späda rygg med sin grofva hand och sade: "Behagar hund spassera på golfve; när jag var hund, så fick jag vackert vara under bordet."

I Fahlm hade han upptagit i sitt hus en fattig gosse, hvilken han sjelf försökte att lära läsa. Men då gossen var mycket trög, hotade han att hänga honom. Detta hjälpte likväl icke, och då verkställde Mäster Pehr sin hotelse, dock i afsigt att strax nedsläppa gossen oskadad. Olyckan fogade dock så, att gossen dog. Pehr sätter sig genast upp på en häst, rider till Stockholm, uppvaktar Drottningen, kastar sig för hennes fötter och ropar: "Nåd, nåd, Kerstin, nåd!" Då Drottningen blifvit upplyst om förhållandet, hade hon medlidande med hans olycka och, öfvertygad om hans ärlighet, gaf honom benådning.

Petrus Jonæ Helsingins var sedan 1626 gift med Catharina Henriksdotter, kyrkoherdens i Skedvi Henrici Johannis dotter. Han hade 4 söner och 3 döttrar, som antogo namnet Moræns, af Mora socken. Ibland dessa böra vi nämna sonen Henrik, som slutligen blef Domprost i Westerås, och Johan, Kronobefallningsman i Sätters län, hvilken var farfader till Archiater von Linnés maka.

Utom en Likpredikan öfver Borgmästarens i Fahlm Job. Ottos maka Aletha Clasdotters Eden, och några skrivelser, införda af Hammarström i hans "Märkvärdigheter vid Stora Kopparberget", har Mäster Pehr icke efterlemnadt några tryckta skrifter.

(Källor: Kongl. Bibliothekets tidningar om Lärda Sakar 1768, s. 20. — Gezell Biografiska Lexikon öfver namakunnige Svenske Män. Supplementet. — Hammarström, l. c. IV s. 34. — Westén, Svenska Hof-Cle-
reciets Historia. Afdeln. I. — Muaktell, Westerås Stifts Herdaminne.)
J. G. C.

HELVIG, DROTTNING.

Den 11 Nov. 1276 brade K. Magnus I Ladulås i Kalmar sitt bliåger med Helvig *), dotter af Grefve Gerhard I af Holstein och lemnade henne i morgongåfva Fellingsbro, Åkerbo och Snäfringe härader. Det var första gång en Svensk konung öppet erkände sig hafva sökt en brud i ett hof, som var i ett spändt förhållande till ett mot Sverige afvoigt hof, således öppenbarligen erkände att han leddes af s. k. politisk beräkning vid ett val, som bör vara hjertats. Magnns var då blott Svea rikets kung och Waldemar ännu Göta ri-

*) Åtskilliga nyare kalla henne Hedvig. Diplomernas namn bibehålles. Hennes stammoder från 1120, Grefven till Oldenburg Christian I:s moder, kallas *Helvig*; men Hertig Gerhard V:s dotter, kon. Christian I:s i Scandinavia moder kallas *Hedvig*, hvarefter det skriftsättet blifvit allmänt följdt.

kes. Göta knngen var förmäld med en Dansk kungadotter och hade förra året trolofvat en dotter med Gerbard II, Grefve af Holstein. Den nye knngen ansåg sig således behöfva stöd genom en ägtenskapsförbindelse i Holstein, så att Göta kungen ej skulle ensam ega utländska slägiförbindelser med regerande hus och dertill med 2, vanligen annars på hvar sin sida i politiska strider. Det osedliga och ochristliga skådespelet visar sig härvid, som äfven fläckar nyare tidens historia. Likasom när Napoleon I ansåg nödvändigt att få en kejsardotter till kejsarinna och dertfore skiljdes från den ädla Josephine; så ntverkade nn konung Magnus I hos Påfven Nicolaus IV en bolla af år 1288 — 12 år efter för-målningen (n. 962 i Sv. Dipl.) —, som upphärfde en förlofning, hvilken han hade ingått med ett adligt fruntimmer Sophia, som var i fjerde grads skyldskap med Hertigdottren Helvig. Den apostolliska dispensationen söktes för att förekomma hela Svea rikets "universale dispendium". Då bollen utgafs hade redan Drottning Helvig barn (Birger, andra sonen, var då åtta år). Så ansåg både påfven och kungen att publica honestas räddades.

Hvarken öfver Birger, Erik eller Waldemar såg modren Helvig, som undanträngt Sophia, någon välsignelse utgjutas.

Efter bröllopet började Magnus I Halland och Skåne och Waldemar i Göta rike, då Wexjö kyrka brann.

Efter 2 år bröt ett nppror ut mot konung Magnus, utan att stödjä Waldemar. Här voro andre fiender. Nu måste Drott. Helvig se sin fader fångslad af Kon. Magnus' motståndare och insatt i Ymseborgs slottsfångelse, hvarvid Drottningen sökte skydd inom ett klostets "hellga mnrar" (se häröfvan Erikska ätten). Männe den förskjutna Sofia ej egde befryndade hämnare bland de anfallande? Sofia var ett qvinnonamn som burits af Erik XI:s mormor, och kunde väl bäras af någon bland K Eriks systrars döttrar af Folkunga, Erikska eller Sparresläkten. Drottning Helvig, som kröntes i Söderköping d. 29 Juli 1281, sedan hennes gemål från 1279 varit hela Sveriges konung, blef enka efter 14 år (1290). Strinholm yttrar då han berättar hennes söners död: "Af alla mest beklagansvärd var Magnus Ladulås' efterlefvande ädla gemål Helvig, då hon måste upplefva sådana öden, som drabbade hennes barn, och äfven öfverlefva dem alla." Hon lefde ännu den 7 Mars 1324, men var död den 14 Febr. 1326. Njöt således den trösten att se en sonson konung öfver 2 riket. Barnbarnen utgjorde hennes återstående dagars enda glädje. På dem hvilade hennes hopp. Så olyckligt som Sverige var under Helvigs söners inbördes strider, hade det,

enligt en gammal krönika, ej varit sedan det fick sina första inbyggare.

(Källor: se texten.)

HENCK, MICHAEL.

Såsom ung gosse ntgick den raske sjöhjelten *M. Henck* (af *Nordberg* kallad *Hencke*) till sjös, seglade på England, Spanien, Italien, andra medelhafsorter och aflägsnare länder, samt uppförde sig under åtskilliga sjödrabbningar med den rådhgheit och tapperhet, att han ifrån båtsman tjeule sig upp till befälhafvare på ett fartyg, hvilket han 1694 kommanderade. År 1700 återkom han till Sverige, anställdes straxt i egenskap af extraordinarie och d. 21 Sept. s. å. af ordinarie Kapiten på ett örlogsfartyg, och blivstade följande årens sjö-tåg "såsom en käck och rättskaffens sjöofficer". Isynerhet utmärkte han sig 1710, då han på begäran en dag erhöil kommando öfver en liten brigantin, med hvilken *Henck* i hela Danska flottans åsyn angrep en af flendens fregatter, som skulle öfverföra några transportskepp till Danzig, förföljde denna nära intill Köpenhamn, uppbrände tre flentliga fartyg och förde med sig till Svenska flottan två andra, ibland hvilka ett var hans eget, som flenden föregående året borttagit och nu var lastadt med bröd, hvilket han ansefvererade i Landskrona. År 1711 borttog han äfven vid sidan af Danska flottan två fartyg, det ena lastadt med hampa och det andra med råg. År 1712, då *Henck* redan var Kommendör, erhöil han befäl öfver en eskader, bestående af 3 fregatter, en brigantin, en bombkitt och 11 transportfartyg, lastade med proviant och ammunition till Stettins undsättning. Danska flottan, som skulle hindra denna transport, upphann den likväl icke i sjön, utan kom för sent, då Kommendör *Henck* redan låg för ankar i det så kallade Nya Djupet. Här anföll flenden d. 12 Juli denna svaga styrka med 11 fregatter, 3 brännare och 3 bestyckade pramar, till öfverflöd betäckta af 15 örlogsskepp, som under Amiral *Sehested* lågo niauför, men kunde, oaktadt sex timmars häftig kanonad, icke fördrifva *Henck* ur sin ställning, ehuru han sjelf var sårad och hans skepp erhöilt tre grundskott. Men tre dagar derefter angreps han ånyo, sedan flenden förstärkt sig med 14 mindre djupgående fartyg, och nödgades efter ett tappert motstånd draga sig undan, dock med stor förlust å Danska sidan. Till belöning för sin tapperhet blef *Henck* d. 26 Okt. s. å. adlad med bibehållande af sitt förra namn och d. 29 Dec. Schoutbynacht. Befordrades dessutom d. 12 April 1714 till vice

Amiral och öfverförde s. å. d. 27 Dec. prins Fredrik af Hessen ifrån Stralsund till Carlshamn.

Den 10 Febr. 1715 utnämndes vice Amiral *Henck* till Öfverste för Rügianska Sjöregementet och d. 4 Mars s. å. till Amiral. Men dessa blefvo hans sista befordringar. Vid det blodiga sjöslaget emot de Danske under Rügen d. 28 Juli 1715, då han förde Skeppet Engheten, blef han vid början af drabbningen döds skjuten, och begrofs sedan i Carlskrona kyrka.

Han var född i Stettin d. 6 Dec. 1667 och son till Skepparen och Kabinjoffskaren derstädes *Hans Henck*. Gift med *Anna Dorothea Stolten*, dotter af Navigations-Informatorn i Anclam *Pehr Stolten*. Hans söner togo år 1719 introduktion på Riddarhuset under N:o 1470, och ätten utgick med sonsonen, Holländske Ingeniören *Adam Gottlieb Henck*, som 1780 afled i Ostindien.

(Källor: v. Stjernmans Matrikel. — Aarep, Sv. Adels Årtastaflor. — Nordberg, konung Carl XII:s Historia. — Törnqvist, Svenska Flottans Sjöslag, Del. II, s. 45, 46, 73, 77. — Gyllengranat, Sveriges Sjökrigs-Historia, Del. 1. s. 294, 310 och 312. — Eneas, Konung Carl XII:s Krigare, Del. II, s. 139.) J. G. C.

HENELL, ANDERS JOACHIM VON (SÅSOM OFRÄLSE HANELL).

And. Joach. Hanell, son af Hofrätts-Advokaten *Caspar H.* och *Barbro Berg*, föddes i Stockholm 1688, studerade i Upsala, blef 1707 Auditör vid Major *Carl Joh. Huenens* i Revel upprättade bataljon, tog derifrån afsked 1708 och anställdes vid Kommissarlatet under Generalen Grefve *Adam Lewenhaupt* i Riga. Fänrik vid Österbottens reg:te 1709. Löjtnant vid Wiborgs Dabberingsreg:te 1710, med hvilket han vid Rigas intagaude af Ryssarne blef fången och sedan förd till Nowgorod, men 1711 utvexlad. Regementsquarttermästare vid Uplands Stånddragoner 1712 och Kapiten 1713. Kapiten vid Skånska Stånddragonerna d. 5 Juni 1716, och vid Westgöta Femmänningsinfanterireg:te d. 24 Febr. 1718. Adlad d. 10 Okt. 1719 med namnet *von Henell* och följande året introducerad på Riddarhuset under N:o 1670. Major och Kommandant på Arensborgs Slott d. 23 Juni 1720. Kommandant i Malmö d. 5 Maj 1737. Död derstädes d. 5 Maj 1744, barnlös; och utgick med honom denna adliga ätt.

Gift 1) med en dotter af Assessorn i Riga *Christian von Mancken*; 2) med *Maria Elisabeth Rutensköld*, dotter af Majoren *Lars R.* och *Maria Breitholtz*, samt enka efter Major *Johan Pistolsköld*.

Major von Henell är isynnerhet bekant för sina utgifna skrifter: de första försöken i Sverige till en fullständig Kalender öfver rikets embets- och tjenstemän.

Dessa skrifter äro: Den år 1726 d. 1 Sept. begynte och 1727 d. 5 Aug. ändade Sveriges Rikes Ständers sammankomst etc. Stockh. 1727, 8:o. — Den nu för tiden florerande vidberömda Kongl. Residence Staden Stockholm. Stockh. 1728, 8:o. — Det anno 1729 florerande Sverige. Leipz. s. a. (1730), 4:o. — Evärdelig Äminnelse af Riksdagen, som höllts i Stockholm år 1734 etc. eller En riktig Förteckning upå Sveriges Rikes Höglofl. Ständers Ledamöter etc. Stockh. s. a. (1734), 8:o. — Det anno 1735 florerande Sverige. Stockh. s. a. (1736), 4:o.

(Källor: von Sijeremanns Matrikel. — Anrep, Sv. Adelsns Ättartafvor. — Ennes, konung Carl XII:s krigare, Del. I. s. 607. — Länthoms Högskolelärare.) J. G. C.

HENRIK, HELGON.

Vi nämnde nn en man, som en gång egt en stor namnkunnighet i vårt land och som der svårtigen kan upphöra att räknas till både Sveriges och Finlands oförgätlige män. Ännu ser man hans finger med en påsittande ring i Åbo Domkapitelts sigill, liksom de 3 Stigfrids nepoternes hufvuden i Wexlås, ännu kallas Åbo Domkyrka Sanct Henrik, liksom Lunds Domkyrka Sanct Lars. Ännu omkring 1720 kunde St. Henriks ben betraktas som ett värderligt krigsbyte, hvilka Rysarne, när de intagit Åbo, upptogo ur biskopsgrafven och sammansatte till ett helt skelett, hvilket Furst Galitzin sände Ryska Czaren*). Dessa ben hade 150 år efter Henriks död förts från Nonsis sockenkyrka till Åbo domkyrka, som då invigdes till Jungfru Marias och St. Henriks ära. Man årade länge både hans dödsdag d. 19 Januari och hans translationsdag d. 14 Juni. Hans bild af sliffver i Stockholms storkyrka vägde 9 lödige marker och 15 lod. Magnus Tawast skaffade ett fodral af sliffver till St. Henriks hufvud och armar, som framvisades i Åbo Domkyrka. St. Henrik hade i Stockholms storkyrka ett altare, äfvensom i Upsala. Öfver det sednare, som stod i ett St. Henriks kor, stod också hans beläte. Hinder smessan i Örebro har ännu hans namn och Åbo domkyrkohemmans åboer kallades länge St. Henriks landbor.

Reuter Dahl yttrar i Sv. kyrkohistorien I: 502 och 505 liksom Strinnholm i S. F. H. IV: 100 f. att vi om K. Eriks och

*) Denna berättelse intogs först i en Renströms disp. under A. Scarin 1736. Porthan vill ej neka den, men gör deremot åtskilliga anmärkningar, Chron. Juust. p. 776 f.

Biskop Henriks tåg till Finland hvarken vetn hvilka serskilda punkter af Finland de berörde (Scarins glissnugar "på etymologiska, men mycket slipprika grunder" blott omnämnas) eller huru långvarig deras omvändelseverksamhet var. Då Erik återvände, kvarstannande, som vi veta, Henrik, fortsatte arbetet och belönades med martyrdöden. "Att påfven Hadrian IV år 1158 stadfästade biskopens sanctification kan näppeligen styrkas med gamla vitsord". Sjelfva påfliga stadfästelsen, när den än må hafva skett, betviflas af R. — Porthan anför dock att Henrik var af påfven erkänd såsom helgon 1292. Ett påfvebref af nämnde år har Sancti Henrici Episcopi martiris . . . hvilka ord väl ej skrivits i påfliga enrian, om namnet ej stått i helgonlängden.

Lagns har sedermera 1860 i *Finska adelns gods och ätter* p. 20 följ. lemnat en fullständigare teckning af detta helgon. Han bemärker ej blott legenden, som lemnar öfvervägande uppmärksamhet åt biskopens martyrdöd, utan också det Finska poem som, känt i Messenli dagar, blef af Porthan efter handskriften i Palmsköldska Saml. aftryckt i P. Jnnstens *Chronicon Epp. Ab. adnot. illustratum* p. 148—151. — Lagns anmärker dessutom, att Messenins uti Scondla illustrata ej blott begagnat legenden och det nämnda Finska poemet såsom källor, utan äfven en annan Finsk urkund. Fornsägnerna, ehuru snart sagdt i alla omständigheterna skiljaktige, förtälfva ännu bland folket, serdeles i närheten af Kjulagård, hvilken mördaren såges egt, och som sedan lades under Åbo biskopsstol. Det Finska poemet, som ej är af synnerligt värde, går på den vanliga Finska runans tonart, rikt på alliteration.

Uppgiften i nämnde poem att Henrik var född i Tavastland, har ej rubbat tron på legendens af de äldre enstämmigt upprepade uppgift, att denne biskop var från England. Möjligen var han en af de Irländska Paganl, hvilka anföllo Svearike och Upsala, såsom det synes samma år Wenderne angrepo Norge och Kungahälla (Kungelf), eller 1133. I Ulf Dnx *Galla's* biografi häröfvan hafva vi framlaggt Rasteds-kronikans vittnesbörd om nämnde anfall mot Upsala. Paganus, som nämnde år hade allt skäl att fly från en bränd borg, var son af Johannes, Vicomte af Hereford och Shrewsbury, en Rådsherre och Kansler hos sin kung. Kanske fördes med den expeditionen de många Engelsmännen till Sverige. Ätminstone kunde det locka Engelska predikanter att begifva sig till ett land, dit många landsmän nyligen afnyttat. Om Engelsmannen Henrik kommit med eller senare än Edward,

hvilken son Erik han följde till Finland i ett korståg, få vi dock lämna till framtidens utredning. Henrik säges hafva år 1148, således 14 å 15 år efter Irländarnes anfall mot Upsala, blifvit Biskop derstädes. Olaus Petri är den förste som vet att han anlände till Sverige i Cardinal Nicolai Albanensis (Breakspeares) sällskap. Porthan ser deri blott en gissning. Örnheim låter biskop Henrik redan 1129 vara biskop i Upsala, hvilken Henrik i en biskopsserie har rum mellan Sveno och Kopman. Junsten visste att Henrik blott 2 år varit biskop i Upsala, då han följde kung Erik till Finland 1150. Porthan tviflar på Henriks kannedom af finska språket, hvilken kunskap dock måste förutsättas, om han skolat kunnat verka till Finnarnes omvändelse på sätt, liknande det legenden berömande framhåller; men antager såsom klart att han *såsom Biskop i Upsala* ville vidga stiftets gränser genom att lägga Finland under Upsala kapitel, hvarför han rättvisligen ej hör, såsom skett af Junsten, uppföras såsom biskop i Finland, utan öfver Finland, med bibehållen stol i Upsala.

Lagus anmärker att mördarens namn Lalli säkerligen är ett appellativ. Juorna Lalli öfversattes af Finska Lexicografer med "fylhund". Vid Kjöleholm finnes en "Lallis" holme. Ännu berättar folket i denna ort, att mördaren ej haft någon ro, utan beständigt irrat omkring i skogarne. Han förföljdes af råttor (Lalli = fylhund!). Förskräckt för dem uppklätrade han i en hög al, och "när råttorna afblit trädets rot", störtade han i sjön och drunknade. Ett dike nära denna sjö kallas Lallinoja.

Legenden förklarar Lallis mordlust från hämdkänsla i anledning af kyrktaksstraff, som biskopen låtit drabba egaren vare sig till Kjöleholm eller Saaris (en kungsgård i Winno socken). Berättelsen om hemgången såsom dödsorsak är en senare tradition, som först uppskrifvits af Anders Hasselqvist i hans Rosa Arctoa. Se ofvan nämnde Hasselqvists biografi.

(Källor: Porthan: Chron. Junsten. — Lagus: Finska adelns gods och ätt. — Öfrige kände källskrifter.)

HERBEST, JOHANNES.

En yngling, som först kallades Roxolandns, sedan Herbest, inkom till Sverige i K. Erik XIV:s tid och utöfvade der en djupt ingripande verksamhet i nära ett fjerdedels sekel.

Vi känna ej om Joh. Herbest var beslägtad med den ryktbare författaren B. Herbest, född i Novomiatti 1531, som

blef Magister i Krakan och författade, bland mycket annat, en polsk grammatik på polska språket, skref mot Valdeuserna, utgaf kommentarier till flera Ciceros skrifter och dog 1594, under det han låg på sin knä i bön. Till Sverige kom J. H. från Tyskland. Han blef Drottning Catharina Jagellonicas hofpredikant och snart derpå hennes biktader. Efter Concillium nationale i Upsala 1572, äfven kalladt Concillium Upsallense secundum, skref Herbest sin tractat de conservatione Eucharistiæ utraque specie sacramentali altaris non porrigenda laicis, Itemque de invocatione sanctorum, ställd emot Erkebisk. Laur. Petri Nericii skrifter. Han lenuade sin handskrift till genomläsning åt Bisk. Erasmus Nicolai i Westerås, som strax begaf sig med den till Upsala, uppvisande den för den sängliggande åldrige Erkebiskopen, som oaktadt sin ålder och svaghet den dock med styrka vederlade. Efter Laurentii Petri död uppväckte, enligt vårt polemiska språk i den stridstiden, djefvnen åter den arge och illfundige bofven, papisten och liturgisten Herbest, hvilken Erkebiskopen tillförene mennan tillstoppat hade. (Raimundi Historia Liturgica.) Han förenade sig nu med Petrus Michaelis — sedermera kallad *Fecht* (se Sv. B. L. IV.), kanske först af Herbest eröfrad för papismen. F. blef en af den röda bokens eller Liturgiens författare. Företalet till Liturgien skall deremot vara af Herbest.

Herbests öden efter Johan III:s död känner man ej.

Skrifter: se texten.

(Källor: Anjou, Westén, Raimundi Hist. Liturgica, Basii Inv. m. m.)

HEYNO, PREDIKANT.

Här nämndes en af de så märkvärdige predikanter vi egde i vår medeltid. Han tillhörde Linköpings stift och var Pastor vid S. Olaf kyrka i Wiby 1393, förfäktare af Parisers-Doctorn Joh. de Polines s. k. kätterl, fördömdt redan i den bekanta bullan Vas electionis 1234. J. de P. och sedan Heyno polemiserade från katheder och predikstol mot Munkordnarnes frihet att verka utanför klostren inom det locala presterskapets område. Heyno hade yttrat, att sedan prediko- och gråmunkarne fingo allmän tillåtelse att höra bikt, hade aldrig en verklig pastor funnits i Guds församling och kunde hon aldrig längre ega god ordning och kraft. Litet douatism inblandade sig i hans satser: En prest, hade han yttrat i en predikan, hvilken är stadd i en dödlig synd, kan ej meddela

syndernas förlåtelse vid Nattvardsbordet. Ja, ifren hade stegrats till den höjd, att han förklarade, det blotta afhörandet af munkars predikningar vore en dödlig synd, förklarande munkarne vara folkets bedragare. Consistorium provinciale i Wisby suspenderade honom strax. Biskopen i Linköping gaf honom licentia å en månad, att derinom sig hos biskopen infinna, för att lagligen försvara sig. Von Celse yttrar att Domkapitlet sedan afsatte honom. Till munkarnes skydd utkom nu en ny bulla d. 13 Febr. 1395. Denna syntes fördela munkars och presters verksamhet så att friden skulle kunna återvända. Med själavårdingo munkarne sig ej befatta, utan med presterskapets goda minne, ej heller predika i socknens kyrkor, utan på pastors begäran, ej heller annorstädes, då presten sjelf predikade i kyrkan.

(Källor: anförde i Sv. Sköna Lätt. I: 103—105.)

HJELM, JONAS och NILS.

1. HJELM, JONAS.

Denne Lector, hedrad med Hof-Secreterare titel, likasom i en senare tid Aktören Hjortsberg, var i sin tid en för fram-
åtskridandet mycket verksam och aktad man. Född 1710 i Dänsjö, der fadren Andr. Hj. var kyrkoherde. Student i Lund 1731. Math. Docens 1735. Præfectus Theatri Physicis ibm. 1737. Magister primus 1739. Förstod Math. professoratet 1741—44. Math. Lector i Wexiö 1744, enligt hvad Ödmann trodde, på Ståndernas förord i anseende till en mechanisk uppfinning att väfva sidenband. Hof-Secr. u. h. o. v. 1745. Stod 2 gånger på förslag till Math. professoratet i Lund.

Ödmann berättar i sina hågkomster, att han lärde ungdomen mäta höjder, distanser, förvandla figurer m. m., allt ute på marken, när årstiden det tillät. Gymnasii-kassan fick bestå stafvar med jernskodda ändar, att nedsätta i jorden till vinklars och afstånds mätande. Hj. åtföljdes vid sina utmärcher af en corps, "liknande Gustaf II Adolfs pikenerare", helst enhvar lärjunge bar vid utvandringarne en dylik staf. Var "en intagaude lärare". Död 1776.

Ständerna anslogo 60 Tunnor korn till Hj. såsom Custos Machinarum i Lund, d. 4 Sept. 1739. Efter Hjelms bortflyttning till Wexiö blefvo de 60 korntunnorna 1747 anslagna vice Bibliotekariens lön, — en lön, som sedan kvarhöll Tegnér vid Lunds högskola.

2. HJELM, NILS.

General-Majoren Nils Hjelm, adlad 1706 (n. 1750), son af bonden Thure Pehrsson i Wirestads socken i Kronobergs län, blef Volontär vid Lifgardet 1687, fältväbel vid Öfv. Gref. Gust. Lewenhaupts reg:te 1688; fick afsked 1695. Blef sedan Drabant 1700, Korporal vid Drabanterna 1701. Gen. Adj. 1703. Öfverste för ett Dragonreg:te 1706 och i den egenskapen adlad. General-Major samt Öfv. Löjt. vid Westmanl. reg:te 1722. Död ogift 1726. Af bondsonens befordringar kan man sluta att, då han bivistade stagen vid Narva, Düna, Klissow, Pultava o. fl. ställen, Carl XII fann honom ega de egenskaper, denne kung högst värderade. I Adl. ättartaflorna står att han var en af K. Carl XII:s *tappraste krigsbussar*. Fången vid Pultava fördes han till Moskwa. Bland hans bedrifter nämnes ock, att han höll vakt vid Patkulls afrättning. Han gaf ett stipendium till Upsala Akademi, ännu gagnande vetgirige ynglingar.

(Källor: Ny Smål. Beskr. — Aareps ättartaflor. — Chronol. Anteckn. öfver Åbo Akademi o. d.)

HJERTA, GUSTAF OCH LARS JOHAN.

1. HJERTA, GUSTAF.

(Se Bandets slut.)

2. HJERTA, LARS JOHAN.

Då utgifvaren af Svenskt Biografiskt Lexikon af mig begärt några anteckningar såsom bidrag till en artikel uti detta verk, samt helst önskat att jag själf ville lemna dem sådana, att deingo omedelbart begagnas, så har jag icke kunnat förblise de svårigheter, hvilka äro förenade med en självbiografi, isynnerhet när den skall vara affattad inom den ram eller begränsning som här erfordras. För lösandet af en sådan uppgift är det måhända mindre tveksamt hvad man skall skriva, än hvad man icke skall skriva, för att icke antingen nödgas meddela blott ett torrt register, eller orda för mycket om sig själf och derjemte om sådant, som icke omedelbart tillhör anteckningarnas egentliga föremål. Om i det efterföljande sannolikt åtskilligt är behäftadt med båda de sed-

nare felen, då jag ifrån de lidigare åren omförmålt en och annan i sig själf alltför obetydlig omständighet derföre att den kunnat inverka på riktningen af mina åsigtter i en mera framskriden ålder, eller om, för att gifva åt dessa anteckningar något mera intresse än de hade kunnat erhålla endast genom berättelser om min egen person, jag inlåtat en och annan skildring af samtida händelser som legat utom min egen verkungskrets eller någon anekdot som jag trott kunna finnas underhållande såsom en kuriositet från samma tid, så vågar jag, i betraktande af förutnämnda svårighet att finna den rätta medelvägen, anhålla om läsarens benägna öfverseende.

Jag är född den 23 Januari år 1801 i Upsala. Min fader Carl Didrik Hjerta, född i Västergötland den 16 September 1758, blef, efter fullbordade studier och vunnen magistergrad i Upsala år 1782, kemie adjunkt vid universitetet derstädes år 1785 samt 1798 Akademie-Räntmästare, och gifte sig samma år med Hedvig Johanna Schméer. Min moder minnes jag icke mycket, emedan hon dog redan i slutet af November år 1804, kort efter en yngre broders födelse, men väl att hon sörjdes af min fader så djupt, att han sällan kunde tala om henne utan tårar och att han aldrig kunde förwås att gifva sig för andra gången, äfvensom att hennes minne var högt aktadt af en talrik släkt i hufvudstaden, der hennes föräldrar hade bott, och inom den umgängeskrets af professorer och några yngre akademiska lärare i Upsala, som ofta om aftnarne plägade samlas hos mina föräldrar.

Bland denna umgängeskrets bestodo min fars närmaste vänner af de tre bröderna Afzellins, Adam, botanikern, Johan, kemie professorn, och Pehr, läkaren och sedermera förste arkitekten; samt Johan Winbom, theologie professor och domprost, hvilka alla hade gemensamt med min far genomgått skola och gymnasium i Skara, samt varit hans studentkamrater; till denna krets, ehuru ej så nära som de nyssnämnde, hörde ock den bekante naturforskaren Daniel Thunberg, Skytteauske professorn J. O. Kolmodin, historikern professorn Erik Michael Fant och professorn i latinska språket Erik Göthlin m. fl.

Flere ibland dessa professorer voro utmärkte vetenskapsmän, och några originaler, om hvilka hvarjehanda manna anekdoter den tiden voro gängse i den muntliga traditionen. Ibland Afzellerna var Pehr (som sedan blef adlad) ansedd såsom nästan den förste läkaren på sin tid och Johan var känd såsom utmärkt professor samt derjemte en qvick

och bitande satiricus, som det ofta roade att på ett "torr-roligt" vis sätta andra i förlägenhet.

Thunberg var en berest och intressant berättare, men hans föreläsningar förrådde samma nästau barnsliga naivitet, som man finner i hans tryckta resebeskrifningar, der det t. ex. på ett ställe (om Holland) läses, att "vattnet är det element, som gör sjöfarten så utom som inom Nederländerna vig och bekvämlig."

Kolmodins föreläsningar voro mycket talrikt besökta. Han ansågs för en mästare i sina öfversättningar och förklaringar af Livius och Tacitus.

Göthlin blef egentligen ryktbar för sin utomordentliga artlighet och beskedlighet mot de sinderande, samt för vissa humoristiska vändningar i sina öfversättningar från latinet. Så berättades det att engång då en student besökte honom för att tenteras och Göthlin hade kommit ifrån ett inre rum med en bok under armen, började han tentamen med den frågan: "kan herrn säga mig hvad det är för en bok jag har under armen?" — "Äh, förmodligen Virgilius!" — "Ganska rätt", svarade professorn, "herra har approbatur." — Ehnru denna berättelse låter otrolig, så cirkulerade den dock allmänt, äfven långt efter Göthlins död, utan att jag minnes mig den tiden hafva hört någon draga dess sanningsenlighet i tvifvelsmål. Från Göthlins föreläsningar berättades det likaså att han hade ur Virgilius öfversatt: "salvete penates" med: "mjukaste tjänare, mina herrar hushållare!" och: "o quanta calamitas!" med: "ack, herre Jesus Christus, hvilket eländel!" — Såsom nmismaticus och vårdare af akademiens redan då rika myntsamling var Göthlin serdeles road, när han fick visa denna samling; han förklarade då medaljernas betydelse på ett lifligt och talangfullt sätt, späckadt med historiska anekdoter, och kunde i detta hänseende sägas vara en levande krönika. I sjelfva verket ansågs han vara mer historicus än latinare.

Fant var en serdeles högaktad och god människa, hade ett enkelt föredrag på sina lektioner, var en utmärkt predikant, men ansågs icke såsom mycket fränstående i sin vetenskap.

Min barndomstid förflöt, såsom förhållandet vanligen är, temligen enformigt. Min far ansåg icke nödigt att vi (jag och min yngre broder) tidigt skulle börja att träget sysselsättas med vanliga skolstudier, hvilka den tiden för det mesta bestodo af utanlexor i latinska grammatikan, hvars inlärande gaf anledning till ett mycket gängse, förmodligen redan då, gammalt ordspråk: "grammatica latina, som kommer gossarna att grina." Deremot såg han gerna att vi lärde oss utantill

valda stycken af svenska skaldar, bland hvilka Kellgren och Leopold då voro mest ansedda, jemte några psalmer af Dahl och Ödmann; äfvensom att räkna i hafvudet, hvilket allt dock skedde utan att vi märkte något tvång dervid. Derjemte fingo vi, för att läsa på lediga stunder, öfversatta arbeten af Campe, Guthsmuth, Berquin, "Ungdomens Plutarch" af Blanchard, och en liten bok i duodesformat, hvars titel jag nu ej påminner mig, som innehöll berättelser ur historien om storartade drag af mod och uppoffring, af dygd, eller fosterlandskänsla hos barn och ynglingar; de, som mest rörde och uppskakade mig, så att jag grät af förtjusning och beundran, voro de kända berättelserna om Mucius Scævola och Coriolanus.

Emellanåt läste min far ock sjelf något med oss på de mellanstunder han hade lediga från en trägen sysselsättning för- och eftermiddag på "Räntkammaren". Han umgicks alltid som en vän och emellanåt nästan såsom lekkamrat med oss, så att han hade vårt oinskränkta förtroende och vi voro aldrig rädda för honom. Vi sovvo också om nätterna i samma rum som han, ända tills jag blef 14 år gammal. Stryk afskydde han att begagna, hvilket måhända äfven föranledt den starka vedervilja som jag alltid haft för detta slags förbättringsmedel och den öfvertygelsen, att det högst sällan behöfver begagnas och i allmänhet ingenting uträttar, i jemförelse med ett klokt användande af en foglig behandling.

På detta sätt och ehuru vi redan år 1810 fingo information och skulle hafva ordentliga lästimmar, voro mina kunskaper ännu, då denne lärare lemnade oss år 1812, ytterst tårfliga och bestodo egentligen af några få minneslexor ur "Regnérs första begrepp", en den tiden allmän lärobok, som afsåg att utgöra ett slags encyklopedi i ett band; några få glosor ur de första sidorna af "Yckenbergs latinska elementarbok", declinationer, conjugationer och några regler ur syntaxen i grammatikan. Egentligen kunde jag ingenting riktigt väl mer än första halfva sidan i Yckenbergs elementar-bok: "Alanda cantat: Lärkan sjunger, Avis volat: Fågeln flyger" o. s. v. samt deklinationerna i grammatikan och början af ett litet compendium, kalladt "Fants katekes", som afhandlade hela världshistorien i frågor och svar, om jag rätt minnes på några och sextio sidor. Härvid får dock ej lemnas obemäldt att sistnämnda bok framdeles vid många tillfällen visade sig hafva varit af nytta, sedan det lilla den innehöll om de viktigaste händelser och årtal, hade genom flitiga repetitioner hunnit fästa sig väl i minnet. Min bror,

som var fyra år yngre än jag, kunde naturligtvis än mindre draga någon egentlig fördel af en så tidig undervisning. Jag kan dock icke glömma min förbindelse till nyssnämnde lärare, numera kyrkoherden i Skee, prosten A. P. Tranæus, dels för hans vänliga bemötande emot mig och min bröder, och dels för det han, enligt dertill gifven ledning af min far, egentligen sökte utveckla de reflekterande själsförmögenheterna och med den ringa tillgång som den tiden fanns på populära arbeten rörande världskunskapen och naturläran — "Bastholms filosofi för olärda" och en liten brochyr af Klingvall om stjärnhimmelen voro då nästan de enda för ungdomen passande att tillgå i dessa kunskapsgränar — sökte väcka vårt intresse för naturens åskådning, äfvensom jag ännu lifligt erinrar mig min lycksalighet, då jag under vårterminerna åren 1812 och 1813 fick följa med professor Liljeblad och hans privatister på deras botaniska excursioner. Professor Liljeblad gick och gällde, icke såsom något snille i sin vetenskap, snarare tvärtom; emellertid hade han utgivit en Flora, som för sin tid gjorde mycken nytta; han var ock på sina excursioner omtyckt af studenterna och nära ett hundratal deltog ofta deri, ehuru dessa excursioner hörde till privatföreläsningarna och således betaltes serskildt. (Afgiften för privatföreläsningarna var då tre riksdaler banko i terminen.)

Sedan Tranæus lemnat min fars hus strax efter magisterpromotionen 1812, der han blef en bland de lagerkransade, voro jag och min bröder under två månader utan informator, samt hade följaktligen tillfälle att leka och roa oss nästan hela dagen så mycket vi ville, och denna tid erinrar jag mig såsom serdeles njutningsrik, ehuru vi uti sjelfva rummet för begagnande af detta *dolce far niente* för det mesta voro inskränkta inom gården och trädgården till huset der vi bodde, eller att med serskildt tillstånd få sitta i en båt, som var fastlöst vid stranden af Fyrisån utanför samma egendom. Högtidsdagar under denna tid inträffade naturligtvis när viingo besöka eller erhålla påhelsning af våra bekanta, professorerna Fauts, Aurivillii och Pehr Afzeltii söner, med hvilka det vänskapliga umgänget fortsattes till dess jag lemnade akademien. Det allra förnämsta var dock att om söndagsmorgonen hvar tredje eller fjärde vecka få resa med vår far till Halqued, en vacker landegendom halfannan mil från Upsala, der min två år äldre syster uppfostrades hos en mycket ansedd familj, som var ett gästfritt hus för hela orten.

Mot hösten 1812 erhöi jag till lärare dåvarande magister docens, sedermera theologie professorn och domprosten

Johan Thorsander. Hos denne man är min förblindelse oförgätlig ej blott för hvad jag lärde under de följande åren, utan ock för hans *undervisningsmethod*, hvilken på grund af egen erfarenhet öfvertygat mig om det stora behovet af en reform i sättet för den allmänna elementarundervisningens meddelande och grundlagt de åsikter, hvilka jag sedermera, dels såsom tidningsutgivare och riksdagsman, dels ock såsom ledamot i styrelsen öfver Stockholms stads undervisningsverk sökt göra gällande rörande detta ämne.

Några år förnt hade professorn i grekiska språket Christoffer Dahl (äfven bekant såsom författare af flere sköna psalmer i den nya psalmboken) utgivit en grekisk grammatika. Ut i företalet till denna grammatika fästade han uppmärksamheten dervid, att förmågan att bibehålla i minnet hvad man inhemtat genom läsning hufvudsakligen beror på ett oftare upprepande deraf, hvarigenom intrycket förnyas och bilden, eller det man vill inhemta, slutligen fastnar, *samt att långa lexor icke befordra, utan snarare motverka förmågan att minnas*, emedan, när föremålen, som skola uppfattas, blifva för många på en gång, det ena utplånar eller försvagar intrycket af det andra. Om man antager, menar Dahl, att lärjungen lär sig utantill blott fem nya ord om dagen, men sedan repeterar dem, först hvarje dag, sedan hvarannan, så hvar tredje, derefter en gång i veckan o. s. v., med ett ord så ofta att han är säker att icke kunna glömma något, så skall han inuan kort, vid dessa repetitioner, kunna genomgå långa stycken på några minuter, utan att denna minnesläsning skall förorsaka honom ringaste ansträngning. På ett år skall han på detta sätt lära 1,500 nya ord så säkert att de, med vanliga själsförmögenheter, ej gerna kunna glömmas, om han ej lägger språkets läsning helt och hållet å sido. Men under tiden följer läraren honom med grammatikalisk resolution och förklaring af meningarna, i hvilka dessa ord förekomma, meddelar synonymer och förklarar skiljaktigheten dem emellan m. m. Härigenom skall lärjungen efter ett år hafva inhemtat ej blott de förnämnda 1,500 orden, utan sjelfmant andra, troligen ännu 1,500, nästan utan att han vet hurn, samt dessutom känna det som han lärt med en klarhet, som ger honom lust att lära mera; så att, med fortsättande af en sådan undervisning, ganska stora och säkra framsteg i ett språk inom ett par år skola vinnas. — Som jag icke har i behåll förenämnda bok, så är det icke Dahls egna ord, utan blott hufvudinnehållet af hans åsigt, som här blifvit återgifven.

Denna method att lära helt litet i sänder, men detta fullkomligt och klart, hade Thorsander omfattat och tillämpade i undervisningen, såväl i fråga om de båda språken latin och grekiska, som äfven i räkning och matematik. Ett bevis på ändamålsenligheten deraf var, att under de två år, som förflöto från det han började undervisa mig tilldess jag tog studentexamen, höstterminen 1814, hade jag aldrig behöft läsa mer än fyra timmar om dagen, lexläsningarne inberäknade, och likväl ej blott hunnit inhemta mera af latin, grekiska och matematik än någon af de ynglingar, mellan 17 och 20 år, som till samma termin kommo upp ifrån Skara gymnasium, utan jag kunde äfven fullt säkert och såsom man plägar säga "som vatten" allt hvad jag hade lärt, samt af latin en icke ringa del ntantill, såsom en mängd af Horatii oder och några stycken ur Dahls grekiska krestomati; äfven kunde jag göra väl reda för sex böcker i Euclides och två grader algebra o. s. v. Kunskapen i historien blef deremot föga odlad af Thorsander, och undervisningen deri (man hade då ännu icke Fryxells berättelser eller Ekelunds läroböcker, eller Becker, Elchhorn, Rotteck, som alla höra till en senare tid) inskränkte sig förnämligast till litlig utanläsning af förutnämnda "Fants katekes".

Det bästa af denna undervisningsmethod var måhända, att den förorsakade så ringa ansträngning, att vi aldrig kände oss plågade af skoltimmarna och stundom snno verkligt nöje deri, hvilket dock mycket bör tillskrifvas lärarens nit att göra allt fullkomligt begripligt.

Latinet hade jag derjemte genom skriföfningar och repeterade resolutioner af hvad som lästes — hvarvid Thorsander ådagalade ett benudransvärdt tålamod — vunnit temlig färdighet att tala och var grammatikaliskt sadelfast deri, hvilket föranledde mig till den dristigheten att, när jag hade tagit studentexamen och blifvit inskrifven i Vestgöta nation, redan på det första "nationskonvent", som derefter hölls, tråda fram och "opponera extra" emot de theser, som, enligt plägseden vid dessa kouventer, för öfnings skull ventilerades. Som jag var blott på fjortonde året och ännu mycket liten till växten, gjorde mitt nppträdande på detta sätt ett icke ringa nppseende i "nationen". Jag darrade ock till en början i alla leder, och var nära att komma af mig; men några vänligt nppmuntrande ord från Præses, som fann min förvetenhet roande, gjorde att det tog sig och jag gick sedan på tappert nog i denna min första oppositionsdebnt, som hade till följd, att jag blef mycket komplimenterad och på ett nationskalas

samma afton till firande af Mårtensdagen, fick icke mindre än 40 "bröder", hvilket innan kalaset slut gjorde mig alldeles yr i hufvudet. Jag påminner mig äfven från denna tiden att, kort efter sedan jag, tillika med de öfriga som samma termin bilfvit inskrifna i "nationen", omkring 20 till antalet, hade tagit så kallad juniorsexamen, var hela "nationen" bjöden på ett så kalladt honorariekalas hos Inspektör, domprosten doktor Winbom, och att vid de skålar, som vid tillfället förekommo, först för nationens seniorer och sedan för dess juniorer, han bland de sednare utmärkte mig ensam med att nämna mitt namn med beröm, hvilket hade den verkan, att när de omgifvande vände sig till mig, sprang jag af blyghet ifrån bordet in i ett skänkrum på sidan om salen samt brast der ut i gråt under det intrycket att jag skämdes för den skedda utmärkelsen såsom öfverdrifven och obillig mot så många äldre, hvilka nu kunde fatta ovilja mot mig.

Året förut, eller 1813, upplifvades i Upsala ett flo år förut af några unga studerande stiftadt, men sedan åter upphördt *simsällskap*. Detta upplifvande skedde egentligen genom en staderande Grabls bemödanden (sedermera hofpredikant, prost och kyrkoherde i Nora); han hopsamlade medel till anläggande af en mycket enkel inrättning, bestående af en brygga ett stycke nedanför staden, samt ett litet hus eller stånd af bräder. Undervisning i simkonsten genom "sinning i gördel" meddelades kostnadsfritt åt en mängd unga gossar dels af Grabl, dels af Anders Fryxell, författaren till *Berättelser ur svenska historien*.

Denna simskola och de promotioner som der inrättades för att öka högtidligheten och egga ungdomens håg att deltaga deri, blefvo sedermera ett föredöme för alla de siminrättningar, som bildats såväl i hufvudstaden som i åtskilliga landsorter. Min far, som mycket nitälskade för och var en bland dem, som lemnade bidrag till den lilla fonden för simskola, lät mig genast få deltaga i undervisningen; och jag blef härigenom en bland dem, som erhöilo eklöfskransen vid den första "promotion" som, om jag rätt minnes, året derpå, 1814, anställdes för skolans elever, och hvarvid professor Jöns Svanberg fungerade såsom promotor och påsatte kransarna under saltskott från s. k. "alckhakar" på stranden, hvilka sällskapet hade fått låna af landshöfdingen.

Under dessa år började äfven gymnastiken efter Lings method först införas i Upsala af dåvarande fäktmästaren löjtnant v. Heidenstam, en elev af Ling. Öfningarna, som

den tiden icke omfattade någon sjukgymnastik, hölls i början, dels uppe under den stora kupolen ofvanpå Gustavianska auditorium, dels också uti trädgården utaför detta hus. Äfven här slugo jag och min bror deltaga och vid en "slutöfning" i trädgården år 1814, hvartill Upsalaboernas "honoratior" samt resande herrar och damer från landet voro inbiterade såsom åskådare i närvaro af akademiens dåvarande kausler greve Brahe, fader till den sednare bekante greve Magnus Brahe, hade jag den triumfen att vara den ende, som kunde klättra upp för en i trädgården opprest mast och sätta upp en vimpel på spetsen under publiken handklappningar. (Detta var dock en händelse, ty dagen fört hade en annan yngling jemväl gjort detsamma, men tröttnade nu ett litet stycke från målet.) Denna framgång hade många år efteråt till följd att personer kommo och helsade på mig, nämnde mig vid namn, som om jag vore dem bekant, och åberopade att de sett mig klättra oppför masten och gå på linan på gymnastiken i Upsala. Det bevisar att sådana öfningar den tiden ännu betraktades såsom något nytt och ovantligt.

Ett annat högtidligare tillfälle, då jag hade äran af att få vara med som agerande person, var vid en disputationsakt vårterminen år 1817. De norska kommissarier, som hade varit med om Riksaktens uppgörande mellan Sverige och Norge, sex till antalet, gjorde ett besök i Upsala. Detta sammanträffade med den utsatta dagen till en disputationsakt, hvarvid professorns i Estetiken Aarivillius äldste son skulle under professor Kolmodius præsidium "pro exercitio" på latin försvara en afhandling, som bestod af en, på nämnda språk öfversatt österländsk resebeskrifning, efter ett manuskript, som fanns i akademiens bibliotek och läser ansetts vara författarens originalanteckning, med titeln: Itinerarium Odorici Forojullensis, Ord. Minor. e cod. msc. Bibl. Reg. Acad. Ups. editum. De norske kommissarierna hade blifvit inbjudna att blivista denna disputationsakt. För att göra den ännu högtidligare, hade historiarum professoru Fant, som talade en vacker och flytande latin, åtagit sig att "oppouera extra". Såsom barodomskamrat med respondenten Carl Aarivillius, hade jag blifvit anmodad att blifva den andre af de två ordinarie opponenterna; bruket ville nemligen för formens skull att desse skulle vara två, men af den andre opponenter fordrades aldrig några kraftiga argumenter; enligt regeln skulle efter en stunds debatt, hvarje opponent för hvarje argument säga "concedo" och till slutet tacka och med fulla händer strö latinska blomster öfver sin vederdeloman respondenten med anledning af

hans skicklighet, hvarefter afhandlingen slutades med dyllika complimenter från präses.

Allt detta gick också nu i sin behöriga ordning, såväl under första opponentens som professor Fants framträdande, hvilken sednare slutade med att uppdraga en värtalig och lysande målnings öfver den Aurlivilliska släktens förtjenster, och hvad man kunde hoppas för den unge respondentens framtid; och det åhördes af de norske kommissarierna och en del af akademiestatens lärare från dignitärernas och professorernas båda sidobänkar, medan hela den öfriga salen var full af ständerande. När ordningen sedan kom till mig att äfven säga några ord, var jag först så rädd, att jag icke visste mig någon råd. Men händelsen gjorde att i sjelfva reseanteckningarna, som voro föremål för afhandlingen, förekommo åtskilliga sifferuppgifter enligt den mahomedanska tideräkningen, Hedschra, hvilka hvarken stämde öfverens sinsemellan eller med den antagna begynnelsen af denna tideräkning. Detta gaf mig anledning att sätta i fråga, huruvida ej det rara manuskriptet vore understocket. På en sådan invändning voro hvarken präses eller respondens förberedda: vid första felet, som anmärktes, påstodo de att det vore tryckfel, men då det fanns flera ställen att uppgifva, der en sådan förklaring var otillräcklig, så inträffade här den nästan exempellösa händelsen att präses sjelf måste medgifva att han icke kunde förklara det anmärkta förhållandet. Denna vändning efter de många föregående grannlåtarna väckte en viss sensation och stor munterhet; äfven präses sjelf kunde ej hålla sig ifrån att skratta; och allt detta var icke liten ära för mig, förstås, isynnerhet tyckte jag detta, då, vid aktens slut, en norsk biskop, med en stor hvit ringkrage kring halsen, kom fram till mig, tog mig i famn och kysste mig, någouting som våra biskopar i Sverige troligen icke skulle hafva så stor lust till numera.

Ett par år efter den stora eldsvåda, som år 1809 öfvergick Upsala, köpte min far en till en del afbränd egendom, som han företog sig att bebygga, i följd hvarat ett antal murare och timmermän der sysselsattes. Det var ifrån år 1812. Egendomen låg näst intill det huset, hvarest vi bodde, och det var ett stort nöje för mig, likasom det är för gossar i allmänhet, att på lediga stunder få vara med vid byggandet. Min far tog sig häraf stundom anledning att tala med oss om arbetarnes ställning, dervid han inskräppte hos oss den grundsatsen, att den benämning af "bättre" och "sämre" folk, som man plägade gifva åt olika klasser efter förmögenheten,

var oriktig, att en ordentlig arbetare, som är sysselsatt från morgon till afton, för att kunna hafva nått och jemnt sin bergning och som får anstränga sina kroppskrafter merändels för att bereda bekvämlighet åt andra, är lika aktningsvärd i sin grofva rock, som personer i hvilken annan samhällsställning som helst, och har lika mycken rätt som den förmögnare att bemötas med höflighet och välvilja. Denna åsigt har jag i en mognare ålder, under beröring med många hundra arbetare, som under årens lopp varit sysselsatta i olika yrken för min räkning, sannit vara sann i sin allmänlighet och haft otaliga prof på, att sådant bemötande i förening med rättvisa emot dem, som äro beroende af oss, i de flesta fall, ehuru naturligtvis med undantag, motsvaras genom ökad håg och tjenstvillighet å deras sida.

Jag går nu förbi några år, under hvilka jag förlorade min far, som dog om hösten 1816, vid 58 års ålder. Mina studier fortsattes äfven derefter under Thorsanders ledning, tills jag började tentera för magistergraden. Om denna tid bör anmärkas, att medan jag från 11 till 14 år hade gjort så hastiga framsteg i studier, som förnt är nämnt, att jag ansågs hafva hunnit långt framom alla mina jemnåriga, så stod jag från 14 till 16 års ålder qvar nästan på samma punkt. Min lärare tillskref detta håglöshet och lättja och sjelf fälde jag i tysthet många bittra tårar att det ej ville gå framåt och att jag icke hade någon lust för läsningen; men det hjälpte icke. Sannolikt var det naturen, som tog nt sin rätt; och nu när *förståndet* började tagas mer i anspråk än blotta minnet, räckte den fysiska utvecklingen icke till. Jag stod också i knut, som man säger, till nära 17 år; när jag derefter började vexas, gick det bättre med studierna, ehuru jag med en ovanligt sen fysisk utveckling tog min kandidatexamen alltför tidigt (hösten 1820), för att kunna hafva några grundligare insigter, synnerligen i filosofien, för hvars styfva lärdomsdrägt, sådan Hegel och gelikar iklädt densamma, jag för öfrigt afven sedermera haft mera respekt än sympathi.

Jag tillåter mig här en anmärkning i afseende på den skillnad emellan det akademiska lifvet då och nu, som egde rum i följd deraf att någon reflekterande tidsningspress den tiden ännu icke hade uppstått. Väl hörde man ofta talas om Napoleons förvisning till St Helena och om rykten, hvilka emellanåt voro gängse bland folket att han skulle återkomma; men hvad landets egna angelägenheter beträffade, så var derom aldrig fråga, med undantag af hvad som angick tvisten

mellan den gamla och den nya skolan i vitterheten, hvilken naderhölls genom fosforisternas skrifter; men deremot tviflar jag nästan att en student ibland 10, med undantag af dem, som läste till Juris Candidat- eller Hofrättsexamen, hade någonsin läst grundlagen, än mindre kände det viktigaste af dess innehåll.

Blott en kuriositet från dessa år måste jag berätta. Till de förberedande profven vid universitetet hörde äfven en så kallad *examen theologicum*. Denna examen betraktades redan då nästan såsom en blott formalitet och den dogmatiska lärobok, som jemte något kyrkohistoria dervid begagnades, var Wöldickes theologi, ett gammalt ultra-ortodoxt arbete, hvart man bland annat fick inhemta om skapelsen, att människan blifvit skapad af röd jord; "*homo creatus est ex terra, et quidem rubra*"; att Socrates icke kunde blifva salig o. s. v. Som alla ansågo denna theologiska examen, enligt hvad ofvan är nämnt, nästan som ett nödvändigt ondt, så användes sällan mera omsorg derpå än den nätt och jemnt behöfliga för att "gå igenom", och Wöldicke stod i så liten respekt, att de, som läste till samma examen samma termin som jag, öfverenskommo att fira dess lyckliga avsluterande med att bjuda på kaffe, som de sjelfva skulde koka i kakelugnen, och dervid använda läroboken såsom bränsle under kaffepannan. Jag kan ej med visshet säga om detta skedde, men det är troligt, och var måhända orsaken att Wöldicke snart blef sällsynt och slottligen utrotad såsom lärobok.

År 1818 hade jag den lyckan att, ehuru okänd af Riddarhnsdirektionen, erhålla ett riddarhnsstipendium på grund af ett betyg, utfärdadt af framlidne professor Brändström efter en för detta ändamål föranställd serskild examen i närvaro af två andra professorer. År 1820 i November tog jag kandidatexamen med temligen god kännedom i de gamla språken jemte rena matematiken, äfvensom i fysik och kemi, på den tidens ståndpunkt af sistnämnda vetenskap; men deremot endast hjälpligt i historien och svagast i filosofien. Mina betyg voro, om de räknas efter antalet, ganska vackra och jag var deruti den femte eller sjette i ordningen bland promoverndi; men fordringarne voro då lindrigare än de äro nu för tiden.

Kort efter min examen ingick jag i Kongl. Bergs-Collegium, återvände till Upsala vårterminen 1821 för att studera juridik, blef promoverad i Juni och tog i slottet af höstterminen samma år Juris Candidat-examen. Härvid kan jag ej

underlåta den bekännelsen att de dåvarande professorerna i juridiska fakulteten, som voro endast två, hade mycket lindriga fordringar emot hvad som egde rum i Lund och äfven sedermera varit fallet i Upsala. Denna termin bodde jag och läste juridiken tillsammans med nuvarande expeditionssekretären hr Schyberg, som var några år äldre än jag och begagnar här tillfället att förklara min förbindelse för den välvilja och vänskap som han derunder visade mig och hvaraf jag äfven sedermera erfarit flera prof.

Från och med året 1821 började jag tjenstgöra i Kongl. Bergs-Collegium och gick sedermera in såsom extra ordinarie i flera verk, såsom Justitie-Revisions- och Finance Expeditionerna, Commerce-Collegium och Svea Hofrätt samt tjenstgjorde någon tid på hvardera af dessa ställen, för att lära känna arbets sättet. I de båda kansliexpeditionerna fortför jag dermed till 1830. År 1823 lyckades det mig att blifva antagen till extra kanslist vid Riddarhuset, hvarför jag tror mig hafva haft att tacka det ofvannämnde betyget, som förut hade skaffat mig Riddarhusstipendium. Här tyckte jag att en alldeles ny värld gick upp för mig. Blott en kort tid förut, nemligen från år 1820, hade en något allvarligare uppmärksamhet börjat fästas på landets offentliga ärender, först genom den af Cederborgh utgifna tidningen *Anmärkaren*, som sedan öfvertogs af Georg Schentz och vidare med början af år 1821 utbyttes emot *Argus*, redigerad af Schentz tillsammans med Johan Johansson, som länge hade vistats i Upsala och der redan varit en bland professor Benjamin Carl Henrik Höljers lärjungar, hvilken var anhängare af den så kallade eklektiska filosofen, och i politiken en beundrare af doktrinärerna af den engelska skolan i konstituerande församlingen under den första franska revolutionen. Hårtill kom kort derefter *Kuriren*, utgifven af bröderna Theorell. Det nya och pikanta uti dessa uppenbarelser, det ovanliga att se något af landets angelägenheter offentligt behandladt samt embetsmäns och domares åtgärder granskade, kunde icke undgå att göra ett lifligt intryck och belsades med ett slags entusiasm isynnerhet af den yngre generationen, medan det väckte en viss förskräckelse bland en del af embetsmannaklassen och domarekåren, som icke förut varit vana vid någon kritik i tryck. Det allmänna tänkesättet erhöll ock i denna sin vågryrning med ens en spänstighet, som icke förfelade att gifva åt den förestående riksdagen en riktning och ett skaplynn, helt olika de föregående riksdag-
BIOGR. LEX. N. V.

garas, så att man med skäl kunde säga att 1823 års riksdag var den första af politisk karaktär med afseende på statsmagternas förhållande till hvarandra, så framt man ej vill räkna det korta dramat af år 1812, då tryckfriheten inskränktes genom en statskupp. De båda påföljande riksdagarne hade egentligen varit blott finansiella och hade tillräckligt att göra med frågorna först om Göta kanal och sedan om diskonterna, samt med efterkänningen af det betryck, hvori landet hade kommit under den föregående tidens krig.

Till det lifliga intresse som den nyfödda pressen väckte, bidrogo ock synnerligen några ryktbara rättsegångsmål, som vid denna tid spelade en stor roll i det offentliga lifvet, och främst deribland det så kallade *Wermdömet*, hvars intressanta del utgjordes af ett åskalliskt åtal mot en kronobetjent, som genom misshandling hade sökt tvinga en fattig torpare från Wermdön och hans hustru att bekänna på sig ett mord, hvartill de voro oskyldiga, men hvilket våld blef genom en slomp upptäckt; vidare förföljelserna emot och dödsdomen öfver tvänne embetsmän på Gotland, Bergelin och Ihre, för det de vid en offentlig middag hade kilugat med hvarandra vid bordet och druckit "Gustaf den femtes" skål, hvilket en annan närvarande angifvit; en dylik förföljelse emot en vid namn Höökenberg, som dömdes till döden och benådades med lifstids fästning för det han i ett sällskap yttrat att "prins Gustaf" skulle komma till Sverige nästa år och taga igen regeringen; och slutligen näst före riksdagen det emot generaladjutanten, friherre, numera greve C. H. Anckarsvärd anhängiggjorda högmålsbrott, hvori justitiekansleren å honom yrkade lifvets förlost, för det han i en skrift, rörande rusthållarnes vid Lifregementets hussarer passevolance-skyldighet, hade kallat ett par regeringshandlingar "landsförderliga åtgärder". De närmare omständigheterna angående målen mot Ihre och Bergelin samt Höökenberg igenfinnas fullständigt i det af framtidne kapteuen Anders Lindeberg författade arbetet: *Bidrag till Sveriges historia ifrån år 1810*, och skriftvexlingen i målet mot friherre Anckarsvärd igenfinnes i Argus för 1822. Det kan, för att belysa karakteren af detta mål, vara nog att här omnämna det Hofrättens vice advokatålskal Hernblom, som hade blifvit förordnad att utföra åtalet, förklarade att han icke åtog sig detta uppdrag med mindre justitiekansleren ordagrant föreskref honom hvad han hade att framföra och att han jemväl inför Hofrätten anmälde att det var justitiekanslerens skrift, som han på befaling uppläste.

I afseende på Wermdöålet åter förekommo några omständigheter, hvilka mig veterligen ännu icke blifvit offentliggjorda i tryck, men förtjena förvaras i minnet, emedan de ej oväsentligt bidrogo att gifva åt detta mål en politisk karakter och verka på allmänna sinnesstämmningen genom den dager de spridde öfver den högre förvaltningens bemödanden att undandraga den brottslige polistjenstemannen lagens näpst, samt dessutom i sig sjelfva äro intressanta.

Såsom nyss nämndes hade ett mord blifvit föröfvadt på Wermdön, och under forskningarna efter banemannen, föll läusmannen i distriktet, vid namn Röösgren, af någon anledning, som jag nu ej påminner mig, med sina misstankar på ett torparfolk i trakten. Detta folk var förnt icke illa känt; mannen dock såsom något slö och enfaldig. De kallades in till Landskansliet, och Landshöfdinge-embetet. drog ej i betänkande att låta insätta dem i Smedjegårdshäktet. I huset bredvid detta häkte bodde en segelduksfabrikant, hvars tvänne döttrar hade sitt rum närmast intill fängelsets vägg. Dessa unga fruntimmer hörde flera gånger genom väggen jemmerrop ifrån fängelset, hvilka antydde att personer der pliskades. Upprörda häröfver omtalade flickorna saken för sina föräldrar; ryktet om misshandlingen spridde sig och kom snart till det arresterade torparfolkets husbonde, som gjorde sak deraf. Detta var dock på den tiden icke något lätt företag. Landshöfdingen och landssekreteraren, som ansågo sig kunna blifva komprometterade, sökte skylla öfver och förneka pinohistorien, och det var endast genom en ovanlig ihärdighet och uppoffring af tid och jemväl kostnader, som det lyckades husbonden komma så långt, att en laglig undersökning mot länsmannen blef anbefalld. Men domaren som skulle hålla denna undersökning, en häradshöfding Fröberger, syntes äfven, såsom af det följande kan ses, böjd för att få saken nedtystad och länsmanne frikänd. När detta mål skulle förekomma vid urtima ting på Wermdön, hade ett sällskap af unga tjenstemän och några andra personer här i hufvudstaden öfverenskommit att hyra den första och enda ångbåt, som då fanns här och kallades Amftrite, för att göra en lusttur till Wermdön och på samma gång blivsta förhöret vid domstolen. Till detta förhör var länsmanne inkallad, men vid upprop uteblef han och hade låtit anmäla att han vore hindrad af sjukdomsförfall, dock utan att förete läkarebetyg. Domhafvanden yttrade då att det ej fanns annan utväg än att nppskjuta målet till ett följande ting, och det hade troligen stannat härvid, om ej några af dem som hyrt ångbåten

för dagen, fallit på den tanken, att fara till länsmannens hemvist för att afhämta honom till eftermiddagen, om målet då ånyo finge företagas. Detta anmälides nu hos Rätten. Efter någon öfverläggning antogs också anbudet, turisterna från Stockholm afgingo genast, medförande en rättsbetjent med hemtningsorder; vid ankomsten till ort och ställe, som var ungefär en sjömil från tingsstället, fann man länsmannen frisk och sund, rökande sin pipa i trädgården. Hans förskräckelse är lätt att föreställa sig, men det hjälpte icke; han afhämtades genast och fördes till tinget, der likväl hans ankomst icke lärar väckt något behagligt intryck hos domhafvanden, — som föröfrigt hade varit mindre belåten med de besökande åhörarnes närvaro, isynnerhet när han fick se en eller två af dem stå och anteckna hvad som tilldrog sig vid undersökningen.

Några dagar derefter lästes i tidningen *Anmärkaren*, under titeln: *Scener från Wormdön*, en liflig och dramatisk framställning om hela denna tilldragelse, författad af Georg Scheutz, som varit med i sällskapet, hvori äfven Johansson och Theorell deltog. Det torde utan misstag kunna sägas, att det var dessa tidningsartiklar, som gäfvö den första starkare impulsen åt pressens inflytande hos allmänheten. Jag var då ännu i Upsala, men påminner mig lifligt den sensation, som dessa artiklar der gjorde; några af de här uppgifna blomständigheterna har jag sedan muntligen inhemtat af de personer, som voro tillstädes vid det beskrifna tillfället och bland hvilka hr Scheutz ännu lever.

Under sådana auspiciér öppnades 1823 års riksdag. Friherre Auckarsvärd fick behålla sitt hufvud, som nu dessutom inför allmänhetens ögon omstrålad af en martyrgloria då han inträdde på Riddarhuset, medan bitterheten emot honom fortfor från hofvets sida, der han redan förut icke var väl anskrifven. Sjelf kunde han, i följd af hvad nyss passerat, icke heller vara gynnsamt stämd emot de magtegrande och emot konung Carl Johan, på hvars befallning högmålsprocessen hade blifvit anställd och fullföljd; och hans lätthet att uttrycka sig med en djup och behaglig organ samt skärpa och fyndighet i debatten gjorde honom egnad att spela den främsta rollen vid detta riksmöte. Det dröjde också icke länge innan det spända förhållandet urladdade sig i en explosion. Det var natten till d. 1 Mars. sex veckor efter riksdagens öppnande. Friherre Auckarsvärd hade väckt en motion om inskränkning af statsutgifterna på titeln för utrikes departementet, genom att indraga en del plenipotentiära mi-

alstrar och sätta Chargés d'affaires och konsulter i deras ställe med mindre löner. Detta förslag föregicks af en dyster, men den tiden ännu sann måtning af större delens bland den svenska allmogens ekonomiska betryck, och slutade med de orden: "ett sådant tillstånd är långt ifrån att kunna kallas detsamma som att lefva fri, och nära nog detsamma som att icke lefva."

Det är lätt att föreställa sig den häpnad ett så ovanligt språk från en af Riddarhusets bänkar skulle väcka redan på stället, men ännu mera på hofvet. Någoting måste göras, för att möta en så farlig oppositionsman, som gick framåt för opinionens vind med fulla segel och botade att äfven draga med sig en majoritet af representationen. Efter flera öfverläggningar beslöts det att man borde söka förstå eller i nödfall tvinga frih. Anckarsvärd att taga tillbaka sin motion och låta den utgå ur protokollet; men det var nödvändigt att någon man med anseende skulle framträda med förslaget derom. Slutligen lät greve Baltzar Bogislaus v. Platen förstå sig dertill. Det var i eftermiddagsplenium d. 1 Mars då protokollet skulle justeras, som detta märkvärdiga uppträde passerade. Ett stort antal ledamöter voro på förhand tillsagda, så att Riddarhuset var ovanligt folktäligt; uppgången till den nuvarande åhörareläktaren var då från sjelfva salen och en del ledamöter af ståndet, nemligen af de sednast adlade ätterna hade der sin plats; offentligheten vid öfverläggningarne tog först sin början vid den följande riksdagen. Vid protokollsjusteringen började greve Platen med dessa ord: "Jag uppstår i dag inför denna aktningssvärda församling med mer än vanlig oro och bekymmer", klagade att han i anledning af friherre Anckarswärds motion haft flera sömlösa nätter, skildrade med sin, i det hela något heta och illaljudande, men likväl uttrycksfulla stämma, de vådliga verkningar en teckning, sådan som motionärens, af det svenska folkets belägenhet skulle frambringa, framhöll den andra sidan af taflan om lyckan af vunnen fred, föreningen med Norge m. m., som manade till tacksamhet, slöt med att besvärja friherre Anckarsvärd att återtaga sin motion och antydde, fastän indirekt, att man annars skulle se sig tvungen att yrka på hans uteslutande. Under sitt föredrag afbröts greve Platen flera gånger från många serskilda delar af salen af skallande bifallsyttringar och efter talets slut ville dessa knappt taga någon anda, blandade med häftiga upprepade rop af: "vi besvärja friherre Anckarsvärd"; en sedermera hög militärperson, hr B., som satt på läktaren, gick till och med så långt i sin ifver, att han blandade detta

med ropet: "häf nt honom!" Utom greve Platen uppträdde äfven flera andra talare, hvaribland dåvarande hofkanslieren greve Wetterstedt med en mycket vältalig och akademisk panegyrik öfver konung Carl Johans regering och hvad han gjort för Sverige, hvarefter besvärjelseropen förnyades.

Dessa häftiga anlopp tycktes i början öfvervåldiga frih. Anckarsvärd; men å andra sidan uppträdde till hans försvar prosten greve v. Schwerin med en serdeles lycklig improvisation, hvarl han framhöll några skuggpartier i den tafla, som greve af Wetterstedt hade uppdragit, och sedan friherre Anckarsvärd härneder haft tid att hemta sig, besvarade han sjelf de mot honom gjorda försöken på ett så segrande sätt, att motionen förblef kvarstående i protokollet och jemväl erhöi remiss till ntskott.

Det är omöjligt att beskrifva den häuförelse af olika sinnesrörelser, hvarmed jag var vittne till denna och andra politiska scener, hvarvid lifliga sammandrabbningar förekommo mellan det tillförene opåtaladt allsmåttiga regerings- och hofpartiet och en opposition, som, fastän så godt som nyfödd, var full af eld och ungdomskraft. Sådana sammandrabbningar inträffade serdeles när det gällde frågan om tyding af uttrycket i 4 § Regeringsformen, om konungens rätt att allena styra riket, och born denna rätt skulle förstås enligt grundlagen. Jag har talat om detta derföre, att intrycket af de uppenbarelsen, hvartill jag här fick vara vittne, var så öfvervåldigande, att det väckte en brinnande håg att möjligen äfven kunna verka någnt för fosterlandets sak inom det offentliga lifvet, som dittills varit mig alldeles främmande, och sedermera bestående mig vid valet af min hufvudsakliga lefnadsbana. Det var ock denna håg som föranledde mig att mot slutet af riksdagen göra bekantskap med utgifvaren af tidningen Argus, hr Johansson, som ofta besökte Riddarhuset under riksdagen.

Påföljande året 1824 tjenstgjorde jag i Bergs-Collegium samt i Justitie-Revisiönsexpeditionen och var der såsom extraordinarie anställd hos justitiekanslieren hr Bergeuschild, hvilken omfattade mig med mycken välvilja. Det var samme embetsman som hade låtit förmå sig att anställa åtalet emot friherre Anckarsvärd år 1822; han var likväl långt ifrån någon hård eller elak person, men hade det då för tiden utan tvifvel allmänna begreppet att det vore en förtroende-embetsmans förnämsta pligt att blindt göra allt hvad konungen befalld, utan att anse sig sjelf moraliskt ansvarig derför. Jag fick hos honom till göromål att granska fånglistorna och hade af-

ven på min begäran af honom erhållit en fullmakt att på hans vägnar få besöka hufvudstadens fängelser, hvilket gaf anledning till en tilldragelse, som kan förtjena anföras, emedan den har något sammanhang med hvad nyss här ofvan är berättadt om Wermdömsålet.

Vid ett besök i Smedjegårdshäktet träffade jag nemligen i ett rum bredvid vaktmästarens en gammal man, som satt der tyst och knappt tycktes märka när vi inträdde. På min fråga, hvarföre han var arresterad, sade han att han ej visste det, men att de hade sagt att han var sjuk och han hade suttit der någon tid. Vid närmare efterfrågan befanns denne person vara samme torpare från Wermdön, som några år förut hade blifvit anklagad för mordet derstädes, samt påskad till bekännelse. Jag skyndade att anmäla saken hos justitiekansleren, som deröfver införde d. v. landssekreteraren v. Sydows förklaring. Detta hade till påföljd att den arresterade torparen genast utsläpptes och landssekreteraren förklarade sig på något sätt, antingen muntligen eller skriftligen för justitiekansleren; om jag intes rätt, så inneböll förklaringen att man hade funnit torparen gå omkring utan sysselsättning, grubblande, hvarföre han ansetts vara sinnessjuk och de tagit vara på honom. Men efterspelet af allt detta var, att när jag en eller två veckor derpå ånyo anmälde mig att besöka Smedjegårdshäktet, svarade vaktmästaren att landssekreteraren hade förbjudt det och vid närmare efterfrågan på Landskansliet lemnades det besked att herr justitiekansleren väl sjelf hade rätt att gå i häktena, men icke att skicka någon i stället, och dervid blef det. Samma svar lemnades kort derefter äfven ifrån polisen t afseende på besöken i dess häkten.

Hösten 1824 följde jag med domare på ting i Öster-Nertkes domsaga och höll efter förordnande ett sådant. Våren 1825 blef jag ordinarie notarie i Bergs-Collegium, tjenstgjorde der och t andra verk till år 1828, hade då förordnande att en tid förestå bergmästaretjensten i Wermland och t ett par år sekreteraretjensten t Collegium; den ordinarie sekreteraren var nemligen tillförordnad ledamot.

I November 1828 inträffade åter riksdag. Vid den näst föregående hade Ridderskapet och Adeln utsatt en belöning af 1000 rdr banko för den, som på ett tillfredsställande sätt kunde visa sig hafva inhämtat snabbskrifningskonsten, med löfte att då tillika bli antagen såsom notarie, d. v. s. protokollsförande i ståndet. Som jag ifrigt önskade en sådan plats, hade jag på sommaren efter uppgifter i en tysk brochyr med

åtskilliga sjelfgjorda förändringar öfvat mig i nämnda konst så, att vid tånan derom inför Riddarbusdirektionen, hvarvid fyra tånande hade anmält sig, priset tillerkändes mig tillika med rytmmästaren, sedermera riddarhussekreteraren, statsrådet och landshöfdingen i Westerås Silfverstolpe, till hälften hvardera. Vi hade dock begagnat två olika systemer, så att vi ej kunde läsa hvarandras skrift. Silfverstolpes var kanhända ginare att skrifva, såsom alldeles utan vokaler, men min något lättare att dechifrera. Vi utgafvo sedan tillsammans en liten brochyr, hvarl dessa systemer äro beskrifna.

Till denna riksdag hade jag ock öfverenskommit med M. J. Crusenstolpe, som redan föregående riksdag var kanslist vid Riddarhuset, att vi tillsammans skulle utgifva en riksdagstidning. Detta var ett vanskligt företag, så till vida som föregående exempel voro afskräckande, ty hvarken 1815, 1818 eller 1823 hade någon sådan tidning konnat fortsättas till slutet af riksdagen. Vårt företag lyckades emellertid öfver förväntan. Tidningen inleddes med en kort och enkelt affattad historik öfver behandlingen af några de viktigaste ärenden under de föregående riksdagarne; och detta behagade allmänheten så mycket, att prenumeranter i mängd tillsirömmade på den första och andra fortsättningen af 30 nummer hvardera och eburn en del sedan tröttnade, blef det likväl möjligt att fortsätta utgifvandet med rätt vacker behållning, med fem förnyade prennumerationer under 18 månader, som riksdagen räckte.

Detta var den första riksdagen, hvarvid jag jemväl hade rösträtt på grund af en fullmakt, men jag deltog icke då i öfverläggningarne, utan tjenstgjorde såsom en af de protokollsförande.

Kort efter riksdagens slut, som var i Mars 1830, erhöi jag förordnande att hålla de ordinarie bergstingen i Westmanlands och Dalarne bergmästaredöme.

Vid denna tid hade den politiska reaktion i Europa, som började efter Napoleons fall, bunnit blifva alltmer öfvermägtig och hotande. Kejsar Nicolans, som sedan flera år hade suttit på czarernas tron i St. Petersburg, kunde, såsom man vet, icke fördraga en monarki med representativa församlingar, hvilka uttryckte och gjorde gällande någon folkvilja. Inflytelsen häraf och af den Metternichska politiken, i förenig med de dynastiska intressena, sträckte sig redan öfver Polen, Italien, Österrike och jemväl, om än i mindre mån, öfver Preussen. Endast i Frankrike var, i följd af den tryckfrihet som der fanns, motståndet ännu starkt emot konung Carl den

X:des och hans ministrars försök att tillintetgöra friheten. Redan i slutet af år 1829 talades det dock allmänt om, att reaktionen snart skulle taga ut steget i alla länder. Denna plan uppenbarade sig ock genom utfärdandet af de ryktbara ordonnanserna af Polignacs ministre, då på engång, såsom ett oväntadt åskslag, *julirevolutionen* utbröt, söndersprängde de svarta molnen öfver den politiska horisonten och i stället för den föregående modlösheten spridde ett nytt lif i alla sinnen som bade någon sympati för mensklighetens framåtskridande. Ja, det verkade som ett elektriskt slag på äldre och yngre, och när underrättelserna hitkommo om den entusiasm, som rådde i Frankrike under de första veckorna efter revolutionen, och om de väckta förhoppningarna, såg jag äldre embetsmän, som vid läsningen deraf fälde tårar af rörelse.

De utländska nyheterna, som förut varit dels betydelselösa, dels nedslående, blefvo nu med ens ytterst begärliga och af tidningarne eftersökta, emedan ingen vecka förgick utan nya uppenbarelser af stort intresse på det politiska området. Som jag hade tillfälle att läsa flere utländska journaler, så tyckte jag mig dock snart förmärka, att nyheterna från Frankrike ofta återgäfvos otillfredsställande och partiskt i våra egna tidningar. Detsamma gällde om pressens behandling af svenska förhållanden. *Argus*, som en tid hade varit ifrig anhängare af de amerikanska institutionerna och framhållit sjelfstyrelsens princip såsom mönster i motsats mot den byråkratiska, hade nu blifvit en lika stark beundrare af den politiskt konservativa skola, som man kallat den doktrinära, eller i senare tid den grå, och predikade i hvarje nummer oupphörligt emot "muvemangel"; *Medborgaren*, utgifven sedan året förut af öfverstelöjtnanten Gustaf Hjerta, hade väl en bestämd politiskt liberal samt till och med starkt prononcerad demokratisk färg, men hade tillika fått en viss förkärlek för Saint Simonismen och egde öfverhufvud föga inflytande. *Kuriren* hade längesedan upphört. De båda dagliga tidningarne *Journalen* och *Stockholms-Posten* befattade sig sällan med någon kritik, annat än genom "insända" artiklar, som vanligtvis voro af sådan beskaffenhet, att ordet "insändt" öfver en artikel blef misstänkt hos allmänheten och ansågs nära detsamma som om der stött "på vederbörandes begäran". *Stockholms-Postens* redaktör tillkännagaf några år senare sjelf att han haft en årlig pension af konung Carl Johan, fastän den ej blifvit honom lemnad i egenskap af tidningsredaktör, utan såsom för detta kapten vid landtvärnet; och

Journalens utgivare, kanslirådet Wallmark, hade i många år varit anställd såsom konungens lärare i svenska språket. Dessa båda voro således bundna. Dagligt Allehanda lade sig sällan i den inrikes politiken genom några ledande artiklar, men hade likväl stundom intressanta referater af utländska debatter i franska kamrarna och engelska parlamentet. Dessa blad voro de bästa. Derjemte utgäfvo flera tidningar, som enkom hade till syftemål att motarbeta de konstitutionella och liberala idéerna, samt att förlöjliga eller anfälla de riksdagsmän, som arbetade i frihetens intresse. Sådana blad voro: "*Den objudne gästen*", hvars namn inom kort förändrades till "*Svenska Minerva*", och för sina frihetsfientliga och absolutistiska åsigtter snart i dagligt tal fick benämningen: "*Ryska Minerva*", men var skriven med talang och qvickhet, redigerad af f. d. expeditionssekreteraren *Askelöf*; samt *Granskaren* och *Stockholms tidning*, båda salarierade från konungens handkassa och mera underordnade, samt utan allt anseende; båda dessa voro pressens "enfants perdus", som "utan tvekan, utan häpnad" läto nyttja sig, och äfven begagnades till hvad som helst. Den förra var dock ej utan talang i stilen och skrefs af en f. d. expeditionssekreterare *Lindgren*, den sednare af en kammarjunkare *Rothlieb*, som under sin namnunderskrift plägade teckna såsom titel: *Verklig kammarjunkare*. Post- och inrikes tidningar var då liksom nu den officiella organen, men vida underlägsen den nuvarande. Den tillhörde Svenska Akademien, som betraktade inkomsterna af dess annonser såsom en pension, men i öfrigt brydde sig föga derom. Att den var snilkomligt beroende, säger sig sjelft under sådant förhållande: öfversatta artiklar af någon afgjord politisk syftning skulle underställas konungen, som äfven stundom sjelf nedskickade till redaktionen utdrag ur de utländska tidningarne. Slutligen bör nämnas det kort förut stiftade *Stockholms Dagblad*, vanligen kalladt "polisbladet", tillkommet såsom oppositionsblad emot Dagligt Allehandas annonser, genom polismyndighetens medverkan, som lät i det nya bladet införa Öfverståthållareembetets annonser och aubefallde krogarne att hålla detsamma. Till tacksamhet för detta skydd, hvarigenom Dagbladet snart kunde blifva stadens egentliga annonsblad, stod detsamma då, liksom fallet varit allt sedermera, utan gensägelse till polismyndighetens förfogande, när några "insända" artiklar behöfde införas. Dessutom bör kanhända icke glömmas ett litet blad af föga betydelse men frislunnad syftning, som, om jag minnes rätt, utkom engång i veckan, under titeln: *Conversationsbladet*, redigeradt af en auditör *Münter*.

Den bristfällighet och slapphet, som vår egen press sålunda företedde, kunde väl icke väcka förnndran, då de flesta organerna voro köpta eller officiellt beroende, samt derigenom förlorat all sjelfständighet, men en jemförelse med den franska och engelska journalismen, ledde naturligt till den tanken, att uppsättandet af en ny tidning utgjorde ett irångande samhällsbehof, om ej allmänhetens begrepp om de stora verldshändelser, som passerade ntom oss, och om de grundsatser, som utgjorde motiverna dertill, skulle genom skefva framställningar af de förntvarande publicitetsorganerna bli ledda på villospår och jemväl inverka på landets politiska och sociala förhållanden, isynnerhet som regeringens eller hofpartiet vid den nyss förflutna riksdagen härstädes hade haft en så obestridd öfvervigt, att sjelfva friherre Anckarsvärd hade tappat modet, offentligen förklarar att han ansåg lönlöst att i en så beskaffad församling vidare begagna sin riksdagsmannarätt och återlemnad sin riksdagsmannapolett. Ett sådant steg af honom, ehuru det bedömdes olika, hade naturligtvis verkat modlöshet både inom representationen i öfrigt och hos allmänheten, medan det väckte glädje hos hans motståndare. Det var ock vid den riksdagen som ett från föregående riksdag hvilande förslag att upphäfva regeringens rätt att indraga tidningar, gick omkull i Bondeståndet och Indragningsmagten sålunda förblef kvar. Det var härvid som ett märkvärdigt justeringsuppträde tilldrog sig, hvilket väckte stor skandal inom hela riket. Det bestod, såsom många ännu minnas, deruti, att sedan ståndet med en pluralitet af några få röster mot all väntan voterat för indragningsmagtens bibehållande, spridde sig som en löpeld det ryktet, att en del bönder genom talmannen Longbergs medverkan blifvit köpta medelst användande af 10,000 rdr banko. Detta väckte en sådan harm bland allmänheten, att det skrämde upp dem, som hade låtit köpa sig, och föranledde att vid protokollsjusteringen sju ledamöter utöfver halfva antalet reserverade sig emot beslutet, hvilket ock föranledde att när reservanternas antal, som låto i plennum anteckna sig, hade hunnit blifva lika med antalet af rösterna emot beslutet och ännu flere bördes anmäla sig, ropade talmannen: "nej håll det är nog nu."

Den nyssnämnda tanken på en ny tidning sysselsatte mig nu oupphörligt. Ifrån början hade jag dock tugalunda för afsigt och tillitodde mig ej heller att blifva den ledande hufvudredaktören för en daglig tidning; hade jag anat att detta skulle inträffa genom omständigheternas magt, så hade jag

visserligen ej vågat försöket. Min önskan gick ut på att finna några politiskt liktänkande personer med god vilja, af hvilka hvar och en skulle åtaga sig ett visst fack för att gifva någon fullständighet åt ett sådant blad; min befattning skulle bli att sammanhålla dessa krafter, samt hafva det egentliga hushållsbestyret. Jag har sedan fått lära af erfarenheten att en tidning, för att kunna motsvara sitt ändamål och utförva inflytande, måste vara ett uttryck hufvudsakligen af en ledande vilja.

En dag i början af September ventilerades planen till det tillämnade företaget närmare vid en middag der fem personer jemte mig träffades, sedan jag förut meddelat hvar och en serskildt mitt förslag. De voro: min fordnä kamrat i riksdagstidningen, Crusenstolpe, då assessor i Svea Hofrätt; en ung vice häradsbörding, Andreas Möller, hvars bekantskap jag gjort såsom förläggare till tvänne af honom författade humoristiska skaldestycken: *Rikssoupern*, *en måltid vid tomt bord*, och *Resdefeurnern*, som båda hade afseende på den förfärliga riksdagen; referendarien i Riksgäldskontoret, Gabriel Lagergren, som hörde till den då för tiden temligen tairika fraktionen af yngre embetsmän, hvilka ansågo en förändring i styrelsesystemet inom landet nödvändig och i början med värma omfattade Julirevolutionens och den representativa monarkiens principer; vidare adjunkten vid Lunds akademi, Lundblad, känd såsom utmärkt stillst, beläst och ästetiskt bildad, och den för lyckliga tillfällighetspoemer bekante skalden Ingelman. En prelliminär öfverenskommelse blef också nu träffad sålunda, att Möller och Lagergren skulle åtaga sig den politiska delen af tidningen, Crusenstolpe lemna bidrag till och hafva öfversigten öfver den juridiska afdelningen, Lundblad sköta den litterära och Ingelman theater och skön konst. Jag skulle vara till hands att biträda der det behöfdes, för dagens frågor, för polemiken o. s. v., dock icke såsom hufvudperson. Den ekonomiska nettobehållningen af bladets utgifvande, i fall det blef någon, skulle delas i sex delar, men jag ensam åtog mig risken, i fall företaget misslyckades, emot att å andra sidan få räkna mig till godo behållningen af de annonser, som med tiden knude erhållas, efter afdrag af deras proportionella andel i tryckningskostnaden. Denna redogörelse kan synas alltför omständlig, men torde ej vara utan allt intresse med afseende på hvad som följer och på den plats som *Aftonbladet* sedermera kom att intaga i det offentliga.

Det beslöts ock att en prospektus till det nya bladet skulle utgå i början af November, men endast i mitt namn; ingen af de öfriga ville ikläda sig någon solidaritet inför publiken. Redan i slutet af samma månad fick jag ett bref ifrån adjunkten Lundblad, i hvilket han ursäktade sig, att hans akademiska göromål och, om jag minnes rätt, en förestående resa, hindrade honom deltaga i "det vackra och festerländska företaget, åt hvilket han i alla fall spådde en lysande framtid;" och muntligen lemnade vid samma tid Ingelman besked, att hans humör icke var sådant att han vågade verksamt deltaga i en tidning. I Oktober underrättade mig Crusenstolpe att man från högre ort nyligen gjort honom så fördelaktiga anbud, om han ville ställa sig i spetsen för en annan tidning af halsofficiell natur, att, ehuru denna visserligen blefve af annan tendens än den jag tillämnat, hade han af ekonomiska skäl och med afseende derpå att det försäkrade honom om en angenämare ställning än hans sysselsättning vid hofrättens bord, ansett sig böra antaga den.

Dessa på hvarandra följande afsägelser försatte mig i icke litet bryderi; men som de båda återstående bolagsmännen Möller och Lagergren lofvade kvarblifva, beslöt jag ändock våga försöket. Dittills hade de dagliga tidningarne ntkommit på morgonen; jag ansåg derföre, att det, med afseende på posternas ankomst på förmiddagen, skulle blifva en välkommen nyhet att få en tidning på aftonen; och efter förslag på många högtrafvande titlar beslöto vi oss att välja den enkla benämningen "Aftonbladet".

Till följe häraf sammanskrefs en prospekt, som egentligen blott angaf hvilka ämnen skulle afhandlas, samt antydde tidningens politiska riktning, men var helt kort, blott på ett kvartblad.

Denna prospekt utkom d. 15 November och utsändes, undertecknad med mitt namn, med Posttidningen. Redan i samma första numret af sjelfva Aftonbladet utgafs, som var d. 6 December 1830, hade ett profnummer af Crusenstolpes nya tidning *Fäderneslandet* sett dagen. Det blef sedan snart ryktbart för sin ultrakonservativa riktning. Om anledningarne härtil och hela historien dermed har Crusenstolpe i senare skrifter sjelf gifvit intressanta upplysningar med afseende på sitt förhållande till "vederbörande". Såväl *Granskaren* som *Svenska Minerva*, till och med *Conversationsbladet* sökte att i födseln mota Aftonbladets framgång; *Granskaren* gjorde sig lustig deröfver att prospekten hade fått följa med Posttidningen och mente att denna hade burit omkring en "orm i sin

egen barm", samt deröfver att den nya publicistiska farkosten vore bemannad med bara "unga piltar".

Det blef således hett om öronen innan man hunnit börja. Å andra sidan fästades härigenom allmänhetens uppmärksamhet på förhand på det nya företaget och måhända var detta jemte det föregående utgifvandet af Riksdagstidningen anledning till den lycka det nya bladet rönt, att få 120 prenumeranter redan innan första numret utkommit. Tvänne andra omständigheter bidro sedan att ifrån början väcka uppmärksamhet på nykomlingen. Den ena var, att vi uti första numret hade att berätta den nyss anlända underrättelsen om Wellingtonska tory-ministèrens fall i England och deröfver meddelade några betraktelser, som ansågo publiken; det andra var en skämtsam uppsats med anledning af den nyss firade tusenåriga jubelfesten i anledning af Ansgarii ankomst till Sverige. Redaktionen anförde nemligen, såsom af en enskild hand meddeladt, följande berättelse: "Man känner af historien att den hel. Ansgarius i starka uttryck "skref till sin underhafvande, biskop Simon i Björkö, att han "och de öfrige missionärerne för ingen del skulle tillägna sig "något af folkets egodelar och inkomster. För att nu värdigt "fira den hel. mannens högtid och minne, påstås det, att så- "väl Erkestiftets, som ett visst annat stifts presterskap skola, "till en början i tysthet, öfverenskommit och beslutat, med "sina biskopar i spetsen att afsäga sig för alla tider tion- "den och andra inkomster, samt, enligt ordalydelsen i Ans- "garii skrifvelse, *föda sig af sitt arbete, d. v. s. i sin anle- "tes svett* som han. Troligen följa äfven de andra stiftet "detta sköna exempel, då det blinner blifva bekant. Hvilken "lättnad och lisa för landet i synnerhet under ett befaradt "mindre lyckligt år, och hvilken sann christelig anda i "detta förakt för jordiska häfvor! Det blir på detta sätt, "äfven i andelig mening, afnndsvärdt att vara prest."

Denna artikel tycktes ha väckt en icke ringa förargelse hos en del af presterskapet, att döma af flere mycket bittra in- sända artiklar i Stockholms Dagblad och flera landsortstid- ningar, men den emottogs icke illa af den stora allmänheten; detsamma var fallet med ett par, i skämtsam ton hålina, upp- satser om de salarierade tidningarna. Snart gynnades ock framgången deraf, att då Aftonbladet begynte utgifvas regel- bundet från den 16 December, voro vi de första, som en dag fugo berätta den, samma dag ryktesvis hitkomna underrättel- sen om revolutionens utbrott i Polen. För hvarje postdag väcktes nu nyfikenheten att få utländska nyheter om aftnarna

och detta hade till följd att den ena tidningen efter den andra snart följde Aftonbladets exempel och öfvergick från morgon- till aftontidning, äfvensom de alla efterhand följt Aftonbladet i spåren i afseende på den yttre anordningen.

Emellertid dröjde det icke mer än ett par månader på det nya året, förrän äfven Lagergren, som redan hade visat symptom af ånger och af otålighet för de ntfall, för hvilka han såsom medarbetare i en tidning kunde bli blottställd och derföre blott några få gånger hade lemnat bidrag till tidningen, förklarade sig hindrad att deltaga i redaktionen. Möller var då den ende medarbetaren som återstod, men han blef, såsom ntmärkt skicklig saksförare, snart så upptagen af juridiska kommissioner, som gifvo bättre förtjenst, att han blott ett par gånger i veckan kunde lemna något kortare bidrag, som då alltid emottogs af allmänheten såsom en godbit, och en eller annan gång, men sällan, en ledande polemisk artikel som blixtrade af skärpa och snille. Tre eller fyra poemer som hade mycken framgång, voro äfven af honom, såsom "Pompe, den prisvärde favoriten"; "Farbror Mårteus ridt till ärans tempel" och ett par andra. Han ville för öfrigt icke ingå i något kompaniskap om tidningen, förmodligen ännu tviflande på dess framgång, men qvarstod mot seriskt årshonorarium tills frampå året 1833.

På detta sätt stod jag emellertid redan i slutet af Februari 1831 ensam med bördan af det hufvudsakliga redaktionsbestyret, likasom ensam egare af tidningen och måste nu söka erhålla andra medarbetare. Bland dessa nämner jag företrädesvis med tacksamhet n. v. protokollssekreteraren och riddaren Nils Arfvidson, som under en del af året 1831 samt hela året 1832 ej blott till det mesta besörjde öfersättningen af de utländska nyheterna, utan skref många ledande politiska artiklar, vittnande om värma och talang, under tecknad A **, hvilka gerna lästes af allmänheten, hvarföre och den nyssnämnda signaturen plägade kallas: "det flammande A."

Efter att hafva lemnat denna öfersigt af ett företags tillkomst, hvaråt jag egual min dagliga verksamhet såsom hufvudredaktör under mer än 21 år, med undantag af några få veckors frånvaro sommartiden ungefär hvarannat år, anser jag öfverflödigt att meddela dess påföljande historia mera omständligt. Det må dock nämnas, att tidningen snart nog uppmuntrades af allmänheten så, att den nti cirkulation tog försteget af alla de öfriga, oaktadt de ständiga anfallen från de äldre salarierade bladen och i trots deraf, att senare,

icke allenast Regeringen fann sig föranlåten att förvandla den sömniga Post- och Inrikestidningen till en Statstidning, der de officiella tillgörandena försvarades, stundom likväl med nog eget tillskrufvade så kallade "beriktiganden", utan dessutom en större daglig tidning, *Svenska biet*, uppsattes enkom för att motarbeta Aftonbladet, eller, såsom det sjelf sade, med syfte att göra *opposition mot oppositionen*; ett bemödande som sedermera sekunderades verksamt af professor Palmblads penna, uti *Tiden*, ett blad, som af honom utgafs först i Stockholm, sedan i Upsala. Det var i synnerhet Aftonbladets bemödande att bekämpa det så kallade "sidoinflytandet" hos konungen, att visa de konstitutionella och representativa förhållningarnas skenlif och slapphet, och att göra den i grundlagen tillåtna offentligheten af de allmänna ärendena till en verklighet, som hade väckt oro på högre ort likasom bland en del af byråkratien. Äldre personer inom embetsverken, som minnas tillbaka till den tiden, kunna intyga huru ogera man den tiden såg att regeringsåtgärder meddelades i tryck, och att en tidningsredaktör öfverhufvud betraktades nästan såsom fågelfri. Helt annorlunda blef det sedan, då högt uppsatte män funno sig föranlåtna att äfven gripa till pennan och diskussionens rätt gjorde sig erkänd; jag vågar ock tro, att mina bemödanden genom Aftonbladet haft någon andel i att sålunda häfda åt pressen en annan samhällsställning, så att denna numera beror egentligen på tidningens egen moraliska halt och på det politiska förstånd hvarmed den handhafves.

Det är känt, att ännu för 30 år sedan de flesta domare vid brottmålsransakningar, men i synnerhet poliskammaren i hufvudstaden, ansågo såsom en ambitionssak, att när en anklagad kom inför deras skrank, få honom att bekänna, hvarföre ock ransakningen vanligen börjades så, som om det kunde tagas för afgjort att den anklagade vore brottslig; att snärja honom gällde såsom ett prof på mycken skicklighet. I fängelserna var det ingenting ovanligt att fångar flugo stryk för att förmås bekänna. Detta skräcksystem var egentligen en tradition och ett arv ifrån Gustaf den tredjes polis, hvarom en mängd upprörande berättelser ännu ej fallit ur minnet hos äldre personer, äfvensom det till en viss grad hade sin upprinnelse i det inquisitoriska rättegångssätt som vår lag stadgar i brottmål; men offentligheten är dock ett verksamt medel mot alltför stora öfverdrifter deraf. Jag ansåg det vara serdeles angeläget att i denna riktning söka bryta en väg, som förut var föga banad och det lyckades äfven,

fastän ingalunda utan svårigheter och trakasserier af många slag, som det dock här blefve för vidlyftigt att omförmåla.

Det är redan nämnt att ömtåligheten den tiden var vida större än den sedan blifvit, och ökades af den politiska skoggrädsla, som ntgjorde ett hufvuddrag hos den dåvarande regeringen.

Ett af de förnämsta vapen, som man sökte använda mot Aftonbladet, blef sålunda att insinuera att dei ville ingenting mindre än "förvandla Sverige till republik", samt att idkelligen upprepa, att Aftonbladet vore smädeligt emot både regering och embetsmän, ja äfven mot konungens person. Jag anser det vara skäl att här framhålla dessa beskyllningar såsom ett särskildt karaktersdrag hos Aftonbladets motståndare derföre att *aldrig något bevis i sak på smädelse, hvarken mot konungen eller rådgifvarnes personer kunnat framdragas ur tjugoen årgångar af tidningen.* Att sådant icke uteblifvit och att det beifratts om det kunnat utönnas, dertill kan man döma af beskaffenheten af de tre åtal, för hvilka Aftonbladet sammanräknadt varit föremål under 21 år. Det första var år 1832 i anledning af en, visserligen af förhastande införd, notis om ett utspridt rykte att någon hade kastat ett papper med arsenik i en brunn och af en uppmaning till polisen att till sinnehas lugnande vederlägga detsamma. Det andra var år 1835 för en öfversatt artikel nr franska tidningen *le National* om det österrikiska förtrycket i Italien och deri det bland annat stod, att Österrike hade mördat flera af Italiens ädiaste söner, hvilket ock var sanning, om man tänker på de tortyrer, som greffe Gonfalonieri, Silvio Pellico och många flera italienska patrioter lingo undergå i Spielbergs och Venedigs fängelser. Emellertid åtalades denna artikel, *hvaraf en annan öfversättning redan hade stått i en norsk tidning*, och orбота ansvar yrkades på mig, som då ännu var ansvarig utgifvare (hvilket fortfor tills tidningen första gången indrogs och jag förlorade rättigheten). Stora ansträngningar gjordes för att få detta tryckfrihetsmål afgjort efter vederbörandes önskan och jurymannavalet gjordes med serdeles omsorg; namnen finnas i 1835 års årgång. Det var ock så nära, att fem ledamöier af juryn fällde, men som sex erfordras för att få en skrift fälld såsom brottslig, lyckades det ändock icke. Jag omnämner detta mål, redan märkvärdigt i sig sjelf såsom ett karakteristiskt bevis på de maktgandes dåvarande ofördragsamhet emot tryckpressen den tiden, egentligen derföre att den då här vistaude Österrikiske Ministern, greve Woyna, lät införa i en tidning ett offentligt tillkännagifvande

att åtalet icke hade blifvit begärdt af honom, hvarigenom han i och med delsamma lät förstå, att han skulle ansett för en skam att hafva föraledt detsamma. Det tredje åtalet, ett tiotal år efteråt, anställdes af Posttidningsens d. v. utgifvare, för ett uttryck, som hade blifvit såldt af Aftonbladet om en artikel i Posttidningen. Jag var, då deo skrefs, frånvarande på en resa till utlandet under några veckor. Hufvudredaktionsbestyret sköttes under tiden af herr S. A. Hedlund. Aftonbladet blef dock frikändt. Att icke flera än dessa tre åtal varit anställda emot Aftonbladet, ehuru bland alla tidningarne den på högre ort mest fraktade och hatade, lorde utgöra bästa vederläggningen emot beskyllningarna om tidningens smädliga karakter, isynnerhet om man tar i betraktande de högst obetydliga anledningarna till flera åtal emot andra, såsom år 1834 emot kapten Lindeberg, för en skrift om teatern, hvarpå följde dödsdom; 1838 mot Cronseoslope för det han rubricerat en utnämning i Statsrådet, daterad på en Söndag, såsom sabbatsbrott, ett åtal mot Conversationsbladet, som pliktfrälldes till 200 Rdr Banko, för yttrandet, angående en fråga om förbud af spannmålsutförsel, att "herrar Statsråder ej borde spanna hågen för högi, ty annars kunde den brista" o. s. v.

Deremot blef tidningen, ifrån medlet af år 1835 till ungefär samma tid år 1838, indragen några och tjugo gånger; så att det sista, som utgafs i ordningsföljden innan indragningssmaktens afskaffades, var det *Tjugondejunde Aftonbladet*; dock hade två eller tre af denna successio måst upphöra, icke i följd af indragning utan emedan de ansvarige utgifvarne hade återkallat tillståndsbriefvets begagnande. Dessa indragningar voro både kosisamma och ytterst besvärliga; för att icke manka publiken var det nödigt att hafva en hel flock tillståndsbevis i beredskap, med en ansvarig utgifvare för hvardera, emedan den, för hvilken en tidning indrogs, derigenom tillika förlorade rättigheten att vidare utgifva någon sådan, så framt denna rättighet ej återskänktes af konungens nåd. Med hvarje ansvarig utgifvare måste därför kontrakt på förhand vara uppgjort om vilkoren för att få begagna tillståndsbriefvet. Å andra sidan åter, som indragningarna oftast skedde af så obetydlig anledning, att åtal svårligen kunnat anställas och publiken icke kunde uppsåra skälet till indragningen, så ökades derigenom deltagandet för tidningen och tonen för densamma hos allmänheten. Sedermera fick man ock upplysning att de senare tåta indragningarna icke härledde sig från harm öfver vissa artiklar, utan från ett systematiskt förföl-

jelsesystem i afsigt att slottligen derigenom döda Aftonbladet, som den omnämnda skugggrädsan sannolikt ansåg umgås med revolutionära planer och derföre syntes frukta. Till denna fruktan bidrog den omständigheten att de salarierade bladens alla försök att motarbeta Aftonbladet endast verkade motsatsen, och att publiken tycktes icke ogera läsa dess polemiska artiklar, som aldrig voro surmlna. Stundom öfverdrefs till och med tidningens inflytande, äfven af personer som ej ålskade den; såsom då biskop Tegnér en gång uti ett offentligt tal i Wexlö Domkyrka klagade deröfver, "att Aftonbladet numera vore det Svenska folkets bibel". Likasom för att uttryckligen bekräfta huru långt det förnt nämnda förföljelsesystemet gick, tillkännagaf vid 1840 års riksdag herr August von Hartmansdorff, som hade förvaltat Hofkanslersemetet under den tiden då de tätaste indragningarna skedde, från sin bänk på Riddarhuset, att hans afsigt hade varit att draga in Aftonbladet hvarje dag och derigenom till slut göra dess utgifvande omöjligt i brist på ansvariga niofware af ständigt nya blad; "men", tillade han, "så kommo 1838 års oroligheter, och då var mitt väide slut". Till denna historik hör dock äfven, att efter en indragning år 1838 tillkännagaf jag offentligt, att, om vidare indragning skedde, så skulle ingen tidning utgifvas igen, förr än nytt tillståndsbref derefter kunde erhållas (hvilket efter hvarje ansökning dröjde 14 dagar), emedan det kunde blifva intressant att se, huru allmänheten skulle upptaga den saken, som då icke Redaktionen vore skuld till. Om vederbörande hade respekt för att sålunda på en tid helt och hållet beröfva allmänheten i hufvudstaden och landsorten läsningen af Aftonbladet, vet jag icke, men efter den betan hördes ingen vidare indragning af.

Efter 1838 års upplöpp, i de dagarna då Crusenstolpe skulle aföras till Waxholms fästning efter det förnt nämnda tryckfrihetsmålet, hvarest han blifvit för majestätsbrott dömd till 3 års fästning och hvilken dom väckte en allmän jäsning i sinnena, blef ock herr von Hartmansdorff aflägsnad från Hofkanslersemetets beklädande, och statsrådet Ihre, sedermera Statsminister för utrikes ärenderna, åtog sig förvaltningen af detsamma, hvarvid han påstods hafva fäst det vilkoret att inga tidningsindragningar vidare skulle komma i fråga.

Om tilldragelserna år 1838 är för öfrigt så mycket skrivet förut, att jag kan förblifva hela denna period, hvarom mera utförligt kan läsas i det årets Aftonblad. Till 1840 års riksdag återkommer jag längre fram.

Då efter Carl Johans död hans son, Oscar, oppsteg på thronen, var landet fullt af förhoppningar. En allmän belåtenhet uttalade sig ock med några populära åtgärder, hvilka den nye konungen genast vidtog, isynnerhet npphåfvandet af 1812 års kongörelse med förbud emot all gemenskap med f. d. kongl. familjens medlemmar, hvilken författning hade gifvit anledning till icke blott de här ofvan nämnda förföljelserna och dödsdomarna mot Ihre, Bergelin och Höökenberg, utan ock senare till det bekanta Düben-Vegesachska målet. Äfven Aftonbladet delade denna belåtenhet, som hos många öfvergick till ren benädran och föranledde benämningen "förtjusningsfeber". Denna entusiasm representerades luom pressen af Dagligt Allehanda, hvars hufvudredaktör då var Hr Dalman; Aftonbladet förbehöll sig emellertid uti tre aktiklar i Mars månad 1844 med titeln: *Konung Oscar och hans ställning*, att äfven se framtiden an. Något tvifvel väcktes visserligen kort derefter af ett cirkulärbref, som chefen för landförsvarsdepartementet, Frih. Peyron, befalldes utfärda till arméns officerskårer, med varning att icke deltaga i några politiska öfverläggningar eller reformmöten, hvilket förbud tycktes ej stå väl tillsammans med en liberal och storslunad politik. Ett faktum är emellertid att Konungen i slutet af April 1844 kallade till sig den bekante rättslärde, förste expeditionssekreteraren J. G. Richert, en lika redlig som insigtsfull man af frislunade grundsatser, med anbud, såsom allmänt sades, att ingå i konseljen, men att Richert icke ansåg sig kunna eller böra mottaga kallelsen, förmodligen af giltiga skäl, utan reste tillbaka till sitt landställe nära Lidköping. Derefter följde vid samma riksdag bland annat sanktionen på Ständernas beslut om införande af lika arfsrätt för bröder och systrar, hvilket emottogs med mycket bifall och föranledde en festlig middag, dervid brukspatron Thore Petré, domprosten Thomander och grefve C. H. Anckarsvärd egnade konungen sin hyllning och i varma ordalag nttryckte landets förhoppningar. Något senare förekommo åtskilliga regeringshandlingar, hvilka tycktes mindre öfverensstämmande med ett liberalt program, men det var isynnerhet det s. k. Zachrissonska målet som gjorde slut på illusionerna. Detta mål bestod deri att kaptenen vid Götha Artilleri Zachrisson lät genom Göteborgs Handelstidning kungöra, att enligt meddelande från generalmajoren Arbin, hade konungen förklaradt att Zachrisson ej kunde erhålla befördran till batterichef derföre, att han hade deltagit i ett reformmöte angående representationsfrågan, dervid han dock hade varit

en bland dem som yttrat sig för Regeringens förslag. Haus uppgifter härom blefvo aldrig vederlagda, men generalmajoren Arbin måste taga afsked dertfore att han hade sagt Zachrisson att det varit konungens beslut att han ej kunde få batteriefsbeställningen. Åtskilliga sådana drag från Regeringens sida hade ånyo bragt Aftonbladet i opposition, och en liflig strid om Regeringens politik uppstått mellan Aftonbladet och Dagligt Allehanda, hvaraf ett hufvudmoment här förtjenar upplagas, såsom karakteristiskt för ställningar och förhållanden under åren 1845 - 1848. Det inträffade nemligen, nuder det man på högre ort gerna ville hafva Regeringens politik ausedd som liberal, att lusända artiklar af en reaktionär karakter, eller sådan som påminde om "det gamla systemet" och om tendensen för ett "lure Ryssland", ständigt infördes i Posttidningen. Detta väckte naturligtvis ett stort uppseende i en Regerings blad som ville anses frisinna, men hos ingen var harmen så stor som hos Dagligt Allehandas redaktör. Han påstod och trodde sannolikt att dessa artiklar idkelligen infördes emot konungens vilja, och ondgjordes deröfver att Regeringen icke hade nog kraft att kunna tygla Posttidningens rebelliska redaktion. Artiklarnas författare antogs allmänt vara numera generalmajoren H. som då tillika var adjutant hos konungen och i denna egenskap uppvaktade på slottet, och hade ständigt tillträde hos Majestäten, hvilket gjorde att förhållandet tycktes Dagligt Allehanda ännu mer förargelseväckande. Andra funno det enkelt nog; det var ifrån detta och likartade förhållanden, som misstanken om det så kallade "basculesystemet" uppstod hos allmänheten. Aftonbladet dref härvid emot Dagligt Allehanda den satsen att det betydde mindre om "Adjutanten" fick skriva i Posttidningen, blott Regeringen icke *handlade* i samma anda, men å andra sidan, att om Regeringen vore verkligt liberalt sinnad, så vore nog Posttidningen det äfven. Sjelfva spetsen, så att säga, af polemiken emellan Aftonbladet och Dagl. Allehanda var att Allehanda förebrådde Aftonbladet brist på god vilja, då det låg Regeringen i hälarne med kländer "just nu, då Regeringen höll på att blifva verkligt liberal". Aftonbladet åter förmenade att det tycktes, som om Dagligt Allehandas redaktör "hade ett ständigt behof af att vara *dupe*". Slutligen väckte denna sak och striden derom så stort uppseende och äfven löje, att adjutantsartiklarna i Posttidningen åtminstone för en tid måste inställas; och Dagligt Allehanda förkunnade nu med triumf att Adjutanten blifvit *förbjuden* att skriva, hvilket

gaf anledning till det skämtsamma talesättet, att Regeringen hade satt *munlds* för Posttidningen.

Några veckor efter öppnandet af 1847—1848 årens riksdag, i första dagarna af Februari 1848, hade ett antal riksdagsmän af alla stånden samlats till middag i det s. k. lilla sällskapets hus vid Muokbron, för att på eftermiddagen öfverlägga om hvarjehanda förestående riksdagsarbeten. Der vid uppstod bland annat tal om, hurvida man borde sammanträda till förberedande rådplägningar angående representationsfrågan. Grefve Anckarsvärd, som ifrån 1840 års riksdag åter hade börjat deltaga i representationen och nu var en bland sällskapet, yttrade sig då, att han vore så mycket som någon intresserad för och öfvertygad om behovet af en reform, men han tyckte sig finna lojheten i allmänna tåkesättet så stor och den politiska atmosfären öfverhufvud så kvalmig, att han ansåg ändamålslost att söka hålla denna fråga uppe eller väcka intresset därför. Detta yttrande af en man med så stort anseende syntes mig alltför nedsäende för att lemnas alldeles utan gensägelse. Jag tillät mig därför anmärka att man, enligt min öfvertygelse, aldrig borde förtrötas i en god sak eller låta motet nedslås, om det ock ser mörkt ut för tillfället rundt omkring, och att detta äfven gäller politiska sträfvanden. Jag kom härvid att erinra om en händelse från år 1830, att i Maj och Juni månader det året var en så fullkomlig stilltje i politiken, att en engelsk tidning Morning Chronicle, som förnt hade deltagit med Londons öfriga morgontidningar i bekostandet af en daglig express från Paris, för att erhålla nyheterua några timmar tidigare än med den ordinarie posten, afsade sig detta deltagande, emedan underrättelserna en lång tid varit och tycktes än vidare blifva af så föga värde, att publiken icke brydde sig om att läsa särskilda korrespondenser derom. Och endast två dagar efter denna uppsägning kom nyheten om Juli-revolutionen, med expressen till de öfriga morgontidningarne, hvaremot Morning Chronicle ej kunde berätta densamma förr än en dag senare än de andra! När en så hastig förändring i den politiska atmosfären kunde inträffa en gång, menade jag, "kunde man icke veta om ej äfven nu någon ny politisk vindfläkt i den kvalmiga dunstkretsen snart kunde förspörjas, "som gäffe lif åt den allmänna andan och ntsigt för fram-åtskridandets och reformernas sak". Detta ansåg dock gref-

ve Anckarsvärd nu för en omöjlighet — och så såg det verkligen ut efter den fullständiga öfvermakt som den Gnilzotska ministären hade skaffat sig inom Franska deputerade kamraren och under den Ryske Czarens öfvertag i det öfriga Europa. *Tre eller fyra veckor derefter hitkom emellertid nyheten om Februarirevolutionen och om republikens utropande i Frankrike.* Som mitt yttrande hade förekommit i ett större sällskap, så blef det nu allmänt citeradt såsom en profetia: och man undrade på vissa håll till och med om jag icke möjligen på förhand kunnat hafva något väderkorn på en tillämnad revolution i Paris. Det blef dock snart ntom allt tvifvel utredt, att ingen i sjelfva Frankrike åtta dagar förut anade hvad som skulle inträffa, samt att det varit inrikes ministern Duchalet, som framkallat den första konflikt genom sina polisföreskrifter emot reformbanketten dagarna näst före den 24 Februari.

För att ej blifva för vidlyftig har jag i det ofvanstående förblifvit många tilldragelser af intresse, som kunde vara att anföras från tiden af min verksamhet såsom tidningsutgivare, synnerligen under åren 1834 vid åtalet mot kapten Lindeberg och under 1838 års oroligheter. Jag erinrar blott med ett par ord om tillvaron af och mitt deltagande i ett reformsällskap år 1844, strax efter sedan 1840 års reformförslag hade blifvit afslaget. I detta reformsällskap, hvart många af riksdagens liberala notabiliteter deltog, rådde god enighet och värma, till dess det sprängdes genom affall och motarbetande af ett par ledamöter af Adelen, som dithills hade ansetts tillhöra de liberala och vara reformvänner, och af hvilka den ena sedan blifvit en högt uppsatt embetsman. — Härpå följde några år derefter reformmötet i Örebro 1849 och "reformvännernas sällskap" i Stockholm. I det förra deltog flere hundra dels riksdagsmän, dels ansedde possessionater, förmögne jordbrukare af bondeståndet och handlande, som till en del hade rest dit från aflägsna provinser. Detta mötes program är så känt att det ej behöfver af mig anföras, äfvensom den förskräckelse och motstånd det, oaktadt sin betydliga begränsning af valrätten, mött hos de s. k. grå. I det senare sällskapet deltog, bland andra, grefve C. H. Anckarsvärd, d. v. professorn, doktor Thomander, expeditionsskreteraren J. G. Richert, professorerne Bergfalk och Genberg, herrar Siljeström, Dalman, öfverstelöjtnanten Gustaf

Hjerta, grosshandlaren Schartau m. fl. äfvensom undertecknad. Der höllos många intressanta sammanträden, hvarvid i början rådde så mycken enighet, att man kom öfverens om de hufvudsakliga grunderna för ett förslag till representation, utgående från samfälda val af demokratisk, men dock ganska moderat karakter. Men plötsligt, och utan att pluraliteten förut hade någon aning derom, sprängdes denna enighet derigenom att omkring tjugo ledamöter af sällskapet, hvaribland baronerna Hugo Hamilton och A. C. Raab, samt herrar W. F. Dalman och Svedbom torde kunna räknas till de mest betydande, på en gång framträdde med en vid serskildt hållne sammanträde öfverenskommen gemensam reservation, hvari de förut af pluraliteten öfverenskomna grunderna framställdes såsom vådliga, och reservanterne upptogo ett mera exklusift, af sällskapet förkastadt program att skilja de valberättigade, i mon af deras förmögenhet, i två afdelningar, öfver eller under det s. k. "strecket". Andra, hvaribland äfven jag, protesterade med värma emot detta plötsliga affall af personer, som förut, om de ock gjort en och annan anmärkning, dock i det hela tycktes hafva fogat sig efter flertalets mening i hufvudsaken. En betecknande omständighet med denna reservationsepisod var ock, att den utgjorde en förelöpare till Regeringens tillkännagifvande att ett representationsförslag skulle af Regeringen framläggas för ständerna, hvilket regeringsförslag ock sedan visade sig baserat på nästan samma program som reservanternas; det troddes också temligen allmänt, att hela tillställningen af reservationen stod i sammanhang dermed.

Det var ett par år efter denna riksdags slut, som jag lemnade ifrån mig förlagsrätten till Aftonbladet. Om anledningarna härtill må nämnas följande. Det hufvudsystemål, som hade föresväfvat mig såsom möjligt att uppnå att hos allmänheten väcka ett lifligare behof af offentlighet och ett större deltagande för de allmänna ärenderna än tillförene samt att bereda en mera tryggad plats inom samhällets element åt en själfständig journalistik, hade nu vunnits, så vidt det kunde bero af min medverkan. Många af mina vänner veta att jag ifrån början hade tänkt mig min befattning i egenskap af redaktör såsom provisorisk och önskat lemna den i andra skickligare händer, om jag kunde finna några sådana efterträdare, som ville kämpa för samma grundsats-

ser. Jag hade emellertid under Aftonbladets hela tillvaro, med undantag af några veckor en och annan sommar, sjelf haft den dagliga ledningen af tidningen i hela den politiska och statsekonomiska delen, och för att vårda konsensusen i åsikter, genomsåg och granskade jag nästan allt som jag ej sjelf hade skrivit, åtminstone allt som rörde politik och nationalekonomi. Detta kunde icke alltid ske utan en ansträngning, som efter så många år gjorde en längre ledighet behöflig, så mycket mer som jag derjemte hade intresserat mig i ej obetydande industriella företag. Jag började derföre redan år 1849 med allvar tänka på att lämna Aftonbladet, och stod äfven i underhandling om tidningens öfverlåtande till ett bolag; men något tvifvel om den tillämnade redaktionens politiska tänkesätt föranledde mig att afbryta sakens vidare fullföljande. Emellertid började, såsom alla känna, den politiska reaktionen i Europa ifrån år 1849 allt mer gripa omkring sig. Jag råkade blifva vittne till en bland de första uppenbarelserna deraf i Frankrike; det var den 13 Juni 1849. Man torde erinra sig, att lagstiftande församlingen hade beslutat sända en expedition af trupper till Italien, för att hindra Österrikarnes inkräktningar, men att presidenten Louis Napoleon i det stället lät denna armé vända sig emot den Romerska republiken. Jag var i Paris, när nyheten härom diktom, och det är omöjligt att beskrifva den bestörtning, som denna nyhet väckte. Berättelser derom i tidningarna hade blifvit afstjernerade på några ställen på murarna af husen, folksamlingar hade hopat sig deromkring åhörande med spänd uppmärksamhet medan en person läste, och jag såg mer än en bluskiädd gråta af förbittring. Dagen derefter föreföll en mycket stormig debatt i församlingen, der Odillon Barrot, då minister, försökte ett lamt försvar för hvad som skett, men öfverhopades med snart sagdt förbannelser från andra sidan. En del depnterade, samt personer af Nationalgardets officerare, isynnerhet 12:te legionens, som var känd för sina republikauska tänkesätt, uppsatte då en petition till lagstiftande församlingen, åsyftande att verka en förändring i Presidentens politik; och denna petition skulle öfverlämnas af en stor deputation af deputerade, nationalgardister, andra borgare och polytechniska skolans elever m. fl. Desse hade bildat en stor procession, af omkring 1500 personer, som tågade framåt Boulevarderna för att öfver place de la Concorde begifva sig till lagstiftande församlingens palats, då de nära Madeleine kyrkan motades af en kavallerschock, som högg in på dem, och hvilken kommenderades af

general Changarnier. Under samma dagar hade man ock tillfälle att se huru man på Presidentens befallning strök ut och målade öfver orden *liberté, égalité, fraternité* öfverallt der de hade blifvit anbragte på en mängd offentliga byggnader i Paris, äfvensom huru de på flera ställen planterade *frihetsträden* npprycktes. Det är för väl känt att behöfva upprepas, huru under de följande åren folkets själfstyrelse och de republikanska inrättningarna på allt sätt undergräddes och frislunnade embetsmän aflägsnades o. s. v., hvilket allt utgjorde förberedelser till den påföljande statskuppen i December 1851. Det året vistades jag å nyo på sommaren några veckor i Frankrike. Under en resa till södern hörde jag då på ångfartyg och i jernvägsvagnar högljudda uttryck af förbittring, uttalade öfver presidentens försök att förstöra frukterna af Febrnarirevolutionen och öfver den synbara afsigten att tillintetgöra republiken, dock trodde ingen att en katastrof vore så nära. Jag beskref intrycket af denna min resa och min åsigt öfver den politiska ställningen närmare uti ett par bref till Aftonbladet i September 1851.

Aftonbladets försäljning skedde nu efter min hemkomst. Det öfverläts till magister docens och brakspatronen Bergstedt, som representerade ett bolag af fem personer. Herr Bergstedt var en ekonomiskt själfständig man, hvars skriftställaretalang var mig bekant genom några recensioner, som han förut hade författat för tidningen och hvars åsigtter jemväl syntes mig öfverensstämma med mina. Jag afträdde från redaktörsbefattningen med slutet af året 1851, och hade den tillfredsställelsen, att de nya egarnes inkomster af tidningen fortforo oförminskade, så att köpesumman ingick på $2\frac{1}{2}$ år utan att köparne behöfde göra något utlägg; och likväl voro priserna på såväl prenumerationer som lösa numror och annonser då betydligt billigare än de nu äro. Derefter, eller sedan början af året 1852, har jag icke haft någon annan förbindelse med Aftonbladet, än att jag stundom der fått införa artiklar undertecknade med mitt namn eller med signaturen * * *, i följd af ett vid köpet gjordt förbehåll att allt framgent ega ovillkorlig rättighet att få plats för hvad jag kan önska framlägga inför Aftonbladets läsare.

Bland de litteratörer, hvilka under de förutnämnda 21 åren lemnat mer eller mindre bidrag till Aftonbladet eller varit medarbetare deri, voro åtskillige som förnt hade utgivit andra tidningar, men npphört dermed och hvilka sedan jemväl lemnat den jordiska skådeplatsen. Jag nämner här med tacksamhet C. W. Lilljeczona från 1832 till 1844, förnt en

kort tid utgifvare af Skånska Correspondenten; A. Lindeberg, förnt redaktör af Stockholmsposten, och senare den som byggde och år 1811 öppnade "Mindre Teatern" härstädes; Magus Lintrop, som hade utgifvit ett par årgångar af "Svenska bondens tidning"; J. P. Theorell, en tid under åren 1834—1835, sedan han hade lemnat *Dagl. Allehanda*; öfverstelöjtnanten Gustaf Hjerta samt Georg Schentz och O. P. Störzenbecker. Den ryktbare ännu levande författaren och skalden C. J. L. Almqvist hade också i några år varit medarbetare för den litterära afdelningen i bladet, då på sommaren 1851 den förfärliga misstänka mot honom yppades, som föranledde honom att rymma fäderneslandet. Många erinra sig utan tvifvel det högst pinsamma intryck som denna under rättelse väckte hos alla litteratrens vänner, bland hvilka många ansågo Almqvist såsom den störste af våra skaldar, äfvensom den fortsatta smutskastning hvarmed utgifvarne af tvänne besoldade, numera upphörda blad nu täflade att visa sig käcka emot *Aftonbladet* under försöket att insinuera, att Almqvist icke blott hade stått i förtrolig vänskapsförbindelse med mig, bladets redaktör, utan ock varit tidningens spiritus rector, ehuru intetdera hade varit fallet.

Utom min sysselsättning såsom publicist, har jag äfven deltagit i riksdagarna från och med 1823, men såsom aktiv representant först ifrån år 1834. En hastig öfversigt af de viktigaste förslag för hvilka jag arbetat under min riksdagsmannabana har jag trott böra till dessa anteckningar. Den kan ock i så måtto ega ett mera allmänt intresse, som deraf visar sig huru flera bemödanden, hvilka i början mötte det största motstånd, sedermera vunnit framgång inom lagstifningen till följd af ett upplystare allmänt tänkesätt.

Vid 1834 års riksdag ingaf jag förslag om ett införande af ett liberalare tullsystem genom nedsättning i tollavgifter på åtskilliga artiklar, deribland borttagande af nitförseltullen på stångjern. Äfven var jag den förste som föreslog att alldeles borttaga införseletullen på stenkol. Båda förslagen mötte starkt motstånd och föga medbäll. Importavgifterna på de flesta varor voro för öfrigt i allmänhet då ännu så höga, att en betydlig lindring redan låg t. ex. i förslaget att få in- och nitföra tackjern mot en tull af 25 procent af värdet, hvilket likväl icke då bifölls, samt att modeller och maskiner skulle få införas mot 5 procent och jernplåtar mot 10 procent af värdet.

Vidare väckte jag motion om förnyelse af Rikets Ständers nunderdåniga skrivelser vid 1823 och 28 årens riksdagar om offentlighet vid alla underdomstolar och poliskamrar; och föreslog *näringsfrihetens* utvidgande, sålunda, att alla innevånare i stad borde lika med borgerskapet bidraga till stadernas underhåll i visst förhållande af deras ntskylder till staten, hvaremot ingen skulle vara betaget, som visar sig dertill ega skicklighet, att drifva hvilken borgerlig näring han behagar. (Det förra har sedan blifvit lag, men det senare icke.) Slutligen: att Riksstånden, efter talmännens öfverenskommelse, måtte kunna sammanträda på ett rum för att öfverlägga och besluta tillsammans, när ej votering begäres, hvilken då skulle ske ståndsvis. (Ridderskapets och Adels protokoll, 15 delen, sid. 348.)

Vid den nästföljande riksdagen 1840—41 väckte jag följande motioner, hvaribland flere utgjorde en förnyelse af sådane Rikets Ständers nästföregående riksdag fattade beslut, hvarå Regeringen icke hade fäst afseende:

Att Kämners- och Lagmansrätter måtte upphöra;

Om upphörande af de s. k. tysta förmånsrätterna framför inteckning i fast egendom;

Om upphörande af särskilda domstolar för vissa klasser, såsom: Öfre och nedre Borgätterna, af Slotsrätter, utom hufvudstaden; af Riksmarskalksemetets befattning med exekutionsmål, af Bergstings och Grufverätters domsrätt, af Sjötollsätter, Gränsetollsätter och Hallrätter;

Om landsfiskaltjänsternas upphörande;

Om upphäfvande af spö- och risstraffen;

Om afskaffande af kyrkoplikten (ny);

Om utvidgande af rättigheten att genom testamente få bortgifva sin egendom, till likhet med den författning som numera blifvit antagen.

Om införandet af fri ränta och i sammanhang dermed bysätningstvångets upphäfvande (ny);

Om upphäfvande af stadgandet att Hofrätt i vissa fall utgör form för frälseman i tvistemål;

Om upphäfvande af dittills gällande förbud att utan särskildt tillstånd i vissa fall få lemna landet (ny);

Om afskaffande af alla Riksbankens sedlar under 2 R:dr Banco och deras utbytande mot sliver (ny);

Om upphäfvande af förbudet emot utgifvande af assignationer under 100 R:dr Banco (ny);

Om förbud för privatbankerna att utgifva sedlar under 10 Rdr Banco (ny);

Om rättighet att i bolag stifta enskilda banker utan att behöfva begära konungens tillstånd, men utan rätt till sedelutgifning samt under vilkor af solidarisk ansvarighet (ny);

Om förvandling af de serskilda mål- och vigtråkningarna till likhet de förra med spannmålsmålets och de senares med viktuallevikten, med undantag blott för vägning af medicinaler och ädla metaller (ny);

Om upphörande af det utan Rikets Ständers bifall utfärdade förbudet emot tryckta skrifter försäljning på öppna platser i hufvudstaden (ny);

Om förvandling af Krigsakademien på Carlberg till polytekniskt institut (ny);

Om införande af ett liberalare tulltaxesystem, med artiklarnas indelande i vissa klasser med olika tullafgifter för de olika klasserna af råämnen, halffabrikater och färdiga konsumtionsartiklar.

Flera af dessa förslag möttes äfven nu af det starkaste motstånd. Den största delen deribland bar sedermera gått igenom och allt detta anses nu helt naturligt.

Vid 1844 års riksdag väckte jag ånyo motion om penningaräntans frigifvande med undantag för kapitaler intecknade i fast egendom, för att genom denna modifikation lugna dem som fruktade en allmän stegring af räntan och en kris såsom följd deraf. Bland de viktigare öfverläggningar hvart jag deltog, var den som finnes förvarad i till Ridderskapets och Adels protokoll för d. 28 Augusti, då en varm strid föreföll angående det sedan 1840 års riksdag hvilande representationsförslaget. Detta uppträdde var ett af de märkligaste under riksdagen. Några Riddarbusledamöter förordade ock dervid mycken bitterhet emot Aftonbladet, som under de näst föregående dagarna hade talat om de privilegierade ståndens skyldighet att offra sin serskilda representationsrätt på fosterlandets altare, och om möjligheten att den annars engång kunde blifva ståndet framtiden. Ännu levande personer finnas som före början af detta plenum gifvo mig en vink om att icke gå på Riddarhuset den dagen, emedan någon fara kunde hota mig, i följd af den förbittring som rådde mot Aftonbladet; men detta blef naturligtvis ett skäl mera hvarföre jag borde inlämnas mig.

Den 5 September, för ett från föregående riksdag hvilande grundlagsförslag att titlar utan åtföljande embeten ej vidare måtte förlämnas;

Den 29 September, för riksdags hållande hvar tredje år (som ock blef bifallet);

Den 9 December för lika arfsrätt mellan bröder och systrar;

Den 18 December, om villkoren för bankens förmåga att upprätthålla realisationen;

1845 den 11 Januari, emot prohibitionsystemet i utrikes handeln; den 21 Januari emot luskränkning af kreditupplag till vissa varnartiklar;

Samma dag för minskning af den dittills beviljade så kallade drawback eller tullrestitution vid utförsel af socker. Denna öfverläggning kan äga en viss märkvärdighet nu efteråt derföre, att, å andra sidan, tvenne ledamöter af mycken inflytelse och deribland presidenten i Commerce-Collegium yrkade att sockerraffinadörerna skulle få behålla en drawback af 4 skill. banko för hvarje skålpund raffineradt socker som utfördes, då råsockertullen blott var 2 skill. 8 runstycken och gjorde detta på grund af det påståendet, att af 100 skålp. råsocker ej skulle erhållas mer än 60 skålp. raffinad. Sockerraffinadörerna, som vid denna riksdag gjorde stora ansträngningar, hade naturligtvis lyckats öfvertyga dem att tro på denna oriktiga uppgift, som hade kommit att medföra stora oppoffringar för staten, om försöket lyckats;

Den 25 Januari, om luskränkning i privatbankernas rättighet att utgifva smärre sedlar;

Den 1 Februari, om reform i elementarläroverken;

Samma dag, emot herr von Hartmansdorffs motion att adeln borde ingå till konungen och begära att serskildt blifva bibehållen vid den för densamma dittills gällande arfsrätt;

Den 11 och 13 Februari, emot Konstitutions-Utskottets förslag om representationens ombildning i fem stånd;

Den 16 April, om Bancovlustens reserverande;

Samma dag, emot förslaget att privatbankssedlar skulle få emottagas i oppbörden. Denna öfverläggning var märklig derntill att flera ledamöter med värma försäkrade att privatbankerna skulle nödgas upphöra, om de icke ånge utgifva sedlar på 2 och 3 Riksdaler.

Af de vid 1847—48 årens riksdag af mig väckta motioner nämnas följande:

Den 15 December 1847: om nedsättande af en kommitté att utarbeta förslag till förbättring af hospitalsväsendets i landet tillstånd, serdeles med afseende å vården af de sinnessjuka;

Den 22 December, om tillvägabringande af en reform i systemet för byggaude af de allmänna landsvägarna. Det anmärktes i denna motion att landsvägarne i Sverige för

200 år sedan voro bland de bästa i Europa, men i andra länder hade man sedan genom byggandet af chausséer gått framåt, medan vägarne i Sverige förblifvit på samma punkt. Följden är, att transporterne på våra landsvägar, i synnerhet vår- och hösttiden eller annars när mycket regn fallit, på de flesta ställen blifva ojemförligt svårare än på de såsom chausséer byggda, som alltid bibehålla sin fasthet. En förändring häri ansåg jag kunna tillvägabringas genom anslående af belöningar eller räntefria lån eller deltagande från statens sida i kostnaden, med dem, som efter gifna föreskrifter ville ombygga och sedan underhålla sina vägar. Det utskott, som hade att nitala sig öfver denna motion, erkände väl nyttan af förslaget, men det fick likväl ingen vidare påföljd; enligt min öfvertygelse skulle det dock utgöra en af de viktigaste materiella förbättringar;

Den 22 December, om afskaffande af den så kallade husagan, eller husboudes rättighet att slå sitt tjenstefolk. Denna motion väckte en stor uppståndelse inom Riddarhuset; åtskillige ledamöter från landsorten, som i öfrigt hörde till det politiskt liberala partiet, kommo förfärade fram till mig och menade att all ordning och skick i landet skulle vara slut om rättigheterna till husagan borttogs. Utskottet afstyrkte äfven och ständerna afslog motionen. Jag afskräcktes dock ej häraf, utan förnyade dervid de följande riksdagarna hvarje gång med något bättre utsigt till framgång, till dess vid 1856 års riksdag de tre ofrälse ständerna beslöto och konungen biföll husagans afskaffande.

Vid den riksdagen arbetade jag mycket för att åstadkomma ett mera konsekvent tullsystem i liberal riktning än det hittills gällande. Striden mellan frihandels och prohibitionsystemet var vid denna riksdag i synnerhet varm i frågan om tullen på bomullsgarn, en förnödenhetsartikel, som hittills hade dragit en tull af 40 till 50 proc. af värdet på de gröfre garnsorterna, hvilka förbrukas mest af den stora massan. Bomullsspinneriernas egare hade förenat sig att söka göra allt för att få bibehålla den höga tullen, som då ännu gaf dem tillfälle att inom få år hafva en spinnerilurättning betald; ett par bomullsspinneriegare uppehöll sig för denna sak serskildt i Stockholm. De åtnjoto också till en viss grad ännu medhåll från Regeringen, hvilket gaf mig anledning till en kritik af Regeringens proposition, som visar på hvad punkt dess åsikter om frihandeln då befunno sig. Ett likartadt förhållande egde rum i frågan om införseltullen på jern. Utländskt stångjern var nemligen förut förbudet till införsel.

Regeringen hade nu föreslagit upphörande af detta förbud, men föreslagit en införseltull ifrån 4 till 5 Rdr Banco på Skeppundet stapelstadsvigt för stångjern af olika slag, hvilket naturligtvis i de flesta fall var detsamma som förbud, samt 2 Rdr Banco för hvarje skeppund tackjern som infördes. Tullen på smör var förnt 2 Rdr 24 skill. Banco för ett lispund. Deri hade Regeringen nu föreslagit nedsättning, dock endast till hälften; samma förhållande med flera andra artiklar, hvilket blefve för vidlyftigt att här upptaga. Äfven om sockertullen var vid denna riksdag en hård strid; de lägre tullbestämmelserna yrkades hufvudsakligen af mig på Riddarhuset och af herr A. M. Brinck i Borgarståndet. Sockerfabrikanterna, som hade blifvit hastigt rika genom den höga skyddstullen, gjorde äfven nu stora ansträngningar för att så behålla den. (Det har sedermera blifvit känt att ett sockerraffinaderi i Göteborg, hvars egare numera flyttat ur landet, hade under en följd af år gifvit en nettobehållning i medeltal af en half million Riksdaler Banco årligen.) Sockerraffinadörerna hade här engagerat flere personer att, jemte dem sjelfve, dels skriva och dels viglera i deras intresse, och de försäkrade öfverallt, enskildt och i tryck, att deras handtering skulle gå öfverända om de icke finge behålla den dåvarande skillnaden mellan importtullen på raffinad- och på råsocker. Erfarenheten har sedan visat att sockerraffinaderier blifvit anlagda efter tullnedsättningen och i större skala än något af de äldre. Äfven bomullsfabrikanter hade vid denna riksdag kommit upp till hufvudstaden och vistades här längre tid för att bevaka sina intressen.

Vid denna riksdag började också en reform i husbehofsbränningen att blifva föremål för långvariga ventilationer på riksdagen. Ut i dessa deltog jag blott genom att protestera mot det, enligt min öfvertygelse, ekonomiskt förlustbringande i att luskränka bränningen till två månader om året, hvilket måste leda till förlust, då för tillverkning af det quantum brännvin, som consumeras, fordras sex gånger så många brännerier som behöfdes med rättighet att bränna hela året.

Vid 1850 och 1851 årens riksdag förnyade jag den 30 December motionen om husagans afskaffande. Denna gången väcktes äfven enahanda förslag af en annan ledamot afståndet, herr Granfelt, assessor i Göta Hofrätt. Vidare väckte jag följande förslag, som med afseende på ämnenas vikt torde förljena att här omförmas.

Om ändring af lagens stadgande i 9 Kapitlet i § Giftermålsbalken, som tillägger mannen ovillkorligt målsmanskap för

hustrun och rätt att förfoga öfver hennes egendom, utan att förord kan göra ändring här. Detta förslag lyckades dock icke vinna framgång och jag har tyvärr begått den försømmelsen att icke förnya detsamma förrän vid 1862 års riksdag, och frågan är oafgjord då detta tryckes.

Om rättighet för qvinna att blifva myndig vid 25 års ålder. (Numera antaget sedan 1859 - 60 årens riksdag.)

Om frihet för en hvar att ntöfva den såkallade *försörjningsrätten* utan serskild anmälan hos någon myndighet. Jag sökte utveckla billigheten af ett sådant frihetsmeddelande, men lyckades icke vinna framgång och författningen står ännu på samma punkt; dock torde ändring vinnas vid denna riksdag.

Om borttagande af förbudet att drifva handel på landet på mindre afstånd än tre mil från stad. Jag sökte visa det en sådan rättighet, emot hvad man hittills trott, skulle vara mera gagnellg än skadeltg för städerna och återopade Englands exempel, der hvem som helst fritt kan få drifva handverk eller handel i stad eller på land utan behof af något serskildt tillstånd, och der denna frihet anses såsom en af hufvudkällorna till landets rikedom. Detta förslag har dock först tvevarande år 1863 vunnit Ständernas bifall.

Om nedsättning af bevillningen efter andra artikeln, samt borttagande af de så kallade *minimialgifterna*, hvilkas obillighet emot fattigare näringsidkare i många fall jag sökte ådagalägga. Detta förslag vann icke heller den gången gehör. Det har dock sedan gått igenom, i förra hänseendet vid 1856—57 och i det senare vid 1859—60 årens riksdagar.

I afseende på tulltaxan yrkade jag en *tullfrihet* på de viktigaste lifsförnödenheter, såsom, kött, smör, ost och talg, eller om det ej kunde erhållas, att afgifterna åtminstone måtte blifva nedsatta till hälften af dåvarande ännu höga belopp*); att införseltullen på stångjern måtte bli *afskaffad* eller ock blott nominal, hvilket motiverades med att söka visa huru jern alltmer kommer i bruk och förinsten att använda det bättre och dyrare svenska jernet till en mängd behof, der ett billigare utländskt kan nyttjas med samma förmån, såsom vid byggnader och i åkerbruket; vidare nedsättning i tullen på vissa råämnen och halfabrikater, såsom hudar, lin, papper, ull, garu m. m.

Vidare en motion att Ständerna måtte hos Konungen nttrycka den nderdåniga önskan att framtimmer, som visa sig

*) Regeringen stod då ännu kvar på den prohibitiva ståndpunkten i afseende på dessa artiklar.

dertill ega erforderlig insigt och hafva vitsord om godt uppförande, må, der serskilda blider ej möta, företrädesvis komma i åtanka till bestridande af undervisning i folkskolorna. Detta förslag innefattade då någonting alideles nytt och betraktades af många såsom en förflngen idé. Jag anser den likväl vara en vigtig och stor framtidssak, och tillåter mig derföre att ur motliverna till förslaget anförä: "att med nuvarande ringa folkskolelärarelöner skulle dessa bättre förslå för fruntimmer än för manspersoner att lefva af. Det är en erkänd och ofta upprepad sanning, att det uppväxande släktets uppfostran och dess första bildning till sedlighet och kärlek för det ädla och goda företrädesvis tillhöra qvinnan såsom en af hennes skönaste bestämmelser. Ett i allmänhet mildare sinne, mera tålamod, en finare känsla af grannlagenhet, i förening med större snabbhet i uppfattning och aktigfvande; allt egenskaper, som qvinnan i allmänhet eger i högre grad än mannen, synes hafva åt henne anvisat rättigheten att bli använd vid ungdomens undervisning långt mer än det sker i verkligheten. — Qvinnan har ock vanligtvis ringare anspråk än mannen för lefnadsbehofvens tillfredsställeande. Ogift, är hon för de flesta fall van att inskränka sig till tarflighet och finner sig deruti med mera förnöjsamhet än mannen; är hon gift, men mannen icke har en oberoende förmögenhet eller ett indrägtigt yrke, så blir det för henne ingen obetydlig vinst att, under en verksamhet af den ädiaste och mest fruktbarande beskaffenhet, på samma gång kunna bidraga till det gemensamma hushållet". — — "Det måste vara svårt att uppgifva någon orsak, hvarföre icke fruntimmer, dokumenterade att ega behöfliga kunskaper, skulle likväl som manspersoner, och af förnt uppräknade skäl, ofta vida bättre än dessa, kunna sköta en större del af undervisningen i allmänna skolor, eller hvarföre detta, under den offentliga tillsyn, som dervid eger rum, skulle vara mera betänkligt än i enskilda skolor och oppfostringsanstalter. Denna anmärkning gäller i synnerhet med afseende på folkskolorna, der undervisningen är inskränkt till de första elementerna". — — "Men om det får antagas att, jemte den egentliga undervisningen i att läsa, skriva och räkna, m. m., sättet att umgås med lärjungarna kan och måste utöfva ett stort inflytande på deras anlag för sedlighet och till borttagande af råhet och sjelfsväld; om någon tillsyn å deras sysselsättningar på fristunderna äfven är maktpåliggande, så kan ej gerna mer än en tanke finnas derom, att den qvinliga handledningen härutinnan skall visa sig mera nitiskt utbällande och verksam än det kan

förväntas af manspersoner. Flera aktningstvårda författare, som forskat i detta ämne och samlat andra länders erfarenhet, hafva också intygat, att i Förenta Staterna i Norra Amerika, hvarest qvinnor stundom innehafva lärareplatser i de allmänna skolorna, äfven der gossar undervisas, har man, just der sådant eger rum, förmärkt en serdeles fördelaktig inflytelse deraf på gossarnas skick och uppförande". Såsom en källa till sistnämnda uppgift citerades Miss Martineaus resa i de Förenta Staterna, ett i England högt ansett arbete. Slutligen anmärktes att den undervisning, som nu blifvit föremålet för folkskolornas verksamhet, förut enskildt varit för det mesta besörjd af fruntimmer.

Vid 1853—54 årens riksdag fortsatte jag mitt bemödande att genomdrifva friare grundsatser i afseende på tulltaxan, och utvecklade detta mera utförligt, med yrkande af ett genomfördt system, hvars grunddrag voro tullfrihet för införseln af åtskilliga nödvändighetsvaror, såsom de förut nämnda af lifsförnödenheter, jemte talg, stångjern m. m., samt å råämnen för industrien; af icke öfver 10 procents tull å de ämnena, som kunna anses som halffabrikater, såsom garn, färger, m. m.; icke öfver tjugo procent å väfnader, samt högst 25 å 30 procent å artiklar färdiga till omedelbar förbrukning. Härigenom ansåg jag ett tillräckligt skydd vara vunnet för den inhemska industrien och likväl ett stort steg framåt taget i frihandels intresse. Dessa principer hade numera vunnit mera medhåll; det kan dock förtjena anmärkas att ett och annat af dessa förslag ännu rönt motstånd från Regeringens sida; det var först vid påföljande riksdag som den fann sig böra adoptera en stor del deraf i sin proposition till Ständerna. Dock är systemet af likhet i tullafgift, beräknadt efter värdet af artiklar inom de ofvannämnda serskilda klasserna, ännu icke på långt när genomfördt.

1853 den 31 December, förnyad motion om nedsättning i bevilningen efter andra artikeln samt om mininialgifternas afskaffande, på hvilkas obillighet i många fall exemplet anfördes. Likaså om upphörande af bevilning för gesäller, samt om afskaffande af bevilning för medarbetare i tidningar. Motivet var, att då hvarje förläggare bör skatta för hela tidningens inkomst och ingen är skyldig uppgifva hvilka personer skriva i en tidning, så är den ifrågavarande beskattningen oegentlig och inquisitorisk.

Samma dag, om ändring af tiden för tjenstbjudningsflyttningen till Midsommarstiden. För denna förändring återopades, att den hade blifvit förordad såsom en gemensam tanka vid det allmänna landtbruksmötet i Lidköping året förut. De märkilgaste tillfällen vid hvilka jag för öfrigt uppträdde under denna riksdag voro:

Den 23 Februari 1854, emot ett betänkande af Ekonomi-Utskottet, som hade afstyrkt en föreslagen utvidgning af Judarnas borgerliga rättigheter och på ett serdeles ofördragssamt sätt, som förtjenade utförligare påpekas om ntrymmet tillåt, hade motiverat detta afstyrkande. Många ledamöter af Adeln yttrade sig vid detta tillfälle för en liberalare åsigt, hvaremot Utskottets betänkande kan citeras nästan såsom en gengångare från medeltiden.

Den 25 Februari, emot en föreslagen inskränknings af allmogens rätt att sälja sina tillverkningar. Motståndarne, som yrkade på en sådan inskränkning, voro herr August von Hartmansdorff, en kapten Adelborg och professor Bråkenhjelm. Jag hänvisar blott till deras anföranden, som finnas i Adels protokollet.

Den 5 April påyrkade jag och sökte motivera lämpligheten af ett *gemensamt medelporto å bref för hela riket*, emot Regeringens proposition, som då ännu var för ett så kalladt rayonporto eller två olika afgifter efter afstånden mellan afgångs- och ankomstorter. Den åsigt för hvilken jag, till en början ensam, uppträdde, segrade lyckligtvis. Poststyrelsens kammarkontor hade dock förut afgifvit ett sakrikt utlåtande till fördel för ett lika porto, men General-Poststyrelsen afstyrkt det.

I samma månad föreföll en debatt angående statskalden och fondsystemet, deri jag hade till motståndare åtskilliga af Regeringens män på Riddarhuset, nemligen herr Gripenstedt, då redan statsråd, herr Samuel von Troll, landshöfding i Malmö, herr Gillis Bildt, kort derefter landshöfding på Gotland och herr Harald Hjärne. Jag sökte förfäktas den grundsatsen, att om staten upptager amorteringslån, så är det en fördel ju förr de kunna betalas, hvarföre jag yrkade att räntan och amorteringen tillsammans borde beräknas icke till 5, utan till 6 procent å kapitalet. Vid påföljande lånetransaktioner i och för jernvägslånen har det visat sig att dessa kostat i det allra närmaste sex procent årligen, ehuru räntan skall vara beräknad blott till 4½ och amorteringen till 1 procent.

Vid öfverläggningen å denna riksdag om statsbidrag till jernvägars anläggning protesterade jag så mycket i min för-

måga stod emot dessa vägbyggnaders utförande och rörelsens derå bedrjfvande för statens räkning, såsom ledande till ständiga framtida uppoffringar; men bår var allt bemödande fruktlöst emot de lokala intressena, som ville hafva jernvägar byggda åt sig på det allmånas bekostnad och snart förmodade hånföra äfven många andra med den förespegligen, att, snart sagdt, hvilka uppoffringar som belst för detta ändamål skulle återgåldas af den euskilda nyttan.

Uti ett anförande den 22 September 1854 tillkännagaf jag min tanka huru det skulle gå med husbållningen vid byggandet af det nya *nationalmuseum* och yrkade på stränga kontroller öfver planerna för dess utförande, så framt man ej skulle få betala flera gånger den begärda auslagssumman. Denna summa var 500,000 Rdr Banco, för hvilken det lofvades att byggnaden skulle utföras färdig; den kostar en redan, utan *inredning*, vida mer än dubbelt denna summa.

Den 1 November förekom en öfverläggning om auslag till den så kallade neutralitetens upprållbållande. Jag ausåg den serskilda neutralitetsförklaring, som härifrån afgafs i anledning af fredsbrottet mellan Vestmakterna och Ryssland, hafva varit obehöflig, enär, enllgt Kabinettspolitikens båd och gällande öfvereuskommelser, staterna af andra ordningen i allt fall äro berättigade att vara neutrala vid krigsutbrott mellan stormakterna. Förklaringen syntes mig tillika endast gagnelig för Ryssland, genom det förbud den inneböll emot prisers emottagaude och försäljning i våra hamnar, och emot främmande truppers marcher genom landet. Då Ryssland var blockeradt, så kunde dessa förbud endast leda till svårigheter för Vestmakterna, i fall fråga på allvar bade blifvit att flytta kriget till Östersjön, och neutralitetens brytande i sådant fall hade endast gifvit Ryssland en rättvis anledning till klagomål. Många trodde derföre ock att nämnda förklaring bade blifvit uppgjord i hemlig öfvereuskommelse med Ryssland, i synnerhet utbredde sig denna förmodan sedan, genom utgifvaude af de *Bergman-Schinkelska handlingarna*, det så kallade *familjefördraget* mellan Rysslands och Sveriges regentus, om ömsesidigt biträde af trupper mot alla eventualiteter, utländska eller inländska, hade oförmodadt blifvit offentliggjordt. Det syntes icke heller så otroligt, att konungens oro öfver den obehagliga sensation, som familjefördraget hade väckt i landet, hade utgjort någon anledning och gifvit en väsentlig impuls till den serskilda allianstraktaten med Vestmakterna. Äfven denna borde nemligen ej varit behöflig, då den Europeiska folkrätten och förbindelserna alla makter emellan in-

nebölle, att om en stat orättvist anfallas, så skola de öfriga bistå densamma. Icke dess mindre antogs på riksdagen i alla fyra stånden, uppå motion af serskilda riksdagsmän, en tacksägelseadress till konungen för neutralitetsförklaringen.

Angående mitt deltagande i 1856 till 1858 årens riksdag torde få nämnas följande:

Den 3 December, motion om nedsättande af en kommitté för att taga i betraktande frågan om läroverkens organisation, serskildt med afseende på skolornas styrelse, och att biskoparnas nedsättande makt öfver läroverken i de flesta fall och öfvervägande rösträttighet vid lärosysslors tillsättande emellertid måtte genast upphöra och ställas i lika förhållande till de öfriga ledamöternas, som presidenternas i Hofrätterna, till öfriga ledmötors derstädes. Den nya skolstadgans 82 § bjöder nemligen, att om i något förekommande fall det icke serskildt finnes bestämdt, hvilken åtgärd vederbörande må vidtaga, så eger Eforus för tillfället besluta och stadga. Äfvenså har 68 § gifvit biskopen den nyssnämnda makten vid läraresysslors tillsättande, då han har ej blott votum decisivum utan serskildt två röster. Vidare anmärktes emot 86 §, enligt hvilken biskopen ensam eger bestämma valet af läroböcker, och detta utan all kontroll, der ej förut serskildt är annorlunda förordnadt. Genom en jämförelse visades att organisationen af läroverken är liberalare och mera kontrollerad i Finland. Detta förslag, hvarom en utförlig öfverläggning vidare förekom den 17 Oktober 1857, deri jag hufvudsakligen deltog, strandade dock genom ledamöternas af Presteståndets motstånd i Utskottet.

En motion om skärpning af ansvaret för falskt vittnesmål från endast böter till fängelse från 3 månader till 2 år, efter sakens beskaffenhet.

Motionen om husnagans afskaffande förnyades äfven vid denna riksdag. Då Utskottets betänkande derom förekom till öfverläggning, hvilket ej var förr än den allra sistn tiden af riksdagen, onkndt flera påminnelser hade skett om ärendets handläggningar af Utskottet, talade för husnagans bibehållande kammarherren, friherre Rudolf Cederström, generallöjtnanten, greve Carl Gustaf Löwenhjelm, kammarrättsrådet Carl Printzensköld och löjtnanten von Francken, som hade reserverat sig emot Utskottets tillstyrkande af motionerna. Vid voteringen voro blott 45 ledamöter tillstädes, bland hvilka 32 afstego

och 13 biföllo betänkandet. I de andra tre stånden bifölls det, såsom förnt är nämnt på ett annat ställe.

Tre viktiga ämnen, som förekommo vid denna riksdag, voro angående Regeringens förslag om tryckfrihetslagens borttagande ur grundlagen, om religionsfriheten, samt om auslaget till jernvägarna. I den förstnämnda frågan sökte jag hufvudsakligen utvisa nödvändigheten af tryckfrihetslagens omgärdande med grundlagsnatur derföre, att tryckfriheten i vårt land är nästan det enda värdet emot möjliga missbruk af Regeringsmakten, i anseende till dennes vidsträckta omfattning enligt regeringsformen. Med undantag af den Ständerna förbehållna pröfningsrätten af penningeanslag, hvarpå dock Regeringen så lätt kan utöfva inflytande genom två stånd och genom det förstärkta Statsutskottet, är konungamakten i Sverige mera oinskränkt än man känner i något annat samhälle med representativ författning, genom konungens chefskap öfver kyrkan, öfver krigsmakten, öfver civilstaten, genom hans rättighet att till embeten och tjänster utnämna hvem han behagar, med undantag blott af biskopar och borgmästare, hvilkas utnämning skall hålla sig inom upprättadt förslag; genom konungens rättighet att avsluta traktater med främmande makter utan Ständers eller ens hela Statsrådets hörande; genom den vidsträckta tydning, som blifvit gifven åt konungens enväldsmakt; den så kallade ekonomiska lagstiftningen, utan Ständernas hörande eller rätt att yttra annat än underdåniga önskingar, och slutligen genom den ofantligt stora makten att kunna likaledes utan Ständernas hörande besluta om organisationen af alla allmänna förvaltningar och förvaltande embetsverk, till och med landtregerringens, samt ock förändringar i dem som finnas.

Det kan öck förtjena ihågkommas till en framtid såsom bevis på huru fullkomligt konungens rådgifvare, då de tillstyrkt ifrågavarande kungliga förslag, hade misstagit sig om landets allmänna tänkesätt, att den kongl. propositionen nu föll i alla fyra stånden utan votering och utan att ens någon af Statsrådena sjelfve eller andra Regeringens organer vågade yrka på ett bifall dertill eller direkt försvara densamma, än mindre, såsom det förnt hade väntats, göra en så genomgripande sak till en kabinetsfråga. Det var emellertid intressant att höra, huru en bland konungens rådgifvare, som hade deltagit i tillstyrkandet af propositionen, nu försäkrade med röd stämma, att Regeringen aldrig hade haft för afsigt att förminska tryckfriheten. Detta anförande igenfinnes i 2 bandet af Adels protokolll. Icke dess mindre förekom längre

fram d. 10 Oktober 1857, ett från förra riksdagen hvilande förslag, som länge hade utgjort en älsklingsstanka hos dem som hade en dylik omsorg om tryckfriheten, och som redan varit framlagdt vid flera riksdagar och under den näst föregående varmt förordadt från hofpartiets sida, nemligen om *inskränkning i rättigheten att utgifva tidningar och periodiska skrifter*, genom stadgandet af skyldigheten att nedsätta en borgenssumma såsom villkor för denna rättighet. Det skenbara motivet för detta inskränkingsförslag var att få bort det så kallade ansvarigssystemet. Jag var en bland dem, som uppträdde emot förslaget och tillät mig varna för följderna deraf, samt nppgaf såsom ett enkelt sätt att blifva af med de ansvariga utgifvarne, att upphäfva hela föreskriften om uttagande af tillståndsbevis för tidningar. Vid åtal emot tidningar likasom emot andra skrifter fluge då namusedel angående skriftens författare företes eller ock boktryckaren ansvara. Denna utväg syntes man först icke hafva tänkt på; den vore dock i min tanka radikal och tillfyllestgörande, men mindre tryckande än borgenssystemet. — I afseende på *religionsfriheten* förekommo, i anledning af Regeringens proposition, öfverläggningar d. 18 Juni och 4 November 1857 och den 3 Februari 1858, hvari jag sökte visa det otillfredsställande och mot begreppet om religionsfrihet stridande uti den del af Regeringens förslag, som hade bibehållit ansvar "för utspridande af villfarande lärosatser". Uti dessa anföranden återopas många yttranden till förmån för religionsfriheten emot en allena herrskande statskyrka, af de förnämste lärda, tänkare och äfven andliga personer i landet, från tidigare riksdagar äfvensom bestämda förklaringar af Luther sjelf att prestadömet ligger hos församlingen och att inga, såsom han kallar dem, *plüttrakade* prester behöfvas, ett ord hvarmed han naturligtvis syftat på de katolska presternas tonsur. Derjemte har Luther på ett lugalunda skonsamt sätt uppträdt mot presternas anspråk att uteslutande få utdela sakramenterna och hvaraf det visar sig att den nuvarande kyrkoförfattningen med sina förbnd och kriminalstraff lugalunda är Luthersk efter Luthers mening, utan motsatsen deraf. Under dessa öfverläggningar förekom ock tillfälle att återopa åtskilliga exempel på det kyrkliga presterskapets förföljesenit i brottmålsväg, synnerligen mot sakramenternas utdelande af andra än prestvigda händer. Det hade nemligen då nyss tilldragit sig att en välfrejdad man i Norrland blifvit kastad i fängelse och ännu satt qvar der sedan en månad för det han hade sjelf läst brudvigseln öfver sin egen dotter och hennes trolofvade.

Uti jernvägsfrågan deltog jag mycket och har äfven sedermera sökt med noggrannhet följa den. Mitt bemödande var riktadt på möjligheten af en noggrann bushållning samt emot en större utsträckning af det så kallade jernvägssystemet; äfvensom för anläggandet af den vestra stambanan norr om Mälaren, men det är nog att härmed hänvisa till protokollerna.

Vid 1856—57 årens riksdag biföllo alla fyra Riksstånden och konungen en förändring i 14 § Riksdagsordningen, hvarigenom ofrälse husegare i städernaingo inträda bland de valberättigade till borgareståndet. I följd häraf fordrades nya valordningar, hvarom hvarje stad för sig skulle få öfverenskomma med vilkor af Kongl. Maj:ts sanktion. För att tillvägabrunga en sådan valordning för Stockholm, der valen hittills varit förrättade inom borgerskapets klasser, hölls på hösten år 1858 en allmän sammankomst inför magistraten, och en kommitté valdes för att utarbeta ett förslag till valordning. I denna kommitté blef jag invald jemte rådmannen, n. v. justitieborgmästaren Gråå, kryddkramhandlaren och f. d. vice talmannen A. M. Brinck, fabrikören Kant Almgren och auditören Ang. Blanche. Desse herrar förenade sig med andantag af någon skiljaktighet af Almgren och Brinck, om ett förslag till valordning, som till det hufvudsakliga blef antaget vid allmän sammankomst inför magistraten, endast med den förändring, att omröstningen till riksdagsmän skulle ske i fem distrikter, som hvardera hafva att välja två riksdagsmän, i stället att kommittén hade föreslagit att hvarje valberättigad skulle få rösta på de tio riksdagsmän han önskade utse. Den viktigaste frågan som afhandlades i kommittéens betänkande var den, huruvida de valberättigade borde hafva lika rösträtt, eller denna graderas efter förmögenheten. Som kommitterades förslag i denna del, eburn antaget vid den allmänna sammankomsten, röntes afslag hos Regeringen och af ett parti ansågs alltför radikalt, och denna handling numera torde vara svår att igenfinna, så skall läsaren måbända icke ögerua inhemta följande korta utdrag af den af mig hufvudsakligen föreslagna motiveringen:

"Vid bedömande af frågan, antingen omröstning vid riksdagsmannaval bör ske per capita, så att hvarje valbar eger afgifva blott en röst, eller efter en viss på förmögenhet och skattebidrag grundad graderad skala, kan icke förblises att

"våra grundlagar angifva såsom en af de viktigaste utgångs-
 "punkterna för det konstitutionella lifvet här i landet, att
 "Rikets Ständer äro *Svenska folkets* representanter. Lagstif-
 "tarne hafva härigenom hyllat en sats, hvars erkännande ge-
 "nomgår hela vår historiska utveckling: — att viljan hos
 "folket, betraktad i dess helhet, bör utgöra den egentliga
 "grunden för samhällets ordnande och styrelse. Denna tanka
 "vinner ock styrka deraf, att statsmän och skriftställare af
 "för öfrigt de mest olika politiska meningar öfverensstämt i
 "att åberopa den fortlefvande känslan af argammal svensk
 "folkfrihet såsom ursprunget till det nuvarande statsskicket;
 "och att denna folkets betydelse ej heller förnekats från re-
 "genternas sida, derom vittna de valspråk åtskilliga bland
 "dem begagnat, såsom "Folkets väl min högsta lag"; "Fol-
 "kets kärlek min belöning;" "Gud och folket", och så vidare.
 "Emellertid visar vår historia att medan folkets vilja och makt
 "sålunda i sin allmänlighet blifvit från alla sidor erkända
 "såsom samhällets rätta grundval, har detta erkännande blott
 "ofullständigt blifvit tillämpadt, i det man dels under vissa
 "tidskiften bemödat sig om och jemväl lyckats betaga folk-
 "viljan all positiv andel i lagstifning och regering, dels, der
 "rättigheten till en sådan andel blifvit erkänd, lemnat den
 "i händerna endast på vissa klasser, utgörande en minoritet
 "af folket. Å ena sidan hafva dessa inskränkningar också,
 "förmedelst de fordringar på förändring i nationalrepresenta-
 "tionen, som redan från begynnelsen af nuvarande statsskick
 "egt rum, likasom, å andra sidan, den allmänna meningens
 "riktning, visat sig deruti att de grundlagsförändringar, som
 "i detta afseende blifvit vidtagna, utan undantag innefattat,
 "icke inskränkningar, utan utvidgning af representationsrätten
 "till förut icke berättigade medborgare, eller med andra ord,
 "dessa reformer hafva afsett att närma statens medlemmar
 "till jemlikhet i politiska rättigheter, likasom det förut är
 "antaget att alla skola vara lika inför den borgerliga lagen".

Det var på dessa grunder, hvilka sedan mera speciellt
 tillämpades med afseende på den förevarande valordningsfrå-
 gan, som kommittén tillstyrkte lika rösträtt för de valberätti-
 gade inom hufvudstaden.

När frågan om valordningen sedan blifvit slutligt afgjord,
 och riksdagsmannavalet skulle företagas, bildade sig en fri-
 villig valkommitté för att uppgöra förslag till kandidater och
 jag bekräftades med val till ordförande i denna kommitté. Den
 höll sina sammanträden dels i De la Croix's stora sal, dels
 på mindre borsalen, dels också i mindre konferenser. Det

var då första gången här i staden, som kandidater offentlig föreslagits och diskuterade på förband, och i första distriktet föranställdes en sammankomst af valmän på lilla börssalen, der under en ålderman Spångbergs presidium frågor i hvarjehanda ämnen framställdes till mig och kramhandlaren Ditzinger, som blifvit af valkommittéen framställdes såsom kandidater. Det var dock icke utan, att denna examen hade en viss karakter af menlöshet. Motkandidater funnos äfven, för hvilka starkt arbetades, men de uppträdde icke att visa sig. Jag trodde mig dock ingalunda komma att blifva vald, emedan man å andra sidan hade uppställt grosshandlaren Scharlan, ledamot i en mängd kommunalvärf, Bankofullmäktig och en mycket ansedd man på börsen, som han hade gjort stora tjänster efter krisen 1857.

Emellertid erhöilo jag och min kamrat herr Ditzinger pluraliteten, och voro således valde, hvilket jag tillåter mig betrakta såsom ett dyrbart förtroende, då jag fört tillhört och ännu knude hafva tillfälle att representera i ett annat riksstånd, om jag icke blifvit vald. Med mina åstgter och i min ställning var det dock angenämare att få vara ledamot af Borgareståndet.

Som mina motioner och anföranden vid denna sista riksdag upptaga en icke obetydlig andel i Borgareståndets protokoll och den politiska riktningen af min verksamhet har varit den samma som tillförene, så omnämnas här endast några få bland de förslag jag väckt, såsom:

Förslag om förändring i Kongl. Förordningen den 4 Maj 1855 angående handelsböcker och handelsräkningar, syftande att borttaga den bevisningsrätt som ännu är sådana böcker och räkningar tillerkänd när de ej inom viss tid klandras inför domstol;

Om utvidgning af rättigheten att afsöndra jord på landet, under äganderätt till köparen;

Om försäljning af en del kungsladugårdar och till kronan indragna boställen;

Om skärgårdsskottans skiljande från örlogsskottan;

Om rättighet för utländsk man att kunna, utan frånträdande af sin nationalitet, bosätta sig i riket och drifva grosshandel eller större fabriksrörelse, för att få in främmande kapitaler i landet;

Om nedsättning i telegrafportot, samt om fruntimmers användande såsom biträde vid telegrafinrättningen.

Bland de öfverläggningar, i hvilka jag utförligast deltog, var i främsta rummet frågan om anslag till jernvägarna; jag

yrkade äfven nu i Statsutskottet på ett mera hushållsaktigt byggnadssystem och af denna nuleddning egde en skriftväxling rum med chefen för statens jernvägsbyggnader, som innehåller åtskilligt opplysande och som till en väsentlig del återflötes i en min reservation vid Utskottets betänkande rörande anslaget till vestra och södra stambanorna. I frågan om den södra banan yttrade jag mig för den plan, som hade varit framlagd vid näst föregående riksdag, att draga jernvägen genom den så kallade Lagnå-dalen till Jönköping, men denna plan, som Statsutskottet efter noggranna forskningar hade tillstyrkt, och för hvilken enligt min öfvertygelse de mest gällande skäl finnas förvarade i Borgareståndets protokoll, besegrades dock vid voteringen. Jag anmärkte och visade att den rakaste och minst dyra af alla linjerna icke ens blifvit utmärkt på den, af jernvägsstyrelsen utgifna stora jernvägs-karta och anställde en beräkning, enligt hvilken jag ansåg den förändring i planen, som nu föreslogs, komma att, när alla kostnader utan räntor derpå beräknas, blifva omkring sju millioner dyrare än om den kortaste vägen hade blifvit vald. Denna öfverläggning förekommer i protokollet för den 25 och 26 April 1860. Ingen af dessa anmärkningar, ehuru framställda med skärpa inom ett riksstånd, har å jernvägsstyrelsens vägnar någonsin blifvit besvarad, än mindre vederlagd.

I den så kallade *Norska frågan* förfäktade jag den åsigtten att Sveriges Ständer icke hade att blanda sig i frågan om Norska Ståthållareembetets opphåfvande.

I *kommunalfrågan* var jag i afseende på lagen om Lands-thing af den tanken, att vissa frågor som der väckas om nyn företeing, lån, m. m. icke borde för första gången kunna afgöras med enkel pluralitet, för att icke äfventyra, att partiell lokalt intresse inom ett län skulle kunna på det belas be-kostnad genomdrifva sina syften, samt att en bestämmelse borde finnas hvarigenom vigtigare mål kunde få bordläggas till en annan sammankomst. Ifvern att få ett beslut om Landsthinget till stånd innan riksdagens närm förestående slut var dock så stor hos pluraliteten, att denna oppmaning till försigtighet ej lyckades vinna gehör.

Rörande lagen om en allmän hypotheksbank bifogade jag till hvardera af Stats- och Bancoutskottens betänkanden, motiverade reservationer emot beviljandet af en statsgaranti af åtta millioner Riksdaler, till säkerhet för hypotheksbankens förbindelser, äfvensom emot det i förslaget § 5 föreslagna stadgandet att intet belag af jordegare hädanefter skall

få mot förskrifning af fast egendom upptaga lån emot obligationer på annan väg än genom hypotheksbankens anlitande såsom kommissionär; ett beslut, som enligt min tanka är ett ingrepp i eganderätten. Äfven i denna fråga, som icke blef färdig förr än i sista slutet af riksdagen, var man dock så ifrig, i afseende till fastighetsegarnas på landet behof att få nya hypothekslån, att något afseende icke fästades på nämnda anmärkningar.

Dessutom uppräknas här följande anföranden:

1859 d. 10 December, emot inrättande af ett serskildt nytt Statsdepartement för allmänna arbeten; den 17 December, om en beskickning från Sverige till en kongress, för de Italienska angelägenheterna; 1860 den 11 Februari, i frågan om uppförande på stat af de vid sista riksdag åt embets- och tjenstemän beviljade löneförhöjningar; den 15 Februari i anledning af förslaget att på en gång upplåna 35 millioner Rdr för jernvägsarbetena; den 16 Februari om anslaget till ministerstaten i nrikes departementet; den 14 April om ändring i nationalrepresentationen; den 18 Maj, om föreslagen rättighet för konungen att i kommandoväg efter godfinnande kunna uppbåda båda beväringsskatterna; den 19 Maj, ett anförande om tvååriga beväringsexercisen, anmärkningar deremot med hänsyn till dess otillräcklighet såsom folkbeväpning men tyngd för den jordbrukande klassen, samt med en framställning om folkbeväpningssystemet i Schweitz; den 14 Juli om upphäfvande af Kongl. Förordningen angående försäljning af lösören, som kvarblifva i säljarens vård, anmärkningar emot detta förslag; den 25 Juli, för anslaget till ett seminarium för lärarinnor; den 21 Augusti, om förslaget förbud emot rättigheten att låna brännvin; den 8 Augusti, i anledning af föreslagen ändring af grundlagens föreskrift i 12 § Regeringsformen, som nu lemna konungen rätt att ingå i afhandlingar och förbund med främmande makter utan hela Statsrådets hörande; den 12 Sept., om förändring i skjutsningsskyldigheten; den 17 Oktober, om oäkta barns arfsrätt efter sin moder; den 17 Oktober, om en föreslagen adress till konungen, angående framläggande vid nästa riksdag af ett förslag till nationalrepresentation. — Angående det sistnämnda ärendet inträffade det ovanliga, att fastän jag i omförmälda anförande hade yttrat mina tvifvel om, hurvida man ifrån Regeringen hade att vänta ett förslag till representationens ombildning, som kunde tillfredsställa nationen och framställt åtskilliga skäl för denna tvekan, så blef jag, då motionen, som var väckt af herr Blanche, bifölls af ståndet, jemte motionä-

ren och herr Lallerstedt utsedd att uppsätta förslaget till adressen, hvilket ock, dagen derpå, ingafs, och efter några smärre rättelser antogs. Denna adress torde vara tillräckligt känd genom de allmänna tidningarna. Den innehöll intet program, men påpekade dock Danmarks och Norges representationer såsom förebilder, från hvilka man kan hafva att välja det bästa.

Vid sista riksdag äfvensom vid den närvarande, 1863, har jag åtnjutit det förtroendet att blifva vald till en af Borgarentåndets fullmäktige i Rikets Ständers bank och har i denna egenskap tillika under två år varit ledamot i direktionen öfver Bankodiskonten, till dess jag vid slutet af år 1861 nödgades afsäga mig denna senare befattningen för hinder af enkilda angelägenheter.

Bland åtskilliga befattningar af kommunal beskaffenhet, i hvilka jag deltagit, må här nämnas: en kommitté för utarbetande af förslag till civil nattbevakning i hufvudstaden. Denna kommitté hade utarbetat ett sådant förslag som blef antaget af husegarna inför magistraten, tillstyrktes af Öfverståthållaren och antogs såsom reglemente af Kongl. Maj:t år 1844. Planen var att nattbevakningen skulle stå under befäl af en serskild chef och under inseende af en kommunal förvaltning. Chefen var till och med redn utnämnd; och denna nattbevakning, till en del uppgjord efter mönstret af den i Köpenhamn, skulle tillika hafva befattning med eldsläckningsanstalterna, och dertill fordrades ett bidrag från Stockholms Brandförsäkringskontor, utlofvadt under vissa villkor. Emellertid rådde ifrån början en viss obenägenhet mot den nya anstalten från polisstyrelsens sida, som ej skulle få med den ekonomiska förvaltningen att skaffa. Sedan allt var färdigt att sättas i gång ställdes det därför nu så till, att det begärda anslaget från Brandförsäkringskontoret icke beviljades, och det till följd af ett utlåtande från Öfverståthållarembetet, som hördes i frågan om hvad som angick eldsläckningsanstalterna. Här inträffade således hvad som torde vara exemplifullt, att en organisation, som efter ett helt års arbete redan var fastställd af högsta makten, gick omkull, utan att någon fanns som kunde sätta i fråga att få densamma återupptagen. Samma organisation lades dock sedan hufvudsakligen till grund för den nya nattbevakning under polisens omedelbara uppsigt, som kort derefter infördes, med den skillnaden att denna senare inrättning blef dubbelt dyrare än hvad för den civila nattbevakningen var beräknadt, äfven om denna aflöning hade behöft något ökas.

Uti Sundhetsnämnden har jag några år deltagit såsom ledamot, äfvenså i direktionen för gaslysningsaktiebolaget i Stockholm ifrån början af detta bolags tillkomst. — De sist-förflutna sex åren har jag varit ledamot i Direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk; har två år varit ordförande i bokförläggareföreningen och år 1862 blifvit vald till Ordförande i boktryckerisocieteteten.

Jemte hvad här ofvan är omförmäldt om mina förhållanden till det offentliga lifvet har jag ock serskilt sysselsatt mig något inom det industriella lifvet, såsom boktryckare, bokförläggare och fabriksidkare. Såsom boktryckare och bokförläggare började jag min verksamhet 1830 med utgifvande af en poetisk kalender: *Psyche*, med bidrag af flere unga skaldar, som då der visade sig första gången; och dernäst med en upplaga af Grekiske och Romerske prosaiker i svensk öfversättning, i häften, hvaraf dock endast femtio hunno utgifvas, i anseende till svårigheten att finna goda öfversättare af klassiska verk. Bland mina öfriga förlager tillåter jag mig nämna *Fryxells berättelser ur svenska historien*; *Teckningar ur hvardagslifvet* af Fredrika Bremer; åtskilliga *lexica*, hvaribland ett *Fransyskt och Svenskt lexicon* af Dalin och ett *geografiskt-statistiskt lexicon*, så vidt jag vet, äro de båda största arbeten, som i ett helt utkommit under de sista 30 åren. Såsom det första i sitt slag här i landet, torde kunna räknas det försök jag började år 1834 att för ett vida billigare pris än dittills utgifva öfversättningar från de bästa utländska författare i den sköna litteraturen. Detta ansåg jag böra bidraga till en betydlig spridning, och sålunda hos den stora mängden utbreda smak för det sköna i formen, utveckla förmågan att uttrycka sig och öfverhufvud vara ett icke ringa bildningsmedel; derjemte hoppades jag att företaget skulle kunna lemna någon vinst, ehuru priset på böckerna, beräknadt blott till 2 skilling riksm. för tryckt ark om 24 täta sidor, var så ringa, att det fordrades afsättning å en stor upplaga för att bära sig. Försöket lyckades ock, till och med öfver förväntan. De första arbeten, som utskickades i världen, voro af Washington Irving, Walter Scott, Edvard Lytton Bulwer och Amerikanaren Fenimore Cooper, och de blefvo så begärliga att de första måste omtryckas och det hela gaf god förtjenst i flera år. Det dröjde också ej länge förr än företaget fick konkurrenter, men det oaktadt kunde det for-

fara utan förlust ända till några år lupå 1840-talet. Jag har också haft det nöjet att vara den förste, som i egenskap af förläggare fått presentera Onkel Adam, Wilhelm von Braun och Albano för den svenska allmänheten

Tvenne af mina förläggarsartiklar hafva föranlett tryckfrihetsrättegångar af ett visst politiskt intresse, hvarföre jag tillåter mig dröja dervid ett ögonblick. Det första var det af framl. Excellensen Adlersparre utgifna, hos mig tryckta arbete med titeln: *Handlingar rörande Sveriges äldre, nyare och nyaste historia*. Adlersparre hade i dessa handlingar låtit trycka till honom adresserade bref, som voro af en viss comprometterande natur för författarne, hvarföre åklagarmakten anlitades att yrka böter för dessa brefs tryckning innan femtio år förgått efter författarens död. När detta mål skulle företagas i Kämnarsrätten hade den gamle revolutionsmannen begifvit sig hit till Stockholm för att personligen inställa sig. Det var på sommaren år 1832. Han hade visat mig det förtroendet att välja mig till sitt rättegångsbiträde, hvarföre jag vandrade i hans sällskap ifrån hans logis vid Myntgatan upp till Rättens sessionsrum å Rådhuset, igenom en på Riddarhustorget tätt packad folksamling, som vid åsynen af Adlersparres höga och kraftiga gestalt tog af sig hatarna och hurrade. När han kom upp i Rätten och stått der några ögonblick, sade ordföranden, rådmannen, lagman Lindberg, i en för öfrigt icke mycket förbindlig ton: "vill inte hans Excellens sitta; hans Excellens är gammal"? hvarpå Adlersparre svarade: "å nej, jag är mycket ung", och förblef stående. Rummet var öfverfyllt med folk, och mycket hett var derinne. Då kort därefter Adlersparre sade högt: "det är bra qvast här", så slogos i samma ögonblick ett par rutor sönder längre fram i sessionssalen. Man hade ännu icke tagit ut de dubbla fönsterna. Märkligt nog gjorde Ordföranden, annars känd för ett hettefradt lynne, ingen fråga för att få reda på hvem som hade gjort detta dåd; emellertid kom frisk luft in i rummet. Öfverhufvud troddes det att man på högre ort fruktade att denna rättegång skulle föranleda något upplopp, emedan en så utmärkt politisk personlighet som Adlersparre, hvilken dessutom icke på många år varit i hufvudstaden, måste utgöra föremål för en allmän nyfikenhet och han nu såsom utsatt för ett tryckfrihetsåtal, som ansågs fultigt, var mycket populär. Ryktet om en sådan vederbörandes oro vann måhända ock styrka deraf, att medan Adlersparre var uppe i rätten redo stadens öfverkommandant och kommandant samt en generaladjutant L. flera gånger förbi

fönstren till sessionsrummet genom folksamlingen, bland hvilken dessutom hade blandat sig en talrik polis. Adlersparre blef sedan dömd att plikta och erläde sina femtio Riksdaler Banco, hvarmed den saken var slutad.

Den andra artikeln som föranledde tryckfrihetsåtal var den år 1840 på mitt förslag utgifna öfversättning af Strauss och Evangelierna i sammandrag. Det är bekant att denne författare i ett större arbete sökt bevisa att en mängd af de dogmer, som tillhöra den orthodoxa kyrkan, icke kunna förstås bokstafsligen, utan måste uppfattas *mythiskt*, och det är lätt förklarligt att ett sådant arbete skulle uti vår kyrkostat, som hållit så absolut på de symboliska böckernas bokstaf, allt vid landsförvisningsansvar, väcka bitterhet i samma mån som det var svårt att vederlägga Strauss med *logiska* argumenter. Ett åtal här emot öfversättningen måste visserligen synas publiken orimligt, då originalet fick fritt cirkulera i den tyska bokhandeln; men som, enligt hvad nyss nämndes, vår tryckfrihetslag då ännu lydde på landsförvisning såsom straff för "förnekelse af den rena evangeliska läran", och intet öfversättarenamn stod på titelbladet, hoppades man att göra mig ansvarig i egenskap af boktryckare. Hade det lyckats få mig fälld och landsförvist, så hade man med detsamma naturligtvis blifvit befriad, om icke ifrån Aftonbladet, åtminstone ifrån dess dåvarande Redaktör. När därför saken kom inför domstol och en boktryckerikonstförvandt, numera ausedd boktryckare och tidningsredaktör i Jönköping, anmälde sig såsom öfversättare, gjordes åtskilliga försök att få honom underkänd. Ett sådant försök var att åklagaren, en stadsfiskal Fredholm, satte i fråga att på stället examinera svaranden i Tyska språket, hvilket väckte mycken monterhet bland åhörarna, af det skälet, att stadsfiskalen själf var alldeles okunnig i detta språk. Skriften blef sedan äfven frikänd på en röst. Det var under loppet af detta åtal, som, enligt hvad man läser i prosten Ahnfelts *Studentminnen*, f. d. statsrådet och chefen för ecklestastik departementet, biskopen Henrich skall, vid ett samtal i ett sällskap om den Straussiska boken, hafva yttrat: "Ja, det vete f-n ändå om inte Strauss har rätt". — Men det var icke nog med *åtalet* emot denna skrift. Under tiden öfverhopades jag, som i egenskap af förläggare naturligtvis togs för hufvudet, uti några rättrogna tidningar med riktiga förbannelser; detta skedde synnerligen i *Scenska Biet*. Såsom exempel på tonen i dessa utfall kan citeras ett tillfälle då den första försvarsskriften i tryckfrihetsmålet var ingifven

till domstolen; några frågor hade deri blifvit framställda huru man skulle förlikka vissa föreställningar, enligt dogmernas bokstafliga lydelse, t. ex. med katechesens förklaringar. I katechesen läres nemligen att Gud är en *ande*, ett *osynligt väsende* och *allstädes närvarande*, i andra trosartikeln åter står det, att Christns sliter på Guds faders *höggra hand*. Huru nu förlikka dessa båda läroartiklar, mente svaranden. Är det icke en ren nödvändighet att uppfatta det senare såsom en bild, d. v. s. *mythiskt*, då en osynlig ande som är allstädes närvarande icke kan hafva någon höggra eller venstra sida. Detta fann Svenska Blet så förfärligt att det påstod, att lugen "annan än Bezebab sjelf kunde hafva författat en sådan skrift".

Hvad mina industriella sysselsättningar angår, så torde angående en deribland, såsom beträffande tillverkningen af en artikel af mycket allmänt bruk, få nämnas att jag råkat vara den som först föranledt stearinljusfabrikationens införande med någon framgång här i landet. Det var under en vistelse i London år 1837, som jag första gången såg stearinljus, hvilka då här ännu voro nästan okända för allmänheten, och det förekom mig lockande att söka införa en sådan tillverknings äfven i Sverige, hvartill ett försök, som jag dock ej visste af, väl förut hade varit gjordt, men misslyckats. Vid hemkomsten förfrågade jag mig hos öfverdirektören vid teknologiska institutet, om någon der kände till sättet att göra stearinljus. Han gaf mig då anvisning på hr *Johan Michaelsson*, som då förestod en adjunksbefattning vid institutet, såsom en ung man med goda kunskaper, och hvilken händelsevis hade i laboratorien serskildt arbetat på frambringandet af stearin. Kort derefter besökte mig herr Michaelsson, och vi öfverenskommo att i bolag på min risk börja en fabrik i mycket liten skala, hvartill lokal hyrdes i ett gammalt trähus vid Liljeholmsbron, hvarföre fabriken fick den benämning af Liljeholmens tekniska fabrik, som den sedan bibehållit. Här utarbetades methoden utan att någondera af bolagsmännen hade sett en stearinfabrik, men med så föga framgång i början, att vi efter tre år ännu hade några tusen R:drs förlust. Genom ihärdighet segrade vi likväl sedermera och anläggningen har efterhand förstorats, likasom tillverkningen vunnit förtroende.

Ibland de åtskilliga industriella företag med hvilka jag i öfrigt sysselsatt mig, nämnes här blott såsom af ett något vidsträcktare omfång, att jag år 1847 föranledde och började

det bolag, som under benämningen: Gotländska Myrodblingsbolaget, verkställt uthägningar och odlingar å trenne ibland de största på Gotland belägna myrar eller vattendränkta trakter, hvilka, i sitt naturliga tillstånd beväxta med starr och fräken samt vass, äro till föga eller ingen nytta för de kringliggande orterna och deremot göra dem mycket frostländiga, men genom sin jordmån, bestående af dels en utmärkt torvfjord, dels ren svartmylla dels på kalk- dels på lerbotten, efter uthägning och bearbetning kunna lemna de vackraste skördar. Gotland har af sådana myrar mycket öfver 50,000 tunnland, en stor rikedom för framtiden, när tillräckligt kapital och arbetsstyrka kunna egnas åt deras tillgodogörande. År 1854 öfverlät jag emellertid min andel, som var något öfver en tredjedel i detta bolag, till de öfriga bolagsmännen. I närvarande ögonblick ser man redan många vackra sådesfält på dessa trakter, hvarest för 15 år sedan ingen kunde gå torrskodd fram.

Vid genomläsningen af ofvanstående anteckningar ökas min förhåga att en stor mängd läsare skall finna åtskilligt deri alltför trivligt och af underordnad värde, att upptagas i en samling som denna. Inför dem har jag ingen annan utväg än att med afseende på svårigheten att skriva om sig själf utan att säga mer än andra kunna finna af intresse, eller att icke säga för mycket om andra, få återropa ordspråket: *Honny soit, qui mal y pense.*

Skrifter (Reda tillägg): L. J. Hjertas penna har i 40 år (under halva tiden snart sagdt dagligen) arbetat för tryckpressen. I våra bibliografier skyldrar likväl hans namn endast för "*Tänkar i anledning af Thron-talet vid riksdagens slut 1830*" samt en och annan serskildt tryckt motion eller riksdagsanförande. Vi erinra emellertid om *Conservationsbladet* (1828), *Riksdagstidningen* (1828—30), *Aftonbladet* (1830—51; äfvensom många artiklar, ofta signerade . . ., efter det H. frånträdde redaktionen); anföranden till *Ridd. o. Adlens protokoll* (1828—56), *Borgareståndets protokoll* (1859—63), ur hvilka sist nämnda H. särskildt utgifvit sina motioner och anföranden från riksdagen 1859—60 under titel: "*Till valmännen i hufvudstadens 1:sta val-distrikt. Redovisning för uppdraget att vara riksdagsman i väl.* *Borgarst vid 1859—60 årens riksdag*, Sthm 1862, 8:o. — Som förläggare har H. ofta tillika varit utgifvare; så t. ex. af romansamlingen *Läsebibliotheket*, af *Lördagsmagazin* m. m., och en mängd förlagsartiklar hafva under förläggarens eget öfverinseende blifvit öfversatta eller af honom bearbetade.

HILFELING, CARL GUSTAF GOTTFRIED.

En stadskirurg Joh. Gottfried Hilffeling, född 1695, son af en tysk arkitekt Ebelling i Dessau i Sachsen, hade vid

10 års ålder följt en grefve Dobua till Sverige, sedan omhuldats af Nicodemus Tessin, hvilken satte honom, sedan han besörjt hans elementarundervisning, i fältskärlslära. Såsom kirurg och kammartjenare följde han grefve Carl Gustaf Tessin på hans resor som Minister och Ambassadör, fick sedan af grefven en gård Hallebo i Östergötland, att bebo, gifte sig med *Anna Maria Lange*, född 1713, dotter af bokhandl. J. M. L. De hade 2 söner, af hvilka *Carl Gustaf Gottfried* var född 1740. Vid den tiden började fadren läsa för examen i sitt yrke, så att han 1743 kunde undergå "de kirurgiska förhören", hvarefter han blef stadskirurg i Norrköping. Sonen C. G. G. H. studerade; men fadrens död 1755, sedan han efter ett slaganfall rest till Stockholm, torde verkat afbrott. På sina resor träffade han skolkamrater i prestgårdar, men nämner ej om akademikamrater. Dock är möjligt att han äfven varit student. Han tillnämns konduktör, när han börjar nämnas såsom antiquarie.

Hans mor hade utan tvifvel grundlagt hos denne sin son den talang, hvarigenom han blef en under en tid i sitt fack namnkunnig man under benämningen: *antiquitetsritare*. Hon var en artist som fått ett namn både i baron Boljes målarelexikon och vårt konversationslexikon, utmärkt målariuna, som, "särdeles i miniaturmålningen, upphunn en särskild grad af skicklighet". Man berömmar ännu hennes porträtter af k. Fredrik och Ulrika Eltonora, hennes "munk betraktande en döds-kalle" m. m. Hon dog 1783.

Redan 1785 hade Hilfelings rykte såsom antiquitetsritare hunnit till Danske kungen, på hvars bekostnad H. då gjorde en resa för att bese och afteckna fornlemningar i Skåne och Bleking. Senare och ännu 1801 var hofintendenten P. Tham hans Mæcenas.

Sjöborg yllrar om H:s arbeten i sina Saml. I: p. 100: "Hilfelings fulländade ritningar äro vackra, sanna och åtföljas oftast af fullständig beskrifning, merändels utan egna åsigter, hvarföre de äro utmärkt brukbara; dock har man länge och hitills förgäfvets haft det hoppet att få se dess resejournaler i allmänhetens händer, men först Thams förlorade lust att låta fullständigt upprita alla samt fortsätta sina Götiska monumenter och sedan nödvändigheten att omarbete i synnerhet den del af Hilfelings text, som ej egentligen rörde antiquiteterne, jemte den kostnad plancherne skulle förorsaka, har vållat denna förlust för vår archeologi. Slutligen såldes dessa ganska goda samlingar på Thamska bokauktionen till ett öfverdrifvet pris, men stannade lyckligtvis inom

hufvudstaden". År 1863 ha de genom gåfva tillfallit Kongl. Biblioteket.

Liljegren värderade Hilleströms ritningar vida mer än Sjöborgs, enligt muntligt yttrande till författaren.

Tham bekostade flera Hilleströms antikvariska resor, t. ex. på Gottland både 1799 och 1800, och i Bohus län. H. bodde vid tiden för Gottlandsresorne i Skörde. Han dog i Stockholm 1823 i sitt 84:de år.

Skrifter (otryckte): Hilleströms Resa för år 1788 i Westergötland, 1791 ibid., 1792 genom Småland och Westergöt. 1 band 4:o (utskrifvet af P. Tham). — Resa igenom Små., öfver Öland och på Gotland, 1797, med Atlas, 2 band 4:o (både i concept och utskrift). — Journal under en resa till Gotland 1799, med Atlas, 1800, med Atlas, 1801, med Atlas, 6 band 4:o. (Alla dessa förvaras nu på Kongl. Biblioteket.) I Domprosten P. Wieselgrens ego finnes: Journal för af C. G. G. Hilleström under resor på valborne herr hofintend. P. Thams bekostnad. Från d. 27 Maj 1799, 1 h. in 4:o. — Journal — — från d. 3 Juni 1800, 1 h. in 4:o (begge af Gotland). — Gothlands antiqua et hodierna eller utkast till en kort beskrifning om Gothlands märkvärdigheter så väl i äldre som nyare tider, samlat under företagna resor, 1, 2 h. in 4:o. — Dessa 4 häften äro gifna af herr Lect. och R. N. O. Mag. J. Carlmark.

(Källor: angifne i texten.)

HILLESTRÖM, ANDERS.

Då den religiösa frågan alltmer synes blifva — "tidens", må vi hoppas en allt större uppmärksamhet på sådana män, som i sin tid förberedt denna lyckliga utveckling af det kristliga lifvet bland Svenskarne.

Bland desse intager Göteborgske Domprosten A. Hilleström ett utmärkt rum, ehuru han alls icke blifvit bemärkt af sin eftertid.

I litteraturhistorien möter oss ej hans namn. Den enda skrift vi känna att han utgivit, nemligen likpredikan öfver sin närmaste företrädare i domprostiet i Göteborg E. G. Lithovii maka Margaretha Bure, tryckt 1718 (då H. ännu var blott domkyrkokomminister i Göteborg), tillskrifves i Lästbom & Fants Erkestiftets Herdaminne III: 441 en dåvarande kyrkoherde i Wäddö i Upland med samma namn, hvilket bör rättas. Men sannolikt hörde domprosten And. Hilleström till samma opländska prestsläkt, som den nämnde kyrkoherden i Wäddö.

Efter erhallen magistergrad, sannolikt i Tyskland, derunder han lär insupit "pietism", blef A. H. hnspredikant hos löjtnanten greve Ax. Job. Wredes enkefru grefvinnan Agneta,

dotter af Fabian Caspersson, derunder han eröfrade en fröken Märtha Gustaviana Wredes hjerta, hvilken blef hans maka. Hon var dotter af Fabian Wrede Carlsson*), som så skref sig för att skiljas från sin kusin, den myndige rådsherren Fabian Wrede Caspersson, hvilken, medan ännu F. Wr. Carlsson lefde, tog till sig sin af redaktionen ruinerade frändes dotter Märta G. Wr., biträdande i rikt mått till uppfostran af denna fattiga frökens 2 bröder, den sedermera för sin lärdom berömde Henric Jacob och såsom riksråd i frihetstiden kände Fab. Wrede, hvilken forplantat Wrede-ätten. Märta Gnst. Wredes faster Barbro Helena blef skalden och kanslipresid. G. Phillip Crentz' moder.

A. Hilleström hade före 1715 såsom prest verkat i Stockholm och der varit förmanad inför Consistorium Urbicum, då erkebiskopen själf presiderade; dervid han stått en sträng examen för gerningsläran, som ej skulle kunna stå tillsammans med läran om sola fides. Han erkände att han kräde gerningar, emedan det var hans öfvertygelse att gerningarne styrka trons tillvaro, ehuru de ej göra någon till kristen; han ville således ej vika från läran, att en kristen dock gör goda gerningar.

Åren 1715 och 1716 var H. hofprest hos generaldirektören vid Amiralitetet greve Hans Henr. v. Liewen, predikande dels i sin patrons "hof", dels i kyrkorna i Carlskrona och stadens omgivning, alltid med stort tillopp af folket. Consistorium i Lund hade god vilja att förbjuda honom predikande, men ett svar ingick (troligen sufferadt af den patron, som dristat resa 1713 till k. Carl och i en halfväden men begriplig visa säga honom, att han kunde blifva afsatt, om han ej lemnade Turkiet och gaf sig hem), att som Hilleström var lagligen vigd till prestembetet, han ej utan ransakning och dom kunde förbjudas att predika. Så när Amiralitets-Consistoriets superintendent i Carlskrona begärde att landshöfdingen skulle förbjuda greve v. L. att bruka Hilleström till predikant, svarade landshöfdingen, att han ej kunde sig dermed befatta, enär v. L. ej dependerade af landshöfdingen. Nu satt den 11—12-årige sonen af nämnde baron såsom åhörare af H—ms predikningar, hvilken gosse sedermera såsom

*) Han synes uppväxt i ett hus, "suspect för pietism". Hans far Carl Henr. Wredes äldre son Henrik kunde, då han dog såsom 19-årig student, intyga att han aldrig inlätit sig i några "otidigheter", sjungande psalmer och lyssnande på Guds ord tills lifvet stocknade. En 18-årig syster, som dog vid samma tid, hade kunnat nästan alla psalmer i den Andeliga Vattukällan ur minnet. B. L. XXI: 191.

generalguvernör skyddade A. Elfving (se härofvan litt. E.) från Consistoriernas förföljelser när han predikade Guds ord med andans kraft i Carlskrona och Kalmar. Hilleström vistades på Eriksholm (sedan Trolleholm) i Skåne 1716, hvarunder han kallades till Lund att predika i domkyrkan. Fädernaunno med harm att han ej alltid begagnade de säkerligen af både dem och predikanten erkända sanningarnes häfdvunna uttryckssätt, hvilka sjelfva andelösheten tolererade, därför att man lexvis lärt sig dem i barndomen och därför kunde med ostörd tanklöshet dem afhöra. De inkallade honom därför 2 gånger inför kapittlet. Den ofta dryckeslustige mottagaren hans högvördighet biskop Jonas Linnerins förhöll den unge Halleusiske teologen att han ej blott borde *tänka såsom församlingen*, utan vidblifva de antagna ordasätten, förklarande Spener för en schismaticus (man tänke sig hvilken olika ära Linnerins och Spener sedan fått i Kyrkohistorien! Dock Linnerins kan ej ens sägas införd i Kyrkohistorien, äfven i den ringaste vrånt). H. försäkrade att han af Spener läst blott dess regler för en prest och hade ej ens sett Arnolds skrifter. Han nekade till anklagelsen, att han skulle förbannat dem, som förbödo sammankomster för att tala om gudeliga ämnen. Han försvarade blott sådana sammankomster, som skedde under ordinarie presters ledning, så att offentliga gudstjenster och det ordentliga prestebetet ej dermed föraktades. Han hade ej umgåtts med sådana som voro straffade för konventiklar. Ett uttryck: *försänka sig i Guds kärlek*, förklarades tvetydigt; det lofvade han ej begagna, "ehuru många i riket det brukat". Han hade ock nämnt *Christi thron* och blef ålagd förklara hvad han dermed menat. Han kunde nu stoppa de Sadduceers mennar med det vid dylika förhör så ofta framhållna cardinalsväret: Lutherns har brukat denna expression. Men då "monebatur, att man måste göra en åtskillnad uti Lutheri skrifter, emedan han tempore posteriore mycket retracterat, så att man intet får bruka alla Lutheri expressioner. Deinde Lutherns aliquando rhetorice & populariter loquitur, alibi & cantans et formaliter magis, itaque satius est abstinere talibus, quam alias fuerit suspectus." Efter detta indelande af Luther i den scholastiskt definierande och den hänförde folktalaren, nödgades H. att "begifva sig till" fädernas sats. Theologia mystica & allegorica afsade han sig alldeles för deras skadliga konsekvenser, likväl utan att påminna fäderna huru djupt Luther trampat i det trätovattnet. Han förkastade allt tal om nya uppenbarelser, antagande blott den Heliga Skrift såsom innehållande

extra ordinära appenbarelsen, ställde ej ens några dylika nya vid sidan af dem, Biblen bevittnar, i anledning af en sliq fråga, med hvilken man tydligen hoppats snärja honom. Men att en opånyttfödd lärare skulle kunna ha en lefvande kunskap, medgaf han ej; anförande Dannhaverns, hvilken sagt att en *ogudaktig ej kallas Theologus*; och denna anctoritet måste väl gälla, då han varit Syncretisten Dnræl skarpaste motståndare.

Kapitlet erkände att H. tänkte med kyrkan, om han icke alltid talade som hon. Man fann honom vara för stark lagpredikant och oppmanade honom ej förgåta Evangelium. Till greffe v. Liewen afläts en Consistorii skrifvelse, hvori representerades, att det vore mot Kongl. Maj:ts gudligaste förordningar att beskydda snspecte personer; tyska pastorn i Carlskrona betäckades för sin berömliga zèle emot det pietistiska väsendet, och Insittlekanslern började sätta fiska-lerna i ännu större lifver mot "de gudliga sammankomsterna".

Amiralitetets generaldirektör, generallöjtn. greffe H. H. v. L., som dristat "propria anctoritate" antaga Hilleström till hofprest, oakadt denne i Stockholm förskaffat sig rykte att han inclinerade till pietismen och brukat anstötliga ordasätt, lät sig ej rubba af konsistoriernas nitätskan mot "det Hallensiska kätteriet", utan tog en tysk, Lütke, till informator i sitt hns, hvilken synes än mera stort dolce far niente hos S. Ministerium än Hilleström. Denne kunde likväl påräkna att aldrig komma på gröu qvist, med motståndare i 3 Consistorier. Men Gustaf II Adolfs privilegium för Gustavi-församlingen i Göteborg berättigade församlingens medlemmar att kalla prester, — som de rådande teologiska particheferna förkastade. 1718 blef A. H. komminister vid nämnde församling. Efter Lithovii död 1730 blef han domprost i Göteborg, med Fässberg såsom prebende. H. dog i nämnde embetet 1754. Han blef, enligt konsistorii-protokollet, utnämnd till ordförande vid prestmötet 1737; men en annan kom dock att presidera. Utan tvifvel bidrog H. i denna sin verkningskrets mycket till kristendomens befästande i Göteborg, der materialismen och ateismen under adertonde seklets hemsökelse synes vida mindre utöfvat inflytelse än i Stockholm.

En son Fabian dog såsom kyrkoherde i Kongelf. En frände Andr. Eliasson H., son af en snperkargenr i Göteborg, blef sednare der stadskomminister. Släkten lär nu vara utdöd.

Skrift: Likpredikan öfver domprostinnan M. Lithovius, f. Bure 1718 (Guds barns stora sysslor: lefva heligt och dö saligt).

(Källor: Cavallin: Lunds och Bexell Göteborgs stifts herdaminne. — Göteborgs Cons.-protokoller.)

HISINGER, JOHAN.

Bergsrådet Job. Hisinger var son till brnkspatron Michael Hising, hvilkens lefvernesbeskrifning är införd i förra serien af detta Lexikon Del. VI s. 145, och föddes d. 31 Januari 1727 samt antogs 1747 till anskultant i Bergskollegium, sedan han stunderat i Upsala och af proberaren Leljel i Stockholm erhållit enskild undervisning i kemien och proberkonsten. Befordrades 1749 till vice notarie. Afmätte 1750 på egen bekostnad Lovisa Ulrikas grufva i Fahlun, hvaröfver karta och beskrifning inlemnades till Bergskollegium, samt utarbetade på detta kollegiets anmodan 1751 en lika fullständig karta öfver Ädelfors' Guldverk. Förordnades 1754 att förrätta bergstingen i Finland; erhöill 1758 på begäran afsked med assessors n. h. o. v.; adlades d. 23 Jan. 1770 med namnet *Hisinger* och introducerades 1773 på Riddarhuset under No 2002 ibland adelsmän; R. W. O. d. 26 Junii 1775; benådades med bergsråds n. h. o. v. den 13 Febr. 1778 och adlad på Fagerviks bruk i Nyland d. 19 Maj 1790. Öfver honom höll prof. Carl Niklas Hellenius d. 2 Junii sistnämnda år i Åbo ett latinskt åminnelsetal.

Job. Hisinger var en kunnig, mycket verksam och patriotiskt sinnad man, som bidrog till flera grufvors och malmstreckes upparbetande i Finland, befordrade åkerbruket och trädgårdsskötseln genom eget föredöme på sina egendomar och ibland annat gjorde en betydlig trädgårdsanläggning på sitt ofvannämnda bruk Fagervik. Tillika med prof. Job. Haartman anslog han år 1778 en årlig lön till en medicine adjunkt och botanices demonstrator vid Åbo universitet.

Gift: 1) med Magdalena Catharina Wittfoth, dotter af handelsmannen i Åbo Hans Henrik W. och Barbara Pippling, samt död 1782; 2) år 1783 med Johanna Elisabeth Krook, dotter af landskamreraren i Åbo Gustaf Krook och död, 41 år gammal, d. 27 Jan. 1788. Öfver hennes död skref Lidner poemet: Elisabets skugga till bergsrådet Hisinger, hvilket är tryckt i andra delen af skaldens samlade arbeten.

(Källor: Rehblinders Matrikel. — Uppfostrings-Sällskapets Tidsningar 1782 och 1785. — Gjörwell, Svenska Archivum, Del I, s. 155.)

J. G. C.

HJORTBERG, GUSTAF FREDRIK.

Född i Göteborg d. 2 Oktober 1724 (föräldrar: kapitenen vid Kongl. Amiralitetet Henrik H. och Anna Catharina von Elten). Var först kadett vid Amiralitetet i ofvannämnda stad, men intogs 1736 på Gymnasiet och blef 1742 student vid Lunds Universitet. Prestvigdes 1746, gjorde såsom skepps-predikant tre resor till Ostindien 1747, 1749 och 1751; och de samlingar i naturhistorien, som under dem kunde göras, öfversändes till archiater von Linné och kommerserådet Magn. Lagerström. Utänmdes 1754 till kyrkoherde i Valda och Släps församlingar i Halland samt några år derefter till prost. Ledamot af K. W. Akad. 1768 och af K. Wet. och Witterh.-Samhället i Göteborg 1775, och benåddades med Wasa-Orden vid dess instiftelse 1772. Angreps på en resa emellan Göteborg och Valda af ett slaganfall, hvaraf han hastigt afled på Åby gård i Fässbergs socken d. 5 April 1776, knappt 52 år gammal. En grafskrift öfver honom är införd i Adressen d. 30 April 1776 N:o 53.

Prosten Hjortberg innehade kunskaper i flera lärdomsgrenar. Såsom skicklig landtbrukare var han ett föredöme för sina församlingsboer och kunnig i läkarekonsten för dem en välgörare, samt besöktes till och med af vidt anlägsna sjuka. Det stora antalet kryckor, som länge efter hans död förvarades på prestgården, bevisade huru mycket han derigenom gagnat. För att sjelf kunna bereda de enklare läkemedlen och derigenom bespara betydligt i kostnaden, då ganska mycket måste utan betalning utlemnas åt fattiga sjuka, hade han sjelf åt sig inrättat ett laboratorium. Dessutom var han utmärkt skicklig i handslögder, samt förfärdigade, ibland annat, vägnar och orgelverk.

Gift med Anna Helena Löfman, dotter af kapitenlöjtnanten vid Amiralitetet Jonas L., hade han med henne haft 15 barn, af hvilka 8 öfverlefde fadern i så fattiga omständigheter, att kanslirådet Schönberg, som öfver honom i K. Wet. Akademien höll åminnelsetalet, ansåg sig böra anropa välgörenheten till understöd för enkan och barnen.

Skrifter: De peccato in Spiritum Sanctum. Præs. Joh. Engeström. Lond. Gothor. 1745, 4:o. — Predikan på Fjerde Dag Jul 1753, 4:o. — Brud-Tal öfver Olof Bagge och Helena Kullin 1756. — Vecko-Cateches eller Söndagslust och Hvardagsro, Göteborg. 1768, 8:o. — Likpredikan öfver Sven Norrman, Göteborg. 1769, 8:o. — Svenska Boskapsafveln till sin rätta vård uti hälsos och sjukdomstid, Göteborg. 1776. Andra upplagan

Stockh. 1799, 8:o. — Dessutom 6 Rön i K. Vet. Akad:s Handlingar, ett i Göteborg. Vet. och Witterh.-Sammhällets Handl., samt åtskilliga bref, mindre afhandlingar och verser i Göteborgska Magasinet 1760.

(Källor: Schönbergs Åminnelse-Tal i K. Vet.-Akademien 1776. — Rosenhane, K. Vet.-Akad:s Historie. — Bexell, Hallands Historia och Beskrifning Del III s. 403.) J. G. C.

HJUL, SIGTRYG, CARL och ULF.

1. HJUL, SIGTRYG.

Då, enligt *Monumenta Sorana* i S. R. D. T. IV p. 554, ett vapen ånaes, som atmärker en *Dominus Karolus, frater Dni Ulff, quondam Dux Suecie*, i närheten af det vapen, som fördes af *Dux Gutormus, pater Helene, uxoris Esberne Snare ultime* (Inskrifterna i Pontoppidans Marm. Danic. p. 152, såsom befatlige i Sorö klosterkyrka vid aorra sidan, nära dopfunten), och då deane svenske Hertig eller Jarl Carls vapen är ett svart hjul i blått fält, hvarvid tillägges: sådant som hans broder herr Ulf och broders son Christiern förde, så måste vi här erkänna oss så underrättelse om det äldsta svenska släktmärke eller familjevapen någon känner, och äro berättigade föra denna slägts medlemmar under vapenmärkets gemensamma namn, såsom man sammanfört dessa yagre släkter *Bjelke, Sparre* och dylka, som först i 17:de seklet började allmänneligen bära dessa tillnamn.

Sigtryg är *Hjulernes* äldste kände stamfader. Han var en mäktig man i Nerike, som 1028 mottog Norske kungen Olof Haraldsson med hans svit, när haa nödgats fly från Norge. Det berättas derom i k. Harald d. Heliges saga, 191 kap.: "Det är att förtälja om k. Olofs färd, att han drog först från Norge öster öfver Edaskogen till Wermland, sedan ut till Wadsbo, derifrån öfver den skog, genom hvilken vägen går, och kom omsider fram uti Nerike. Der bodde en mäktig och rik man, som het *Sigtrygg*; haas soa het *Ivar* och blef sedan en ypperlig man. Konung Olof dvaldes hos *Sigtrygg* öfver våren. När sommaren kom, gjorde konungen sig resfärdig. Så är sagdt, att k. Olof var en sedlig man och ättig i sina böner till Gnd nuder hela sitt lif; men när han fann, att haas magt blef förminskad och hans motståndare tilltogo, då vände han all sin hug till gudstjeast, och hiadrades han nu icke af andra omsorger eller sådant arbete, som han tillförene haft för händer."

Vi kunna af detta omdöme sluta, att den vintren 1028 var der ett hus med rik husaadakt i Nerike. Det bidrog

säkerligen ej ringa till sonen Ivars bildning för framtiden, då han enligt sagans vittnesbörd blef en så ypperlig man. Sher. Rosenbane har infört Ivar bland de 27 Svea, Göta och Sveriges Jarlar, som uppräknas näst före Ugglas Rådslängd. Vi kunna ej såsom äldre genealoger låta denna Sigtrug från 1028 vara fader till Matts Sigtrugsson (Natt och Dag i bred-den), hvilken omkring 1150 är en Magnas Sveclæ och hvars son Bengt, enligt Dipl. Sv. n. 183, synes dött ej så långt före 1219, då hans arfvingar gemensamt gifvo fisket i Sken till Nydala. 3 leder på omkring 200 år låta ej godt försvara sig. Det nekas därför ej, att hjulet kan af män med danskt moderne hafva upptagits, hvilkas sidolnner sedan varit Natt och Dag-skölden och att de alla kunna härstamma från Sigtryg, Olof d. Heliges vörd. Man lär trott tnom Natt och Dagsläkten att Sigtrug bodde på Göksholm i Nerike, då han hyste k. Olof, och att denna egendom sedan dess kvarblifvit bland Sigtrugs ättlingar tills in i 17:de seklet.

2. HJUL, CARL och ULF SUNESSÖNER.

Sune Ivarsson insattes ock af Sb. Rosenbane bland våra jarlar. Han ställes af våra fleste härdatecknare vid Blot-Svens och "Erik Årsälls" thron, om hvilken k. Erik i Svealand vi nu erkänna oss ej veta hvad man förr så tryggt upprepede. Men af Starlesons skaldetal veta vi, att Isländska skalden Haldor Sqvaldri vistades en tid hos Sune Jarl, och af kungasagorna känna vi, att denne Sune var g. m. 1:o Astrid från Norge, ättling af Harald Hårfager, och 2:o Ingrid från Danmark. Den förra makans fader Ögmund var son af Orm Jarl Ellifsson och Sigrid, Finn Jarl Arnessons dotter; den sednare maken var dotter af Peder Torstensson till Berg vid "Sorä" på Seland och Cecilia Skjalms dotter. Den första hustron födde Carl, den andra Ulf. Tydligt har moderne-arfvet vid Sora — Sorö — vållat, att dessa Dnces Sneclæ fått sitt lägerställe vid Sorö dopfont. Vapnet synes taget från mödernet, helst det är mindre troligt att Sigtrygg i Nerike redan valt sig, än mindre ärfvt ett dyllkt. *Hjulet* var nog en bilderskrift, som sade *Vagn*. I Vedels Saxo p. 362 nämnes en Carl Dux Sneclæ; enligt S. R. D. IV p. 545 är han broder till både Ulf, född i Ingerds, dottrens af Peder Torstensson, äktenskap med Ulf, en "Comes Sneclæ", och Nils Vognsson, född i Ingerds äktenskap med Vogn.

I Sigurds, Inges och Östens saga nämnes, hurn k. Magnus Blinde for öster nt till Jarlen Carl Sunesson i Götaland,

som var en mäktig och girig man. Konung Magnus och hans män lockade jarlen att angripa Norge för att intaga det. Han samlade mycket folk i Viken (Bohus län); men Thlostof Alesou och Amund drogo från Norge mot honom, förande med sig k. Inge, den mördade Harald Gilles son, som ännu var Amunds fosterbarn. De råkade Carl Jarl och Göternes här öster på Krokaskogen (i Sörbygds härad) och höllo der slagning. Der blef ett stort manfall och Inge fick seger. Der föll Munan Ögmundsson, Carl Jarls morbroder; men Jarlen flydde derifrån öster ut. Detta skedde 1138 efter Torfel uträkning, således i k. Sverkers regeringstid, hvilken dock ej synes ens såsom rådgifvare blifvit af sin Jarl anlitad.

Berättas sedan i samma saga 22 kap. att Brigitta, dotter af k. Harald Gylle och hans gemål Ingrid Ragvaldsdotter, först blifvit g. m. Sveakonungen Inge Halstensson, derefter med Carl Jarl i Götaland, sedan med konung Magnus (Henriksson) i Sverige och slutligen med Birger Jarl Brose, med hvilken hon hade 4 söner: Philipp Jarl, Knut Jarl, Folke och Magnus. Deras döttrar voro Ingegerd, som blef g. m. Sveakungen Sverker och var kon. Jon deras son; den andra het Christina, den tredje Margreta. (En Cecilia tillägges i Ulf-Trolle-stamtafeln, intagen i B. Lex. XVII p. 332; men som, enligt en annan stamtafel, var dotter af Christiern Hjul.) Såsom Ducis Birgeri enka togick hon till sist såsom nunna i Ryseberge (Riseberga?) kloster och dog i en Nov. månad, enligt Lunds äldsta Lib. Daticus (der hon kallas Gida). Lagerbrings anmärkningar vid Snorres uppgifter ses i S. R. H. 2 D. p. 130. Vi ha häröfvan i Art. Hack följt Münch, rörande Inge Halstenssons efterlemnade maka. Då man låter hennes första gemål dö 1123, sednast 1120, och henne bli sedan enka 1161, samt i ett 2:dra äktenskap med en man, som dog på 1200-talet, föda 7 à 8 barn, bland hvilka den ena dottren börjar föda barn på samma hundraårl, så är Snorres auktoritet ej nog stor till att förmå oss antaga hans uppgift om nämnde Brigida utan all gensägelse.

Ulf Sunesson till Bjälbo blef Göta Jarl efter sin broder Carl hos — som det synes — k. Sverker d. g. och k. Carl, under det Guttorm var Jarl hos — som det synes — k. Erik IX. Då Carl, sedan Magnus Henriksson stupat 1161, förenade Svea och Göta riken, behöll han begge dessa Jarlar och då han nppdrog Guttorm att hemta sin brud ifrån Danmark, så sände han Ulf jemte Sveriges förste erkebiskop Stephan till Rom att utverka påfven Alexander II:s bekräftelse på Stephens val. Ulf Jarl råkade påfven i Sens i Frankrike och

uträttade der sitt ärende. Han var g. m. Una som hvilat i Sorö. Botin nppgifver harn en denne Ulf's dotter blef g. m. Suno Sik, k. Sverker I:s son och att i detta äktenskap Ingrid Ylfva, Birger Jarls moder föddes. Rörande den ende kände Suno Siks lefnadstid (1297), upplyste vi i Hack-biografierna. Vi få nämna att, enligt en granskare, Carl Snnessons son *Christiern*, som, enligt *Monum. Sorana*, förde samma vapen, som far och farbror, hade en dotter *), g. m. en (Erik) Ulf, hvilkas dotter *Ingrid* blef, i äktenskap med *Magnus Minnisköld*, Birger Jarls moder.

Släkten med Hjälet dog, som det synes, ej nt med den som jordades i Sorö. Då Torstenssonska vapnet år 1730 krossades af den i våra häfder så grannsynte Baron Clas Rålamb, uppräknar han bland den gamla svenska Forstena-släktens anor de välbekanta medeltidsätterna Slattar, Gyltar, Musselskal, Månsköldar, Båtar, Sparrar, Kaggar, Ulfsparrar och Ugglor äfven *Aschenbergar*. Att de tyske då nyligen inkomne *Aschebergarne* ej kunde härvid komma i fråga, är tydligt. Tvifvelsntan valdes dock deras namn, derföre att talaren i då vanliga stamträd med målade vapen sett *Aschenbergarnes hjul* bland *Forstena-släktens* anor. I *Sture-ättens genealogiska Tabb.* (De la Gard. donat. i Lund) ser man ett *vagnshjul*, fördt som ättmärke af Anders Nilsson till *Yxnaberga*, amiral Peder Bagges morfader, g. m. en Brita, som förde ett menniskohufvud i profil.

HOGHUSEN, HENRIK och JOHAN.

Ifrån staden Essend i Westphalen inflyttade Johan Hoghusen d. ä. till Stockholm, blef derstädes borgare och vinhandlare och var gift med Gertrud Hausman. Han var fader till Henrik och Johan, ibland hvilka

1. HOGHUSEN, HENRIK

var den äldre och föddes i Stockholm d. 7 Oktober 1624. Sedan han stunderat vid Upsala Akademi, derstädes under Ericus Matthiæ 1642 försvarat en disputation: *De Verecundia s. Ingenuo Pudore*, och 1647 under Joh. Loccenius en annan: *De Judiciis seu Processu judiciale*, samt derefter tillbringat sijn år på resor utrikes, antogs han såsom sekreterare hos

*) En hans dotter Margareta hvilat i Sorö.

riksrådet och rikskansleren greve Erik Oxenstjerna. Blef 1656 sekreterare vid den traktat, som i Königsberg afslöts med kurfursten Fredrik Wilhelm af Brandenburg; 1657 kongl. sekreterare vid Svenska Kansliet i Polen; 1658 kommissionssekreterare vid Roeskildska freden; 1659 legationssekreterare i Danmark, hvarest han samma år hölls fången, men följande året frigafs och blef sekreterare vid Köpenhamnska fredsfördraget. Legationssekreterare vid ambassaden till Frankrike 1661. Adlades d. 17 Oktober 1662 med bibehållande af sitt förra namn och introducerades 1664 på Riddarhuset under N:o 709 ibland adelsmän. Sekreterare af Staten 1673. Erhöll 1674 kansliråds n. h. o. v. Åtföljde konung Carl XI under kriget emot Danmark; blef tillika häradsbörfding i Helsingland d. 17 Junii 1680 och förvaltade statssekreteraretjensten öfver 10 år, då han egentligen förestod de tyska ärenderna, tilldess han afsomnade d. 1 April 1684. Begrofs i Stockholms Storkyrka, hvarest hans efterlevande maka Ursula, född Grotjohan, öfver honom lät uppsätta ett praktfullt epitaphium af marmor. Emedan han afled utan manliga arfvingar, utgick med honom den adliga ätten.

På epitafiet beskrifves Henrik Hoghnsen såsom en gudsfruktig man, sina konungar trogen, redlig, utan hofmannens intriger, arbetsam, afhållen af alla, men till förfång för ingen. Deremot yttras i Anekdoter om Sverige (af Pufendorf, Stockh. 1822 s. 154) att "han skref hvad man besallte honom, utan att dervid göra någon svårighet eller framställa de skäl, som deremot kunde invändas; han tyckte det vara bättre att förnóta tiden vid sitt ölstop." Detta oblida omdöme har Fryxell i sina Berättelser ur Svenska Historien (Del. XVI s. 7, andra upplagan) omskrifvit på följande sätt: "Statssekreteraren Hoghnsen var en man, hvilken enligt sägen älskade ölstopet, men som var både villig och skicklig att i pennan uppfatta allt, hvad man önskade, och som därför blef mycket använd både nu och framdeles under envåldsregeringen."

(Källor: Rydning, Det i Nor stående Stockholm s. 40. — v. Stjeramans Matrikel. — Anrep, Sv. Adels Årtalsskor. — Gezelli Biographiska Lexicon öfver namnkunnige och lärde svenske män.)

2. HOGHUSEN, JOHAN,

den föregåendes yngre broder, föddes i Stockholm d. 4 April 1634; blef 1665 fältkassör vid Bremiska expeditionen och 1668 extra ordinarie samt 1672 ordinarie kommissarie i Kongl. Kammarrevisionen; 1674 kommissarie i Reduktionskollegium;

1675 generalproviandtästare vid arméen i Skåne; adlades d. 22 Febr. 1677 med bibehållande af sitt förra namn (introducerad 1678 under N:o 907), samt förordnades d. 16 Maj s. å. till krigskommissarie i Krigskollegium och 1685 till krigsråd. Ut denna befattning bevisade han alla mönstringarne, indelade Östergötland och Nerike i vissa knektebåll, hade insende öfver Wadstena Krigsmanshus, bidrog mycket till indelningsverkets upprättande, och åtföljde nästan beständigt konungen, ibland annat äfven under K. Maj:ts resa till Torneå 1694. Utnämndes d. 23 Aug. 1695 till landshöfding öfver Upsala län och ståthållare på Upsala slott; uppböjdes d. 24 Oktober 1696 i friherrligt stånd och introducerades följande året under N:o 106 ibland friherrar. Erhöll i anseende till sin höga ålder d. 2 April 1714 afsked ifrån landshöfdingeembetet och afled d. 24 Dec. 1715 samt begrofs i Riddarholmskyrkan i Stockholm.

Han omtalas såsom en skicklig embetsman samt driftig, omtänksam och älskad landshöfding. "Landtmannen berömde hans rättrådighet och fromhet under svåra år och krigstider, borgaren hgnade sig öfver lag och rätts skipande, och Upsala stad och kyrkor reste sig efter den olyckliga branden ntur askan genom en så god herres tidiga försorg och omvårdnad."

Gift med Helena Trotsig, dotter af den rike bergsmannen Anton Johansson Trotsig och enka efter revisionssekreteraren Jonas Rothoff. Ätten nigick med sonen, adjutanten vid Drabanterna, frih. Johan Johansson Hoghusen, som d. 26 Aug. 1736 afled i Stockholm ogift.

(Källor: Peringsköld, Monumenta Upsalien s. 118. — Rydberg. I. c., s. 165. — v. Stjernmans Matrikel och Höfdingumane. — Aurep och Gezelius I. c.) J. G. C.

HOLLBERG, LARS.

Föräldrarne voro dåvarande komministern, sedermera prost och kyrkoherden i Sandhems församling inom Westergötland Sven Hollberg och Ulrika Eleonora Kyrnell. Han föddes d. 30 Mars 1768 och åtnöt först någon undervisning på Skara Gymnasium, men måste på fadrens begäran redan år 1783, således vid 15 års ålder, öfvergifva studierna och flytta såsom lärning till apothekaren von Aken i Göteborg. Efter 6 års vistande på apotheket antogs han såsom extra kompanifältskår vid den bataljon af Kongl. Gardet, som då var förlagd i Göteborg, med hvilken bataljon han bevisade

en del af kriget i Finlaad äfvensom slaget vid Svensksand 1790. Efter freden återgick bataljonen till Stockholm, der H. tog examen såsom chirurgie studiosus och en tid med mycken nit besökte de kirurgiska föreläsningarne och lazarettet, men transporterades 1792 till ordinarie kompanifältskär vid Westgöta Dals regemente, samt stads- och lazarettkirurg i Borås. Befordrades redan d. 7 Mars 1796 till regementsläkare vid nyssnämnda regemente och s. å. till lazarettläkare i Weaersborg. Erhöll d. 9 Jani 1800 assessors n. h. o. v., åtföljde ifrån hösten 1806 till samma tid 1807 regementet under fälttåget i Pomeranien, aprättade 1808 i Weaersborg ett provisionellt sjukhus för genomföra trupper, samt tjänstgjorde derefter till April 1809 såsom brigadläkare vid arméen emot Norge. Förklarades d. 10 Maj 1810 af Collegium Medicum, i anseende till sina kunskaper och praktiska skicklighet, för kirurgie magister och Collegii medlem, samt valdes 1811 till led. af Wet.- och Witterh.-Samhället i Göteborg och 1813 af Sveaska Läkaresällskapet. Förestod sistnämnda år vid vestra arméens ett sjukhus på Wagge nära Eda skaas och gjorde följande året tjänst såsom fältläkare i Norge. Utnämndes d. 14 Oktober 1814 till R. W. O., erhöll d. 17 Jan. 1815 öfverfältläkare n. h. o. v. samt d. 27 Maj s. å. på begäran afsked ifrån regementsläkaretjensten och flyttade såsom praktiserande läkare till Göteborg, hvarest han adlad d. 30 April 1823. Kallades 1815 till korresponderande ledamot af Kongl. Landbruksakademien och valdes 1818 till ordförande i Göteborgs Wet.- och Witterh.-Samhälle.

Öfverfältläkare Hollberg hade förvärfvat en stor skicklighet i kirurgien och var såsom operatör kallblodig, rådgivare och erfaren, samt förde sitt instrument med en lätt och öfvad hand. Äfven vid medicinska utöfningar utmärkte han sig genom säker läkareblick och moget omdöme. Allt detta förskaffade honom ett stort anseende, och under den tid, då han bodde i Weaersborg, hade han icke allenaast en betydlig praktik derstädes och i omkringliggande landsort, utan till denna stad reste, för att af honom vårdas, många sjuka såväl ifrån de aflägsnare delarne af Westergötland, som ifrån flera andra af rikets landskaper. Ett bevis på det stora förtroendet, som han åtnjöt, var, att då assessor Carlander afreste ifrån Göteborg, deans stads fästare öfvertalade assessor Hollberg att inflytta och, för att förmå honom dertill, genom subskription tillförsäkrade honom en gaanska tillräcklig årlig inkomst. Han hade, såsom vi redan sett, icke nådergått någon egentlig medicinsk eller kirurgisk examen; dock hvilade hans prak-

tiska daglighet på en vetenskaplig grund, hvilken han själf bildat sig icke blott i de ämnen, som närmast rörde hans praktik, utan äfven i medicinens hjälpvetenskaper. Isynnerhet sysselsatte han sig vid lediga stunder mycket med Naturalhistorien och hade förskaffat sig ett stort herbarium, som skänktes till Göteborgs Wet.- och Witterh.-Sambälle, samt en dyrbar insektsamling, som efter hans död utbjöds till salu.

Var gift sedan 1795 med Helena Beata Edbeck, dotter af prosten och kyrkoherden i Bredared af Skara stift Anders E. och Johanna Christina Kolmodin. Efterlemnade en dotter och två söner.

Skrifter: Flera mindre afhandlingar i Läkaren och Naturforskaren, Hedins Samlingar i blandade ämnen för Läkarevetenskapen, Kongl. Wet.-Akad:s Handlingar, Göteborgs Wet.- och Witterh.-Samballes nya Handlingar, Landtbruksakademiens Annaler och i Läkarsällskapets Årsberättelser, hvilka uppräknas af Sacklén.

(Källor: Sacklén, Sveriges Läkare-Historia. — Personlig bekantskap.)
J. G. C.

H O L M, CARL JOHAN,

föddes i Helsingfors d. 25 Aug. 1781, blef i Åbo student 1800 och magister 1805, prestvigdes 1806 och erhöi s. å. anställning som e. o. bataljonspredikant vid Savolax jägareregemente. Åtföljde sitt regemente såsom tjänstgörande regementspastor under hela kriget 1808—09, marcherade i Finland öfver 200 mil och i Sverige från Torneå till Ångermanland 50 mil, bivistade drabbnugarne vid Leppävirta, Tolvola, Revolax, Lappo, Alavo, Ruone bro, Salmis, Yllistarå, Oravais (alla 1808) samt vid Umeå och Hörnefors (1809). Bataljonspredikant vid Helsingeregemente 1810, med hvilket regemente han 1814 bevistade fälttåget i Norge. Regementspastor 1815, kyrkoherde i Själevad af Hernösands stift 1824, prost 1825, riksdagsfullmäktig 1835, 1850, L. W. O. 1836, kontraktsprost 1837, deltog i statsrevisionerna 1839, 1853 och 1857; erhöi Carl Johans-medaljen 1856 och promoverades 1857 till jubelmagister vid både Upsala och Helsingfors' universiteter.

H. har som ordförande i norra afdelningen af länets hushållssällskap hållit flera landbruksmöten och på biskopens uppdrag vid flera tillfällen hållit möten med Ångermanlands presterskap. Hans verksamhet som kyrkoherde har i många afseenden varit gagnelig; så väl i ekonomiska som andeliga ting har han förstått sin tid och tjänat sin ort. En af de första väckelserna till Skarpskytterörelsen ntgick ock från

honom. Mest är han likväl bekant inom de från hans hemvist aflägsnare orter af fäderneslandet genom sitt krigshistoriska arbete, hvars titel vi meddela här nedan.

Skrifter: Christendomsförhör med skriftebarnen, uppl. 1—4, 1819, 27, 34, 48. — Anmärknar vid det år 1828 utgifna förslag till ny Kyrkolag, 1830. — Frågor utan svar att nyttja vid Catechesens läsning för att lära barnen förstå densamma, uppl. 1, 2, 3, 4, 1831, 40, 58, 60. — Underrättelse om hvad iakttagas bör vid förrättande af prestval samt vid klockareledighet, 1832. — Lärobok i Landthushållningen för Ångermanlands allmoge, 1833. — Anteckningar öfver Fälttågen emot Ryssland åren 1808 och 1809, Sthm 1836. — Förslag till Representationsförändring, 1837. — Försök till förklaring öfver Luthers lilla Cateches för de mest enfaldiga bland allmogens barn, 1838. — Pastoralkalender för Hernösands stift, 1839. — Likpredikan öfver Kontr.-Prosten Anders Oldberg, 1841. — Likpredikan öfver Kontr.-Prosten J. Nordén, 1844. — Pred. på 5te Sönd. i Trin., 1851. — Anmärknar öfver det af Committerade utgifna förslag till ny lärobok i Christendomen, 1856. — Frågor för de af mina skriftebarn, som läsa endast lilla katekesen, 1860. — Frågor för de enfaldiga, som endast läsa lilla katekesen, s. å. — Åskilliga smärre skrifter, tryckta genom länets Hushållssällskaps försorg, för att bland allmogen utdelas.

(Källa: Egenhändig "meritförteckning", meddelad genom Landshöfding Montgommery 1856.)

HOLM, JOHAN DIDRIK.

Den i Sverige nästan obekante, men i England så allmänt kände frenologen Joh. Didr. Holm var dock en svensk man och föddes i Carlskrona d. 13 Juni 1772. Fadern, hattmakare derstädes, lefde i knappa omständigheter, och gossen måste därför helt ung själf försöka sin lycka i världen. Vid 17 års ålder erhöi han anställning vid svenska flottan, seglade sedan flera år dels på örlogsfartyg, dels på handelskepp, ibland annat på ett svenskt krigsfartyg till Tunis och 1795 på ett annat till Neapel; ingick derefter i engelsk tjänst, blef 1798 utnämnd till sekundechef på krigsskeppet Charles och s. å. transporterad till chef på en paketbåt, som under neutral flagg seglade emellan Dover och Calais. Gifte sig 1801 med en engelsk lady, som bodde i Frankrike; dock bibehöi han ännu några år sin sjöfjärd och seglade emellan London och Medelhafvet. Slutligen bosatte han sig år 1805 i London såsom köpman och fortfor att sköta handelsaffärerna till 1817, då han ifrån dem drog sig tillbaka med en förvärfvad betydlig förmögenhet.

Sistnämnda år gjorde han bekantskap med Dr Spurzheim och började att lifligt intressera sig för Frenologien, hvarmed han ända till sin död under nära 40 års tid med ofröftad if-

ver fortfor, och uppoffrade sin tid och sina rika tillgångar på forskningar deruti och att sprida kännedomen om en vetenskap, som, enligt hans öfvertygelse, skulle medföra väsendtlig nytta för människosläktets förbättring och förädlande. Ut i sin ifver att göra Frenologien allmänt känd, föll han snart på tanken att deröfver hålla offentliga föreläsningar, ehuru han i början mycket fruktade för sin oförmåga att uppträda inför allmänheten. Han arbetade derföre dag och natt under flera veckors tid, skref, lärde sig utantill och repeterade det han ämnade föredraga, men till slut, då han såg framför sig de fruktade åhörarne, hade han glömt alltsammans. Hvad var nu annat att göra, än försöka att extemporera; och detta försök lyckades öfver all förhoppning. Ifrån denna tid höll han föreläsningar, merändels i London, men tillfälligtvis äfven i provinserna, nästan alltid för ett talrikt auditorium, ofta för medicinska fakulteter och för valda kretsar af bildade och vettgiriga åhörare. Han hade varit i närmare bekantskap med många ibland såväl den närvarande, som näst föregående generationens utmärkte män, och hans rika samling af hufvudskålar och byster innefattade nästan allt, som innevarande århundrade har märkvärdigt och ryktbart både i intellektuellt och kriminellet hänseende. Ett besök i Holms hus vid Highgate var i hög grad njutningsrikt för ett vettgirigt och vetenskapligt bildadt sinne genom hans utomordentligt stora frenologiska samlingar, hans många konstalster och stora bibliotek, innehållande sällsynta och dyrbara psykologiska arbeten, hans vidsträckta brefvexling, omfattande talrika volumer af egenhändigt skrifna bref ifrån de mest utmärkte personligheter under en tidrymd af öfver 60 år, och slutligen genom utsigten ifrån öfra våningens fönster, som lemnade det vackraste fogelperspektiv öfver det ofantliga London.

Holm lefde i det förtroligaste vänskapförhållande med Dr Spurzheim ända till dennes död, blef verkställare af hans testamente och kom i besittning af hans ojemnförliga frenologiska samlingar. För sina föreläsningar erhöll han år 1854 en tacksägelseadress af Mesmerska Hospitaldirektionen, och man har trott, att dessa föreläsningar komma att utgifvas af trycket med åtföljande illustrationer. Holm adlad i London i September månad 1856 och efterlemnade två söner, af hvilka den ene egnat sig åt medicinen.

(Källa: Nekrolog i Svenska Tidningen d. 30 December 1856, öfversatt utur en Engelsk Tidskrift.) J. G. C.

HOLMBERG, AXEL EMANUEL,

föddes i Stockholm den 27 April 1817 och genomgick elementarläröverken derstädes, hvarefter han till Bohuslän åtföljde sina fosterföräldrar, hvilka der bosatte sig. Efter att någon tid ha egnat sig åt landtbruket, fortsatte H. studierna, blef student i Lund och aflade prestexamen. Prestvigdes till tjänstgöring inom Göteborgs stift och tjänstgjorde några år såsom pastorsadjunkt inom Bullarns härad af Bohuslän. Den presterliga bauan var emellertid icke hans eget val; utan iure kallelse, endast för att hörsamma sin fosterfaders vilja, hade han beträdd den, och han undandrog sig tidigt så mycket som möjligt all presterlig tjänstgöring, utan att likväl taga afsked från ett embete som icke anstod honom. Han bosatte sig i Stockholm, blef lärare vid Ryberg-ska skeppsgosseskolan, utsågs af regeringen till ledamot i komitéen för städernas beskattning, sedan han inom komitéen länge arbetat som sekreterare, och höll under flera år för landtmäteristatens elever de föreskrifna föreläsningarne i Arkeologi.

Fornforskningen var hans hufvudsak. Hans arbeten häruti förskaffade honom det anseende han som författare åtnjöt och de få sociala utmärkelser som kommo honom till del. Han var ledamot af Kongl. Danska Oldskrift-Selskabet och af K. Witterhets-, Historie- och Antiquitets-Akademien.

H. dog i Stockholm d. 6 Juni 1861. Hans vänner, hvilka högt värderade hans personlighet, reste d. 18 Okt. s. å. en minnesvård på hans graf (å nya kyrkogården i Stockholm). Bönder i Tauums församling af Bohuslän firade en månad efter hans död en minnesfest öfver den bortgångne.

Skrifter: Bohusläns Historia och Beskrifning 1—3, Stockh. 1842—45, 8:o. — Skandinaviens Hallristningar, h. 1—4, Stockh. 1848, 4:o. — Några ord om det ömkeliga tillståndet på de Kongl. och Hvitfeldska stipendiögossar i Bohuslän, Gborg 1848. — Om Skandinavien och dess innebyggare (m. pl. af Dahlström), Sthm 1849, 4:o. — Haslidalen och en liten färd i Schweiz, Sthm 1851. — Nordbon under Hednatiden, 1, 2, Stockh. 1852—54. — Dragsmarks kloster och sagan om Axel och Walborg, Sthm 1856. — Carlsbad och dess omgifningar, Stockh. 1856. — Smärre uppsatser i Aftonbladet. Illustr. Tidn, kalendrarne Svea, Norden, tidskr. "Läs. för Husliga Hården" m. m. — H. var äfven medarbetare i Svenskt Konversationslexikon, 1—4, Stockh. 1845—52, 4:o.

(Källor: Nekrol. i A.-B. 1861 d. 7 Junl. — Illustr. Tidn. 1861, N:o 25 (porträtt, med text af Blanche). — Kalendern Svea 1862, p. 161 (nekrol. af Crusenstjelpe.)

HOLMBERG DE BECKFELT, NIKLAS,

förnt kallad endast Holmberg, var son af källarmästaren och rådmannen i Upsala Nils Kyronius och Maria Elisabeth Holmberg, hvilken sednares namn baruen antogo. Han föddes i sistnämnda stad d. 9 Sept. 1742; blef tidigt utsänd till Tyskland och Holland, hvarest han vann kännedom af främmande språk; anställdes 1759 i Holländska Ostindiska kompaniets tjänst vid Middelburgska kammaren, hvarifrån han dock följande året afreste till Batavia, der han erhöill tjänst såsom assistent vid generaldirektionens departement. Flyttades 1761 till samma befattning i Snrate uti Hindostan, befordrades följande året till kanslist och translator i Engelska, Fransyska och Portngisiska språken; bevistade s. å. Kongressen emellan Holländska kompaniet och Mogolska regeringen under Engelsk bemedling; förordnades ytterligare 1763 till registrator och justitalsekreterare, 1764 till förste sekreterare vid poltlierådet, 1766 till administrator af provisionsmagazinet och 1769 till intendent öfver alla Kompaniets handelsmagasiner i Snrate. Afsändes 1770 såsom kommissarie i Holländska kompaniets angelägenheter till Engelska regeringen i Bombay, för att bilägga uppkomna missälligheter och afgick för andra gången 1772 såsom ledamot af Rådet i Snrate till samma ställe, samt utträttade båda gångerna sitt anförtrodda värf. Sedan Holmberg i Hindostan tillbringat 13 år, reste han 1774 till Batavia och derifrån s. å. till Europa och gifte sig 1775 med Josine Adrienne van der Gon, dotter af vice amiralen Adrian David v. d. G. och Josine Antoinette de Sanson. Gjorde derefter åtskilliga resor i Europa och antogs d. 13 Oktober 1780 af ståthållaren, prinsen af Oranien, till regerings- och justitieråd i dennes grefskap och stad Caylenberg, beläget emellan provinserna Utrecht och Geldern. Besökte Sverige åren 1777 och 1785; adlades d. 2 Juni 1789 under namn af Holmberg de Beckfelt på rekommendation af prinsen och prinsessan af Oranien och introducerades 1791 under N:o 2155 ibland svenska adelsmän. Hans ytterligare lefnadsförhållanden äro oss obekanta, liksom hans dödsår; men hans hustru afled d. 21 Oktober 1805. Under sitt vistande i Indien bevisade han de svenske resande professor Thunberg och Dr Hornstedt mycket godt.

(Källor: Uppfostrings-Sällskapets Tidningar 1785 N:o 61 och 73. — Rehbiöders Matrikel 1794. — Rothliebs Matrikel 1807.) J. G. C.

HOLMSTEDT, JOHAN JAKOB.

Öfverste J. J. Holmstedt, son af direktören Olivier H. och Anna Margareta Sahlstén, föddes d. 6 Nov. 1770. Antogs 1784 såsom volontär vid Kalmare regemente, förordnades sedan till sergeant och 1785 till adjutant dersiådes. Kommanderades 1788 med regementet på örlogsbottan och bevistade slaget vid Hogland, hvarefter han tjenstgjorde till lands och deltog i flera krigsoperationer. Blef 1789 ånyo kommenderad på botten och var närvarande under träffningen vid Öland samt 1790 med skärgårdsbotten i slaget vid Svensksund, hvarefter han erhöil tapperhetsmedaljen. Befordrades 1794 till löjtnant vid ofvannämnda regemente, men transporterades s. å. såsom kapiten till Jemtlands dragonkorps (sedan hästjägare). Blef 1796 genom byte vice korporal vid lifdrabanterna, men kvarstodnade der icke längre än till 1799, då han såsom kapiten flyttades till Skaraborgs regemente. Öfvergick med detta år 1805 till Pomern, der han bevistade flera träffningar och ibland andra slaget vid Steinhagen d. 15 Juli 1807, då 3,000 svenskar utihärdade en hårdnackad strid emot 10,000 fransmän under marskalk Brune, och hvarest Holmstedt, som under reträtten med sitt kompani utgjorde arriergardets eftertrupp, afslog den påträngande fienden med ett mod och en ståndaktighet, som väckte egnas och fiendens beundran. Tjenstgjorde 1808 såsom befälhafvare för en sammanslagen jägarebataljon, som nlgjorde förposterna vid Norska gränsen, och 1809 i egenskap af placemajor på Carlstens fästning. Ut-nämndes d. 29 Juni sistnämnda år till major i armén och d. 3 Juli s. å. till R. S. O., samt 1810 till kommandant på nyss-nämnda fästning. Ut i hamnen inlöpte en engelsk Loggert och borttog ett danskt fartyg; H. utsände då genast två bemannade slopar, hvilka anföllos af engelsmännen, men slutligen bemäktigade sig loggerten och införde den till fästningen. H. befordrades d. 15 Jan. 1811 till major och sekund-chef för Wermlands fältjägarbataljon, samt d. 21 Febr. 1812 till öfverstelöjtnant i armén och chef för Wermlands fältjägareregemente, sedan han på befallning tillökät detta med en bataljon. Deltog 1813 i tyska fälttåget, bevistade slagen vid Gross-Beeren och Dennewitz, samt utmärkte sig isynnerhet under stormningen af Dessau, der han likväl såsom sjuk hade blifvit tillfrångalagen, när fransmännen återtog staden, om icke en underofficer vid Skaraborgs regemente, af er-

känsla och tillgifvenhet för sin förre kapten under pomerska kriget, sjelf undanburit honom. Med lika tapperhet bevistade han fälttåget i Norge 1814 och belönades för sina förtjenster s. å. med öfverstes n. h. o. v. samt upphöjdes följande året i adligt stånd under bibehållande af sitt förra namn, och introducerades s. å. på Riddarhuset med N:o 2234 ibland adelsmän. Erhöll d. 13 Febr. 1816 på begäran afsked och afled i Stockholm d. 11 April 1819, ogift.

Öfverste Holmstedt visade många prof på mod och tapperhet; "han sökte bäst ridderliga äfventyr och fann dem" äfven i de många blodiga lekar, vid kanonernas dödssånger, "der han under sina fälttåg kämpat såsom en äkta Carolin." "Skada blott, att han lär hafva hushållat lika litet med "penningar, som med sitt blod." Han dog i stor fattigdom, och Wermlands fältjägarers officerskorps bekostade begravningen, som skedde med mycken högtidlighet i Ladugårdslands kyrka, då också vapnet krossades.

(Källor: Rothlebs Matrikel 1818 och 1823. — Lästoms Höfdingamåne. — Kalling, Biografier öfver Öfverstar för f. d. Nerikes och Wermlands regemente.) J. G. C.

HOLTHUSEN, CARL JOHAN och CARL GUSTAF VON.

1. HOLTHUSEN, CARL JOHAN VON,

var son af Samuel v. H. och Margareta Maria Rosendal och föddes 1715 i Österbotten under det moderna, tillika med flera andra fruntimmer, flyktade nudan ryssarnes våldsamheter. Uppfostrades sedan hos en friherrinna Leljonsköld till 8 års ålder, hvarefter han kom till Stockholm och antogs såsom page vid kongl. hofvet. Reste efter ett år till Akademien i Åbo, der han studerade till år 1731, då han såsom volontär ingick i tjenst vid Fortifikationen. Transporterades sedan till artilleriet och 1739 till lifdrabantkorpsen, samt 1745 såsom adjutant till Jönköpings regemente, hvarest han 1746 befordrades till löjtnant och 1750 till kapiten med kompani. Kommenderades 1751 med regementet på fästningsarbete till Lovisa i Finland och qvarblef der till 1754, då han af landshöfding von Saltza såsom öfverlandthushållare användes att förbättra landthushållningen inom Östbo och Westbo härader af Jönköpings län. Här införde han höstsådet, som på denna ort hitintills var ovanligt, och gjorde flera andra nyttiga förändringar och inrättningar. R. S. O. 1757. Afgick 1758 till

Pomern, der han ofta förde befälet öfver regementet och framför allt utmärkte sig under sjödrabbningen i Frisch-Haf, då han såsom chef för infanteriet på galeren Stören bemäktigade sig ett flendtilgt fartyg och mycket bidrog till svenskarnes seger. Till belöning för sin tapperhet erhöi han af fältmarskalken greve Ehrensvärd det fartygs flagga, som han eröfrat, tillika med den kommenderande officerens ringkrage, hvilka troféer sedan förvarades inom familjen. Utnåmdes 1764 till förste major, erhöi 1772 på begäran afsked och afled d. 20 Juli 1791 på öfverstebostället Dagsholm i Södermanland vid 76 års ålder. Hade sedan 1781 varit ledamot af Kongl. Patriotiska Sällskapet.

Gift med Anna Barbara Hammerhjelm, dotter af generalmajoren frih. Alexander Magnus H. Hade med henne haft 17 barn, af hvilka han endast öfverlefdes af sönerne Nils Pehr von Holthusen, f. d. löjtnant vid Jönköpings regemente och Carl Gustaf v. H., kapiten i arméen (se nedan).

Skrifter: Regements-Detailen eller Militaireanmärkningar vid syslorna inom ett Infanteri-Regemente, Stockh. 1771 och 1772, 2 Delar, 8:o. — Svenska Fruntimrets fyra åldrar, af v. H. — h —. Stockh. 1785, 8:o. — Försynen, af C. J. v. H., Stockh. 1785, 8:o. — Mankönets fyra åldrar, öfvers., Nyköping 1787, 8:o. — Dessutom åtskilliga andra skrifter, och flera mindre afhandlingar i K. Patriot. Sällskapets Hushålls-Journal, afvensom några rön i K. Wet-Akadis Handlingar.

(Källor: Gjörwell, Svenska Archivum, Del. I, s. 282. — Catalogus Bibliothecæ Acad. Upsaliensis.)

2. HOLTHUSEN, CARL GUSTAF von.

Om hans lefnadsöden känna vi icke något mera, än att han var son af den föregående, blef kapiten i arméen och afled år 1818. Han har författat flera komedier, ibland hvilka "Borgersmännen och Julklappen" uppfördes på Kongl. Theatern d. 20 Dec. 1788, då konung Gustaf III ifrån Finland återkom till Stockholm. Dessutom auser Hammarsköld honom vara författare till "Betraktelser öfver Försynen", som Upsala Biblioteks-katalog dock bestämdt tilldelar fadern. Följande aria utur den ofvannämnda komedien "Borgersmännerna" torde vi här böra anföra såsom utvisande syftningen af pjesen. Den sjunges af två officerare vid borgerskapet.

Käre Bröder,
Svenske Borgersmän!
Norr och söder
Hotar flenden;
Ingen spare blodet,

Svenska Mannamodet
 Vake för sin kung, sin fosterbygd;
 Alltid vara lika,
 Ej i faran svika,
 Är en dygd.

Någon tid före sin död tillkännagaf v. Holthusen, att han tänkte utgifva en samling af sina skrifter, hvilket likväl icke blef verkställt.

Skrifter: Blomsterkrukan. Comedie i Tre Akter af C. G. v. Holthusen. Uppförd 1787. — Flintbergs Bröllop. Comedie i två akter af C. G. v. Holthusen. Uppförd 1788. — Borgermännen och Julklappen. Comedie i tvänne akter af C. G. v. Holthusen. Stockh. 1789, 8:o. — Sladpartiet. Comedie på vers i Tre Akter af C. G. v. Holthusen. Uppförd 1790. — Förklädningen. Comedie i Tre Akter. Öfvers. af C. G. v. Holthusen. Uppförd 1792.

(Källor: Hammarsköld-Sondén. Svenska Vitterheten. — Wieselgren, Sveriges Sköna Litteratur, Del. IV.) J. G. C.

HOORN, JOHAN von.

Archiatr Joh. v. Hoorn var född i Stockholm d. 16 Febr. 1662 af Holländska föräldrar, hvilka tagit sitt namn af staden Horna i Norra Holland och under de inhemska oroligheterna flyktat undan till Sverige. Inskrefs 1678 såsom student i Upsala, men reste följande året till Holland och studerade först på Gymnasiet i Dordrecht, sedan vid Akademien i Leyden. Hemkom 1682, för att ordna sina enskilda angelägenheter efter moderns död, men återvände oförtöfvadt öfver Danmark och Tyskland till Leyden, hvarest han qvadröjde till 1687, då han öfver Belgien företog en resa till Paris och 1689 till England. Återkommen 1690 till Leyden, erhöi han derstädes d. 27 Junii s. å. doktorsvärdigheten.

Efter tolf års frånvaro återvände han till Stockholm, praktiserade derstädes oafbrutet såsom läkare, utnämndes d. 27 Junii 1692 till assessor i K. Collegium Medicum, var den förste brunnsläkaren vid Norrmalms bilsobrunn, samt höll allmänna föreläsningar både i Anatomien och i Barnförlossningskonsten. Kallades 1708 till stadsläkare i Stockholm, då han under pesttiden 1710 visade både mod och driftighet. Utverkade 1711 att ett reglemente utgafs för barnmorskor och förordnades s. å. att sjelf besörja deras undervisning. Erhöi 1720 archiaters n. h. o. v. och afled d. 11 Junii 1724 af en hetsig feber, hvilken han genom smitta ådragit sig. Hans porträtt är stucket i koppar af Elias Brenner.

Archlatter v. Hoorn var en redlig man med enkla seder; han skötte sina sjuka med mycken omsorg, hade vidsträckt kunskaper och blir isynerhet märkvärdig genom sina bemödanden att inom Sverige höja barnförlösningskonsten till större vetenskaplighet och förskaffa barnmorskorna mera bildning och skicklighet i handlagen. Hans Handbok "Siphra och Pua" kan ännu med nöje läsas och väckte så mycken uppmärksamhet då den utgafs, att fru Sophia Ellis Brenner deröfver författade ett skaldestycke (Poetiska Dikter s. 204).

Gift 1694 med Catharina Plintzer, dotter af Slesvig-Holsteinske kommissarien Hermansson Egidius P. Hade med henne haft 7 barn.

Skrifter: Diss. grad. de Partu præternaturali. Præs. Paul Hermanni. Lugd. Batav. 1690. — Den Svenska välöfvade Jordegumman, Stockh. 1697, 8:o. — Den Svenska välöfvade Jordegummans Andra Deel, bestående uti Ottatijo märkvärdiga förlösningar af Paul Portal, på Svenska öfversatte af Joh. von Hoorn. Stockh. 1723, 8:o. — The tvenne Gudfruktige, i sitt kall trogne och therföre af Gudi väl belönte Jordegummor Siphra och Pua. Stockh. 1714. Andra Upplag. Stockh. 1719. Tredje Upplag. med tilläggningar af C. Ribben. Stockh. 1777. På Tyska öfversatt. Stockh. 1737, 8:o. — Anatomie publicæ 1705 Stockholmie habitæ Lectio III s. Omnipotentis Mirabilia circa Generationem humanam. Upsalia 1709, 8:o. — Tvenne Bref till Magn. Brömmell angående Rön om dödfödde barns lungor. Stockh. 1718, 1720, 8:o. — Observatio de Procidencia Uteri vera et totali per Joh. von Hoorn; tryckt i Acta Literaria Sueciæ 1724 p. 603.

(Källor: Elogium Johannis von Hoorni i Acta Literaria Suecia 1725 p. 19. — Sackles, Sveriges Läkare-Historia. — Catalogus Bibliothecæ Acad. Upsalienis.) J. G. O.

HOYA, JOHAN, GREFVE AF.

I vår Rådslängd af Uggla IV n. 12 anföres bland Gustaf I:s rådsherrar *grefve Johan von der Hoya und Brockenhaus*. Han blef Sveriges Rikes Råd 1524 och konungens regementsråd s. å. Denne senator, som deltagit i vår riksstyrelse i 10 år, i början stående i godt förhållande till sin konung, hvilken tillika var hans svåger, och som sedan invecklats i reaktionens stämplingar, då han framträdde såsom en af kronpretendenterna, men föll ett offer för sin åregirighet, hör visserligen till de män, hvilkas namnkunnighet är oemotsäglig, men ej af det afundsvärda slaget.

I börd var denne svenske rådsherre sin konungslige svåger vida öfverlägsen. Stammafadren anförde Tyska härar mot Ungrarne i Henrik Fågelångarens tid.

Den andre grefven af Hoya af namnet *Johannes Bellincosus*, blef 1512 af Hertigarne till Brunschwig-Lüneburg, med

hvilka fadren Jodocus var invecklad i krig, efter fadrens död fördrifven med sin moder och sina 2 bröder från Lippe, hvilket grefskap allenast kunde återfås, derigenom att de erkände sig stå under nämnde hertigars öfverhöghet såsom länsherrar. Jodocus, den äldste af sönerna, hade 13 barn med sin gemål Anna Wolfgangsdotter, grefvinna von Gleichen.

Johan, den yngste eller en af de yngste bland dessa tretton, gaf sig nt att söka lyckan vid främmande hof och kom till k. Christiern II:s. Der befann sig då Bernh. v. Melen.

Nyss före k. Gustafs afresa till Malmö 1524 mötte grefven Johan honom i Jönköping och anhöll om tjenst vid hans hof. Konungen omsattade denne högbördade grefve med så stor tillgifvenhet, att han redan följande året (1525) lemnade honom sin syster Margareta till gemål och hennes son Pehr Brahe till fosterbarn och hemställde till Ständerna om ej något af Rikseus slott kunde denne atländing upplåtas. Ständerna öfverlemnade denna fråga till konungens fria afgörande, grefven blef medlem af Rådskammaren, fick Stegeborgs slott och län i förläning, och sändes till Lübeck med Johannes Magnuss, för att der möta danska ombud, ehuru deraf föga gagn uppstod, enär de anlände något sednare än berämdt var och snuo då danska ombuden bortresta.

Vid kröningen 1528 anförde grefven Sveriges Ridderskap och Adel. Öfver honom bars en prägtig himmel. Olaus Petri gick som härold straxt efter honom och ntströdde kröningspenningarne bland menigheten. — Då Daljunkaren 1528 ville eröfra hjertan åt sig såsom "Herr Stens son", ansåg han 2 osanningar såsom goda förberedelser: "K. Gustaf var död och hans svåger grefve Johan stod efter riket." Då tyckte Dalkarlarne med skäl, att Herr Stens son kunde vara närmare till den ärau, än den nämnde främlingen. Den 20 Nov. 1528 skref i Schwerin Knut Nielssen till K. Christiern II, att den grefve, som "Göstes" syster hafver, kom till "Stralsund" met en liten "kraffvel" för S. Mich. dag och hade sin hederl. förstinne (Marg. Wase) med sig, då han låt (af) rätta Herr Stens (föregifne) son (Daljunkaren) i Rostock, der denne under sommaren blifvit gripen, då han ernade sig till konung Christiern. Frn Christina, "hans moder", sades vara nödgad att ej kännas vid honom såsom sin son. — Grefven skulle nn fria å sin kungs vägnar. Och detta beställde han efter kungens önskan. År 1529 var åter Grefve Johan i Lübeck såsom K. Gustafs sändebud. Ej rådde han för att Lübeckarnes fordringar stego, när ryktet om Westgöta-approret under

tiden hann till staden. Stödd af Sekreter. Wolf Gyller vann han att alla Hansestäderna utom Lübeck skulle ntesintas från "de odrågliga handelsfriheter", som beviljats Hanseförbundet på riksdagen i Strengnäs 1523.

1530 var Grefve Johan Höfvidsman på Wiborg. I De la Gard. Arch. V: 196 läses ett iagmansdombref, af Grefve Johan utfärdadt 1531. Han hade redan 1525 i Jan. förlänats med Wiborgs, Nyslotts och Borgo län och 1529 fått Kumo gård och län med alla konungslige räntor och rättigheter. I Arwidsons Finska Handlingar (V p. 253, 4) läsas 2 bref af 1530 från kungen till grefven, uttalande snitt förtroende. S. å. fick grefven Tessjö ländtbor under Wiborgs slott igen. Ännu i ett bref 1532 skrifver K. Gustaf till sin "älskelige käre sväger", harn K. Christiern, som var i Norge, blifvit under vintern illa tilltygad af kungens folk, hvarunder Christierns folk "gingo och stodo som andre hundar." Grefven uppmanades att bemanna och utsända sitt krigsskepp med kungens skepp. Grefven ansågs väl kunna märka, att om K. Chr. finge öfverhuden, bliefve det hvarken den ene eller den andre till fördel. Kort tid derefter begärde K. G. att Gr. J. ville besöka ett beramadt herremöte i Köpenhamn, der Sverige behöfde hans biträde; men då grefven undskyllat sig, så var nu ej något dervid att göra, helst tiden var förbi.

Då K. Fredrik I i Danmark dött 1533, uppkammade successionsfrågan i Danmark på ett sätt, som rubbade äfven många svenska förhållanden. Kunde kejsaren åler insätta Christiern i Danmark, så skulle dennes kraf att återfå hela fordna riket ej gerna uteblifva. De fannos nu, skrifver Cel-sins, som ville locka grefven från sin svägers parti — sedan Svante Sture befunnits oanvändbar — genom att väcka hos maunen af grefligt blod inst att blifva Gustafs efterträdare i Sverige, säkerligen utsedd till pretendent blott därför att man ännu ej hade en bättre. Således må vi betrakta grefven såsom i 9 år (1524—33) trogen vän och utan tvifvel ett viktigt stöd åt sin konung och det under 9 ganska viktiga år i Gustafs regering. Ej blott lära svägrens höga anor varit af betydelse när han förvärfvade den krönte adelsmannen en frustig gemål med anor, tillräckliga om det gällt att skaffa en kejsare gemål; utan vid så många svårigheter, der en ny regering skulie värdigt röra sig bland äldre regeringar, synes denne grefves erfarenheter och förbindelser varit Sveriges nye konung till hjälp.

Men då han såg reaktionens styrka ntrikes, utan att kunna lika väl bedöma Gustafs magt inom Sverige, föll han

för frestare, som visade sig benägne att sätta en dotter af Wasasläkten på Sveriges drottningtron, i den stånd sonen af en Wase ej der kunde längre bibehållas. — En Lübsk medborgare Herm. Möller eröfrade grefven "för Lübeck mot Sverige och Danmark." Både K. Gustaf och Drott. Catharina skrefvo förbindligt till Grefve Johan. Han svarade med ljumma försäkringar om sin tillgifvenhet. Befalld att på lejd inflåna sig i Stockholm, afseglade han med 3 sina skepp och sina bästa tillhörigheter. Från Margareta trodde att det bar till Stockholm, tills hon fick se Revels torn. Der lemnades grefvinnan, men med styfsonen Pehr Brahe seglade grefven, oakadt härmästarn v. Plettenbergs afstyrkande, till Lübeck, föregifvande i bref till K. Gustaf I, att hans heder kräfde, det han lemnade sig som borgen till Lübeckarne, för den skuld, han 1529 å svenska kronans vägnar försäkrat skolat betalas *).

Grefvens fogde Hans v. Gerstenberg, som innehade Wiborg, måste belägras. Den 7 Aug. 1534 utfärdade K. Gustaf fullmakt för Erik Fleming och Nils Grubbe på Slottslöfven i Wiborg. I denna fullmakt klagar kungen, att svågern, utan all redlig förvaring eller orsak gifvit sig till kungens och riksens fiender, de Lübske. S. d. skrefs och sändes till de nämnde herrarne en fullständig dagtingan, ett bref till Gerstenberg och ett till besättningen på Wiborgs slott, — alla aftryckte i Arwldsous Finska Handlir 5 Delen. Enligt dagtingan fick Gerstenberg draga derifrån till sin herre med så mycket gods, som på 4 jagter kunde rymmas. Kungen fick snart i handom åtskillige grefvens m. å. förrådiska bref på ett eget sätt, hvarom grefve Pehr Brahe berättar i sin bekanta biografiska uppsats (Dalin S. R. H. III p. 259).

I Lübeck samlades nu allt, som var fiendtligt emot Gustaf Wasa, hertig Christian af Holstein och det danska rådet, men gynnsamt stämmt emot Christian II, i hopp om stora hvälsningar i nordén. Hertig Albrecht af Mecklenburg lockades af Lübeckarne med utsigten till Danmarks eller Sveriges kronor eller begge. I sådant ändamål ingick han d. 16 Okt. 1534 ett aftal med grefven af Hoya och B. v. Melen, i följd hvaraf hertigen, när Sverige vore eröfradt, skulle lemna grefven Wiborg och Nyslott i lifstidsförlåning samt Tavastehus och Kymenegård som ärftligt län, äfvensom erkänna grefvens anspråk å en del af Wasagödsen. "Med alla sina släp-

*) Huru det verkligen 1533 förhöll sig med skulden, är svårt att bestämma. Jfr Paludan-Müller: Grefvens Feide, I: 172 ff.

tingar hade Gustaf I arfstyister", säger Geijer I: 123; och både grefven och v. Melen, hvilkas fruor voro födda Wasa-fröknar,ingo härigenom groll mot konnngen, hvilket varmt delades å qvinliga sidan. Den 8 Dec. s. å. fick grefven sin instruktion att som hertig Albrechts ståthållare afgå till Danmark med en här, för att, såsom det hette, verka för Christian II:s befrielse. Först närmare Jnl kom hären öfver till Seland.

Imedlertid kom lübeckaren Meyer med tre fanor till Seland, men satte strax öfver till Skåne för att gå emot sven-skarne, utan grefvens befallning. Grefven gick då ock öfver sundet och öfvertog befälet, tågande mot Engelholm och Halmstad; men då skånska adeln visade en oväntad ovilja, måste han d. 4 Jan. 1535 återvända till Köpenhamn. Meyer tog in i Helsingborg och öfverlemnade sig sedan åt danskarne för att ej falla i Gustafs händer.

1535 den 27 Jan. uppmanade grefven hertig Albrecht att bege sig till Danmark; d. 17 Apr. anmälde grefve Johan sin ankomst till Fyen, men hade ej kunnat möta hertig Albrecht der denne begärt ett möte. Nu var grefven, i samråd med Gustaf Trolle, då biskop på Fyen, anförare för en armé, som gick mot Odense. Staden plundrades, men grefven blef d. 11 Jnni 1535 fången och som fånge stacken ihjel af en holstei-nare, som af gammalt var hans ovän. Vi hänvisa till Afzelli Sagohäfder VI D. 11—29, der en "Grefve Johans visa" är in-förd. Grefve Johan begrafdes först med öfriga adeln på när-maste kyrkogård, men uppgräfsdes några dagar därefter och nedsattes i St Kunts kyrka i Odense, der ett nu försvunnet minnesmärke uppsattes öfver grafven.

Margareta Wase, hans gemål, qvarbodde i Revel med sina söner i andra giftet. K. Gustaf bød henne i bref d. 24 Okt. 1536 att komma till Stockholm, men af fruktan att hennes oskyldige yugre söner skulle af kungen något lida för deras faders missgerning, qvarblef hon i Revel tills döden ändade hennes bekymmer sent på året 1536. Hon blef i St Olofs högkor begravnen, anförtröende barnen åt en trogen tjänare, som förde dem till farbrodren grefve Erik.

Sonen Jodocus dog som Franz v. Halle's fånge. Den andre sonen Johan blef Biskop af Münster, Osnabrück och Paderborn. Hans svar till K. Gustafs sändebud Erik Kagg 1560 ses i De la Gard. Arch. I: 57—59. Frn Märta Store sände honom sin son Manritz 1572, att vid Gref-Biskopens hof något godt lära, men bad att ynglingen ej måtte besvä-

ras med förmycket dryck eller annat, som hans goda natur förderfva kande. De la Gard. Arch. V: 75 f.

(Källor: Aktstycker til Nordens Historie i Grefvefejdena tid, Odense 1851. — Skand. Samf. Handl. v. — Speners Opera heraldica, pars specialis. — K. Christierns II:s Archiv. — Våra Rikshistorier och Gustaf III:s historier. — Arwidsons Finska Handlingar V. — Paludan-Müller: Grevens Feide. — De la G. Arch. anf. st.)

HULTMAN, JOHAN D.

Fastän ställd på en underordnad plats i samhället, tjänar dock konung Carl XII:s taffeltäckare Joh. D. Hultman sitt rum i detta Lexikon genom den trohet, som han vid så många tillfällen och noder nästan fullkomlig glömska af sig själf och sin egen ofta ganska brydsamma belägenhet, visade sin tillbedde och älskade hjettekonung, genom det förtroende, som konungen i anledning deraf till honom fattade och under 24 års tid ända till sin död oafbrutet bibehöll, samt genom den beskrifning, hvilken Hultman på ett oesterbärmligt naivt språk efterlemnade på samme konungs enskilda förhållanden under den tid, då H. uppassat Carl XII, isynnerhet ifrån dennes uppbrott ifrån Altranstادت 1707 till mordskottet vid Fredrikshall, då H. på aftonen oppbar till K. Maj:t i tranchéen dess aftonmåltid och af honom hörde de sista vänliga orden.

Man har sig icke bekant Hultmans födelseår, ej heller namnen på hans föräldrar. Han berättar själf, att han 1680 var närvarande vid konung Carl XI:s förmälning och derpå följande kröning, år 1684 antogs i tjänst hos enkedrottning Hedvig Eleonoras hofmästarinna, grefvinnan Rependal, efter hennes död hos hoffröken Hedvig Eleonora Stenbock, hvilken han åtföljde till de varma baden, samt, sedan denna fröken 1690 blifvit gift med öfverste marskalken Nicodemus Tessin d. y., hos konung Carl XII:s guvernör, kongl. rådet greve Nils Gyldenstolpe. År 1694 blef han lakej hos den unge konungen själf, och ntl Bender taffeltäckare, hvilken tjänst han innehade icke allenast hos konung Carl, utan äfven efter dennes död hos drottning Ulrika Eleonora d. y. och konung Fredrik åtminstone till år 1734, då han till sistnämnda konung och drottning afnämnde förr omtalade beskrifning. Hans dödsår är likaledes obekant. Men må han själf berätta sina äfventyr under konung Carl, af hvilken berättelse vi dock här genom det inskränkta utrymmet endast kunna anföra några få utdrag.

"Den 17 Juni (1709), som var H. Majts födelsedag, rätt uti grynningen, ankom general Rönne med 10,000 ryssar och efter starkt motvärn intog om en timme, ifrån de 600 förordnade man, quarnen, men straxt H. M. aukom med gardet och de 6 regementerna, som stodo i reserve, klörde H. M. general Rönne med dess 10,000 ryssar tillbakars, och intog quarnen igen, lämnandes sedan dervid dubbel besättning, blifvandes H. M. vid det tillfället af en fiendens liten fältkubla blesserad, hvilken ingick igenom H. M:s vänstra fotblad och stadnade vid både store tårna."

"Kl. 10, då fienden var bortdrifven, red H. M. förbi sitt kongl. högquarter upp uti Aprocherna, framför Pultava, men kom strax tillbaka, och lät sig af mig, på mina axlar, ifrån hästen och inuti dess sängkammare bära, då stöfvelen afdrogs och H. M:s blodiga foth aftorkades, och kublan, som anfördt är hafva gått igenom vänstra fothbladet och utgått igen, liggandes dervid eller emellan H. M:s stora tår, uttogs, och densamma levererades efter dess befallning till Hans Excellence gref Hård. Derefter yppades uti H. M:s foth mycken värk och smärta, och blief många förkrossade små Been, som hörde till dhe 3 minsta tårna, af fältskärerne ntur fothbladet tagna, hvaraf H. M:s foth och been mycket uppsvullnade, så att der uppvärkte 6 st. håhl, som sedan uti den starka hettan högt uppsvälde, dem fältskärarne mente med blå stenen bortstryka, men enär H. M. det såg vara förgäfves, tog han af dem saxen och klippte sjelf bort de starkt uppsvälde lepsen (såräpparne). Och fastän det var en stor smärta, i synnerhet under hettan, gaf H. M. sig, Gudlof, mycket litet dervid och föga derom acklade."

"Under en så svår värk befalte H. M. i nåder mig, som stadigt måste vara vid handen under dess sjukdom, berätta beskrifningen om Wästgöte kong Glötheriks 2:ne äkta söner, prins Asmund och Klåtill, då kung Glöthrik efter en Hlort jagade in uti Karlsskogar så långt, att mörkret förtog vägen och konungen måste ge skall, råkandes så efter ett hundagäll till ett vidrigt torp uti Hohlaskogen." (Här följer berättelsen, men som är för vidlöftig att anföras. Den tyckes likväl med afsigt vara så förtäljd, att konungen under åhörandet nödvändigt måste göra tillämpning på sig sjelf, hvarigenom intresset därför naturligtvis skulle ökas. Ser man nogare efter, så skall man jemväl upptäcka, att den trogne tjenarens allegoriska anspelningar äro ingalunda blott smickrande. De voro lika mycket, om ej mera, af en rå-

dande och varnande syftning. Förstod Hjeltten dem icke! eller låtsade han att icke förstå dem? Det sednare är troligast.)

Vidare tillägger Hultman: "Skanne någon afandstuk framkomma och säga: intet har konungen hört på så enfaldige dikter; så kan ej annat svaras, än det är sant allt hvad anfördt är. — — H. M. gaf sig i nåder tålmod, att tala såväl med then fattiga, som rika, ja H. M. befalte mig åtskilliga gånger berätta kong Roloffs Historia och prins Gideons och princessan Callistas Roman. Min åldrige och darande hand förmår ej tusendedelen anföras af den stormäktige Konungens bedrifter, dess högvishet, rättträdighet och Gudsfrucktan."

Under sjelfva slaget vid Paltava flnna vi Hultman beständigt på sin plats vid konungens sida eller i hans fotspår. Än vandrar han bakefter sin konnngs bår "med medicamenterna och silfverbägaren" emellan hvilande kulor och svärmande Kalmucker, samt förskaffar sig en tredje häst, sedan två blifvit honom undanskjutna och han förlorat kappsäck och allt hvad han ägde; än astorkar han "med sitt armkläde" bloden af konnngens fot och tillknyter de lösslitna, "i orenligheten släpande" blindarne; än sammanblunder han med rep de sönderskjutna bårkarmarne; än, då båren måste "blifva midt i moraset qvarstående", lyfter han konnngen från denna upp på Carl XI:s frejdade häst Brandklipparen och från hästen åter i general Mejerfeldts vagn, som ändtligen tillåtes bortföra honom ifrån slagfältet; än bår han honom ur vagnen på en tålstol, der H., sedan han på sitt knå åter förbundit foten, till sin stora glädje hör konungen öppna munnen till de orden: "nn är det kl. 2 på eftermiddagen, skaffa mig något mat", och lyckas upptäcka en frälsad köksvagn, ur hvilrens förråd han framsätter ett par assietter med kall kyckling, tillika med silfverbägaren ifyllt ur en springkälla; än då konungen och Lewenhaupt under hela natten emellan d. 30 Juni och 1 Juli stunderade en karta öfver trakterna emellan Paltava och Turkiet, fröjdar han sig att en utväg ur Ryssland ännu finnes och flyter dagen derpå öfver Dniepern i helt tröstefulla tankar. Han utbrister då: "Ja, visserligen var det Gud, som beskyddade den Sahl. Konnngen ifrån de många Stycke-kuhlor, som flögo kringom H. M:ts Båhr, hvilka drabbade dem, som före, efter och kring Båhren voro, tagandes kuhloraa bort min hästs rygg och mina kläder, ja, jag blef öfver allt med blod sprutad af de döendes; dock gaf Gud mig friskt mod, ty jag såg icke utan hiertans rörelse huru oförfärdt H. M. commenderade, tagandes Gud mig fri för de

mångtusende flodens kuhlör, så att jag, med hälsan och en helbregda kropp, fick upvakta H. M. min allernådigste Konung." Kommen öfver Dnieperfloden se vi, huru han än rider hurtigt, oftast halft milen ensam, omkring på de "Saracenska hedarne, i en torr och törstig brännhetta, bland högt gräs, små körsbärsbuskar, många harar och inga brunnar, för att utur dammar och passar igenom en serviette med silfverbägaren oppösa vatten uti en silfverflaska om tre kannrum, så att H. M. med derhos varande Excellencer och Fältherren Mazeppa måtte dricka"; än förnimmer han i öken af den mötande Europelska och Svenska Posten tidningen om Hertiginnan Hedvig Sophias död, men, liksom alle de andre, förtiger den, att Konungen ej deraf må oroas. Alltid och allestädes är han densamme, tilhanda, påpasslig, rådig och (med ett ord ur hans eget språk) *allart*. Mången af sällskapet stupar under vägen af hetta, törst, hunger och sjukdom; sjelf följer han sin "*Carol*", outtröttlig, som han, i spåren, lik en välgörande tjensteande. Slutligen ser han Konungen räddad på Turkiska området, emottagen af dess förunderliga folk och Paschar med den djupaste vördnad, ja med allmän hänryckning, anlända till "den oamkunniga staden och fästningen Bender, då den dervarande Pascha Achmet, på sin Kejsares vägnar, sig mycket inför H. M. ödmjnkade", samt uppslå sitt läger derutanför vid "den stora breda Dniesterströmen, inppå en stor, skön och liflig ängd och Lusteplats, derest icke allenast öfver allt var mycket högt gräs och blommor, utan allehanda fruckter, med stora, höga, hvita och svarta mullbärstrånn."

Under den bekanta kalabaliken (tejonjagten) i Bender räktade Hultman vid Konungens sida och yttrar derom: "men då sparrarne under vindstaket började blifva afbrände och panelningen af den svåra tyngden falla neder på våra hufvuden, tillfrågade H. M. oss, såjande: *Barn! Hvad tycken J?* — *Skolen vi retirera oss ut?* Då vi svarade: Efter Ed. M:ts nådiga behag; men det är att befrakta att eljest ingen utkommer. — — Wij, som följde efter H. M. utur huset, blefvo af Turkarne förde ifrån jorden på de ställen, de ville hafva oss, och (de) afklädde oss inppå bara kroppen, borttagandes allt hvad vi ägde, hängde sedan öfver mig en gammal fårskinspåls och bant mine händer på ryggen, ställandes mig emellan 2:ne Bulgarier med hvarsin Sabel i bögd och herren eller Turken sjelf med en sabel hvestande för mitt ansikte och sade: "*Jor, kynek alten schervona*", det är på Svånska: du otrogna hund, ge fram tina Dneater och Penningar. Jag

hade då ej mera än 50 Ducater, dem han strax tog utaf mig. Dagen fört blef jag af Turkarne nti hufvudet huggen och af Hoffältskiären förbunden: enär nu denne Turk såg mig intet mera penningar hafva, ref han blindarne af mitt hufvud och bant mig emellan 2:ne polackar med händern på ryggen, med mitt blodiga hufvud, under det han var nppe uti det kongl. palatset och plundrade, tillika med de andre, alt der fans, hvilket han lassade uppå 2:ne Buffelox-vagnar. Derefte förde han mig sleff tolfte till Benders förestad, och blef (jag) morgonen derpå, i gryningen, af min nådige Konung uttagen, att förrätta min tjänst."

Sedan konungen sjelf, endast åtföljd af generaladjutanten von Rosen och öfverstelöjtnant Düring, 1714 anågsnat sig ifrån Turkiet, på 14 dagar tillryggalagt 286 mil och lyckligen kommit till Stralsund, måste Hultman medfölja den öfriga sviten, hvilken icke anlände förr, än den 18 Mars följande året, då "H. M., Gud ske äran, träffades vid god hälsa" och sysselsatt "att vidare fortificera sin stad med än djupare grafvar och vallar, skansar, redonter och contrescharper." Hultman fick nu genast ånyo börja sin taffeltäckaretjänst, och det vid måltider af en för hvarje annan hofbetjening ganska brydsam beskaffenhet. Till både middag och afton dukades nemligen, än på hofmarskalken von Dübens ordres, än på konungens egna, ömsom "I Corps de Garde, der åtskillige af våra under måltiden af flenden blefvo dödskutne," ömsom "nti stadens porthvalf, derest också under aftonmåltiden blefvo åtskillige våra af flenden skutne." Men sådant läto hvarken de spisande eller uppsande det ringaste bekomma sig. Man åt med lika god aptit; åtminstone föll det konungen sjelf icke in, att dylikt kunde inverka menligt på matnsten.

Efter många faror ankom Hultman ifrån Stralsund till Sverige och nppassade konungen de få år, som ännu återstodo af dess lefnad. Dödsdagens tilldragelser beskrifver H. på följande sätt: "Den sista dag af November om Söndags morgonen kom H. M. till häst utaf Approcherne hem till sitt Kongl. Högquartier nti Tistedahl, och lät då kläda sig nti nya rena blå kläder, Hatt, Hanskar, Stöflar och Spårar, afhörandes H. M. Högmässans Evangelium, som handlade om vår Herrs och Frälsares Jesu Christi inridande i Jerusalem. Men sedan H. M. spijsat middagsmåltid och afhört afton Sängen, satte H. M. sig uppå Hästen, Engländeren kallad, och red np nti Approcheringen. Samma afton, då jag emellan kl. 8 och 9 upbar math för H. M. nti Approcherne, tog H. M. mig uti min råckknap och i nåder sade till mig: nu skall tu vara

kiökmästare; hvarjemte jag i underdånighet bad, att H. M. ville benåda mig med skriftelig Fullmacht, hvarpå H. M. svarade: ja, strax vij komma hem till Tistedahl. Men, Gudi klagad, rått som de hñte skrifva halfva Fullmachten, kom Laquejen med den bedröfliga Påsten, att en kuhla träffat H. M. vid dess vänstra Tinning och ntgått igenom dess högra."

Dervid ntgjuter den gamle tafeltäckaren sina och trolligen äfven arméens känslor i följande verser, med hvilka vi också skola sluta hans teckning.

"Nu faller min Pänna till Jorden ur näfven,
Nu darrar och skiälvver mitt hjerta och kropp.
Nu är jag omlagder med skräck och med häfvan,
Ty jag som then ringste förlorat alt hopp,
Jag kan icke mera, än sucka och quida.
Jag vrider min händer med ymkelig gråt.
Oändelig ångslan iag ständigt måst lida,
Twij vare den kuhlan, som stälte försåth
För Svariges dyre och tappraste Hialte,
Hvars stora bedrifter med ögon iag sett,
Hur han oförskräckt i lif spånte bälte
Med hvem som i väpning mot honom sig redt.
The dråplige Dather han hafver bedrifvit,
Med stora Triumpher i Rijken och Land,
Är här uti ödmjuk enfaldighet skrifvit,
Och gifves i Kongens och Drottningens hand."

Atterbom har förändrat den sista raden sålunda:

"Och gifves hvar redelig Svensk uti hand."

Skrift: I Jesu nampn Enfalldige doch Sanfärdige Annotationer och Anmärkningar öfver Den Stormächtigste och Glorwyrdigste i Åminnelse Konung Carl Den XII:tes för hela Världen namnkunnige Hjeltebedrifter under daglig Uppwacktning och närvestan hoos hans Högst Sahl. Kongl. Maj:tt uti dess långwarige krigståg altifrån åhr 1707 intill dess olyckelige och högstbeklagliga dödsfall vid Fridrichshall åhr 1718 med noga flijt under den Tijden dageligen upptecknade och uti diupaste underdånighet framgifne (tryckte i Handlingar hörande till Konung Carl XII:s Historia, utgifna af G. Floderus, Del I: s. 1—169).

(Källor: Nysenämnda J. D. Hultmans Annotationer. — Atterbom, Bidrag till Svenska Skaldkonstens Historia. Upsala 1845, 46, s. 127—181.) J. G. C.

HUMMEL, SLÄGTTAFLA.

Om ock ingen namnkunnighet af högre ordning gifvit namnet ett allmännare intresse, torde dock en blick

kunna kastas på nedanstående medelklass-släkt. Peter Hummels ättlingar hafva verkat i fredliga yrken, synnerligen inom Göteborgs stift, der hans namn blifvit både känt och aktadt.

Peter Hummel, handl. i Warberg, född i Helsingör, der hans far, en Flandersk ädling Hommel van Sipp, nedsatt sig, flyktad från Flandern för den Spanska inquisitionens sätt att handhafva "Samfundssamvetet".

Hans H., rådm. och handl. i Warberg, g. m. Ingeborg, dotter af kh. Hjort i Slättåkra.

Jacob H., f. 1667, kh. i Halmstad 1711, † 1739. G. m. Agn. Rudolphin, dotter af kh. R. i Harplinge. De hade 8 söner, 4 döttrar.

Hans H., adl. Hummelhjelm, lhf. i Halland, stod på riksrådsförslag, R. N. O. G. m. Anna Elis., prof. J. J. Döbelns dotter. Utskickades såsom ung till en morbror, H. Rudolphin, hvilken såsom svensk underofficer följt en hjälptrupp mot Turken till tyska kejsaren, gått i kejsarlig tjänst, blifvit gouv. öfver Petervardeins och Belgrads fästningar, slutligen general en chef i Ungern; död 1730 i hög ålder, såsom riksgrefve. Han bidrog till systersonens lycka genom vård och förord.

David Hummelhjelm, lagman.

Hans H—m, ryttmästare.

C. F. H—m, lhf.

G. H—m, exp.-sekr.

Agneta, g. m. major Hammarberg.

Christen Hummel, Pr. o. P. i Snöstorp, † 1764. G. m. Kollinia.

Agneta, g. m. 1:o Pr. o. P. Kjerrulf, 2:o Pr. o. P. Heil.

Anna Brita, g. m. borgmäst. Joh. Falkman i Falkenberg.

Elsa, g. m. prost Sv. Linderoth, riksdagsm. 1760, 65, 69.

Christen Linderoth, kh. i Skeplanda, riksdagsm. 1810, 12, 23.

David H., kh. i Lundby 1736, † 61. G. m. A. Cöhler.

Carl Chr. H., kh. i Landvetter, † 1788.

David Magnus, se Lars Linderoth i B. Lex. 1:sta serien.

Samuel, Pr. o. P. i Surteby.

Hans H., landssekr. i Gb. 1775—96, politi-borgm. i Gb. 1796, just-borgm. 1800, lagm. 1801, R. W. O. 1808, L. K. W. o. W. samt präses. Död 1808, 65-årig.

Arvid David H., protokollssekreterare, litteratör på Svenska och Franska. Slutligen bosatt i Petersburg, der han lärar fått Rysk Statsrådstitel. Var 1821 Sekreterare i Censurkomiteén i Ryska Inrikes-Ministeriet.

Fredrik H., fabrikör, R. W. O.

Rudolph H., kh. i Kungsbacka, † 1732.

Jacob Fredrik H., borgmäst. i Halmstad, sedan lhf. i S. Halland.

Agneta H., g. m. Sam. Corin, borgmäst. i Laholm, ass. M. Cruzenstolpes broder.

Johanna H., g. m. Grimberg, handl. i Halmstad.

Carl H., adj. hos domprost Hilleström i Gborg, Pr. o. P. i Fjärås. G. m. Chr. Rhedin. Han dog 1775.

Hans Christian, comm.-adj. vid Gborgs Domk., fältprost, kh. i Krokstad, † 1819.

Agneta H., g. m. 1:o v. past. J. Sjögren. 2:o kh. i Walda Kollinia.

- . . . Elsa H., g. m. major G. Eberh. Krassau.
- . . . Susanna H., g. m. borgmäst. J. Pyhlson i Warberg.
- Paul P., handl. i Warberg.
- Susanna P., g. m. räntmäst. i Warberg Hugo Öhrvall.
- Paul Ö., adl. Sandelbjelm, lhf.d. i Elfsborgs län.
- . . . Ingeborg H., g. m. kb. Götherström i Harplinge.
- . . . Agneta H., g. m. borgmäst. B. Lindberg i Halmstad.

HUSS, MAGNUS.

Denne i samtidens omdöme så högt burne läkare föddes i Torps prestgård i Medelpad d. 22 Okt. 1807. Fadren Johan Huss, prost i Torp och kontraktsprost, var sjelf son af en häradsdomare (äldste medlemmen i d. v. häradsnämnd) Måns Michelsson, som var g. m. Anna Lisa Wieslander, dotter af Hans Wieslander och Margaretha Huss, hvarföre han såsom studerande upptog sin morfaders namn. Denne var beslågadt med öfverste Ol. Huss, adl. n:o 2075; namnet var taget af Hussjö i Ljustorp i Medelpad.

Magnus Huss blef, efter begagnande af undervisningen i Hernösands skola och på dess gymnasium, student i Upsala 1824. Mag:r 1830. Med. Cand. 1832. Med. Lic. 1834. Chir. Mag:r 1835. Med. Doct. s. å. — Fullgjorde embetsprovet 1840. Hade redan d. 1 Jan. 1830 blifvit stipendiat i K. Fältläkare-Corpsen, hvori han qvarstod till Oct. 1832. Var underläkare vid Kongl. Allm. Garnisons-Sjukhuset d. 15 Sept. 1830 — i Mars 1831; Quarantainsläkare vid Lysekibl i Bohuslän under en del af åren 1831—32, t. f. Bat.-Läk. vid Westerbottens Fältjägerreg:te 7 Mars 1833—7 Juni 1834. Uppbördsläkare å fregatten Chapman under en öfningsexpedition 1834; Underläkare vid Serafimer-Lasarettet s. å. samt derjemte Med. & Chir. Adj. vid Kongl. Carolinska Institutet d. 1 Okt. 1835. Biträdande Öfverläkare vid Serafimerlasarettet och föreståndare för den då derstädes öppnade Med. kliniken 1839. Öfverläkare vid Serafimerlasarettet d. 22 Maj 1840 samt derjemte d. 5 Sept. s. å. Extraordinarie Med. Prof. vid K. Carolinska Institutet; Ord. Medicine Professor ibdm d. 13 Nov. 1846. Förordnad att hafva öfverinseendet öfver Serafimerlasarettets inre förvaltning 1849. Öfverläkare vid kolerasjukhuset å Kungsholmen under 1853 års svåra kolera-epidemi. Förste läkare vid Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn s. å. Adlad d. 29 Aug. 1857, introducerad under N:o 2327 år 1858. Ordförande i K. Sundhets-Collegium och Ge-

neraldirektör öfver Hospitalen i riket samt Ledamot af Kongl. Serafimerordens-Gillet 1860. S. å. Ordf. i Direkt. för Statens Seminar. för bildande af lärarlunnor.

R. N. O. 1843. Erhöll samma orden i briljanter 1844. R. D. D. O. 1847. C. N. O. 1853. R. Carl XIII:s O. 1854. C. N. St Olofs O. 1857. C. D. D. O. 1863. L. K. W. A. 1844, dess Præses 1856. H. L. K. W. o. W. Sällsk. i Göteborg, L. W. Soc. i Upsala 1850. Led. Sv. Läkare-Sällskapet 1835. Ordförande ibdm 1843—41. Hedersledamot af Svenska Läkare-Sällskapet 1860.

Hedersledamot och Ledamot af följande utländska lärda samfund: Norska Vet. Sällsk. i Trondbjem. Norska Läkare-Sällskapet i Christiania. K. Danska Med. Societeten i Köpenhamn. Finska Läkaresällskapet i Helsingfors. Läkare-sällskapet i Hamburg. K. Sachsiska Läkaresällskapet i Dresden. K. Läkaresällskapet i Leipzig. K. Med. Societ. i Gent. K. K. Med. Sällskapet i Pesth. Tyska Sällskapet för Psychiatri och Psychologi. Med. chirurgiska Societen i Edinburg. K. Schlesiska Läkaresällsk. i Breslau. Laureat de l'Institut de France (Prix Monthyon).

Företog 1837—39 en vetenskaplig resa; hvarunder han hufvudsakligen uppehöll sig i Berlin, Halle, Wien och Paris; bevistade naturforskaremötet i Köpenhamn 1840; var Sekret. i sektionen för medicin vid naturforskaremötet i Stockholm 1842. Reste s. å. öfver Holland åter till Paris i vetenskapligt ändamål. Var ledamot i den under Berzelll ordförandeskap nedsatta komitén för utarbetande af Pharm. Suec. 6:ta editio. Bevistade Skandinav. Naturforskaremötet i Christiania 1844 och besökte under sommaren 1845 Tysklands förnämsta bad och brunnar. Bevistade Skand. Naturforskaremötet i Köpenhamn 1847, derifrån han begaf sig till Ungerska Naturforskaremötet i Oedenburg. Led. i Komitén rörande allm. Barnhuset i Stockholm. nedsatt på R:s St:rs begäran af Kongl. Maj:t 1849. Af Kongl. Maj:t förordnad till ledamot i den Komité, som på R:s St:rs hemställan tillsattes för afgifvande af förslag till lagstiftning rörande de sinnessjukes vård 1855. Ledamot i Komitén för ordnandet af hufvudstadens sjukvård 1858.

Var konsulterande Läkare vid K. Carl XIV Johans sista sjukdom samt vid alla öfriga betydande sjukdomstillfällen inom Kongl. familjen, serdeles K. Oscars långvariga sjuklighet och sjukdom. Följde Konungen till Kissingen 1852, derifrån han reste till Brüssel för att öfvervara den derstädes sammade *Congrès d'hygiène publique*; sedan till Paris, hvarl-

från han i Nov. återkallades i och för H. Maj: Konungens sjukdom; men återvände dit i Jan. 1853, sedan Konung Oscars och Prinsessan Eugénias förbättrade hälsa det medgaf. Han kvarstod i Paris till Juni s. å., hvarest han genomreste åtskilliga delar af Frankrike, Tyskland och Schweitz i ändamål att studera dervarande dårhusanstalters organisation, och återkom först till fäderneslandet i Aug. s. å.

Bevistade 1857 Congrès international de bienfaisance i Brüssel och 1863 som svensk v. Ordförande Skand. Naturf.-mötet i Stockholm. Invald bland Stockholms Stadsfullmäktige 1863.

Fick Kejs. Franska Vetensk.-Akad:s stora pris 1854 för sin afhandling om Chroniska Alkoholismen.

Gift 1857 d. 15 Sept. i Adelöfs kyrka i Småland med Christ. Mar. Charl. Bergenstråle, född d. 11 Juli 1828, dotter af Generaladj. och Landshöfdingen Baron C. G. Bergenstråle (se Biogr. Lex. n. f. 2 B.), och enka efter Löjtn. Bar. J. C. Sv. Banér, död 1854. Son: Helge Magnus Gabriel, f. 1859 i Stockholm.

Skrifter: De Hypericis Suecicæ indigenis; pr. grad. philos. 1829, under Prof. Sillens presid. — Om möjligheten att genom vegetabilernas naturliga analogier a priori bestämma deras egenskaper och verkningar på den menliga organismen; pr. gr. med., Ups. 1834, under G. Wahlenbergs presidium. — Summariska redogörelser för sjukvården å Serafimerlazaritetets Med. Kliniska afdeln. 1839—42 med plancher. — Alcoholicismus chronicus eller chronisk alkohols sjukdom I, Sthm 1849, II ibm 1854. Öfversatt på tyska. — Om Sveriges endemiska sjukdomar, Sthm 1852, öfversatt på tyska. — Kan eller bör hufvudstaden längre undvara en väl ordnad kuranstalt för sinnessjuka? Sthm 1853. — Om Typhus och Typhoidfebens statistiska förhållanden och behandling, Sthm 1855, öfversatt på tyska, franska och engelska. — Sällsyntare sjukdomsfall, Sthm 1857, öfvers. på tyska och franska. — Om Lunginflammationens statistiska förhållanden och behandling, Sthm 1860, öfvers. på tyska. — I Sv. Läk.-Sällsk. Årsber. 1838, s. 73 f. Några allmänna reflexioner öfv. Bouillands klinik och therapeutiska åsigt vid de akuta sjukdomarnes behandling. — 1844 s. 67 f. Om förloppet af en paracentesis hos en 40 års gammal man

I *Tidskr. för Läk. o Pharm.* IV: p. 153, 262, 401. V: p. 15, 165, 271, 424: Medicinska iakttagelser, samlade å K. Seraf.-Lazar. i Sthm. — V: 130: Summarisk öfversigt af behandlade sjukdomar å K. Lazaretets medic. afdelning under loppet af år 1835.

I *Hygiea* I: 4: Allm. reflex. om det förhållande, hvori patologiska anatomen och medicinen stå till hvarandra samt om det inflytande den förra utöfvar och utöfvar på den sednare. — P. 209, 313, II: 145, 334, III: 397, IV: 3, V: 49: Kliniska analekter från K. Seraf.-Laz. i Sthm (sersk. aftryckt). — I: 255, 303, II: 457: Vald tysk medicinsk och pharm. bibliographi 1838, 39; II: 10, III: 451, V: 17, 173, VII: 41, 44, 48: Rec. af Akad. dispp.; II: 79: Summarisk öfversigt af sjukvården å K. Seraf.-Laz:s med. klin. afdeln. under de sista 5 mån.

af år 1839 (sersk. aftryckt); III: 49, 89, 253, 301: Summarisk redogörelse för den kliniska undervisningen jemte sjukvården å K. Seraf.-Lazarettets afdeln. för invertert sjuke under loppet af år 1840 (sersk. aftryckt); IV: 49, 145, 271, 321, dito för år 1841 (sersk. aftryckt med åtföljande teckningar); VIII: 22, 290, 423, 489. Dito för år 1843 och 44. — X: 577, XI: 11, 338, 387, 451, 645, 709. — Dessutom en mängd anföranden och meddelanden, hemtade ur utländska journaler.

I Skand. Naturf.-mötets förhandlingar 1842: Om behandlingen af typhösa och nervösa febrar på K. Seraf.-Lazar. 1847: allm. anmärkningar om mineraliska magnetens inverkan på serskilda personer.

I Sv. Nykterh.-Sällsk:s sjette årsberättelse 1842—43 s. 59 f.: yttrande vid Sv. Nykterh.-Sällsk. årssammankomst d. 29 April 1843.

I Sv. Tidn. 1852, n. 147, 250: Kongressen för offentlig sundhetsvård i Brüssel d. 20—23 Sept. 1852. Kort redogörelse (sersk. aftryckt).

(Källa: Eusk. meddelande.)

HÅRD AF SEGERSTAD, PEDER OLOFSSON och GUSTAF.

1. HÅRD, PEDER OLOFSSON,

Konung Gustaf Ls Råd, var son af ståthållaren på Kalmar slott Olof Pedersson (Liljesparre) till Segerstad och Guilla Larsdotter (Hård), bortlade sitt fädernevapen, en sparre emellan tre liljor, och upptog sitt moderne, ett rött Oxehufvud i gyldene fält, skref sig till Segerstad, Håringe och Kolltorp, samt användes mycket af konungen både under krig och vid underhandlingar. Han erhöll, då Stockholm 1523 öfvergick till konungen, det stora förtroendet att emottaga befälet såsom fogde på dess slott och blef 1526 befallningsman derstädes; slogs 1528 vid konungens kröning till riddare; sattes s. å. Thorsdagen näst före Laurentii dag, då Gustaf I vistades i Lödese, ibland rikets råd; fick, i anseende till "hans välvillighga troo tjänste, then han oss och Rijkena alltid bevist hafver och jembråll hårepter bevijsa må af synnerliga gunst och nåde", tillbaka åtskilliga gods, som af hans släkt nyss före konung Carl VIII:s råfst blifvit gifna till Wadstena kloster, ehuru enligt Westerås Recess endast sådana egendomar borde återställas, som efter denna råfst blifvit till kyrkor och kloster skänkta; sändes, tillika med biskop Sven i Skara, år 1532 att underhandla i Köpenhamn; förordnades 1533 att i förening med Ivar Fleming hafva uppsigten öfver Svenska flottans utredning; samt afled 1534.

Gift: 1:o med Karin Store, Tord Björnssons dotter till Högalld och Torestorp; 2:o med Kerstin Thott, dotter af

riksrådet och riddaren Åke Göransson till Eka, Håringe och Tildön.

(Källor: v. Stjernmans Høfdingamiane. — Celsius, Konung Gustaf I:s Historia. — Fant, Handlingar till upplysning af Svenska Historien, St. I, s. 125.)

2. HÅRD, GUSTAF.

Den besynnerlige och fritallige, men redlige stallmästaren Gustaf Hård var son af öfverjägmästaren Erik Hård till Tobbetorp, Krabbellund, Mollunge och Söderholm, samt född d. 22 Maj 1654 (enligt Anrep, Sv. adelns ättartaflor). Var kongl. kammarherre, blef understallmästare 1677 och kongl. hofstallmästare 1697. Han skickades af konung Carl XI till Spanien att köpa hästar och var en gynnling hos denne konung, hvilken han beständigt åtföljde till Kungsör och på andra mindre resor; drack, dandrade och hade fritt språk (Tessin och Tessiniana s. 18). Ett bevis på huru afhållen han var af konung Carl XI anförer Fryxell (Berättelser ur Sv. Historien, Del. XX s. 221). Då konungen låg på sitt yttersta och några få minuter innan han fullkomligt förlorade talförmågan, framträdde för hans säng den gamle riddkamraten, stallmästaren Hård. Konungen utsträckte handen och sade: "farväl Gustaf Hård, tack för hvar dag vi varit tillsammans! Gud låte oss råka hvarandra i det himmelska riket." Hård nedböjde sig öfver den utsträckta handen, och konungen tryckte till afsked hans hufvud emot sitt bröst. Då framträdde ock några andre herrar och visade sig; men Carl vinkade dem bort. Krafterna, målet och lifsvärmen aflögo oafbrutet.

Han hade lärt konung Carl XII att rida, och under dennes krönling framförde han kröningshästen, när konungen skulle till kyrkan, gick under processionen vid konungens venstra sida, höll hästen då H. Maj:t steg af vid kyrkan och emottog den när han återkommit till slottet (Nordberg, Carl XII:s Historia). Huru tillgifven Hård var äfven denne konung, synes af följande bref, som han d. 29 Aug. 1697 skref till Carl XII i anledning af dennes stora oförvägenhet att rida (Svenska Mercurius 1758, Oktober, s. 26, och på flera andra ställen):

"Stormäktigste, Allernådigste Konung!

Eders Kongl. Maj:t beder jag i underdånighet ville mig ej förtänka, emedan jag i dag hafver förnummit, at Ed. Kongl. Maj:t hafver tvänne gånger fallit på Djurgården af hästen,

hvilket allt är Ed. Kongl. Maj:ts egen skuld, at Han så dristig är och oförvågen, och såsom först Gnd och sedan Högstsal. Konungen och sedermera Ed. Kongl. Maj:t mig kallat ovärdigan, at undervisa allt det ringa jag förstår uti Rytteri, då må jag bekänna ej hafva kunnat såfva i natt för ängslan och olyckan, jag vet Ed. Kongl. Maj:t står före, så framt Ed. Kongl. Maj:t sig ej ändrar med des dristighet och oförvågenhet uti ridande, ty Gnd har nu vist och tvänne gånger varit nådig och bevarat, men kommer man flera gånger, så är den högsta Guden excuserad, ty sannerlig för Gnd har jag i min ungdom någon sett, som så oförvågt rider, och påminner mig derhos, när Ed. Maj:t ung var, kjoorde på stora stena viljandes, hvilket är med detta allt förskräckeligt. Sallig Konungen högst glörfördigst i åminnelse var aldrig så oförvågen och bröt likvist sitt beu af och måste pinas länge. Ed. Maj:t beder jag uti Jesu namn agta sig, rida varligt, eljest sannerlig mister icke Ed. Maj:t sitt lif, först sig til en hastig bråddöd, sedan oss fattiga alla undersåtare till största sorg, ängslan och bedröfvelse och hela Sverige til en obotelig undergång. Copia af mit enfaldiga bref lägger jag ad acta, at svara inför Gud, ty jag säger sannerlig sauningen, huru det lærer gå, så framt Nådig Konung icke ändrar des bastiga och öfverdådiga ridande. Gud styre, uppehålle, bevarare min Nådige Konung, at han tager sig til vara. Gud hafver skapat kreaturen oss menniskor til tjenst, och ej at bryta vår hals dertfore. Vachta, vachta, vachta sig Nådige Konung uti Jesu namn, jag skal bedja Gnd derom i mina böner, och förblifver i döden

Stormågtigste Konungs

allerunderdånigste trogne tjenare

G. Hård."

Den stora välmeningen i detta bref är omisskännlig. Han skonade likväl icke sjelf sina elever under det han öfvade dem i ridning. Nicodemus Tessin d. y. beskriver hans undervisningsmethod på följande sätt: "Jag har under halsbrytande fara lärdt rida af honom på konungens stall: dörren i lås, nyckelen inne, jag på sålrygg och han med chambrätten i hand lärde mig, om ej annat, att vara sadelfast" (Tessin och Tessiniana I. c.). Också blef Tessin så skicklig ryttare, att han på 72 timmar red ifrån Stockholm till Köpenhamn (Helsingborg?).

Af riksrådet greve Nils Brahe, som dog 1699, köpte Hård säteriet Kallås i Hömbs socken af Westergötland, och här visade han sig såsom en skicklig och driftig landthas-

hållare, förbättrade egendomen, och lät dessutom från grunden uppbygga Höms förfallna kyrka (Lidskog, Beskrifning öfver Skara Stift). Han hade således staa goda sidor, ehuru Tessin påstod att han år 1705 "var mera än halfgalea."

Emot statet af sin lefnad erhöi han befälet öfver stuteriet på Strömsholm. Ifrån denna tid har man af honom ett "protocoll, hållet vid Commissionen i Strömsholms Stall d. 11 Maj 1711", hvaraf syas, att han då, såsom orden lyda i Sveaska Mercarius, "förde en förträffelliga oredig penna, hvilket förmodelliga kom deraf, att han alltid skref i mycken ifver", samt att han icke valde sina uttryck. Tjagafyra hästar få i detta protokoll sin dom, deras förtjeaster uder sadeln och för vagnen sättas i fall dager, och hvarje beskällares bedrifter i som stallet förglömmas icke. Ibland de aaständigaste beskrifningarne i denna historia äro följande: "Beskällaren Markattan, hitsänd af Sal. Gref Johana (Pfalzgrefven Adolph Johana), full med spott, skämmer bort hela Kgl. Maj:ts Stuteri. — — — Mörkbrun med stjeran, och väster hvit bakfot, uadan Coarage 1708, en kgl. Häst, af våga sin Lif på, som konung Gustaf Adolphus gjorde vid Lützen. — Ljusbrun med stor stjerna och tre hvita fötter, faller andan Gustaf Hård 1708. Den hästen skal Hof-Stallmästaren Hård taga till sig och föra på sina gods, föda, göda, till Konung Carl XII kommer, och sitter på dess rygg, sedan han qvitterat Tarkar och Tartarer. Spott har han intet."

Hård dog d. 6 Febr. 1714. Han beskrifves såsom "en liten, ofaattligt tjock man, med rödt och bredt ansigte, utstående ögon och en sådant Spansk peruk. Han var på sin tid en berömd ryttare, hade ett ganska ärligt, men hastigt sinne, och kunde icke tala annat, än det han meade."

Gift med friherrinnan Brita Stake, dotter af kaptenlöjtnanten frih. Erik Stake och död 1729. Hade med henne 14 barn.

En helt annan person var den stallmästar Hård, som under en vapenfärd vid Heilsberg år 1704 blef af våda döds-skjuten af konung Carl XII. Han var en yngre bröder till Gustaf Hård och hans förnamn Axel Christopher. Han följde vid konungens sida i slaget vid Narva, blef sårad i armen vid öfvergången öfver Dünafloden år 1701 och kallas af Nordberg kammarherre och stallmästare. Till och med Atterbom har förblådat dessa båda bröder (Bidrag till Sv. Skaldekonstens historia s. 111); och det bref, som der i noten anföres, undertecknad A. Hård, är det här förut upptecknade af G. Hård.

(Källor: Se ofvan.)

J. G. C.

H Ä S T E H U F V U D, ANDERS ERIKSSON.

Den tappre guvernören i Riga och kommandanten i Mitau, häradshöfdingen öfver Östrabärad i Småland Anders Eriksson Hästehufvud var son af kyrkoherden i Bolstads församling inom Dalsland Ericus Olai och Gertrud Rasmusdotter, föddes d. 14 Sept. 1577 och kallades före sitt adlande Anders Eriksson. Antogs 1600 i tjänst hos fältmarskalken Anders Lennartsson Torstensson till Forstena, men, emedan han visade goda anlag, kvarblef der icke längre, än till 1602, då han såsom sekreterare ingick i konung Carl IX:s kausli. Afsändes följande året att i egenskap af kongl. kommissarie besörja utredningen af Småländska krigsfolket ifrån Westervik och Tjust till Lifländska fälttåget, samt förordnades vid uppbyggandet af kungshuset i Skara till styresman öfver detta och dess län, hvarmed han fortfor till år 1611.

Dessa civila befattningar öfverensstämde likväl icke med hans böjelse; hvarföre han sistnämnda år afgick till arméen, som var förlagd vid Kalmar emot danskarne och utmärkte sig under fältherren Jesper Mattsson Krus så mycket, att konungen redan då skänkte honom några kronohemman. Utnämndes 1612 till ryttmästare öfver 300 man Westgöta kavalleri, och då konungen i Danmark s. å. ville infalla i Sverige, kommenderades Anders Eriksson med sin trupp emot fienden och berättades det, att han då vid Skellinge kyrka nedgjorde 200 danske adelsmän tillika med fiendens kavalleri, så att konung Christian med möda undkom till Warberg. Tredje dagen efter denna seger, när fältherre Krus ryckte emot Ny Lödese, beordrades Anders Eriksson öfver elfven att blockera staden, hvilket utfördes så tappert, att, oaktadt flera utfall, fienden måste uppgifva staden och till segervinnaren öfverlemnna alla gevär och 8 fanor.

Sedan freden med Danmark 1613 var avsluten i Knärod, deltog ryttmästar Eriksson följande året i belägringen af Nowgorod och lyckades 1615 att öfver Pelpussjön på lädjor öfverföra sitt Pleskow-artilleri, proviant och ett regemente fotfolk, ehuru fienden gjorde alla möjliga försök att hindra det. Då fienden blifvit slagen och Gustaf Adolph intågat i Narva, upphöjdes And. Eriksson d. 10 Nov. 1615 (v. Stjernman säger 1614) af konungen i adligt stånd med namnet Hästehufvud, fastän introduktion å riddarhuset icke togs förr, än år 1627, då den erhöles under N:o 132 ibland adelsmän.

Tillika nämndes han till slottslofven på Narven, och blef sedan ståthållare på Iwanogorod, 1617 öfver Jama och dess län, hvarmed Hästehufvud forlfor till 1620, då han emottog befäallning att såsom konungens kommissarie i Finland samla krigsfolket, hvilket han följande året öfverförde till Rigas belägring och s. å., efter denna stads intagande, förordnades till kommandant i Mitau och öfver dess län.

Denna fästning, som endast hade 1000 mans garnison, belägrades i slutet af sistnämnda år af 12,000 polacker under furst Radziwils befäl, och emot denna öfverlägsna styrka försvarade kommandanten staden 8 månaders tid, tilldess genom flendens stormningar och isynnerhet en härjande sjukdom af hela besättningen, utom honom sjelf, endast funnos öfriga två kapitener, som likväl voro sårade, och 24 soldater. Med dessa uthärdade han likväl, enligt berättelse, för hvilken sanning vi likväl icke vilja gå i borgen, ännu 8 veckor, då endast 16 friska soldater återstodo, med hvilka han nödgades kapitulera, sedan någre öfverlöpare underrättat flenden om det hjälplösa tillståndet. Såsom ett bevis, huru konungen ansåg hans tappra förhållande, må anföras, att han samma år (1622), när Mitau måste öfverlemnas, d. 22 Aug. nämndes till generalståthållare öfver Narva, Iwanogorod, Jama, Coporie och Nöteborg. Innan denna nya befattning tillträdades, var han, tillika med någre riksråd, fullmäktig och afslöt ett två-årigt stillestånd med Polen.

När detta stillestånd 1625 upphörde, deltog han med sitt flnska fotfolk och ett batteri artilleri i Dorpts intagande af fältherren Jakob De la Gardie, sedan han med sina kanoner skjutit bresch på fästningen. Tjenstgjorde år 1626 såsom vice amiral på Svenska flottan under generalamiralen Carl Carisson Gyllenhjelm och blockerade Danzig. Kallades dock s. å. åter till landtarméen och förordnades till guvernör öfver Braunsberg, Meisach, Warmdit, Heilsberg och Ermelaads stift i Preussen, samt försvarade den förstnämnda staden med 300 mans besättning emot 8000 polacker, tilldess konungen sjelf tillförde undsättning, och emottog då till belöning för sitt mod och sin verksamhet fästningen Neuhausen i Lifland till evärdelig egendom.

Transporterades 1627 till guvernör öfver Marienburg och några andra platser i Preussen, men qvarblef derstädes icke längre, än till d. 7 Aug. 1628, då han erhöill fullmakt att efter riksrådet Svante Baner vara guvernör öfver Riga med underlydande län: en tjenstbefattning, hvartill man endast utnämnde högst bepröfvade personer, emedan denna stad var

af största vikt för Sverige. Dermed fortfor han omkring 18 års tid, hvarunder han 1629, tillika med några andre kongl. kommissarier, afslutade ett stillestånd med Lithauerne och derigenom banade vägen för stilleståndet med Polen; blef 1635 generalkommissarie i Lifland och tillintetgjorde 1639 lyckligt Brandenburgske kurfurstens försök att ifrån Lifländska sidan oroa Svenskarne. Anbefalides sintligen att d. 31 Okt. 1645 af Danske kommissarier emottaga Ösel med Arensborg och underlydande öar, som genom freden i Brömsebro blifvit afträdde till Sverige, öfver hvilka han tillika nämndes till guvernör.

Kommen till hög ålder, tog han 1648 afsked ifrån alla sina embeten och lefde några år i lugn på sina egendomar i Westergötland, hvilka ännu mera ökades, då han genom donationsbref af d. 10 Nov. 1650 af drottning Christina erhöi till evärdelig ego 25 3/4 hemman i Skaraborgs län, å hvilka han likväl förut haft konung Gustaf Adolfs bref. Men honom tilläts icke längre njuta det efterlängtrade lugnet, än till år 1655, då han kallades till ledamot af det s. å. på riksdagen beslutade reduktionskollegiet. Han emottog konungens kallelse och reste till Stockholm samt afled derstädes d. 5 Maj 1657. Liket fördes till Skara domkyrka, der det nedsattes i ett eget grafkor vid södra kyrkodörren, hvilket han själf åt sig uppbyggt.

Gift 1:o 1608 med Agneta Ollonsköld, dotter af konungens befälhingsman på Höljentorp Lars Jonsson O. till Härlingstorp och död i Riga 1641. Hade med henne en enda dotter, Christina Hästehufvud, som 1628 blef gift med rikstygmästaren Johan Lilljehöök af Fårdala; men 1629 afled barnlös. 2:o 1642 med Brita Kaffe, dotter af landshöfdingen öfver Skaraborgs län Bengt Erlandsson Kaffe till Lidlingenäs och Malin Soop till Dagsnäs och Algö. Med henne hade han inga barn; och utgick således med honom den adliga ätten Hästehufvud. Hans senare hustru afled på Härlingstorp d. 16 Juni 1663.

Att Hästehufvud var tapper, rådig, ihärdig och förfaren i krigssaker, hafva vi redan sett. Han beskrifves dessutom såsom gudfruktig, kunnig i vetenskaper och en god hushållare, dock utan någon girighet. Af sina stora rikedomar, förvärfvade dels genom flera kongl. donationer "i anseende till hans många, långilge, tappra och berömmelige Fäderneslandet beviste både Militair och Civil Tjänster", dels genom besparingar på lönen och en god hushållning, testamenterade han en del åt sin förre mågs, rikstygmästar Lilljehööks barn i ett sednare gifte, understödde sina egna syskon, inköpte en

altartafla till Skara domkyrka och skänkte några tusen daler slifvermynt till två fattighus i Westergötland. Det öfriga tillföll hans sista hustru, Brita Kallens två bröder och fyra systrar.

(Källor: Svenska Biblioteket, af Gjörwell, Del IV, s. 229—254. — v. Sjörmans Matrikel. — Anrep. Sv. Adels Åttartaflor. — Gezelii Biographiska Lexicon öfver namkunnige och lärde Svenske Män.)

J. G. C.

HÖCKERT, JOHAN FREDRIK,

föddes i Jönköping d. 26 Aug. 1826. Fadren var possessionaten, förre handlanden Gustaf Adolf Höckert, modren Sofia Elisabet Mehn. Efter erhållen elementarundervisning i allmänna och enskilda läroverk inskrefs H. i Nov. 1844 som elev vid K. Akademien för de Fria Konsterna. Ett år begagnade han undervisningen vid Akademien och begaf sig sedan på utländska resor för sin vidare utbildning. Åren 1846—49 vistades han i München, arbetande dels på dervarande Konstakademi, dels på egen hand, hvarefter han återvände till fäderneslandet och under sommaren 1850 bereste Lappland. 1851 begaf han sig första gången till Paris, som länge blef hans hem och skola. Till 1853 års Salon inlemnade han der sin första tafla, Drottning Christina och Monaldeschi. Taflan erhöill mention honorable, och sedan H. med sin tafla återvänt till Sverige förskaffade hon honom ett af statens resestipendier för konstnärer. 1854—56 vistades H. som Stipendiat i Paris, der han till världsexpositionen 1855 inlemnade sin andra stora tafla: En gndstjenst i Svenska Lappmarken. Taflan belönades med 1:sta klassens guldmedalj och inköptes af Franska regeringen. H. hade nu ett stadgadt konstnärsrykte. Han kallades till ledamot i Fria Konsternas Akademi och utnämndes till Kongl. Hof- och Genremålare.

Ännu i Paris, utförde H. en ny stor tafla med lappskt motiv, »Lappqvinna vaggande sitt barn», hvilken inlemnades till 1857 års Salon. Hon erhöill intet pris, men inköptes sedermera af Svenska staten. Återkommen till Sverige s. å. efter en resa i Holland, Belgien och England, blef H. vice Professor i teckning vid Konstakademien; 1858 erhöill han Vasorden och guldmedaljen *pignus memoriae*.

Under Maj—December månader 1858 bereste H. Dalarne, ifrigt studerande dess land och folkliif, hvarefter åtskilliga taflor följde med derifrån hemtade motiv. H. utförde ock på uppdrag af komiterade för Vasamonumentet i Dalarne en stor

tafla öfver Gustaf Vasas räddning i Utmelands källare, hvilken just inneslutes af minnesbyggnaden, hvarl taflan hänger. Monnmentet invigdes d. 30 Sept. 1860.

På hösten 1861 lemnade H. ånyo Sverige och bereste Spanien, Italien och Norra Afrika. I Tunis målade han för Kon. Carl XV Bejens porträtt och erhöit af denne Iphthikarorden. Vid världsexpositionen 1862 i London, der H. utställt flera taflor med Dala-motiv, infann han sig som medlem af Svenska Expositions-komitén, och återvände derefter till Sverige. Strax efter hemkomsten påbörjade han en stor historiettafla med motiv från Stockholms Slotts brand 1697 och utför nu (1864), samtidigt med den förras afslutande, en historierad genretafla (Bellman i Sergels atelier), båda bestämda för våra förnämsta inhemska mecenater.

Taflor: 1853. *Drottning Christina och Monaldeschi*. Eges af Brukspatron Hofsten på Sund. — 1855. *Gudstjenst i Svenska Lappmarken*. Eges af Museum i Lille. — 1857. *Lappqvinnas vaggande sitt barn*. Eges af K. Museum i Stockholm. Sändes till världsexpositionen 1862. — *Återkomst från jagten, Lappland*. Eges af M. Unwin i Sheffield. — 1858. *Brudfärd i Lappland*. Eges af H. M. Konungen. — *Datkulla bärande barn till dopet*. Nu (1864) i London. — 1859, 60. *Kulla med psalmbok*, 2 ggr utförd, eges af Brukspatron Petrè och Mr Beyer i Manchester. — *Gustaf Vasa räddas från Danskarne af Tomt Mats Larssons hustru*. Hänger i Vasamonumentsbyggnaden vid Mora. Reproducerad i Danska och Svenska illustr. tidn. 1860. — *Höskörd vid Siljan under sommaridimma*. Eges af M. Unwin i Sheffield. — *Kulla vid spiset* ("Om dagen i mitt arbete är du uti mitt sinn"). Exponerades i London 1862. Eges af Brukspatron Åhrberg. — *Porträtt af H. M. Konung Carl XV*. Hel figur i naturlig storlek; nu (1864) placeradt i Riddarsalen på Ulriksdal. — *Porträtt af H. H. Bejen af Tunis*. Eges af H. M. Konungen. — M. fl. porträtter och smärre taflor. — 1864 under arbete: *Slottsbranden 1697*. Bestämd för Grefve Trolle-Bonde. — *Bellman i Sergels atelier*. Bestämd för Grefve v. Platen.

(Källa: Enskildt meddelande. — I Franska Illustrerade tidsningar för 1855, 57 och 62, Danska 1860, Engelska 1862, samt Svenska illustr. tidsningen äro flera af H:s arbeten reproducerade.)

HÖGSTRÖM, PEHR,

Prosten och theol. doktorn Pehr Högström föddes i Selångers socken af Medelpad d. 10 Nov. 1714. Fadren var handelsmannen i Sundsvall Mårten H. och modren Ingeborg Engman. Då Sundsvall år 1721 af Ryssarne uppbändes, förlorade äfven föräldrarne sin egendom och snart derefter adad

fadren; dock erhöill gossen tillfälle att bevista skolan och gymnasium, hvilket skedde med den framgång, att han 1733 såsom student inskrefs vid Upsala Akademi. Under det han nu, liksom de fleste andre medellöse ynglingar, måste genom andras undervisande förvärfva sitt eget uppehälle, fortsatte han med ihärdighet sina studier, författade sjelf sin exercitiedisputation: *Quod Deo non competant modi*, och promoverades 1743 till filos. mag., sedan han blifvit frikallad ifrån gradualdisputation, emedan hans skrift: "Förnuftiga tankar om Gnd", redan då var från trycket utgifven. Prestvigd i Stockholm, afgick Högström 1741 såsom missionär till Lappmarken.

Hans första göromål blef nu att lära sig tala lappska språket; och detta lyckades snart, så att han Juldagen s. å. kunde på detta språk hålla sin predikan. Följande året upptogs af visitationer i Piteå och Luleå Lappmarker. Isynnerhet uppehöll han sig i Kaltomselfvens dal, besökte flitigt inbyggarne i deras kojor, predikade i ödemarkerna och, för att kunna bättre utföra sitt påbörjade arbete, valde till varaktigare bostad ett nybygge Santojerfvi, beläget några och trettio mil norr om Torneå stad. Vid slutet af år 1742 utnämndes han till kyrkoherde öfver den nya församling, sedan kallad Gellivare, som skulle inrättas i Kaltom, men nödgades, af brist på boställe, att ännu vistas i en by Degersele på långt afstånd derifrån.

Så förflöt tiden under ordnande af denna nya församlings angelägenheter, med predikande, besök hos Lapparne och vid lediga stunder med anteckningar af hvad han under sina resor och umgänget med invånarne erfarit angående landets beskaffenhet och folkets seder, lefnadssätt m. m., tilldess han 1745 erhöill ett nytt uppdrag, nemligen att hafva insesende öfver Torneå Lappmarks församlingar och skolor. I anledning deraf besökte han följande året fem serskilda kyrkor och kapell, och ibland annat Utsjockl, som anses ligga 80 mil nordligare än Torneå. Huru besvärliga sådana resor äro och huru mödosam i allmänhet en presterlig tjenstgöring blir i Lappland, kan den endast rätt bedöma, som sjelf rest i ödemarker med obanade vägar och ett oblidt, hårdt klimat. Presten måste icke sällan under sommartiden vandra till fots 12 eller 15 mil, för att besöka en sjuk eller hålla en predikan, på hvilka färder han i den obebyggda trakten sällan träffar något nybygge till nattqvarter (åtminstone var förhållandet sådant vid denna tid), utan nödgas under natten tillreda sin bädd på renmossa i skogar eller på höga berg. Un-

der vintern, fastsuord i sin akja, måste han öfverlemnna sitt lif åt den snabba renens påttlighet, ofta under så häftiga snöfall, att man knappt kan se en aln ifrån sig, samt vid så stark köld, att det hårdfrusna qvicksilfret kan hamras.

Frnkten af dessa resor blef Högströms förträffliga "Beskrifning öfver Lappmarken", hvilken året efter, sedan den på svenska utgafs, öfversattes både på tyska (Leipzig 1748) och danska (Köpenhamn s. å.) samt 1762 på franska.

Efter sju års mödosam tjenstgöring och besvärliga resor, samt sedan han använt den ledighet, som dessa möjligtvis lemnade, för att utarbete psalmer på lappska språket och på samma språk öfversätta Güttners postilla, utnämndes fl. 1749 till kyrkoherde i Skellefteå pastorat, samt öfverlemnade till sin efterträdare i Gellivare både kyrka och presthus nybyggda. Kallades s. å. till ledamot af K. V. A.

Uti Skellefteå hade han nu kunnat njuta lugn; men hans verksamma själ fordrade arbete. Såsom kyrkoherde var han ontröttlig, vaksam och den största ordningsman. Han förskönade kyrkan, förskaffade henne en ny altartafel, ett nytt orgelverk m. m.; förbättrade fattigvården, nuderhöll sjelf ett fattighjon i fattighuset; lemnade på sin prestgård en fristad åt arbetslösa personer, hvilka han med egna medel gaf utkomst, och räknade för ett nöje att rädda arbetsamheten från den förtimjnkande belägenheten att kallas *försvarslös*; gjorde flera försök med trädplanteringar, samt lyckades äfven att förmå äppelträdet att 40 mil, hasseln 46 och oxeln 60 mil öfver deras förnt kända nordligaste polhöjd växa, blomma och bära frukt. Med päron och körsbärsträdet lyckades detta likväl icke. Dessutom författade han flera nytliga skrifter, som från trycket blefvo utgifna.

År 1751 förordnades han till prost öfver Skellefteå kontrakt samt Piteå stads-, lands- och flera lappmarksförsamlingar; hade 1752 den nåden att i sitt hus emottaga konung Adolf Fredrik på denne monarks återresa ifrån Torneå, och erhöill förtroendet af ortens ståndspersoner att gå i författning om, att vid Piteå landskyrka en minnesstod öfver detta konungens besök blef på deras bekostnad uppsatt. Var præsens vid prestmötet i Piteå 1764 och i K. Vet.-Akad. första qvaralet 1765. Kallades 1770 till medlem af Samfundet pro Fide et Christianismo. Theol. doktor 1772. Riksdagsman 1756, 1765, 1769 och 1771.

Doktor Högström hade en reslig kroppsställning och starka anletsdrag, samt en fast helse, endast afbruten af någon sjuklighet, då han ifrån fjällbygden flyttade till Skellefteå och

förändrade sitt lefnadssätt. Dessa krämpor försvunno dock småningom. Men år 1774 började ålderdomen äfven att böja denna starka kropp och förberedde dess upplösning, hvilken inträffade d. 14 Juli 1784. Hans porträtt är stucket i koppar af Åkerman, 8:o.

Gift 1:o 1743 med Catharina Fjellström, dotter till prosten i Lycksele Pehr F. och död 1763; 2:o 1769 med Magdalena Tavelin, som öfverlefde honom. Vid sin död efterlemnade han 2 söner och 5 döttrar, alla af första äktenskapet.

Skrifter: Förnuftiga tankar om Gud, Stockh. 1741, 8:o. — Anmärknin-
gar öfver den nu brukliga lardomsväg, Stockh. 1741, 8:o (anonym). —
Sju särskilda Predikningar och Tal, utgifna åren 1745—1773. — Be-
skrifning öfver de till Sveriges krona lydande Lappmarker, Stockh.
1747, 8:o. — Förklaring öfver Lutheri Cateches, på Lappska, Stockh.
1748, 8:o. — Tat rektas jakkokes Christendom etc Det är: Guttneri
Postilla, på Lappska, Stockh. 1748, 4:o. — Tal om orsakerna hvarföre
såden mera skadas af köld på somliga orter i Westerbotten, än på an-
dra. Vid inträdet i K. W. A., Stockh. 1755, 8:o. — Äminnelsetal i
K. W. A. öfver framl. vice amiralen Gustaf Fredr. Nordenfkar, Stockh.
1756, 8:o. — Christliga Tal och Betraktelser uppå Böne-, Bot-, Klag-
och Tacksägelse-Dagar. 3 Delar, Stockh och Upsala 1757—1775. An-
dra upplag. Stockh. 1773—1783. — Bref om landsfiskalen Joh. Henr.
Schonheit; tryckt i Svenska Mercurius 1754 Oktob. s. 799. — Tal om
Landtmannanäringarne i Westerbotten, besynnerligen i Skellefteå sockn.
Vid præsidiij nedläggande i K. W. A., Stockh. 1765, 8:o. — Äminnel-
setal öfver prosten Zacharias Westbeck; i K. W. A., Stockh. 1766, 8:o.
— Svar på Kongl. Wet.-Akads Fråga: Hvilka äro Svenska Climatets
Förhållanden och Olägenheter i anseende till allmänna och enskilda Hus-
hållningen i jemförelse med andra länders, Stockh. 1766, 8:o (anonym).
— Missionsförrättningar i Lappmarken 1741 och följande år, Stockh.
1774, 8:o. — Dessutom författat 20 psalmer i den år 1744 tryckta Lapp-
ska Psalmboken, och infört 5 Rön i K. Wet.-Akads Handlingar 1749
—1764.

(Källor: Äminnelse-Tal öfver prosten Pehr Högstöm inför K. W. A.
d. 24 Aug. 1785 af Sam. Ödmann. — Hülphers, Samlingar till en Be-
skrifning öfver Norrland, Samt. V om Westerbotten, B. I. Bihanget
n. 18. — Rosenhane, Kongl. Wet.-Akads Historia. — Anrvillius, Ca-
talogus Bibliothecae Acad. Upsaliensis.) J. G. C.

HÖKEFLYCHT.

Denna ått (n. 208) lefde 1634—1789, under hvilken tid
följande offrades på fäderneslandets altare: 1. *Tuwo Tuwesson*
H., introducerad 1634, stupade såsom ryttmästare för ett kom-
pani Nerikes ryttare utanför Malmö i kriget 1644, 2. 3 *tuä*

*) Detta svar anser Warmholtz (Bibliotheca Sveo-Gothica, Del II s. 7),
men orätt, vara författadt af kyrkoherden i Gamla Carleby And. Chy-
denius.

hans söner stupade i Leipzigerslaget 1642. 4. 5. Tredsonsons söner af samma T. T. H. föllo i slaget vid Willmaustrand 1741. En son af T. T. H., som ock hette Tuwe Tuwesson (till Hvarstad och Nynäs i Vermland), major, hade en son 6. *Martin*, löjtn. vid Amirallitetet, hvilken, efter åtskilliga träffningar med ryssarne i Pejussjön, blef på sin förande jakt d. 31 Maj 1702 döds skjuten, och en son 7. *Jonas*, kapten vid Amirallitetet, hvilken, efter åtskilliga lyckliga sjödrabbningar mot ryssarne samma vår och sommar i Pejussjön, blef d. 11 Juli 1702 under en vindstilla derstädes omringad af 200 fiendtliga fartyg. Han försvarade sig i det längsta med tapperhet, men då 20—30 lodjor laggt sig intill hans jakt Vivat och en stor hop ryssar redan inträngt på skeppsdäcket, tände han bjeltmodigt eld på krutkammaren och sprängde sig och öfrige — svenskar och ryssar — med jakten i luften. Desse 2 sjöbjeltarnes brorson 8. *Jonas Fredrik H.*, löjtn. vid Amirallitetet, omkom 1742, då örlogsskeppet Öland strandade vid Bornholm. En dennes son 9. *Erik Gustaf*, kapten vid Amirallitetet, blef skjuten d. 26 Juli 1789 i sjöträffningen vid Öland. Då han, som slöt ätten, sänktes i hafvet, skref Skjöldebrand i sin "Marche och Segling" (mst): "Du nedlägges i din familjgraf."

Två bröder till dem, som stupade under recognoscerings-expeditionen på Pejpus, blefvo ock dödade, men af landsmän: *Tuwe*, löjtn. vid Vestgöta kavalleri, som blef ihjälslagen 1679 af en löjtn. Sviuhufvud, biträdd af två ryttare och en trumslagare, samt *Gustaf*, löjtn. till häst, hvilken försåtlligen ihjälstacks af en dertill öfvertalad soldat.

Vi må glädjas åt de fredliga tider och de hyfsade seder, vi numera uppbuilt; men med deltagande förvara deras minne, som på framstående sätt kämpat för att bereda efterkommande lyckligare förhållanden, än de måste erkännas hafva varit, under hvilka dylika offer lefde och ofta blödde till döds.

Senare inkomna artiklar:

HAMILTON, JAKOB ESSEN.

Fältmarskalken Grefve Gust. David Hamiltons af Hageby son Axel, Rytthemästare vid Adelsfanau, sedan Brukspatron på Huseby i Småland, hade i äktenskap med Beata Elisab. v. Essen af Zelle souen *Jakob Essen*, yngst bland 7 söner.

Han var född d. 12 Sept. 1797, insattes i Vexjö skola den tiden, då adlens klarsyntaste medlemmar började inse den offentliga skolans företrädare framför privatinformationen (Lands-höfdingen Grefve Mörners och Biskopen Bar. Mörners söner suttö vid samma tid på Vexjö skolbänkar). Blef Kornett vid Lifregementets Husarkår 1814, Löjtnant derstädes 1820, Ryttmästare 1824. Som sådan blef han föremål för en mera allmän uppmärksamhet i en sak, der man ville framhålla en vigtig princip, fastän man måste erkänna att frågans materiella pris var ringa. Vi minnas Hans Järtas hänsyftning derpå i Odalmannen, der den snillrike författaren lifligt skildrar Carl Johans storhet som hjeite, som verldshistorisk person, uppfattad af Svenska folket ända till entusiasm, men afbryter dervid, hvar någon *lyfter upp ett par* (kasserade) *ryttarbyxor*, (hvilkas hål förklaras ej vara så ohotliga att piagget därför bort kasseras) och — *entusiasmen faller*. Grefve J. E. H. var nemligen ryttmästaren, som hade ansett sig ega magt att på rinsthållarens räkning inköpa åt hans ryttare nya permissioner då han dömt de gamla odagliga. Det var dock mera regeringens åtgärder mot en af de klagande rinsthållarne (C. H. Anckarsvärd) än det af denne öfverklagade magtmissbruket af ryttmästarna, som gjorde saken till en "canse célèbre".

Grefve H. tog afsked såsom Major i arméen vid förnämnde kår 1826, tog afsked ur arméen 1828, men ingick åter såsom Major vid samma kår 1830. R. S. O. 1836. Fick Öf. Löjtnans afsked 1838 och lefde sedan såsom en ej blott för sina egendomars, utan ock för deras befolknings bästa ädelt verksam possessionat i Småland, in till dess de politiska rörelserna 1848 föranlätto vederbörande att söka embetsmän för de viktigaste posterna i stället för alt, såsom det vanligen sker i lugna tider, välja bland de sökande. Gr. H. blef nu Öfverståthållare. Den politiska oron var nu ej ensam den, som behöfde lugnas. Ett nytt jäsningsämne var i rörelse i den förnt i nämnde hänseende så stagnerande hufvudstaden. Ännu hade Cierus Comitialis, trogen tolk af det öfvervägande antalet bland Cierus urblens et ruralis, ej djupare insigt i den politiska vetenskapen eller medvetandet af värvindarnes inflytande på äldre för vintertiden i vår bildning stiftade ordningsstadgar, än att denna vår representations "fjerdingförste" med det s. k. konventikelplakatets bibehållande i sin snlla kraft kräfde en ny så kallad sakramentallag. Öfverståthållaren förbindrade emellertid dessa i jemförelse med gällande politiska frihetslagar så gammalmodiga och således till trots, under publicitetens hurrarop, frestande lagar att i hufvudsta-

den tillämpas, och snart formade sig hela landets opinion efter hufvudstadens. När K. Oscar anordnade det fria talet af vår bekännelses ifrige förkämpar såsom det enda af honom godkända anfallsvapnet gent emot nylörors författare, kan man vara viss att hans Öfverståthållare varit en bland rådgifvarne. "Forsan et hæc olim meminisse juvabit".

Grefve H., som blifvit General-Major 1848, blef K. N. O. 1850, just när man ropade som ifrigast mot en s. k. *inre mission*, och dervid angrep Öfverståthållaren, såsom den der ej hämmade sådant ofog, som föranleddes, när man antog att lokal-officialismen ej var i allo och allestädes tillräckligt vaksam och verksam på det religiösa området, utan kunde stundom kräfvat någon påstötning af det officiösa nitet. Stora korset tillkom 1853 och Blåa bandet 1858. Det länge omtalade afskedstagandet fördröjdes till 1862, hvarvid H blef Komm. m. St. K. af Vasa-orden. Stadsfullmäktig i Stockholm 1863. G. m. 1:o Friherrinnan A. M. Liljeurantz, dotter af Lhd Grefve J. W. L. 2:o Stephaula Fredrika Gisecke, dotter af Konsul A. G. Barn i första äktenskapet: August Flugel Hngo, f. 1840. I andra: Stephanla Augusta, f. 1852. Jakob Stephan Fitz-James, f. 1858. —n.

HAUSWOLFF, CARL ULRIK von

var son af Majoren H. G. v. H. och Hel. Charl. de Frese. Föddes 1791 d. 13 Jani. Blef Student i Greifswald 1799, i Leipzig 1801 och i Upsala 1807. E. o. Kanslist i Kauslistyrelsens Exped. 1810, Notarie vid Regeringskanseljen å St Barthélemy 1813; Vice Guvernementssekreterare 1816, ifrån hvilken tjänst han erhöll afsked 1819. Efter besök i Sverige, hvarunder han gifte sig med Maria Lovisa von Greiff (1824), bosatte han sig i Columbia, der han redan förut, 1820—23, vistats och der han inköpte vidsträckta jordområden för att börja en industriell verksamhet i stor skala. Han hade från Europa medfört redskap och arbetare för att åstadkomma fabriksanläggningar, anstalt för guldvaskning s. m.

Under det nämnda besöket i Sverige var det som H. uppträdde i egenskap af agent för uppgörandet af den så kallade Skeppshandeln. Ett försök att i denna fråga rentvå General-Amiralen R. Cederström är anställt i B. Lex. 3, p. 225 f.

H:s ekonomiska ställning rubbades genom den i frågan invecklade engelske bankiren Goldsmiths sjelfmord och Goldsmith'ska husets fall; jordbäfningar och de 1828 begynnande

inbemska krigen fulländade hans ruin. Men så länge han ägde något, var han ytterst hjälpsam och frikostig mot landsmän i allmänhet och vetenskapsmän i synnerhet. Till Vetenskapsakademien hemsände han flera gånger samlingar, äfvensom till Jernkontoret modeller af Columbiska jernredskap, i tanke att för Sveriges industri bereda en ny afsättningsort. Hanswolff skaffade den berömda ingenjören Fahlmark anställning i Columbia; men dennes mätningar och undersökningar för en kanalänläggning emellan de begge världshafven afbrötos genom Bollyars död och det följande vittvarret. Humboldt omnämner Fahlmarks nivelleringsarbeten på landsträcken emellan Panama och Rio Chagres.

Föga tillfredsstäld med utgången af sina sydamerikanska försök inom flera grenar af affärsverksamhet, lemnade H. år 1831 i Nov. Amerika och återvände till Sverige. Sedan han någon tid uppehållit sig i Finland återkom han till Stockholm, der han dog i fattigdom d. 2 Dec. 1843.

H:s efterlemnade papper öfvertogs, efter hans död, af expeditionsskret. Walheim, hans gamle vän. Deribland funnos märkliga handlingar rörande skeppshandeln, ett och annat dito angående S:t Barthélemy, strödda anteckningar, utkast till en historia öfver Mexico, o. s. v. Äfvenså några af f. d. polisprefekten Grefve Réal angående Bernadotte lemnade papper. I 4:de h. af Crusenstolpes portfölj äro en del af H:s papper tryckta under rubriken *Hanswolffiana*.

H. har skrivit en mängd tidningsuppsatser: i Örebro Aftonblad, the *Hamburgh Reporter*, en och annan i *Times*; samt öfversatt åtskilligt för *Hjertas Lördagsmagasin*, *Aftonbladet*, *Svenska Biet*. Bland hans uppsatser voro flera förtjenta att samlas (t. ex. hans "Minnen från Bogota", "Turbaco"). Hans egna tillägg till "Teckningar ur Sällskapslivet i Nordamerikas Förenta Stater", inneh. anteckningar från hans vistelse der 1823, äro ganska läsvärda och hade förtjent ett bättre mottagande af publiciteten än de mötte under en tid då det var majestätsbrott att yttra något tvifvel mot Förenta Staternas usurperade egenskap af politisk mönsterstat.

(Källor: Adlens Ättartaflor. — Crusenstolpe, Portfölj, afd. st. — Gosselman, Resa i Columbia. — Personlig bekantskap.)

HEDLINGER, JOHAN CARL.

Denne ntmärkte medaljör, som, ehuru till börden utlänning, med rätta tillhör Sveriges konsthistoria och under en lång följd af år varit svensk embetsman och i Sverige bosatt, var född den 28 Mars 1691 i kantonen Schwytz. Hans fader var Johan Baptist H., först målare, sedan bergsman; modren Anna Elisabeth Betschard. Tidigt röjande anlag för teckning, sändes han 1709 till en guldsmid och myntpräglare, Craner, i Sitten (kanton Wallis), hos hvilken han inhemtade

första grunderna i gravyr och lärde juvelerareyrket, härifrån 1712 af sin krigspligt som Schweitzare, i det han deltog i det s. k. Toggenburger kriget. 1715 kom hans mästare till Mumpelgard och Pruntrut, såsom förpaktare af biskopliga Baselska myntverket, och här började H. först gravera medaljer.

För sin vidare utbildning på denna bana begaf sig H. 1716 till Nancy och 1717 till Paris, der han arbetade under de berömda medaljörerne Roettlers och Launay. Efter 18 månaders vistelse derstädes erhöill han af Baron Görtz, som i svenska konungens ärender anländt till Paris, anbud att komma till Stockholm för att ieda svenska myntverket. Han antog anbudet och skar ett prof, som sändes till Carl XII i Norge. Konungen ansåg detta så ypperligt, att han befallde att alla de af konstnärn uppställda vilkor skulle bifallas. Och då i detsamma Kongl. Medaljören Arvid Carlsten aflidit, utnämndes H. straxt till dennes efterträdare, i början, enligt H:s önskan, blott på vissa år, sedermera på lifstid. Hans lön höjdes, på det han skulle kunna underhålla lärlingar, och enligt serskild Kongl. befallning skulle halfva lönen utbetalas i silfver, ehuru alla andra statens utbetalningar skedde i kopparnödmynt. Och detta under en tid, då de flesta embetsmän icke erhöillo någon lön alls!

H:s första arbete efter ankomsten till Stockholm blef en minnespenning öfver Konung Carls död. Åtsidan visar Konungens bild, med omskrift: *Hercules Sueconum Fortissimus*, frånsidan ett castrum doloris, med en sörjande Svea vid pyramidens fot samt omskrift: *Gloria æterni Augusti*. Såväl denna, som hans närmaste medaljer (öfver Dr. Ulrikas kröning, öfver Kon. Fredrik och öfver Landtmarskalken Grefve Arvid Horn, utförd enligt uppdrag af Ständerna) vann stort bifall, ehuru han sjelf icke var serdeles tillfreds med dem. Han sträfvade ständigt framåt. Det osanna i den franska, nymodiga antiken insåg H. och vände sig till minnesmärkena af de gamles egen konst och vitterhet för att frigöras från förkonstlingens band. Svenska konstsamlingar (de flesta enskilda) gäfvu honom tillfälle till sådana studier och hans barndoms skolgång hade bibragt honom tillräcklig språkkunskap för att kunna läsa Roms skaldar. Derigenom bragte han skådepenningarnes språk, *allegorien*, till ett nytt stadium; hans medaljer väckte icke blott beundran för det skickliga i utförandet, de blefvo konstverk genom den poesi, den nyhet, deras allegorispråk företedde. Mindre begagnande mythologien, höll han sig oftast till föremål ur naturen, och hans deviser

utmärka sig serdeles för enkelhet och värdighet. Umgänget med Nils Keder inverkade, enligt H:s eget erkännande, serdeles välgörande på denna hans riktning. C. G. Tessin, Hårleman, Berch tillhörde äfven kretsen af de vänner och gynnare, hvilkas lärorika och bildande umgänge utöfvade inflytande på hans konstnärsutveckling.

Afslående prägtiga anbud af Czar Peter erhöi H. af svenska regeringen understöd för en resa till Italien. 1726 anträdde han resan, öfver Tyskland, Holland och Schweitz. I Rom, der han dröjde längre tid, erhöi han af Tyske Kejsaren en guldkedja, af Påven Christi-ordens riddarekors som belöning för öfver dem slagna skådepenningar. Efter halftannat års frånvaro återkom H. till Stockholm, der han nu företog sitt länge berömda medaljarbete öfver svenska regenter från Björn på Håga till Fredrik I, efter H:s utkast utförda dels af honom sjelf, dels af hans elev Daniel Fehrman. Ett anbud om anställning 1728 från Kon. af Polen, 1730 från Kejsarinnan Anna afslog han, men arbetade ibland åt utländska regenter, sedan dessa dertill utbedt sig svenska regerungens tillstånd. Så besökte han 1736 Köpenhamn, och tillbragte derefter i Petersborg två år. Efter återkomsten till Sverige företog han 1739 för sin helsas förbättraude en resa åt söderu. Under vistelsen i Schweitz gifte han sig år 1741 med Maria Rosa Francisca Schoruo och hade på återvägen till Sverige redan hunnit till Berlin då en tilltagande svaghet och hemsjuka förmådde honom att återvända till hemlandet, der han 1742 nedsatte sig i Freyburg i Üchtland. Två år senare återvände han dock till Stockholm. K. V. A. upptog honom bland sina medlemmar, Konungen ntnämnde honom till Hofintendent. Till förmån för sin lärnunge, Fehrman, afstod han sin syssla som K. Medaljör, ehuru sjelf med Konungens tillstånd bibehållande en del af lönen.

Vid slutet af år 1745 lemnade H. för alltid Sverige och begaf sig tillbaka till Freyburg. 1746 flyttade han till sin födelsestad Schwytz, der han fortsatte sina medaljarbeten. Öfver sitt hus hade han låtit sätta sitt "auserwählter Denkspruch" *Lagom*. 1748 besökte han Nürnberg och fick der Ledamotsbref från K. Preussiska Vetenskapsakademien.

Efter hustruens död (1755) lefde H. ännu sexton år i sin undagömda vrå af världen, uppsökt, som en af landets märkvärdigheter, af alla resande i Schweitz och i ständig brevexling med sina vänner i Sverige, hvilka han nästan alla hann att öfverlefvä. Till sitt sista år fortfor han att arbeta i sin konst. Han dog af slag den 14 Mars 1771, efterlemnande en dotter, g. m. hans brorson J. J. V. L. Hedlinger.

Två serskilda gånger har hans arbete blifvit i kopparstick utgifvet, af Christian von *Mæchel* 1776 ("Oeuvre du Chevalier Hedlinger . . dédié à S. M. Gustave III Roi de Suède"), af Joh. Casp. *Füesli* och J. E. *Haid* 1781 ("Des Ritters Joh. Carl Hedlingers Medaillen-Werk"). Den förra samlingen har 40 plancher samt en "Explication Historique et critique" af medaljerna och "Eloge Historique" öfver artisten (Basel 1778, fol.). Den senare har Hedlingers porträtt, 80 plancher samt tysk och fransk lefvernesbeskrifning öfver H. (Angsborg 1781, 82, fol.).

(Källor: Öfvan anförde arbeten. — *Gehms Saml.* — Biogr. öfver H. i *Pfennigen*, *Holviens Berühmte Männer in Bildnissen*, nebst biogr. *Nachrichten von L. Meister*, 1, p. 100—109.)

HIERTA, JOHAN GUSTAF.

På samma gång som Pontus Delagardie tillfångatogs och gick i svensk tjänst, vid eröfringen af Varberg 1566, fördes äfven den under striden fallne danske kommandanten *Lars Hiertas* båda söner till Sverige, der de uppväxte och ingingo i krigstjänst. De tillhörde en gammal norsk frälse-ätt och fingo vid det svenska riddarhusets npprättande N:o 121 bland Sveriges adelsmän. Ingen konnng har således *Lars Johan* och *Johan Gustaf Hiertas* adelskap på sitt samvete.

Hierta blef i Sverige en krigisk ätt. På alla familjens 51 tabeller i riddarhusarkivet träffas endast några och tjugo manliga medlemmar, som icke tillhört krigsståndet. Fyra hafva blifvit upphöjda i friherrligt stånd, en derifrån öfvergått till det ofrälse. På Hofjnnkarebanan förmärkas endast tre.

Af denna ätt föddes i Göteborg d. 25 Oct. 1791 *Johan Gustaf Hierta*, som enligt adelns ättartaflor "var en bekant, särdeles politisk skriftställare". Hans föräldrar voro dåvar. Kaptenen, sedermera Öfverstelöjtnanten och Lotsdistrikthefen Carl Johan Hierta och Anna Maria Rosén. Han genomgick Karlbergs kadettskola och anställdes som underlöjtnant vid Göta artilleri 1808. I denna egenskap tillhörde han i Mars 1809 vestra arméen, men qvarstannade vid den lilla afdelning, åt hvilken gränsens försvar anförtroddes, då hufvudstyrkan under Adlersparre uppbrot för att stötta Gustaf IV Adolf. Som underlöjtnant gjorde han äfven tyska och norska fälttågen. I Tyskland utmärkte han sig vid Roslan, der hans rådhgheit räddade en stor del af svenska arméens tross, och i Lübeck, der hans bemedling hos general Suremain, hvars adjutant han var, beredde både staden och arméen förmåner.

Under norska fälttåget tjänstgjorde H. som adjutant hos general Posse och efter konventionen i Moss i samma egenskap hos riksståthållaren Grefve Essen, hvarigenom han äfven blef personligen känd af Carl Johan, som snart bemärkte H:s många förträffliga egenskaper. 1816 blef han löjtnant vid Göta artilleri, s. å. kapten i generalstaben, 1818 major vid Vestgöta-Dahls regemente och 1819 R. S. O. Hindrad af Cardells mot H. fattade missbag från återgång till artilleriet, blef han i stället 1821 Bataljonschef vid Lifbeväringsregementet och Öfverstelöjtnant i arméen.

Härmed slutar H:s befördringsbana. Vid 1823 års riksdag började han i stället som frislunad riddarhusledamot att utöfva ett betydligt inlytande, hvilket fortfor äfven under det närmast följande riksmötet, och hans verksamhet drogs alltmera ifrån det militära till det politiska området. Han insattes 1823 af R. o. A. i Bankstyrelsen och utgaf 1828 en bok *Om mynt, banker och riksgäld*, hvilken förskaffade honom ett rättmätigt anseende som finacier — på samma gång han genom den alla ädla krafter förlamande spelpassionen såg sig bragt i det svåraste pekuniära betryck, som, flera gånger genom vänners mellankomst afhjelpat eller hindradt, snart icke mera stod att hjälpa. H. lemnade också både krigstjänst och embetsmannabana. 1829 tog han afsked från regementet, 1830 ur arméen och två år senare äfven från Bankstyrelsen. Han hade 1827 blifvit L. af K. Kr. W. Akad.

Under den långa riksdagen 1828—30 beslöt H. att uppsätta en tidning. Den fick namnet *Medborgaren* och dess första nummer utkom den 6 Jnni 1829; å ömse sidor af titeln lästes: Ansvarig utgifvare: Gustaf Hierta. Medarbetare: C. H. Anckarsvärd. På denna tidning öfvade indragningsmagten med synnerlig förkärlek sin förmåga att hämma den fria pressen, trots tryckfriheten, hvarigenom tidningarne tvungos in på den fiktiva ansvarings-banan; helst sedan på Hierta statuerats det exempel, att tillståndsbervis för utgifvande af ny tidning vägrades den, som en gång fått sin tidning indragen. *Medborgarens* lefnadshändelser äro följande: 1829 6/6—1830 3/4 utkom *Medborgaren*, först en, sedan två gånger i veckan; indrags sistnämnde dag. Tillståndsbervis uttogs nu för *Svenske Medborgaren*, som under Bnkhandl. Mag. Lundequists namn utgafs, sedan K. Maj:t vägrat H. att sjelf utgifva en ny tidning, 1830 26/4—12/5. Ny indragning. Med C. H. Anckarsvärd som ansvarig utgifvare utkom nu *Den Svenske Medborgaren* 1830 10/6—1831 28/1. Återigen indragning. För *Svenske Medborgaren* i Stockholm anmälde sig en

Kapt. F. Rosenquist af Åkershult som ansvarig utgivare. N:o 1 utkom d. 1 Febr. 1831. — Af C. H. Anckarsvård, A. Anckarsvård, Cl. Fr. Horn och Ad. Bolje hade dessutom tid efter annan uttagits tillståndsbrev för tidningarne *Svenske Medborgaren*, *Den Frie Medborgaren*, *Den Svenske Medborgaren i Stockholm*, *Medborgaren i Stockholm*, för att i händelse af indragning lemnas i den utkommandes ställe. Af alla dessa utgafvos dock blott två nummer (af Horns *D. Sv. Medb. i Sthm* N:o 1 den 20/7 1830, af Boljes *Medb. i Sthm* N:o 1 d. 6/9 1831). Under sommaren 1830 (Juli—Okt.) utgafs särskildt *Medborgarens Handels- och Sjöfartstidning*, för hvilken Styrmannen P. D. Skåningh uttagit tillståndsbrev. — Icke väl frikänd från ett anbefaldt tryckfrihetsåtal i Juli 1832, belades Medborgaren d. 11 s. mån. med sequester och åtal anbefaldes för en insänd artikel, hvarl frambållits statens förlust deraf att kongl. och fyrstl. personer icke erlade bevilning. Hierta erbjöd sig att svara för åtalet, men detta kunde ej beviljas. Kapt. Rosenquist, den ansvarige utgivaren, som på samma gång åtalet anmäldes lustalde tidningens utgifning genom offentlig afgifven förklaring att han icke mera ansvarade för densamma, blef dömd till sex månaders fästningsstraff. Så slöt Medborgarens treåriga, mödosamma bana. Ett nytt tillståndsbrev, för utgifning af *Stockholmske Medborgaren*, antogs väl d. 15 Okt. 1832 af Fabrikören P. Hammarström, men tidningen blef, förmodligen af ekonomiska skäl, aldrig utgifven.

H. blef nu medarbetare i Aftonbl. tills det af sin grundläggare försåldes (1851). Han utgaf 1838 Sept.—30 Jan. i förening med Th. Sandström dagtidningen *Stockholmsbladet* (2 ggr indragen), och 1838 Dec.—30 April i eget namn *Stockholms Veckoblad* samt 1851 Dec.—52 Sept. veckoskriften "*Budbäraren*". Som medarbetare i Stockholmsblad och korrespondent till landsortstidningar fortfor han att vara publicistiskt verksam, och hans inflytande inom bondeståndet, som begynt under hans glansperiod på riddarhuset, fortfor att göra sig gällande ända in i sista åren af hans lefnad, då han redan längesedan upphört att sjelf utöfva riksdagsmannakallet.

Crusenstolpe lemnar om H:s personlighet följande träffande omdöme: "Skapad att göra lycka, genom det mest intagande utseende och den rikaste intelligens, genom de förbindligaste omgångsgåfvor och den outtröttligaste verksamhetsdrift, genom ledighet i manér och fasthet till idéer, genom snabb och klar uppfattning, genom orubbligt allvar i sak under det ofta skalkaktigt lekande sättet — stannade Gustaf

Hierla midt i loppet till den flygtiga gudinnans tempel, bejdad, icke af hennes nyck, men genom sin egen trotsiga tåflan med henne i lättsinnighet."

H. var tvenne gånger gift, först med sin son Gustafs moder, död 1852, sedan kort före sin egen död med Hedvig Sofia Ottilliana v. Röök. Han dog i Stockholm den 16 Dec. 1859. Sonen hade redan före honom aflidit.

Skrifter: Tidningarne, se ofvan. — Om Banker, se ofvan. — Bondeståndets förslag om nationalrepresentationens ombildning, Sthm 1845, 12:o. — Valda Sånger af Beranger, öfversatta, Sthm 1833, 8:o. Ny uppl. med melodier, Sthm 1859, 8:o. — Bondeståndet och Bränvinsbevällningen vid 1853—54 års riksdag, Sthm 1855, 8:o.

(Källor: Tids. Medborgarens årgångar. — Affinbladet 1859, 27 Dec. — Svea, 1861 (nekrol. af Crusenstolpe). — Adelsn ättartafeln. — Svensk Bibliografi. — Hofkanslerämbetets Diarier 1829—32.)

H Å R D, CARL GUSTAF d. y.

Statsrådet, Grefve C. G. Hård var son af Generaladjutanten, R. S. O. Grefve Carl Ludvig H. och Fredrika Amalia Liboria von Engelbrechten samt sonson till den Grefve Johan Ludvig H., som var invecklad i sammansvärjningen år 1756, men lyckades att undkomma ntor riket, slottligen blef General-Löjtnant i Prensisk tjänst och hvilken lefvernesbeskrifning är införd i förra serien af närvarande Biografiska Lexikon, del. VI s. 294. Han föddes på Baggendorff i Pomern d. 30 Sept. 1790, men föräldrarne flyttade under hans barndom till Skåne, hvarest de voro egare af Stora Herrestads säteri nära Yslad. Sedan Carl Gustaf slutat studierna vid Upsala Akademi, blef han e. o. kanslist i Justitierevisions-expeditionen d. 6 Juni 1809, Anskultant i Kongl. Svea Hofrätt Jan. 1810, Vice Håradshöfding d. 26 Okt. 1812 och erhöi Håradshöfdinge u. h. o. v. den 28 Maj 1813. Han emottog tid efter annan flera domarförordnanden och utvecklade under dessa förrättningar den juridiska skicklighet, som sedermera banade honom vägen till statens viktigaste embeten. Mera offentligt uppträdde han likväl först vid Riksdagen 1823, då han, ehuru till grundsatser konservativ, dock i allmänhet slöt sig till oppositionen. Nu gingo befordringarne hastigt. Den 5 Okt. 1824 tillförordnades Grefve Hård till Vice Landshöfding öfver Östergötlands Län, blef den 15 Okt. s. å. Kammarherre och den 21 Ang. 1825 R. N. O. Sedan hans Landshöfdingeförordnande 1826 upphört, blef han Justitieråd den 19 Oktober s. å., tio år derefter eller den 18 November 1836 Statsråd, samt den 28 Jannari 1837 kommandör af N. O. Under

Riksdagen 1840 var Grefve Hård en ibland dem, som afgingo ifrån Statsrådsemetet och af Rikets Ständer beviljades halfva lönen såsom penstion; men tård af smärta öfver den orättvisa, hvarmed de så kallade "nationens tidningar och män" sköningslöst förföljde de afgångne Konungens rådgifvare, lades han följande året på sjöksängen och afled på egendomen Ruustorp i Östergötland den 27 Sept. 1841 vid icke fyllda 51 år.

Grefve Hård hade ett lugnt väsende. Hos honom bodde en ovanlig sinnesstyrka och orubblig oböjlighet, men den var utan hetta eller oppbrusning. Han var till lynnet sluten. Djupt dolde han inom sig hvarje motgång och smärta, klagade aldrig och ingen kunde se att han led. Månet hemligt frätsår blödde dock tyst i det dolda, i synnerhet under den svåra pröfningen, som Riksdagen 1840 medförde. Efter hans död hafva likväl förföljarne strött blommor på hans graf. "Det är så", tillägger Biografen i Post- och Inrikes-Tidningen 1841 N:o 248, "de fries sed: på lefnadsstigen nässlor, på grafven eterneller. Skada blott att rättvisan skipas något sent!"

Gift 1814 med *Anna Margareta Maria af Sandeberg*, dotter af Ryttmästaren *Johan David af S.* och *Anna Maria af Winklerfelt*, samt död i Stockholm den 14 Febr. 1856, 59 år och 9 månader gammal. Deras ende nu lefvande son, Carl Johan, den siste af greff. ätten Hård, f. 1823, är Tullåskat på Gotland.

(Källor: Adlens Ättartaflor. — Biografien i ofvannämnda Tidning. — *Lästboms Höfdingamäns*. — J. G. C.

Tillägg

till artiklar, Bokstafven H, i Biogr. Lex. öfver
Namn. Svenska Män.

HAGBERG, CARL PETER.

(Tillägg t. B. L. 6, p. 13.)

Pastor Primarius Dr Hagberg afled i Stockholm den 15 Sept. 1841.

Skrifter: (forts.) Inträdespredikan i Storkyrkan, Stockholm 1840. — Tal öfver Fru A. Bergman, ibid. 1840. — Tal öfver Grosshandl. F. Sterky, ibid. 1841. — Minnesord till Nattvardsbarnen, uppl. 2, Sthm 1841. — Högmässopredikningar, Sthm 1843, 8:o, sedan många gånger ånyo upplagd; 8:de uppl. utkom 1862.

Till Källor lägges: Likpred. öfver C. P. H., af J. Wallin, Sthm 1841, 8:o (med Personaller och fört. öfver utg. Skrifter).

HAGBERG, CARL AUGUST.

(Tillägg till B. L. 6, p. 13.)

C. A. H. utnämndes 1840 till Professor Norbergianus (i Estetik, Litteraturhistoria och modern Lingnistik) vid Lunds Universitet. Då 1858 en profession vid samma lärosäte inrättats i nordiska språken, öfvertog Prof. H. detta läroämne. Han afled i Lund den 8 Jan. 1864.

Som Shakespeares öfversättare har Prof. H. förvärfvat ett äradt namn inom vår litteratur. Svenska Akademien tilldelade honom sitt erkännande, år 1848 genom det Kongl. priset, 1851 genom kallelse till ledamot (efter Biskop A. Kullberg). Under en följd af år har Prof. H. sedan åtnjott tjänstledighet från universitetsgöromålen, för att i stället kunna egna sig åt det svenska ordboksarbete, akademien åt honom uppdragit. Hvad af detta arbete såsom prof blifvit tryckt har icke gjorts tillgängligt för allmänheten.

Prof. H. var Promotor inom Filos. Fakulteten 1847, Universitetets Rektor 1848—49, R. N. O. 1853.

Gift 1840 med Vilhelmina Romansson, dotter af Prof. R. i Upsala. Barn: Carl Pet. Vilhelm, f. 1843, Henrik August, f. 1846, Erika Katarina Uirika, f. 1841, Enfrosyne Vilhelmina, f. 1844.

Skrifter (forts.): Tal vid Minnesfesten 1843, Lund 1843, 8:o. — Shakespeares Dramatiska Arbeten, öfversatte af C. A. Hagberg, 1—12, Lund 1847—51, 8:o. Godtköpsupplaga, Lund 1861, liten 8:o. (Handskriften till denna öfversättning är af förf. skänkt till Lunds Universitets Bibliotek). — Till Svensk Ordbok, profark (15) in fol, utan titel, ort och år. — Minne af Tegnér, Lund 1847. — Akad. Dissertationer, uppsatser i "Studier, Kritiker och Notiser" (af H. m. fl. utgifven i Lund 1841—45) m. fl. tidningar. — Smärre upps. polemiska ströskrifter o. d.

HAGELSTAM, OTTO JULIUS.

(Tillägg till B. L. 6, p. 15.)

Öfverste H. blef 1854 kommandör af Vasaorden, 1855 officer af Kejs. Fr. Hed. Leg.

Förut känd för sina kartografiska arbeten och sitt uppträdande i frågor om Sveriges sjöförsvär, har H. i senare tider blifvit en af våra namnkunnigaste män genom sitt uppträdande som riksdagsman och skriftställare i brännvinslagstiftningsfrågan. Hans ekonomiska beräkningar och upplysningar i detta afseende trycktes icke allenast i Sveriges mest

spridda tidning, utan upplades dessutom i mer än 50,000 exemplar, af hvilka vida största delen gratis utdelades. Det är utan fråga, att Öfv. H. väsendtligen bidragit till genomförandet af de beskattningsåtgärder, hvilka senaste rikdagarne vidtagit angående brännvinsbrännningen, och hvilka så vidt skilja sig från de förut rådande åsigtorna. Det var den inbitna åsikten om jordegarens fria rätt till "husbehofsbrännning" som nu föll för en klokare ekonomisk lagstiftningsprincip.

Skrifter (forts.): Om Sveriges skärgårds- och sjöförsvär, 1, 2, Sthm 1840. — Faktiska upplysningar och oväldiga tankar om Sveriges skärgårds- och hafsvär, Sthm 1844. — Faktiska upplysningar angående Sveriges och Danmarks olika sätt att draga vinst af sin landthushållning etc., Sthm 1853, (uppl. 45,000 ex.). Mariestad s. å. Umeå s. å., Fahlun s. å. (allt aftr. ur Aftonbladet 1853, N: 78 och 79).

H A H N, CANUTUS.

(Tillägg till B. L. 6, p. 21—30.)

Hahns verksamhet som professor har af P. G. Ahnfelt blifvit efter konsistoriälsprotokollerna skildrad i Lunds Universitets Historia, I, p. 160—179; hans verksamhet som biskop framställes efter domkapitelshandlingar af S. Cavallin i Lunds Stifts Herdamåne, I. För förfullständiga af artikeln i B. L. anf. st. hänvisa vi således till dessa begge grundliga belysningar af bistorien om Hahns verksamhet för Skånes försvenskning.

Hos Ahnfelt äro utdrag ur bref från H. tryckta.

H A L L E N B E R G, JONAS.

(Tillägg till B. L. 6, p. 39.)

Till H:s Skrifter lägges: Afhandl. om den fornda burgrefvevärdigheten i Göteborg, Manuscript å Kongl. Bibl. i Stockholm (bestämdt till tryckning i Göteborgs W. o. W. Samh. Handlingar).

Till Källa lägges: Minnesord af J. Wallin, Stockholm 1834 (inneh. afvea förteckn. öfver utg. skrifter).

H A L L S T R Ö M, CARL ERIK.

(Tillägg till B. L. 6, p. 46.)

H. utnämndes till biskop öfver Visby Stift 1841. Erhöll på egen begäran afsked ifrån biskopsembetet d. 2 Juli 1858 och bosatte sig i Vestervik, der han afled d. 22 Dec. 1861, efterlämnande en betydlig förmögenhet, hvaraf största delen

testamenterades till välgörande ändamål, hufvudsakligen till förmån för Vesterviks sambälle.*)

Biskop H. blef L. N. O. 1841, kommandör af samma orden 1850 och k. m. st. korset d. 28 April 1858.

HAMILTON, GUSTAF WATHIER.

(Tillägg till B. L. 6, p. 53)

Landsbörfdingen Grefve G. W. H. har efterlemnadt anteckningar från tiden 1809—35, hvilka ännu äro förseglade inom familjens vård; af en person, som läst dem, har red. erhållit den uppgift, att dessa anteckningar, en gång lagda i dagen, skola gifva en klar bild både af författaren och hans samtid. Framställningen för hvarje år slutar med en kort, men liflig skildring af de märkligare personer, som under året afldit.

HARTMAN, CARL JOHAN.

(Tillägg till B. L. 6, p. 68.)

Dr Hartman deltog 1840 och 44 i naturforskarmötena i Köpenhamn och Kristiania, med dessa resor äfven förbjudande botaniska exkursionslönor i s. Sverige och s. Norge. Åtföljde 1842 som läkare och botanisk handledare prinsarne Carl och Gustaf på resor i Dalarne och Helstugland. Afled i Stockholm d. 29 Aug. 1849.

Af Hartmans Flora (hvaraf 1:sta uppl. utkom 1828, 2:dra 1832, 3:dje (i två delar) 1838, 4:de 1843) utgafs 5:te upplagan 1849 efter hans död af sonen Carl H. Författarens porträtt och lefnadsteckning åtföljer denna upplaga. Lektor Carl H. har sedermera utgifvit 6:te upplagan 1854, 7:de 1858 och 8:de 1861 af detta fadrens hufvudarbeta.

Skrifter (forts.), utom de nya upplagorna af Floran och af Husläkaren: Utkast till populär naturkunnighet, tilltryck, Stockholm 1845, 2:dra uppl. 1849. — Svensk och Norsk Exkursionsflora, Stockholm 1846. — Uppsatser i Botaniska Notiser, uppräknade i den ofvan anförda lefnadsteckningen.

*) Till enskilda personer 173,100 rdr, till stipendiefond vid Vesterviks elementarläroverk 35,000, till Vesterviks kyrka 50,000, stadens sjukhus 5,000, till orgelverk i Ed 10,000, till kyrkokassan i Lofta 10,000, återstoden af sterbhusets tillgångar till den i Vestervik befäntliga afdelningen af Kalmar läns lasarett.

HARTMANSDORFF, JAKOB AUGUST VON.

(Omarbetning af art. i B. L. 6, p. 71.)

August von Hartmansdorff var en hyddans son. Han föddes den 12 Mars 1792 af obemedlade föräldrar (fadren var kapten vid Jönköpings regemente) på det lilla hemmanet Liarp i Adelöfs socken i Småland, vid gränsen af Östergötland. I hans tidiga barndom flyttade föräldrarna till Brevik, beläget på Torpön i Sommen. Vid denna sjös naturstora stränder fostrades tidigt i hans lynne de allvarliga drag, naturen der hade ristat. Ännu spåd förlorade han sin far. Åtnjöt undervisning i Vimmerby i pension hos komminister P. J. Björlingsson, död såsom kyrkoherde i Rök. Vid 14 års ålder (1806) blef han student i Upsala. Tog s. å. den s. k. teologiska examen och erhöi för latinskriftnig "cum laude". Vid året derefter afslagd examen "till rättgångsverken" erhöi han Östgöta landskaps vitsord om "öfvertråffande snillegåfvor, outtröttlig flit och stadgade seder". Mellan terminerna vistades han i den för honom alltid kära hembygden. Bidrag till sin nppfostran erhöi han af sin morbroder öfverste-löjtnant Grönhagen på Brandsnäs. Vid 16 års ålder tog han kansliexamen med vackra betyg och ingick, 17 år gammal, i krigsexpeditionen af kansliet och i hofrätten. Efterlemnade anteckningar visa, huru han genast i båda dessa verk använde den ansträngdaste flit.

H. är ett vackert bevis derpå, att en yngling, väl underbyggd, med goda gåfvor och med bemärkt flit, kan, ehuru obemedlad och utan personliga förord, hastigt blifva använd och befordrad.

I tider näst före våra var icke ovanligt, att konunganåden nedlade i vaggan en fullmagt, som vid första inträdet på tjenstemannabanan ställde den unge mannen på en höjd, der han, om han var rikt begåfvad, knnde genast med framgång använda sina krafter i fäderneslandets högre tjenester. Här hade en ännu säkrare nåd nedlagt i denna vagga en gåfva, som egaren så väl vårdat, att, då han inträdde i tjenst, blefvo befordringsstegen lika hastiga, som om de hade föranledts af en annan gnost än naturens.

Hans arbetsambet och något godt intryck vid en uppvaktning hos d. v. statsministern för nrikes ärendena L. v. Engeström synas hafva gjort v. E. till H:s tidige gynnare; ty några veckor efter denna nppvaktning nppkallades han (1 Nov. 1809) till v. E., som erböd honom att vara följaktig vid

beskickningen till fredsslutet i Jönköping. Här bemärktes hans doglighet af den skicklige ministern frih. Adlerberg, och H. säger sjelf i en dåvarande anteckning, att denna anställning skulle komma att "blifva ursprunget till hans *framtida lycka*".

Under år 1810 arbetade han flitigt i hofrätten och anställdes af frih. Wetterstedt som kopist i den s. k. pommerska expeditionen, hvars chef W. var. Under riksdagen i Örebro var han kanslist i expeditiionsutskottet, deltog redan med värma i den tidens politiska rörelse, delande dåvarande liberala åsikter med den något äldre, vännen för lifstiden, Pehr Lagerhjelm (sedermera assessor), hvars egendom Falkenå, ej långt från Örebro, denna tid var ett glädjens hem.

Från detta års slut finnes af honom följande anteckning: "Detta år har för mig varit ganska lärorikt. Jag har kommit i erfarenhet deraf, att de förnåmes löften och vänskapsbetygelser merändels äro utan betydelse och mening, och att de med lika mycken bekymmerslöshet kunna störta den, som de med ifver följde den nycken att upphöja. — Jag har funnit, att obetydliga personer kunna göra oss betydliga tjänster, och att de alltid äro villigare dertill än de mäktige, samt att bekantskap med hvarje hederlig man eller yngling ej bör försakas. — Jag har märkt, att de viktigaste saker ofta afgöras af slumpen eller af småaktiga eller t. o. m. dumma anledningar. — Jag har med glädje blifvit öfvertygad derom, att då viktiga värf skola utföras, är det åt det personliga värdet man lemna förreträde. Jag har slutligen erfarit, att flit och ordentlighet hvarken blifva obemärkte eller obelönade."

Dessa sanningar äro visserligen kända, men de tecknades af — en icke nittonårig yngling!

Under 1811 arbetade han i pommerska expeditionen, i collegium medicum, der han äfven föredrog, och i commerce-collegium, samt anställdes som kanslist med kunglig fullmakt i kolonialärendenas expedition. Hade enskilda arbeten hos d. v. kammarrådet Munthe äfvensom flere arbeten hos frih. af Wetterstedt.

I hans dagbok läses:

"Detta år har jag lefvat utan smärta och omsorger för lifvets uppehälle. — Jag har haft tillfälle att visa erkänsla för vänner och välgörare; och då jag ej lätt öfvertygelse vika för deras ensidighet, har jag väl varit misskänd, men slutligen fått både fullkomlig och oväntad npprättelse. — Jag har varit nära att duka under för sinnliga begär, men segerade på dem . . . Jag har närmare fäst mig vid fäder-

neslåndeta öden, sökt göra mig till nyttigare medborgare, och i götiska förbundet sett kretsen af mina vänner ökad med flere ärlige män och dugande yuglingar. — Jag har med mera allvar idkat studier och filosofi, sökande egen fullkomlig insigt, inuän jag meddelar andra upplysning.”

Under 1812 års riksdag i Örebro var han kanslist i konstitutionsutskottet och följde under det högst tränga arbetet i utskottet med lifligt deltagande riksdagsförhandlingarna. Redan nu var han en lika stor vän af grundlagarnes heild och af den lagbundna tryckfriheten, som han var fiende till bränvinet.

Efter återkomsten till hufvudstaden blef han kanslist i uppfostringskommittén, och arbetade derjemte i collegium medicum och i hofkanslersexpeditionen ända till krigets utbrott, då han anställdes vid kronprinsens högkvarter under hela fälttåget i Tyskland, arbetande under Wetterstedt och Wiracén med pommerska och svenska ärendens beredning och expedierande, stundom också föredragning inför kronprinsen. I början af 1814 nämndes han till protokollssekreterare i pommerska och kolonialärendenas departement samt erhöi uppdrag att afgå till Pommern och inventera räntekammarens kassa, granska dess räkenskaper och efter gifven föreskrift disponera vissa statsinkomster. Återvändande till högkvarteret, medföljde kronprinsen till Paris och föredrog så väl der, som under kronprinsens hemresa, de besvärliga pommerska målen och donationsangelägenheterna, under hvilken föredragning hans frimodiga sanningskärlek ingaf kronprinsen aktning. Efter arméens hemfärd qvarstannade han i Pommern för att uppgöra domänärendena. Hemreste i Juni till Stockholm. Fick befallning att följa kronprinsen till Göteborg, men erhöi snart tillstånd att återvända till hufvudstaden för att avsluta pommerska ärenden. Afgick i Oktober till Norge, der han var kanslist vid den kommission, som med norska stortinget underhandlade om Sveriges och Norges förening, och reste efter stortingets avslutande till Stockholm, der handläggningen af de pommerska ärendena fortsattes.

Under detta år hade H:s egentliga verksamhet på egen hand börjat. Genom tidig behandling af större värf och nära beröring med höjderna hade han, långt mera än ofta gamla män, blifvit utsatt för ”de förludeiser och de hotelaer, som åtfölja denna ställning”; men hvilket enligt hans egen uppgift gaf honom sjelfförtrostan och stärkte hans oppriktighet vid viktiga tillfällen.

Under 1815 arbetade han med pommerska och kolonial-ärenden; tjänstgjorde hos uppfostringskommittén, samt var under riksdagen tråget använd i riddarhuskansliet och hos hofkansleren greve af Wetterstedt, bemärktes af sitt stånd och deltog lifligt i riksdagsfrågorna, ehuru ännu för ung (endast 23 år gammal) att å riddarhuset få uppträda. Efter riksdagen erhöi han det förtroendefulla uppdraget att som sekreterare åtfölja generalen frih. Boye till Pommern vid detta lands öfverlemnande åt Preussen, och skötte här under 2:ne månaders tid de ansträngande arbetena vid uppgörandet af sätet och villkoren för afträdandet. Han har beskrifvit sin egen och alla närvarandes rörelse, hvartill han sjelf också bidrog vid den högtidliga handling (den 20 Oktober), genom hvilken afträdelsen skedde, och då fanorna, slusebilderna af Sveriges älskade välde, öfverflyttades i nya händer. Reste efter ärendenas avslutande till Berlin och qvarblef en längre tid under det följande året i Tyskland, då han om sommaren (1816) i Leipzig öfverraskades af kallelsen att såsom riksståthållarens sekreterare afgå till Norge. Nämdes straxt derefter till förste expeditionsskreterare.

De tvänne första i Kristiania tillbragta åren (1817 och 1818) voro de enformigaste i H:s lefnad. Skild från deltagande vänner, och innan han kom i närmare beröring med Norrmännen, leddes han vid landet, helst icke heller hans tjänst gaf honom någon hognad. Den rättstinnige, utan höga tankegångar, men med godt hjerta och klart omdöme utrustade, i Norge allmänt aktade riksståthållaren, greve Carl Mörner, behandlades icke väl ifrån Stockholm, emedan han motsatte sig åtskilliga syften, och H., som snart hos honom fick inflytelse, stärkte hans missagliga orubblighet i grundsatser och måste således dela missnöjet. Men aktningen för hans duglighet bibehölls. Ty då greve Mörner (hösten 1818) tog afsked och lemnade landet, qvarlemnades H. ett halft år ensam, till den nye riksståthållarens greve Sandels' ankomst (1 Maj 1819), och var under denna tid befullmäktigad att öppna och handlägga alla till riksståthållare-embetet aukomna skrivelser. Greve Mörner begärde och erhöi för honom kansli-råds fullmakt.

Under den nye riksståthållaren påkallades hans arbete mindre; han fick därför mycken tid till studier, Mef mera förtrogen med Norrmännen och deras förhållanden och fann deruti trefnad. Hans brinnande håg stod dock till deltagande i allmänna ärenden här hemma. Under första årets vistelse i Norge insände han till den d. v. tidningen "Stockholms-

Posten", ett försvar för den "akademiska jurisdiktionen", hvars afskaffande denna tid föreslogs af Richert och bestreds af Geijer. H. sade sig genom denna uppsats, den första tryckta af hans hand, "vilja bestrida tidens dogmlösa syftning att söka all lycksalighet i de yttre formerna". Men ett större arbete föranleddes, då han i en tidning "Stockholms Couriren" läste ett förslag till svenska styrelseverkens förbättrade inrättning. Han började detta förslags granskning, men ämnet utbredde sig alltmera. Han förnått, "att han genom sitt arbetes ofentliggörande skulle äfventyra styrelsens gunst och hoppet om högre tjänsteverksamhet. Å andra sidan stod för hans sinne hans tidiga löfte att uppoffra sitt enskilda bästa för fäderneslandets allmänna. Detta, jemte det lockande i dristigheten att trotsa företagets följder, väckte hos honom tanken att på *oppositionsväg* söka åstadkomma, hvad han såsom embetsman icke hoppades kunna uträtta till förändringar i statsförvaltningen". Af anteckningar från denna tid framgår också, att "han icke ansåg den dåvarande regeringen vuxen att afhjälpa oredorna, och att under den yttre glans, som förvärfvats genom föreningen med Norge, doldes mycken inre svaghet". Därföre mognade småningom beslutet att afgå från tjänsten i Norge och söka en större och mera oberoende verksamhet hemma, hvilket också lättades genom utfallandet af tvenne likväl ganska måttliga art. Men emellertid arbetade han med mycken flit på sin afhandling, som vid 1820 års slut skickades till Stockholm till vänners granskning. Hon innehöll en jämförelse mellan de svenska och norska styrelseverken och gick ut på att befordra en närmare förening genom likhet i rikenas inre styrelseorganer, om än de yttre formerna och benämningarna förblefvo olika.

Vid stortingets början 1821 begärde han att erhålla entledigande vid dess slut, ämnande företaga en längre utländsk resa, innan han återvände till Sverige. Men vid denna tid erhöi han bref från den afsatte konung Gustaf Adolf, som önskade blifva naturaliserad som norsk medborgare. Riksståthållaren antydde, att efter denna händelse kunde hans utländska resa väcka misstankar, och han afstod därför från sin resa. — Stortinget gjorde svårighet vid erkännandet af Norges anpart i danska skulden. Konungen lät sammandraga ett läger af svenska trupper vid Kristiania, hvilken ovanliga åtgärd icke kunde undgå att tydas såsom en hotelse, helst vid samma storting skulle förekomma de vigtiga och allmänt ogillade kungliga propositionerna om införandet af konungens absoluta veto, af en ny adel och af embetsmän-

nens afsättlighet. H. kunde ej för riksståthållaren dölja sitt missnöje med den okloka åtgärden. Snart derefter erhöil han tillstånd att resa och skildes från Norge med saknad och mångas förvärfvade tillgifvenhet.

Efter fem års frånvaro återkom han till Stockholm (höst 1821). Afbrottet från den stränga verksamheten till obe- roendet svarade icke mot hans förväntan. Han saknade lif- ligt befattningen med allmänna ärenden. Då en plats blef le- dig i kommitén för reglering af rikets styrelseverk, sökte han och erhöil till sin glädje densamma (den 13 Nov.). Hans föregående arbeten om statsförvaltningen kommo honom nu väl till pass, och han inträdde väl förberedd i kommitén, lif- rigt arbetande för sina åsigtens genomdrifvande. Men detta lyckades icke. Hufvudsakliga skillnaden mellan hans och de öfrige kommitéledamöternas åsikter var den, att då desse an- sågo alla förändringar böra inskränkas inom grundlagens gränser, så framställde H. ett alldeles nytt system för stats- förvaltningen med särskilda chefer för alla hennes grenar, fo- tadt på filosofiska och rationella grunder, dock utan någon förändring i sjelfva statsförvaltningen, som han vidhöll, och efter hvilket system han önskade grundlagen ändrad. Han yttrade sjelf, att "nödväanget att genomtänka och utföra ett helt system, gaf honom en bildning och stadga i begrepp, som han förut saknade, och att han öfvergick från de tomma liberala begrepp, han hitintills byst, till mera sammanhän- gande, stadgade och begränsade". Hela året 1822 arbetade han på sitt förslag, hvilket såsom hans egen mening trycktes i början af det följande året. Han sade sig aldrig hafva ar- betat så mycket som denna tid och grundlade derigenom sina ögons försvagande.

Vid den påföljande riksdagen 1823 uppträdde han på den bana, der han under loppet af 30 år skulle skörda så myc- ken ära och framgång. Hans första tal på riddarhuset hölls den 24 Jan. om olämpligheten af högre ansvarige embets- mäns deltagande i bankmansvalen, och några dagar der- efter för *offentligheten* under riddarhusets öfverläggningar, med en inledning om offentlighetens natur och stora bety- delse. Redan vid denna första riksdag hade han den infly- telse på ridderskottsvalen, som han sedan så ofta utöfvade. Bankmännen samlades hos honom och elektorsvalen utöf- lo efter önskan. Han slöt sig denna tid till oppositionen, men med bibehållande af sjelfständig öfvertygelse och utan parti- anslutning, hvarföre han stod i ett visst vänligt förhållande till den tidens styrande och hade flere uppriktiga förklarin-

gar med sin gamle gynnare, hofkaasieren greve af Wetterstedt, rörande sina politiska åsikter. Han väckte vid denna riksdag motioner: om besparing i riksdagskostnaderna; om undersökning, hörn kronans byggnader användas; om inskränkning af regeringens obegränsade rätt till ekonomisk lagstiftning; om kammarrättens obehindrade rätt att följä anmärkningar mot högre och lägre redogörare; om revision af alla allmänna kassor, hvilken rättighet den tiden bestreds; om portofrihet för tidningar; om presterskapets och kyrkoväsendets förbättrade organisation. En väl utredd motion om anhöllan hos konungen om mera sparsambet med utdelande af adelskap togs så illa på riddarhuset, att hon med motionärens begifvande förföll. Han invaldes i det särskilda utskott, som efter mycken strid tillsattes för embetsverkens organisation. I detta utskott blef han en verksam ledamot, men utan att kunna mera än delvis genomdrifva åtskilliga af sina meningar. På riddarhuset deltog han lifligt i debatterna, i synnerhet i finansfrågorna. Talade för alla allmänna kassors granskning, för adels rätt att neka introduktion åt af konungen utnämnde adelsmän, för Göta kanal m. m.; men mot krigsakademien, mot tioräkningens införande i mått, mål och vikt samt mot skråförfattningarnas upphäfvande. Han hade den stora glädjen att denna riksdag väljas till fullmäktig i riksgäldskontoret, hvilket så väl tönobar ett förtjent bifall af hans stånd, som det var för honom af ekonomiskt värde, då han var utan all embetsmannaanställning. Efter riksdagens slut arbetade han flitigt i riksgäldskontoret, genomförde besparingar och nyttiga förändringar, efterhöll tjenstemännen, och utöfvade stort inflytande i detta verk under sin anställning derstädes.

För öfrigt upptogs under de följande trenne åren 1824, 25 och 26 hans tid med historisk, politisk och skönlitterär läsning, med flere afhandlingar, dels afbrutna, dels otryckta, dels införda i tidningar och tidskrifter. H. utsågs d. 25 Maj 1826 af riddarhusdirektionen till riddarhuskamrerare.

I den stora undervisningskommitté, som tillsattes d. 21 Dec. 1825, men först sammanträdde i Sept. 1826, blef v. H. en af de verksamaste ledamöterna, så väl under kommitténs sammanvaro, vintern 1826—27, som efteråt intill afgifvandet af det vidlyftiga betänkandet, i slutet af 1828, i hvars uppsättning han hade en betydelsfull del. Det är anmärkningsvärdt, att han i början delade de åsikter om tidigt begynnande undervisning i de gamla språken och dessas öfvervägande vikt, som försvarades af Grubbe, Järta, Wingård, Rosenstien, Geijer,

Wallin och Hagberg, men att han under öfverläggningarna alltmera närmade sig de nyare tankar om folkundervisningens förbättring, om samme lärares anställning för ett ämne genom hela skolan, om en friare flyttning, om de lefvande språkens tidigare införande och större vikt, om frihet från de döda språkens läsning, om förening af skola och gymnasium till ett läroverk, om undervisning i modersmålet, om gymnastikens införande i alla skolor, m. fl. fordringar, som så lifligt yrkades af Agardh, Tegnér, Berzelius, P. v. Afzellus, Lefrén och Fryxell, samt blef dessa åsigters utläggare i det afgifna betänkandet, samt sedermera deras varmaste försvarare under alla de riksmöten, han öfverlefde. Likaså tog han en verksam del i stiftandet och utvecklingen af den profskola, nya elementarskolan, som efter Lefréns plan och med den stora kommitténs förord anlades i hufvudstaden för att pröfva det nya undervisningssättet, i hvilken skolas direktion han den 31 Okt. 1827 förordnades som ledamot. Genom sitt outtröttliga nit, sitt ordningssinne och sin förmåga att af alla teorier och af alla åsikter draga praktiska slutföljder, kan han anses som själen i denna skolas styrelse ända till sin död.

Vid 1828—30 årens riksdag utvecklade han stor verksamhet. Han undvek alltid att komma i utskott för att kunna med mera ledighet följa alla frågorna, men nödgades under denna riksdags lopp att i Aug. 1829 taga plats i statsntskottet. Han valdes äfven till bankofullmäktig. Han talade redan vid denna riksdag mot lika arfsrätten, för skyddstullar samt ifrigt för ständernas rätt att granska alla allmänna kassor samt för adelns rätt att neka introduktion för utnämnde adelsmän, hvilket lika ifrigt bestreds såsom inskränkning i konungens utnämningsrätt. Myntbestämningen, som denna riksdag grundlades, fann i H. en af sina verksamaste befordrare. Ehoru varm vän af skolförbättringen, bekämpade han på riddarhuset dem, som ville göra skollärarnes löneförbättring beroende af deras anslutning till det nyare lärosättet, och yrkade, att detta endast på öfvertygelsens väg skulle befordras.

Denna riksdag bildade en vändpunkt i H:s politiska ställning. Han hade hitintills stått närmare oppositionen och hennes män, delande deras åsikter. Men redan under föregående eller 1823 års riksdag skref han: "Ju längre riksdagen varade, ju mera aflögo mina liberala tänkesätt, och ju mera insåg jag deras tomhet". Under den nuvarande minskades alltmera det ömsesidiga förtroendet mellan honom och de le-

dande oppositionsmännen, och skilsmessan började. H. uppger anledningen härtill för hans egen del vara: "att det blef honom alltmera nppenbart, att de icke satte fäderneslandet ntan andra syften i främsta rummet". Han blef dock, såsom förhandlingarna visa, på intet sätt regeringens försvarare, utan bibehöll sin skilda ställning. — Under riksdagen kallades han, den 30 Jan. 1830, till ledamot i vetenskapsakademien.

Med 1831 började för honom ett nytt skifte. Han kallades den 23 April till statssekreterare för eckleslastik-ärendena och kom derigenom i spetsen för en af de viktigaste styrelsegrenarne. Detta val hedrade den tidens regering, som icke knude vara likgiltig för det parlamentariska motstånd, som hon ofta af honom rönt, och som genom sitt val ådagalade en hyllning åt de friare åsigtarna i undervisningsväsendet.

Tvifvelsutän var det med glädje, som H. återinträdde på embetsmannabanan, hvilken han älskade, och för hvilken han var skapad. Om det nit och den samvetsgrannhet, hvarmed han under sju år ntöfvade det höga embetet, fanns blott en röst, äfven bland dem, hvilka hvarken delade hans reformerande åsigt i undervisningsväsendet eller hans stränga grnndsatser att vid befordringar följa endast förtjenst, eller hans bemödanden att frigöra sig från konsistoriernas bitintills nog ohämmade inflytelse å målens afgörande i statsrådet. Tidningspressen, som kände dessa hans förtjenster, gjorde honom likväl icke den rättvisan att erkänna dem, ntan var honom obenägen, alltsedan han lemnade oppositionen. Icke heller saknades de, hvilka, vande vid själfrådighet, voro honom gramse för hans noggrannhet och hans regelrätthet i fordran både på stora och små pligters nppfyllande. De som delade hans åsigt måste djnpast beklaga, att han icke längre fick behålla ett embete, som han så rättrådigt och till det allmännas bättnad så väl förvaltade. Att han, såsom afgjord reformvän i läroverksfrågorna, icke gjorde mera för sina åsigtens förverkligande, härrörde: dels af hans aktning för andras, för lärarnes öfvertygelse, och af klokhets att icke göra dem flendtilge mot en dem påtvingad lag, dels af svenska statsförfattningen, som icke gifver åt de föredragande mycken egen magt att reformera; dels slutligen af hans egen ställning i statsrådet, dit han icke kallades af någon konungens gnnst, utan af regeringens behof att tillvinna sig hans dnglighet och hans parlamentariska förmåga, hvarföre dess medlemmar egnade honom mera aktning än förtroende och öfverensstämmelse uti tänkesätt, hvilket gällde äfven om

dess främste man, grefve af Wetterstedt. Klart är också, att tidningspressens ovilja skulle försvaga hans inflytande både i statsrådet och på presterskapet. "Tack för uppmärksamheten", skrifver han till Wieselgren den 11 Dec. 1835, "att ej tröttnas af motverkande krafter. Jag har alltifrån mitt tillträde till statssekreterare-embetet fått vänja mig vid att ovännen sått ogräs bland hvetet. Hade han ej vid detta tillfälle haft biträde af prester och af högt uppsatte bland dem, hade han ej lyckats. Men genom dylika obetänkta och egenlyttiga företag gräver ståndet ner sig sjelf. Jag har sagt mycket derom åt ståndets ledamöter vid riksdagen och skall ej underlåta att varna, så länge det mig åligger". — Och ur ett annat bref: "Jag vet, att jag troget tjänat svenska kyrkan och skolan, och den dag skall komma, då man erkänner det".

Vid riksdagen 1834—35 var hans plats naturligtvis på regeringens sida; men med mycken måtta begagnade han sin talareförmåga till hennes försvar. Såsom vanligt följde han med ottröttligt nit på riddarhuset alla frågor, så mycket hans högst arbetsamma embete sådant medgaf. De, hvarnå han under denna riksdag verksammast deltog, voro alla, som rörde de då stiftade lagarne för bankens rörelse och förvaltning, allt med afseende på myntbestämningens upprätthållande. I detta syfte talade han äfven för en då mycket impopulär fråga: förändringen af 72 § regeringsformen eller konungens deltagande i lagstiftningen för banken.

H. utnämndes den 28 Jan. 1836 till kommandör af nordstjerneorden.

Den vid denna tid uppkomna rörelsen för nykterhetens befordrande genom utgifna skrifter, möten och efterdömen af fullkomlig afhållsamhet från brännvins förtärande fann i H. en af sina verksammaste och uthålligaste anhängare. Mera förståndets än känslornas man, ville han i synnerhet på öfvertygelsens väg verka insigt om brännvins fördel, ändra vanorna och förminska tillverknigen. Norrmannen Andresens förträffliga satser öfverensstämde derför bäst med H:s plan. Med stor betänklighet såg han den varmare ström, som Wieselgren genom religionen ville inleda i frågan, och först efter mycken tvekan gaf han vika för systemet att genom hög skatt fördyra brännvinet. "Ger brännvinet millioner", sade han, "så blir detta nationalfördel öfvertroligt". Men han öfvergick, då han ej såg något annat medel finnas att minska brännvinsbrännarnes antal och derigenom brännvinsförvararnes bland lagstiftarne. Han var 1837 bland stiftarne af svenska nykterhetssällskapet samt sedan 1838 dess ordförande, out-

tröttlig sedan nästan alla tröttnat att upprätthålla förenin-
garna, hvilka likväl otvifvelaktigt medverkat till den lyckliga
förändringen i författningarna.

En orolig tid nalkades, då mot slutet af Carl Johans re-
gering partiledare väckte mot den gamle konungen en temil-
ligen allmän bitterhet, hvilken var orättvis, då hon härnöt af
konungens bristande kännedom om vårt folk, vårt språk, vå-
ra tänkesätt, med hvilket fel det hade varit ädelt att ännu
några få år hafva fördrag, enär vi sjelfva kallat den rykt-
bare främlingen på vår thron, och att låta gå i qvittning, att
den felande var en stor man, som på tre år, utan någon den
ringaste vår uppoffring, endast genom sin mäktiga personlig-
het höjde oss från betryck till ett aktadt rum i det enropel-
ska statsförbundet. H. hade aldrig byst någon *personlig* till-
gifvenhet för konungen, hade icke erhållit några prof af oför-
tjent nåd, endast af förtjenta belöningar; men hans rättskän-
sla och hans äkta ridderlighet rördes starkt af orättvisan mot
konungen, kanske ännu starkare just därför, att han sjelf
och hans grundsatser icke alltid af konungen åtnjutit rätt-
visa. Men allrämest greps han af anfallen mot svenska ma-
jestätet, som för honom stod ännu högre än konungens död-
liga person, och af anfallen mot samhällslugnet från den ti-
dens tygellösa press, hvilken uppförde sig "så, som om den
icke kände första villkoren för laglig ordning" — en dom ut-
talad af Geljer, så mycket mera ojäfvig, som han fälldes i
samma ögonblick domaren öfvergick från de konservativa
åsigtarna till de liberala. Ur denna bevekelsegrund är att
söka H:s försakelsefulla beslut att den 9 Mars 1838 emottaga
hofkanslersemetet, hvilket man jemte dess vigg, magten att
indraga tidningar, ville öfverflytta från svagare till starkare
hand. Tvifvelsutan var denna indragningsmagt, såsom Geljer
vid en förruten riksdag yttrade: "det mildaste af alla band
på tryckfriheten", men just denna mildhet gjorde magten
mera relsam än verksam å dem hon drabbade, hvilka hade
lätt att i följd af hennes inkonsistenta tillkomst göra henne
förhatlig. Då hon emellertid fanns såsom lag, ansåg H. det
vara klenmodigt att ej begagna henne, helst hon ändå alltid
drabbade mera besvärligt, än den långsamma och ovissa ju-
ryvägen. Han tillämpade henne därför med den stränghet
och med det trots, som lågo i hans lynne, då han hade lagen
på sin sida. Att han med full besluning insåg, hvad han
äfsventyrade, visar följande yttrande i ett bref d. 22 Juni
1838: "Tro ej, att jag lemnar eccleslastikärendena utan sak-
nad. Tvärtom hade jag helst fortfarit med deras vård. Men

under politiska strider måste den civile embetsmannen anse sig såsom officeren i krig, låta nedskjuta sig på den post, hvarest man finner honom behöfvas. Detta är enda skälet, hvarföre jag lemnat en mödosammare, men lagnare och mindre otacksam befattning för en annan, som är motsatsen". Men hans 20 tidningsindragningar under loppet af några månader gjorde pressen endast våldsammare, och eggade till den sinnesstämning, som utbröt i oroligheterna på Stockholms gator i juni och juli månader under rätttegången mot Crnsenstolpe. De som tvifla på att His mod och trots voro klokt använda, skola dock ej förneka aktningen för den borgerliga sinnesstyrka, som under oroliga tider ställer sig på den farligaste posten. Han qvarstod der, till dess återtagget befallides. Men honom förnåddes ej att återgå till den plats, han älskade, och som han med sjelfupoffring lemnat på maning af dem, som nu sköto honom ur statsrådet för att undandraga sig sjelfve hans impopularitet. Förf. af denna teckning hörde 1838 om våren glädje öfver att man nu fått en orädd hofkansler, som vågade trotsa pressen, yttras af samme statsråd, som sex månader derefter blef den verksammaste att aflägsna honom ur konungens råd. Han emottog den 2 Nov. 1838 tillförordnandet som landshöfding i Kalmar län, qvarstående vid statssekreterare-embetet, emedan han ej ville andandraga sig följderna af konstitutionsutskottets granskning vid kommande riksdag.

Ehuru tillträdande det nya embetet under förhållanden, som icke voro gynnande*) för att vinna förtroende, vann han likväl detta snart och i hög grad. Hans insigter, hans embetsmannadnglighet, hans drift och ordningssinne, hans omtroktlighet att skaffa sig upplysningar om ortens alla förhållanden, och hvaruti han under sina resor tog ända till besvärighetens gräns allas vetande i anspråk, hans tillgänglighet för alla och hans råtttrådighet gjorde hans korta höfdingestyrelse allmänt äktad och saknad. Han lemnade länet, då han vid jultiden 1839 nppreste till riksdagen, och han lemnade embetet den 28 Mars 1840, förnärmad öfver styrelsens ogrannlagenhet att ej göra afseende på hans önskan vid statssekreteraretjenstens tillsättande, med saknad äfven denna gång skiljande sig från en befattning, att hvilken han ansåg sig kunna verka godt och nyttigt.

*) Då han om vintern kom till Kalmar, tvekade man att uthyra rum åt den nye landshöfdingen, befarande att hans boning skulle ofredas.

Riksdagen 1840 bildade H:s parlamentariska zenith. Det så väl mot konungens person som mot hans rådgifvare bearbetade missnöjet hade burit frukt. På riddarhuset föllo nit-skottsvalen helt och hållet i oppositionens hand. Äfven i de andra stånden var samma sida mäktig. Grefve C. H. Anckarsvärds oväntade val till ordförande i konstitutionsutskottet gaf åt denna opposition ett bestämdt uttryck. Regeringens parti var nedslaget och modlöst. Allt försök till motstånd ansågs fåfängt. Bland de mera framstående var H. snart sagdt den ende, som ej gaf allt tappt. Hans oppmaning till konungens rådgifvare att sammansluta sig till strid, möttes med misströstan. De väntade med undergifvenhet ständernas antagande af det hvilande förslaget om departemental-styrelsens införande, för att få förevändning att samtliga afgå. Sedan döden skördat den utmärktaste bland dem, grefve af Wetterstedt, saknades medelpunkt i statsrådet. Man begynte tala om planen att förmå konungen afsäga sig regeringen, och de förnämste af oppositionsledarne delade sinsemellan de nya blifvande statsrådsplatserna.

Då framställde grefve Anckarsvård på riddarhuset sina fem ryktbara motioner: om nedsättning af grundskatterna och af allmänna bevillningen, samt att, ifall konungen vägrade sitt bifall till grundskatternas nedsättning, besintet om bevillningens nedsättning äfvensom upphörden af en stor del af bevillningen då skulle inställas och riksgäldskontoret vägra utbetalningen af så mycket af bevillningen, som motsvarade de indragna grundskatternas belopp. Härmed följde förslag till en betydligt inskränkt statsreglering. Motionerna inneburo uppenbarligen det inkonstitutionela syftet att genom ålagdt tvång förödmjuka konungen, och, då hans bifall icke var tänkbart, föranleda någon brytning. Planen var så mycket vådligare, som statsutskottet hvilket skulle bereda frågan, var så sammansatt, att man var säker att den der skulle tillstyrkas, och under den dåvarande sinnesstämningen var stor sannolikhet om bifall hos stånden. H. lärde hafva hos regeringens ledamöter tillkännagifvit sin afsigt att å riddarhuset yrka vägran af motionernas remiss till utskott. Man häpnade öfver denna djerfhet och affräste henne, såsom möjligen beredande ett för ställningen ännu mera försvagande nederlag. Men H. beslöt vågstycket. Den 5 mars stod drabbningen. H:s bevis för det inkonstitutionela i motionerna voro så öfvertygande, att han, oaktadt riddarhusets mot regeringen obenägna flertal, och oaktadt det ovanliga ntl att neka motioners remiss, vann en lysande seger, så afgjord och af Anckarsvård så er-

känd, att denne efter första omröstningen, hvilken utföll för nekad remiss, afstod från de öfriga, och den följande dagen återtog äfven sin statsreglering med de bittraste förbränelser mot adeln att låta sig af H. ledas. Denna seger var en stor lycka för fäderneslandet, som räddades från skymfen att tvinga återställaren af sin ära och sitt välstånd att nedlägga den spira, som det sjelft satt i hans hand. Anckarsvärds våld på riddarhuset bröts och H:s under tre riksdagar obestridda grundlades. Också, då några veckor efter det afgörande slaget, vid fråga om 1812 års förbud mot gemenskap med kon. Gustaf IV Adolfs famlj, H. sade att flere svenska författningar, t. o. m. grundlagar ej alltid tillkommit på ett lagligt sätt, och Anckarsvård dervid yttrade: "att han aldrig i den konstitutionella världen erfarit, att en minister funnits, som vore en sådan enväldets, godtyckets och laglöshetens apostel som f. d. tillförordnade hofkanslern, statssekreteraren v. Hartmansdorff" — gaf ett starkt buller tillkänna husets ogillande.

Under denna riksdag väckte H. motioner: om mynthusets inredning till embetsrum för statsdepartementen (hvilken fråga då föll); om statsanslagens sammanförande under hufvudtitlar efter de nya departementena; om sportlers npphörande. Han talade för brännvinsbrännings förvandling till fri fabriksnäring och att genom hög skatt fördyra varan; för afskaffande af den dubbla tjänstårsberäkningen, som han ansåg vara för kyrkan menlig; för härads- och länsnämnders inrättande. Rörande folknundervisningen varnade han för att mot församlingarna utöfva det yrkade tvånget, såsom verkande ovilja mot den goda saken. Ansåg ovillkorlig föreskrift om en *fast* skola i hvarje församling hvarken vara försigtig eller ens verkställbar. Under föregående riksdagar mindre benägen en representationsförändring, väckte han vid denna sjelf ett förslag derom, närmande sig det af Lefrén vid föregående riksdag framställda. Det föreslog fem stånd (det femte den s. k. ståndspersonsklassen), med 250 medlemmar, fördelade till samma antal i två kamrar, af alldeles lika beståndsdelar, på det ingendera skulle kunna anse sig vara mera folkets, än den andra, båda innehållande alla fem stånden utan annan skilnad, än att de äldres kammar skulle väljas för fem riksdagar och medlemmarne vara minst 40 år, den yngres en riksdag och vara minst 30 år. — Under riksdagen lät han trycka och utdela en utförlig skrift "om svenska statsverkets tillgångar och behof", der han visade, att stora tillgångar funnos i besparade skattemedel, och att våra tillgångar voro fullt tillräckliga för statsbehofven.

Den 1 Juli var räkenskapsdagen, då H. besvarade konstitutionsutskottets anmärkningar under granskningen af statsrådsprotokollen. Anmärkningarna mot konungens rådgifvare voro icke mindre än 103. Efter att hafva angifvit deras allmänna karakter, vederlade han dem, som serskildt angingo honom och hade dervid skäl att icke ntan stoltthet yttra: "Svårligen kan en missfirrad embetsman erhålla en bättre upprättelse än den jag fått. Oaktadt allt det klandrande gny, som tidningar af alla färger under hela min rådgifvarebana höjt emot mig; änskönt åtskilliga riksdagsmän dels instämt, dels gått ännu längre deri, och ehuru jag, såsom J väl veten, ej sökt deras gunst, som varit rådande i konstitutionsutskottet, så har jag likväl fått, i förhållande till längden af min tjänstetid och mängden af de mål, jag öfvervarit, färre och ringare anmärkningar, än man i allmänhet förmodat. Men jag vill för en stund bryta den långvariga tystnad, med hvilken jag burit mångåriga oförrätter, för att, då officiella anmärkningar ändtilligen göras, söka genom framdragandet af deras obefogenhet ådagalägga inför eder, mina herrar, att jag ej varit ovärdig det förtroende de flesta af mitt stånd visat mig och icke dömt mig obördan". Anmärkningarna mot honom voro, att han tillstyrkt följande: ändring i författningen om judarne endast tre månader efter hennes tillkomst; tvenne expeditionssekreterares förvaltning af statssekreterare-embetet under dess ledighet; öfverträdandet af ett apoteksprivilegium; ändring i stadgandet om infant rekryters ålder; anslag af arvode för presidentsbefattningea i krigskollegium; tidningars indragning i st. f. användandet af den strängare åklagaremakten; medel till truppers aflöning under 1838 års gatuoroligheter i hufvudstaden; generaltallstyrelsens hörande öfver en rese-inspektors befattning; uppskof med en tjänsts tillsättande; uppskof med afgörandet af ständernas begäran om extra nådår för klockare-enkor; fördröjandet af förhöjda presterliga tjänstårsberäkningens afskaffande, samt sluttligen fattigvårdskommitténs sena sammankallande. På det mest öfvertygande sätt visade han dessa 12 anmärkningars fullkomliga obefogenhet. — Det må omförmlas, att H., som sjelf icke för någon sin rådgifvareåtgärd kunde ställas inför riks rätt, författade det vackra försvaret för alla de öfrige statsråden, sina forna kamrater, då desse stodo inför riks rätt. Det var så han hämnades på dem, som tvenne år förut, för att bereda någon lisa för sig sjelfve, undansköto ur statsrådet den ende af dem, som nndgick riks rätt.

Den 27 Febr. 1841 höll H. sitt ypperliga anförande rö-

rande kabinetskassans skuld, som, i och för diplomatiska niffler, visserligen icke hade lagligt tillkommit, och som konungen tvangs att betala såsom sin egen skuld, hvilken under flere år äfven drabbade sonen och efterträdaren. Historien skall icke glömma att nitreda sanningen, hurnvida oppositionens chefer verkligen läto förstå, att om skulden blott öppet erkändes, och om konungen stadfästade ständernas beslut om departementalstyrelsens införande, skulle skulden gäldas, men då erkännandet skedde, på det lifligaste bestredo dess betalande.

H. valdes vid denna riksdag till fullmäktig i banken, hvilken befattning han, omvald vid 1844, 47, 50 och 53 årens riksdagar, ända till sin död innehade. Myntväsendets orörliga bibehållande och bankens stärkande var under dessa 26 år hans ofrätliga syfte. Så snart metalliska kassan försvagades, manade han till varsamhet vid sedelutgifningen, och vid för banken ofördelaktiga skiften påyrkade han för de lån-sökande tryckande, men för banken betryggande åtgärder. Ifrigt förfäktade han nyttan af silfvermyntets spridning bland allmänheten, såsom medel för realisationens befastande, sågande, att man "med fingrarne skulle lära sig känna myntets värde", och hade en väsendtlig del i ständernas beslut att indraga sedlar på mindre värden än i Riksdaler. Afgjord flende till konstlade behof, som medförde en öfverdrifven import, var han icke heller vän af utländsk skuldsättning, och motsatte sig i denna syftning med sin vanliga kraft alla åtgärder, som han ansåg leda till bankens och landets skada. Fullt uppskattande kreditens värde, var han mycket betänksam att sträcka den för långt. Då banken från 1844—45 års riksdag började sin vaxelhandel och kom i tillfälle att samla betydliga behållningar på natrikes ort, såg han dem ogera stå äfven hos de för säkrast ansedda hns och påyrkade, oaktadt ränta derigenom förlorades, deras indragning i hårdt mynt till bankens hvalf. — Mera nitisk och kunnig fullmäktig har banken näppeligen sedan greffe F. B. von Schwerins tid egt. Om verkets invecklade machineri förvärfvade han sig noggrann kännedom. Äfven det obetydligaste ärende följde han med sträng oppmärksamhet, och allt under hans hand erhöi den grundligaste fråna alla sidor skärskådade, mången kan tycka småaktigaste, nitredning. Vid de inspektioner öfver göromåleus handläggning i bankens olika afdelningar, som han i följd af bankoreglementets föreskrift verkställde, nagelfor han med en noggrannhet, trötande för hvarje annan, och tillsåg icke blott att allt gjorts, som bort göras, utan äfven huru det i alla delar blifvit nitfördt. På

hans förslag vidtogos flera förändringar i räkenskapsföringen, och nya räkenskapsformulär fastställdes m. m. till vinnande af större åskådlighet och tydlighet. — Med stor humanitet förenade han stränga fordringar på underordnades duglighet, arbetsamhet och ordentlighet. Påyrkade ökade knusksamhet för inträdet i bankens tjänst och genomdref utsträckning af förbudet att innehafva tjänst utom verket, gällande för samtliga tjänstemännen, med undantag af lägsta gradens. Vid befordringar hyllade han alltid grundsatsen om skicklighetens företräde framför tjänstetiden, och i denna syftning äro numera efter hans död befordringslagarne i banken uppställda. — Såsom ett utmärkande drag bör anföras, att vid rådslagen om bankens angelägenheter lade han alldeles å sido sina kända politiska åsikter. Vid bankens rådsbord måste, i följd af ståndens val, alltid olika sådana mötas; men aldrig kunde man af något hans yttrande ana, att han der under 20 år hade motståndare med rakt motsatta politiska tänkesätt. Någre bland dem öfverensstämde också med honom i bankåsikter.

Då genom departementalstyrelsens införande d. 16 maj 1840 stats-sekreterare-embetet indrogs, kunde H. hafva anspråk på att efter öflig sed få åtnjuta lönen i pension. Men konungens proposition i ämnet bifölls endast af adeln och presteståndet, och afslogs i förstärkta statsniskottet med 65 röster mot 54. Under mer än ett år var H. således utan all lön och utbyrde under hela riksdagen en del af sin våning för att indraga sina lefnadskostnader. Med tveksamhet emottog han likväl den 30 Juni 1841 det tränga och för arbeten, som hade hans förkärlek, hindersamma president-embetet i kammarrätten, hvilket han intill sin död innehade. Till hvad ofvan om hans embetsmannas-egenskaper såsom bankfullmäktig blifvit sagdt kan läggas, att de, som sett honom i president-embetet, förklara honom hafva varit ett mönster i vår tid för en förvaltnings-chef. Hans allvarliga akttningsbjudande hållning, utan all påtagen förnämhet, hans vänlighet lika mot rådet och mot kammarskrifvaren, hans tillgänglighet, hans föredömliga punktlighet i uppfyllandet af egna åligganden gjorde honom till en prydnad i sitt verk. Kammar-rättens arbetsordning är sådan, att målen föredragas och afgöras obehindradt af presidentens när- eller frånvaro. Oaktadt han således lätteligen kunnat ofta uteblifva, var det endast banken, som kunde hindra honom att de fyra sessionsdagarne i veckan på slaget tlo med den vårdade klädsel, som han ansåg tillhöra embetet, inställa sig på arbetsrummet, och äfven un-

der riksdagarne, då han var af göromål mycket upptagen, uteblef han blott pient-dagen. Han torde hafva saknat erforderlig juridisk bildning för att sätta sig in i mera invecklade frågor, men ersatte detta genom sin stora uppmärksamhet å föredragningen och sin ihärdiga vilja att rätt uppfatta allt.

H. utsågs den 14 Ang. 1841 till ledamot i den redan 1839 tillsatta, men nu med nästan alldeles nya medlemmar förordnade *unions-komité*, bestående af 4 svenska och 4 norska ledamöter, för utredning af flere de förenade rikena rörande frågor. Efter 3 månaders sammanträde nödgades komitén afbryta sina öfverläggningar och sammanvar sedan under större delen af 1843 och förra hälften af 1844, samt afgaf under den 4 Nov. 1844 sitt förslag till föreningsakt med åtföljande skäl för detsamma. H. var ordförande på den svenska sidan. Arbetet, hvarnti han med sitt vauliga onttröttliga nit deltog, var mycket tidsödande och högst mödosamt, i följd af de olika, svårt sammanjemliga meningarna. Derjemte otacksamt, enär förslaget icke ännu haft någon påföljd och af obekanta skäl icke förr än nyligen eller efter nära 20 år trycktes, ehuru komitén tillstyrkte dess offentliggörande. Mindre i sak, än i betänkandets *uppställning* var han af olika mening med komiténs flertal och trodde, såsom han i sin reservation yttrar: "att för tvenne folk, som ej hafva någon domare öfver sig, det är med deras upphöjda ställning mera öfverensstämmande att grunda ömsesidiga begifvanden på den broderliga tillgifvenheten, än på juridiska åligganden, till följd af en *formell jemlikhet*, hvilken i *verkligheten* hvarken varit eller kan blifva *fullkomlig*, om man än i *orden* säger, att hon så är". Han ansåg sig icke af sina svenske medledamöter hafva blifvit tillräckligt understödd i dessa sina åsikter. I sammanhang med sitt förslag om svenska folkrepresentationens omblidning, aftryckte han äfven sitt förslag till föreningsakt, i allt *väsentligt* lika komiténs, men utan att yttra att det var detsamma, han såsom komiteledamot uppgjort, enär komiténs betänkande icke ännu var offentligt offentliggjordt.

Under sommaren 1842 gjorde han med sin fru en nyländsk resa först till Carlsbad, för sin af öfveranstängd arbete rubbade helse, samt sedan genom hela Tyskland och Österrike, Frankrike och Holland. Den onttröttliga uppmärksamhet han så väl vid denna, som vid sina följande flere utländska resor, egnade åt allt och hans fallenhet att nit allt finna föremål för undervisning, samt den tid, som personers sökande, hans vetglriga samtal och utförliga antecknin-

gar tog, gjorde hana resor visserligen för honom till någon hvila, men hade för hvarje aunan varit fortsatta mödosamma studier.

Vid 1844 års riksdag var H. sitt stånds obestridda ledare. På den nye konungen gjorde stora anspråk å ombildningar i alla riktingar af statslivet, och det var allmänt känt, att han sjelf icke var obenägen att motsvara dem. Riksdagen sammankom under intrycken häraf och af 1840 års konstitutions-utskotts på bordet hvilande och nu till afgörande förekommande representations-förslag, grundadt på ståndsrepresentationens upphälvande och samfält valrätt. Det var naturligt, att under dessa förhållanden adeln hade mycket att frukta, samlades därför talrikt och beredde sig på motstånd. H. i sin numera oberoende ställning, såsom hög men oafsattlig embetsman, hade häruti ett stöd för sitt uppträdande såsom riddarhusets chef, en makt, som han likväl med mycken måtta begagnade, alltför mycket konungskt och fosterländskt sinnad för att kunna missbruka henne. Riddarhusets elektorval och utskottstillsättning låg alldeles i hans hand, och äfven på preteståndet hade han en väsendtlig inflytelse. Då någre af adeln afsade sig den vigtiga och svåra platsen i konstitutions-utskottet, lät H. dit insätta så väl sig sjelf, som den mest konservative på riddarhuset, den utmärkte L. F. Råäf, hvarigenom utskottets sammansättning hos adeln fick en stark och afgjord färg — ett svar på tidningspressens och det radikala partiets i borgareståndet hot. Behöfligheten af motstånd blef nppenbart, då under öfverläggningarna om det hvilande representations-förslaget konungens främste rådgifvare förklarade, att regeringen skulle i denna fråga hålla sig fullkomligt neutral — neutral då statsförfattningens ombildning ifrågasattes! Till frågans fall på riddarhuset och i preteståndet behöfdes icke stora bemödanden. Oaktadt denna seger understödde de konservative, med H. i spetsen, regeringen i alla frågor, der hennes makt och värdighet sådant fordrade, utan att af missnöje med rådgifvarna personer låta förläna sig till partimotstånd.

I det fallna representations-förslagets ställe måste ett nytt uppgöras. Konstitutions-utskottet var deladt i tvenne alldeles lika starka meningar, den ena, borgare- och bondeståndets medlemmar, för de allmänna valen, den andra, adeln och presterne, för ståndsförfattningen. Vid omröstningens lyckträff bestämdes, att den senare meningen skulle läggas till grund för utskottets arbete. Såsom ledning för detsamma antogs bland flere förslag det af H. inlemnade. Det var i sin

grund detsamma som det af honom vid förra riksdagen afgifna, men mera utarbetadt. Adeln skulle t. ex. *välja* riksdagsmän, men valrätt egas blott af hufvudmän för ätter, embetsmän och fastighetsegare. I femte ståndet skulle valrätt egas af ofrälse embetsmän och fastighetsegare. I sitt försvar på riddarhuset för sina åsikter, utvecklade han grundtanken för detta och för sitt senare förslag: "att stånden voro de stora yrkena i samhället, de oförgångliga, som afse mensklighetens oförgångliga ändamål, de för själens och kroppens högre verksamheter." Utskottets förslag föll i borgare- och bondeståndet, men antogs af adel och prester, mindre af stor böjelse för detsamma, än för att derigenom undgå att ett på allmänna val grundadt skulle blifva hvilande. Detta ändamål vanns, men mot H:s mening genomdrefs i sista dagarne af ständernas sammanvaro beslutet att hos konungen begära tillsättandet af en komité, för att utreda representationsfrågan och afgifva ett förslag.

Näst representationsfrågan var den om den *lika arfsrätten* riksdagens viktigaste. Denna fråga var, eget nog, en bland dem, som låg H. ömmast om hjertat. Han såg i den olika arfsrätten ett vilkor för sitt ståndes styrka och försvare såsom grundsats qvinnaans underordnade ställning. Vid alla riksdagar hade han kraftigt motarbetat förslagen om dess upphörande. Lika arfsrätten hade vid två föregående riksdagar blifvit väckt, men afslagen. Vid senaste riksdag antogs den af tre stånd, men afslogs af konungen. Vid denna antogs den å nyo af tre stånd, föll hos adeln först efter liffligt motstånd och blef å nyo ständernas beslut. Adeln, fruktande att regeringen denna gång skulle vara benägen till samtycke, ingick till konungen med en serskild underlåtnig af H. författad och föreslagen skrifvelse med begäran om bibehållandet af denna sin ärfvilga rätt. Konungen lärar intill sista ögonblicket hafva tvekat mellan olika råd, men gaf den 15 Maj sitt samtycke till den nya lagen. Det var för H. en känbar motgång. Detta, möjligen också slutorden i konungens afsked till adeln vid riksdagens slut: "att Han ämnade förtgå på förbättringarnas bana och att det för Honom vore en stor tillfredsställelse att på denna väg *följas* af ridderskapet och adeln", innebärande att Han, om ej följd af adeln, ämnade gå ändå, gjorde på honom det intryck, att adeln, såsom riksstånd, icke hade något skydd att från thronen vänta. Det jubel, hvarmed den lika arfsrätten och adelns nederlag beledades af allmänheten, gaf honom det sluttliga smärtsamma intrycket, att adelns representation äfven nedifrån förlorat sitt

stöd. Denna tanke stadgades alltmärlig, då hans mångåriga erfarenhet erinrade honom, huru ofrälsemännens missnöje med adelns representation försvagade de konservativa grundsatserna i allmänhet och synnerligast ståndsrepresentationen och då dessa grundsatser kunde sägas ega hos nämnde män sitt bästa stöd, enär de här grundades på oegennyttig öfvertygelse och icke ingåfvos af bördens fördelar. Hårtill kom hans eget missnöje med att adeln begagnade sin representation icke såsom en pligt att uppfylla, utan såsom en rätt att frivilligt nyttja eller underlåta, och att riddarhuset efter tycke öfvergafs, samt af de förmögne äfven hufvudstaden. För H. hade man en rätt endast för den dermed förknippade pligtens skuld. Alla dessa skäl stadgade hos honom den tanken, att adeln borde försaka sin själskrifna representationsrätt för att derigenom stödja de konservativa grundsatserna och rädda representationen efter yrken. Att denna tanke kunde uppstå hos honom, den tfrige adelsförsvaren, kan förklaras deraf, att adeln var för honom ett medel för det allmänna bästa, icke sitt eget ändamål. Han var fosterlandsvän och konservativ i främsta rummet, adelsvän i det andra, — tvärtemot hvad mången är — och ville, att adeln skulle medan han ännu egde den styrka att man med honom ville göra byte, försaka sin egen representation för att förvärfva riket en god. Men "dröjer adeln", sade H., "skall han falla utan försakelsens ära och draga ståndsörfattningens med sig i fallet".

Han begynte dertföre redan sommaren 1845 ett arbete öfver svenska representationen efter en vidsträckt plan, som skulle innefatta: de filosofiska grunddragen för folkrepresentationen i allmänhet, samt samhällsbildningens historia från begynnelsen till närvarande tid; svenska samhällsörfattningens historia, en fortsättning af Nordströms ypperliga arbete, äfven intill närvarande tid, samt slutligen ett förslag till ombildning af den nuvarande representationen. Så mycket embets- och andra trånga göromål det medgäfvos, fortsattes detta arbete ända till riksdagen 1847, då det på ett år måste afbrytas. Det hade äfven afbrutits under sommaren 1846 genom en ny resa till Carlsbad, då äfven Schweitz och Italien besöktes.

I början synes H. hafva varit mindre benägen att för sina åsikters framställning begagna den periodiska pressen. Men en gång dertill beslutet, utvecklade han i denna verksamhet sin vanliga thärdighet. Han skref flere artiklar i politiska och statsekonomiska ämnen i tidningen "Svenska Bladet", det sista året af dess tillvaro, 1844. Likaledes i dess efterträdare "Morgonen". Under de tvenne år 1845 och 46, som

Post- och Inrikes-tidningar, efter upphörandet af Stats-tidningen, uppträdde oberoende af regeringen, skref H. flere artiklar, bland andra mot lika arfsrätten och frihandeln samt för ständsrepresentationen. En artikel af honom vid 1846 års slot, som ansågs riktad mot den nya författningen om handelsordning, var under den liberala pressens stormlöpnng mot tidningen den sista anledningen till upphörandet af hennes oberoende ställning och hennes öfvergång från Wallmark till en annan utgifvare. I den af Palmblad utgifna "Tiden" skref han ganska mycket ända till dess upphörande 1851.

Under 1847 och 48 årens riksdag var H. sjelfherrskare på riddarhuset och med stor inflytelse i preteståndet. Representations-komiténs förslag framlades inför ständerna, men utan något konungens förord. Då H. således icke ansåg dess antagande vara att befara, icke heller hade sitt nya färdigt och icke var med sig sjelf fullt ense om detsamma, ville han icke vid denna riksdag framlemna det, men för att i konstitutionsutskottet motväga något från motsatt sida kommande, inlemnade han dit i Febr. 1848 sitt gamla 1845 af adel och prester gillade förslag.

Konstitutions-utskottets flertal var betänkt på ett förslag med klassval till syftning, då den 7 Mars såsom en blint slog ned nyheten om kungaväldets fall i Frankrike. Representationsfrågan blef nu allas lösen som ville fort, allas fruktan som ville dröja. H. begynte genast uppsätta utkastet till sitt nya förslag. Gatuoroligheterna den 18 Mars efter reformmiddagen i hufvudstaden riktades mot honom såsom den vid frågans afgörande mest fruktade mannen. Förf. af denna teckning, som förutsåg ett anfall på hans boning i Storkyrkobrinken, och på slottet fått veta att högvakten der blifvit förstärkt, skyndade till honom om aftonen för att bereda honom på ett sannolikt snart förestående besök af de orolige, men derjemte på vissheten, att de ej kunde hinna begå någon våldsamhet, innan vakt skulle komma. Vi hade knappt väntat en fjerdels timme, förr än de skrålande i stor mängd samlades och en stund endast sysselsatte sig med oljud. Sedan började fönsterinslägningen, hvarunder hvarje ögonblick vakt förgäfvos väntades. Då man började inslå porten, öfvertalades presidenten att med sin fru begifva sig af i ett högre liggande rum, under det förf. kvarstannade i våningen. Slutligen kom vakt. Orsaken till dröjsmålet var, att öfverståthållaren, som förbjödit all vaks användande utan hans tillstånd, befann sig på teatern och först måste underrättas. Följande förmiddag, en söndag, då folksamlingarna i Kyrkobrinken å nyo började,

besöktes H. af öfverståthållaren, som erbjöd honom sitt personliga skydd för att föra honom till slottet. Han svarade: att "då svensk lag icke förmådde skydda honom, ville han icke hafva dess maktlöse vårdare att tacka för sin räddning". Efter öfverståthållarens bortgång begaf han sig, förklädd i uniformskappa, genom en baktrappa och bakport åt Gråmunkegränd, der en vagn väntade, till Norra smedjegatan, der han med sin fru bodde 8 dagar hos en vän (byråchefen H. A. O. Carlheim Gyllenskiöld). Under sin flykt bar han likväl på flickan utkastet till sitt representationsförslag, på hvilket han i sin fristad arbetade. Ingen kände hvar han bodde; men under sjelfva flyktens dagar stod han påföljande onsdag i riddarhusets plenum och talade med vanlig frimodighet från sin bänk.

Konstitutions-utskottet erhöi en vink uppifrån att ej bearbeta något representations-förslag, emedan ett kungligt med allmänna val var att vänta, framburet af de nye rådgifvare, som i April tillsattes. Under afvakten härå var H. otålig att få fram sitt förslag för att samla motståndskrafterna mot det kungliga. Vid tvenne sammanträden, för att erfara tänkesätten hos adeln, fann han, vid det första, på adelsklubben, der adel af alla färger var samlad, hos somlige en sådan böjelse att gå öfver åt andra sidan och en sådan misströstan hos andre, att han ej yppade sitt förslag; och då han vid ett följande, bestående af konservative, gjorde det, mötte sjelfskrifvenhetens afstående ett allmänt ogillande, och han besvors att ej framställa det, hvarvid i synnerhet det skälet på honom verkade, att förslaget skulle anses vara ej allvarligt menadt, utan tillkommet af skräck. Några dagar derefter kom det kungliga förslaget, tillstyrktes af konstitutionsutskottet, och dermed hvillade saken under en riksdagsmellanakt.

Den stora inflytelse han genom sitt nit och sin utredande förmåga utöfvade på riksdagsärendena, var likväl icke allrådande, enär hans enda magt, deruti olika partichefers, endast var öfvertygelsens. Så förmådde han t. ex. ej att hindra Sveriges deltagande 1848 i danska angelägenheterna, hvilket han på riddarhuset motsatte sig såsom onyttigt och vådligt.

Mellan tiden till nästa riksdag använde H. på sitt representationsarbete. Det fördröjdes, då 1849 hans syn så försvagades, att han både till läsning och skrifning behöfde biträde. När riksdagen 1850 naikades, då han ville hafva sitt arbete färdigtryckt, var det ännu så ofullständigt, att han till sin stora sorg nödgades alldeles utelemna hela den historiska delen och af de allmänna representationsgrunderna göra ett sam-

mandrag under form af inledning, för att kunna fullständigt medhinna sjelfva sitt förslag, skälen för detsamma, samt en ny regeringsform och riksdagsförordning. Tryckningen begynte om hösten, men boken utlemnades först i Febr. 1851. Hennes titel är: "Förslag till svenska folkrepresentationens ombildning". Hon innehåller: utredningar af en representations ändamål och syftesenliga beskaffenhet; huru den svenska motsvarar dessa fordringar; hennes fel och fördelar; om selen kunna, med fördelarnas bibehållande, afhjelpas genom allmänna val eller ståndsval; allt detta afhandladt i 162 bevis eller smådelar. Sedan följa: förslag till föreningsakt, till regeringsform och riksdagsordning, efter systematisk uppställning, och till valstadga, samt skälen för alla dessa förslag. Slutligen bilagor innesfattande författarens representationsförslag 1840 och 44.

Redan vid början af 1850 års riksdag var H:s värde på riddarhuset icke lika odeladt som förr. Det var klart, att, ehuru hans bok ännu var obekant, hans angifna tänkesätt likväl icke mera kunde ingifva adeln fullt förtroende, sedan han fanns vacklande i hvad som låg adeln ömt om hjertat. Vid utskottstillställningen delades derföre hans värde med landshöfdingen, sedermera statsrådet frih. C. O. Palmstjerna. I preteståndet blef deremot hans inflytelse alldeles orubbad. Han inlemnade sitt förslag till konstitutions-utskottet straxt efter sedan det kungliga fallit, hvilket skedde icke blott hos adeln och i preteståndet, utan äfven i bondeståndet. Detta fall, jemte 1848 års blodiga händelser, i förening med tidningspressens beskyllningar mot konungen för hemlig konservatism, bildade den vändpunkt, der denne aflägsnade sig från de liberala tänkesätt, han verkligen egde.

Detta H:s representations-förslag innesfattar 5 stånd: det andeliga, embets-, borgare-, godsegare- och bondeståndet; de 4 förra utgörande hvardera 48, det sista 64 medlemmar, tillsammans 256, fördelade i tvenne hus: underhuset, valdt för 3 år, öfverhuset för 12, med lika antal af hvarje stånd i båda husen. Hvarje stånd skulle välja i flere olika valklasser, särskildt för öfver- och särskildt för underhuset; valklasserna delade i många valkretsar. Alla dessa voro så utförligt bestämda, att förslaget endast derigenom blef svårigen utförbart.

Förslaget jemte det arbete, hvaraf detta utgjorde en del, väckte naturligtvis ett stort uppseende. Hvad förf. i förordet till sitt arbete förutsagt, inträffade utöfver hans förmodan: "De konservativa skola ogilla förslaget för *sjelfskrifvenhetens* försakande och de liberala för *ståndsinrättningens* försvaran-

de.... Det inflytaade, förf. egt blaad de konservative och med detsamma på riksdagsaangelägenheter öfverhufvad, skall haa förmodligen mista och hafva dea sorgen se flersaldiga allmänna ärenden gå, efter haas tanke, mindre väl, än de annars skolat göra. Atskilliga gamla väaaer torde haa äfven förlora, utaa att kanna vid sia framskridna ålder förvärfva aya". Sjelfskrifvenheteas borttagande väckte i början hos adeln verklig ovilja mot H. De första dagarne satt haa ensam på sia bänk, utaa att nästaa ååga talade vid hooom. En af hans äldste och mest värderade väaaer återsåade honom hans bok oläst. Någre yagre af adela, som nu öfvertogo dess ledalag, gåfvo hooom vid ett formligt besök, såsom en slags riddarhns-deputation, oppriktigt tillkänna, att adeln icke mera kunde aase honom som chef. Han svarade: "att han förutsett detta, mea hoppades att kanna troget tjaaa i ledet, sedaa han upphört att vara aaförare". Någre drefvo oviljan så långt, att de öppet sade sig rösta mot allt, hvad H. talade för. Mea aktalagea för manaen var för mycket djapt rotad, behovet af haas medverkan i ärendena för stort, att detta kunde låage räcka. De gamle väauerna återkommo snart, och, ehurn ledningea af adela för det kommande hade fallit nr hans hand, hördes han likväl alltid gerna, och haas råd begärdes, gåfvos och emottogos med förtroende.

Emellertid knade den iare köldea deana vinter på riddarhuset icke vara hooom aageaäm och haa längtade efter våren för att göra en utläadsk resa, hvilkea äfvea ett af öfveranskrängdt arbete orsakadt iare lidaade och haas ögons vård gjorde nödvändig. Med vaaligt nit följde han likväl ärendena. Med uaderkännaade af flere representationsförslag och blaad dem H:s, antog konstitutionsutskottet genom en rösts öfvervigt grefve G. Lagerbjelkes. Det afsåg 4 stånd med 75 ledamöter; adela sammasatt dels genom val iaom sig, dels af ofrälse embetsmän, som voro jordegare; stånden sammantrådaade dels såsom riksstånd, dels gemeasamt såsom riksnämnd. Då detta förslag å riddarhuset förevar, talade H. för dess aatagande såsom hvilaae till åasta riksdag, i öppet tillkännagifven afsigtt att derigenom uteslåaga farligare förslag. Då flere ledamöter talade mot detsamma, emedaa det utesluttit sjelfskrifvenheten, yttrade H., att detta "sjelfskrifvenhetens vidhållaade skulle briaga olyckor öfver landet" genom att störta hela ståndsförfattningen.

I slutet af jani reste han till Kissiagea, besökte Paris, Englaad, Skottlaad och Irland och hemkom sent på året.

All den tid nuder de senare åren, som banken, kammar-rätten och mångfaldiga direktionsbestyr lemnade honom ledig-het, använde han till sina ofnåddade representationsarbeten: samhällsbildningens och svenska statsförfattningens historia, hvartill kom ett nytt: jemförelse mellan olika folks samhälls-författningar. Alla dessa arbeten förblefvo ofnåddade och öfverlemnades enligt hans testamente till en akademisk lä-rare, som blifvit uppfostrad i hans hns.

H:s sinne för reda och klarhet gjorde honom till en varm vän och befordrare af en rikshufvudboks upprättande, hvari-genom på ett öferskådligt sätt vårt invecklade statsverks in-komster och utgifter knade framställas. Då detta länge öns-kade arbete på ständernas begäran vid 1847—48 årens riks-dag beslotts, följdes det af H. med lifligt deltagande. Genom hans bearbetning intogs i rikshufvudboken, hvilken begynte med räkenskapsåret 1854, icke blott statskontorets, utan äfven riksgäldskontorets hufvudbok, hvilket icke afsågs vid den ursprongliga planen. Han ansåg likväl, och visserligen med mycket skäl, det nya arbetet i åskådlighet lemna mycket öf-rigt nit önska.

H. såg med mycken fågnad dagbladet Svenska tidningens uppträdande vid 1851 års sint, ehuru han icke hade någon del i dess uppkomst. Han skref i densamma flere artiklar: om den parlamentariska styrelsen, om bankens ärenden, om kyrko- och religionsfrågor, om representationssättet, om riks-dagsärenden och politiska frågor för dagen, hvilka artiklar genom sin strängare konservatism icke sällan afveko från tid-ningens åsigt, men till hvars plan det hörde att lemna rum åt andra meningar än hennes egna. Under Krimkriget 1855 skref han lifrigt mot Sveriges deltagande i kriget, som då yr-kades af pressens flesta organer, och var mycket missbe-låten med att tidningen sjelf icke nog skarpt yttrade sig i samma syftning, ehuru detta skedde så bestämdt, att den än-dock var föremål för den öfriga pressens lifliga fördömelse*).

Bland uppsatser under senare åren fästade han sjelf myc-ken vikt vid en i *Sv. tidningen* (årg. 1856, n:ne 132, 135, 138) kort före hans sista Carlsbadsresa införd: "Om civile tjenste-

*) Tidningens utgifvare trodde, att nationalkanslan, förvillad, borde tillrättavisas, men icke trotsas. Detta var dock icke i H:s smak. Utgif-waren förvarar ännu ett bref, der H. beklagar, "att utg. af öfverdrifven farhåga att synas ryssvänlig, skadar Sveriges välfärd i det afgörande ögon-blicket". H. var förf. till en artikel rörande kriget, som slutar med: "il n'y a que des coups à gagner", hvilket uttryck sedan under tidnin-gens hela tillvaro var ett stående tema för hennes och dess Utgifvares för-dömmande.

mäns ställning", felen i deras bildning, de ofrälse eftersättande för militärer, och den deraf rådande oppositionen bland embetsmän m. m., och hvilken också innehåller ganska tankvärda frågor. Den var det sista han skref för offentligheten.

Under riksdagen 1853 och 54 fortfor H:s utomordentliga riksdagsnit, ehuru heisan var bruten. Han involdes i det särskilda utskott, som tillsattes för brännvinsfrågans behandling, bidrog verksamt till den lyckliga förordning i brännvinslagstiftningen som nu grundlades, och understödde med kraft alla de stränga beslut, som vidtogos. Så väl för denna fråga som för många andra hnde H. för sed att hos sig sammankalla personer af alla stånd och åsigt, då han trodde dem i något ämne vara intresserade. Vidlyftigt sladder uppsatod väl, det han med makalöst tålamod åhörde; men ofta bildades så en liten kärntrupp i alla stånden med stadgade och sammanjemkade tankar, som ofta ej blef utan inflytande vid afgörandet. — H. väckte vid denna riksdag flere motioner: om åtskilliga lönetillökningar; om inrättandet af ett statistiskt embetsverk; om fiskodling; om all jords lika beskattning, genom dess nedsättande till kronoskatte eller den sämsta naturen och ersättning med 5 procent statsobligationer till alla de hemmansegsre, som hnde jord af bättre natur, en motion, som naturligtvis måste förfalla. Två motioner, för hvilka han hyste lifligt deltagande, voro särdeles fullständigt och väl utarbetade och rönt framgång: om kyrkomöten och om ett eckleslastikkollegium. Kyrkomöten skulle vara en representation för kyrkans och skolans angelägenheter, sammankomman hvart sjette år, bestå af 82 ledamöter, af hvilka enn hälften skulle bestå af präster och lärare, andra hälften af lekmän, hvaribland också bönder. Motionen tillstyrktes af ingt utskottet, bifölls af adel och präster, men förföll genom borgares och bönders afslag. Ett eckleslastikkollegium var en H:s åtskillningstanke, liksom det i forna dagar var Gustaf Adolfs och Axel Oxenstjernas ("consistorium generale"). Dess syfte skulle vara att bereda ärendena i vårt kultusministerium, utöfva tillsyn öfver biskopar, konsistorier och eforer, öfver kyrkolagens, akademiska konstitutionernas, skolordningens och folkskoleståndgans handhavande, samt ordna kyrkans, presterskaps och skolans angelägenheter. H. hade den tillfredsställelsen att se sitt förslag tillstyrkt af ekonomiskutskottet samt anlaget af de tre stånden (presterskapet hade under mera än 200 år motsatt sig alla förslag i denna syftning) och derigenom blifva rikets ständers beslut. Vid öfverläggningen hos adeln yttrade en talare af

alldeles motsatta politiska åsikter med H., att han genom sin motion "förvärfvat sig en ny och bestående förtjenst om fäderneslandet". Konungen biföll likväl icke detta ständernas beslut.

Då i febr. 1854 grefve Lagerbjelkes från förra riksdagen hvilande representationsförslag förekom och vann många anhängare hos adeln, bestreds det utförligt af H. Det föll i tre stånd, och antogs endast af borgareståndet. Under de båda följande riksdagarne hvilade representationsfrågan och väcktes å nyo först vid den tredje genom regeringens förslag 1863. — H. bestred äfven konstitutionsutskottets förslag om en regeringsrätt för besvärsmålens afgörande.

Båda somrarne 1855 och 56 besökte H. Carlsbad, men utan förbättring af sitt inre kroppsliga lidande. Hemkommen om hösten 1856 med försvagade krafter, kunde han ej uppträda vid den i oktober börjande riksdagen, men sysselsatte sig likväl på det lifligaste med riksdagsfrågorna, mottagande riksdagsmän, frågande dem och meddelande dem råd. Äfven sedan han i december månad intagit sängen och ehuru han visste sig icke mera skola lemna henne, sysselsatte honom de allmänna ärendena med en orolig ifver, liksom före en bortresa. Denna stundade också. Han ordnade allt dertill, och uppdrog åt öfverste Hazellus att tala vid hans graf, uttryckligen önskande, att den jordfästade icke skulle yttra något utöfver kyrkohandboken. Dagen före hans död besökte honom landtmarskalken, enligt af adeln på derom i plenum väckt fråga meddeladt uppdrag, att "beklaga saknaden af hans frånvaro och framföra adelns deltagande och bekymmer öfver hans försämrade helstillstånd". Han svarade: "Helsa och tacka dem alla och säg, att mina redliga bemödanden hafva varit att tjena mitt fädernesland och mitt stånd, och att min sista bön skall blifva en välsignelse öfver dem." Efter landtmarskalkens bortgång bad han sin fru skrifva till honom ett bref, med följande tillägg i hans afskedsbetsning: "Bed adeln icke hålla så länge på sin sjelfskrifvenhet, att han icke har någon nytta af hennes oppoffring." Landtmarskalken återkom då H. redan var död, och bad att slippa framföra betsningen, för att icke störa den nu hos adeln befintliga försonliga sinnestämningen mot H.

Ända till sista ögonblicket bibehöll han all sin rediga själskraft, och dog, välsignande sitt land och sin maka, med det vackraste drag af leende och allvar öfver sitt anlete, med åt höjden lyftad bllick! Det var en söndagsmorgon den

21 december *). Jordfästningen skedde i hufvudstadens stor-kyrka den 5 januari 1857 **). Till det långa sorgetåget slöto sig ridderskapet och adeln, preste-, borgare- och bondestånden, hvilka i sina plena beslutit detta, samt en stor mängd medborgare af alla stånd, hvilka varit i heröring med den aflidne under hans åt så många håll utbredda verksamhet. Hans stoft nedlades på Solna kyrkogård.

I det första plenum efter hans död, och då landtmarskalcken framförde H:s afskedsbetsning (den 30 dec.), beslöt adeln att låta prägla en minnespenning öfver honom. En af hans politiska motståndare bad att få yttra, att äfven desse deltog i denna hyllning. Minnespenningen blef färdig före riksdagens slut och en utsedd deputation af adeln, aurför af landtmarskalcken, öfverlemnade ett exemplar deraf i guld till hans efterlevande enka, och ett i bronz tillhandahölls åt hvarje ledamot af adeln vid denna riksdag. Penningen visar på framsidan H:s bröstbild, med omskrift: "*Aug. v. Hartmansdorff*. F. 1792. D. 1856. Frånsidan: en eklöfskrans, inuti hvilken stod: "Enhälligt tillerkänd af Svea Rikes Ridderskap och Adel. 1856".

Det ofvan sagda lemna väl en bild af H. såsom politisk man; men då han otvifvelaktigt var en af senare tidens utmärktaste svenske män, har man trott, att en skildring af honom såsom menniska kunde vara af något värde.

Några drag till en sådan skildring följa derföre här ***).

Hans gudsfruktan var verklig och djup, dold för mängden. Hvarje morgon och afton gjorde han knäböjande bön, hvarvid han bland andra böner uppläste en af honom sjelf författad, der han äfven bad "för riket, och att konungen måtte upplysas till goda och kloka beslut", samt att han sjelf måtte gö-

*) Dagen efter hans död lästes i *Svenska tidningen* mellan svarta kanter:

"Fäderneslandets lünge förutsedda förlust inträffade i går på morgonen: kl. half 6 uppgaf presidenten v. Hartmansdorf sin först i döden tröttrade ande.

Om detta land någonsin har skäl att sörja en värdig son, så är det honom, som från sin tidiga ungdom utan rast och hvila, efter sina åsigter och tänkesätt, arbetade i dess tjänst, och icke hade annat mål än dess väl och bland hvars sista suckar var den för fäderneslandet.

Riddersmän och hedersmän af alla stånd skola ära minnet af en man, som, född för striden, egnade åt den sitt lif i ärlig kamp och hvars ande först erhöi frid då han erhöi sin rätta frihet."

**) Talet vid grafven är tryckt i *Svenska tidningen* för samma dag.

***) Åtskilligt häraf är hemtadt ur talet vid hans graf.

ras "till ett sannlugens och rättvisans redskap". Huru mycket detta djupa drag skulle verka till hans dagliga fasthet, mod och förtröstan är nppenbart. Men märkligt är, att han med denna själsriktning icke förenade den ringaste dragning åt den sida, som själf angifver sig att ega en varmare och nyväckt kristendom; tvärtom såg han henne med misstroende. I allmänhet ville han ej bringa de högre sanningarna till föremål för mängdens tal och tvister. De djupa undersökningar, som med tankens kraft befästa, hvad hjertat käuner, trodde han icke vara fattliga för mängden, endast vådliga. Att rubba dess tro var för honom vanvett. Häruti är att söka skälet till hans motvilja mot religionsfrihet, mot katoliker och mot judar, samt hans försvar för den enhet, som kallas statskyrka, hvilken han icke, såsom mången (åtminstone hemligen), tog såsom ett blott socialt, utan såsom ett verkligt religiöst band.

Af hans gudsfruktan följde, att han för samvetets röst hade ett flut och öfvadt öra. Sedernas renhet var för honom själens förädling och lyftning: föredöme gaf han genom sin egen alltifrån ungdomen ofläckade vandel. Bränvin smakade han aldrig, och huru ett rus kännas, förnam han sannolikt ej någonsin. Redan vid 24 års ålder skref han från Berlin ett bref till tvenne unge släktingar, nyblefne studenter, innehållande råd, hvilka med sin verkliga visdom och klokhet voro hans egen lefnads program och i sin förträffliga form äro värdiga en åldrings penna. (De äro efter hans död aftryckta i 26:te årgången af *Läsning för folket*.) Hans stränga oegen nytta var genom sin noggrannhet föremål för vedersakares skämt, aldrig för deras tvifvel. Få torde de vara, som i böga embeten och med hans inflytelse höllo sig så frje från släkts och vänners inverkan. En nära släktinge, som hade församlingens enhälliga kallelse till pastorat, var i behof och var oförvillig, måste stå tillbaka för en mera förtjent oskyld. Deremot hjälpte han af egna tillgångar sina släktingar, eller rättare satte dem i tillfälle att försörja sig sjelfvo, hvilket han ansåg vara rätta hjälpen, men den skedde icke på statens bekostnad. Af andras barn hade han tid efter annan 8 i sitt hus, och bland dem två alldeles oskylda, hvilkas hela uppfostran han besörjde. En släktinge underhöll han vid ett utländskt landbruksinstitut. I sitt lefnadssätt var han tarflig och en god hushållare, likväl icke på bestämda och beräknliga utgifter, men på de tillfälliga. Sin hushållsplan ställde han efter sina tillgångar; löneinkomsterna måste räcka till, men ingenting behöfde eller ens borde blifva öfver. Då han

hade s. k. representationsinkomster, var han pedantiskt noga uti att de skulle till sitt ändamål åtgå.

Mera sparsam än med pennningar var han med sin tid. Från unga år hade han vana, som han under hela sin lefnad vidhöll, att gå till sängs kl. 10 om aftonen och uppstå kl. 4 om morgonen, själf påtändande sin eld. Häraf kan förklaras att han medhann så mycket. Arbetet var för honom ett själens behof och dess möda sin egen vederqvickelse. Lättja och håglöshet ansåg han i alla stånd vara mera än ett fel, vara ett brott mot naturens ordning. Hans egna stunder räckte också till för allt och för alla, för de stora värfven och för de små bestyren, för fäderneslandets öden och för vänners rådhjelp. Ur allt hvad han såg och erfor, drog han en lärdom, oppfattade och mindes allt användbart, hvarhelst och huru i förblående det inhemtats. Hans lyone var jemnt, alltid godt och gladt, hvilket, i förening med hans losigter och förmågan att meddela dem, samt hans lyckliga sätt att berätta, gjorde honom i de yngre åren, då sinnet var lättare, till den angenämaste och mest värderade sällskapsman. Äfven under de äldre åren var han gerna i aftonsällskap, för att se och tala vid menniskor, men försvann regelbundet straxt efter kl. 9. I sitt hus såg han gerna gäster, och bland dem ansåg han det vara sin pligt att se dem, hvilkas chef han var eller dem, med hvilka han var i närmare embetsberöring. Mot sina tjenare var han god, men allvarlig och bestämd. Nykterhet och punktlighet voro hans hufvudfordringar; bristande skick öfversågs.

Ett karaktersdrag var hans envishet. Icke så, att han var döf för skäl; tvärtom hörde han gerna sådana, som lågo till grund för motsatta tankar, och kunde låta sig af dem öfvertygas. Men vanligen voro hans egna så väl hos honom öfverlagda, att de förblefvo orubbliga och han sökte då städse göra dem gällande. Mötande motsländ på riddarhuset, vid embetsbordet, i komitéer, vek han med gladt mod för flertalet, men återkom med samma sak, i en annan form eller vid ett mera gynnande tillfälle; knude ånyo besegras, utan att han ändå lät saken falla. Som ordförande var han ypperlig; hade fullständig reda på frågorna, fasthöll öfverläggningen vid ämnet, sökte aldrig verka på någon genom annat än skäl, men ledde till slutsatser och tvang till slutföljder.

I hög grad egde han själfbeherrskningens vana, oppöfvad genom stark grundsats. Aldrig retad, hvarken genom hot eller stickord, och ingu äfven då allt omkring honom brnsade. Han syntes derigenom kall och sträf, och en sannlog år, att

egentlig förbindlighet icke tillhörde hans väsende; han ansåg det onödigt, emedan välviljan var hos honom så naturlig, att han försmådde att utstyra den; stötte derföre icke sällan med sina förebräelser, emedan han gick rakt på saken, gaf selen deras uttrycksfulla namn, var visserligen då icke hård, men strång, som rättvisan. Han måste derigenom blifva mera allmänt aktad och värderad, än allmänt älskad. Men under det sträfva skalet var en kärna, icke sötkänslig, men med verkligt deltagande, med hjertlighet och sann värme, oakadt hon icke gaf sig luft i höga ord och åthäfvor. I vänskap var han trofast, hade ett verkligt behof af att älska och satte värde på att röna tillgifvenhet. Mången skall kanske icke tro, att den allvarlige mannen hade mycket slune för naturskönhet, för konstsamlingar, för blommor, för folksång och i yngre åren för lekar och dans. Under hans dagliga vandringar för helsan före middagen nödöll honom icke små upptåg af barn och skolgossar, som han med stor förnöjelse berättade. Landet hade för honom ett stort behag; de första sommarne efter sitt gifte (1828) bodde han på Rörstrand, sedan 10 somrar i Rörstrandsparken, samt till slut 10 somrar vid Hornsberg, hvars vackra utsigt öfver Ulfssnoddajärden var honom en njutning. Vanligen gick han ut och in från landet och kom om morgonen hurtigt gående, glad och alltid med en blomma i knapphålet. Sin fosterbygd höll han högeligen kär och minnena derifrån förbleknade aldrig. Med barnasinne njöt han af att besöka dess nejder och intogs af de minsta småförhållanden. Då han stundom besöktes af oxfösare från Småland, som medförde småsändningar, stiekade strumpor eller dylikt, från hemorten, underhöll han sig länge med dem, spörjande om gamla seder, ord och talesätt, och gladdes då de vidmakthöllos. Egenskapen att vara född i Vedbo eller Ydre härad var inför honom ett godt förord; hans hetjenter voro vanligen från denna trakt, och handverkare, som voro uppkomlingar derifrån, anlätades framför alla andra. Af julens högtid gladdde han sig som ett barn och den firades i hans hus på gammaldags vis. Släkt, nära vänner och deras barn voro der samlade. Sjelf gjorde han uppköp till julklappar, förseglade dem, försåg dem med påskrifter i banden och obunden stil, hvilka han uppläste. För sina anhöriga var han den bldrikaste far: den egna fadersglädjen var det enda hans hjerta saknade i ett hem, prydt af hnslig trefnad och af dess krona: en älskvärd maka.

Att H. besatt *embetsmannens* alla egenskaper: kunnighet, rättsskaffenhet, arbetsamhet och ordningssinne, med stora au-

språk på sig sjelf, hvarföre han äfven kunde hafva det på andra — är i det föregående aufördt. Den enskilde och framför alla andra embetsmannen ansåg han böra hafva det allmänna bästa till syfte; blott härigenom vore man något värd och ju mera man detta hade, desto mera lyftades man öfver sina likar. Öfvertygelsen hos alla om detta hans syfte, var hvad som gaf hans stora parlamentariska förmåga ett inflytande på riddarhuset af ett slag, som måhända ingen före honom egt; det var icke partichefens makt, vid hvilken fruktan och fördel binda anhängare; icke hänförande ord, som hålla betagne åhörare fångslade vid en lysande talares läppar; det var de rena, utan allt ordrprål framburna skölen, samt det rena, på öfvertygelse grundade förtroendet till en man, som alla visste bära i sitt hjerta, liksom på sin sköld, tanken: "Se till upphofvet".

Till sin politiska tro var han djupt tillgifven det konstitutionella regeringssättet, men med en stark konungamakt. Man har betviflat det förre, och sällan har ett politiskt omdöme varit orättvisare, än då en gång en motståndare kallade honom en "enväldets apostel". Hans tvenne förnämsta skrifter: "Sveriges statsförvaltning" och "Svenska folkrepresentationsens ombildning" hafva sitt ursprung i tanken att mota enväldet. Hvad han för öfrigt skref och talade gick i samma syftning. Då en gång vid en middag i Upsala flere närvarande drefvo absolutistiska satser, blef H. mera förstäm'd, än vid de hätskaste angrepp. Hela hans riksdagsmannabana, de segrar han på henne vann, hans lynne, hans egenskaper, hans lifliga håg för debatten, — allt antyder den parlamentariske mannen. Skulle han ej älska en författning, för hvilken han var skapad? Med sin kärlek till ordning och reda, till rättvisans och laglighetens värde, var han en filosof och lynne, i ordets rena och kraftiga bemärkelse, en motståndets man, då han såg dessa grundsatser förnekas eller ljunnt omfattas. Med afgjord böjelse för hvad han ansåg vara samhällsförbättring, förband han dock den stadga i begrepp, som afhöll honom ifrån att se all samhällstycka i yttre former. Ur dessa tänkesätt må förklaras, hvarföre, då han såg samhällets rektor och styrelsens brister dolda under en lysande yta, han utan harm och lusta (sine ira et studio) vände sitt motstånd uppåt; men också hvarföre, då han såg en annan makt växa nedifrån, som han trodde ännu våldigare för samhällets lugna utveckling, hans motstånd ombytte föremål. "Jag har engång", skref han 1839, "beträddt oppositionens bana i det renaste uppsåt att gagna fäderneslandet, men är öfvertygad, att man under tidningspressens nuvarande påtryckning på den vägen lutet uppbygger, utan blott nedriver".

Med en konstitution önskade han en stark konungamakt; men ej för konungens skuld, utan såsom värn för laglig frihet, mot godtycke och våld nedifrån. Personligheten på thronen, som han undersåttligt vördade, var för honom underordnad thronen själf, den konung, som i Sverige aldrig dör. Konungagunst och folkgunst hade ingendera för honom varit likgiltiga, om han med någondera kunnat, utan offer af grundsatser, uträtta godt för fäderneslandet. Derförutan var det honom lätt att umbära båda, hvilket han också gjorde. Efter en långvarig och stridig ordvexling (det var rörande norska ärenden), knackade honom konung Carl Johan i pannan, sägande: "*Vous êtes pourtant un bon patriote*". Det var faderens gunst. Af konung Oscar, under hvars regering han tvenne riksdagar var så mäktig på riddarhuset, erhöi han aldrig något enda uppdrag eller något förtroende. Det var sonens gunst. Huru han uppbar folkets, är mera bekant. Och likväl satte han ett stort värde på *allmänna omdömet*: en af hans ungdomsregior var, "att befalla sig om ett godt allmänt rykte, emedan elaka tankar voro svåra att ur allmänheten utplåna". Men den djupa aktningen för det moraliska, bestående omdömet och själsmedvetandet att förtjena detta gaf honom styrka att till den grad, som samtiden känner, kunna trotsa det politiska tillfälliga omdömet, då han ansåg det vara förvilladt, samt att någon gång fördraga dubelsären af vänner och fiender.

Man har påstått honom vara motståndare till alla samhällsförbättringar. Det är ganska sannt att han ifrigt kämpat mot flere åsikter, i hvilkas led man ogera ser en upplöst man: mot religionsfrihet, mot näringsfrihet, mot handelsfrihet, mot lika arfsrätten, mot tioräkningens införande i mått, mål, vikt och mynt, för det gamla straffsystemet och för det gamla oförvandlede beskattningssättet. Å andra sidan finnes ingen nu levande, som framställt så stora, genomgripande och utförliga förslag i somliga nya ämnen och utvecklat en så verksam ihärdighet i andra, som han: i statsförvaltningens omdaning, hvarur den nya departementalstyrelsen utgått, i det nya undervisningssättet, hvars hufvudkamp han på riksdagarne var; i allmänna räkenskapers förenkling, som i hanken infördes redan 1830, och i stats- och riksgäldskontoren, hvartill han kraftigt medverkade vid 1853—54 årens riksdagar; i förslaget till föreningsakt med Norge; i folkrepresentationens ombildning på ett alldeles nytt sätt; i förslagen till ecklesiastikkollegium och kyrkomöten m. m. I hvarje samfund, direktion eller komité, der han inträdde, var hans

första göromål att söka ombilda hvad han ej ansåg vara syftesenligt, till ej ringa omak för äldre medlemmar.

Det är också sant, att han satte stort värde på adelskap, men icke för dess förmåners skuld, utan för det gagn riket skulle hemta af de stora förbindelser till högsinnade tänkesätt och uppoffringar för det allmänna, att "lefva för det offentliga", som han ansåg adelskapet ålägga. Uppförde sig någon illa, gick det honom mera till sinnes, om denne var adelsman, emedan ståndets anseende deraf led. Men dessa åsigter inverkade icke det ringaste på hans uppskattning af all förtjenst. Hon mättes alltid med hans vanliga mått: fosterlandets gagn och ära. Själsadeln gick främst. Lärdom, vetenskap, utmärkt het i hvad som helst, eguade han sin varma beundran. Litteratörer och konstnärer sökte han alltid bereda understöd.

På sin skriftställareverksamhet lade han stor vikt, och om han var svag för något slags beröm, så var det för detta, nemligen det som eguades de riktiga tankarne, emedan detta gaf honom hopp om deras erkännande och antagande.

Teckningen af H. är slätad.

I en högtidlig stund i Stralsund 1815 "lofvade han inför Gud att för Sveriges tjenst lefva, använda sina krafter och uppoffra sitt lif om det skulle påfordras." Han höll detta bokstafligen och ofveransträngdt arbete slutade hans ädla lif.

H. gifte sig 1828 med Beata Maria Ehrencrona, dotter af häradsbördingen i Vermland Sam. Gammal E. och Clara Elisabeth Flach.

Skrifter: Förslag till inrättningen af Sveriges Statsförvaltning. Förra afd. Stockholm 1823. Andra afd. Upsala s. å. — Om Svenska Statsverkets tillgångar och behof under åren 1840—45, Sthm 1840, 4:o. — Tal om sambandet mellan näringarne, kyrkan och samhället, Sthm. 1851. — Förslag till Svenska Folkrepresentationens ombildning och dermed sammanh. ändringar i Föreningsakten, Grundlagarne och Valstadgarne, Sthm 1851. — Smärre afhandlingar i Svea och andra tidskrifter samt en stor mängd uppsatser i Stockholms tidningarna: Kuriren, Sveriges Statstidning, Svenska Biet, Post- och Inrikes Tidningar (1845—46), Tiden (1847—51) och Svenska Tidningen (1852—56).

(Källor: Särskilda meddelanden. — Ridderskapet och Adelsns protokoller under riksdagarne fr. 1823 till 1854. — Enskild bekantskap.)

J. A. H.

HEDBORN, SAMUEL JOHAN.

(Tillägg till B. L. 6, p. 80.)

Kyrkoherden i Askeryd, Linköpings stift, S. J. Hedborn, blef Prost öfver egna församlingar 1838, höll tal vid Bibel-

sällskapsmötet i Linköping 1843; afled d. 26 Dec. 1849. Hustrun, Henrietta Gyllenram, dog 1853.

Skrifter efter 1838: Minne af Kontr. Prosten Hagert, Link. 1839. — Predikningar och andeliga tal, I, Norrköping 1848. — Saml. Skrifter, utg. af P. D. A. Atterbom, 2 delar, Örebro 1853.

HEDENBORG, JOHAN.

(Tillägg till B. L. 6, p. 82.)

Professor H., som 1837 återvändt från Egypten till Europa, reste följande året dit tillbaka med hertig Maximilian af Bayern och qvarstannade sedan åter flera år i Egypten. Bosatte sig på 1840-talet på ön Rhodus och besökte fäderneslandet 1851. Bivistade s. å. naturforskaremötet i Stockholm och återvände på hösten till Rhodus, ständigt fortsäittande sina vetenskapliga samlingar, af hvilka större delar dels skänktes, dels af staten inlöstes till fäderneslandets muséer. Slutligen, på sin ålderdom, öfverhopades han af svåra olyckor. Vid jordbäfningen på Rhodus i Oktober 1856 ödelades hans hem, och de ringa spillrorua, som dervid lemnades öfriga, förstördes genom en krutexplosion i Nov. s. å. Han begaf sig då till Egypten och, med återstoden af sin förmögenhet och sina samlingar, luskeppade han sig 1860 med hustru och barn för att bege sig till fäderneslandet. Ångfartyget *Silistria*, på hvilket han gått ombord, råkade i brand och passagerarne plöndrades af den turkiska besättningen. Den 73-årige mannen och hans famlj undkommo med lifvet, men fullkomligt utplöndrade. Samlingar, böcker, handskrifter, bohag, penningar, till och med kläderna beröfvades dem af de råa torkarne, hvilka förstörde hvad de ej ville sjelfva ega.

Denna förfärliga händelse, "ett öfverlagdt sjöröfveri med mord och plundring", enligt H:s egna ord, genljöd i hela Europa, och röster höjdes i Sverige så väl vid då pågående riksdag, som inom pressen, att landsmännen måtte bispringa den så hårdt pröfvade gamle vetenskapsmannen. Ständerna beviljade honom ett anslag af 4000 rdr och en insamling, till hvilken sekreterarne i Vetenskaps-, Witterhets-, Hist.- och Antiquitets- samt Sveuska Akademien och ordföranden i Sundbeiskollegium utfärdat inbjudning, åvägabragte 10,000 rdr. Följande år besökte H. fäderneslandet, men begaf sig snart å nyo åt södern. För närvarande (1863) vistas han i Florens i Italien, fortfarande insamlande naturalster; detta år har en dylik sändning från H. inkommit till K. Wet. Akademien.

Prof. H. är g. m. Elise Danelon, dotter af engelske konsul D. i Triest. Han har en son och en dotter. Hans porträtt utkom i Stockholm 1838.

Skrifter: Turkiska nationens seder, bruk och klädedrägt, utg. i 12 häften, med plancher, Sthm 1839—42, 4:o. — Resa i Egypten och det inre Afrika, m. pl., I, Sthm 1843, 8:o. — Två afhandl. i *Skandia*, IX (om Egyptens geognosi, om tertiärbildningen på Rhodus), en i *Sv. Läkarsällskapets Handl.*, XII (om medicinens tillstånd i Constantinopel), en i *Tidskr. f. Läk. och Pharmaceuter*, II (om Turkiska huskurer). — En embetsberättelse till Sundhetskoll., tryckt i *P. o. I. Tidn.*, 1824, n:o 102. — Utdrag ur bref från H., skrifna i Constantinopel, Alexandria samt under resor i Orienten hafva ofta varit tryckta i tidningar, t. ex. i *Anmärkaren* 1826, n:o 6, 9, 40, *Södermantands-posten* s. å. n. 31, 32, i *Sv. Läk. Sällsk. årsberätt.* 1826, *Journuten* 1827, n. 277, 79, 1830, n. 18, 183, 84, 89, 92, 254, 55, *P. o. Inr. Tidn.* 1833, n. 179, *Statstidn.* 1836 n. 75—77, 79 o. s. v.

(Källor: Sacklén, Supplement t. Sv. Läkarehistorien, Sthm 1835. — Wistrand, Supplement. t. Sackléns läk.-hist., Sthm 1861. — Ofvannämnde inbjudning till allmänheten, dat. Sthm 15 Okt. 1860. — Enskilda meddelanden.)

HEDRÉN, JOHAN JAKOB.

(Tillagg till B. L. 6, p. 87.)

Biskop H. kallades att närvara vid K. Carl XIV Johans dödsberedelse, öfver hvilken han utgaf en tryckt berättelse.

Han utnämndes till andelig ledamot af Serafimerorden 1859 (den ende biskop, som hittills erhållit denna ordensutmärkelse).

Afted d. 14 Febr 1861.

Gift andra gången 1840 med Emma Charlotta Helling, dotter af Prosten H. och S. M. Prytz, samt enka efter l:o Prof. Dr Gadellins, 2:o Justitie Ombudsman Poignant.

Skrifter (forts.): Tal öfver Vaktmästaren Holmgren, 1841, 8:o. — Tal vid invign. af Ekesjö kyrkogård, 1842. — Handlingar rör. Prestmötet i Linköping 1843, 1, 2, Link. 1844, 4:o. — Likpred. öfver K. Carl XIV Johan, Sthm, 1844, 4:o. — Berättelser om besöket vid K. Carl XIV Johans dödssäng. Sthm 1844, 4:o. — Tal vid Kyrkoherden Karell's jordfästning, 1845, 8:o. — Anförande rörande lag för enskilda banker, Sthm 1845, 8:o. — Tal vid invign. af Norrköpings nya begravningsplats, Norrköping 1847, 8:o.

HEURLIN, CHRISTOPHER ISAAK,

(Tillagg till B. L. 6, p. 141.)

Sedan H., som d. 31 Aug. 1838 blifvit utnämnd till biskop öfver Wisby stift, på konungens kallelse infunnit sig i huf-

vuadstaden, förordnades han den 14 Sept. s. å. till Statssekreterare i Eccles. exped., och fortfor i detta embetes utöfning till 1840, då departementsstyrelsen infördes. Samtidigt med detta förordnande nämndes han till ordförande i Kyrkolagskomitén, hvilket uppdrag fortfor i sju år. I andra Kongl. komitéer var H. samtidigt ledamot.

Sommarne 1839 och 40 besökte H. sitt stift, men då han efter riksdagens slut 1841 skulle inträda i tjänstgöring som biskop, föredrog han att söka afsked. Han erhöi det den 19 Juni 1841 och utnämndes samma dag till Ordensbiskop i survivance, kommandör af nordstjernorden och kyrkoherde i Fellingsbro pastorat af Westerås stift. Samtidigt bief han äfven konungens Öfverhofpredikant.

Efter ett års frånvaro återvände H. till Stockholm och utnämndes d. 29 Dec. 1842 till Statsråd och chef för K. Eccles. Departementet. Fick på egen begäran afsked i Maj 1844, men erhöi sin statsrådslön fortfarande ur kon. Oscars handkassa tills han d. 11 Aug. 1846 utnämndes till kyrkoh. i Carlshamn pastorat. Knappt bosatt derstädes, förflyttades han till Wexiö biskopstift. Efter att vid valet ha erhållit första förslagsrummet med öfvervägande pluralitet, utnämndes han till biskop i Wexiö d. 9 Febr., 1847. I denna egenkap bevisade han riksdagarne 1847, 1850 och 53, den sistnämnda som presteståndets vice talman. Höi prestmöte i sitt stift 1858. bief s. å. Ordensbiskop och afled efter några månaders aftynande d. 12 Mars 1860.

H. var från 1839 ledamot af K. W. A. och tillhörde flera sällskap och samfund för litterära eller välgörande ändamål.

G. m. Elisabeth Liljevalch 1816. Barn: Samuel, kyrkoherde i Skåne, Esajas, v. häradshöfding, Anders Olof, rektor i Göteborg, John Severin, v. häradshöfding, Christina Fredrika, Anna, g. m. v. häradsh. G. J. Korsell.

Skrifter: Disputationer, Programmer, Theser, Riksdagsanföranden. — Ötryckta Statsrådsmemorialer och diktamina. — Tal vid Prins Gustafs första nattvardsgång. — Tal vid Grefve M. Brahes jordfästning, Sthm 1844. — Tal vid Esajas Tegnér's jordfästning, 1847. — Handl. rörande Prestmötet i Wexiö 1859.

HILDEBRAND, BROR EMIL.

(Tillägg till B. L. 6, p. 143.)

Af Kongl. Maj:t förordnad d. 19 Dec. 1845 att bestrida Riksarchivariebeställningen, hvilket förordnande fortfor till d. 19 Juni 1846, då professorn Dr J. J. Nordström blifvit ut-

nämnd till ordinarie Riksarchivarie, samt förnyades för tre månader 1847 under herr Nordströms frånvaro. Under förstnämnda förordnande mottog H. det af Rikets Ständer till riksarchiv m. m. inköpta f. d. Ridderstolpeska huset, n:o 2 vid Skeppsbron, der han anordnade nödiga ändringar och reparationer, besörjde inredningen samt archivets inflyttning och uppställning. Samtidigt inflyttades från den sydvestra slottsflygeln statens Historiska Museum och kongl. Myntkabinettet jemte kongl. Witterhets, Historie och Antikvitets Akademiens bibliothek i öfra våningen af riksarchivets hus, som erhöi helt och hållet ny inredning, hvarefter museet på bestämda tider hållits för allmänbetei tillgängligt. Genom de med hvarje år tilltagande hembuden af jordfynd, byten, gåfvor och inköp af en stor mängd privatsamlingar, har äfven denna lokal blifvit oillräcklig, till följd hvaraf en stor del af museets tillväxt måst tillsevidare magasineras under afvaktan på fullständigare utrymme i det nya nationalmuseum.

Utom tjensten har Riksantikvarien Hildebrand haft åtskilliga andra offentliga uppdrag, bland hvilka följande må anföras. Förordnades af Kongl. Maj:t d. 2 Maj 1862 till ledamot i en komité för nppgörande af förslag till återstående arbeten i och omkring nationalmuseumbyggnaden samt dess inredning för samlingarnes inrymmande. — Af Rikets Ständer d. 19 Maj 1845 förordnad till ledamot af komitén för tryckfrihetens vård, hvilket förtroende förnyats vid hvarje följande riksdag. — Sekret. i samf. för ntg. af Handskr. rörande Skand. Hist. 1841—48. — Ledamot af Kongl. Direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk sedan år 1855; — af Direktionen för sällskapet för vexelundervisningens befrämjande samt normalskolan och folkskolelärareseminariet sedan 1856; — af Direktionen öfver Phillipsenska skolan på Södermalm sedan 1857; — af Direktionen öfver Allmänna Enke- och Pappikassan sedan 1853; — af Direktionen för byggnaden af Maria skolhus i Stockholm 1854—57.

Resor, dels för archeologiska och numismatiska studier, dels för uppsökande och afskrifvande af dokumenter, upplysande Sveriges medeltids historia, har H. företagit: 1843 till Christiania m. fl. ställen i Norge; — 1851 till åtskilliga orter i Meklenburg, Preussen, Sachsiska småstaterna, Main- och Rhenstrakterna, Belgien, Nederländerna och Danmark; — 1856 till Norge, då H. äfven deltog i naturforskaremötet i Christiania; — 1857 till Finland, Estland och Ryssland, der vigtiga historiska handlingar erhöilos i kejs. bibliotheket i Petersburg, i Estländska riddarhusarchivet och framförallt i det rika råds-

archivet i Reval; — 1860 öfver Köpenhamn och Flensburg till Preussen, Sachsen, Böhmen, Mähren, Österrike, Salzburg, Bayern, vidare öfver Constanztill Schweltz, Frankrike, Belgien, Rhenländerna, Hessen, Hannover och Hamburg. — Dessutom har H. flera år under längre eller kortare tid besökt Köpenhamn för att begagna dess museer och biblioteker samt danska Geheime-archivets rika samlingar.

Utnämnd till historiograf vid Kongl. Maj:ts orden 1840; Ridd. af K. Nordstjerne-orden 1844; Ridd. af K. danska Dannebrog-orden 1850; Kommendör af K. Nordstjerne-orden 1860; Kommendör af K. norska St Olafs-orden s. å.

Kallad till ledamot af följande akademier och samfund (efter 1839): Der Verein für Meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde i Schwerin 1841; — La imp. e reale Accademia di Scienze Lettere ed Arte della Valle Tiberina, i Toscana, 1842; — Svenska Fornskriftsällskapet 1844; — La imper. e reale società Aretina di Scienze Lettere ed Arte s. å.; — Kgl. Preuss. Vetenskaps-Akademien i Berlin 1845; — Kgl. Videnskabernes Selskab i Köpenhamn s. å.; — Foreningen till norske Fortidsmindesmærkers Bevaring i Christiania 1846; — Kongl. Svenska Vetenskaps-Akademien 1847; — The Numismatic Society of London s. å.; — Archeologiska och Numismatiska Societeten i St Petersburg 1848; — Die Allgemeine Geschichtsforschende Gesellschaft der Schweiz i Zürich 1850; — Samfundet pro fide et christianismo s. å.; — La société numismatique Belge i Bruxelles 1851; Sällskapet för spridande af nyttiga kunskaper bland folket 1852; — The Society of Antiquaries of London 1853; — Kongl. Vetenskaps Societeten i Upsala 1856; — Sällskapet för Vexelundervisningens befrämjande s. å.; — Svenska Bibelsällskapet 1858; — Det Kong. Norske Videnskabers Selskab i Trondhjem s. å.; — La real Acad. de la Historia i Madrid s. å.; — Die ehstländische literarische Gesellschaft i Reval 1859; — Kejsarl. Vetenskaps-Akademien i St. Petersburg s. å.

Erhöll 1858 af Svenska Akademien det af konung Carl XIV Johan stiftade pris för litterära förtjenster.

Gift 1841 med Anna Mathilda Ekecrantz. Barn: Hans Olof Hildebrand f. 5/4 1842, student; Bror Albin f. 31/5 1844, student; Anna Ebba Maria Lovisa f. 19/6 1846; Henrik Robert Theodor Emil f. 22/10 1848; Carl Hildemar f. 5/6 1851; Bror Emil f. 22/2 1856.

Skrifter (forts.): Svenskt Diplomatarium, 3:dje bandets 1:sta del, Sthm 1842; 2:dra del med register till hela bandet, 1850; — 4:de bandets 1:sta del, 1853; 2:dra del med register, 1856; — 5:te bandets 1:sta del,

1858; 2:dra delen med register nära färdigtryckt (1863). — Förteckning öfver Dr J. P. Westrings mynt- och medaljsamling, Sthm 1836; öfver Bokhandl. J. Törnqvists d:o, 1838; — öfver Myntmästaren Chr. Borgs d:o, 1839. — Anteckningar ur Kgl. Vitterhets-, Historie- och Antiquitets-Akademiens dagbok samt om de under Akademiens inseeende ställda kongl. samlingarne för år 1843, Sthm 1844. — Anglosachsiska Mynt i kongl. svenska Myntkabinettet (äfven med titel: Monnaies Anglosaxonnes du cabinet Royal de Stockholm toutes trouvées en Suède, med en Aperçu på franska språket till hjelpreda för utlândingar), Sthm 1846. — Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor, ibid 1860. — Svenska sigiller från medeltiden, 1:sta h., ibid 1862 (fortsättning under arbete). — I Kgl. Vitterhets-, Historie- och Antiquitets-Akademiens Handlingar: XVI delen. — Inträdesord d. 11 Juli 1837; — Utlåtande öfver märkvärdigare jordfynd, som blifvit Kongl. Maj:t och kronan hembjudna; XX delen: Om Nöteborgska freden och Sveriges gräns mot Ryssland från år 1323 till början af sjuttonde århundradet; Register öfver Svenska Vitterhets-Akademiens samt Vitterhets-, Historie- och Antiquitets-Akademiens Handlingar; — XXI delen: Berättelse om Kongl. Svenska Vitterhets-Akademiens stiftelse, öden och verksamhet, uppläst på Akademiens 100-års högtidsdag; Berättelse om Råda kyrka i Wisnums härad i Wermland. — Derjemte svar på ledamöters inträdestal m. m. — I Kongl. Vetenskaps-Akademiens Handlingar: Biografi öfver H. Exc. Grefve Matthias Rosenblad. — Utlåtande om jordfynd, recensioner m. fl. uppsatser i litterära tidskrifter och allmänna tidningar. Dessutom har H. besörjt utgifvandet af Skädepenningar öfver de förnämsta händelser, som tillhöra Kon. Gustaf III:s historia (planchverk in folio) samt af Kongl. Vitterhets-, Historie- och Antiquitets-Akademiens Handlingar XIV—XX delen. Ny följd, del. I—III.

HILL, CARL JOHAN DANIELSSON.

(Tillägg till B. L. 6, p. 143.)

Professor H. invaldes till Led. af K. W. A. 1847, R. N. O. 1849, Membr. Soc. Scientiar. i Upsala 1851.

Gift 1844 med Charlotta Christina Rudeltus, dotter af prosten Johan D. R., och har med henne tre döttrar.

Skrifter (forts.): Introductio in elementarem function. Ellipt. theoriæ, Lund 1835, 38. — Matheseos universalis formulæ fundamentales, 1840. — Reg. derivandi et differendi generalis, 1841. — Integr. æquat. cujusdam differentiales, 1841. — Inledn. till läran om gentagna functioner (i Skandia, X, 1). — Elementär afhandling om series convergens, 1843—7. — Afhandl. om numeriska eqvationers lösning genom convergenta operationer (uppläst i Physiogr. Sällsk. 1827; 1:sta del. tr. i 9 disp. 1834—6 och 53). — Prolegomena till hvarje blifvande allmän Storhetslära, 1844. — Om Cartesii och Fourriers teckenreglor, 1847. — Utkast till theorien för binom æquationer, 1844—47. — Om bästa inrättningen, uträkningen och bruket af Quadrattabeller, 20 partes, 1850—53. — Elementära reglor för rotutdragn. Lund 1852. — Nova matheseos fundamenta, Lund 1860, 4:o. — Recensioner, programmer etc.

HISINGER, WILHELM.

(Tillägg till B. L. 6, p. 146.)

Brnkspatronen W. Hisinger blef 1846 Kommendör af K. W. O. Afled på sin egendom Sklnskatteberg den 28 Junl 1852.

Skrifter (forts.): Bidrag till Sveriges geognosi, Sthm 1840 (äfvén med titel: Anteckningar i Physik etc. under resor i Sverige och Norge, 7:de häftet). — Handbok för Mineraloger under resor i Sverige, Stockholm 1843, 8:o.

HJORTSBERG, LARS.

(Tillägg till B. L. 6, p. 155)

Efter stltt afskedstagande från Kongl Teatern uppträdde Hofintendenten Hjortsberg ännu några gånger på scenen till-följe af en allmän önskan; han spelade dock endast några få af sina äldre roller, sista gången den 27 Dec. 1842. — Trä-fad af slag under en resa följande sommar, afled han efter en veckas sjukdom i Nyköping den 8 Juli 1843.

På både Kongl. och Nya Teatern i Stockholm frades min-nesfester öfver Hjortsberg. En vid festen på sistnämnde te-ater d. 22 Nov. 1843 uppläst "minnesteckning" trycktes i Sthm s. å. — Adlersparre, i sina "Anteckningar om bort-gångna samtida", I, Sthm 1859, meddelar p. 253—81 anek-doter och betraktelser öfver Hjortsberg.

HOLMBERGSSON, JOHAN D. Ä.

(Tillägg till B. L. 6, p. 216.)

Prof. H. afled i Lund d. 26 Maj 1842.

Skrifter (forts.): Öfversättning (ur Luthers Skr.) af fröken Florentinas af Ober Weimar berättelse (text till sonens teckningar, se nedan), Sthm 1842, 4:o. — Juridiska Skrifter, Christianstad 1845, 8:o.

HOLMBERGSSON, JOHAN D. Y.

(Tillägg till B. L. 6, p. 219.)

Som H:s "Autobiographie" utgäfvo af P. Wieselgren, utdrag ur haus almanachsanteckningar åren 1817—33, till-sammans med en öfversättning af fröken Florentinas af Ober Weimar berättelse om i klostret undergången behandling, text till af H. utförda teckningar, Sthm 1842, 4:o (inneh. äfvén

H:s porträtt). "Sextiosju porträtt-teckningar till fäderneslandets historia" af H. utgåfvos med minnesverser af G. Thomé, Sthm 1850, 8:o.

H:s originalteckningar till Sveriges historia tillhöra för närvarande H. M. Konungens bibliotek.

HORN, CLAES FREDRIK D. Y.

(Tillägg till B. L. 6, p. 238.)

Grefve H. blef R. S. O. 1842, t. f. Landshöfding i Stockholms län s. å., Landshöfding derstädes 1843; erhöill afsked 1849. Eger och bebor Adamsberg i Roslagen.

Har två söner och en dotter.

HORN, ARVID BERNHARD.

(Tillägg till B. L. 6, p. 265.)

Till Källor läggas: Arvid Horns lefnad, af dess sonson Gustaf Horn (Utg. af C. F. Horn), Sthm 1852, 8:o. — 32:dra delen af Fryxells ber. ur Sv. Hist. bär titeln: *Arvid Bernhard Horn och hans samtida.*

HWASSER, ISRAEL.

(Tillägg till B. L. 6, p. 279.)

H. blef Hed. Phil. Dr i Helsingfors 1840, R. N. O. 1842, C. N. O. 1856.

Prof. Hwasser, beundrare af Carl Johans person som politisk, var en af stiftarne af det ännu fortlevande *Carl Johans Förbundet*, genom hvars i Upsala och Christiania hållna skålar och tal (för hvarje år utgifna) en motvigt mot den liberala pressens bittra fördömande af den hädangångnes politik och regeringsåtgärder skulle åstadkommas. Mästare i pennan som i katedern, erhöill H. af Sv. Akad. Carl Johans stora pris och invaldes 1854 till dess medlem efter Statsr. Grubbe. L. K. W. A. 1848, Hed. Led. af K. W. H. A. A. 1858.

Enkling redan 1852, tog H. afsked från sin profession 1855 och dog den 11 Maj 1860.

H:s byst, i marmor utförd af Prof. Molln, skänktes af K. Carl XV till Upsala universitet; det af samme konung i Upsala stiftade resestipendium för läkare erhöill af stiftaren benämningen: "Hwasserska Stipendiet".

Skrifter (forts.): Smärre Skr. af Medicinskt innehåll, 1, 2: 1, Upsala 1839—42, 8:o. — Läran om feber, 1, Ups. 1841. — Program och tal

vid Med. Doctors Promotion, Ups. 1841 — Om vår tids ungdom, Ups. 1842. — Om äktenskapet, Ups. 1842 (2dra uppl.). — Om mannens ynglingålder, Ups. 1844. — Om Sveriges framtid, Tal, Ups. 1843. — Sydenham, 1, Ups. 1845. — Per Hoffvenius, Svenska läkarekonstens fader, Ups. 1859. — Afskedshelsning till lärjungar och studiekamrater, Ups. 1857. — Skålar och Tal i Carl Johans-Förbundet. — Programmer.

(Källor: Israel Hwassers Minne, tal af Hedenius, Ups. Univ. Årsskrift 1861, Med. — C. W. A. Strandbergs Inträdental i Svenska Akad., Akad:ns Handl. 36. — Crusenstolpe, Israel Hwasser, dödsruna, i Swen. 1861, p. 148—54. — Carl Johans-Förbundets Handl.)

HÅRD, JOHAN LUDVIG.

(Tillägg till B. L. 6, p. 299.)

Generallöjtn. Grefve J. L. H. erhöill af K. Gnstaf III anbud att föra öfverbefälet öfver svenska arméen under det krig mot Ryssland, hvilket konungen våren 1788 förberedde; se protokollet vid heml. krigskonsejlen på Stockholms slott den 20 Febr. 1788, Kongl. Sekret. A. Ehrenströms bref till konungen, bland Gnstavianska papperen i Upsala, samt konungens bref till svenska envoyéen i Berlin, Carisien, dat. 27 Maj s. å., i v. Brinckmanska Archivet å Trolie-Ljungby.

Ur det senare anföras vi i öfversättning följande af konungen tecknade "portrait" af grefve H.:

"Enstämmigheten, ifvern, värman, ja hänförelsen, med hvilken nationen hängifver sig åt dessa förberedelser, och samdräkten i alla sinnen, allt lofvar mig den lyckligaste framgång: förnitsatt att mina arméer anföras af en skicklig och erfaren chef, som kan vägleda min oerfarenhet och gifva sinnena ny kraft genom det förtroende för sina talenter, han dem inger. Allmänna rösten har redan utsett honom, och det är åt den förenade rösten af fädernesland och konung, som en krigare, af tidevarfvets störste fältherre uppdragen i krigskonsten, icke bör förvägra sina gamla dagar att göra detta fädernesland, som förvisat honom, de tjänster, hvilka det väntar af honom och hvilka det har rätt att fordra af hvarje god medborgare. I detta porträtt kan ni ej annat än igenkänna grefve Hård"

Den kurir, som afsändes för att återföra Hårds svar, var en son af den Cariström, som 1756 räddat Hårds lif.

(Källor: Anderseon, Handl. ur Brinckmanska arch., I, Örebro 1859. — Sv. B. L. 3, 365. — Wieselgren, Heml. Krigskonsejlen 1788, Helsingborg 1856.)

HÖGQUIST, EMILIE.

Skådespelerskan Emilie Högquist föddes i Stockholm d. 1 Maj 1812. Hennes föräldrar voro tjenstfolk hos H. E. greve C. De Geer. Hon antogs 1822 som elev vid kongl. Teatern. der en äldre syster Hanna redan som figurantiska fått anställning vid Baletten. Hon uppträdde desstom på den barnteater, som af herr Selinder arrangerades dels i en lokal vid Oxtorget, dels i Hrnlegården. 1826 ingick hon vid teaterdirektören Berggrens kringresande trupp och blef vid återkomsten till Stockholm 1828 antagen som akttris vid kongl. Teatern. Hennes första rol var Lotta i Kotzebue's *Brodertrivsten*. Debuten egde rum i Oct. 1828. Efter sex års tjenstgöring vid kongl. Teatern, hvarnander hon hvarken vid rollfördelningar eller de små rollernas utförande intagit något särdeles framstående rum, annat än det hennes skönhet föranledde, anträdde hon 1834 en resa till Frankrike för sin vidare utbildning, närmast för att studera det ideal, som föresväfvade henne, mamsell Mars. Hon återkom med tekniska studier och en förhöjd bildning, och följde nu med stort bifall de roller, som de förnämsta skådespelerskorna på Stockholms kongliga Scen före henne utfört. Ehuru hennes talang tycktes öfverträfflig i den finare komedien, gick hon dock snart öfver till tragiska roller och visade sig vuxen äfven sorgespels högre fordringar. Vi nämna endast hennes utförande af Ophelia i Shakspeares Hamlet, och till och med i en rol för hvars återgifvande hon så föga tycktes lämplig — Orleanska Jungfrun, som från Schillers text öfversattes för vår scen af Nicander — tillvann hon sig Stockholmspublikens stora bifall.

För andra gången besökte E. H. Paris 1837 och vann nu inträde hos mamsell Mars, som med mycken välvilja omfattade henne. För tredje gången besökte hon denna dramatikkens förnämsta skola 1839 och gjorde tvenne år derefter en resa till Italien. Derifrån återkommen 1843 började hon mer och mer känna sin helsa aftaga. Sista gången hon visade sig på scenen var d. 7 dec. 1845 i två från franskan öfversatta småpjäser. Några dagar derefter insjuknade hon och blef sängliggande ända till Maj 1846. Under en resa åt södern för att återställa de aftynande krafterna aflid hon i Turin d. 18 dec. 1846. Hon ligger begravd på protestantiska kyrkogården derstädes.

Hennes repertoir upptager 125 roller, dem hon på kongl. Teatern utfört. Vi anföra endast Tekla i Wallenstein, Geor-

gina i Qvåkaren och Dansösen, Leonora i Flesko, Maria Stuart, Orleanska Jungfron, Ophelia i Hamlet, Elisabeth i Don Carlos, Valerie, Siri Brabe, Julia i Romeo och Julia.

Om hennes storhet som skådespelerska var samtiden ense och hon har icke ännu fått en efterträdare.

I Konstnärsgillet i Stockholm firades d. 23 mars 1847 en minnesfest öfver Tegnér, Wickenberg och Emelle Högqvist.

(Källor: Emilie Högqvist. Minnesvård (lefnadsteckn. af M—n, verser, utdrag ur bref, Minnestal i Konstnärsgillet af Mag. Björklund), Sthm 1847, 8:o. — O. P. Sturzenbecker, Grupper och Personnager från i går, p. 209—228. Kjöbenhavns 1861, 8:o. — E. Högqvists porträtt är flera gånger litograferadt.) H. W.

Tillägg till bokstafven II.

HELLANT, ANDERS.

Våra folkskolbarn känna nu af Berlins Naturlära, att en *And. Hellant* var den som jemte And. Celsius tidigt upptäckte svenska jordvallens höjning i norr och att nämnde H. gjorde anslag för att befordra fortsatta iakttagelser i det intressanta ämnet.

Vi ha först mött hans namn, der han 1738 under And. Celsius disputerade i Upsala de novo in finvis Norlandiarum piscandi modo. Et nyt sätt at fiska i the Norländska Elfwer (latin och svenska). 3 1/2 ark med figurer. Samtidigt utgaf han en öfversättning, kallad: Jordens figur, uppfonnen af Maupertuis, Clairaut &c. Sthm 1738. Blef Ekonomie Direktör i Lappmarken och Astronomisk Observator vid Norska gränskommissionen. Utgaf Almanachor för Torneå horisont 1744 och 48. Inlemnade 18 rön i K. V. A. handl. Död den 23 November 1789.

Skrifter: Se ofvan. Bref till N. N. dat. Torneå d. 2 Mars 1751 (Lärda Tidningar s. år N:o 36). — Berättelse om de af Hr Öfverinspektoren Anders Gries anstälta fiskerjen (Sv. Mercurius 1759). — Bevis på klimatets hälsosamma beskaffenhet i Norra Lappmarken &c (i Vetenskaps Akademiens Handlingar 1760). — Beskrifning om Staden Torne och om Midnattsolens lysande derstädes, samt underrättelser för sjöfarande i Bottniska viken (i Calendarier för 1744 och 1748, Stockholm, Grefing). — Tankar huruvida byggningsättet hos det fattiga folket i Torne stad och kringliggande landsbygd kan bidraga till rötfeber &c. (i Vetenskaps Akademiens Handlingar för 1774).

I.

ICHSELL, JAKOB.

Denne obetydlige person ådrog sig under Sveriges såkallade frihetstid en viss namnkunnighet. Han var pagernas hofmästare och uppträdde i anledning af Drottningens födelsedag d. 24 juli 1755 följande dagen med ett tal, i hvilket han (enligt Rikets Ständers dom, i utdrag införd i Riksdagstidningen 1756 N:o 91 s. 361): "tvertemot *fidem historicam*, och "sakens sannfärdiga sammanhang afsklidrat mångrådigheten "på ett sätt, såsom vore sakers afgörande genom pluralitet "förderfveligt, och deremot enväldet för samhället nyttigt, "upprepat missbruken af det närvarande Regeringssättet såsom "derifrån oskiljaktige och de der öfvervägde dess för- "måner, men deremot anfört de förra lyckliga tider till bevis "af det företråde, de då varande regeringslagar borde äga."

Enligt Rikets Ständers åsigt, "kunde de lyckliga tider "tillskrifvas de fordua Svea konungars stora egenskaper, men "ej regeringslagarne, hvilka den store konung Gustaf Adolph "sjelf erkänt för ofullkomliga, efter hvad ingressen utaf "1634 års Regeringsform innehåller, och hafva de icke förr, "än igenom senare tidars erfarenhet kommit till den stadga, "att igenom dem Rikets och Nationens rätt och frihet kan "anses bevarad, men detta, jemfördt med det öfriga, att Rik- "sens Ständer icke ägde att förbättra Regeringsformen utan "Konungens samtycke, icke eller Kongl. Maj:t efter den der- "uti föreskrifna ordning nog kraftigt kunde skipa lag och "rättvisa undersåterne emellan m. m., bestyrker *Ichsells* last- "bara uppsåt att förtyda grundlagarne emot deras rätta inne- "håll, förleda den enfaldigare till missföroende och ett orik- "tigt begrepp om Regeringssättet, och att jemväl göra med- "borgare misstänkte."

Vi hafva icke tillgång till *Ichsells* tal och kunna icke afgöra, om han verkligen uttryckt sig så, som domen förmåler, eller om man förtydt hans ord, för att i dem finna brottslighet. *Geijer* (Om frihetstiden, i hans Samlade Skrifter, afdeln. II, del. V s. 162) anförer, att "*Ichsell* yttrat om mångrå-

digheten i Sverige under medeltiden, att den varit konunga-myndighetens plåga, många tilltagsnas afgod och menighetens tyrann." *Wieselgren* (De la Gardieska Archivet, del. XVII, s. 37) nämner, att han bland annat sagt: "Om någon skulle vara så djerf och af sjelftagen myndighet vilja föreskrifva hvad lefnadssätt hans Öfverhet inom sin egen borg föra skulle, om någon skulle våga tadla dess oskyldigaste tidsfördrif, då — — — sjelfva Kon. Styr. unnar en kung, som måste ha mera möda och omtänka än någon annan behöfver, oskyldiga tidsfördrif — — — borde icke en så nedrig själ hafva att vänta den näpst, som Allmakten sjelf emot slika oroligheters upphofsmän fordom verkställt (4 Mos. 3: 16)." Dessa uttryck visa emellertid tydligt talets syftning. Det väckte också hos de om sin till en del usurperade makt ömtålige rådsberrarne, hvilka konung Fredrik plägade kalla sina preceptorer, mycken uppmärksamhet och förtrytelse. Talaren sakfördes inför Svea Hofrätt, och sedermera upptogs detta mål vid den s. å. började riksdagen och hänvisades till Rikets Ständers Kommission, som dömde *Ichsell* till landsflykt för hela lifstiden, hvarjemte alla afskrifter af talet borde öfverlemnas, till Konungens Befallningshafvande eller Magistraterna i städerna vid vite af 500 dal. samt för den, som en månad efter allmän kungörelse beträddes med att innehafva en sådan afskrift. Rikets Ständer mildrade dock domen till endast fyra års landsflykt.

Ichsell flyttade till Hamburg, der han lefde flera år utan någon anställning. Men då Öfversten, sedermera Generallöjtnanten Frih. *Züge von Manteufel* utnämndes till Envoyé Extraordinaire vid Preussiska hofvet år 1765, blef Ministersysslan vid Nedersachsiska kretsen ledig. Sekreta Utskottet tillstyrkte då Hans Maj:t att icke återbesätta den sednare, utan förordna *Ichsell* till Agent i Hamburg med årlig lön af 500 Rdr. Detta skedde också, hvarigenom han erhöll någon ersättning för sitt lidande. Det fortfor dock icke längre, än till år 1769, då Regeringsrådet *Faxell* förordnades till Minister vid Nedersachsiska kretsen och *Ichsell* återkom till Sverige, samt merendels uppehöll sig i Stockholm, till dess han derstädes afled den 30 Mars 1788 i sitt 67:de år.

(Källor, utom redan anförda: *Gjörwell*, Allmänna Tidningar 1788 No 47, del. I s. 374. — Handl. rörande Skandinavien Historia, del. XIII sid. 283.) J. G. C.

IDMAN, NILS.

Nils Idman, son af Befallningsmannen öfver Bjelkiska förläningsgodsen Daniel Larsson I. och Maria Sackn, föddes

i Hvittis socken på Jusela rusthåll d. 20 juni år 1680. Vid 19 års ålder blef han student och ordinerades efter tre år, 1702, till squadronspredikant vid Åbo läns Förordningskavalleri. Han for straxt till sitt regemente, som då stod i Ryssland vid Zaris och Damitz, under Generalmajoren Baron Cronhjorts kommando. Under en träffning vid Jamo slott den 1 jan. 1703 kommenderades Idman af sin Regementschef, Öfversteöjtn. Porath, att förrätta Adjutants tjenst. Fienden blef slagen, men Idmans regemente blef afskuret från den öfriga arméen och syntes först till efter ett halft års förlopp, då man länge tagit för afgjort att det gått förloradt. Då lyckades regementet att komma förbi hela Ryska läget in i staden Narva, hvars belägring och stormlug (d. 20 Aug. 1704) I. bevistade. I lyckades att undan massakern rädda sig öfver strömmen in till Iwanogrod och var den siste som släpptes in, emedan porten ögonblicket derpå, för att mota de påträngande ryssarne, tillstängdes och dess hvalf fyllides med sten. Iwanogrod nihungrades och måste gifva sig med vilkor att besättningen skulle få tåga hem under rysk betäckning. Af Åbokavalleriet var då kvar, utom squadronspredikanten, 4 officerare och 9 gemena.

Öfver Reval forslades I. till Helsingfors, hvarifrån han 1705 med det ånyo uppsatta regementet tågade till Viborg. Här erhöil han 1706 fullmagt som Regementspastor, men då företrädaren i detsamma återkom från fångenskapen, förflyttades I. till samma beställning vid Viborgs läns Förordningskavalleri. Han bevistade Viborgs första belägring och mistade vid Kolckanppåå allt hvad han nu egde. 1710 blef han Pastor vid Åbo läns regemente. Under aktionerna vid Pelkene och Storkyro var han närvarande, följde sedan arméen på dess tåg norr om Bottniska viken och, efter någon tids inquartering i Westerbotten och Upland 1718, till Norge öfver Jemtland. Idman fick således äfven dela det sorgligt ryktbara återtåget öfver norska fjellen och Tydalen till Sverige, hvarunder största delen af folket frös ihjäl. Han ntgaf 1720 den predikan, han hållit andra söndagen efter återkomsten, troligen ännu i Jemtland, hvari han skildrar tågets fasor. Dess titel lyder: Folketz Roop på Norska Fjällerne, under Kongl. Jämtländska Arméens Åhr 1719 in Jan. fullföljde Campagne til Norje. Först med Wee-klagan hördt; Sedan vtbi en christelig Predikan Dominica 2 post Epiph. (= 18 jan.) efter Evangelii Anledning, med Sorgfällighet eftertänckt; Thernäst til Relationen af thetta Tåget, och andra stycken, något vidlyftigare med fljtt vtbfördt och ... efter fleres åstun-

dan till Trycket befordrad af N. Idman." Sedan han i inlåggen förklarar: "Endast ligger migb nu i hogen, att röra om then osäjeliga och obeskrifveliga yucka och ofärd som then Kongl. Jemtlands Armée och mine käre åbörare nyligen öfvergått", fortsätter han: "Någon måtte tänka: huru kommer thetta öfverens med Söndagens Evangelio? emedan som thet nu infaller Bröllopet i Cana i Galiléen; Svar: hvad vore thet nu mer, allenast thet är upphyggligt och Skriften lijmätigt; lijkväl kan thet och thene gången bihlämpas", och predikanten tager också "af närvarande Söndags evangelio anledning" att "af Mariæ klagan till Jesum, på bröllopet i Cana i Galiléen, taga oss tillfälle att betrakta och beståna:

Folketz Roop på Norska Flällerna vuder thet Gud vnderligen handiat medb then Kongl. Jemtlandska Armée, widh thess oförgätellige Campagne til Norrige;

Som wij skole ansee

1. Til tilredelsen, såsom välbestält Campagne.
2. Til framgången, dels såsom lyckelig, dels såsom eftertänkelig Campagne.
3. Til vthgången, såsom helt bedröfvelig och i hoppet nästan allenast huguelig Campagne."

Att icke detta förefallit stötande såsom ämne och indelning i en kristelig predikan npptyses till öfverhöd af den eljest alltför satiriskt närmast ämnet intryckta versen:

"När jag förkunna skall ditt ord och tina under

Thet vare gudligt taal och tuga menniskiofunder."

Bröllopet i Cana och Judafolket öfvergifvas icke heller under hela historiken öfver norska fälttåget. Af beredelserna till Bröllopet i Cana tages anledning att betrakta "Konung Carl Xls senaste krigsrustning till Norge": — — "huru Fältcassan med goda pennningar till ausenlige poster var försedd, veta the intyga som til skaffare och commissarier voro bestälte."

"Framgången förekommer oss" — så börjar behandlingen af predikans andra del — "dels såsom lyckelig, dels såsom eftertänkelig. Thet förra för oss evangelisten till sinnnes med thesse ord: Och thet wardt ett Bröllop i Cana i Galiléen. Bröllopet gick väl och lyckeligen för sigh. Thet senare med thetta sitt ordasätt: Och då wijnet begynte fattas; då lämna-de thene saaken hoos en och annan en vidlöftig eftertäncka."

Utgången har också en dylik parallel i evangeliet.

Afräknadt det om tidens besynnerliga predikostil och kanbända äfven om någon egendomlighet hos predikanten vittnande uti denna uppställning, står sjelfva lunchället emellertid

långt närmare homiletiken än historien, och emot ett syndigt lefverne, särdeles hos soldater, talar i så kraftiga ord, att de anstå en allvarlig prest af hvilken tid eller homiletisk skola som helst.

Det olyckliga fåget är bekant af historien. Vi hänvisa till den senaste berättelsen derom i *Fryxells* Berättelser, 29:de delen, s. 146—150.

Redan 1719 utn. Kyrkoherde i Hwittis, der han sjelf var född och der hans moders släkt i 400 år varit bofast och barn efter barn egare af Fackula rusthåll, fortfor han dock intill fredslutet 1721 att tjenstgöra vid regementet. 1723 blef han Kontraktsprost, 1734 riksdagsman. 1745 träffades han af slag, hvarefter ålderdomskrämporna tilltog så att han måste hålla sig vid sängen. 1749 fick han derföre, uppå derom gjord ansökan, "i anseende till låugelige tjenester", afsked ifrån Kyrkoherdebeställningen, men med bibehållna inkomster, och sonen, Regementspastorn Mag. Nils Idman, till efterträdare. Han dog d. 4 Juni 1750.

Hans nekrolog i *Salvii Lärda Tidningar* 1750 N:o 77 sinton med följande omdöme: "Han har under sin 70-åra lefnad och 47 års tjenstgörande i Predikoämbetet förvärfvat sig loford af en rättskaffens och nitisk lärare, och i lefnad och död af en god christen."

År 1711 gifte sig i. med Christina Procopæa. 5 barn lefde vid fadrens död. Den son, som efterträdde fadren, bevisade 1765 års riksdag, gjorde sig 1774 bekant genom ett sedermera på franska öfversatt arbete: *Försök att visa gemenskap mellan Finska och Grekiska språken*, blef Theol. Doctor 1779, dog 1790 och fick äfven en son till efterträdare. Denne, *Daniel Idman*, utnämndes "ej allenast för hans egen skicklighet och välförhållande, utan i synnerhet för hans aflidne faders berömliga förtjenster samt den nåd och välvilja vår Högisalig Herr Fader, i afseende derpå, för Doctor Idman behagat hysa, samt äfven med afseende å församlingens för sonen yttrade kärlek och förtroende", enligt referat ur folkmagten i Strandbergs Åbo Stifts Herdaminne. En annan Dr Idmans son, Carl Johan, blef som Bankdirektör och ledamot af Kejs. Finska Senaten adlad år 1814 under namnet *Idestam* och fick på sin adliga nummer adoptera sin bror Daniels barn.

Skrifter: Predikan, se texten. — Dr N. Idmans Skrifter: En predikan om sättet att motstå frestelser, Åbo 1737, 4:o. — *Försök att visa gemenskap mellan Finska och Grekiska språken*, såsom tjenande till upplysning i Finska folkets historia, Åbo 1774, 8:o. — Öfversättningen

titel: Recherches sur l'ancien Peuple Finois d'après les rapports de la langue Finoise avec la Grecque, par Mr le Pasteur Nils Idman, Ouvrage trad. du Suédois par M. Genet, le fils. Strasbourg 1778, lit. 8:0.

(Källor: *Salvit Lärda Tido*. 1750, No 77 (hvarafter artikelo i *Genelli Biogr. Lex.* 2, p. 1). — Idmans anförda predikan, tryckt i Stockholm 1720, 8:0. — Strandberg, Åbo Stifts Herdaminne, I, 222. — Koorring, Finlands Adelskalender. — Fryxell, Sv. Hist. 29. H. W.

IGELSTRÖM, OTTO HENRIK.

Man har ofta sett "förmodas" att den från Gustaf II:s ryska krig bekante Generalen Igelström skulle varit af svenk börd. Att så verkligen är fallet, upplysa svenska adelns ättartaflor. Vi vilja därför här upplaga detta svenska namn, som ännu lever i Ryssland, för att i korthet påpeka huru en af våra gamla frälseätter från medeltiden i början af detta århundrade försett Simbirsk och Ufa med en guvernör.

Efter stamgodset Wånga i Westergötland har en af våra ridderliga medeltidsätter ntas genealogerna fått namnet *Wångastägt*. Dess märkeligare medlemmar äro under detta namn intagna i Biogr. Lexikon, 21, p. 278—317. Sist i serien träffas en Harald Bengtsson, brorson af Biskop Magnus i Skara, son af Bengt Haraldsson, hvilka båda rymde riket för delaktighet i det af Thure Jönsson anstiftade Westgötanpproret, hvarunder Måns Bryntesson Lilliehöök valdes till konung. Efter fadrens flykt lät kon. Gustaf oppfostra hans söner. Den yngre, Harald, blef köpman och sekreterare på Elfsborg: Haralds yngre son, Bengt, blef häradsskrifvare och fick kongl. bref på skattfri besittning af kronohemmanet Iglaboda i Westergötland, och af detta hemman tog dennes son *Harald Bengtsson* namnet *Igelström*, då han som kamrerare vid Liffländska och Ingermanländska staten år 1645 erhöi diplom å adelskap. Vid introductionen skref han sig herre till fyra gods i Liffland och Ingermanland. Han blef sedermera Kammar-Assistent Råd vid Liffländska generalguvernementet, tillika Öfverste för ett regemente till häst och dog år 1677. Hans sonson *Harald*, arfherre till sex gods i Liffland och två stenhus i Riga, rymde år 1700 öfver polska gränsen af fruktan för straff, för det han på gatan i Dorpt slagit en slag-taredräng ihjel då denne i rusigt tillstånd öfverfallit bouom (så säger Hopel i sin Liffländska Adelshistoria, hvarifrån underrättelserna i adelns ättartaflor äro hemtade). Hans gods indrogos af svenska kronan, men då ryska kronan slagit Liffland under sig återskänktes de åt Igelström. Hans sex sö-

ner blefvo 1739 polska Baroner och 1742 som Friherrar introducerade på Lifflands Riddarhus, med bibehållande af sitt svenska adelsvapen.

Denne siste svenske Igelströms sonson var den i allmänna historien bekante *Otto Henrik Igelström*, son af landtrådet Gustaf Henrik I. och N. N. von Albedyll. Tidigt i rysk krigstjänst, tillhörde han redan 1768 Generalitetet, blef som belöning för eröfringen af Akierman Generallöjtnant, deltog i denna egenskap i Rysslands krig mot Turkiet och Sverige 1788—90, sändes 1793 som Rysslands sändebud till Warschan och var nära att med lifvet få plikta för kejsarinnans nidingisdåd mot Polen under den mot ryssarne i Warschau utbrutna våldsamma strid, som banade vägen för Koscińskos korta vælde. Den begynte skärtorsdagen 1794 och fortgick under den rysligaste förbittring i 36 timmar, hetast riktad mot Igelströms palats, som efter hårdnackadt motstånd blef intaget, plundradt och brändt. Efter fredsslutet i Werelå erhöill I. Serafimerorden, bar ock Alexander Nevski', Svarta Örns-, St Georgs- och S. Stanislav-ordnarne, upphöjdes till Grefve, Starost i tvenne från Polen tagna Starostier, var någon tid på 1790-talet Gvernör i Simbirsk och Ufa och dog ogift på sina gods i Liffland 1804.

H. W.

IGNELL, NILS.

Nils Ignell föddes d. 12 Juli 1806 i Skällviks församling i Östergötland. Hans föräldrar brukade torpet Iugebo under Stegeborg. En tidigt utvecklad läslust hos den till kroppsarbete deremot föga skicklige torparensön bemärktes snart af föräldrarnes husbonde, Grefve Ph. W. Schwerin, och genom dennes föranstaltande fick Nils vid 12 års ålder börja studera. Efter fem års skolgång i Söderköping tillbragte I. två år på gymnasiet i Linköping och blef student i Upsala 1825. Prestvigdes 1830 till Adjunkt i Linköpings stift och tjänstgjorde der som extraordinarie prestman intill slutet af år 1839. Redan 1838 utnämnd till predikant vid Hedvig Eleonora församlings fattighus (i Stockholm), tillträdde han denna befattning 1840, blef 1842 Kateket i samma församling och 1844 Komminister i Katarina, som sådan tjänstgörande ifrån 1845. Dog i Stockholm d. 3 Juni 1864, efter långvarigt aftynande, som dock ej bröt hans litterära arbetskraft.

G. m. Sigrid Lindmark, dotter af Prosten G. F. L. och Sigr. Norberg.

Ur ett bref (dat. d. 10. Nov. 1863) fr. I. till Red. meddela vi följande enkla teckning af gången af hans utveckling och skriftställareverksamhet — en verksamhet, som under de sista decennierna gjort namnet Ignell både aktadt och förhatadt; och som öfverhufvud ganska mycket bidragit till allmänhetens uppvaknande från den religiösa sömn, under hvilken helst tiges, men både kyrkolärans och otrons tungomål kunna talas, ehuru hvarken sann tro eller verklig öfvertygelse dikterar orden.

"Varande af ett stilla, inåtvänt lynne, rigtades min uppmärksamhet tidigt på religiösa föremål. Första väckelsen här till gaf en tilldragelse under min sista skoltid i Söderköping, hvilken jag icke kan underlåta att anföra. En kamrat skratade nemligen under en bönestund efter avslutad lektion. Rektorn, i hvilken klass vi båda befunno oss, märkte det icke, men en lärare i ett angränsande rum märkte det, tog vid utgåendet vägen genom skolrummet och tilltalade delinquenten: "Skall du stå och skratta under bönen, din lymmel". Rektorn, som gått ett par steg förut, vände sig om, frågande: "Hvad är det? Hvad är det? — "Jo", svarade hans kollega, pekande på den stackars gossen, "den der säbnad står och skrattar under bönen". Rektorn vände om och, utan att säga ett ord, applicerade han sin starka masbjörkskäpp mot delinquentens axlar och rygg tills han omsider slog af käppen. Han gaf då till ett gällt skri: "Skall du stå och skratta under bönen, din lymmel", samt aflägsnade sig derpå. Denna hemska straffexekution (som jag så mycket mer kan omtala som de handlande personerna för många år sedan äro döda), framkallade hos mig hvarjehanda betraktelser, först och främst rörande bönen, huruvida någon genom hugg och slag skulle kunna tvingas till bön, huruvida icke bönen tvärtemot måste vara en själs allrafrästa utgjtelser; samt sedermera äfven rörande andra religiösa läro punkter. Resultatet af dessa betraktelser blef, att hela vår kyrkliga lära är en absurd vidskepelse, hvarmed det icke lönade mödan för någon tänkande att befatta sig. Då jag kort derefter blef konfirmerad, skulle jag fördenskull haft god lust att på konfirmationsfrågorna svara nej i stället för ja, men jag insåg att ett nej skulle till lutet båta under det att det gjort mig olycklig kanhända för hela lifstiden. Men af mitt nödtvungna ja hemtade jag en moralisk lärdom, att aldrig i det praktiska lifvet förvexla ja och nej.

Fullkomligt belåten med detta resultat lemnade jag derpå under loppet af ett par år alla religiösa frågor till sides,

tills omsider en gymnasielärare, n. v. Doctor af Ekenstam i St. Tona, åter ledde min uppmärksamhet på religiösa ämnen. En lika from som tänkande man, sysselsatte han sig gerna, hvarhelst ett tillfälle dertill gafs, med religiösa frågor, påminnande oss ofta Pauli ord: "pröfver allt och behåller det godt är". Af denne vördade lärares ord föranleddes jag fördensknill att pröfva. Jag lemnade gymnasium med den föresatsen att gå till sjelfva källan, Nya Testamentet, och allvarligt undersöka hvad detta lärar.

Jag hade härigenom den fördel, som icke alla bibelläsare ha, att jag kunde läsa mitt novum fördomsfritt utan förutfattade meningar. Våra sedliga åligganden och vår sedliga bestämelse framträdde härigenom straxt i ny dager, min vördnad för och min tro på kristendomen väcktes och jag bestämde mig för det presterliga kallet. Hvad den dogmatiska uppfattningen åter vidkommer, fann jag mig mest benägen att omfatta de läror, som utvecklades i den vid denna tid ntkommande, af Swedenborgs verkligt evangeliska ande inspi-rerade skriften: "Samtal med mig sjelf om Gnd, menniskan och världen" af G. Knös. Alldenstund Knös sjelf var prest och äfven Lundblad, som då ännu var professor, samt andra aktade kyrkans män tycktes omfatta samma åsigt, kunde inga betänkligheter uppstå hos mig att ingå i kyrkans tjänst, ånskönt jag icke i alla punkter ville underskrifva orthodoxiens lärosatser.

Länge fann jag mig likväl icke tillfreds ens med det sålunda modifierade lärosystemet. Fullkomligt tillfreds med hänsyn till kristendomens praktiska läror, beslöt jag att lemna de theoretiska doktrinerna derhån, och såsom prest på landet egna mig åt det, som kunde praktiskt befordra upplysning och gndaktighet. Jag reste år 1833 till Stockholm i tanke att efter återkomsten inrätta en folkskola i den församling der jag blefve anställd. Men under tiden gjorde jag bekantskap med skrifter af Schleiermacher och kristendomen framstod härigenom för mig i ett nytt ljus. Folkskoleläroplanen slogs ur hågen och jag började öfversätta Schleiermachers predikningar. Dock icke nog härmed, jag ansåg mig böra egna min lefnadsverksamhet åt denna högre och renare uppfattning af kristendomen. Men härtill erfordrades tvege-handa: först och främst grundligare studier, och för det andra en plats, der jag kunde förskaffa mig böcker och idka skriftställareverksamhet. Åt studier, så godt dessa på landsbygden kunde bedrivas, egnades nu flere år; en tjenligare plats åter var icke för mig att tänka på annat än i Stock-

holm, då jag för flera år tillbaka redan hade lemnat universitetsstaden. Ändtilligen år 1840 kom jag hit, då icke anande fördelen deraf att hafva en ordinarie beställning, från hvilken jag icke kunde ex arbitrio skiljas, om den ock icke inbringade mig mera än en lön af 150 rdr. Samma år begynte jag min tillernade skriftställareverksamhet med ntarbetandet af första delen af *Grunddragen af den kristliga sedeläran*; den utkom år 1842. Af det emottagande, som denna skrift rönt, föranleddes derpå mitt andra arbete: "Granskning af den evangelisk-lutherska trosbekännelsens förnämsta lärostycken", hvilket utkom 1843. Jag erfor nämligen, straxt efter det grunddragen af den kristliga sedeläran utkommit, prof af häskhet och förkättring af kyrkans män, under det jag alls icke hade något stöd hos allmänheten, för hvars fattning, såsom jag snart kom underfund med, min "Sedelära" var för svår. Jag skulle ha varit förlorad och icke kunnat uträtta någonting, om icke en större uppmärksamhet för saken kunnat vinnas. Häraf mitt beslut att nu gå ofallande till väga. Till vinuandet af denna uppmärksamhet hjälpte mig lyckligtvis konsistorium i Stockholm icke litet, i det att det uteslöt mig från förslaget till komministratören i Catharina församling. Under loppet af 1844 utgaf jag sedermera ett häfte *strödda predikningar* samt öfversatte *Channings religionstal*. År 1849 utkom andra delen af *Grunddragen af den kristliga sedeläran*. Vintren 1849—50 höll jag föreläsningar, som deretter trycktes under titeln: "*Kristendomens hufvudläror. — Populära föreläsningar*".

Nu inträffade en kort stillfje i mitt författare-lif. Jag visste icke hvad jag skulle företaga. Jag sökte reseunderstöd för att studera det religiösa och kyrkliga lifvet i England och Skottland, men fick afslag. Då föll det mig omständer in att behandla de religiösa frågorna från deras historiska sida och i deras sammanhang med den universella utvecklingen. Häraf "*Mensklige utvecklingens historia*", ett arbete, hvarpå den första tanken väckte min häpnad i anseende till de omfattande och mödosamma studier det måste förorsaka. Gud vare tack! — om det ej skulle blifva mig gifvet att längre fortsätta detta arbete, så har jag dock i fem delar redan hunnit fullfölja det till den tid, då nutidens idéer och tillstånd börja framskymta eller till 1300-talets början, samt, såsom det synes, icke utan allt inlytande på tänkesättet.

Lägger man härtil broschyrerna "*Den ursprungliga kristna tron och dogmtron*", "*Sändebref till svensk Kyrkotidning*" (1860), "*Religionsvetenskapliga uppsatser*" (1862), förord och

anmärkingar till Rénaus Jesu lefnad, tidsningsartiklar och öfversättningar af *Schleiermachers Troslära*, af *Matter, De tre sista århundradenas sedliga och politiska läror*, samt *Hegel, Historiens filosofi*, så har man en tämligen noggrann uppgift på min litteära verksamhet".

Skrifter: Ofvan uppräknade. (Menskl. Utvecklingens historia, 1—5, är tryckt i Stockholm 1855—62). I. har afven utg. sina "Underd. Besvär öfver det af Linköpings Consistorium d. 8 April 1857 upprättade förslag", Sthm. 1857, 8:o. H. W.

I H R E, ALBRECHT ELOF.

Kanslirådet Albrecht Ihre's och hans hustru Anna Sofia Bäck's andre son, Albrecht Elof, föddes d. 6 Okt. 1797. Han blef Kopist i Kanslistyrelsen 1819, Andre Sekret. i Kabinetet för Utr. Brefväxlingen 1823, Legationssekr. i Konstantinopel 1824, Kammarjunkare och Kammarherre 1827 samt s. å. Chargé d'Affaires vid samma beskickning. Kabinettssekr. 1831, Archivarie vid K. M:ts Orden och R. N. O. 1832, t. f. Hofkansler 1838, Statsråd och Chef för Eccles. Depart. 1840, K. N. O. 1841, Statsminister för utrikes ärenden och En af Rikets Herrar s. å. Friherre 1843 (Introd. 1844 å n:o 398), Serafimmerriddare 1846, Storkors af Norska S. Olaf Orden 1847, tog afsked från Statsministerembetet 1848.

Vald till en af de 18 i Sv. Akademien efter C. G. v. Brinkman, vägrade Excellensen Ihre att mottaga platsen inom Akademien, som dock först efter 15 år skred till nytt val.

Som Hofkansler gjorde I. en ända på tidsningsmagten, hvilken från hans tillträde till sysslan de facto upphörde, ehuru den först 1844 utströks ur tryckfrihetslagen.

Excellensen I. har sedan han lemnade Statsministerembetet varit bosatt på sin egendom Ekebyhof (på Eckerön i Mälaren). Han är led. af K. Vet. Akad., är Storkors af fem utländska ordnar (Dansk, Grekisk, Spansk, Sardinsk, Nederländsk) samt Ridd. af Ryska Stanislas-Ordens 2:dra kl.

(Källa: Adlens Ättartaflor.)

H. W.

I N G E L G R E N, GEORG.

Denne tidigt hädana ryckte skald föddes d. 4 Maj 1782. Modren var städerska vid Wexiö lärdomsskola. Fadren okänd. Modren skaffade den qvicke sonen kost dagar. Wexiö stad kan betrakta honom som sin fosterson. Han blef student i

Upsala d. 18 Okt. 1804 och inskrefs i Småländska nationen; Filos. Mag. 1812; lagick i konungens kansli s. å. och afled i Stockholm d. 19 Sept. 1813. Under sitt vistande i Upsala visade han mycket anlag för skaldekonsten och författade åtskilliga rätt täcka tillfällighetsstycken, som infördes i Phosphoros och Poetisk Kalender, i den förre under signaturen I. Ibland dessa skola vi nämna i Poetisk Kalender (1812 s. 55) den vackra Majsången:

Välkommen du sköna
Med kransar i håren
Och blommor i spåren
Att jorden bekröna,
Välkommen, o Maj, af välsignelse rik!
Med lugande toppar
Dig skogarne hylla,
Och sipporna fylla
Med kalkarnes droppar

Din skål under vingade skarors musik, m. m.

till hvilken, jemte några andra sånger af honom, *Nordblom* satt musik och som man ännu hörer sjungas. Om denna Majsång yttrar *Hans Järta* (Odalmannen, häft. I, sid. 116) "att den torde kunna räknas ibland de angenämaste stycken, som svenska vitterheten äger. Den behagar äfven genom språkets välljud och renhet, liknande häruti för vårt öra *Kellgrens* skönaste melodiska sånger". Dessutom hafva vi af *Ingelgren* i samma Kalender s. 68: Hjalmar och Emma, Ballad, och i 1813 års Kalender s. 10: Vintersång, och s. 54: Aftonrodnan, samt i Kalenderu 1814 s. 31: Afskedssuck, trolligen författad kort innan hans död. Af dessa skola vi såsom prof på hans skaldelynnelse här ytterligare införa:

Aftonrodnan.

Re'n solen sjunkit bakom bergen,
Men aftonrodnan flammar der
Så skön ännu i purpurfärgen,
Och morgondagens budskap bär.

Så sjunker lifvets fröjd, men hoppet
Oss lyser än i qvalens natt,
Och bådär, efter vandringsloppet,
En högre, oförgänglig skatt.

Det längtansfulla hjertat tränar
Till aningens fördolda land,
Och fantasiens vingar lånar,
Men fjettras qvar af tankens band.

Hvar vill du fly! Bland jordens dimmor,
Förmätne! är din blick för svag.
Se aftonrodnans gyldne strimmor,
Och hoppas på en morgondag.

"*Ingelgren, Elgström och Stagnelius* voro Smålands con-
tingent till Nya Skolan".

Skrifter, utom anförda: Tyrtæi quæ supersunt *Πολυμυστηρία* Suethice tradidit *G. Ingelgren*, Smol. Upsaliæ 1809, 4:o. — Dessutom poemer i *Polyfem* och en poetisk öfversättning, belönt af K. Vet. och Vitterh. Samhället i Götheborg.

(Källor: *Hammar-sköld-Sandén*, Svenska Vitterheten. — Meddelande af P. Wieselgren.) J. G. C.

INGELMAN, GÖRAN GABRIEL.

Skalden *G. G. Ingelman* föddes den 28 Mars 1788 i Wi-
restads församling af Småland, der fadren *Johan Gustaf I.*,
som sedan blef Prost och Kyrkoherde i Göteryd och Trabe-
ryd, då var Komminister. Modren *Catharina Maria Ödmann*
var syster till den vidtbekante Doktor *Samuel Ödmann* i Up-
sala. Redan tidigt visade sig *Görans* varma hjerta, liknöjd-
het för lyckans häfvor och goda anlag. Han hade en broder,
Bengt, tre år yngre, hvilken farligt insjuknade. *Göran* var
otröstlig och då den sjuke emot brytningen af flera dagars
yrsel inföll i en djup sömn, yttrade fadren: "Denna sömn
blir säkert till döds eller förbättring". *Göran* nedföll vid
sängen, bad tyst, och när han uppsteg, sade han: "Pappa,
får jag gifva åt de fattiga min specieriksdaler, om *Bengt* är
bättre när han vaknar?" Fadren samtyckte dertill. Det var
dock gossens enda skatt, som han förvärfvat genom en lyck-
lig examen hos sin farbroder. En annan gång, några år för-
nt, hade han för ett sådant förhör af farbrodern till belöning
erhållit en silfverpenning. Han lekte dermed, men ledsnade
snart och gömde den under en grästorfsa, utan att kunna
återfinna den. Då han af modren erböll förebråelse för sin
ovarsamhet, svarade han lugnt: "Mamma, jag behöfver ju lu-
ga penningar". Sådän var han också sedermera ända till
döden. Det såg nästan ut, som han aldrig behöft penningar.
Hade han några, så gaf han dem ofta åt sina vänner, ännu
oftare åt de fattiga.

Han hade ett ovanligt minne och de lyckligaste anlag.
Redan vid sju års ålder kunde han hela katechesen och väckte
mycken uppmärksamhet vid ett förhör, som Prosten Dr *Tilli-
ander* höll i kyrkan. Den lille *Göran* ställde sig framför
prosten och svarade på alla frågor, som denne gjorde, till
dess han blef tillsagd att äfven låta de andra ådagalägga si-
na insigter. Först på sitt elfte år lusattes han i Wexiö
skola och kom straxt i tredje klassen, flyttades efter några

få år på Gymnasium, der han läste flitigt, vann premier och till och med skref latinsk vers, samt reste 1809 till Lunds Akademi, dit han redan året förut var färdig att afgå, men väntade på sin yngre bröder. Nu vistades han dels hemma hos föräldrarne, dels vid universitetet, tog 1816 Kausli- och Hofrättsexamina, men var ännu två år informator hos Lands-höjdingen i Christianslad, *Axel Gabriel De la Gardie*, till dess han 1818 begaf sig till Stockholm och ingick i Kammar-Expeditionen af Konungens kansli och i Kongl. Krigs-Hofrätten. Hans lycka gick likväl trögt: År 1824 erhöill han transport till Riksarchivet, hvarest han sedan d. 28 Juni tjenstgjorde såsom tillförordnad Kopist, men åtnjöt endast ett arfvode ända till sin död. Ut i Krigs-Hofrätten hade han såsom Kauslist en liten ordinarie lön. Hans egentliga inkomst var honorarier, som lemnades honom såsom medarbetare i tidningar (t. ex. *Dagl. Allehanda*, då det egdes af Dalman). Han gaf lectioner i engelska o. d. Särdeles omtyckt blef han såsom "explicerare" i timlectioner af Thomas Moore.

"Han lefde blott i och för sin poetiska kallelse", yttrar *J. W. Snellman* (*Svenska Silbuetter i Svenska Tidningen* 1857 N:o 187), "nöjd med en ringa lott af lifvets goda, lyckligt obekymrad om världens gång i öfrigt. Anspråkslös, redlig, öppen och deltagande, tillvann han sig i mer än vanligt mått odelad tillgifvenhet af alla, som närmade sig honom. Denna hans ädla karakter uttalar sig också i hans dikter och ger äfven de obetydligaste af den rika samlingen en dragningskraft, som lärar läsaren att älska sången tillika med sångaren. En egenhet i *Ingelmans* nästan barnsligt fromma världsåsigt utgjorde hans fasta tro på en osynlig andeverlds gemenskap med våra vanliga jordiska förhållanden. Att förneka andesyner, var i hans ögon förmåten otro. Ädelt fördragsam, som han var, med afvikande åsigter, fröjdade honom dock ett medgivande i denna punkt; och det är med en vemodig känsla, jag erinrar mig hans glada triumf, då en fingerad berättelse lät honom tro, att en nattlig andesyn i Kattegat föranlett mig att gå öfver till hans lära. Ett fullkomligt lyckadt porträtt i den af hans vänner utgifna skriften: *Skalden Ingelman*, visar hans vackra, glada och milda drag under en själens genomskinlighet, som icke olik påminner om uppenbarelser."

Då vi framställt *Ingelmans* karakter, hafva vi, såsom nyss nämndes, tillika lemnat en bild af hans skaldekonsts skaplyone. Många af hans poemer voro sånger vid grafven. Han har år 1834 utgifvit ett belt häfte, som han kallade

"Griftekranen", och som utgör det tredje häftet af hans Skaldeförsök; men i rika skiftningar har han också besjunnit lifvet och dess vexlande förhållanden. Han har äfven uppstigit till en bögre grad af kraft i den lyriska berättelsen och romansen, och invigt sin lyra åt minnet af en ibland Sveriges ädlaste och störste söner, konung Gustaf II Adolf, samt i "Årstiderna" bepriset natrens skönhet och under, och framställt en mästerlig tafla af det menskliga arbetet och lefvernet. För dessa förträffliga dikter erhöill han också Svenska Akademiens stora och andra pris 1836. Redan 1828 hade han erhöillit det Lundbladiska priset. Lyriken var dock hans rätta element; ty det är den inre åskådningen och känslan, som utgöra dess karakter och väsende. När skalden vill väcka patriotismens eldiga hänryckning eller djupt skaka vårt hjerta eller lifva det till glädjens milda och ljufva rörelser, då fäst han sig ofta vid en händelse i lifvet, der hans inbillningskraft liksom söker en lefvande form för sin verksamhet; men hufvudändamålet med hela dess sträfvan är likväl att deri återspegla sin egen själsstämning och derigenom kunna väcka sympatier hos lika dauade sinnen. Detta är också hufvudkarakteren af de så kallade tillfällighetsdikterna, som utgjorde en af *Ingelmans* starkaste sidor. Han förvandlade denna konvensansprydnad till verklig konst, och hur mången gång har han icke i lifvets cypresser och myrten inflett sångens älsktligaste blommor! Hans språk är rent och barmoniskt, hans diktton klar och bebaglig, hans uppfinningsgåfva rik och omvexlande, samt hans bildning mångsidig och grundlig.

Skaldens lefnadsslut var ganska tragiskt. Den 10 Dec. 1844 var *Ingelman* ute, såsom han sjelf sade, "för att betala några skulder", så långt hans förmåga för tillfället medgaf. Han skildes sent på aftonen ifrån några vänner, för att gå hem; men i den mörka och dystra natten, förvillad af skuggorna och kanske försänkt i djupa tankar, tog han vilse om vägen, gick ned i strömmen vid Rosenbad och drunknade. Man trodde först att han blifvit rövrad, dödad och sedan kastad i sjön. Men den döda kroppen återfanns den 10 Mars 1845 uppflynt vid konung Gustaf II:s bildstod nedom slottsbacken, dit den blifvit förd af strömdraget; intet våld kunde derå förmärkas och intet saknades af hans tillhörigheter. Hans talrika vänner ombesörjde begrafningen, som mycket högtidligt skedde i Stockholms Storkyrka den 28 i samma månad med en processon af emellan två och trehundra personer, ibland hvilka ganska få voro bjudna. Professor, Dr *Grafström* höll tal vid grafven, verser afsjüngos, skrifna af

G. H. Mellin och Carlén hade äfven författat en hjertlig sång. Samma vänner inköpte en grafplats på Solna kyrkogård, der skaldens stoft nedsattes och på griften upprestes ett enkelt kors af huggen granit, endast prydt med den afidnes namn.

Skrifter: Skaldeförsök af G. G. Ingelman, Häft. I—IV. Stockh. 1828—1838, 8:o. — Helge. En dikt af Adam Oehlensläger. Öfvers. af G. G. Ingelman. Stockh. 1830, 12:o. — Menniskolifvets åldrar, framställda uti årets tider, af G. G. Ingelman. Stockh. 1838, med 16 pl., 16:o. — Kärlekens Seger eller Pietro och Gabriella, af G. G. Ingelman. Med 4 gravurer. Sthm 1839, 16:o. — Söndagen af F. A. Krummacher. Svensk Öfvers. från fjerde Tyska upplag., utgifven af G. G. Ingelman. Stockh. 1841, 8:o. — Valda Skaldeförsök af G. G. Ingelman. Stockh. 1843, 8:o. — Sveriges och Norrrikes Konungafamilj. Lithografiskt Album med 5 pl. Stockh. 1844, 8:o. — Dessutom flera uppsatser i Tidningar och Tidsskrifter, samt en stor mängd otryckta mindre skaldestycken.

(Källor: Egenhändiga uppgifter af Ingelman ibland Söndenska Samlingarne på Linköpings Bibliothek. — Skalden Ingemunds Minnesblad samlade af hans vänner, Sthm 1846, 8:o. — Hammaraköld-Söndens, Svenska Vitterheten. — Stockholms Post- och Lärkes Tidningar 1845 N:o 3 och 103. — Svenskt Konversations-Lexikon. — Svensk Bokhandelskatalog 1845.) J. G. C.

INGEMUNDI, RAGVALD.

En af Upsala-kapitlets lärdeste kaniker under medeltiden Decretorum Doctorn Ragvaldus Ingemundi sändes 1475, i anledning af ett Arboga Kyrkomötes Beslut 1474, till Rom att anhålla om Påfvens privilegier för en Akademi i Upsala, hvilka lemnades d. 28 Febr. 1476, i likhet med det Studium Generale, Påfven npprättat i Bologna. D. 10 Mars 1477 tog R. I. en vidmerad afskrift af nämnde Påfvebulla, då han ännu var kvar i Rom. Han hade sjelf rätt fullmakt såsom Archidiaconus. Nämnes år 1496 såsom Erkedjekne i Upsala. Var (se Peringsköld, *Monum. Ulleraker.* p. 211) i Sten Stores tid, åren 1404 och 1504, bland Sveriges Rikes Råd och Män.

Skrifter: Magnus Erikssons Landslag i latinsk öfversätt. 1481, tr. i Stockholm 1614, in 4:o, med titel: *Leges Svecorum Gothorumque. qum per Doctorem Ragvaldum Ingemundi Ecclesiæ Archidiaconum Upsalensis A:o 1481 latinitate primum donatæ, nunc autem zelo patriæ illustrandæ Job. Messenii a multiplici libroriorum errore fideliter vindicatae, pristino tamen tenori et candori relictæ, luci publicæ cum Legum indice locupletissimo consecrantur.*

INGMAN (MANDERFELDT), CARL JOHAN.

Carl Johan Ingman, som sedermera kallade sig *Manderfeldt*, var son af Landskamereraren och Kronofogden på Dals-BIOGR. LEX. N. V. 21

land *Jonas Ingman* och föddes i Bolstads socken derstädes 1747. Student i Åbo 1761, i Upsala 1764, sedan han vid förnämnda universitet s. å. responderat under Prof. *Joh. Bilmark* för en dissertation: *De Mensura libertatis p. 1.* Extraordinarie i Kongl. Kansliet 1772. Ordin. Kopist vid Utrikes Expeditionen 1773. Vice Legationssekreterare i Dresden 1775; i Petersburg 1776. Utänmind Legationssekreterare i Hamburg 1778, men rymde s. å. ifrån Petersburg till Norge, der han blef Sekreterare hos Geheimerådet Grefve *Dannesköld af Laurvig*. Antog här namnet *Manderfeldt* och påstod sig vara adlad i Danmark, men i hemorten troddes, att han adlat sig sjelf. Uppehöll sig sedan flera år i Köpenhamn och kallades Svenskt Landtråd. Flyttade derefter omkring år 1800 till Götteborg och slutligen till Wenersborg, hvarest han 1809 utgaf Dagbladet: "Den oväldige Granskaren", och afled d. 6 Mars 1813 af vattensot, 66 år gammal.

Ingman gjorde isynnerhet under *Gustaf III:s* regering mycket nppseende. Han synes någon tid hafva blifvit använd för att förbereda sinnena till de förändringar i regeringssättet, hvilka konungen sedan genom revolutionen 1772 verkställde. Anledningen, att man i detta hänseende på honom fäste uppmärksamheten, var troligen en liten skrift: "Den Svenske Verldsmålaren. Satire (Stockh. 1770, 8:o)", som han, dock utan att utsätta sitt namn, redan såsom student utgaf. Den är egentligen en moralisk och politisk straffpredikan öfver dåvarande ställningar och förhållanden, utan poetisk förtjenst, men märkvärdig såsom en bitter utgjutelse af missnöjet med det femtioåriga mångväldet, som vid denna tidpunkt redan var en af många delad sinnesstämning. Samma stämning yttrar sig med stor öppenhet i hans "*Tal öfver Konung Gustaf III:s regering, hållet på Riddarhuset i Stockholm d. 31 Maj 1772 af en Svensk Medborgare* (Stockh. 1772, 8:o)". Den mörka målning, som här, efter några årt Rikets Ständer temligen ironiskt kastade blommor, göres af fäderneslandets tillstånd, under nästan oförtäckta antydningar af hopp om en förändring, som konungen skulie tillvägabrinda, bevittnar tillfyllest hvar mycken sympathi en sådan tolkning af djup missbelåtenhet och ny förhoppning redan kunde påräkna, och att utforska detta var troligen ändamålet med Talet. Icke underligt då, att i hans nästa Tal, likaledes "*hållet på Riddarhuset i Stockholm af en Svensk Medborgare*", och kalladt *Minnet af den 21 Augusti 1772. då Sveriges rätta frihet och lycksalighet bereddes genom Gustaf III den Store* (Stockh. 1772, 8:o), förhoppningarne utvecklat sig till idel jublande verklig-

beter, under det att den föregående regeringens skuggsidor äro ännu mera förmörkade. Hitintills hade han ej på titelbladen utsatt sitt namn, men väl under de framsför båda Tälens ställda dedikationerna (båda till konungen), af hvilka den förra är på vers.

År 1773 skref han ett litet skaldestycke, kalladt: *Nationens Röst till sin konung Gustaf III på den 19 Aug. 1773 af Hr Carl Ingman* (Samlaren af *Gjörwell*, Del V St. 76 s. 601). Derstädes yttrar han, ibland annat:

Då Himlens vredes nit med straff och hårdhet hotat,
Då nöd och klagogråt var hela Rikets röst,
Ho hade Sverges fall och vår förtrifflan motat,
Om *Gustaf* ej ägt mod, att ge oss hjälp och tröst!
Du, som din hårda bark i bittra tårar sväljde,
Hvad uppehöll ditt hopp, då nöden mest dig qväljde?
Du tänkte på din Kung.

Och i en följande strof:

Du, som om kungars värf med hastigt öga dömmar,
Och alltid tadlar mest det, som du minst förstår:
Du allt vill hafva hjälpt, men vid ditt knot du glömmar,
Att femti års förderf ej strax ur känsel går,
En Gud på några da'r kan nya Verldar stifta;
Men då en mensklig hand skall länders tillstånd skifta,
Behöfvas flera år.

Då Grefve *And. Joh. v. Höpken* år 1773 åter inkallades i Rådkammaren och d. 6 Dec. s. å. der intog sin plats, författade Ingman följande (Den Hist. och Politiske *Mercnrius*, Del. I s. 51):

En älskad *konungs* röst och Fosterlandets ära
Dig ur Ditt sälla lugn till nya Lagrar fört.
Det fordras starke Män, att Tronens tyngder bära.
När *Gustaf* kallat Dig, Han *Rikets önskan* hört.
Hvad kan min Fosterjord uti sitt hopp nu sakna,
Då *Gustaf Adolph* syns och *Oxenstjerner* vakna!

Carl Ingman.

Äfven då konung Gustaf I:s bildstod på Riddarhustorget i Stockholm d. 13 Dec. s. å. aftäcktes, framkom han med en vers, införd i *Nya Lärda Tidningar* 1774 N:o 3.

Sedermåra synes han hafva upphört att skrifa vers; åtminstone hafva vi i den tidens Dagblad och Litterära samlingar icke kunnat upptäcka några flera af honom. Men 1776 utgaf han i Stockholm: *Äreminne öfver Joh. Baner*, uppgifvet af *Kongl. Witterhets-Akademien* och författadt af *Carl Ingman*. Det gjorde straxt mycken lycka och ansågs länge, bredvid det s. å. utgifna "*Äreminnet öfver Stjernhjeltn, af Gagnerus*",

för det bästa inhemska försöket i det då så älskade slaget af ärenlunen, som hade sitt högsta fransyska mönster i *Thomas* och tio år sednare fick det högsta svenska i *Lehmberg*. Det hade likväl företrädet framför *Gagaéri*, att vara både mera historiskt och mindre svassande, samt förråder mycken beläsenhet i Romerska auktorer. Om *Banér* säges här emot slutet ganska vackert: "Han uppoffrade allt åt fäderneslandet; han dog endast rik i förtjenster. Hans lefnad var en stor mans; hans död var en Christens. Åt fosterlandets ära och väl hade hans lif blifvit användt. För sig sjelf behöll han endast grafven och odödligheten."

Af bref, som finnas i Upsala Bibliothek bland de "Gustavianska Papperen", synes, att författaren vid denna tid var *Chargé d'Affaires* (Vice Legations-Sekreterare) i *Petersburg*; men ock, att han kort derefter befann sig i en mycket brydsam ställning. Han hade ådragit sig konungens ovilja: han besvär "den allrättvisaste och mildaste konung att varkunnas sig, om ej öfver honom sjelf, dock öfver hans olyckliga familj" (på ett annat ställe: "dem, som gifvit mig lifvet"). Ehvad han än förbrutit, så måste det ej ha varit en småsak; ty man skönjer af hvad som följer, att det hade beröfvat honom konungens nåd, tjensten, svensk medborgarrätt, drifvit honom ut i främmande land och på namnet *Ingman* satt en fläck, som nödgade honom att antaga ett annat. Efter Jannari 1778, då han ännu från *Petersburg* insände en skrifvelse med chiffer, afhöres han ej vidare. Om detta brott erhålles någon upplysning genom ett bref, d. 15 Aug. 1809 skrifvet af konung *Carl XIII* till *Georg Adlersparre* (*C. A. Adlersparre*, 1809 och 1810. *Tidskrift*. Del I. s. 207). Konungen yttrar "att *Ingman* varit här (i Sverige) dömd för uppenbar tjufnad." Sannolikt är, att han tillgripit penningar, som han för kronans räkning haft om händer. Han säger sjelf i ett bref till konung *Gustaf III* af d. 26 Oct. 1777: "Herr Hofstallmästaren *Munck* har äfven frälsat mig ur det ganska svåra bekymmer jag råkat för min skuld hos franska Ministern. — — — Jag har dock icke på annat sätt vågat begära hjelp af Hr Hofstallmästarn, än förskottsvis, emot räkning och iavisning på Stats-Contolret, 668 Rubel; som ännu är min underdåniga fordran. — — — 700 Rubel är en dryg summa. Men som jag gått in i denna entreprise och utgifter af egen blind zèle, utan ordres, kan jag ej heller understå mig begära någon ersättning." Öfver hans verkliga förhållelse hvilat således ännu något mörker.

Saken tog emellertid för Ingman en svår vändning, så att han, såsom vi redan sett, måste rymma till Norge, der han (enligt uppgift i Nyerups och Krafts Dansk-Norska Litteraturlexikon) "tyede til Gref Danneskiold-Laurvig."

Den närmaste underrättelsen om honom, som tillika tyckes tyda på hans rehabilitation, får man i en despatch af 1784 från Danske Ministern i Stockholm Könnemann: "Jag kan vid detta tillfälle ej underlåta att meddela en omständighet, som blifvit mig berättad om en viss Ingman, som för närvarande vistas i Norge. För någon tid sedan lärar han ha erhållit sitt bedrande afsked undertecknadt af konungen sjelf, och man tror att han skall få tillstånd att vända åter. Denne Ingmans far är kronfogde ("receveur des taxes") i Nerike och nära llerad med Lösbom (Revisionssekret. Låstbom!). Det är alltför troligt, att den unge Ingman, för att få pardon, börjat några intriger i Norge och att det är genom Lösbom som han utsprider rykten om de norskes missnöje och planer, för att draga för egen del nytta af dem" (se Hellstenius, Gustaf III:s danska politik, i Nord. Univ.-Tidskr. Upsala 1862). Först från Norge, sedan 1787—91 från Köpenhamn, iusände I. i början till personer nr konungens omgivning, sedermera till konungen sjelf bref och rapporter rörande ställningar och förhållanden samt sitt ingripande i dessa till befrämjande af konungens mot Danmark riktade planer. I ett bref från Christiania till Schröderheim (1787) berättar han att han nio år varit bosatt i Norge, var rikt gift, ägare till ett ibland de vackraste husen i Christiania och undertecknar sig *Manderfeldt*. Han anhåller att blifva Svensk Generalkonsul i Norge, för att i detta land, der, enligt hans yttrande, man var ganska missnöjd med danska regeringen, kunna göra konungen åtskilliga tjänster. För brefvexling, spionering m. m. begär han ett arvode af endast 200 R:dr B:co. Generalkonsulatet gafs emellertid åt en annan. År 1788 i April skrifver han, äfven ifrån Christiania, ett bref till konungen sjelf, i hvilket han, uppmuntrad af Svenske ambassadören i Köpenhamn, bönfaller att återfå svensk medborgarrätt. Under åren 1789 och 1790 har man af honom flera bref, merendels ifrån Köpenhamn och till konungen, genom hvilka upplyses, att han af K. Maj:t blifvit benådad, återfått medborgarrätt i Sverige, åter begagnades till politiska förrättningar, samt erhållit titel af Svenskt Landträd ("en i Danmark passande och bruklig titel", skrifver han till Armfelt). Slutligen underhandlade han med konungen om att med ett anslag af 3000 R:dr Specie blifva Minister-Resident vid Danska hofvet (hvil-

ket han ock säger vara Danske Kronprinsens åstundad). I dessa skrivelser åberopar han sina i Danmark och Norge förvärfvade "förbindelser, vunnna genom ett oförvitligt uppförande under 11 års tid"; säger, att ingen känner i Danmark *C. I.* eller åtminstone anser honom brottslig, men hofvet och allmänheten högakta måhända *C. M.*, som är hedrad med det förtroligaste umgänge af Grefve *Bernsdorff*, ja af sjelfva kronprinsen; och dessa förmåner begagnade han att af alla krafter motverka prinsens af Hessen inflytande, samt med det samma helt och hållet skilja Danmarks politik ifrån Rysslands. I ett bref, dateradt Köpenhamn d. 9 Jan. 1791 berättar han, "att kronprinsen af Danmark blir städse mer och mer tillgifven Sverige och dess konnug." Man finner af allt detta hvad han egentligen skulle uträtta i Köpenhamn. Då han efter ett besök i Stockholm, 1790 i Dec., återkommit till Köpenhamn, fann han sin ställning till de inflytelserika personerna der betydligt förändrad. *Bernsdorff* drog sig mer och mer undan, sedan Danske Ministern i Stockholm inderättat de rykten som glugo om honom i Stockholm, der hans obetänkta närvaro åter bragt till lifs talet om de Ingmanska bragderua, på samma gång de *Manderfeldtska* började framstå i sin rätta dager, mest kanske genom *K. Gustafs* ihärdiga vågran att på något officiellt sätt använda den "inflytelserike mannen".

I Danmark åtnjöt han likväl ett icke obetydligt litterärt anseende; och detta åtminstone icke alldeles oförtjent. Hans skrifter röja visserligen en stark benägenhet för deklamations och hans deklamatoriska utflygter förråda ofta en icke nog ren och säker smak; men det, som hos honom sålunda utsvärfvar, är dock vanligtvis verkliga tankar. Af detta författare-rykte skönjas flera spår. I sin snipplik till konungen om att återfå Svensk medborgarrätt med bibehållande af sitt antagna namn, tillägger han vid detta: "hvarnnder jag i många år och i flera länder vid mina publika skrifter är bekant." Ett ännu mera afgörande bevis företer sig i Stockholms-Posten för år 1791 N:o 16, der man finner en "Subskriptions-Indhydelse til et Dansk Qvartal-Skrift", som skulle ntkomma i Köpenhamn ifrån början af 1791 och kallas: "Bibliothek for det Nyttige og Interessante". Utgifvaren *Laurits Hvid Bøgh* nämner, för att rekommendera sitt arbete, att det understöddes med bidrag från en *Suhm*, en *Manderfeldt*, en *Malling*, *Ström*, *Nordal Brun*, *Wahl*, *Abildgaard*, *Fabricius*, *Birch*, *Heilmann*, *Zellius* og flere af Nationens store Mænd og

yndede Skribenter", hvaraf man ser att *Manderfeldt* då ansågs intaga ett rum ibland dessa.

År 1790 utgaf han i Stockholm en liten skrift: "Tidens falska politik odölgående Staterne: en betraktelse gjord af Sunda Förnufvet, besannad af Förfarenheten, samt lagd hvarje Regent, Stats-Minister och Medborgare på hjertat af *Carl Manderfeldt*, kongl. Svenskt Landt-Råd. Öfversättning (8:o)". Den kallades öfversättning, emedan skriften först författades på Danska språket och trycktes i Köpenhamn 1790, samt sedan öfversattes både på svenska och franska. Svenska öfvers. trycktes måhända under *Manderfeldts* förut nämnda besök i Stockholm (hvarom se *Gjörwell*, *Histor. Bokhandelns allmänna Tidningar* s. 123). Sannolikt ansåg man den både i afseende på Ryssland och på Franska revolutionen vara skrifven i *Gustaf III:s* intresse, och emedan den fördömde både den nya Fransyska Filosofen och *Voltaire*, så inses lätt orsaken, hvarföre *Kellgren* lät i *Stockholms-Posten* N:o 8 och 9 år 1791 införa en så skarp recension deröfver och *Antigustavianen Pehr Tham* på *Dagsnäs* fann denna förkastelse-dom så väl passande (*Svenska Slare och Skalder*, Del IV s. 364). *Thorild* deremot värderade i denna bok frisinnigheten, elden och det kraftiga uttalandet af åtskilliga oförnekliga sanningar. Också inbjöd *Manderfeldt* i bref, dat. Jan. 1792, "den käre *Thorild*" till Köpenhamn, "den rätta fristaden för alla snillen", samt erbjöd denne att bo i sitt eget hus (*Cruusentolpe* 1720, 1772, 1809 Andra upplag. s. 74).

Omkring år 1800 bodde *Manderfeldt* i Göteborg, der han vandrade på gatorna med en väldig käpp, hvars storlek och ståtlighet väckte skolgossarnes häpnad. Trolligen författade han i Göteborg den lilla skriften: "Finnes här en National-karakter i Sverige?", som han under Norrköpings Riksdag lät trycka i Stockholm.

Åren 1809 och 1810 begagnades han för att undersöka och, om möjligt vore, stämma sinnena i Norge till en förening med Sverige (*C. Adlersparre* a. st. Del I s. 189, 207 och Del III. s. 17), ehuru hans nppförande emot slttet synes hafva varit ganska tvetydigt. Sedermera igenfinnes han hvarken på den litterära eller politiska banan.

Vi hafva förut nämnt, att han var gift, såsom det tros, med ett Danskt adligt fruntimmer; men till Sverige medförde han icke någon frn. Han adopterade här en brorsdotter och lät kalla henne fröken *Manderfeldt*.

Skrifter: Den svenska Verldsmålaren, Satir. Sthm 1770, 8:o. — Tal öfver *Gustaf III:s* kröning, Sthm 1772. — Tal öfver d. 21 Aug. 1772,

ib. s. å. — Äreminne öfver Joh. Baner, ib. 1776, i fransk öfversättning. Köpenhamn 1787. — Folkets Röst til Kronprindsen ved hans Ankomst til Norge. Kjöbh. 1788 (styckevis öfvers. på Svenska i Allmänna Tidningar för 1791). — Svar fr. förf. til Folkets Röst på den i kritik och antikritik N:o 29 och 30 införda recension, Kjöbh. 1788. — Falsk politik og slet administration kappes med Tidernes forderv at ødelægge Staterne, Kjöbh. 1790 (öfvers. på franska och svenska af förf. sjelf). — Er det klogskab og retfærdighed at sætte grændser for trykkefriheden? Kjöbh. 1797. — Fornødne oplysninger ved Hr Heibergs Draabe i det store hav af Skrifter om trykkefriheden, Kjöbh. 1797.

(Källor: Atterboms uppsats i Palmblads Läsning för Bildning och Nöje 1848, s. 314 och 372. — Heltstenius, Gustaf ill: Danska Politik. — Nysenp och Kraft, Dansk-Norsk Literatør-Lexikon, m. å. i texten anförda.) J. G. C.

INGRID, HELGON.

Den heliga Ingrid är heliga Birgittas föregångare. Som hon, har Ingrid efter mannens död farit pilgrimsfärd till Compostella, Rom och Jerusalem; som hon, anlagt kloster, tillhört rikets store medan hon lefde och, fastän i lägre grad än Birgitta och senare än hon, införts ibland de himmelska helgonens antal.

Ingrid var samtidg med Birger Jarl och hans söner. Hennes lefnadshändelser äro föga kända. Född af adelig släkt i Skenninge i Östergötland. egde hon, enligt Vastovius, en ädel och ren personlighet. Hon trädde i äktenskap, i öfverensstämmelse med släktens önsksningar, men efter makens död egnade hon sitt lif endast åt gudstjenst och goda gerningar. Först anträdde hon i sällskap med några troende jungfrur, bland dem den sedermera äfven bland helgon räknade sköna Mektild^{*)}, en pilgrimsfärd till Compostella, Rom och Jerusalem. Hemkommen från denna mödosamma färd fick Ingrid straxt ett stort anseende för helighet. Hon öfverhopades med gåfvor af dem, som önskade hennes förböner och ville bidra till hennes goda verks utförande. Allt hvad hon egde och allt hvad hon erhöill, använde hon till befrämjande af sitt nu föresatta mål: inrättandet af en uppfostringsanstalt och tillflyktsort för kvinnor.

På en i Skenninge funnen sten läses: Anno Clj. Cc. LXXII. fecit Rex Waldemars hanc domum lapideam ædificare in usum monasterii S. Ingridis et Solemnitatibus regni nostri.

^{*)} Häraf hos flera Historici den af Lagerbring gendrifna uppgiften att Birger Jarls enka, danska enkedrottningen Mektild åtföljt Ingrid på denna färd.

Redan 1272 hade således konung Waldemar så verksamt biträtt Ingrid i hennes nit för ett nunneklosters upprättande. Hon fick sedermera (1281?) af Påfven Martin IV tillstånd att med sina nunnor lefva efter S. Augustini regel "sub cura fratrum Dominicanorum". Ingrid, som kallas klostrets första Abbedissa, läser 1281 åter åruat sig till Rom. Enligt Erik XIII:s och Svenska Rådets inläga till mötet i Kostniz dog hon i Skenninge kloster d. 2 Sept. 1282. I Svenskt Diplomatarium, der i de samtida brefven Ingrids namn icke förekommer, läses ett K. Magni skyddsbref af d. 21 Aug. 1282 för "de gudfruktiga Christi tjenarinnorna, Priorissa och Systrar som under Predikarebrödernas ordens tillsyn i Skenninge tjena Herran." Om således Ingrids uppgifna dödsdag är den rätta, läser hon ej kunna kallas Abbedissa (som hon icke heller i senare bref nämnes); har deremot Abbedissan Ingrid då redan aflidit, kan utfärdandet af detta skyddsbref för det under ledigheten af Priorissan styrda klostret anses som bevis på den osäkerhet, hvarl det nyinrättade lilla samhället tyckte sig vara efter stiftarinnans fränfälle.

Till Kyrkomötet i Kostniz och Påfven Martin V afgick mer än 130 år efter Ingrids död en skrifvelse från Sveriges konung, prelater och rådsherrar, hvarl bland andra svenskar, hvilka ansågos förtjena Helgon-äran, äfven Ingrid uppräknas. Som skäl anföres, att hon tillbragt sin tid i fasta, vaka, böner, återhållsamhet och allmosor, samt hvad vi redan om hennes yttre förhållanden berättat. Svaret blef dock, d. 27 Apr. 1416, att hennes lefverne och förtjenster förut borde noggrannare undersökas. 1499 ingingo ånyo konung och råd med en skrifvelse till Påfven (Alexander VI) om fyra svenskars upphöjande till helgonvärdighet, och främst nämmande Ingrid. Icke heller nu erhöill hon äran att kallas Sancta. Men att nämnas *beata* ansåg Påfven henne värd; och med den helige fadrens tillstånd skrinlades hon högtidligen i Skenninge d. 29 Juli 1506 i närvaro af Riksföreståndaren Svante Sture, af Biskoparne Ingemar i Wexjö och Vincent i Skara. En samtida (författaren till den i *Scriptores Rerum Suecicar.* s. k. *Continuatio V* af Stora Rimkrönikan) har skildrat denna fest sålunda: (förf. låter Svante Sture tala).

"Stor herrlighet i mina dagar skedde
som Gud besynnerliga i Skenninge tedde
om S. Ingrid, Guds utvalde vän,
i skrin lades hennes heliga ben.
Med flere Herrar jag der var
och hennes skrin och ben till kyrkan bar.
All den allmog, som dit drog

öl och mat fingo de nog.
 Högtidligt gästbud gjordes der då,
 alla Biskopar och Herrar måtte dit gå,
 Fruar och Jungfrur, Munkar och Präster,
 Qvinnor och Män, de ypperste och bäste.
 Der uppsattes stugor, salar och boder,
 mat gafs nog, både mycken och goder;
 inne och ute gafs i det sinn (o: denna gång)
 ey allenast öl utan mjöd och vin
 Hvar åt och drack som han gat,
 god drygd (o: tillredning) var både i öl och mat,
 i visthus och kallare fans deruppå rön,
 Sådant skedde utan tvifvel för Ste Ingridis bön" *).

(Källor: Messenii Sc. III. — Vastorii Vitis Aquilonia cum Annot. E. Benzeli. — Rhyzeili Monasteriologia. — Lagerbring, S. R. H., 2, 806. — Den ant. forts. af St. Rimkrön. — Sv. Diplom. N:o 754. — Diarium Wadstenense ad ann. 1506. — Ceise, Bullarium.) H. W.

INSULIN, STEFAN.

Föräldrarne voro ett fattigt bondfolk: *Lars Staffansson* och *Christina Danielsdotter* i Stora Fröslunda by af Öfver-Selö socken inom Södermanland, der sedermera biskopen *Stefan Insulin* föddes d. 4 Oktob. 1726. Fadern, som genom sin arbetsförmåga måste underhålla 8 barn, ägde hvarken tillgångar eller hade någonsin tänkt att uppfostra Stefan till annat, än hvad han sjelf var, en arbetsam och from bonde. Men gossen visade redan vid späda ålder mycken håg att läsa, hvilket han utan annan undervisning, än moderns och en systers, lärde sig nästan oförmärkt sjelf, och försynen fogade så, att han slutligen i skolan fick tillfredsställa sin böjelse. Dåvarande Kyrkoherden i Öfver-Selö, Theol. Lektor i Strengnäs Ingel Hellstadins höll nemligen år 1736 ett husförhör, då han ifrån Fröslunda by såg en gosse, som i anseende till sin späda kroppsställning tycktes vara endast fem år gammal, ehuru han verkligt var mycket äldre. Lektorn tillsade denne att uppläsa Herrans bön, hvilket han gjorde med mycken färdighet; och vid närmare undersökning fann Hellstadins, att den lille bondgossen kunde mycket mera än man hade anledning att förmoda. Den redlige mannen, förvånad deröfver och på det att så tidiga anlag icke skulle sakna utveckling, erbjöd sig att bekosta Stefans undervisning,

*) Rimmaren anger året orätt till 1510; kanske är detta blott ett afskrifvarfel. De få bekanta data om Ingrid äro belamrade med en ovanlig mängd af misstag af dem, som berättat derom.

hvertill föräldrarne med glädje samtyckte, tog honom i sitt eget hns i Strengnäs, gaf honom kläder och föda, samt satte honom i stadens skola, der han redan kunde inskrifvas i tredje klassen.

Denna lyckliga belägenhet forlor dock icke länge. Vålgöraren Hellstadins afled redan på våren följande året och Stefan måste återflytta till sina föräldrar. Likväl erbjöd sig för vår elfvaårige skolgosse tillfälle att under sommaren i Frösunda by undervisa 6 af grannarnes barn i katekesen och Bibliska historien, hvarföre han erhöll en belöning af en och en half daler för hvaridera barnet. Med dessa 9 daler samt litet tillskott i penningar och matsäck af föräldrarne, begaf han sig hösten s. å. ånyo till Strengnäs. Efter terminens slut erhöll han tillåtelse till en mindre socknegång, hvarigenom i penningar väl insamlades endast 48 styfver, men dessutom ljns, bröd och andra nödvändighetsartiklar tillräckligt för den sparsamme gossen, att uppehålla sig under följande vårtermin.

Småningom förbättrades hans belägenhet. Honom anförtröddes uppsigten öfver en annan skolgosse, med hvilken han under terminerna vistades i Strengnäs och dessemellan i dennes föräldrars hus. I. uppflyttades på Gymnasiet i Jnni månad 1740; blef informator för Hofrätt-Rådets i K. Svea Hofrätt Joh. Linderstedts son och fortfor dermed till år 1750, då han d. 22 Febr. inskrefs såsom student vid Upsala Akademi. Äfven här undervisade han andra, under det han sjelf med mycken flit förkofrade sig i språkkunskap och vetenskaper; responderade 1757 under Prof. Joh. Amnell för en disputation: *Fabellæ Hesiodæ etc.*, samt 1758 under Prof. Jon. Meldercrentz för en annan: *Diss., qua Methodus Exhaustionum explicatur*, och promoverades d. 20 Juni s. å. till Filos. Magister med andra hedersnämnet ibland 25 kandidater.

År 1760 presiderade Magister Insulin sjelf vid samma Universitet för en disputation: *De Quadratura Circuli*, och antogs till Docens i Geometrien. Blef 1761 Ämnessven i Landtmäteri-Kontoret; d. 4 Nov. 1766 vikarierande Lektor i Fysiken och Logiken vid Strengnäs Gymnasium och d. 6 Maj 1767 ordn. Lektor med lön ifrån d. 1 Maj 1768. Prestvigdes 1769, utnämndes d. 1 Sept. 1780 till vikarierande Lektor i Dogmatiska Theologien och d. 24 Maj 1782 till ordn. Theol. Lektor, samt Prost och Kyrkoherde i Aspö prebendepastorat. Var riksdagsman 1789 och 1792. Blef Theol. Doktor 1793, då han tillika bevistade jubelfesten i Upsala, samt d. 28 Juni s. å. Biskop öfver Strengnäs stift, ehuru han blott

innehade tredje rummet på förslaget, då deremot den förtjenstfulle Domprosten, L. N. O. D:r Carl Gust. Barkman var uppförd på det första och dåvarande Professorn, sedermera Biskopen Joh. Adam Tingstadins på det andra. Biskop Insulin afled d. 12 Maj 1803, något öfver 76 och ett halft år gammal.

Han ansågs såsom en skicklig Gymaastillärare, isynnerhet i Mathematiken. Emedan han blef utnämnd till Biskop vid fyllda 66 års ålder, voro krafterna redan brutna; dock behandlade han konsistorii-göromålen med vana och jemnhet, samt visiterade sjelf största delen af Stiftet. Under hans tid reparerades Domkyrkan, som erhöll nytt orgelverk och nya fönster, och skolhus nybygdes i Strengnäs och Örebro. Dessutom gjorde han i hemlighet mycket godt åt de fattiga.

Gift med *Christina Lilja*.

Skrifter: *Philosophiæ Britannicæ s. Newtonianæ Breviarium*. Latine editum. Tom. I. Strengn. 1770, 8:o. — *Verldsbeskrifningens Tredje Del*, om Folkslagens Seder och Lynne. Strengnäs 1772, 8:o (den första Delen författades af Mallet och den andra af Torb. Bergman).

(Källor: *Aurelius, Strengnäs Stifts Herdemässa*. — *Strengnäs Stifts-Tidningar* 1803 N:o 5. — *Vitæ S. Theol. Doctoris, Domini Stephani Iesulæi Momenta præcipua Oratione Parentali exposita a Svenone Bruhn*. Strengnäs 1804, 4:o. — *Catalogus Bibliothecæ Acad. Upsalensis*.)
J. G. C.

ISANDER, LARS JAKOB.

Född 1787. Efter idkade studier vid Upsala Akademi, blef han der Fil. Magister 1809; befordrades 1810 till underlöjtnant vid Svea Artilleriregemente och undergick officers-examen följande året. Utnämndes 1818 till Löjtnant, 1824 till Kapten vid samma regemente; blef R. S. O. år 1826 och befordrades till Major i Artilleriet 1829. Han bevisade 1813 och 1814 års fälttåg i Tyskland och deltog derunder i bataljen vid Dennewitz och affären vid Roslan. Förordnades 1821 till lärare vid Mariebergs Artilleri-läroverk och 1829 till befälhafvare vid detsamma. År 1819 valdes han till ledamot af Krigsvetenskaps-Akademien och var sedermera trenne år protokollsförande i Artillerifördelningen. Afled d. 28 Maj 1833.

Skrift: *Föreläsningar öfver Artilleri-vetenskapen*, I—4, Sthm 1825—29, 8:o.

Källa: *Krigsvetenskaps-Akad. Handl.* år 1833.

H. W.

ISER, MATTHIAS.

Biskop *Matthias Iser*, son till Komministern i Alsters socken af Wermland *Johan Iser*, inom provinsen i allmänhet kallad Herr *Hans i Skål* efter sin bostad, och *Märta Spensdotter Ekeblad*, föddes d. 7 Okt. 1645. I början visade han föga hog för studier, hvurföre fadern satte honom i lära hos en handverkare i Carlstad. Men hogen vaknade och han genomgick hastigt Carlstads och Mariestads skolor, så att han 1665 vid 20 års ålder likväl inskrefs såsom student vid Upsala Universitet. Blef Filosofie Magister derstädes 1672. Prestvigd i Carlstad 1673 och följande året Pastor vid Lifregementet till häst. Åtföljde detta regemente i Danska kriget och tillvann sig derunder till den grad konung Carl XI:s bevägenhet och nåd, att han d. 18 Aug. 1676 utnämndes till dess ordinarie Hofpredikant. Erhöll d. 23 Febr. 1678 fullmakt såsom Domprost i Götheborg, men då domprostförsamlingen höll fram sinna privilegier, försäkrande församlingen att få sjelf kalla sig kyrkoherde, erkände K. M:t rätten och Iser blef d. 23 Aug. s. å. nämnd till kyrkoherde i Marins församling i Stockholm. Här qvarblef Hofpredikanten Iser likväl endast till d. 29 Juni 1681, då fullmakt för honom utfärdades att vara Kyrkoherde vid Storkyrkoförsamlingen i Stockholm och Präses i Stockholms stads Konsistorium, samt han dessutom emottog Lofö pastorat såsom prebende. Han var då endast 36 år gammal och 8 års prest. Blef ledamot af den kommission, som tillsattes att granska Förmyndare-regeringens åtgärder, och deltog i flera andra viktiga förrättningar. Hans barn adlades d. 8 Febr. 1689 med namnet *Iserhjelm*, men introducerades först 1697 på Riddarhuset under N:o 1288. Sjelf promoverades Iser vid jubelfesten 1693 till Theol. Doktor *), och befordrades genom fullmakt, daterad Bender d. 21 April 1711, till Biskop i Westerås, der han afled d. 19 Febr. 1725, sedan han några år före sin död varit sängliggande af ålderdomssvaghet. Han begrofs i domkyrkan med liktal af Öfver-Hofpredikanten, sedermera Biskopen i Westerås Dr: Nils Barchius; och öfver honom uppsattes, inom ett väl arbetadt

*) Han väckte då förargelse genom att blifva drucken på promotionskalaset. (Enligt en närvarande trovärdig persons anteckning.) I B. Lex. n. f. I: p. 153 se vi Isers förhållande till den fromme och nitälskande Anander. Sekularmannen J. Bilberg var ej heller Isers man. —n.

jernstaket, norr om högaltaret i samma kyrka ett kostbart monument af marmor med prunkande inskrift.

Biskopen Matthias Iser utmärkte sig icke så mycket genom djup och vidt omfattande lärdom, som mera genom sina lätta och behagliga umgängesgåfvor. Såsom munter, glad och älsklig umgängesman anser man att han hufvudsakligen vann konung Carl XI:s nåd, så stor, att han utan anmälan hade fritt tillträde till konungens person, och med denne konung kunde han flera timmar samtala i både allvarsamma och ligkiltiga ämnen, samt nekades sällan något, som han begärde. Han besöktes icke sällan af de kongliga, hvilka alltid reste ifrån honom glada och förnöjda. Också hade han ofta vid sitt bord rikets förnämsta personer, hvilka han rindligen undfägnade. Han kunde ock lefva sålunda; ty han var ganska rikt gift och dessutom en god hushållare, så att man ansåg honom för den rikaste biskop i Sverige efter Reformationen. Men ett sådant behagligt umgängessätt synes icke ensamt hafva varit tillräckligt att så mycket fjettra den allvarlige konung Carl XI. Något måste tillika hafva funnits i biskop Isers karakter, som gjorde honom så omtyckt; och det var utan tvifvel hans praktiska användbarhet. Han var en ibland de skickligaste ordförande i ett konsistorium, hade mycken insigt i kyrkolagfarenheten och en ovanlig förmåga att utreda de mest invecklade mål. Inom sitt Stift höll han årligen prestmöten samt visitationer i de aflägsnaste delar, till och med i Serna, som förut aldrig varit besökt af någon biskop. Till stipendium för en studerande vid Westerås gymnasium anslog han ett kapital af 4000 daler kopparmynt. Han var flera gånger riksdagsman och ibland annat ledamot af Sekreta-Kommissionen år 1714, då han likväl måste begära tillåtelse att resa till Westerås, emedan han genom en eldsvåda derstädes s. å. förlorat sin gård, sitt bibliothek och all sin lösa egendom.

Gift med *Margareta Nyman*, dotter af handlanden i Fahlun *Olof Nyman* och *Helena Blackstadia*, samt död i Westerås 1720. Hade med henne 8 söner och 4 döttrar. Ibland sönerne anmärka vi *Carl Olof Iserhjelm*, som föddes 1681, slutligen blef Revisions-Sekreterare, tog derifrån afsked 1748 med justitiekanslers n. h. o. v. och dog s. å. i Stockholm; *Gustaf*, född 1682, död såsom Sekreterare i Svea Hofrätt 1735; och *Matthias*, född 1689 och dödad i slaget vid Pultava 1709. Iserhjelmiska ätten utgick på svärdssidan med kammarherren *Carl Gustaf Sam. Iserhjelm*, som afled 1831.

Skrifter: Tractatus de mundo visibili Cap. I. Præs. Magn. Celsius. Upsalim 1672, 8:o. — Diss. Grad. de Cometis. Præs. Jon. Fornelius. Ups. 1672, 8:o. — Program vid Rector Scholæ Jacobi Valdii valedicerande. Stockh. 1695, patent. — Dessutom tillägger både Gezelius och Westén honom: Oratio funebris Sarsæ Erlandi, Dom. Superintend. Sv. Camenii Conjugis. Ups. 1651, 4:o. Superintendentens i Carlstad Sven Benedicti Elfdalius Camenii maka Sara Erlandsdotter Norenia dog visserligen 1651; men Matthias Iser kunde omöjligt vara författare till en Latinsk Oration öfver henne, emedan han då endast var sex år gammal.

(Källor: Rhyselti Biskops-Chronica. — Geneall Biograph. Lexicon öfver namakunnige Svenske Män. — Westén, Svenska Hof-Clereciats Historia. — Muaktell, Westarås Stifts Herdaminne m. fl.) J. G. C.

ISTHMENIUS, ISAAK.

föddes d. 26 Febr. 1610 i Östmo församling af Södermanland, der fadern *Jacobus Andreæ Gevaliensis*, äfven kallad *Gevalander*, var kyrkoherde och prost öfver Södertörns kontrakt. Hans moder *Anna Sigvardsdotter* var dotter af kyrkoherden i Simtna *Sigvårdus*. Efter fädernebygden Östmo kallade Isaak sig *Isthmenius*, studerade i Södertelje skola och sändes 1625 till Upsala Akademi, hvarest han 1639 promoverades till Filos. Magister, sedan han året förut blifvit prestvigd. Magister Isthmenius förordnades först till Theol. Adjunkt, men utnämndes d. 30 Jan. 1641 till Professor i Fysiken vid ofvannämnda universitet, hvilken profession han med mycken flit och skicklighet förestod i 17 år och var under tiden tre gånger Decanus i Filos. Fakulteten, två gånger Rector Magnificus och en gång Promotor, nemligen vid Magisterpromotionen 1649. Presiderade 1657 vid prestmötet i Upsala, men hade redan d. 19 Jan. s. å. blifvit befordrad till kyrkoherde och prost i Örebro. Afled d. 27 Jan. 1658, knappt 48 år gammal, af hektisk feber i följd af ett långvarigt bröstlidande, och begrofs i Upsala.

Gift med Anna Eriksdotter, hvilken sader var kyrkoherden i Tjula och Snndby församlingar af Strengnäs Stift Ericus Olai. Var derigenom sväger med Biskopen i Strengnäs, sedermera Erkebiskopen Laurentius Paulinus Gothus. Hon blef sedan omgift med Professorn och Riksantikvarien Olof Verelius och hade med sin förra man sonen Jakob Isthmen (se här nedan).

Skrifter: Brevis dehortatio a gula et ebrietate, vitio detestabili et omnibus hominibus in schola pietatis degere volentibus fidulo fugiendo et detestando Upsal. 1631, 4:o. — Diss. Grad. De causa efficiente. Præs. Laurent. N. Stigzelius. Ups. 1636, 4:o. — Programma in exsequ. M.

Martini Gesticii. Ups. 1648. — Om thet högsta timmeliga godba etc. ifrån Latin på Svenska uttholkat och med någhre exempel vidare uth-fördt. Upsala 1649, 8:o. — Memoria Dni Jacobi Andreæ Gevalensis, Pastoris in Östmo et Contractus Tornensis Præpositi, patris sui. Ups. s. å. (1652), 4:o. — De Magistratu politico et rebus civilibus, Disputatio Synodalis. Ups. 1657, 4:o. — Dessutom presiderat för 57 Disputationer, som uppräknas af Lidén.

(Källor: Joh. J. Burel Program till hans begrafning, infördt i v. Stjernmans Bibliotheca Svalogothica Vol. II p. 775. — Follén, Strengnäs Stifts Herdamnase. — Catalogus Bibliothecæ Acad. Upsaliensis.)

J. G. C.

ISTMÉN, JACOB (ADLAD REENHJELM).

Som ett prof på samlaren Gahms sätt att teckna, med-dela vi ur G:s Biografiska Samlingar i Upsala hans lefnads-teckning öfver Riksantikvarien Istmén-Reenhjelm, om hvilken lefnads-öden vi icke kunnat finna något att till Gahms upp-sats tillägga.

Framledne Sveriges Antiquarius Herr Jacob Istmén-Reenhjelm föddes i Upsala år 1644. Fadren var Isaac Istmenius, d. v. Phys. Professor derstädes, hvilket embete honom blef af Kongl. Regeringen uppdraget d. 30 Jan. 1641; men blef sedermera år 1657 kyrkoherde i Örebro; afsmnade året derpå den 27 Jan. Reenhjelms farfar var Jakob Andreæ Gevaliensis, Prost och Kyrkoherde i Södermanland. Vår antiquaries moder var Anna Erici, kyrkoherde-dotter ifrån Tjula i Södermanland. I sin ungdom vinnlade sig hr Reenhjelm om studier och vetenskaper och i synnerhet om fäderneslandets urkunder, hvartill hans styffader, Professorn och Riks-Antiquarien Olof Verelius förmodligen mycket bidragit. Uppfostrad under en så god mästares hand kunde ej fela att den unge Reenhjelm blef hemma i Svithiods fornhäfder. Detta allt oaktadt, lekte Reenhjelms hog på vapnen. Efter v. Stjernmans berättelse i dess Matrikel p. 667 skall han ock tjänat sig upp till Löjtnant); men vissheten vet man icke.

År 1695 d. 30 Sept. förordnade Carl XI R. att vara Riks-antiquarius efter styffadren Verelius, hvilken detta embete med sin nåd. konungs tillåtelse då öfverlemnade. Vår Antiquarius måtte varit mycket orolig af sig; ty vid denna tid fick han uti Kongl. Svea Hofrätt en mycket svår dom för

*) Som Stj. gerna i sina berättelser felade; ty kanhända att han menat detta avancerandet till Löjtnant vara det som sedermera skedde och här nedanför omtalas.

åtskilliga våldswerk och andra bedrifter på sin hustrus styfmoder, några gånger 40 mark och annat sådant. (Se en handskrift hos Kongl. Sekr. Hr Bäckman.) Bemålte år 1675 d. 14*) October, gaf Carl XI I. adelig sköld, namn och vapen och blef han kallad Reenhjelm. Introduktionen skedde på Riddarhuset 1678. Förtretad öfver den dom han fått i Kongl. Hofrätten, men i synnerhet öfver den tillökning i straffet han fått i Kongl. Senaten, bortlägger han sina svenska minnesmärken och ikläder sig hjälm och brynja. År 1678 d. 12 April antog Öfverste Gnstaf Krus Larsson R. till Löjtnant vid sin då under värfning varande esquadron cavalleri. (Sjelfva antagningsbrevet finnes i säker afskrift hos Kongl. Sekr. Bäckman) R. skall då tjent sig upp till Kapten-Löjtnant och varit med både i Skåne och Norge, fast andra, kauhända ovänner, säga att han efter 3/4 års bortovaro blifvit från Krusiska regementet kasserad. Men man lemnar nu sålänge alltsammans. — Det är likväl visst att han hemkom och tog sig för att arbeta uti Sv. antiquiteterna. Till bevis af sin skicklighet utgaf han 1680 och 81 Thorsten Vikingssons saga i 8:o och Olof Tryggvasons in 4:o, begge försedda med mycket lärda latinska anmärkningar och begge vittnande om utgifwarens skicklighet. Noterna i anmärkningarne till den sistnämnda sagan blefvo tillegnade Drottning Christina i Rom. 1682 dog Verellus, af hvilken R. man moribonda fått testamente. R:s vilkor lära då varit ganska dåliga; ty man finner att han den 10 Mars 1682 anhållit hos Carl XI att sedan han en tid tjent som Löjtnant vid Krus regemente både i Skåne och Norge och efter krigets uppbörande continuerat att arbeta vid antiqvarietjensten med all flit; dock icke njutit någon lön och recompence för det han af egna medel till några och femtio manuscripter sammanbragt hafver, ej heller kunnat komma till någon likvidation öfver sin fordran; och alltså han på lifsmedel förty liden stor brist; nbeder han sig fördenskull underdånigst att K. M. täcktes befordre honom vid krigsstaten, hvarom icke, begär han att få bli Professor och Assessor uti Kongl. Collegio Antiquitatum uti Verelli ställe, efter som han nogsam t tilltror sig vara capabel samma tjenst, till fäderneslandets nytta och den studerande ungdomens undervisning i antiquiteterne att förestå, allenast med den lön och underhåll, som på samma

*) Somliga, bland dem Stjerneman, säga d. 13; men jag har följt ett utdrag af sköldebrevet, som finnes i Riksarkivet, men ej i Registraturet.

tjänst består, emedan han sin hustru och fem små barn försörja skall. Äfven anhöll han om kungens stadfästelse å Verelli testamente, åt honom och några andra gjordt. 3:o anhöll han äfven att K. M. täcktes befria honom från den dom Svea Hofrätt fällt öfver honom uti Dec. för några excesser han skulle hafva begått, men icke vet sig dertill vara brottslig. — — — Kungen resolverade häröfver sålunda: Verelli plats är besatt och i Collegiet redan så många assessorer som der vara bör; ej heller vet K. M. någon tjänst ledig under Krigsstaten, hvarmed han kan accomoderas nu för tiden. 2:o K. M. meddelar inga dylika confirmationer; ty är testamentet lagligt, så behöfvas inga sådana; är det olagligt, bör ingen confirmation komma i fråga. 3:o K. M. låter bli vid domen *). — Det är troligt att R. lefvat ett ganska uselt lif om hans fattigdom varit sådan han nppgifvit, då han fick ett sådant svar. R. hade till maka Anna Böllja **), Ryttmästar Kettill Stensson Bölljas till Törby dotter med Sophia Brantenmüller ifrån Schlesien. R. dog 1691, 47 år gammal. Begravnen d. 17 Mars 1692 i Trefaldighetskyrkan i Upsala "

JANSSON, ERIK.

Bonden Erik Jansson, som inom tre år nppsvingat sig från en obemärkt torpare och mjölhandlare till en i hela Sverige känd och af mer än tusen erkänd "profet"; som beröfvat fäderneslandet mer än tusen invånare och i Amerika grundat ett af honom sjelf både andligen och verldsilgen styrdt sambälle, som ännu eger bestånd; och som konnat uträtta allt detta utan att sjelf tro på sin gudomliga sändning, den han för sina anhängare predikat, utan att vara annat än en fräck hycklare, en energisk bedragare, en vinningslysten egoist; denne bonde måste af en hvar räknas bland vår tids märkligaste företeelser och har tillförsäkrat sig en framstående plats i den del af menskliga dårskapernas historia, som berör det svenska folkets kyrkliga tillstånd och religiösa lagstiftning.

*) Utdrag af suppliken finns hos Bäckman.

**) Skref sig till Husaby och Kungsgården.

Erik Jansson föddes år 1808 i Biskopskulla församling i Upland, der fadren, Jan Mattsson, var bonde. Fadren flyttade sedermera till Torstuna och sist till Österunda, begge dessa socknar belägna i den del af Upland, som tillhör Westerås län. och dog 1844, efterlemnande flera barn.

Erik var ett godt hufvud och vände tidigt sina tankar åt det religiösa hållet, utan att dock låta det andliga ingripa i sitt förhållande till det veridsliga. Han sysselsatte sig mycket med läsning, serdeles af de bland allmogens vanliga uppbyggelseböckerna af Luther, Arndt, Nohrberg m. fl., var känd som en driftig och arbetsam jordbrukare och bergade sig ganska väl med hustru och barn på det hemman, han arrenderat i Sånkarby i Österunda socken. Efter hand blef han mer och mer gripen af andliga rörelser. Redan på början af 1830-talet skref han små andliga uppsatser och verser, hvadan han icke var oöfvad då han tio år senare uppträdde som författare i vidsträcktare skala. Hans behof att läsa förde honom emellertid från andaktsböckerna till bibeln. Åtskilliga uttryck i detta Guds ord föreföll honom föga öfverensstämmande med de menskliga förklaringarne. Han började sjelf tänka öfver skriftens rätta förstånd och kom snart till egna förklaringar och satsatser, hvilkas sanning gent emot de kyrkliga föreföll honom så mycket mer inlysande, som han i bristen på andligt lif hos kyrkans prester såg ett klart bevis på bristande sanning i dess läror. Han fick således sjelf lärosatser att framföra i form af straffpredikningar mot menniskofunder i kristendomen och syndalefverne bland de kristna.

År 1843 i Jan. gjorde Erik J. en resa till Helsingland som hvetemjölshandlare. Hos en nämndeman, Jon Olsson i Söderala, fick han under resan kvarter öfver en Söndag, bevistade med sin värd, som tillhörde de s. k. läsarne och ibland dem hade stort anseende, en "samling", och ingaf genom sitt allvarliga tal och uppförande denne en hög tanke om sin gästs gudsfruktan och andliga visdom. Jon införde honom ånyo till "samlingar", anmodade honom att tala för folket och understödde honom med sitt vitsord. Erik hade nu ett fält för sin verksamhet, och han lemnade det ej obegagnadt. "Läsarne" hade sinnet öppet för tal om andliga ting, och Erik talade våldigt om bättring och renhet, om de kristnas ovärdighet att vara grenar i det sanna vinträdet, och öfvergick derpå till sin första nya sats: syndfriheten hos de verkligt kristna. Enligt all sannolikhet drefs han redan vid sitt första uppträdande som talare af begär att bli bemärkt, långt

mer än af andligt nit. Den stora framgången lät den sluge mannen våga mer och mer och, under ständigt iakttagande af sin beräkning, ständigt förökande antalet af dem, på hvilka hans personlighet gjort ett mäktigt intryck och noga undvikande de ställen der han befärade nederlag, bragte han det inom ett år derhän, att han i flera socknar i Helsingland af "läsarne" betraktades som en andlig lärofader. I synnerhet kvinnor föllo till honom. Mer och mer skilde sig hans anhängare från "läsarne" och på våren 1844 voro "Erik-Jansarne" färdiga.

Under år 1843 företog Erik tre resor till Helsingland, hvardera upptagande några månader. I Forssa församling, der han först erbållit fast fot, bosatte han sig med hustru och barn i början af 1844, och nu utvecklade han sig hastigt från lärofader till gudasänd profet. Han förbjöd sina anhängare att besöka gudstjänsterna och höll samtidigt med dessa sina egna "samlingar". Nu framställes så småningom hans nya läror: de trogna synda icke; de hafva icke mer någon synd, ty den har Christns borttagit; de äro fullkomliga, som Gud Fader (enligt Matth. 5: 48); endast Erik Janssons anhängare äro trogna; Erik Jansson är sänd af Gud att lära alla folk hvad skriften innehåller; Guds ande talar genom honom och hans ord är Guds ord; han kan således icke taga fel, men de, som icke tro på honom, äro fördömda.

Man skulle tro att denne man med ett exemplariskt leverne åtminstone sökte underlätta tron på dessa läror, uti hvilka hans egen person spelar en så framstående rol. Visst icke; okyskhet, tvektan, lögn, egen nytta icke alienast påstods utan ordentligen bevisades om honom. Säkertligen hade icke heller anhängarne blifvit hvarken så många eller så långvariga, om icke förföljelser underlättat hans sträfvan att framstå som sanningsvittne.

D. 11 Juni 1844 väcktes väktarne på Zions murar. I Alfva socken hade den nye profeten denna dag låtit resa ett stort bål, på hvilket alla hans lärjungar brände sina förre "afgudar", d. v. s. alla sina andaktsböcker. Luthers, Aradts, Nohrborgs m. fl:s skrifter uppgingo i lågor under det folket sjöng: "Tackom och lofvom Herran"; brännandet grundades på berättelsen i Apostlagärningarne om dem, som brände upp sina svartkonstböcker. Nu ansåg sig kronobetjeningen böra gripa in, ehuru en hvar blott bränt sin egen egendom. Erik Jansson fängslades d. 13. 40 à 50 man behöfdes för att taga honom. Hans hus stormades och försvarades med ursinnighet af hans anhängare. När han fastlagits, belades han med

bojor, emedan han ej ville sitta stilla hos fångföraren. Så fördes han till länshäktet i Gefle, förhördes inför länshöfdingeembetet, forslades vidare till länshöfdingen i Westerås, som, efter inhemtadt yttrande om hans sinnestillstånd af fängelseläkaren och slottspastorn, satte honom på fri fot och gaf honom pass till Österland, men ej till Helmingland, ehuru en köpehandling förevisades, på grund hvaraf Erik J. skulle vna hemmusegare i denna provins. Nu blef hans rykte känt öfver hela landet. Han beordrade sina anhängare på resor för att utbreda hans lära och begaf sig sjelf till Stockholm, der han jemte några af sitt parti fick företräde hos konungen. "Hos konungen har jag vunnit seger", skref han sedan till Afta, der hans anseende deraf mycket stärktes.

I Sept. förhördes E. J. inför Länshöfdingeembetet i Westerås och erhöi derefter pass till Helmingland, der hans återkomst och berättelser om utståndna lidanden för sannlingens skull väckte "Erik-Jansarne" till nytt lif och starkt förökade deras antal. I Söderala tändes i Okt. ett nytt bokbål under böner och lofsånger; Erik blef strax ånyo gripen och insänd till länshäktet i Gefle. Profkur mot sinnesrubbing anbefalldes här liksom förut i Westerås. Kongl. Maj:t anbefalldes Upsala Domkapitel att varna E. J., hvareför han försändes till Upsala och d. 18 Dec. till Kapitlet ingaf en trosbekännelse; Kapitlet varnade honom för landsflykts-straff om han icke innehölle med sina villolärar. Under Eriks fängelsetid hade för tredje gången ett bokbål tänds, d. 7 Dec. i Forssa socken, men nu hann kronobetjeningen så tidigt infinna sig att en del af böckerna undanrycktes lågorna. Några och tjugo personer blefvo för denna handling ingfördade och i Febr. 1845 fällda till anseutliga penningböter.

Dagen efter inställelsen i Upsala var Erik instämd till häradsrätten i Norrala för att svara för ankingelse att hafva olagligt bestruffat några pojkar som ofredat en af hans "samlingar." Det var dock omöjligt för honom att på så kort tid tillryggelägga 19 mil. D. 21 Dec. hnde han likväl hunnit fram till Söderala och höll just i en stor "samling" på att börja sin bibelförklaring, då Länsmannen inträdde för att gripa honom. Efter häftigt motstånd af de närvarande gaf han sig slutligen, uppmanande sina vänner att ej fortsätta striden, och afördes ånyo till häktet i Gefle, der han kvarhölls till d. 18 April 1845, då Svea Hofrätt, på grund af hans anförda besvär, hunnit ogilla häktningsåtgärden. Han återfördes då till Forssa med fångskjuts och höll sig der några veckor fullkomligen stilla. Men den 25 Juni hölls en

stor "samling", hvarnnder hans anhängare anföllos af sina vedersakare bland den kringboende allmogen och ett stort slagsmål uppstod. Förskräckt rymde E. J. sitt hem och höll sig dold ända till slutet af Sept., då han sjelfmant framträdde; ifrån Juli månad hade han varit allmänneheten efterlyst, emedan kronobetjeningen ej kunnat anträffa honom med stämning till det ting, der enligt K. Maj:ts befallning genom Just. Kansleren, undersökning skulle hållas om oväsendet och Erik J. ställas till rätta för "villfarelsers spridande och olöfliga sammankomsters hållande."

Till Forssa häradsrätts session d. 11 Okt. 1845 inställde sig E. J. frivilligt. Den långvariga undersökningen afslutades d. 18 Nov., hvarefter handlingarne insändes till K. Svea Hofrätt och Erik J. för tredje gången affördes till länsbåket. Han kom dock icke denna gång fram till Gefle. Under vägen anfölls fångföraren d. 21 Nov. af fyra starka män, hvilka befriade Erik Jansson.

Kringsmygande, ofta i kvinnodrägt, "förföljd af denna veridens mäktige för sanningens skull", genomströfvade Erik nu en del af sin gamla verkningskrets och öppnade sig i Dalarne en ny. — I Mars 1846 ansågs han uppehålla sig i Mora, hvarifrån han i April skall ha begifvit sig till Norge. Under tiden trycktes på ett i Söderala anlagdt tryckeri den nya lärans religionsböcker: "*Några sånger samt böner författade af Erik Jansson*" och "*Förklaring öfver den heliga skrift, eller Cateches, författad i frågor och svar af Erik Jansson.*"

Som ett af bevisen för sin sändning af Gnd hade E. J. engång anført: "Jag har på en half timma författat en lång psalm, då andra deremot, prester och lärda män, måste sitta och rifva sig i hufvudet för hvar rad och blir göra nog ändå." Att han haft lätt att skrifva ihop sina sånger, liksom att han varit fullkomligt utan både poetisk och religiös inspiration, varsnas på hvarje rad i hans sångbok. När han varit i farten med en sång — de flesta äro rätt långa — har det ofta icke varit så noga om en och annan vacker fras om synd och frestelse fått komma med, tvärt emot hans egen lära. T. ex. (ps. 9, v. 7, 10):

"Ty allt vi alltid göra vill
som hörer Jesu lefnad till
men om vi görer något fel
så är Gud sjelf likväl vår del.

— — — — —
Begär vi när oss finner visst,
ty stor är otrons syndabrist,

och den vi känner när oss kvar
till dess vi ner i grafven far."

Huru han framställer sig sjelf, ses af följande exempel (ps. 12, v. 25):

"Mitt hufvud nedböjs,
men mången upphöjs
när blodet för sanningen rinner
jag lik Jesus dör
och mången det rör
som segren i Christo här finner".

Många af sångerna äro tillämpningar på Erik Jansson och hans trogne af berättelserna i Esra bok om Israels återkomst och det nyuppygda Jerusalem: sjelf är författaren "nutidens Cores, som gjort en stor process med hela babels magt." Aldrig har ett religionssamfund hållit tillgodo en så långträdig, oförskämd och vidrig sångbok; i det eländigaste versmakeri, någon litteratur kan uppvisa, har man svårt att finna maken dertill. Sångboken innehåller 63 nummer.

Redigare är "Cathechesen", som på 122 tätt tryckta sidor under form af svar på 139 frågor utvecklar hela lärans både positiva och negativa (= polemiska) del samt allehanda E. J:s åsigter om vissa bibelställen. Redan på första sidan säges det uttryckligen att boken är Guds ord. Det hufvudsakligaste af innehållet är tolkning på Erik Janssons sekt och dess motståndare af berättelser och profetior i gamla testamentet.

Emedan dessa båda böcker utkommit med falsk tryckort (Söderhamn) och utgått från ett i strid mot Tryckfrihetsförordningen anlagdt tryckeri, sökte myndigheterna lägga beslag på exemplar deraf, hvilket uttyddes som ett nytt försök att qväfva sanningen. Det är i sanning märkbart, att i en landsort, der religiösa rörelser så länge fortgått, både religionskunskap, omdömesförmåga och allmän bildning kunde stå på en så låg ståndpunkt, att ett energiskt uppträdande, en ledig tunga — och förföljelser af kronobetjening varit nog att förläda insental att såsom Guds ord och sanningens rätta vittnesbörd mottaga Erik Janssons ord och skrifter. Förhållandet får dock en förklaring, då man betraktar "läsarnes" historia. Förhatade af kyrkans vigda embetsmän, till gengärd sjelfva ringaktande dessa, voro "läsarne" vana att vid sina "samlingar" tröstas, uppbyggas och hänföras af mer eller mindre begåfvade, oftast hjertevarma men okunniga bönder ur deras egen midt. En mera kunnig, slig och talför man, än de förut hört, som kraftigt straffande uppträdde ibland

dem, knnde därföré lätt under sin egen ánde kufva en i mystisk tro oppammad skara.

Redan under sommaren 1845, när den nudangömdé "profeten" efterlystes och hans anhängare mer och mer flugo erfara obehag af den förbittring, det hat och förakt, hvarmed deras icke till sekten hörande omgifning lönade sekteus skarpa förkastelsedomar öfver de "otrogna" och deras "djefflatankar", började Erik-Jansarnes hufvudmän att tänka på en allmän utflyttning till Amerika, der, enligt profetens försäkran, bedningarne skulle uppbygga städer åt de trogna och de vid första ankomsten skulle "tala med tungomål." Utflyttning till Amerika var då i hela Europa en af dagens frågor; till och med i Stockholm hade 1841 en "Emigrantförening" blifvit bildad och åtskilliga skrifter om saken utkommit. Olof Olsson, en bror till den förut nämnde Jon Olsson och liksom denne en af Jansenismens pelare, för i Sept. 1845 till Amerika för att der vidtaga förberedande åtgärder. I Mars följande året anlände från Olof i Newyork till trosbröderna i Söderala ett bref, hvori han kraftigt oppmanar till utflyttning. Den i Dalarne kringlångande Profeten predikade nu ännu kraftigare om affärden till det nya Jernsalem och i läran infördes en ny och vltig beståndsdel: kommunism. Alla, som trodde Erik tala med Guds ánde och ville tillhöra de trogna, skulle sälja alla sina egodelar och till sin utvalda styresman aflemla pennningarne. Den gemensamma kassan skulle lemna alla noderhåll; men så skulle också alla lyda, ty de, som lemnade de trognas församling, flugo icke sitt tillskott tillbaka. Sedan allt var sålunda väl ordnad och Erik Jansson sjelf tagit om hand en del af den gemensamma kassan, lemnade han sina vexlande gömställen i Dalarnes aflägsna bygder och för öfver Norge och Havre till Newyork. Han anlände dlt i Juni 1846, med familj och sällskap, inalles 8 personer; efter några veckors uppehåll, hvarnuder han äfven uppträdde som predikant, för han vidare till en i hans namn köpt jordegendom i staten Illinois, nära Galesburg, der kolonien skulle gründas. Efter profetens födelseort fick stället namnet *Biskopskulla* (Bishophill).

Det är svårt att med säkerhet uppgifva antalet af dem, som utflyttade, svårare att uppgge huru många som verkligen framkommo till det Erik Janssonska samhället. Enligt Gefle landshöfdings Femårsberättelse till K. M:t för åren 1843—47 hade E. Js anhängare inom länet uppgifvits vara omkring 1100, af hvilka 823 utflyttat till Amerika. Från socknarne Malung, Limo och Mora i Dalarne hade redan i Maj 1846

omkring 100 personer brutit upp. Med 9 fartyg (från Stockholm, Gefle, Kristiania, Göteborg, Havre), på flere af dessa ohyggligt sammanpackade, hade intill d. 4 Nov. 1846 omkring 700 anländt till Newyork, hvarest då ännu väntades nära 400, hvilka redan voro på väg. Af dessa omkommo dock nära hälften genom tveene fartygs förlisning. Från en tredje strandning räddades passagerarne, men med förlust af all medförd egendom. På ett af fartygen utbröt barnsjukdomar. Med ett ord, vägen var svår till det nya Canaan för de arma bedragna. Också föllo fjellen från ögonen på många vid framkomsten, serdeles då de till sin förvåning märkte att de ej, enligt profetens löfte, med ens förstodo det "Amerikanska språket." I den citerade Landshöfdingeberättelsen anföres att "omkring två tredjedelar af de anlända skulle begifvit sig till kolonien" och de öfriga, öfvertygade att Erik Jansson bedragit dem, qvarstadnat i de kuststäder, dit de anländt, för att lättare kunna återvända hem. Få voro dock de, som återkommo.

På Bishophill var emellertid Erik Jansson oinskränkt herrskare. Hans undersåter, förökade till antalet genom en hop förut i Amerika varande svenskar, skola år 1847 ha varit 1200 personer och antalet vexte mer och mer under de fem följande åren. Det först uppköpta jordstycket utgjorde blott 40 acres, men efterhand förökades egoviddens med omkr. 3000 acres, belägne i en af de bordigaste trakter af Illinois. För folket sörjde Profeten så illa, att han måste tvingas att anskaffa läkare då sjukdomar fortfarande härjade bland kolonisterna. Han påbjöd fastor och arbete. Snart uppstod missnöje; men de som lemnade Bishophill ängo icke tillbaka sin andel i köpesumman. En tid förbjöd han giftermål, sedan påbjöd han dem. När kolerau kom till Illinois, härjade den äfven häftigt bland svenskarne på Bishophill. Profeten satte sig själf i säkerhet men nödgades slutligen återvända för att förekomma ett uppror. Hans egen hustru dog, "för folkets otros skull", men han förklarade att han, "på det Israel måtte räddas", genast skulle förskaffa det en ny "andelig moder", och en af kvinnorna skulle derom erhålla uppenbarelse. Den utsatta aftonen hade icke mindre än två erhållit en sådan uppenbarelse, så att Profeten fick välja. De "otrogna" påstodo, att den valda redan förut stått i ett förtroligare förhållande till E. J.

Emellertid blef E. J. allt mera försigtig i framhållandet af sin egen gudasändning, åtminstone i tal med svenska kolonister som icke tillhörde hans församling. Den religiösa

fanatismen höll sig icke längre uppe som förnämsta sammanhållaren: den gemensamma ekonomin lutog dess plats. På ett betänkligt sätt höll dock denna på att rubbas då man som bäst var i fariem med nybyggnader och nyodlingar. Koloniens läkare blef tillika Erik Janssons bedragare. Profeten lurades på stora summor: det gick så långt, att koloniens hela lösörebo och inventarier i brist på kontanta penningar måste afträdas till infriande af E. J:s skuldförskrifningar. Eburn derigenom alla ledö nöd, fortfor Erik sjelf att hålla ett godt bord. Ingen vågade likväl yttra något emot honom. Det påstods, att då Erik profeterat om någon, som yppat missnöje, att han skulle dö i sin synd, hade profetian ganska sannt slagit in. De ende, som vågade en förebräelse, voro de förnt omtallda Olssonerna och f. d. Länsmannen Norberg.

En af de svenskar, som i Amerika slöt sig till Erik Jansson, var f. d. Underofficeren Joh. Ruth (eller Roth), "en lika så listig och gudlös skälm som sjelfva Erik Jansson" (Unonius). Han gifte sig med en af Profetens släktingar, men kom dock snart i fiendskap till denne och lemnade kolonien, men hustrun ville icke följa honom. Tvungen af mannens hotelser, lemnade hon ändtilligen Bishophill, men upphanns på vägen och återfördes af Erik Jansson. Ruth fick henne dock ånyo ut och förde henne till Chicago. Fanatiskt tillgifven Profeten, underrättade hon snart denne om sin vistelseort, hvarest han sände ett bud som återförde henne till kolonien utan Ruths vetskap. Denne, som hyste ett gränslöst hat till Erik Jansson, gaf åt förhållandet en falsk färg för att till deltagande för sin olycka beveka en hop folk, serdeles sådana, som förnt hyste ovilja mot kolonien. Med 70 beväpnade män infann sig R. vid Bishophill, återfordrande sin hustru. E. J. och hon hade flytt. Efter 8 dagar återkommo Ruths anhängare, men hon stod ej heller nu att finna. Då våldsverkarne för tredje gången återkommo hade kolonisterna hunnit få hjälp och drefvo dem på flykten.

Men R. hade föresatt sig att hämnas på E. J. Några månader efter dessa uppträden infann sig Erik i Illinois för att i en rättegång svara inför en domstol. Ruth mötte honom i den af folk fyllda tingssalen, drog upp en pistol och sköt honom en kula genom hjertat. Så slutade Erik Jansson sitt lif, den 30 Maj 1850.

R. häktades och dömdes efter långvarig rättegång till två års fängelse.

Koloniens ledning öfvertogs nu af 7 "styresmän", godtyckligt herrskande öfver folket, som sjelft hos legislaturen

anhållit om den oktroy, enligt hvilken det med jernhänder styres. Ett försök af de missnöjda att få densamma häfd har misslyckats. Men koloniens affärer skötas nu bättre än i "profetens" tid. På sluttet af 1850-talet ansågs dess förmodenhet belöpa sig till öfver en miljon dollars: men ingen redovisning, ingen kontroll hindrar styresmännens fria disposition af den "gemensamma kassan."

Sådan är i korthet den bedröfliga historien om Erik Jansson och Jansenisterna.

Om Erik Janssons yttre heter det i den af Landshöfdingebetet utfärdade efterlysning på sommaren 1845: "Han är af medelmåttig längd, magert ansligte, ljusbrunt hår, har så i öfre som nedre munnen två framstående, breda tänder samt saknar yttersta leden på högra pekfingret."

Skrifter: Afskedstal till alla Sveriges innevånare, som föraktat mig den Jesus hafver sändt; eller förkastat det namnet Erik Jansson, Söderala (Söderhamn) 1846. — Sångar (se ofvan). — Cateches (se ofvan). — En härlig beskrifning på människans tillväxt då hon helt är inympad i det sanna vinträdet Christo. — Några ord till Guds församling. — Bref, inlagor, sånger, tryckta i *L. Landgren*, Erik-Jansismen, Gefle 1845, samt i tidningen Hudiksvalls Veckoblad 1845, 46 m. fl. st.

(Källor: Erik Janssons egna skrifter. — Tidsningarne Hudiksvalls Veckoblad och Norrlandsposten 1845—47. — *L. Landgren*, Erik-Jansismen i Helsingland, Gefle 1845. — Landshöfd. i Gefle. Län Femårsberättelse 1843—47. — Cleri Comitatus Cirkulär riksdagen 1847—48. — Unonius, Minaen från en 17-årig vistelse i Nordvestra Amerika, 2. Upsala, 1862. H. W.

JENNINGS, JOHN.

Hofmarskalken och Vetenskapsakademiens ledamot *John Jennings* vann en betydande namnkunnighet bland sina samtida. Han har i K. V. A. vunnit äran af ett äminnelsetal, hållet i K. Gustaf III:s höga öfvervaro af Bergsrådet Sam. Sandels. Detta tal utmärker sig för en vid dylika tillfällen ovanligt öppenhet om hvad Christian Wåhlén kallade fel och brister i den mensklige fullkomligheten.

John Jennings föddes i Stockholm d. 3 Dec. 1729. Hans fader Commerce-Rådet Frans J., som 1742 naturaliserades bland Sveriges adel (n. 1874), var född i Irland, modren Anna Christina Bedolre. Jean Bedolres dotter, var född i Heidelberg. F. Jennings och J. Bedolre voro pelare på Stockholms börs.

Sonen John J. nppfostrades i London, för att ej inhämta "Spansk" fåfänga i Sverige, utan i stället inhämta engelsk

aktning för slöjd och handel. "Dömer ej för hastigt," infaller dervid talaren, "att den faderliga uträkningen slog fel." Sedan anländ till Upsala Unversitet skötte J. nöjen flitigare än arbete; men kunskaperna liksom flögo på honom. Han var "färdig" både i latin och grekiska och hade redan i London mot betalning skrivit profskrifter åt 3 kamrater, hvaraf heter det, man kunde förvänta: ex hoc ligno Mercurium. Se härom B. Lex. X. 36 ff. 42 (noten).

J. J. gick in vid Militären 1750. Efter 3 år Adjutant vid Lifgardet till häst blef han g. m. Handels-Borgmäst. Th. Plomgrens dotter Hedvig Sophia. Tog nu afsked och blef Brukspatron. Skånela gafs till honom af fadren som fått deraf bilda ett fideikomiss. Konungen gaf honom Ryttmästare n. h. o. v. Då fadren dött 1754, satte sig Ryttmästaren på *Handelskontoret*. Under kriget, då enskilde kunde vinna der det allmänna förlorade, nyttjade J. J. dåvarande författningar och ställningar till egen båtnad. Sandels förlirrar sig derhän utom den Akademiska vältalighetens uppfattning af historisk sanning, att han osminkadt erkänner det — hela världen visste. Såsom rik köpte J. "vid låg kurs många och stora bruksegendomar." — J. blef vid riksdagarne "mycket brukad i penningesaker." Han "ofredades i de dagarne genom bokpressen." Nordencrantz ville vara hans hörbara samvete. Se B. Lex. Litt. N. "Hetsig af naturen och idkeligen anfällen" blef J. dock ej nedslagen utan höll sig upprätt, alltid hurtig och drifvande. Jenningska kontoret behöll både anseende och rörelse medan John J. styrde. Under utrikes resor i slutet af 1750-talet, hade han i handelsverlden vunnit personliga vänner. När han märkte faror, drog han sig undan handeln. I *Bergshandteringen* var han lika skarpsynt. Blifven V. Akademiens ledamot 1756, ingaf han ett rön om *masugnsbyggnader*, som belöntes med en premiejettön i guld. "I Bruksanläggningar och byggnader hafva icke många hunnit följa honom. Han uppförde nya bruksbyggnader och verkstäder, alla af sten, på sina bruk i Roslagen, och inrättade nya verk i ödemarker i Westerbotten, Ångermanland och Helsingland, allestädes vid anläggandet sjelf tillstädes." "Han uppköpte i särskilda och långt från hvarandra belägna orter sådana ställen, att de der anlaggda verken efter olika tillgångar af olika ämnen kunde genom sjötransport understödja det ena det andra, då dessa vida skilda bruk således kunde öka hvarandras värde i en egares och i en uppmärksam hushållares hand." — Han var länge fullmäktig i Jernkontoret.

I landtbruk visade han samma drift, hundratals tunnland af oländig mark förvandlades till bärande åkerjord och ängsvall, särdeles sedan J. nedlaggt sin handelsrörelse. Han ifrågade för strömrrensningar, kanaler och slussar. Var en af Direktörerna öfver Trollhättans slussverksbyggnader, om hvilka han höll tal, då han 1761 uddade ordf.:skapet i K. V. A. 1761 blef han Kongl. Kammarherre, sedan R. N. O. och slutligen Hofmarskalk. Hans sista utländska resa verkställdes 1768 till Tyskland, Frankrike, Holland, England och Irland. Han företog denna resa till en stor del för att på nära håll se hvad han förordade i Sverige. Kanalgräfulingar och slussbyggnader blefvo då särskilt studerade. Öfverallt utmärktes han. Kungen i Preussen fann i honom en tänkande Patriot; i Ludvig XV:s hof visade han sig grann och flyktig; bland Londons köpmän täflade han att med den allvarsammaste min gå in i hushållsämnenas minsta detaljbetraktelser. Äfven bland lärde och konstnärer vann han uppmärksamhet genom att skänka dem samma vängåfva. Redan då han såsom Adjutant följde K. Adolph Fredrik till Åbo, kallade Professorer honom "den lärde Adjutanten". För andra gången Ordf. i K. V. A. efter sin hemkomst 1769, befordrade han verksamt, att Banken anslog 300,000 dal. kmt. årl. till fortsättande af Trollhättans slussbyggnader, och är i sina tal en förelöpare till B. v. Platen.

Men ej blott sak-, utan äfven personpolitiken intresserade J. Vid 1760 års riksdag stod J. vid sin svåger Pechlins sida i riddarhusförstugan och köpte röster för 200 plåtar stycket, då svågren ansågs ha förlorat 100,000 plåtar på dylik samvetshandel. Se B. Lex. XII: 123. Då Pechlin blef Mössa, förblef dock J. sina Hattar trogen. Han var bland dem, som 1769 gillade Kungens och embetsverkens gemensamma steg mot Ständermakten, både talande och röstande mot Senatens pluralitet, hvilken snart måste lemna sina talarer. J. satt då åter i det högmyndiga Secreta utskottet. Han, Frih. Horn och Schönberg vunno som talare vörlingen, då rådet kallades till Norrköping. J:s talekonst var ej högstäm, Då en mängd gåfvo hans svåger Pechlin "på pelsen", utan att säga den åsyftades namn och P. tog humeur, citerade J. det gamla uttrycket: "när man kastar en käpp bland hundar, så gnäller den som käppen råkar". En annan gång, och såsom så kallad simplicitet, d. ä. ifråre för grundlagens ursprungliga simplicitet eller befriande från alla riksdagars efter 1720 s. k. förbättringar, utpekade han svågren, såsom den der "med prat och osanna rykten älskade att se en städ-

sevarande confusjon, under hopp att fiska i grumligt vatten". Då P. ännu var Hatt, troddes han, som ej var särdeles stark i svenskan (tyskan var hans modersmål), ståndom "plöja med Jennings kalf". Jennings talade mot en i S. U. yrkad redovisning af franska subsidiummedlen, såsom stridande mot riksdagsordningen (dervid kunde redovisningen besvärat många inom utskottet, hvilka fått andelar af dessa medel). Men en annan dag var J. sträng mot Rådsherrarne, kräfvande att de redan afsatta Riksråderne skulle betala en underofficers enka Borgstedt, därför att de, genom att låta henne vinna en sak hos kongen, styrkt hennes inbillning. Nu förlorade hon neml. saken hos en Justitiedeputation, som upptäckt, att den revers å 14000 d. kpmt enkan presenterat, blifvit betald till hennes 24 år förnt aflidne man. Äfven Rutströmska processen blef ett trätöfrö mellan Th. Plomgrens svärsöner. Då Pechlin fann landsförvisnings- och afsättningsdomen mot Dr Rutström för de hernhultska talesätten olaglig och man talat derom i 1/2 timma, sade J. 1770, sedan riksdagen flyttats till Stbm: "Bar. P. plaiderade i Norrköping att få R. in i riket; nu arbetar han att få honom till prest och dröjer det längre, vill han säkert hafva honom till Erkebiskop".

Detta blef riksdagens sista ärende, då Rutströms återvändande till riket medgafs utan votering, oaktadt Jennings motstånd — mot sitt eget parti.

Kanallitteratur var han gnostigare än predikanter. Han förlade de chartor öfver Trollhättan, som utkommo 1770, då han blef Hofmarskalk; bidrog till tryckning af 38 stora plancher, med beskrifning af Fellers, öfver försök att bygga under vatten, som vid nya Skeppsdocksbyggnaden i Cariscrona blifvit anställd af Thanberg, utg. 1774. J. J. dog d. 14 Dec. 1773.

Sandels yttrar att J var såsom politicens "slug", "oblygt" förfäktande sitt system. 1756, 61, 69 satt han i Secr. utskottet och andra betydliga deputationer. Han var fallen både för bekvämlighet och arbete, vällesnad och måttlighet, skämt och allvar. Munter och trofast bland goda vänner, var han ömtålig och eftertrycklig, "om någon råkade stöta honom eller icke egde hans förtroende". (I Knösiska Anekdot. h. 48 yttras hvad vi läsa i B. Lex. X: 42 noten.) J. J. fagnade sig åt revolutionen 1772, som befriade från den af ständerna tillsatta kommission, hvilken skulle afdömma den gamla tvisten mellan honom och Nordenfrazt. Men han öfverlefde ej länge denna förändring i statsskicket. Skånellabohms fideikommiss gick från hans barnlös aflidne son Frans († 1798) till hans bror

Frans, som nu hemkom från Geneve, der han länge varit bosatt. Dennes äldste son, Johan Jakob Frans, fidelkommissarie 1809, var Hofmarskalk, C. N. O. och gift med den sista af namnet Rosenhane. Fidelkommisset innehafves nu af hans sonson.

Skrifter: Undersåttlig fögnad vid K. Fredriks födelsedag. Ups. 1749. — Tal om Trollhätte slussbyggnads öden vid præsidiu nedl. i V. A. 1761. — Tal om nyttan af Segelfarten genom torra land vid pr. nedl. ib. 1769. — Försvar emot aflidne Commerce-Rådet Nordencrantz's gjorde tillmälen. Sthm 1772. — Saml. af åtskilliga tillmälen som Commerce-Rådet Nordencrantz gjort Hofmarsk. Jennings samt Commerce-Rådet Finlay med granskning af samma tillmälen efter hvar och ett ärendes sannskyldiga beskaffenhet. Sthm 1772. (Den öfver denna tvist förordnade commission upphörde med regts förändr. 1772.) — Åtskilliga memorialer i hvarjehanda ämnen, ingifna vid riksdagarne 1755—72 och då tryckta.

(Källor: Sandels Tal i V. A. 1774. — Rosenhanes Tal i V. A. — De la Gard. Saml. — Handl. rör Skand. hist. VII. Bih. p. 19.)

JEREKINI, JOHANNES.

Jemte den ärevärde katholske erkebiskopen Jacob Ulfsson Örnfoot, anse vi oss, för jemvigteus skull, böra framställa den af sin ovedersägliga namnkunnighet straffade Sv. Erkebiskopen J. J.

Han uppgifves af samtida såsom en lem af samma adliga släkt, kallad Lodehatt, som den samtida biskopen Petrus (VI) i Roskild, hvilken förut var Bisk. i Århus. (Vapenbildn se i Scr. r. Dan. I. VII, p. 212.) I J. J.—i vapen ses likväl ett krönt hufvud; i Bisk. Petri ett menniskohufvud med en röd mössa *).

I historien framträder Johannes Jerekini först såsom Konung Erik XIII:s kansler. Han skall dermed först ha förenat

*) Då J. J. måste fly från Sverige, träffades han af stämning på Draxholm, som var Biskopens i Roskild slott. Då Bisk. Petrus i Roskild skref sitt testamente 1412, underskrefvo Roskildkanikerna Andreas Jerekini och Johannes Jerekini (Scr. r. Dan. I: 321). En P. Jerekini innehade år 1370 gårdar, som lägo under nämnde Biskopsäte, och en *Jerekinus* innehade en curia under nämnde Biskopastol i Tudge härad (Scr. r. Dan. VII p. 47). Häraf vill synas, som om J. J. var en adling, uppruxen på sin frändes biskopsgods. Den *Dr Joh. Jerekini*, Canon., hvilken gaf penningar till reparation af den taberna i Allhelgonaförsaml. i Roskild, hvilken byggdes 1424 och sedan brann, men på den nämnde kanikens bekostnad reparerades, må ha varit den kanik, som med samma titel skref sig såsom vittne 1412, således en annan klerk J. J., än den som blef Sveriges Erkebiskop 1409. För gifwarens själ hölls anniversarium i Roskild domkyrka (Necrol. Roskild i Scr. r. Dan. VII: p. 595).

Domprostembetet i Vesterås, ja äfven der blifvit Electus. Munkteill, som (Herdam. i: 71) anför, att *flera* historici så sagt, har dock ej träffat något spår af denne prelat i Vesterås stifts häfder. Säkerligen beror denna uppgift på ett missförstånd af en af dessa "flera historici", som sedan af de andra blifvit följd.

Då Henrik Carlsson till Gårdsby i Varend dött 1408. valde Domkapittlet sin domprost Andr. Johannis till efterträdare, men då Drott. Margareta öfvertalade denne Electus att hellre blifva Biskop i Strengnäs, hvadan denne kallades Andr. *Smek*, insatte K. Erik sin kansler till E. B. 1409. Han har derför kallats *den ovalde*. Dock erkändes han af motpåfven Gregorius XII. Han apade den för sedeslöshet kände Påfven Johannes XIII allt hvad han förmådde. K. Erik måste slutligen anklaga honom hos Påfven Martin och begärde en undersökning. Denna uppdrogs åt Erkebiskopen i Riga Johan, enligt en skrift af Cardinal Guillelmos, dat. Florens d. 22 Maj 1420. Påfven upplyste Erkeb. Johan i Riga, att Upsalas Erkebiskop var anklagad för åtskilliga "enorma" och "detestabla" brott, såsom mened, plundring af domkyrkans egodelar, förtryck af det underordnade presterskapet, *förakt för påfliga myndigheten*, hordom med en mor och hennes dotter och en mängd otuktsgerningar, deribland offentligt concubinat och en stor mängd afskyvärda brott, grofva skandaler, som väckt högt rop och klagomål, framträngande till K. Erik o. s. v. D. 24 Dec. 1420 utfärdade Rigas E. B. på sitt slott Cessezewigen i Riga stift en peremptorie stämning till den då bortrymde Upsalas E. B. att möta i Upsala Domkyrka d. 16 Juni 1421 till förklaring, då dom skulle fällas äfven om han höll sig undan. K. Erik utgaf ett lejdebref. Detta och stämningen öfverlemnades på Dragsholms slott till J. J. af en kanik från Upsala d. 1 April 1421. En altartista i Upsala domkyrka Nils Birgersson befullmäktigades att uppträda såsom actor. En Notarius publicus i Upsala Peter Nilsson hade uppgjort instrumentum publicum d. 12 Mars 1421. Rättegången började på Röne (Vikbolandet), men E. B. J. J. erbjöd sig (skriftligen) att abdikera, om han för det året finge 300 nobler och alla år 300 dukater till underhåll. Er. Olaf trodde att dessa villkor ej erkändes. J. J. fick, sedan han blifvit af Påfven afsatt och en tid hållits af K. Erik i fängelse, draga sig till Island, der han blef Biskop i Skalholt. Men då han der öfver ett decennium fortsatt sitt öfverdådiga lefnadssätt, togo honom de uppretade bönderna, stoppade honom i en säck och dränkte honom i Brnaån 1432 eller 1433.

Af de anklagelse-libeller, man skaffade i ordning för att användas i Upsala, ha vi, bland andra, den qvar, som författades af medlemmarne af Sigtuna Magistrat. Den är aftryckt i Nytt Sv. Bibl. 2 p. 38, 39. De intyga att en Marg. Pålsdotter bekänt, det hon blifvit vigd vid Jeppe Nilsson, en skomakare i Stockholm, med vilkor, att hon ej skulle bära mer än namnet af hans hustru, men vara Erkebiskopens bisofverska. Hon och skomakaren skulle, då presten Bo, som var Erkebiskopens handlangare i ärendet, vigde dem samman, svara *mum, mum* på prestens frågor. Hon hade då födt 2 barn med Erkebisk. Hon begick H. H. Nattv. hvarje påsk och absolverades af presten Bo. Då en hop adliga kvinnor kommo till Arnö, att besöka Erkebiskopen, "thå war hon thera wård". Utg. af N. Sv. Bibl. tillsätter der som not: *Värd* tyckes här betyda nästan det samma som *Lena* hos Martialis och Tibullus. Han hänvisar dessutom till Erici Olai Hist., der det heter: med adliga kvinnor hade han mycket snack och förtroligt omgång och blef därför groft heryktad.

Han lät bygga ett stenhus på Tuna och 3 på Arnö biskopsgård, nekade att erkänna Lunds Erkebiskop som Sveriges primas, i en offentlig protest 1415, dervid enig med sitt domkapitel. Skänkte Thorsholm till Upsala domkyrka, beviljade Arboga möten 1412, 1417 och 1418; gaf 1417 kapitel-män privilegium att hålla gudstjänst i sina herbergen eller andra hederliga rum, då de på visitationsresor under Söndagar ej hunnit fram till kyrkor o. s. v. Men sistnämnde år (1417) ingick han d. 5 Apr. kl. 6 e. m. med några sina tjänare, *bevärpad*, i predikarebrödernas kloster i Stockholm, då bröderna satto vid bordet och Priorn mötte Erkebiskopen i dörren. Erkebiskopens tjänare trängde sig fram, anföllo Joh. Ingemarsson, Presbyter Upsalens., som satt med de andra vid bordet, och sade till honom: sitter du här, vår Erkebiskops förrädare? gifvande honom med sina utdragna knifvar och darrar 4 å 5 stora sår i hufvudet och ett stygn i axlen, drogo honom derefter ut på kyrkogården och kring gatorna till Korntorget. Erkebiskopen följde dem, hetsande dem att draga honom vidare. Men en fattig man, väckt till medömkan af presbyterns rop, ryckte honom från Erkebiskopens tjänare och förde honom till klostret igen. Borgmästare och Råd i Stockholm utgäfvö derom intyg.

Redan 1419 i Maj rymde Erkebiskopen till Danmark. Men först d. 20 Sept. s. å. hade Domkapitlet i Upsala hunnit att uppsätta sitt klagomål. Det gällde de förlösta domkyrkans ego-

delar till många tusen marker, bortröfvande af många tusen marker från andra stiftets kyrkor o. d.

Vastovins inför detta oaktadt Johannes Jerekinl bland sina *helgon!* J. J. säges ha varit prydd med stora naturens och lyckans gåfvor och fått sitt anseende genom verksambet och lärdom. Hans fel var, enligt Vastovii omdöme, att han mera framträdde som kungens satellit än kyrkans man. Er. Olai skriver att han såsom en *Præfectus Regis* blandade sig i de världsliga frågorna, ja, bland annat nppbar och, då hinder mötte, ntog med våld kronoskatterna. Vastovins såg i hans aflägsnande till Island en frivillig botöfning. "Han ville der med svåra penitenser bota för förra synder", och försäkrar V., att J. J. "så npparbetade sig i dygders ntöfning och de gndomliga budens aktande, att han förtjente att åter räknas till deras tal, som lefva väl och säli". Och när han "af ogndaktiga ndersåter blifvit mördad, förherrligades han af underverk". Men dessa underverk beskrifvas icke. V. återoppar såsom sina källor Joh. Magn. Hist. Metrop. lib. IV och andra Svenska författare.

Det är sannolikt, att J. J. varit de fleste samtida prelaterna och hofmännen öfverlägsen i snille och kunskaper och derigenom känt sig desto mera frestad till öfversitteri och själfsvåld. Exempelen äro i detta hänseende många. Sådana prelater voro kraftiga vägberedare för reformationens heroer.

(Källor: Eric. Olai Hist. Sv. — Joh. Magn. Hist. Metrop. — Dansk Magaz. IV: 290. — N. Sv. Bibl. 2 B. 26 f. — P. Nigri Biskopskrön. 85 (ärtalen, som der anföras, må ej förleda). — Uggla, Rådsängd III. n. 409. — Dinar. Wadst. ad an. 1421. — Vastovii Vitis Aquil. p. 141 f. — Peringsk. Mon. Upl. 2. p. 154 f. — Rhyzeiff och Messenli Biskopskrön. o. d. — Scr. rer. Dan. II. cc. — Olai Petri krön. (Klemmings upl.) p. 166. — Lagerbr. S. R. H. IV, 329—32. — Johanumi Hist. Eccles. I. J. 2, 471.

JOHAN, SVERIGES RIKES ARFFURSTE.

Konung Johan II:s och Drottning Gannila Bjelkes enda barn, Johan, föddes på Upsala slott den 18 Apr. 1589. Vid ett års ålder blef han Hertig i Finland, Grefve till Åland och Bråborg i Östergötland. Sedan hans farbror fördrifvit hans halfbror, Konung Sigismund, och själf öfvertagit först konungamagten och sedermera äfven konunganamnet, inlemnade den knappt 15-årige Johan till Riksdagen i Norrköping år 1604 afsägelse af sin rätt till kronan till förmån för farbrodern och dennes efterkommande. 1606 den 8 Sept. blef han Hertig öfver hela Östergötland och Dal och hyllades såsom sådan i Vadstena den 15 Mars 1609. 1612 den 29 Nov. frade

han sitt bilägar med Carl IX:s dotter Maria Elisabeth. Äktenskapet blef barnlöst. Begge makarne voro sjukliga och Hertiginnan tidtals något svagsint. De afledo båda år 1618, på Bråborg slott, han d. 5 Mars och hon d. 7 Aug. De ligga begrafna i Linköpings Domkyrka.

Hallenberg tecknar denne till Sveriges lycka svage arffurste på följande sätt (G. A. Hist. IV, 701—4): "Hertig Johan afsomnade i sin bästa ålder, nämligen innan han fullkomilgen hunnit fylla trettio år. Han har gjort sig känd för mycken foglighet; men beviste likväl under kriget med Danmark att han var en duglig krigsman, blottställde sig oförskräckt för alla faror; ådagalade tapperhet och krigskunskap både genom sitt anförande och sina skriftliga förslag till Gustaf Adolf under krigsrörelsernas tillställande".

"På sitt sextonde år hade han varit ombetrodd att deltaga i rikstyrelsen under Carl IX:s frånvaro i Lifland, som tycktes bevisa att denne skarpsynte och om rikets välfärd nitälskande konung icke funnit honom oskicklig till regeringsärenden; men styrelsen af hans eget hertigdöme blef likväl oskickligen förvaltd. Tård af sorg öfver sitt olyckliga giftermål och ofta plågad af sjukdom, förföll han mer och mer till håglöshet: han säger sjelf att han haft svag hälsa allt från sin ungdom och att sjukdom ofta hastigt öfverföll honom, hvadan han aldrig gjort sig räkning på lång lifstid. Hans långsamma sjuklighet mot slutet af hans lefnad förorsakade i synnerhet att all ordning i hans förstånd nästan helt och hållet förföll; hvarom hans rådsherrar gjorde honom föreställning att om ej regeringen bättre förvaltades, skulle hertigens saker snart taga en kräftgång, undersåtarne i grund förderivas, hans namn förklenas, hans råd föraktas och de beskyllas icke hafva fullgjort hvad deras ämbete tillhörde".

"Ehuru Östergötland är genom sin fruktbarehet af naturen ämnadt att vara en af Sveriges förmögnaste landsorter, var der dock nu en allmän fattigdom. Hertigen hade med synnerlig ifver begynt bygga en fästning vid Norrköping, den han gaf namn af Johansborg, genom hvilken byggnad allmogen mycket utarmades både med körsior och en utom de vanliga utlagorna dertill pålagd skatt under namn af Norrköpingsbjelpen. Hertigen hade förlänt sekören för brottmål till sina herrar och embetsmän, hvilka för alla förbrytelser utpressade penningar af allmogen, hvilket också räknades bland orsakerna till fattigdom. Med hertigdömet's räkenskaper hades ingen tillsyn; embetsmän fullgjorde ingalunda sina skyldigheter, hela styrelseverket var utan drift och redighet.

Ibland de tidsfördrif, med hvilka han sysselsatte sig då han var frisk, voro fiske och jagt".

"Med sjuklighet följer gemenligen godlighet, sådan nämligen som mycket består i noggrannt iakttagande af utvärtas andaktsöfningar; dylik fanns ock i Hertig Johans gudsfruktan. Han beklagade sig på sotsängen för sina hofpredikanter, att han ej mäktade stiga upp och falla på knä då han gjorde sin bön, som han förut varit van. Vid hans hof skulle noga tagas i akt att vid måltiderna lästes till och ifrån bords och efteråt sjöngs en psalm. Hans hoffolk, som utan förfall försummade gudstjensten, straffades med tjenstens förlust. Han lemnade efter sig en naturlig son, *Hans Johansson*, åt hvilken han testamenterade något silfver, men med sin gemål Maria Ellsabeth hade han icke några barn".

"Hon afsomnade inom ett halft år efter hans död, på sitt tjugotredje ålders år, och hade under sin mesta giftermålstid varit plågad af en bedröflig sjuklighet, som ökte Hertigens smärta och påskyndade hans helsas aftynande; ty hennes sinnes svaghet angrep henne ofta med sådan häftighet att hon på det nogaste måste bevakas. Hertigen lät anställa allmänna förböner för henne öfver hela furstendömet; konungen skickade sin egen läkare att rådgöra med Hertigens om sjukdomens botande, hvarom man stundom hade godt hopp. Hon återvann väl också emellanåt sin helsa och skriftväxlade då med konungen och de andra kongl. personerna, men föll åter tillbaka i sin förra svaghet. Under sin uppväxt hade hon visat mycken håg för läsning; Johan Skytte hade brevväxlat med henne på latin, då hon var vid tio års ålder och under sina utländska resor köpt henne en boksamling. Hon afsomnade på Bråborgs slott i Östergötland och blef begravnen i Linköpings domkyrka: men med begravningen dröjdes öfver ett halft år efter hennes död, innan man kunde anskaffa hvad till dess högtidlighet ansågs nödvändigt".

I sitt testamente hade Carl IX uppmanat ständerna och sina egna söner att "erkänna Hertig Johan för Sveriges konung i fall han åstundade emottaga regeringen, alliden stund han var äldre och mognare samt egde genom sin födsel närmare rätt till kronan". Men ehuru åt Johan äfven inrymdes andel i den korta förmyndareregeringen och Nyköpings riksdag till och med blifvit sammankallad i hans och enkedrottningens namn, sysselsatte han sig dock icke vidare med riksstyrelsen, utan reste kort efter konung Carls död tillbaka till sitt furstendöme.

År 1612 hade han befäl i kriget och visade sig, enligt Hallenbergs ofvananförda omdöme, som en duglig krigsman. I Febr. gjorde han tillika med fältherren Kruse ett infall i Halland och Bohuslän, hvarunder han enligt sin egen uppgitt sköflade 18 socknar. En drabbning mot danskarne hölls vid Varberg. Det var under förföljandet, sedan danskarne blifvit slagna, som Christian Barnekow uppoffrade sig för sin konung. Efter återkomsten berättade hertigen under en måltid i Hjo, "att om dagen räckt ett par timmar längre hade hans ögon fått se sin lust på hans och riksens fiender". Sylvester Phrygius, som författat likpredikan och personaller öfver hertigen, säger sig sjelf varit närvarande då hertigen hade denna uttåtelse.

Bref af hertig Johan är tryckt i Svenska Archivum (utg. af Gjörwell) för år 1792. I Loenboms Sv. Archivum I, 187 är infördt hertigens testamente.

Källor: *Stjernman*, Tabeller öfver den Kongl. Gust.-Carolinska ätten. — *Sylvester Phrygius*, Åra skyldig Liktjenst, bevisat hertig Johan af Östergötland, Sthm 1618, 4:o. — *Hallenberg*, anf. st., samt I, 134 f. — *Svederus*, Stockh. Magazin, III, 146. — *Sv. Archivum*, anf. st.

JOHANSSON, JOHAN.

Johan Johansson, af allmänheten uppkallad efter den tidning, *Argus*, som gjorde honom bland samtiden namnkunnig, för efterveriden minnesvärd, föddes i södra delen af Dalarne den 25 Aug. 1792. Hans fader var inspektor vid Närns bruk, hans moder dotter af en Falhem. Vid 11 års ålder student i Upsala, qvarstannade han vid universitetet i 15 år, under hvilken tid han företrädesvis studerade historia och filosofi, omfattande med mycken värma Höljers system, deri en utveckling från Fichte försöktes på annan väg än Schellings. År 1815 utgaf han och försvarade *pro exercitio* under Samuel Grubbes Præsidium *Aphorismi e Logica Transcendentali*. Den första aphorismen må anföras såsom betecknande för författarens dåvarande utveckling: *Reflexio est opponendi et conjungendi actus*. År 1817 blef J. filos. kandidat och disputerade *pro gradu* samt promoverades till filos. magister 1818.

Mag. J., länge van att helsas som *senior* inom Westmanlands och Dala nation, begaf sig 1817 till Stockholm för att intaga ett hans bildning och förwåga motsvarande rum bland "nationens män". Han lät samma år inskrifva sig som c. o. kanslist i Kauslistyrelsen och i Handels- och Finans-

Departementet, förvärfvande derigenom titel af kongl. sekreterare, men ansåg sig snart kunna avancera fortare på publicistens bana än på embetsmannens. Den enda på något sätt dit hänförliga befattning han erhöll, var Sekreterareplatsen i Svenska Fabriksföreningen.

Den svenska pressen, som efter ett par års frihet såg sig kufvad under Indragningsmagten, på samma gång den allmänna förtjusningen öfver kronprinsen Carl Johan och det Grewesmöhlenska pressmissbruket gjort begreppen *oppositionell* och *hederlig karl* mindre förenliga, lefde under åren 1812—20 ett tynande lif. Den politiska frihet, våra grundlagar medgifva, hade långt ifrån ännu inträngt i hvarken de styrandes eller de styrdes allmänna medvetande. Man ansåg, vid den tid då J. tänkte inträda bland tidningsskrifvarne, att den af Cederborgh sedan 1816 utgifne *Anmärkaren* var en oppositionstidning. Den inskränkte sig likväl till att aftrycka handlingarne i sådana mål, der orättvisa och magtmissbruk blifvit lagligen befrade, innehöll dessutom verser, aforismer, då och då äfven en af red. författad artikel, ehuru sådana sällan voro af politisk natur. Det af B. J. Törneblad under åren 1817 och 18 utgifna *Svenskt Nationalblad*, ehuru politiskt innehållsrikare, hade redan afsomnat och *Anmärkaren* var således det enda blad, åt hvilket J. kunde erbjuda sina kunskaper och sin penna. Redan nu hade dock denna sistnämnda en betydlig tyngd. Men man gör orätt, om man bedömmar J. vid hans första uppträdande efter det sätt, hvarpå hans publicistiska penna begagnades i hans sista tider.

Sedan *Anmärkaren*, då utg. af G. Schentz och F. Cederborgh, den 22 Jan. 1820 blifvit indragen (såsom det troddes för en liten af Johansson införd notis rörande Math. Rosenblad), utgaf Schentz straxt i stället *Anmärkaren*, hvarpå han i flera år egt tillståndsbref*), hvaremot C. ensam fortsatte *Anmärkaren*. I *Anmärkarnes* redaktion ingick nu Johansson. Tidningen förvandlade sig den 29 Nov. s. å. till *Argus, Politisk, Litterär och Commerciell Tidning*, som skulle utgifvas två gånger i veckan. Den debuterade med en afhandling *Om allmänt tänkesätt och allmän opinion*, hvori tidningen uttalade sitt program sålunda: "att bredvid den allmänna opinionen" [hvilken, heter det, ofta beherrskas ofvanifrån, ofta vexlar utgångspunkt] "bereda ett allmänt tänkesätt och göra det se-

*) Med anledning af det för vederbörande öfverraskande häri (de hade redan hunnit förgäta det gamla tillståndsbrevet), stadgades sedan att tillståndsbref, för att gälla, skulle vara begagnadt inom sex veckor efter utgivningsdagen.

nare till den förras ledare: detta är vår pligt, det skall blifva vårt bemödaude;" hvarmed red. anser sig hafva "sagt nog för att angifva syftningen af denna tidning".

Den Johanssonska *grundligheten* skulle tvifvelsutan i vår tid ha skadat tidningen; men *lättlästheten*, hvaröfver J. tjuogo år senare bittert klagade, hade ännu icke kommit den periodiska pressen till del och Argus kämpade för sanna och snada grundsatser i ett trögt, men allvarligt och hyfsadt, fastän ofta öfvermodigt, språk. Dessutom hade Argus vid sitt första uppträdande till ansvarige redaktörer både Johansson och G. Schentz; den senare drog sig dock efter första indragningen frivilligt tillbaka ur redaktionen, hvars hufvudman Johansson per fas et nefas velat vara redan under den tid de båda bort ega lika magt såväl som lika ansvar.

Under hela året 1821 gick Argus fram för fulla segel. Åtskilliga regeringsåtgärder bidrogo att stämma sinnena för den nyskapade oppositionsorganen. Vi nämna endast det af Kongl. Maj:t stadfästade, af polisen utfärdade förbudet för *Sällskap för medborgerlig talarekonst* att hålla sammankomster, emedan "till sällskapets iurättande saknades K. Maj:ts nåd. tillstånd", ehuru ingen grundlagsparagraf gaf stöd åt en sådan fordran. Men en artikel d. 16 Jan. 1822, *Om rapporteringssystemet i Sverige*, befunns af så "smädlig" natur, att tidningen blef indragen.

Argus den Andre, redigerad af Johansson ensam, började sin bana d. 31 Jan. s. å. med en artikel om *Indragning af Tidningar och Tryckfrihet*. Den fick dock fortgå ända till d. 7 Dec. Enär det bör intressera våra läsare att erhålla ett prof så väl på ton och stil i Johanssons artiklar från denna tid, som på indragningsmagtens utöfvars åsigt om hvad med "smädligt" och "politiskt" vådligt borde förstås, införa vi här den artikel, för hvilken Argus den Andre miste lifvet:

"Riksdagen nalkas med stora steg, och knappt äro sex veckor ännu öfrige förr än nationens fullmäktige samlas för att börja sina göromål. I en sådan tidpunkt är det naturligt att man framkastar den frågan: huruvida äro meningarne utbildade i afseende på de blifvande ämnena för öfverläggningarna: i hvad mån äro opinionerna ense och hvad har gjorts för att bereda en sådan enstämmighet i tänkesätt? Man torde vara berättigad att ifrån den sista omständigheten få sluta till de föregående, och man kan då ej utan en djup känsla af bedröfvelse betänka det svar man på frågan nödgas gifva. Ty värr är det en bedröflig sanning, att utom greve Schwenin ingen enda författare under loppet af detta år uppstått,

som i tryckta skrifter af omfattning företagit sig att på förhand fästa uppmärksamheten och eftertankan, så väl hos kommittenter som fullmäktige, på den blifvande riksdagens öfverläggningsämnen; och hvad man för öfrigt kan hafva att invända emot de uti grefve Schwerin skrifter framställda åsigt-er, så tillhör dock denna förtjenst hr grefven odelad, ty hvad som af en eller annan tidning i samma riktning kan vara försökt, taga vi ej här i beräkning. I sannogt Man skulle väl vid 1809 års riksdag knappast kunna hafva tänkt sig möjligheten af ett sådant förhållande och att, redan innan första lagtima riksdag inträffat, det medborgerliga intresset kunde vara till den grad kalladt, att ibland så många sjelfskallade och sjelfskrifne nationalombud endast en enda man skulle uppträda, för att väcka tänkesättet utur sin slummer vid an-alkandet af den viktigaste perioden af ett fritt folks lif. Men denna ära tillhör ej blott grefve Schwerin i afsende på närvarande tidpunkt. Alltsedan 1815 har hr grefven nästan ensam den förtjensten, att genom utgifne skrifter hafva be-mödat sig att utbilda nationella förståndet för bedömandet af fäderneslandets inre angelägenheter. Väl skulle man, och det måhända ej så alldeles utan fog, emot grefve Schwerin såsom politisk författare kunna göra den anmärkning, att hans skrifter, t. ex. den förlidne vår utgifna: Om Riksdagar etc., någon gång lemna de hafvndsakligaste frågorna ovidrörda, och, som det kanske för en och annan kunde synas, äfven någon gång de viktigaste sanningarna osagda. Men denna anmärkning förlorar sin vikt, när man öfverväger under hvilka förhållanden grefve Schwerin uppträdt såsom författare: den långvariga tystnad öfver de allmänna angelägenheterna, hvil-ken herrskat inom det litterära området, endast i de sista tiderna afbruten af en och annan tidning: samt den servila stumhet i tänkesätten, lika oförmögen att höra sanningen som att säga den, hvilken deraf varit en verkan."

"Må man dertfore ej förundra sig om vår konstitution till många delar skulle tyckas ha blifvit en död form och en för mängden obekant bokstaf. Dess stiftare, då de insågo former-nas nytta, och yttrade att "intet stadigare värn finnes för en nations allmänna rätt och medborgares personliga frihet och säkerhet", tillade uttryckligen, att om i dessa former "icke verkar en allmän kraft, äro och förblifva de tomma former, som ett yttre våld förr eller senare skall bryta," och erkände att denna kraft uppkommer "af friheten att tänka och yttra sig öfver nationens stora angelägenheter, att se dessa fram-ställda till hvarje medborgares kännedom och omdöme, att veta

lagarne vara hållne i aktning och att med visshet kunna vänta nationalrepresentationens återkommande verksamhet" (ej blott dess återkommande sammanträden). De kände kraften af en sann medborgerlig anda och voro öfvertygade att en sådan anda icke länge skulle saknas hos ett ursprungligen fritt och manligt folk, "som njuter en under grundlagens beled skyddad tryckfrihet," och "hvars regeringsärenden offentligen behandlas och granskas," med ett ord, de insågo vigten af en nationell politisk litteratur, och funno att utan en sådan skulle det allmänna tänkesättet, som är hvarje representant af statsförfattnings kraftigaste stöd, hvarken kunna utbilda eller bibehålla sig".

"Men huru sorgligt är det icke att desse män, som så väl insågo, så oöfverträffligt väl uttryckte denna sanning, sjelfva ej gjorde någonting för att skapa en sådan litteratur; och dermed den nationalkraft, hvilken de sjelfve förklarar som ett villkor för beståndet af sitt verk. Önskade de kanske ej något bestånd deråt? Sågo de i detta verk kanhända blott ett slags stegen, hvilken ej mer behöfdes sedan den blifvit begagnad; eller blott ett barnsligt lekverk, hvilket den mera mogna, mera flegmatiska beräkningen vext ifrån, och sorglöst kunde se förfalla? Eller hvad var väl orsaken, att ingen, med undantag af kammarherren Silfverstolpe, gjorde det minsta för bildandet af en dyllik nationell politisk litteratur, då de likväl förut, under Förmyndare-Regeringen, arbetat så mycket därför, genom *Läsning i Blandade Ämmen*, *Läsning för Landtmän*, och i de af numera Kansli-Rådet Silfverstolpe utgifna litterära *Journaler*, o. s. v. —? Man må förklara det huru som helst; men bekant är att de i tysthet åsågo huru opinionen förvildades under Grewesmöhls och Polysfems händer, och huru de iaktogo samma tystnad, när Tryckfriheten lemnades försvarslös vid 1812 års Riksdag".

"Under det de, som långt före Sveriges senaste statsförändring arbetat på landets politiska upplysning, och hvilka sedan bäst af alla tolkat nyttan och behovet deraf, sålunda tycktes med denna tolkning ha slutat sin omsorg därför och återlemnat det allmänna tänkesättet åt dess förra dvala; under sådana omständigheter var det lyckligt, att någon annan ville uppstå, för att ge verkställighet åt deras till hvilat bragta teorier. Och likasom grefve Schwerin har äran af att 1815 hafva börjat utbildningen af den sanna, öppna och lojala oppositionen, och att dermed ha gjort den lömska i mörker höljda och ruinerande föraktad: likaså är det honom, som nationen har att tacka för de första försöken att begagna

dess återvunna Tryckfrihet till utbildande af en politisk litteratur inom fäderneslandet."

Man måste medge, att denna artikel är väl skriven och gör heder åt tidningens politiska hållning såväl som åt författarens fosterlandskärlek, frihetssinne och moderatton. Den har till rubrik titeln på ett just då af prosten grefve Schwerin nigtivet arbete. Det indragna numret innehåller ingen annan ledande artikel än denna.

Några veckor efter indragningen, Julafton 1822, såg *Argus* den Tredje dagen. Det var det af regeringen anbefallda åtalet mot C. H. Anckarsvärd, för det han som rusthållare öfverklagat olagligheter vid kassationsmönstringar, begångna af mönsterherre, som nu gaf en förträfflig näring åt den mer och mer vexande oppositionen, hvilken snart äfven öck munnen upp i riksdagens samlingsrum. Och *Argus* den Tredje ansåg sig vara den, som åstadkom och ledde all politisk öfvertygelse, ty uti "servillismens leder" kunde ingen sådan finnas. Medgången hade redan nu gjort honom alltför öfvermodig. Världigt yttrar han dock (d. 7 Juni 1823), då förmodligen en ny indragning varit i fråga: "Författarne uti detta blad ha ofta haft den olyckan att missbaga genom yttrandet af sin öfvertygelse; derom vitna indragningarne af trenne Tidningsblad, hvaruti de tid efter annan framställt sina tankar; och om det är ett villkor för hndgåendet af detta missöde, att såsom författare antingen iakttaga tystnad öfver alla viktiga samhällsangelägenheter eller ock att icke äga någon annan opinion än den de maktägande önskade se utbredd hos allmänheten, så torde väl de blad, uti hvilka vi framdeles kunde komma att yttra oss, svårligen undgå vådan att också blottslämmas för dylika exeuntioner."

Hans flender sparade emellertid icke på starka ord. En tidning utgafs af A. Regnér 1823—30 med namnet *Argus IV*, i sin början särskildt afsedd för anfall emot *Argus* den Tredje och för att vid stundande indragning af Johanssons *Argus* omöjliggöra ett fortfarande af *Argus*srman i fortsatt nummerföljd; efter några år kunde dock *Argus IV* snarare kallas tidning för historiska handlingar och oafsintade artiklar — och i detta senare hänseende bråddes den onekligen på släkten. *Dynastien Argus* spelade en framstående roll i hela denna tids satiriska litteratur och konversation. Ett epigram (af C. v. Zepel) mot Johansson från denna tid, hvilket gjorde mycken lycka, må anföras:

"Bästa herr Argus, ni är ju en man på det nyaste modet:
Hvarför behåller ni us? Kalla er bara för Arg."

Efter 1823 års riksdag är *Argus'* bästa tid förbi. Men den lefde ännu flera år ett friskt lif innan med Lars Hjerta "lättlästheten" öfverflyglade "deduktionen". Då *Argus* den Tredje blifvit indragen d. 14 Nov. 1827 och d. 3 Dec. efterträdtes af *Nya Argus*, meddelades i dess första nummer, såsom bevis att regeringen handlat ovissligen då den indragit *Argus* lif, att den dermed ointetgjort ett industriellt företag, som sedan stämpelafgiften införts renderat staten 22,883 rdr 45 skill. banko, enär tidningen utgifvits uti (i medeltal) 1250 exemplar om året.

Nya Argus lyckades så småningom att skrifva ned sig sjelf. Johanssons uppblåsta, tröga penna var i hans hand ett verkligt träsverd gentemot de sarkastiska, person mera än sak nedsäende småartiklarna i *Aftonbladet*. Johansson, i känslan af sin öfverlägsna lärdom och grundlighet, skref längre och längre artiklar — mindre och mindre möjliga att läsa. Men *Nya Argus* fick dock icke strådo; den indrogs d. 27 Aug. 1834. I Okt. samma år lefde *Nya Argus* den Andra ett kort lif (d. 2—25 Okt.), mest födande sig med ryska ämnen, och då äfven denna indragits, uppträdde i Nov. s. å. *Nya Argus* den Tredje, som i Junii 1836 på samma sätt tillintetgjordes. Åt *Nya Argus* i Stockholm (1836 13 Junii—17 Ang.) blef det ändteligen förnuadt att falla för eget svärd. N:o 1—3, som på en gång utgafs, innehöll en enda förskräcklig artikel om "De i Frankrikes statsskick efter Julrevolutionen införda reformer, jemförda med reformerna i England under samma tid, samt några reflexioner öfver betydelsen af dessa reformer för Enropas framtid, äfven med tillämpning på Sverige och serdeles på representationsfrågan". Artikeln håller 23 spalter i svit, nära hälften som not. Vi behöfva ej försäkra, att författaren ändå icke hinner fram till tillämpningen på Sverige. Med N:o 8, som var en enda (oafslutad) artikel om Norska förhållanden, slutade *Argus* sin 16-åriga bana.

Det vore orättvist att fråkänna Johansson en stor andel i svenska tidningspressens utveckling. Han införde derinom den ofelbarhet och sjelftillit, hvilka ännu fortifara att anses onödgångliga för en tidningsredaktion, ehuru man icke, som Johansson, åt tidningsredaktörens person förbehåller samma egenskaper. Han införde ock inom pressen bruket att granska regeringsåtgärder, såsom det före hans tid icke ansetts gå an. Och i sin senare tid som tidningsutgivare visade han praktiskt burn en tidningsutgivare icke bör vara.

Sin artikel om Norska förhållanden utvidgade emellertid Johansson till en bok, som på L. J. Hjertas förlag utgafs och

två gånger upplades. Men från tidningarne tog J. ingalunda afsked. Man har sagt, att i hela Sverige under tiden 1836—56 ingen tidning ntkommit, hvart icke J:s lätt igenkända penna någongång spåras. Så skref han en tid i Svenska Minerva. Då en gång redaktören Askelöf inlemnadt till tryckeriet en artikel, hvilken icke öfverensstämde med J:s åsigt, satte J. "insändt" öfver hufvudredaktörens egen uppsats och skref honom tillika ett bref, att han, som "samvetsgrannt menagerat Sv. Minervas tendenser och grundsatser", fordrade samma återtjenst tillbaka. Der J. och Sv. Min. hade stridiga opinioner, borde alltså antingen tidningen iakttaga tystnad eller öfver sådana artiklar, dem Johansson ogillade, sättas "insändt". Sedermera blef J. dock ej så samvetsgrann i fråga om åsigt. Han tackade väl icke, som Ludvig Johansson Bolje, dagellgen Gud för det han med hvar dag blifvit klokare, men han tackade ofta sin pennas medgörlighet för sitt dagliga bröd. Och han behöfde brödet icke endast för sig sjelf, utan ock för den familj han omsorgsfullt försörjde, ehuru länge ej dertill genom lagliga band förpligtad. Bland alla de intressen, som i hans penna ansågo sig böra förvärfva en förfäktare, var säkerligen prohibitsmen det, som hederligast lönade den "grundliga bevisningen". Och Johansson följde troget sina åsigt rörande "deduktionen" äfven då han icke längre var trogen mot "öfvertygelsen". I ett bref från J. till Askelöf (från början af 1840-talet) ha vi funnit följande karakteristiska yttrande, nedskrifvet i förtrytelsen deröfver att L. J. Hjerta "för lättlästhetens skull" gjort några förändringar i en från J. till Aftonbladet inlemnadt artikel:

"I deduktion är Enclides det högsta mönstret för all värtallghet. En bevisande afhandling för att stadga en opinion, får ej vara frasmakeri eller skrifven för fröknar, guvernanter och mamseller. Det bevisande skrifvsättet har också *sina lagar* och Hjertas ideal eller det genns dicendi eller scribendi som nyttjas i Skildringar och Ställningar och Förhållanden må vara på sitt ställe när man berättar anekdoter eller hopgör såkallade memoirer, rättast sagdt efemera tidningsartiklar om dagens chronique scandalense, nyhetskräm och småsaker, men att användas i deduction och bevisning dertill dnger det ej. De gamle Greker och Romare, som dock kände hvad *stil* vill säga och förstodo att praktisera det bättre än hela moderniteten, hade visserligen sin retorik, men de hade också sin *Topik* och *Dialektik*, som alltid läggas till grund för all lag, all regel i afseende på stil och skrifvsätt, då fråga är om att *åstadkomma en öfvertygelse*. Det vore väl tid, att också ett

allvarligt ord sades om det barbari, som nu vill irrita sig, och som gör "lättlästheten" i plg- och barnkammaren till högsta regel för stil; — en *lättlästhets*, hvilken också har sin motsvarighet i *sitt resultat*; att nemligen *ingenting af innehållet fösten*, att *ingen öfvertygelse uppstår*, utan att allt lika lätt glömmes som det *inhemtats*".

Om Johansson hade läsare eller icke, bekymrade honom föga. Med den största möjliga öfverlägsenhet behandlade han alla ämnen, alla personer, och han gaf säkerligen aldrig till svar på någon fråga: "jag vet icke". En ovanligt stor beläsenhet hade han också, och hans gestalt var imponerande. Ända till slutet af sin nära 70-åriga lefnad behöll han både själfstilliten och jettegestalten upprätt, utan att någonsin i sitt yttre uppträdande låta märka om han för dagen var fattig eller hade nog. Med samma lugna öfverlägsenhet öfver människors barn bar han både den goda dagen och den onda, och medvetandet om hvad han verkligen verkat godt och nyttigt i sina bästa dagar var honom säkerligen en liflig tröst då han med ännu obrutet mod nedlades på dödsbädden.

Han dog i Stockholm d. 10 Febr. 1860. Publicister af alla färger följde honom till grafven. Och efterverlden skall icke för hans tålilskhets och egenkärleks skull neka rättvisa åt hans verkliga förtjenster.

En "anmärkare", — icke fremmande för Redaktionen af Svenskt Biografiskt Lexikon, ehuru han med själfva redigerandet ej haft någon befattning, om icke till äfventyrs att någon gång "märka ord", — har kommit i tillfälle att få läsa den af Joh. Johansson här lemnade teckning, och begärt samt fått sig medgifvet att dertill få föga följande såsom tillägg.

Oaktadt det myckna som blifvit skrifvet om och af J. Johansson, kan man med skäl påstå att han är föga känd, än mindre rättvist uppskattad. En tid allt för mycket uppburen ej blott af den tidningsläsande svenska allmänheten utan äfven af flera framstående män, har han en följande tid varit alltför mycket underskattad eller förvandlad till en snart sagdt mythisk personlighet. Måhända ligger skälet till detta misskännande, denna orättvisa, åt ena såväl som andra hållet, till någon del deruti att hans publicistiska verksamhet ligger oss alltför nära för ett fullt opartiskt bedömande, samt att kunskapen om denna verksamhet i allmänhet är nog mycket grundad.

Om Ins. haft tid och materialier dertill, skulle det varit honom ett nöje att försöka en opartisk skildring af Johansson och hans offentliga verksamhet; men allt för mycket upptagen af göromål, som snart sagdt omöjliggöra allt författareskap, och i en landsort saknande alla de hjälpkällor för ett dylikt opus som endast hufvudstaden kan lemna, hänvist endast till sina minnen; har han måst afstå från hvarje tanke på en genom-

förd biografi och karakteristik. Men han har trots att äfven några spridda drag, om också utan sträng ordning utkastade såsom de framstå för minnet, skola kunna läsas af mången med nöje och för kommande skildrare af tidens historia kanske gifva någon nyttig vink.

Ins. har anmärkt att J. aldrig åtnjutit full rättvisa. Ett exempel torde kunna vara nog att närmare visa detta samt att visa huru J. i mer än ett fall var bättre än sitt rykte.

Det har blifvit allmänt yttradt och trodt att J. i frågor om tull-lagstiftning endast varit en besoldad advokat som, utan egen öfvertygelse, försvarat de intressen och åsikter hvilka för tillfället varit mest lönande att försvara, och att han sålunda kastat om, varit ömsom prohibitist eller protektionist, ömsom frihandlare, allt efter som det ena eller andra betalt sig bättre. — Detta är dock ogrundadt, och Ins. vågar påstå att J., i stort taget, varit i frågor som röra näringslagstiftningen mera konsekvent, och mera fjerrskådande, än mången statsman som för sådana egenskaper vunnit rykte och ära.

Då J. först begynte sin bana såsom publicist fanns i Sverige ett vid riksdagarne, och särdeles på riddarhuset, ganska inflytelserikt parti, med talrika anhängare öfver allt i landet, särdeles bland possessionater och allmog, hvilket i fråga om fabriker och slöjdalster ifrade för en mycket utsträckt tullfrihet, ja äfven i fråga om kolonial-varor var temligen medgörligt; men ansåg all införsel af landtmanna- och bergsprodukter böra om icke alltid rent af förbjudas, så åtminstone stäffas medelst ganska höga tullsatser. En och annan kunde visserligen gå så långt i liberalitet att för spannemål skulle tullen icke vara oföränderlig, utan göras beroende af priset i marknaden — att i stället för fix tull införa en rörlig tullskala, så att vid missväxt och höga spannemålspriser tullen sänktes —; men i allmänhet önskade partiet höga tullsatser för *sina* näringar, de s. k. modernärningarna — för hvad det sjelf hade att afyttra —, låga tullsatser för hvad det behöfde köpa. Det vore dock orätt att påstå egenlyttan vara enda motivet för dessa yrkanden: mången hade verkligen arbetat sig till den öfvertygelse att *statens* väl kräfde en dylik lagstiftning.

Men mot dessa sträfvanen uppträdde J. tidigt och ganska bestämdt. Redan i början af 1820-talet yrkade han, att billigt pris på spannemål och andra lifsmedel vore ett lifsvilkor för *alla* näringar: att ett otidigt framlockande af åtskilliga fabrikationer medelst förbud och konstladt skydd visserligen icke vore helsosamt; men att det ännu mindre kunde anses helsosamt eller rättvist att, genom tvär omkastning i närings-lagstiftningen, bryta de förbindelser staten iklädt sig: att tvära och täta omkastningar i tull-lagstiftning vore skadliga för hela landet: att en dylik tvär omkastning lätt skulle kunna störta mången fabrikant, som på god tro och i förlitande på stadga i tull-lagstiftningen, nu nedlagt kapitaler och arbete i olika grenar af fabrikation: att en dylik oväntvisa skulle ej blott göra alla hittills nedlagda uppoffringar fruktlösa, utan äfven en myckenhet årliga arbetare brödlösa på en tid då alls icke, såsom nu, en mängd olika tillfällen till arbetsförtjenst funnos: att man alltså borde börja erforderliga tullreformer med att göra lefnadskostnaden, följaktligen äfven arbetskostnaden, billigare och först efter att sålunda beredt möjligheten för en täflan med utländningen, samt beredt reformer i kreditlagstiftningen, efterhand borttaga införselsförbuden, minska tullafgifterna för fabriker. Ins. vet sålunda speciellt att, då mången riksdagsman (vid 1823 års riksdag) ifrade för att begagna tillfället af den stora eldsvåda som öfvergått Norrköping och genom en ändring i tullstadgan försvåra svenska klädesfabrikationens återupprättande, J. utan alla biasigter och utan all yttre påverkan ifrigt försvarede Norrköpings-interessets rätt. Det är sant att Norr-

köpings fabrikanter visade att nppakatta hans kraftiga handtag i Argus och på mer än ett sätt visade sin tacksamhet; men säkert är att J utan afseende härpå och af full öfvertygelse förfäktat hvad han ansett rätt och klokt.

Hvad som hidrog att föra J. in på näringsarnes försvar, var hans hrynning under och efter 1823 med riddarhusoppositionen, hos hvilken han började ana lyckosökande framtidsplaner. Han ville då ej blott *vinna* utan afven höja Borgareståndet till motvigt genom att befordra näringsarnes utveckling. Och han motsatte sig tullnedsättningar för fabrikater, enligt eget yttrande, så länge man ej ville sätta fabrikanten i tillfälle att *tillverka för godt pris*, d. v. s. gifva honom billiga födoämnen och låga tullar på för honom erforderliga råvaror *).

Många år senare ingick han visserligen en särskild öfverenskommelse med fabriksocieteterna i Stockholm, Norrköping och Göteborg att, emot arvode, vara deras sekreterare och saksförare **); men Ins. påminner sig ganska bestämdt att han flera gånger, och senast 1840, framhöll nödvändigheten att icke längre än till då nästföljande riksdag begära hibebehållandet af införselsförbuden. Då fabriksintresset likväl fortför med sträfvan det att få ha kvar dessa förbud, drog sig J. undan. Han stod en tid utan alla säkra inkomster, hotad af lagsökningar och nöd; och det var först en god tid efteråt som J., genom enskild välvillig bemedling af en inflytelserik medlem af borgareståndet, erhöil något litet understöd af frihandelsvänner ***).

Bland den nu lefvande generationen finnas ej många som erinra sig det stora inflytande J. en följd af år utöfvade såsom publicist, ja huru *fruktad* han var af de högsta i samhället, hvilka ytterligare öfverskattade detta inflytande: han nppträdde ej blott i sin "Argus", utan afven i sällskapslifvet, med en tvärsäkerhet, ett själförtroende, en aplomb, som icke sällan föreföllo en smula komiska för dem som titat djupare i hans kort, men som icke förfelade att imponera, ej blott på massan, utan ej sällan till och med på konungens rådgifvare. Sjelf ansåg han sig såsom en fullt berättigad statsmakt, och föga feltes att han så ansågs afven af en och annen medlem af Corps diplomatique, om dessa ock någon gång i mjugg skrottade åt hans anspråk.

Visserligen läste Ins. ganska litigt sin "Argus", men måste bekänna att han icke minnes deraf mycket mera än de allmänna intrycken som vid läsningen väcktes. Men om Ins. afven förgatit det mesta han af Argus läst, så står det allmänna intrycket dock lifligt kvar: stilen var tung och släpig, de viktigaste artiklar blefvo ofta utan slut, afbrötos just då man arbetat sig igenom inledningen och skulle komma till kärnan; och tidningens innehåll var i allmänhet nog enförmigt och ensidigt. Det föreföll Ins. så som skulle J. ha med afsigt tillegnat sig icke så få af Thorildska stilen afarter: en af dessa, som särdeles stötte hans ynglingasinne,

*) I denna anda skref J. 1828 en motion för Stockholms fabrikanternas riksdagsman, fabrikör Hisseliter. Häril var J. alltid konsekvent. Och då ändtligen 1853 dessa åsigtter accepterades på allvar af frihandelsvännerna, deltog J. med stor lifver i den då inslagna tullreformen.

**) Afven såsom prohibitionsens och protektionismens aflönade saksförare, hördes han ofta beklaga sig öfver Hartmansdorff och prohibitisternas quadt même, såsom de där försörjde tullfrågan.

***) I J:s senaste broschyr 1859, som mast rörer penningväsendet, ifrågasätter han visserligen mot en öfverdrifven import; men vill att denna skall motverkas hufvudsakligen på bank- och kredit-lagstiftningens väg och föreslår ej tullförhöjningar annat än för sydfrukter, finare buteljviner och sågra korta varor, men alls icke för egentliga fabrikater.

var J:s idkeliga sed att medelst cursivstilar, spårningar och bruk af versaler eller af fetstilar, framhålla, eller så att säga framskrifka ord och meningar, vid hvilka han företrädesvis ville att läsarens uppmärksamhet skulle fästas. Detta fel — ett fel äfven hos Thorild, ehuru man vid dennes lifliga och raska framställning mindre deraf stötes — var hos J., med hans släpiga grundlighet och grundliga släpighet, ohjelpligt stötande. Men J. måtte ha ansett det böra så vara; ty han saknade eljest ingalunda förmåga att skrifva annorlunda, ja, han kunde, när han så ville, till och med imitera skriftställare som voro kända såsom mästare i den lätta stilen *). Flera af hans anonymt allmångjorda uppsatser — hvilket författarskap för mängden af läsare var en hemlighet — vittna härom. Men äfven flera bland de af honom offentligen erkända uppsatser och broschyrer vittna om en förmåga att uttrycka sig väl, som man i allmänhet ej velat tillerkänna J.: så hans översättningar, eller rättare bearbetningar, af några Fr. Lists handlingar i statsökonomiska ämnen, så hans "*Äro anklagelserna mot tidekravet för materialism ogrundade eller icke?*" (Sthm, 1858 **), — der t. ex. sammanställningen af den filosofiska revolutionen som i Tyskland begyntes med Kant och den samtida politiska revolutionen i Frankrike är, ehvad omdöme derom för öfrigt må fallas, ett litet mästestycke i framställning —; så flera af hans tidningsuppsatser från de senaste åren. Men så snart det skulle vara riktigt Johanssonskt bra, fortsatte han på sitt öfliga vis, hvilket val ytterst hade sin grund i ett öferskattande af egen grundlighet och visdom, ett underskattande af läsarnes förmåga att, utan särskild pekpinne och handledning, rätt uppfatta höjden, längden, bredden och djupet af den Johanssonska grundligheten. Märkligt var också att, på samma gång han brukade klaga öfver tysk grumlighet och högt prisade en och annan fransk författares genomskinliga klarhet samt den välgörande inverkan som franska revolutionens tabula rasa onekligen medfört i själfständig och förutsättningsfri kritik, i klarhet och formskönhet; kunde han sällan, om ens någonsin, förmås att erkänna någon liknande förtjenst hos svenska författare (kanske med undantag för Geijer och Fries). De svenska författare som, med eller utan skäl, voro uppburna för stilistisk förmåga, "skrefvo bara för pig- och barnkamrar", icke för bildade läsare. Så hördes han en gång, efter en genomläsning af en afhandling i representationsfrågan af J. P. Theorell ("om klassval") och efter det han nödgats erkänna afhandlingens stora lättfattlighet samt bevisande kraft, helt tvärt ombrista: "ja, så der skrifer man, när man ej gjort grundliga studier!"

"Argus" låg, såsom bekant, i nästan oafbruten fejd med fosforisterna, Upsala litteratur-tidning och den s. k. "Nya Skolan", till hvars hätskaste belackare han hörde. Han hade också, å sin sida, lidit mycket af deras pennor — dock ej sårais så särdeles af Upsaliensernas och deras anhängares anfall och infall i Svenska blad och broschyrer, som icke mera af de korrespondensartiklar och afhandlingar om Svenska ställningar och förhållanden, som från Upsala afändes och sedan infördes i åtskilliga utlandets tidningar och tidskrifter. Dessa artiklar, i hvilka han fann sig orättvist nedsatt i Europas ögon, framkallade verop och långa polemiska

*) Mar än en af hans artiklar i Sv. Minerva, den Askulöf aldrig sett förr än i tryck, prisades i Sthm såsom mästestycket af "den store stilisten" A. — Vi påminna äfven särskildt om hans "Bref från en gammal civil embetsman" i Friskytan.

**) Den förtidigt afstafade Claéssons reception af nämnde skrift finnes införd i Oss saml. skrifter.

uppsatser. Särdeles djupt hade det gripit honom då Palmblad i en dylik artikel talat om hans första uppträdande såsom publicist, och det anseende han då förvärfvade samt bibehöll jemt "så länge han stod under ledning af prosten greve Schwerin." I harmen öfver denna misstanke att han, den store Johansson, någonsin skulle stått under ledning, frustade och fnös han så att han verkligen då gjorde skäl för vedernamnet "Hvalfisken". Sådana beskyllningar voro majestätsbrott. Alla anfall mot fosforisterna togos ock, så vidt någonsin möjligt var, i hans nådiga hägn; och Vitalis' "en vapendans med fosforisterna" (ur "Brage" aftryckt i Argus) var honom ett verkligt guldskorn. Hans ovilja mot den s. k. Nya Skolan, grundad både i inre olikhet, meningsskiljaktighet och i den stämning som en flerårig retsam polemik så lätt framkallar, särdeles hos den som är så öfvertygad om sin egen förträfflighet^{*)}, bibehöll sig genom hela hans lif och har, med alla skefva omdömen, öfverdrifter och misstag, troget upptagits och bevarats ef många yngre hans omgångsvänner, hvilka i allmänhet ej ansågo det löna mödan att sjelfve undersöka handlingarne, utan antagit J:s utredning och dom afgörande. En stor del af dessa skefheter och misstag hafva till och med upptagits och kolporterats i And. Fryxells "Bidrag till Sveriges Litteratur-historia," der ytterligare förstärkt och färglagda efter intryck af meddelanden från de längesedan aflidne utgifvarne af "Tidning i blandade ämnen", S. P. Leffler och Em. Bruzelius.

Till Johanssons heder må dock anmärkas att hans agg gällde "Skolan", icke individerna (kanske med undantag för Palmblad och Hammarsköld). Sålunda har näppeligen någon af fosforisterna så illa misshandlat honom som C. F. Dahlgren, icke blott i en mängd tidningsartiklar (i "Kometen" m. fl.), utan i särskildt utgifna broschyrer (t. ex. "Argus i Olymphen", "Fredsförslag emellan Hans Argusiska Majestät och de med honom krigförande Dagbladsfurstar" ()), o. s. v.). Dahlgren gick och gäldade dessutom såsom författare till Markalls nätter", 2:dra delen, der J. blifvit illa medfaren. Och vid muntliga sammanträffanden sparade D. ioke på stundom ganska hitande infall. Men J. undvek ej blott alla personliga anfall emot D. (han vände sig äfven vid af D. författade och i "Kometen" införda artiklar, med mera både förkärlek och ilska mot L. Hammarsköld, som

*) Måhända hade också enstaka yttranden af Höfler från början stämt honom mot fosforisterna. H., som med en viss missaktning bemärkt nya skolans första upprinnelse, — t. ex. de sammankomster som af några ynglingar höllas i enlekare Johanssons trädgård i Pjerdlagen, der, med flitigt anlitande af lexica, skaldar i fremmande tungomål mödosamt inlärdes; sammankomster öfvar hvilka skolans stiftare sedermera ofta hördes skämta, icke skenande sig sjelfve — H., som förbisåg det verkligen stora och festerländska i Nya Skolans instinkter och sträfvan, älskade att kalla stiftarne "gymnasister", och eberu han ej försmäddo deras medverkan samt i flera fall med dem samarbetade ofömtligen, talade han dock enskildt om att genom sina föreläsningar snart verka derhän, att "ingen mer skall mianas den struktus".

**) Dedikationen i denna broschyr är dock icke af Dahlgren, såsom allmunt antagits. Ett par af Dahlgrens ungdomsvänner, födda Norrköpingsbor liksom han, hade någon ledig stund roat sig att, i skämtsam efterbildning af Togaéns Axai, förtälja och poetiskt utsmyka några lätliga tilldragelser i hembygdan och tillägnat dikten åt Argus, liksom T. sin åt Leopold Dahlgren fick se detta skämt, aldrig ämnadt att tryckas, och begagnade sig af dedikationen för ofvannämnde broschyr. Det var i synnerhet en quaträn, som den tiden mycket generade Johansson:

"Hvad vill, sad' han, det långa kifvet,
Och guabb i stol och gräl i år?
Från högre styltor ser han lifvet,
Hans fot på bättre kregar går".

äfven var medarbetare i *Kometen*); utan då Dahlgren flera år senare både offentlig och enskildt, af tidningar (t. ex. *Stockholms-Posten* under farbror Mårtens regering) och myndigheter (t. ex. *Stockholms Consistorium*) ansattes för åtskilligt skämt i sina "Ungdomsskrifter" — visserligen en smula fritt, men så oskyldigt att det godkäfts af P. A. Söndens censur —, uppträdde Argus med väl skrifna artiklar till *Dis* försvar.

Ins. har nämnt "Markalls nätter". De par verser i hvilka J. speciellt framhållits, voro icke egnade att stämma honom till blidhet. Dessa verser, ursprungligen nedskrifna af Wirséns frände Clas Livijn, men sedan öfverarbetade af Dahlgren, lyda så här:

"Helt visst ett sådant ämne till minister
Ej fiens för Haffs och Språng") och Mosalk:
Han i två rader ypper statens brister,
Och med en enda gör den säll och rik.
Han hvarje titelblad i botten känner:
Men detta ljus öfverskådadt än bränner.

En saga går utt, då han hörde prisa
Vår sköna värld, var han till svar ej sen:
Att öfver sådant ej må undran visa;
Ty han vår Herre dertill gett ideen:
Och em blott satan honom censurerat,
Ej hans opposition mairouserat".

Ingen, som har närmare bekantskap med Argus, såväl menniskan som tidningen, lär neka det träffande, väl uppfattade, sannt Argusiska i nttrycken.

Äfven sedan Argus aflidit, ja sedan tron på hans nppståndelse var aflifvad äfven hos J., som eljest länge brukade i tryck tala om "den tills vidare upphörda men emot riksdagens slut åter utkommande tidningen *Argus*", fortfor J. att öfva en ganska betydande, understundom äfven inkomstbringande verksamhet vid riksdagarna. Vi ha ofvanför tagit honom i försvar emot de så allmänna beskyllningarne för besticklighet samt deraf vållade omkastningar i tullfrågor. Vi ha visat, eller åtminstone lemnat en klar antydning, hurusom han i denna fråga, i stort sedd, onekligen varit mera både konsekvent och praktisk, än hans fleste samtida. Men härmed ha vi ej fritagit honom från all egennytta, all tillgänglighet för bestickning i en eller annan form. Hans rättskänsla var visserligen ej så stark, att hon hindrade honom att fylla sina behof genom advokats- och målsmanskap för bolag och enskilda personer"), äfven om dessa intressen någon gång kunde vara en smula motbjudande att försvara. Och icke sällan verkade han såsom saksförare och mellanlöpare vida mer än man i allmänhet förmodar, verkade icke blott, ej ens hufvudsakligt, genom sin

*) En firma i en af Cederberghs romaner.

**) Äfven mellan riksdagare var hae ofta synlig såsom ombud, än för fabriksocieteterna, än för Stockholms bagare (några af Tellins karikaturer från 1840 hafva framhållit denna verksamhet), än för sockerfabrikanterna, än för skeppredarna, äe för repelagars- och sejlarsocietetera. En särskildt tryckt skrift af honom torde ännu i dag förtjeen uppmärksamhet: "Till Kongl. Maj:t under. påminnelser af Stockholms repelagare och sejlarsocietetet emot Kongl. Maj:ts och rikets Commerce-Collegii utlåtande i fråga om tullfri införel af skeppsförädnaheter, m. m., utgifne med noter och tillägg af J. J." Sthm, 1850.

onekligen ganska mångsidiga och stora sakkunskap, utan ännu mera genom sin bekantskap med människors och partiets svaga sidor samt genom sin orubbliga seghet och själfförtröstan. Icke sällan verkade han mest i det förborgade, så att de som icke speciellt anlitat hans biträde eller som ej tillfälligtvis fått titta i hans kort, knappast kunde ana att han ens hade något med saken att skaffa. Också fanns väl näppeligen något beröm som mera smickrade honom, än loford öfver en skicklig taktik *).

Bland de bedrifter, öfver hvilka J. ännu i sina senaste dagar gerna utbredde sig, var hans upptäckande och tillintetgörande af den s. k. "*Koalitionen*." Efterlevande torde näppeligen veta hvad "*koalitionen*" här betyder, och måhända kan det vara skäl att nämna något om saken. Det torde vara temligen bekant att, mot slutet af Carl Johans långa regering, ett starkt missnöje flerstädes uppstod och uttalade sig, ej blott inom den s. k. liberala oppositionen, utan äfven på samhällets höjder, der, ibland förtroende-embetsmän och högtbetitlade, icke så få malcontenter funnos, de der med längtan och hopp blickade mot den uppgående solen ("*räknade 0 upp och 1 i minne*", såsom ett f. d. statsråd uttryckte sig). Under dessa förhållanden var det temligen förklarligt att önskan om ett godvilligt regentombyte hos många skulle uppstå, efter hand mogna till plan och sträffa efter fullbordan. Efter den sorgligt ryktbara Crusenstolpe'ska tryckfrihetsprocessen 1838 och d. v. öfverståthållarens disgrace togo planerna mera bestämd form, medlemmar af vår "*yttersta höger*" och "*yttersta venster*", förstärkta från andra fraktioner, hade till och med sammankomster, och sjolfve thronföljaren ansågs af många vara fullt medveten af planen. Men just som en koalition emellan flera stridiga elementer hunnit bilda sig, uppträdde Argus, framdragande samt i och med detsamma tillintetgörande koalitionen, Det var då han framslöskte sitt odödliga

"Med koalitionen,
Hvad är intention?
Svar: abdikation!"

Detta uppträdande tillvann honom Carl Johans stora bevägenhet och efter denna "stora tjänst" hade han fritt tillträde till konungens person samt kunde räkna på konungens öra vid försvaret af fabriksocieteterna och deras intressen.

Vid 1840 års riksdag sökte J. att blifva sekreterare i konstitutionsutskottet. Såsom bekant utföll utskottsvalen äfven på Riddarhuset så att oppositionen hade bestämt öfvertag, och grefve C. H. Anckarsvärd blef

*) I allmänhet var det långt svårare att *köpslaga* med J. än mängden föreställer sig. Både omedgörlighet i allmänhet samt såväl berättigad som oberättigad själfkänsla eller personlig högbet, gjorde sådana underhandlingar omöjliga för andra än dem han själf med aktning eller välvilla omfattade. De flesta åtaganden han haft, terda härframt från hans egen initiativ, i början föga beräknade för pekanten vinet (ty blott nödan kunde bringa honom till tillfälliga ekonomiska beräkningar, hvilka ej voro hans starka sida). Men sedan han sålunda uträttat något, hvilket han vanligen för större allmänna ändamål börjat, men som blifvit till förmån för något enskildas intresse, återhölls han leke af någon grannlagenhet från att, när nöden fordrade, ständigt gnaga detta intresse för egen räknalag, liksom sina enskilda eller politiska vänner, understöden helst betraktade såsom *lån*. Men långtänkta och kalkylerade spekulationer i stort för egen vinning voro aldrig J:s sak; hvilket dock leke blindrade att han stundom kunde vara mycket oförskämd i sina anspråk.

ordförande i konstitutions-utskottet. Det är bekant att J., som en tid — äfven före den beryktade högmålsprocessen om ryttarebyxorna — stått i ett ganska nära förhållande till greve Anckarsvärd, sedermera uppträdt ganska fiendtligt emot greffen och begagnat mångt tillfälle att nedsätta honom. I den strid om 1809 års revolution, som uppstod vid tiden då A. offentliggjorde sin "politiska trosbekännelse", — denna strid, som för-anlät ett träffande infall af en gammal borgare: "det förefaller mig som en strid på teatern emellan en sotare och en mjölnare, den ene gör all-ting svart, den andre allting hvitt" — i denna strid ställde sig Argus utan reservation på G. Adlersparres och hans vänners sida, samt för-summade ej att framhålla något som kunde "humiliera" greve A. Mån-gen trodde att J. ej skulle kunna förmå sig att, efter sådana antecedentier, upprakta A., i hans egenskap af ordförande, samt utbedja sig hans förord; men J. gjorde ganska riktigt sitt besök. Det är bekant att han icke fick platsen; han hade näppeligen fått den, äfven om greve A. förordat ho-nom. Han hade redan visshet om utgången då han en dag sammanträfs-fade med E. G. Geijer — också ledamot af konstitutions-utskottet — på Winters konditori vid Riddarhustorget (samma lokal der hr Bähr nu har sin restauration). Samtalet kom snart i gång och Geijer talade utan för-behåll om förberedelserna för riksdagen. Dervid nämnde G. bland annat att Karl Kullberg sökte notarieplatsen i utskottet; och J., eljest icke fri-kostig på beröm, yttrade genast att utskottet näppeligen skulle kunna finna någon för platsen bättre qualificerad. "Ja så", inföll G., "jag känner ho-nom allsicke, och har hittills ej vetat annat om honom än att han skrif-vit en hel hop strunt!" — "Ja, herre," afbröt J., — och lade med vänlig beskyddaremin sin hand på Geijers axel, — "hvilken utaf oss har inte gjort det?"

Vid ett annat tillfälle mot slutet af samma riksdag, då J. samman-träffade med Geijer och ett par andra gemensamma bekanta, utfor G., emot sin vana, i ganska skarpa ord och omdömen om Carl Johan och hans "fourberie", hans "gascognader" och opålitlighet. "Ja så, jag hörer att herrn kommer från greve Posse"), inföll J., och Geijer, träffad, kunde ej dölja ett leende.

Efter J:s egen utsägo hade filosofi från början varit hans hufvudstu-dium, och han lät gerna påskina det stora inflytande han, J., skulle hafva utöfvat på Benj. Höjer och dennes skriftstalleri. Utan att vilja tillägna sig ens den ringaste kompetens i hithörande frågor, tilltror sig Ins. likväl våga det omdömet, att J. mera sökt tillägna sig filosofiens historia, än nå-gonsin grundligt tillägnat sig, än mindre själf utbildad, något filosofiskt system. Om han äfven någon tid varit anhängare af något system — må-hända i hans tidigare period, då han själf omtalade sitt suveräna förakt för naturvetenskaperna —, så var han åtminstone under de senaste 30 åren af sitt lif eklektiker i filosofien. Han hade någon gång, i Argus, med an-ledning af en Benj. Constant's afhandling — deri denne framställt filoso-fien såsom nära nog utan vidare betydelse för mensklighetens utveckling till ett bättre, hvaremot han väntade allt af kristendomen — uttalat sig derhän att kristendomen endast verkat och verkar lifvande, förädlande, utvecklande på unga, råa, ännu fysiskt lifskraftiga och oförderfvade folk, hvaremot han på öfverförfvade, utlevade, mörk- och kraftlösa är utan all regenererande verkan, endast åstadkommande ordatråtor. J. ville deremot hoppas en mensklighetens pånyttfödelse genom filosofien, hvilken den ti-den ännu var hans allt. På sina gamla dagar hade J. deremot förlorat tron på filosofiens magt och fastade större förhoppningar vid de i yngre

*) D. v. Justitie-etats-ministern.

ären af honom föraktade naturvetenskaperna, särdeles fysiologien. Ja, stundom kunde man höra honom uttala, att om vår tids filosofer, likasom Aristoteles på sin tid, omfattade hela naturen, tillägnade sig summan af naturvetenskaperna, skulle man möjligen kunna hoppas en räddning undan materialism och nihilism. Ett uttryck af sina tankar härutinnan gaf han dels i en och annan tidningsuppsats, dels i den här ofvan nämnda lilla broschyr om anklagelserna mot vår tid för materialism. Hans verldsåsigst var i det hela, såsom der också framträder, nog tröstlös; och kristendomen hade för honom ingen annan betydelse än den kulturhis:oriska. Anmärkningsvärdt är att, för så vidt han skulle hafva benägenhet för eller lutning till någon af de vanliga kyrkliga bekännelserna, skulle det varit för katolicismen.

Göthe har i sitt "aus meinem Leben", bland skildringarne från sin ungdom och de då i Frankfurt vistande originaler med hvilka han kom i beröring, tecknat en bild, som ofta föresväfvat Ins. under hans samtal med J. — hofrådet Hüsken, hvilken stod i opposition med både Gud och världen, samt väl stundom brukade afsluta någon skildring af alltings fåfänglighet med ett kraftord, såsom t. ex.: "Auch in Gott entdeck ich Fehler." Göthes skildring af den resliga gestalten, huru han vid utkastandet af en dylik sista trumf knep tillsammans sitt venstra öga och blickade skarpt med sitt högra, stod vid första sammanträffandet med J. för några och trettio år tillbaka så lifligt för Ins:s ögon, att han glömde sig derhän att kalla J. "hofråd", samt sedan fann sig föranlåten att i skämtsam ton förklara anledningen till misstaget.

Ins. har ofvanför omnämnt J:s vana att afbryta tidningsartiklar, att skriva långa, ofta ganska innehållsrika och läsvärda inledningar och förberedelser, men att tvärstanna när man just skulle komma till kärnan, till resultatet, till "der langen Rede kurzer Sinn". Detta fel härrörde vist icke af lättja eller bristande ihärdighet — han hade tvärtom stor arbetsförmåga —, väl icke heller af bristande förmåga att genomtänka det ämne han företagit sig att behandla, och hvilket man stundom kunde få höra honom muntligen utveckla ganska klart och sinnrikt, om och i afbrutna aforistiska satser samt utan egentliga öfvergångar. Men en liknande benägenhet att lemna saker ofsgjorda, sväfvande, förföljde honom äfven i dagliga lifvet och var för honom en källa hvarur tusentals obehag härflöto. Så t. ex. hände ofta äfven under hans välmaktsdagar, då ingen penningeförlägenhet tryckte honom, att han underlät att till fulla betala en ostridig räkning, endast lemnanne en afbetalning; och detta gick ända derhän att han vid liqviden af sina, den tiden ej obetydliga hyrkusk- eller åkareäkningar, icke sällan, på samma gång han afspisade de gång efter annan med samma räkning uppvaktande åkaredrängarne med någon ringa afbetalning, frikostigt ersatte deras spring med drickspenningar, hvilka, sammanlagda, säkerligen öfversteigo hela den ursprungliga skulden. Det föreföll i sanning såsom vore det honom påkostande att få en sak oåterkalleligt afslutad, såsom önskade han att alltid hafva något sväfvande, ofsgjordt.

Ännu på höga ålderdomen, i motgång och brist, bibehöll J. sin raka hållning, sina anspråk, sin öfverlägsna ton. Efter hans eget omdöme fanns ingen publicist i Sverige som förtjente nämnas vid sidan af honom, likasom högst få svenskar ansågos förtjente att i vetandets mångsidighet och grundlighet sättas i jemnbredd med honom. Visserligen kunde han någon gång, när hans "taktik" så kräkle, rent af fjäsa för yngre tidnings-

skrifvare — särdeles gällde detta när han i någon fråga önskade "tumma" dem —; men ögonblicket efteråt kunde han omtala samma personer såsom obetydliga pygmeer, behandla dem med den omotsägliga öfverlägsenheten hos en bjesse, som visste med sig att han och ingen annan sedan år 1820 "tagit emot Sverige". Vanligtvis omtalte han alla Sveriges tidningsförfattare med en oesterhärmligt naiv oförskämthet. *Hjerta* hade ju varit "springgosse åt Argus" och derunder visserligen upphemat några smulor Johanssons vishet, men "gammal är äldst" och aldrig kunde f. d. lärjungen ro upp sig till mästarens grundlighet; *Dalman*: "en steril odåga", som ej vore värdt att bry sig om; *Theorell*: "en ensidig doktrinär, som visserligen sett sig om litet bättre än de andra krabbsaltarne, men dock saknade riktig grundlighet"; *Hammar-sköld* "är bäst karakteriserad af Tegnér's yttrande att han icke kunde säras hvarken i eller med foten"; — se der några Johanssonska omdömen. De yngre behandlades ännu mindre omständligt: "Den der *Hedtund* och den der *Ridderstad* ha med alla olikheter det gemensamt, att ingendera vet någon ting, ingendera har någon takt och att begge just likna ett par rödglödgade kakelugnsluckor: bara man spottar på dem, så fräser det." Äfven med honom samtalande personer kunde stundom få höra honom med den mest obesvärade öfverlägsenhet yttra ett: "ah, inte känner herrn det der!" Om man då på en gång medgaf sin stora okunnighet och hans outgrundliga kunskap, uttalande en önskan att få uppbygga sig en smula vid hans stora lärdomsljus samt utbad sig hans benägna meddelanden —; då kunde man få se hans anlete uppklära i olympiskt majestät, hela gestalten höja sig, och höra honom fryntligt yttra: "Det var en annan sak! Vänta nu!" hvarefter han, sedan han väl beredt sig med ett par ljudliga och grundliga harklingar, med ett: "hör nu på" inledde en föreläsning more academico, en föreläsning som någon gång innehöll åtskilligt nytt och af värde, men som äfven då han endast förde till torgs hvad han själf nyss inhemtat genom läsning af för åhöraren väl bekanta arbeten, alltid var af stort intresse så till vida, som hon framfördes med tvärsäkerheten hos en man som visste med sig att ämnet nu var till fullo utredt, och att utredningen både till form och innehåll var fullt originel, äkta Johanssonska.

Sedan J., "genom Bergstedts dethronisering i följd af en serralj-intrig, en palats-revolution, i hvilken konung Oskar äfven hade sitt finger" — förlorat det så nyss vunnna insteget i Aftonbladet, lyckades det hans ifriga bemödanden att organisera den s. k. "landtstormen" — d. v. s. han lyckades förmå en mängd landsortstidningar dels att intaga hans många artiklar, dels att äfven i öfrigt något rätta sig efter hans lystringsord. Konung Oskar, hvars fruktan för tidningspressen och öfverskattande af tidningarnes makt, föranlät honom att icke ens sky uppoffringar ur den Kongl. privatkassan, ja köp af sala skribenter der sådant ansågs leda till målet: Konung Oskar, som ännu mindre tvekade att i och för statens värf och den Kongl. maktfullkomligheten använda, urkrama och sedan horkasta citronerna; berättades verkligen haft för afsigt att nedtysta J:s opposition medelst befordran till något lönande konsulat i Medelhafshamn. Säkert är åtminstone att J. ansåg sig ha, underhand, fått ett dylikt anbud. Efter sin egen berättelse skulle han då ha svarat mellanhandlaren: "Säg H. M. att den enda post Johan Johansson skulle vilja af honom emottaga, vore postkontoret i Upsala; och då skall jag der *hålla föreläsningar i filosofien*, sådana att maken aldrig hört vid något universitet!"

G. Adlersparre yttrade någon gång om statsrådet greve Wirsén att dennes flesta framgångar och största rykte kunde tillskrifvas hans lyck-

liga förmåga att, der han rakt ingenting viste, der han fann sig råd- och hjälplös, dölja sin okunnighet under mine af djupsinnigt vetande och menande, att "under sin tystnad låta collegerna ana ett djup af visdom, som icke fanns till". Tegnér har i något af sina bref omtalat sitt ledamotskap i någon tillämnad komité, der han "ämnade föreställa Harpokrates, som var den visaste af gudarne, emedan han alltjemt teg." Denna förmåga att tiga och synas menande var visserligen icke Js; men J. förstod mästertligt att, då han kom i förlägenhet, maskera denna med några djupa *hm* och ett djupsinnigt minspel. Så påminner sig Ins. huru J., som ifrigt deltog i den med anledning af Almqvists "Det går an" uppkomna strid, i ett gladt lag en gång både varmt och lysande utbreddes sig öfver vigten af familjelifvets heild och det vådliga i alla angrepp på familjen, samhällets rot och kärna, hvarförutan både samhälle och mensklighet skulle gå under i själviskhet och osedlighet. Hans yttrande — ehuru, som sagdt, ej blott varmt utan äfven ovanligen lifligt — närmade sig emellertid mera ett docerande föredrag än ett samtal; och det föll en närvarande in att afbryta fortgången genom att uttala sin stora fögnad öfver det sagda, äfven ur den hänsyn att man nu måste taga för gifvet att den värde talaren ej blott under sitt förflutna lif hyllat samma lära, utan äfven allt framgent måtte visa sin tro med sina gerningar. J., som kort förut ansågs beträdd med något snedsprång, hvilket just nyss varit på tal, yttrade endast några högljudda *hm, hm*, och såg belåten ut, när samme talare fortsatte: "ja, mot sådana argumenter och bekräftelser finnes intet att invända, hvadan jag föreslår att vi öfvergå till dagordningen". I allmänhet var det svårt att bringa J. i förlägenhet: under 50 års tid påstås det ha händt endast en gång, vid en liten scen på källaren Freden, ganska rolig men icke väl egnad att framställas för läckra eller pruda läsare.

J. ville gerna gälla för gastronom af första rangen, och Orvar Odd har i en af sina skizzer skildrat honom i "en gastronomisk trio." Den ene af denna trio, Askelöf, ville J. icke alldeles neka omdöme och smak; men om den andre i O. O:s skildring, Crusenstolpe, yttrade han sig med omisskännelig tvekan, om ej rent af missaktning, yrkande att hans gastronomiska rykte vore "helt och hållet usurperadt" — "Hvem var det som satte knif och gaffel i hand på den der, om inte jag!" hördes han någon gång utbrista. Ins. vågar icke försöka ett afgörande af den för gastronomiens historia viktiga frågan huruvida J. verkligen var gastronom (ehuru bekajad med paradoxer) eller gourmand: men deremot kan han vittnorda, att Js gastronomi beredde hans umgängesvänner mången munter stund. Redan hans anordningar och föredrag då han beställde äfven de enklaste rätter — t. ex. halstrade bifstekar hos Pierre, pannkakor eller körbärsomeletter hos Barius —, eller lät intaga en gurkhyvel för att gifva lektioner i sättet att laga pressgurkor; voro ensamma värda en god middag. Och, under sjelfva middagen eller soupvern, hans djupsinniga recensioner öfver hvad som serverades, hans grundliga föredrag i kokkonstens filosofi! Hvilken pathos vid framställningen af gastronomiska grundsanningar!

En af Js bekanta, hvilken några månader efter sin aflyttning från Stockholm der gjorde ett kort besök, svarade, med kännedom af Js gastronomiska interesse, på Js fråga huru han trifes i sitt nya hem: "Åh jo, till en början kan väl orten förefalla otreflig, men det förgår nog vid närmare bekantskap, ty kokkonsten intager der ett vida högre rum än i grannprovinserna, och huru det är, så är och blir dock kokkonsten den säkraste mätare på ett folks civilisation." — "Herre!" utbrast J. fortjust, "jag har alltid haft stor aktning för herrn, men den stiger, om möjligt,

500 proc. En sådan sanning borde ristas i guldskrift" — och sedan utvecklade han vidare huru Ryssens vana att äta svinmat, Irlandarens ensidiga potatesätande, Spaniorens lökfrätning o. s. v. försvinat, förfäat och depraverat dessa folk.

J. hade många vedernamn, de flesta sådana att han ej ville kännas vid dem (såsom "den gamle ormen", eller "den store olärde"), men ett par af dessa namn hördes han sjelf begagna: "Argus" och "Hvalfisken". En gång fann han sig dock en smula generad af det senare namnet. Han hade 1844 på sommaren varit i Göteborg i egenskap af fabrikssocietaternas ombudsman, hade der avslutat sina göromål, uppburit sitt arfvoede, intagit ett och annat finare mål, låtit lysa sin öfverlägenhet i kurtis och courtoisie — "J, herrar Göteborgare kunnen sköta affärer, men förstår er ej på fruntimmer!" "Man får icke handskas med fruntimmer som med varubalar eller silltunnor!" —, docerat i statsekonomi och allt annat, samt högt förkunnat dagen och lägenheten för sin stundande återresa till Stockholm. Ett par skämtsamma sjöofficerare, som afreste med den näst föregående kanalbåten, hade vid alla ångfartygets tilläggningpunkter talat om hurusom med nästföljande ångbåt vore att vänta åtskilliga underliga djur och främst bland dem en märkvärdig hvalfisk, en present från kejsaren i Marocko till H. M. konungen. Då J. återreste hade vid alla landningsställen församlat sig skaror af nyfikna, och mängen fråga hördes om "den store hvalfisken" samt de andra djuren. Passagerarne förstodo lätt skämtet. J. höll god mine, försökte till och med att vända skämtet åt andra håll; men ännu långt efteråt var han generad af påminnelsen om "hvalfiskens transport till Stockholm."

Man har ordat mycket om J:s egenkärlek — hvilken egenskap han visserligen i rikt mått ägde —, men mindre uppmärksammat hans ännu vida mera framstående fäfänga. För dem som endast sett J. tvärsäkert docerande och öfvermodigt tillrättavisande äfven högt uppsatte män *), kan det synas otroligt att han, mer än de flesta, var känslig för den minsta desobedience; men det var dock så. Han kunde en hel afton känna sig förstämnd om någon nykommen vaktmästare i någon klubb eller sällskapsorden icke igenkände den store J., utan kunde förgå sig ända derhän att fråga efter entré-biljett och namn. Och flera drag i Orvar Odds "en kammarjunkare" skulle man verkligen kunna anse kopierade efter den eljest visst icke kammarjunkerlike J.

Vi hafva ofvan omtalat J:s vackra förhållande mot Dohlgrén; och säkert är att få personer funnos mindre hämdlystna än J. Anfall i tryok, äfven om dessa voro aldrig så skarpa, bar han vanligen med ett visst jernmod, ja stolthet, utan att för dem hysa agg. Men hade hans fäfänga blifvit kännbart särad, så kunde agg ej blott uppstå, utan bibehålla sig i årtal med oförminskad kraft. Se här ett exempel, en berättelse, hvars första hufvuddrag Ins. har från en af statsrådet Wirséns närmaste vänner och hvilken Ins. har all anledning tro vara fullt trovärdig.

J. omfattades, i början af sin publicistiska bana, med välvilja af flera framstående män, och kom i en ganska förtrolig beröring ej blott med flera af dem som ansågos såsom oppositionens banérförare, utan äfven med

*) Så yttrade han en gång, nyss efter det Freja 1838 blifvit iudragen, till d. v. hofkansleren, som han mötte på slottsborggården och med en vink och ett "herre!" ropade: "Huru kunde herr baron göra en sådant dumhet som att ära in Freja?"

en och annan af konungens rådgifvare, och ibland dessa grefve Wirsén, som vid mer än ett tillfälle lär sig bekantskapen till godo, så väl för inhemlandet af underrättelser från orterna, som genom att inverka på behandlingen i Argus af en och annan dagens fråga. Det torde väl och någon gång ha varit påtänkt att på embetsmannabanan begagna J:s ej vanliga kunkaper, arbetsförmåga och sjelfsförtroende, ehuru kanhända hans vråklighet och nargångenhet gjort honom, om icke mindre användbar, så likväl mindre angenäm. Det en tid ganska goda förhållandet emellan Wirsén och J. blef emellertid efter hand kallare, åtminstone å W:s sida; och det fattades endast ett steg för fullständig brytning. Då händer en aften att J., just kommande från en glad middag och kanske väl upprymd, begifver sig upp till W., i hvars arbetsrum han varsnat ljus. W. hade tillsagt betjenten att han ville vara ostörd och denne sökte aflägsna besöket genom att säga det grefven icke vore hemma. Men J. var ej lätt att afvisa; yttrande: "det är ljus i grefvens rum, så att han är säkert inne", trängde han sig in i förmaket. Betjenten medgaf då att grefven vore hemma, men sysselsatt, och bade förbjudit alla besök. "Ah, bah, det der gäller för andra, icke för mig", utfor J. och närmade sig kabinettet. Vid bullret utkom grefve W., iklädd nattrock och med ett ljus i hvardera handen. Då han ett ögonblick sett skarpt på J., hvars yttre bar spår af de föregångna libationerna, vände han honom tvärt ryggen och gick åter in i sitt arbetsrum, utan att tala ett ord eller ens slå hand med J. Detta obetydliga uppträde nedsatte W. i J:s ögon vida mer än alla de verkliga skäl till anmärkning han till äfventyrs kunnat hafva mot W:s statsmannaegenskaper, ja mer än alla de speglosor som den i dylika fall syndige och dräpande G. Adlersparre i bref och samtal slungade mot W. J:s harna slocknade ej, utan bibehöll sig i vexlande uttryck. Ja, ännu så nyligen som 1855, då Wirséns biografi blef synlig i Biografiskt Lexikon, utbröt J.: "man får väl bilda en förening för att rädda Svenska historien undan förfalskningar och förvrängningar af herrar Wieselgren och konsorter! Nu har han vrängt ihop en mängd osanningar om Wirsén!"

Fåfången var driffjeden till J:s omhugsan att synas veta allt, ha förutsett och förutsagt allt och i Argus lemnat en outtömlig grufva för allt menskligt vetande. Ur denna källa flödade de många oesterhärmligt-naiva utbrott, som ännu lefva i samtidas minne. Så t. ex. då J., vid emottagandet af den alla öfverraskande nyheten om kejsar Nicolai ankomst till Stockholm, dolde öfverraskningen under ett: "bah, det der visste jag för tre veckor sedan!" — Då underrättelsen om Juli-revolutionen 1830 anländt till Stockholm påstod en skämtare, vid en fråga efter J., som på några dagar ej var synlig, att J. höll sig hemma för att efterleta samt sedan i ljuset framhafva den artikel i Argus, i hvilken J. profeterat den märkliga tilldragelsen.

Orätt vore att förneka J. allt mod: han var i vissa fall till och med stormodig. Han kunde, om äfven ensam i striden, härdigt hålla ut emot öfvertaliga motståndare, ännu vid grafvens brädd smidande planer och bidande bättre tider. Han tvekade aldrig att uttala sig, äfven der han visste att hans uttalande skulle framkalla ovilja. Han kunde bära brist och hån och förödmjukelser, hvarunder mången skulle dignat. Mot anfallen på hans moraliska personlighet stod han orubblig; men der han befarade anfall på sin lekamliga meniska, uppenbarade sig en feghet som var både ömklig och löjlig. Den store, starke mannen skulle kunnat drivas på flykten af en djerft anfallande pojkbysing. Väl förstod han i allmänhet att dölja denna modlöshet under ett tvärsäkert yttre, häri understödd af sin resliga figur och martialiska hållning; men för den som stod i närmare beröring med honom, blottades frånvaron af fysiskt mod

icke sällan. Denna brist förklarar mycket i hans lif. Då fråga var om att han skulle gå ut såsom konskriberad i beväringens åren, prutade han emot och upprörde himmel och jord för att undgå detta bittra öde. Han talade vidt och bredt om det orimliga deri att en man, med så rika pund som han, skulle under krigets nuvarande skick, då hvarken snille eller personlig tapperhet erbjödo skydd, uppoffra sig såsom kanonmat. Han hade en tid ganska flitigt öfvat sig i vapenföring samt vunnit en ej obetydlig färdighet i fäktning med sabel; men ehuru han på fäktsalen kunde reda sig äfven med så starka fäktare som t. ex. öfverste Dövel, hade han väl näppeligen vågat någon dust, äfven med den svagaste, på allvar och med blanka vapen. För att skydda sig mot öfverfall, på hvilka ingen tänkt mer än han sjelf, vidtog han försigthsått som voro rent af löjlige: sålunda hade han, under sin mest lysande publicistiska bana, försett sina rum en trappa upp med bastanta innanluckor, af honom sjelf provfadt såsom betryggande mot en befarad stenkastning från gatan. Äfven på senare åren, då hans verksamhet var mindre bemärkt, ville han ogerna mot afnarne gå ensam till sitt aflägsna hem, än längst på norr (Norrtullsgatan, sedan Gråbergsgatan), än längst på söder (Högbergsgatan). Fruktan för öfverfall och önskan att vinna en eskorterande följeslagare kunde då framkalla en förbindlighet, ett sträfvande att göra sig angenäm, en talang att berättas, som icke sällan väckte en erinran om Atterboms bekanta äfventyr, då han en gång ej hade tillräckligt till skjutspegnar de senaste hållen fram till Linköping, och, för att locka en skjutsbonde att skjutsa förbi, på senaste fjerdingsvägen begynte förtälja en historia som just invid gästgivarregården hann höjdpunkten af spännande intresse, så att skjutsbonden, för att få veta "huru det gick", körde förbi och förbi, tills väntande vännar emottogo den resande och afhjelpade förlagenheten.

De spridda drag Ins. utkastat ha framställt J. såsom ganska sjelfvisk: och han var sådan, i hög grad både egenkär och fäfsing. Men han var på samma gång välvillig och hjälpsam mer än mången vet, och om han äfven kanske aldrig öppet erkände en orättvisa, kunde han dock visa att han insåg henne. I sina förhållanden till "den skönare hälften af människosläktet" var han på en gång oförsämd och fin, alltid, tyvärr, föga samvetsgrann. Hans sätt att inleda första bekantskapen med en älsklig och aktningvärd qvinna, i hvars mors hus han presenterade sig efter annons såsom en anspråkslös och hällig musiklärare — detta skedde just då Argus som bäst florerade — skulle kunna gifva ämne för en novell.

Fäfsing och egenkärlek, som vanligen hindra utveckling till duglighet och förlama andens verksamhet, hade en alldeles motsatt verkan på J., i det att de, så att säga, satte en högre exponent till hans andeliga förmågheter. De gjorde att han, den store J. J., den der visste med sig att han "tagit emot Sverige," icke ansåg sig tillståndigt att upptaga någon annans mening eller omdöme, något redan af andra genomtänkt och färdigt, utan ansåg det åligna sig att *sjelf* undersöka, genomtänka, falla utslag. Om denna form af sjelfviskhet äfven i mycket villade — säkert är, att den i mer än en fråga af vikt framkallade en utredning, som eljest icke funnits, en tillförsigt och aplomb, som räckte till för allt och alla.

Men häraf hemtade också J:s naturliga vettgirighet en stark näring; och oakadt sin sjelfkärlek, sin starka tro på eget profetadöme, hindrades J. härigenom att fastna i något system, stelna i någon doktrin eller teori, icke ens om förträffligheten af det ena eller den andra varit framhållen i Argus. Han bevarades sålunda från den ensidighet och i sig slutna, sega förkättringslusta, som ej sällan på ålderdomen utmärker män, hvilka i sin ungdom verksamt bidragit till utveckling och framåtskridande. Nya

företeelser i vetenskap och forskning voro alltid för J. af stort intresse; och härigenom lyckades han att ännu på höga ålderdomen bevara själens spänstighet och ungdomlighet. Hans arbetsförmåga var ovanlig, särdeles förmågan att läsa fort samt ändock icke tappa bort något af innehållet: härli liknade han Geijer, hvilken äfven kunde på en natt genombläddra digra band samt så väl uppfatta innehållet att ingen kunde tro annat än att arbetet varit noga studeradt, icke "läst med tummen". Sålunda begynte J., redan gammal, att studera botanik, en vetenskap som han i sin ungdom djupt föraktat. Måhända var första anledningen till detta studium en önskan att tillfredsställa vettgirigheten hos en son, en förhoppningsfull gosse, för hvilken J. var den ömmaste fader, och hvars tidiga död djupt grep honom. Men Ins. hörde den tiden af så kompetenta män som framl. prof. Sefström, att J., ehuru han, lockad af Schleidens skrifter, nästan oförberedd kastat sig in på växtfysiologi och mikroskopiska undersökningar, sedan äfven i botanikens grunder och andra naturvetenskapens grenar förvärfvat aktningvärda insigter. Ännu senare sysselsatte han sig, såsom redan ofvan anmärks, ifrigt med fysiologiens studium, af hvilket han hoppades mycket för mensklighetens framtida utveckling.

Skrifter (utom de ofvan i texten nämnda): *Tidningarne Anmärkarne och Argus*, se ofvan — Om ett nytt föreningsfördrag mellan Sverige och Norge, Sthm. 1836, 8:o, 2:dra uppl. ibid. s. å. — Uppsatser och korrespondenser i en mängd tidningar i Stockholm och landsorten under de sista 20 åren af hans lefnad. — Anonyma brochyren i politiska och sociala frågor.

Tillägg: List, Införselfrihet och Skyddsförfattningar betraktade från erfarenhetens och historiens synpunkt; samt, Om vigten och betydelsen af slöjder och manufakturer för ett samhälle; begge med företal och noter af öfversättaren, Sthm, 1840. — Om nödvändigheten af förbudssystemets bibehållande för inhemska sockerfabrikationen; med ett tillägg; begge Sthm, 1840. — Stockholms Fabriks-, Manufaktur-Societeters underd. påminnelser vid Tull-Comiténs betänkande och förslag till ny tull-taxa, Sthm, 1840. — Om Sockertullen, Sthm, 1848. — Om Kreditlagstiftning och Banker, Sthm, 185^{*}. — År tiden inne för en Tullreform i Sverige^{*)}, Sthm, 1851. — Nu eller aldrig. Ett ord i sinom tid i frågan om tullreformen, 2 häften, Sthm, 1853. — Den viktigaste frågan vid riksdagen ("Gifves någon möjlighet att upprätthålla realisationen utan utländska lån, eller utan fortsättning af det nu snart 25 år följda system att utrikes skuldsätta landet?"), Sthm 1859. — En stor mängd tidningsuppsatser i åtskilliga tidningar.

(Källor: *Vestm.-Dala nations Matrikel i Upsala*. — Programmet vid Promotionen 1818. — De af J. utgifna dissertationer och tidningar. — Nekrolog af Crusenstolpe i kalendern Svea 1861. — Nekrolog af Blanche i *Illustrerad tidn.* 1860 N:o 8 (med porträtt och autograf af J.). — *Grupper och Personager från i går af O. P. Sturzenbecker*, Kjöbank. 1861. — *Sveriges Sköna Litteratur* 5. — Bref från Johansson till Askeläuf, förvarade i Kungl. Biblioteks Autografsamling. — Muntliga meddelanden af G. Schantz. — Personlig bekantskap.)

JOLIN, JOHAN CHRISTOPHER,

föddes i Stockholm d. 28 Dec. 1818^{*)}; fadren Bengt Jolin, son af en hergsman från Vermland, modren Maria Elisabeth Thun-

^{*)} Ins. är ej fullt säker om titeln.

^{**)} Eller 1819. Bristande samtidig anteckning i kyrkoboken har vålat osäkerheten.

berg. I tidigare år ämnad för handelsyrket, började han först vid 14 års ålder idka de s. k. lärda skolstndierna och blef 1839 student i Upsala. Här tillbragte han tolf lästerminer under vexlande val af lefnadsbana, tills han, efter åtskilliga i Upsala visade prof på sceniska anlag, af vänner och gynnare (bland hvilka Hvasser, Geljer, Atterbom) tillstyrktes att egna sig åt skådespelarekonsten. Han lydde rådet och debuterade d. 14 Nov. 1845 med stor framgång å Kongl. Teatern i det af honom sjelf författade lustspelet: *En Komedi*. Stycket gafs närmare 20 gånger under spelåret och författaren anställdes som Kongl. Skådespelare och året derefter som K. Teaterns Litteratör. Ännu (1864) är han anställd som skådespelare; hans anställning som litteratör fortfor till 1854, hvar efter han 1855 blef föreståndare för K. Teaterns Elev-skola.

Som författare för scenen har han varit oafbrutet verksam. Han har författat, bearbetat eller öfversatt en stor mängd pjäser, af hvilka de flesta äro uppförda å Kongl. Teatern, de öfriga på Djurgårdsteatern, Södra Teatern i Stockholm, samt i landsorten; de flesta tillhöra äfven vår dramatiska litteratur. Eburn som skådespelare sällan gående utom den branche, i hvilken han redan som debutant gjorde lycka, har han som författare rört sig inom dramats olika arter. Närmast på den uppsloppna tre-akts-farce i hvilken han debuterade, följde fem-aktsstycket *Mäster Smith*, sentimentalt borgerligt drama, som ännu håller sig på repertoiren och, öfversatt på tyska, gifvits i Hamburg, Wien m. fl. tyska städer. Monologvådeviller, tillfällighetsstycken, lustspel, skådespel i fem akter på vers och prosa ha om hvarandra flutit ur hans produktiva penna. Sjelf har han uppträdt i alla de af honom författade stycken, hvilka gifvits på Kongl. Teatern.

1845 erhöi han Svenska Akademiens andra pris och för ett efter täflingstidens slut inlemnadt poem akademiens "mention honorable". Sällskapet P. B. har två gånger gifvit honom sitt pris och på 10:de årsdagen af hans verksamhet som "ordensskald" ett exemplar i guld af dess medalj öfver Bellman. Äfven har han författat noveller och skizzer. För sceniska studier har han berest Danmark, Tyskland och Frankrike.

Gift 1851 med Mathilda Wigert. Barn: Severin, f. 1852, Ellen, f. 1854, Erik Birger, f. 1864.

Skrifter: *Borguinen*, dikt, belönad med Bergfalkska priset för täflande inom Stockholms studerande nation i Upsala 1843. — *Fjellbruden*, dikt, prisbelönt af Sv. Akad. Sthm 1845, 2:dra uppl. Sthm 1846. — *Sjelfhämnden*, poem. — *En Skolmamsell*, novell. — *En Rövvarhistoria*, novell. — "Skizzer" af Tumme Tott, i *Stockholms-tidningar*.

En Komedi, lustspel i 3 akter, Sthm 1845, 2:dra uppl. 1846, 3:dje 1847, 4:de 1863. — *Mäster Smith*, skådespel i 5 akter, Sthm 1847,

2dra uppl. 1849. — En man af värld och en man af värde, komedi i 1 akt (otryckt). — Barnhusbarnen, skådesp. i 5 akter, Sthm 1849. — Strid och seger, skådesp. i 5 akter (otryckt). — Ett minnesblad, skådesp. i 5 akter (otryckt). — Örehro fåfånga, 1 akt, Sthm 1853. — Veterannerna, tillfällighetsstycke i 2 akter, Sthm 1857. — Ung Hanses dotter, skådesp. i 5 akter, Sthm 1860. — Ett hemkomstöl, tillfällighetsst. i 1 akt (otryckt). — En Kommunist, kom. i 1 akt (otryckt). — Körer och melodramer ur Epilog vid uppvisning med teatr. elevskola för R. Ständer, Sthm 1857. — Studentens Majnatt, monologvådevill i 1 akt, Sthm 1863 (förut tryckt i Nordstjernan för år 1847). — Mammans gosse, monologvådev. i 1 akt, Sthm 1863. — En Komediant, kom. i 3 akter (otryckt). — En man som vill ha ro, kom. i 3 akter (otryckt). — Framåt, tillfällighetsst. i 1 akt, Sthm 1862. — Smädeskrifvaren, skådesp. i 5 akter, Sthm 1863, öfversatt på danska af H. P. Holst, Köpenhamn 1862. — Mjölmarfröken, skådesp. i 5 akter (otryckt). — Respekt för damer, komedi i 3 akter (otryckt).

Under pseudon *Jo. Jo.* och *Nicke Nubb* har han gjort åtsk. bearbetningar och lokaliseringar af franska och tyska pjäser, såsom Volontären, 3 akter, Pröfvostenen, 5 akter, Kärlek och Egoism, 3 akter, Bröstkaramellerna, 3 akter, Sthm 1849, Farbror Gabriel, 2 akter, Min hustru vill ha en syssla, 3 akter, De två Jonglörerna, 2 akter, Tre förälskade poliskonstaplar, 1 akt, En konsert i landsorten, 4 akter, En huskar, 1 akt, Kärlekens genvägar, 1 akt, Löjen och tårar, dimbilder ur Stockholmslifvet, 3 akter, Sthm 1862; samt från danskan: Äfventyr på en fotresa, 4 akter, alla lustspel.

Bland öfversatta teaterstycken må nämnas: Benvenuto Cellini, Stjernan mellan molnen, Hyresgäst och husegare, Hertigen af Lauzun, En hustrus bästa politik, alla från franskan.

(Källor: Enskildt meddelande. K. Bibliothekets Saml. af svensk dramatik.)

JONÆ, LAURENTIUS GESTRICIUS.

Om denne utmärkte psalmsförfattare känna vi endast att han år 1572 var kyrkoherde i Resele i Ångermanland, derifrån han 1585 flyttade såsom stadens förste pastor till Hernösand, underskref Upsala Mötets Bestut 1593 och afled 1597. Han var gift, men namnet på hans hustru är obekant. Sonen, konung Gustaf II Adolfs Hofpredikant, kyrkoherde först vid Riddarholms församling i Stockholm och sedan i Thorstuna uti Uppland, *Haquinius Laurentii Rhezelius*, utgaf 1619 i Stockholm hans psalmer under titel af: "Någre psalmer, andellige Vlsor och Lofsonger, uthsatte af *Laurentio Jonæ Gestritio*, Pastore Hernoesandensi och nu medh noter affsatte och aff trycket uthgåne" (8:o). Utur denna samling är uptagen i vår gamla Psalmbok af *Laurentius Jonæ* författad N:o 231, införd i Nya Psalmboken med N:o 324, samt af honom öfversatta i Gamla Psalmboken N:o 146 (enligt *Högmark*) (Nya Ps. 115), 177, 396 (Nya Ps. 479, hvarest *J. Arrhenius* anses såsom författare; han har också verkligen omarbetat den), och 412.

(Källor: *Högmark*, *Psalmodiographia*. — *Hülphers*, *Beskrifning öfver Ångermanland*. Herdaminne s. 6. — *Fant och Lärdom*, Upsala Årte-

stifts Herdaminne. — *Wieselgren*, Sveriges Sköna Litteratur. — *Beckman*, Svensk Psalmbok, i sammandr., Sthm 1863.) J. G. C.

JONÆ, PETRUS HELSINGUS.

Biskopen i Strengnäs, Lutherska lärans verksamme och kraftfulle försvarare emot konung Johan III:s försök att genom sin så kallade Liturgi åter närma densamma till den katolska, bör nog skiljas ifrån Biskop *Petrus Jonæ Angermannus* i Vexiö, hvilken lefverne är tecknad i förra serien af detta Biografiska Lexikon Del VI s. 371. Den förres föräldrar och födelseår äro obekanta. Ifrån år 1562 stunderade han, tillika med *Olaus Jonæ Luth* och flera andra Svenskar, i Rostock, men var redan 1568 (enligt *Anjou*) Professor eller Lektor vid Universitetet i Upsala. Här uppträdde han straxt i början af det liturgiska oväsendet med mycken kraft. När konungen 1576 låtit afsätta och fängsla kyrkoherden i Stockholm *Mr. Olof* och några andre lärare, emedan de vågrat att föra två högtider, som af dem ansågos vara katolska, och dessutom uttryckligen förklarar sin föresats att icke godkänna Liturgien, men slutiligen frigifvit dem, ansåg likväl presterskapet detta såsom ett våld, och *Petrus Jonæ* predikade anandag Jul s. å. i Upsala Domkyrka om "förföljelse emot fromma lärare". Han uppkallades, tillika med *Olof Luth*, till Stockholm, hvarest de den 11 Jan. 1577 höllo en disputation med *Klosterlasse* och *Fecht* om den Helliga Skrifts anseende och uttolkning, samt den 14 i samma månad, ntl Grefve *Pehr Brahes* hus och under hans ordförandeskap, om Messoffret. Vid det senare tillfället begärde Upsala-Professorerna tillåtelse att skriftligen uppsätta sina tankar, hvilken skrift, som ögligade Liturgien, aflemnades den 22 Jannari.

Åtskilliga ibland Presterna hade i hänseende till Liturgien värdjat till ett mötes beslut. Då under detta möte, som hölls i Stockholm, både *Petrus Jonæ* och *Olof Luth* icke erkände Liturgien, erhöilo de väl tillåtelse i Mars månad 1577 att återvända till Upsala, men synas till en början hafva blifvit förbjudne att predika. S. å. då konung Johan III lät nedläggas *St. Eriks* ben i det helgonaskrin, hvarnti de ännu vid högaltalet i Upsala Domkyrka förvaras, höll *Klosterlasse* Allhelgonadag i samma kyrka en predikan om helgonens åkallan och förböner. *Petrus Jonæ*, *Olof Luth*, *Henrik Gadolenus* och kyrkoherden *Joachim* samt Skolmästaren i Upsala *Olaus Andreæ* ångo konungens befallning att skriftligen uppsätta sina betänkligheter emot denna predikan. De öfverlemnade derföre en skrift emot Helgonåkallan, som ånyo upptände konungens

vrede emot dem. Dock synes denna vrede efter någon tid åter blifvit något blidkad, emedan *Petrus Jonæ* och *Olof Luth* emottagit tillstånd att fortsätta undervisningen, ehuru lönen blifvit indragen. Den sednare blef dock genom döden i början af år 1580 undanryckt all vidare förföljelse. *Petrus Jonæ* blef nu det helleberg, hvarpå motståndet emot liturgien hvilade.

Såsom lönlös begärde han af konungen Fernbo pastorat nära Upsala. Svaret blef, att detta skulle honom beviljas med villkor, att han lät sköta tjensten genom en konungens kapellan. Han vägrade först att ingå derpå, men flyttade slutligen undan pestsmittan till Fernbo. År 1581 kallades han till Stockholm; men då hvarken hotelser eller löften kunde förmå honom att vika ifrån sin öfvertygelse, sattes han i fängelse. Ännu oböjlig, skulle han enligt konungens beslut förvisas till en ort invid Ryska gränsen, då han på hösten s. å. fick tillfälle att utur fängelset fly till Nyköping, der han var trygg under hertig Carls beskydd. Under fängelsetiden måste hans hustru och barn, som bodde i Fernbo prestgård, leva af allmosor. Hustrun, varnad af sin man vid hans flykt ifrån Stockholm, måste äfven fly och anlände efter många äfventyr till Nyköping. Barnen ntdrefvos ifrån prestgården och kunde först efter några månader komma till föräldrarne.

Efter riksdagen i Stockholm 1582 utfärdade konungen en stämning å flyktingarne biskop *Mårten* ifrån Linköping, *Petrus Jonæ* och *Abrah. Andreæ Angermannus*, för att i Stockholm svara på de anklagelser, som emot dem kunde anföras. De hörsammade likväl icke. Dock ansågo de två sednare sig icke säkre för konungens vrede i hertig Carls furstendöme, utan flydde till Bohuslän, som då lydde under Danmark, samt då man fruktade att deras beskyddande derstädes kunde gifva anledning till oenighet emellan Sverige och Danmark, derifrån till Lybeck. När vid samma tid hertig Carl sjelf företog en resa till Tyskland, ansåg *Petri Jonæ* hustru sig och sina barn icke med trygghet kunna kvarstadna inom landet, utan medföljde till Lybeck. Derifrån återkom dock *Petrus Jonæ* i Augusti månad s. å. med hustru och barn till Nyköping, hvarest han efter biskop *Mårtens* död 1585 blef kyrkoherde.

Samma år afled biskop *Ericus Nicolai Svart* i Strengnäs. Till hans efterträdare valdes af stiftets presterskap den undan konungens hämnd flyktige, af hertigen beskyddade f. d. professorn i Upsala, nu kyrkoherden i Nyköping *Petrus Jonæ*. Någon obehagligare person för Johan III kunde icke väljas, och det var icke underligt, att denne högligen vredgades. Han förklarade valet ogilligt, emedan det skett honom oät-

spord och var ett ingrepp i haas konungsliga rättighet, samt hotnde furstendömet's inbyggare med fridlöshet, om de vidhölllo sitt val. Men hertigen, prestersknpet och folket förblefvo orubblign. *Petrus Jonæ* blef likväl icke biskopsvigd eller flytande till Srengnås, ntna bibehöll sitt kyrkoherdeembete i Nyköping. Dock ifrån den stund, hon trädde i spetsen för furstendömet's prsterskap, gjorde detta haus åsigtter, strider och furor till sina egna, och starkt genom honom och de flere utmärkte män, det genom förföljelsen mot antillurgisterna med sig införlifvnt, öfvergsaf det overksamma motståndets ståndpunkt och började att gå nufallsvi till vägn.

Kort efter *Petri Jonæ* val till biskop, hölls ett prestmöte i Örebro, då man beslöt ntt ceremoniern vid gudstjensten skulle oförändradt bibehållas sådann, de en lång tid efter Reformationea varit i bruk och genom Upsaln möte 1572 blifvit allmänt antagaa. Liturgien nämndes väl icke med uttryckliga ord, men allmogen borde undervisas om skillnaden emellan Guds ord och dessa kyrkoseder och åthäfvor, som "af meniskor stadgnde äro." Dessutom öfvereaskom man om åtskilligt annat, som var stridande emot konung Johaa III:s redan vidtagna förådringar i hänseende till kyrkna och prestersknpet. Beslutet utfärdades i hertig Carls nama.

Dessa artiklar voro icke tjenlign att minska konungens misshöje med hertigen, hvilket öfven flera aadn anledningar hade ökat till dea höjd, ntt man fruktnde utbrottet af ett broderkrig. Förlikning ingicks likväl emellan brödera på riksdagen i Vadstena i Febr. månad 1587. Dock hade den icke kunnat vinnas i några få punkter, ibland hvilka var dea om Ordinantiaa 1575 och liturgien. Dessa punkter uppskötos till ett kyrkomöte, som konungea framdeles skulle sammankalla.

Genast efter deaaa riksdag sände hertigea till *Petrus Jonæ* och domkapitlet i Strengnås sin Hofpredikant *Matthias*, för ntt med dem samråda hvnd som nu vore att göra. Man föreslog att sammankalla stiftets presterskap till gemensam öfverläggning. Detta möte öppnades dea i Mnj s. å. Dess lednmöter voro samlade omkring en veckas tid och uppsatte hvnr för sig sina utlåtanden om liturgien. De lärdeste och förnämste kvarstannade sedermera uageförligen en månad och dels hvar för sig, dels två och två tillsammans utarbetade sina betänkanden. Det utförligaste och grundligaste af dessa utlåtanden var uppsatt af *Olaus Martini*, biskop *Mårtens* son och nu rektor vid Nyköpings skola, samt af hertig Carls lärde hofpredikant *Matthias Marci Molitæus*. Det antogs hufvudsakligea såsom gemensamt beslut. Presterskapet i Vermland

samt Valla och Vadsbo härader, som äfven tillhörde Carls hertigdöme, hade icke deltagit i förhandlingarne i Strenguås. Hertigen tillsände superintendenten *Jesper Marci* utlåtandet och infortrade deras förklarlog, hvilken öfverensstämde med detsamma.

Detta utlåtande ogillade liturgien, hvilken ansågs onödig, uppfylld med villfarelser, falska ceremonier och lätt missförstådda uttryck, samt att åsyfta sanningens förmörkande och öppna ingång för påfvedömet, hvarförutan den redan hade åstadkommit mycket ondt i riket. Det utdelades till alla furstendömens prester genom afskrifter, hvilka äfven spriddes inom konungariket med nödiga försigtighetsmått för budbärarnes säkerhet.

Konungens vrede deröfver var utan alla gränсор. Han utfärdade ett patent (Kalmar den 12 Febr. 1588) emot dessa förrädare, hufvudjugare, trosspillare, ärelösa skändare, olärda stympare och åsuehufvud och hvad allt af öknamn hans barm emot dem framkastar. Han borde icke längre tåla sådana djefvnsledare, utan förklarade Södermanlands, Nerikes, Vermlands, Vadsbo och Valla häraders prester *fridlösa*: om någon af dem visade sig utom furstendömet, skulle han gripas och i förvar hållas, till dess han af Guds rena och klara ord blifvit öfverbevisad. Allt deras gods och arf utom furstendömet skulle beläggas med qvarstad. På samma sätt skulle behandlas de prester och skollärare inom konungariket, som delade deras tänkesätt. Konungens befallningsmän tillsades att vara uppmärksamme på furstendömens prester, biskoparne och kapitlen tillskrefvos om deras förräderi, och patentet upplästes i kyrkorna. Det hade äfven blifvit spridt till furstendömet, och domkapitlet, bekymradt, vände sig till hertigen med förfrågan, huru det borde förhålla sig. Carl svarade lugnande, lofvade beskydd, men tillstyrkte varsamhet och att "fogligen svara", på det deras tystnad icke måtte misstydas. Till sina befallningsmän skref han, att de skulle vaka öfver presternas trygghet, så att de icke måtte lida något öfvervåld, så länge de vistades inom furstendömens gränсор.

Presterskapet inom detta furstendöme sammanträdde i Örebro och utfärdade derifrån den 1 April 1588 ett bref till konungen, samt utförligare skrivelser till rikets råd, till biskoparne och meniga presterskapet i Sverige, utmärkta genom den lugna och hofsamma, men tillika fasta ton, hvori de äro hållna. De öfverlemnade derjemte till Konungen en latinsk bekännelse, i hvilken de ånyo redogjorde för de skäl, som hindrade dem att antaga liturgien. De förnekade anklagelsen

om förräderi. Konungen hade, yttrade de, "utan tvifvel i ett hastigt mod och vrede" låtit sitt bref utgå: de bådo om bemedllug, för att afvända hans förtörnelse.

Brefven till biskoparne och meniga presterskapet möttes af konungens bref, i hvilka han fordrade, att vid sammankallade möten hvarje prest borde uttala sina tankar om furstendömet's presterskaps skrift mot liturgien, uppsäga all gemenskap med detta presterskap och ogilla dess beteende såsom ogudaktigt och upproriskt, samt bekräfta denna skriftligen uppsatta förklaring med sina namns undertecknande. Derpå svarades olika. Vexlö stifts presterskap, hvars biskop var tillgifven liturgien, utmärkte sig isynnerhet genom sin villfarighet för konungens åsigter och uppsade all gemenskap med furstendömet's prester. Andre åter ogillade Vexlö stifts presterskaps förklaring såsom obetänksam och nästan ogudaktig och Upsala erkestifts prester framställde ett bemedlingsförslag, ehuru erkebiskopen sjelf och Upsala domkapitel mindre vänligt besvarade brefvet ifrån furstendömet's prester.

Emellertid hade *Abrah. Andreæ Angermanni* skrifter börjat att spridas inom landet och underhöllo eller ökade tveksamheten och oviljan emot liturgien. Konungen, missnöjd med sig sjelf och sin omgifning, tröttnad af motståndet, som han allestädes mötte, längtaude efter sin i Polen frånvarande son och stadd i uppenbar brytning med rådet, försonade sig med hertig Cari, och man öfverenskom år 1590, att ett kyrkomöte skulle hållas, hvarvid hvar och en skulle hafva sin röst, men, om öfverenskommelse icke kunde träffas emellan de båda partierna, ingendera delen skulle tvinga den andras samvete, icke eller strids- eller smädeskrifter vexlas emellan dem. Detta allmänna kyrkomöte blef likväl icke sammankalladt under konung Johan III:s lifstid, men sammanträdde, efter konungens död den 17 Nov. 1592, i Upsala den 25 Febr. följande året. Vi känna, att liturgien då fullkomligt förkastades. Vid Upsala möte infann sig naturligtvis *Petrus Jonæ* ifrån Strengnäs ibland de fyra då närvarande biskoparne. Han blef här en ibland de verksammaste personerna. Vid valet till ordförande hade han 56 röster och stod närmast intill professor *Nicolaus Olai Bothniensis*, var behjelpig att förklara de af denne ordförande uppsatta satser, predikade högmessan i domkyrkan den 4 Mars samt ånyo Söndagen i samma månad, och erhöll den 14 Mars 16 röster till erkebiskop. Samma år lärer han hafva blifvit vigd till biskop.

Sedan de liturgiska oroligheterna sålunda blifvit stillade, styrde *Petrus Jonæ* sitt stift med ordning och verksamhet,

samt åtnjöt oafbrutet hertigens, sedermera konung Carl IX:s förtroende. När denne konung hade beslutat, att en ny bibelupplaga borde göras, erhöi *Petrus Jonæ* befallning att närmare granska den gamla bibelöfversättningen och bringa den i öfverensstämmelse med de sednare dr *Luthers* bibelupplagor. Han företog detta arbete tillika med några andra personer, och anmärkningarne, som då gjordes, nedlades i de såkallade *Observationes Strengnenses*. De följdes likväl icke vid konung Gustaf II Adolfs upplaga af bibeln 1618. Biskopen afsomnade den 4 Dec. 1607, trött af ålder och arbete, och ligger begravnen i Strengnäs domkyrka.

Var gift 1) med *Benchta Hdkansdotter*; 2) med *Sigrid Olofsdotter* (kallas af Rhyzelius Birgitta), dotter af kyrkoherden i Tjula socken af Strengnäs stift *Olaus Erics Gestrius*. Hon öfverlefde sin man och blef sedan tre gånger omgift, sednast med biskopen i Liuköping *Jonas Petri Gothus*.

Skrifter: *Apologia in satisfactionem negatæ liturgiæ, nomine totius Cleri in Diocesi Strengnensi*, 1586. — *Apologia pro innocentia sua et totius Cleri a Rege Johanne condemnatorum perjurii, quod liturgiam nollent amplecti, ad Clerum Regni totius, nomine Cleri dicti Strengnensis*, 1589. — Två predikningar, tryckta i Stockholm 1600.

(Källor: *Rhyzelii Biskops Chronica*. — *Geneltii Biograph. Lexicon öfver sammanlunnige Svenske män*. — *Aureltii Strengnäs Stifts Herdaminae*. — *Löndom, Historiska Märkvärdigheter*, Del I s. 131 följ. — *Anjou, Svenska Kyrkoreformationens Historia*, Del III, hvarifrån det hufvudsakligaste i denna biografi är hemtadt.) J. G. C.

JÄGERHORN, GEORG HENRIK,

son af Majoren Claes J. och Elsa Marg. von Fleandt, bosatte i Savolax, föddes 1748 och ingick tidigt vid Savolax' Regemente, hvarinom han avancerade till Öfverste, dertill utnämnd 1800, sedan han året förut blifvit General-Major och redan 1790 R. S. O. st. Kors, C. S. O. 1801, afsked från Öfverstebeställningen 1803, General-Löjtnant, C. m. st. k. S. O. 1809, död 1826 på Vårby i Brännkyrka socken i Södermanland.

G. m. Fredrika Charlotta Hongellin, död 1805. 3:ne barn öfverlefde fadren.

J., som i egenskap af Major, Öfverste-Löjtnant, Öfverste och General-Adjutant bevisade 1788—90 års krig mot Ryssland, var en af dem, som under detta krig särdeles utmärkte sig. Till segrarne vid Porosalmi och Keltis baracker bidrog han genom sitt mod och sin rådighet på väsendtligt sätt. På slagfältet dubbade honom konungen till Riddare af Svärds-Ordens stora Kors.

Under år 1808 anförtröddes af Gustaf IV Adolf befälet öfver Stockholms garnison under några månader åt J.

(Källor: Adlens ättartaflor. — Tal vid Gen.-Löjtn. G. H. Jägerhorns Jordfästning, Stmh 1826, 8:o.)

JÄGERHORN, JOHAN ANDERS *),

var son af Öfverste-Löjtnanten, R. S. O. *Fredrik Anders Jägerhorn* af *Spurila* och *Ulrika Sophia Brunow*, samt föddes den 4 April 1757. Ingick i krigstjenst, blef Kapiten vid Nylands Dragoner, Major och slutligen, enligt Adl. Ättart., Öfverste-Löjtnant och Ridd. af Ryska S:t Annæ Ordens andra klass. Föröfrigt anföres icke något viktigt om honom förr, än han under 1788 års krig emot Ryssland uppträdde såsom en ibland de verksammaste deltagarne i det så kallade *Anjalaförbundet*, ehuru med andra åsikter om ändamålet med detta förbund, än flertalet af de öfrige, som deruti deltog. Hans afsigt var nemligen, liksom *Georg Magn. Sprengtportens*, att göra Finland oberoende af Sverige och deraf bilda en sjelfständig stat med en egen regent eller styrelse nuder Ryskt beskydd.

Denna idé om Finlands sjelfständighet var äldre än både Jägerhorn och Sprengtporten och utgick troligen först ifrån Ryska kabinettet. Redan under 1742 års Finska krig utfärdade kejsarinnan Elisabeth ett manifest till Finlands invånare, i hvilket hon erbjöd dem att bilda en egen stat med sina förra lagar och privilegier orubbade, samt under en regeringsform, som de sjelfva kunde välja, och tillika förespeglade dem fördelarne, som de derigenom skulle vinna, då de icke mera hade att frukta något fiendtligt infall ifrån Ryska sidan. Denna gång stadnade likväl alltsammans vid blotta förslaget. Men knapt tio år derefter upptogs åter samma plan, då storfursten Carl Peter Ulrik skulle under Ryskt skydd blifva Finlands konung. Att väcka missnöje ibland landets invånare begagnades häradsböfvingen i Stor Savolax *Joh. Henr. Wikman*, hvilken också för sina stämplingar emot Sverige år 1751 afsträttades. Sedermera återfinner man inga spår till denna plan förr, än missnöje uppstod hos adeln emot konung Gustaf III:s regeringsåtgärder. Den utgick likväl då icke från Ryssland, utan från Finska adeln.

*) Skref sig sjelf sålunda och icke *Anders Johan*, såsom i Sv. Adlens ättartaflor uppgifves.

Hufvudmannen för sjelfständighetspartiet inom Finland var då den ofvannämnde *Georg Magnus Sprengtporten*, sedan 1775 Chef för Savolax-brigaden. Men skulle man nu kunna vinna sitt ändamål, måste man i största hemlighet förbereda sluteua och hos allmänheten väcka missnöje emot Svenska regeringen. I sådau afsigt är troligt att den inom Svenborg på 1780-talet inrättade Orden, kallad *Valkalla*, blef stiftad. Den bestod endast af adelsmän, bosatte eller tjenstgörande i Finland, och räknade snart omkring hundra medlemmar, som voro spridda öfver hela landet. Dess stiftare och ledare var *Johan Anders Jägerhorn*. Hela landet var indeladt i vissa distrikter eller kommanderier, som stodo hvar och ett under sin så kallade vallfauder, hvilken borde till Ordens styresman punktligen iuberätta allt, som inom hans distrikt kunde förefalla af allmänt intresse. Dit hörde äfven flera underrättelser af politisk beskaffenhet, såsom: om den i provinsen rådande allmänna sinestämningen, de derstädes omkringlöpande rykten o. s. v. *Sprengtporten* var dock sjelf icke någon synlig ledamot af orden. Att denna hade det ofvannämnda ändamålet, synes man dock kunna sluta deraf, att, utom *Jägerhorn* såsom ordens styrande och befallande drott, de förnämste i Anjala-förbundet handlande och derföre sakfällde personer nu inuehade inom densamma högre platser. Sålunda var sedermera Majoren *Carl Henr. Klick*, *Sprengtportens* svåger, "Riddare och vallfauder vid kommanderiet Villman" och ofta "tjenstförrättande Torner-Marskalk"; Kapiten *Lars Reinh. Glansenstjerna* "Jarl och vallfauder vid kommanderiet Jernarmen"; dåvarande Fäudriken *Gustaf Ladou* "tjenstförrättande skatmästare och vallfauder vid kommanderiet Gyldene Bågen"; Öfversten för Savolax infanterireg:te *Magn. Brunow* "General Fältomare och Jarl" o. s. v.

Redau innan Svenska trupperna år 1788 ryckte öfver Ryska gränsen, sökte *Jägerhorn*, då Major och Öfveradjutant hos kommanderande Generalen i Finland med Kapitens iudelnig vid Nylands Dragoner, och Major *Klick* att öfvertyga arméen om krigets olaglighet, landets oförmögenhet att utföra det och om möjligheten för Finland att kunna undvika dess förödelse och vinna obeskrifliga förmåner, om landet, förbundet med Ryssland och deraf skyddadt, förklarade sig sjelfständigt. Detta sjelfständighetsförslag erhöi likväl få anhängare, hvarföre man fann nödigt att förändra planen och endast låtsa dela de öfrigas missnöje med kriget. Ett sådant missnöje underblästes nu af både *Jägerhorn* och *Klick* med största ifver, och följden af deras bemödanden blef Anjala-

förbundet. Den förre hade också flera gånger föreslagit Generalen, Baron *Carl Gustaf Armfelt*, att arméen skulle, konungen ovetande, till Ryska kejsarinnan afsända en skrift, med anhållan om öfvergifvelsens upphörande m. m. *Jägerhorn* uppsatte ett förslag till denna skrift, men det befanns icke nöjaktigt, utan efter gemensam öfverläggning författades i General *Armfelts* närvaro en annan skrifvelse, daterad Lickala den 9 Aug. 1788, med hvilken *Jägerhorn* afreste till Ryska kejsarinnan. Under förevändning att visitera fältvakterna, afvek han till floderna och ankom lyckligt till Petersburg, der han blef väl emottagen och offentlig förde det partis talan, af hvilket han blifvit sänd, men enskildt underhandlade för sjelfständighetspartiets räkning. Några dagar derefter återkom han till General *Armfelt* med kejsarinnans svar och föregaf då, att han blifvit tillfrågad af Ryssarne, men på sitt hedersord frigifven. Han visade likväl i högkvarteret (enligt *Barfod*) offentlig en jувелиering, värd 800 rdlr, som han erhållit af Ryska kejsarinnan.

Emellertid hade General *Armfelt* sjelf underrättat konungen om det steg, som arméens öficerare tagit till öfvergifvelsens inställande, och *Jägerhorn*, som kvarblef vid arméen till slutet af Oktober månad, erhöi sedan af hertig *Carl* ordres att inställa sig till tjenstgöring i Sverige, emedan han, såsom på sitt hedersord frigifven, icke kunde föra vapen emot Ryssland. Han förebar då sin svaga helsa såsom anledning att icke åtyda hertigens befallning och trodde dessutom att, då öfvergifvelsens emot Norge syntes upphöra, han kunde få tillstånd att någon tid kvarblifva i Finland. Under tiden talade han ofta och högt om Finlands sjelfständighet, som han påstod vara nyttig och under dåvarande ställning möjlig att befördra, samt isynnerhet under sitt vistande på Öfverstebo-stället *Bräbäck* i Lovisa socken började han i Nov. månad 1788 att utarbeta förslag till ett *Nordiskt förbund*, hvilket skulle i flere Finska possessionaters namn öfverlemnas till kejsarinnan. Men Generalen, Grefve *Posse*, som efter hertig *Carls* afresa kommenderade Finska arméen, befällte *Jägerhorn*, att utan invändningar åtyda hertigens ordres, då *J.* ifrån *Savolax* flydde öfver gränsen till Ryssland.

Konung *Gustaf III* hade i början af Januari månad låtit fångsla de förnämste anhängarne af *Aulaförbundet* och öfverföra dem till Sverige, hvarest de ställdes under krigsrätt på *Fredrikshof* och dömdes. De till Ryssland afvikna voro, utom *Jägerhorn*, Major *C. Henr. Klick*, Stabsadjutanten, Kapiten *Gust. Wilh. Ladow*, Kapitenen i arméen, *R. S. O. Lars*

Reinh. Glansenstjerna och kornetten vid Nylands Dragoner *Diedrik Adolf von Essen*. Alla dessa dömdes förlustiga adligt namn och fredlösa öfver hela riket och dess underlydande landskaper, så att, om de ertappades inom rikets gränser, skulle de genast gripas och undergå det dem ådömda lifsstraff att halsbuggas. Deras enskildt tillhöriga gods i riket skulle konfiskeras och tillfalla kronan, samt deras namn målas på en blecktafla och uppspikas på kåken i Stockholm, Åbo och Vasa.

Jägerhorn's namn förändrades till *Johan Anders Fredriksson*. För att gäckas öfver denna vanära, lät han i början af år 1790 i Bayrenther Tidning samt i flera utländska blad införa följande skrifvelse till konungen af Sverige:

"Stormäktigste, allernådigste kunnngl

"Så mycket jag är öfvertygad, att en adelsman erhåller
"hela sitt värde endast af sig sjelf, så måste jag bekänna,
"det jag räknar mig till en ära att föra ett namn, hvilket
"ridderliga bedrifter och fäderneslandet bevilsta trogna tjänster
"redan i flera hundra års tid hafva gjort vördnadsvärdt och
"helgadt. Men då Eders kongl. Maj:t allernådigst har beha-
"gat, att mig allena tilllegna de förtjänster, hvarnti mina för-
"fäder andel hafva, så tager jag mig den friheten att aller-
"underdånigast tillkännagifva huru jag fuller med största nöje
"emottager det namn, Eders kongl. Maj:t i nåder tackts mig
"tilllegna; men likväl håller för att vara en pligt, att uti dju-
"paste underdånighet bedja Eders Maj:t om att låta förändra
"detta namn, på det lugen må bälla mig för någon annan.
"Jag heter egentligen *Johan Andreas, Fredrik Andreæ Jäger-*
"*horn's son*, och då jag nu kan mig anse, intet för en med-
"borgare af något visst rike, utan af hela verlden, följaktli-
"gen icke erkänner någon annan lag, än den ädelmod, red-
"lighet och kärlek till rättvisan mig pålägga, och det dess-
"utom vore stridande mot den hörsamhet, en son är sin fader
"skyldig, att stympa sin faders namn, då det af honom fö-
"res, och sig dymedelst från honom afsöndra: besynnerliga
"det namn, som jag fått bära, hvilket mig lika heligt, som
"dyrbart är; så kan jag intet underlåta att ännu en gång för-
"nya min underdåniga begäran, med ansökning om fullständi-
"gandet af mitt namn".

"Med djupaste underdånighet underkastar jag mig att
"framhärda Eders Maj:ts

"Underdånigaste tjänare

"*Johan Andreas, Fredrik Andreæ Jägerhorn's son.*"

I början af år 1790 tagaf Major *Jägerhorns* maka *Ulrika Sophia Blomcreutz* till konungen en böneskrift med anhållan om ändring uti Krigskollegii öfver hennes afvikue man fälda dom, hvarigenom hans egendom förklarades vara förverkad till Kongl. Maj:t och kronan, men hvilken egendom hon hade ärfvt efter sina föräldrar. Sedan denna ansökan blifvit Krigskollegium delgifven genom kongl. remiss af den 2 Febr. samma år, förklarade nämnda kollegium, att dess utfärdade dom icke förwådde annat, än att *Jägerhorns* enskildt tillhöriga gods skulle konfiskeras, hvaraf följde att fru *Blomcreutz's* del uti jord och lösegendom ingalunda för det af mannen föröfvade brott borde gå i måt. Dock tillades, att det tillhörde vederbörande Hofrätts pröfning bestämma till hvad egentligt belopp fruns andel i boet uppgick och hvad hon kunde anses berättigad att skilja ifrån mannens lott. I följd deraf befallte konungen fru *Blomcreutz* att vända sig till behörig domstol och afvakta dess utslag; men bifogade en försäkran att hafva afseende på de af henne anförda ömmande omständigheter. Hon blef och verkligen bibehållen vid gården Staffansby, belägen i Helsinges socken vid Helsingfors, såsom enskildt arf efter hennes fader, Öfverste *Blomcreutz* vid fortifikationen, ehuru hon efter freden sjelf försålde denna lilla egendom, för att följa sin man i främmande länder.

Sedan Major *Jägerhorn* öfvergått till Ryssland, uppehöll han sig hos General *Sprengporten* i Petersburg, föraktad till och med af Ryssarne, och följde denne om våren 1789, tillika med de öfrige Svenska öfverlöparne, på en expedition emot Svenskarne i Savolax. Men då expeditionen misslyckades, återvände han till Ryska hafvndstaden med ökad vanära. Efter freden 1790 tillsades Svenske öfverlöparne att lemna Petersburg med bibehållande af den måttliga pension, som de ifrån början åtnjutit. Lika missnöjd med Ryssland, som med Sverige, öfvergaf *Jägerhorn* äfven det förra landet och stannade en lång tid i England, hvarest han såsom Fransk spion insattes på Tower. Hans fru åtnjöt då mycket godt af Svenske pastorn *Nisser* i London, i hvilken hans hon länge vistades, enligt hvad hon sjelf skrifvit till sin syster, en fru *Brunow* i Finland. Major *Jägerhorn* afled omsider i Borgo den 6 Mars 1825.

Gift med *Ulrika Sophia Blomcreutz*, dotter af Öfversten *Diedrik Blomcreutz* och *Ulrika Sophia Nordencreutz*, samt död i Finland 1830.

(Källor: Protocoller, rörande det brottliga förhållande, som förekommit emot åtskillige Chefs och officerare vid Finns armén under 1788

åre Campagne. — *J. C. Barfod*, Märkvärdigheter rörande Sveriges Förhållanden 1788—1791. — Hemliga Handlingar hörande till Sveriges Historia efter Gustaf III:s anträde till Regeringen. — Anjalsförbundst. Bidrag till dess Historia efter enskilda och offentliga Handlingar, af *Mannu Malmsten*. — *Adlerbeths* Historiska Anteckningar.)

J. G. C.

JÖRLIN, ENGELBERT.

Vi nämnde nu ett namn, som beredt sig ett vidsträckt, kärt och nyttigt minne, särdeles i den landsända, derifrån det förskrifver sig.

Engelbert Jörilin, en på sin tid utmärkt örtkännare, var född den 8 Juni 1733 af förmögna bondföräldrar på gården Källsjö i Jörlanda socken af Bohuslän, af hvilken socken tillnamnet togs. Blef student 1757 och magister i Upsala 1761. Gjorde utländska resor åren 1761, 62 och 67. Magister docens i Lund 1768. Förestod Hist. Nat. professionen 1769 och Oeconomlæ professionen 1771, hvilka år han jemväl præsiderade för tvenne lärda afhandlingar. Filos. adjunct 1772, allt i Lund. Ledamot af Vet. och Vit. Samh. i Göteborg 1775. Rector Scholæ ibm 1784.

Härvid stannade hans befordringar, ehuru han flera gånger var närmare berättigad till ett "uppsteg", än de, som togo det framom honom. Så sökte han 1774 latinska lectionen efter J. Rosén med ett det ampliaste intyg från Acad. Cancelleren, som intygade, att han "helst såge Jörilin fästad vid academien". Sysslan erhöles i slället af en Grimberg, hvilken gjorde läroverket föga heder och gagn. År 1779 sökte han Physices lectionen, från hvilken han uteslöts för en yngre medsökande, bland annat på den goda grund, att "han borde vänta befördran vid academien". Beyer, som uttalade detta omdöme, yttrade tillika, att af de theser, hvilka J. utgifvit för lectionen, "syntes en och annan för honom (Beyer) vara svårt förstå, huru dess innehåll förlikar sig med allmänt sundt begrepp och erfarenhet;" men erkände, att J. eljest hade "oförnekliga förtjenster och skicklighet, ehuru i ett diversum studiorum genere". Man vet, att "sundt begrepp" var något, hvarpå Tit. Beyer ej hade öfverflöd. Den lärde och rättsinnige prosten C. J. Brag, hvilken vid dylika tjensters bortgifvande med slua vota, dem han oförbehållsamt uttalade, alltid såg endast på läroverkets bästa och det oakadt eller rättare just derföre gemenligen blef ensam om sin tanke, yttrar sig om Jörilin på följande sätt. "Denne värdige man blef för sin qvickhet och goda art upptagen som barn af biskop Wallin. På hans bekostnad och till den skarpsynte

hedersmannens nöje staderade Jörlin i Göteborg och Upsala. Jag vet ingen filosofisk lection vid detta gymnasium, som Jörlin icke kunde ganska hederligen förestå, den matematiska undantagen. Det skulle göra mig ondt, om det, som i annan tid skulle gjort förtjenst, skulle nu vara ett fel, att han i naturalhistorien och chemien etc. i tio år brukats vid academiska professorater. Den store v. Linné, som, ehuru ännu bland grundlige ntländske lärde ett orakel, tyckes vara nu snart gammalmodig och glömd i Sverige ... hade ännu nationens högaktning, när Jörlin för 23 år sedan . . . och blef en honom värdig discipel. . . . Skall jag tro det sedan varit Jörlins fel, att han af kärlek till sitt fädernesland icke kunde öfvertalas att följa Löflings, Solanders, Falks, Ferbers och de flera vna Linnés disciplars efterdömen, som sökt och vunnit befordran hos ntländningar, hvilka ännu billigtvis älska och odla sig ntl vetenskaper, som lära oss känna Guds verk i naturen och deras bruk till allmän hushålds nytta under det svenska lärde (de nnga menar jag) nu intill förtjusning för-älska sig i den mindre grundliga, än qvicka och lekaude vitterhetens idkaude; liksom vore vi på träfen till välmåga nog med bons mots, älskogspoemer, lofsånger och theaterstycken, under det de odngligaste mossar fylla ångarna, tisar åkrarna och fördomar de fallvittra busvuden. Nu är Jörlin 45 år gammal; alltså för åldrig att göra sig älskad på den vittra vägen, men desto brukbarare och pålitligare, tänker jag, på den solida". Han hade disputerat i Lund *med heder*. "Det har gjort mer än en medborgare hos oss ondt, att ingen lärare i naturens kännedom hos oss gifves, hvaremot det mig veferligen icke bekymrat någon hvarken på beursen eller kringliggande lantgårdar och plantager, när det någon gång, på vårt gymnasio, hållat något till galna sidan eller glömska med metaphysica". Det var icke den enda gången Brag så der sarkastiskt gisslade fördomarne i sin tid, framom hvilken han stod i mer än ett hånseende. Hans våltallighet till förmån för naturvetenskaperna, som först i våra dagar nästan med en annan öfverdrift blifvit omfattade såsom undervisningsämne, hjälpte icke heller denna gång fram till det mål, han äsyftade. Den unge vitterlekaren O. Westman foredrogs vetenskapsmannen Jörlin.

Jörlins värde såsom skolman känna vi icke närmare, endast det, att han sökte med ett nit, som anstod en Linnés äkta lärjunge, handleda sina lärjungar i en praktisk tillämpning af sitt älsklingssindium, botaniken, och gick de kring Göteborg boende länderlinnehafvarne med råd och dåd flitigt

tillhanda. De senare åren af sin lefnad tog han afsked från skoltjensten och lefde på sin gård i Jörlanda, der han företog sig med förmedel af trädgårdsodling och träplanteringsnått, som ännu inom orten visa goda verkningar. De träd, som omgifva Jörlanda kyrka och göra henne till den prydligaste punkt på den eljest skoglösa slätten, äro planterade af hans hand. De af honom utgifna populärt affattade böcker i de till nämnda odlingar hörande ämnen hållas bland allmogens såsom en helgedom och läsas, tros och rådfrågas ännu mångenstädes såsom ett slags almanacha. Hans stoft hvilar i Jörlanda, der den flyttade grafstenen bär följande af honom själf författade inskrift (med tillägg af dödsåret): Ab utero 1733, Per tot discrimina, Hic demum quiesco in hoc sepulcro 1810 In nomlue Jesu Beatus Engelb. Jörlln. I Sam. 7: 12.

Skrifter: *Plantæ tinctoriæ*, Lund 1759. — *Varietas delectat*, diss. ib. 1761. — *Usus quarundam plantarum indigenarum præ exoticis*, ib. 1769. — *Partes fructificationis seu Principia Botanices illustrata oct. in usum Prælectionum. Cum Tabl.* ib. 1771 och 1786. — *Theses Philosophicæ*, Lund 1779. — *De trifolio hybrido och Avena elatior*, Knythafre eller fromental, Diss. ibm. 1780 och 1796 (ed. 2) (af hvilka utförliga utdrag ses i *Hush. Journal* 1782). — *Flora macelli hortensis* eller den svenska köks- och kryddgården, ibm 1784, 2 uppl. 1788, 3 uppl. 1793. — *Svenska Fruktträdgården*, ibm 2 uppl. 1790, 3 uppl. 1794. — *Svenska Trädgårdens Tredje Del, Om Blomstergården*, ib. 1794, 2 uppl. ib. 1796, (samma år nya uppl. af Sv. Köks- och Fruktträdgården, under titel: *Svenska Trädgårdens Första och Andra del*). — *Svenska vilda träd och buskars plantering*, Gbg, 1801.

(Källor: Bezella Herdam. — Göteborgs Consist. Protoc. — Lööde Schwed. Gelehre. — Lööde och Marklin.)

C. W. S.

Tillägg

till artiklar i Biogr. Lex. öfv. Namn. Svenske Män, Bokstafven J.

JANSSON, HANS.

(Tillägg till B. Lex. VI: 368.)

Riksdagsmanuen Hans Jansson, som afböjt den honom vid 1840 års riksdag erbjudna Talmansplatsen, emottog densamma vid de tvenne följande riksdagarne (1844, 45 och 1847, 48). Han var medlem af den år 1846 tillsatta Representationskommitté. Med år 1848 afslöts hans riksdagsmannaverksamhet. Som vedermåle af Kongl. Nåd hade han erhållit en guldmedalj att i guldkedja bäras å bröstet. Dyrbarare var det bevis på medborgares aktning och tillgifvenhet han er-

höll, då en insamling öppnades öfver hela riket till förmån för Hans Jansson och förbättrande af hans betryckta ekonomiska ställning, hvarigenom han sattes i tillfälle att köpa sig en bättre egendom och sålunda betrygga de sinas framtid.

På sin nya egendom, S. Skarbol på Dalsland, lärde H. J. i lugn sina sista år. Han afled derstädes d. 1 Febr. 1854 *). Vid bondeståndets plenum d. 11 i s. m. höll förre vice Talmannen Nils Persson ett tal till hans minne, hvarefter ståndet enhälligt förenade sig i Nils Perssons anförande, hvilket intogs i protokollet.

(Källor: Egenhändig uppsats af H. J., förvarad i K. Bibls Autogr. Saml. (Orig. till den i B. Lex. VI: 368 alterade, efter detta meddelande bearbetade, uppsats). — Sv. Konvers. Lex., 2: 265. — Thomasson, P., Lefnads-teckningar öfver Bänder, 2: 66. — Bondeståndets protokoll: anföranden af H. J.: 1828—30, 1834—35, 1840—41; nekrolog 1853, 54, 3: 261. — Postbudet, Tidsn. utg. i Åmål 1854 7 Febr.)

J Ä R T A, HANS.

(Tillägg till B. Lex. VI: 377.)

Landshöfding H. Järta, som 1836 emottagit Chefskapet för Riksarkivet, aflyttade 1840 till Upsala och erhöll på begäran afsked från sin befattning med Riksarkivet 1844, då han redan nedlagts på sin sista sjukbädd. Han afled i Upsala d. 6 Apr. 1847. Hans hustru i andra gifte, Fredrika Kristina Hochschild, hade redan före honom aflidit, d. 13 Apr. 1838.

Frih. Skogman, Järtas efterträdare i Svenska Akademien, har i sitt inträdestal tecknat hans karaktär och förtjenster. Ett "Minnestal öfver Hans Järta, hållet inför Vestmanlands och Dala nation i Upsala den 28 Apr. 1849 af A. W. Staaff" är tryckt i Upsala 1853.

Till Skrifter lägges ett i sist anf. skrift tryckt "Utdrag ur Landsh. H. Järtas enskilda yttrande till K. Maj:t ang. medlen till hämmande af en skadlig yppighet", dat. Fahlun d. 24 Oct. 1816.

J Ä R T A, CARL THOMAS.

(Tillägg till B. Lex. VI: 378.)

Professor Carl Thomas Järta, son till den föregående, dog i Upsala d. 8 Nov. 1841.

(Källa: Carl Thomas Järta, Sthm 1841, 8:o.)

*) Enligt dödsannonsen och nekrologen i Åmåls-tidningen "Postbudet", deremot uppges den 3 i Stockholms-tidningarne och i Bondest. Prot.

Rättelser och Tillägg:

Sid.	1	rad	10	uppfifrån	står:	INGEBORG läs: INGEGERD.
"	"	"	22	"	läs:	manliga och <i>qvintliga</i>
"	"	"	5	"	"	occubnit
"	3	"	2	nedifr.	står:	Ingeb. läs: Ingeg.
"	8	"	12	uppfifr.	"	Malmesburg läs: Malmesbury
"	9	"	3	nedifr.	läs:	quod
"	10	"	15	uppfifr.	står:	Bayeux, läs: Bayeux'
"	13	"	11	nedifr.	"	Asure läs: Asur
"	14	"	17	uppfifr.	"	Bremenserna läs: Bremensaren
"	16	"	24	"	"	enka läs: dotter
"	"	"	4	nedifr.	läs:	Kalmaranäs
"	22	"	11	"	står:	Kiltio läs: Kilta
"	"	"	7	"	"	Sværkens läs: Sværkers
"	23	"	6	uppfifr.	"	skrifvarne läs: afskrifvarne
"	"	"	16	nedifr.	läs:	förekommer, enligt utgifvarens ordbok,
"	27	"	6	"	står:	coelicus läs: coelice
"	30	"	15	"	"	Thorgaut i läs: Thorgaut.
"	34	"	16	uppfifr.	"	sonson läs: son
"	35	"	5	"	"	Blå'erne läs: Röderne
"	44	vid	andra	styckets	slut	tillägges: Halldin hade en son, som en tid var husar vid den i Helsingborg förlagda garnisonen.
"	50	rad	21	nedifr.	står:	Molander läs: Motander
"	52	"	10	"	tillägges:	Grefve Hamilton erhöll som svensk minister i Köpenhamn af Kon. Fredrik VII Dannebrogsmännens hederstecken nyårsdagen 1862 och då han i Febr. 1864 på egen begäran rappellerades ut- nämndes han af Kon. Christian IX till Riddare af Elefanter-Orden.
"	62	tillägges:	Friherre Hngo Hamilton	är	ordförande	inom den vid afslutandet af 1863 års riksdag bildade komité för befrämjande af framgång åt det vid denna riksdag af Kongl. Maj:t till Ständerna öfverlemnade förslag till ombildning af Sveriges representation.
"	"	efter rad 20	uppfifr.	tillägges:	Tryckt skrift:	Jesu Chri- sti Guds Sons ord och Predikan, på ett ställe ur den Hel. Skrift sammanförde af Hugo Hamilton, Örebro, 1864, 8:o.
"	77	rad	14	uppfifr.	står:	Artanus läs: Astanus. I noten läs: ofsejrare.

- Sid. 96 rad 22 uppf. Gen. Hazelius blef Stadsfullmäktig i Stockholm 1863 och C. m. st. K. af S. Olafsorden vid Föreningsjubileet d. 4 Nov. 1864.
- „ 98 tillägges bland J. A. Hazellii skrifter: Lefnadsteckning öfver Presidenten von Hartmannsdorff, i Sv. Biogr. Lexikon, Ny Följd, 5.
- „ 106 rad 13 nedifr. står: icke läs: rikt
- „ 130 „ 10 „ Hänvisningen förfaller, när nämnde biographi ej intagits i detta band.
- „ 131 „ 11 nedifr. står: Wiby läs: Wisby
- „ 132 „ 20 „ „ Däna jä läs: Däda jä
- „ „ 19 „ „ Physicis läs: Physici
- „ 133, efter rad 17 uppf. tillägges: I Bibelns Historia, Örebro 1864 p. 295 läses: Ej heller utgafs någon Bibel med hufvudsakligt afseende på de fattige, förrän en sådan utkom 1729, som icke skulle få kosta mer än 6 daler kopparmynt; men därför hade man att tacka en enskild person, generalmajoren *Nils Hjelm*, hvilken till dess tryckning anslagit en anseelig penningssumma.
- „ 134 rad 10 nedifr. står: Daniel Thunberg läs: C. P. Thunberg
- „ 197 „ 22 uppf. Vid slutet af uppgiften om Håfvelings skrifter tillägges: De handskrifter, hvilka hr Lektora och Ridd. Carlmark gifvit till P. Wieselgren, tillhöra nu Göteborgs museum. En afskrift deraf tillhör Läroverksbibliotheket i Wisby.
- „ 197 sista raden står: Wredes läs: Lillies
- „ 241 rad 5 nedifr. tillägges: och blef 1864 Professor i teckning vid nyssnämnde Akademi.
- „ 244 tillägges: Grefve Jacob Essen Hamilton afled i Paris d. 3 Maj 1864.
- „ 247 rad 22 nedifr. står: vid läs: från
- „ 248 „ 4 uppf. „ författare läs: förfäktare
- „ 252 „ 12 uppf. „ Pfenninges läs: Pfenninger
- „ 258 „ 10 nedifr. läs: tryckt i Göteborgs W. o. W. Samhälles Handl, ny tidsföljd, IX, Gborg 1861.
- „ 293 „ 17 nedifr. står: i hvilkas led läs: bland hvilkas motståndare
- „ 302 „ 16 nedifr. står: politisk läs: politik
- „ 303 „ 5 uppf. „ 1859 läs: 1849
- „ 304 „ 19 „ „ följde läs: utförde
- „ „ 21 „ „ utfört „ innehaft
- „ 328 I förteckningen på af *Ingman* (-Manderfeldt) utgifna skrifter tillägges: Sändebref till Rikets Lagstiftare från Förf. till Svenska Folkets röst. Sthm, 1809.
- „ 338 nedersta raden läs: kyrkliga lagstiftning och religiösa tillstånd.

